

พระสูตรตันตปิฎก

ขุททกนิกาย อปทาน°

เล่มที่ ๕

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระองค์นั้น

ภททาลิวรรคที่ ๔๒

๓. เถราปทาน

ภททาลิเถราปทานที่ ๑ (๔๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการมุงมณฑปด้วยดอกรัง

[๑] พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
สุเมธะ ผู้เลิศ ประกอบด้วยพระกรุณา เป็นมุณี
ปรารถนาความวิเวก เลิศในโลกได้เสด็จเข้าไปยัง
ป่าหิมพานต์

ครั้นแล้ว พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำ
โลก พระเสรีฐกว่าบุรุษ ได้ประทับนั่งขัดสมาธิ
พระพุทธรเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าสุเมธะผู้สูงสุด
กว่าบุรุษ พระองค์ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ ๗ คีณ
๗ วัน

เราถือหาบเข้าไปกลางป่า ณ ที่นั้นเราได้
เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว
ไม่มีอาสวะ

ครั้งนั้น เราจับไม้กวาด กวาดอาศรม
ปักไม้สื่้อนทำเป็นมณฑป

เราเอาดอกรังมานุงมณฑป เราเป็นผู้มีจิต
เลื่อมใส โสมนัส ได้ถวายบังคมพระผู้นำโลกแล้ว
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธะ
ที่ชนทั้งหลายกล่าวกันว่า มีพระปัญญาดังแผ่นดิน
มีพระปัญญาธิ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางพระภิกษุ
สงฆ์ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้

เทวดาทิ้งปวงทราบว่พระพุทเจ้าจะ
เปล่งวาจา จึงพากันมาประชุมด้วยคิดว่า พระพุท
เจ้าผู้ประเสริฐสุด มีพระจักขุ จะทรงแสดงพระ
ธรรมเทศนาโดยไม่ต้องสงสัย

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้สม-
ควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งในหมู่เทวดา ได้ตรัส
พระคาถาดังต่อไปนี้

ผู้ใดทรงมณฑป มีดอกรังเป็นเครื่องมุง
แก่เราตลอด ๗ วัน เราพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้ง
หลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้น เกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักเป็น
ผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำ จักมีโรคทรัพย์
สิ้นเหลือ บริโภคคาม

ช่างมาดั่งคะ ๖ หมื่นเชือกประดับด้วย
เครื่องอาภรณ์ทุกชนิด รัตปะคน และพานหน้า

พานหลังล้วนทองกอบปรด้วยเครื่องประดับศิระ
และข้ายทอง

มีนายหัตถาจารย์ผู้มีมือถือหอกขัดและขอ
ขึ้นขี่ประจำ จักมาสู่ที่บำรุงผู้นั้นทั้งเวลาเย็นเวลา
เช้า

ผู้นี้จักเป็นผู้อันช่างเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว
รินนมย้อย สนิทพอาชาไนยโดยกำเนิด ๖ หมื่นม้า
ประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่างเป็นพาหนะ
ว่องไว มีอศวาจารย์ผู้สวมเกราะธนูขึ้นขี่ประจำ
จักแวดล้อมอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธุบฐา

รถ ๖ หมื่นคันประดับด้วยสรรพาลังการ
หุ้มด้วยหนังเสือเหลืองบ้าง ด้วยหนังเสือโคร่งบ้าง
มีธงปักหน้ารถ มีคนขับธนูสวมเกราะขึ้น
ประจำ จักแวดล้อมผู้นี้อยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผล
แห่งพุทธุบฐา

บ้าน ๖ หมื่นบริบูรณ์ด้วยเครื่องใช้ทุกสิ่ง
มีทรัพย์และข้าวเปลือกสิ้นเหลือ บริบูรณ์ดีทุก
ประการ จักมีปรากฏอยู่ทุกเมื่อ นี่เป็นผลแห่ง
พุทธุบฐา

เสนาสี่เหล่า คือ กองช้าง กองม้า กอง
รถ กองราบ จักแวดล้อมผู้นี้อยู่เป็นนิตย์ นี่เป็น
ผลแห่งพุทธุบฐา

ใน ๑๘,๐๐๐ กัป ผู้นี้จักรีบรมย์อยู่ในทวาร-
โลก จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑,๐๐๐ ครั้ง
และจักเสวยรัชสมบัติในทวารโลก ๓๐๐ ครั้ง จักได้
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับ
ไม่ถ้วน

ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ พระศาสดามี
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้า
โสกการาชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ข้าพระองค์เป็นทายาทในธรรมของพระ-
องค์ท่าน เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตแล้ว กำหนด
รู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐(แต่กัปนี้) ข้าพระองค์
ได้เห็นพระศาสดาผู้นำโลก ในระหว่างนี้ ข้าพระ-
องค์ได้แสวงหาอมฤตบพ

การที่ข้าพระองค์รู้ศาสนธรรมนี้ เป็นลาภ
ของข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ดีแล้ว วิชชา ๓
ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา
ข้าพระองค์ทำเสร็จแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้า
พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์
ผู้สูงสุดกว่าบุรุษ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่
พระองค์ ข้าพระองค์ได้บรรลุอมฤตบพ เพราะ
กล่าวสดุดีพระพุทธญาณ

ข้าพระองค์เข้าถึงกำเนิดใดๆ ก็จะเป็น
เทวดาหรือมนุษย์ ย่อมเป็นผู้มีความสุขในทุก
สถาน นี่เป็นผลในการทที่ข้าพระองค์ กล่าวสดุดี
พระพุทธานุภาพ

นี่เป็นการเกิดครั้งหลังของข้าพระองค์
ภพสุดท้ายกำลังเป็นไปอยู่ ข้าพระองค์ตัดกิเลส
เครื่องผูก ดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
อยู่

ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอน
ภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดั่งช้าง
ตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่ข้าพระองค์ได้มาในสำนักของพระ-
พุทธเจ้าของข้าพระองค์นี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ พระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ได้ทำให้แจ้ง
แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภัททาเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภัททาเถรอปทาน

ว่าด้วยแห่งการกางเสวตฉัตรถวายพระพุทธเจ้า

[๒] ข้าพระองค์ได้สร้างอาศรม ซึ่งมี
ทรายสีขาวสะอาดเกลื่อนกล่นใกล้แม่น้ำจันทภาคา
และได้สร้างบรรณศาลาไว้ แม่น้ำจันทภาคานั้น
เป็นแม่น้ำที่มีฝั่งลาด มีทำนบราบเรียบ น้ำรินรมย์
สมบูรณ์ด้วยปลาและเต่า อันจรเข้เสพอาศัย
หมี นกยูง เสือเหลือง นกการเวก
และนกสาริกา ร่ำร้องอยู่ตลอดเวลา ช่วยทำอาศรม
ของข้าพระองค์ให้งดงาม

นกคูเหว่าเสียงหวาน และหงส์มีเสียง
เสนาะร้องอยู่ใกล้อาศรมนั้น ช่วยทำอาศรมของ
ข้าพระองค์ให้งดงาม

ราชสีห์ เสือโคร่ง หมู นกยาง หมาป่า
และหมาใน บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา ช่วยทำ
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม

เนื้อทราย กวาง หมาจิ้งจอก สุนัข มีมาก
บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา ช่วยทำอาศรมของข้า-
พระองค์ให้งดงาม

ต้นราชพฤกษ์ ต้นจําปา ไม้แคฝอย ไม้
ยางทราย ไม้อุโลก และต้นอโศก ช่วยทำอาศรม
ของข้าพระองค์ให้งดงาม

ต้นปฐุ ต้นคัตเกล้า ต้นตีนเป็ด เถาตำลึง
ต้นคนที่สอ ไม้กรรณิการ ออกดอกอยู่ใกล้อาศรม
ของข้าพระองค์ ไม้กาะทิง ต้นรัง และต้นสน
บัวขาว ดอกบานสะพรั่ง ใกล้อาศรมนั้น กลิ่น
หอมฟุ้งไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้
งดงาม

และที่ใกล้อาศรมนั้น มีไม้โพธิ์ ไม้ประดู่
ไม้สะท่อน ต้นรัง และไม้ประยงค์ ดอกบาน
สะพรั่ง ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม

ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นหมากหอมควาย
ต้นกระท่อม ต้นรังที่งดงาม มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป
ย่อมทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม

ต้นอโศก ไม้มะขวิด และต้นภคิมิมาลา
ดอกบานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป ย่อมทำ
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม

ต้นกระท่อม ต้นกล้วย ถั่วถาฐี และต้น
มะกล่ำดำ มีผลอยู่เป็นนิตย์ ช่วยทำอาศรมของ
ข้าพระองค์ให้งดงาม

ต้นสมอไทย มะขามป้อม มะม่วง หว้า
สมอพิเภก กระเบา ไม้รูกฟ้า มะตูม ผลิตผลอยู่
ใกล้อาศรมของข้าพระองค์ ในที่ไม้ใกล้อาศรม
มีสระโบกขรณี มีทำนั้ราบเรียบนั้ร่นรมยี่ใจ
ดารดาษาไปด้วยบัวขม กอปทุมและกออุบล กอ

ปทุมกอหนึ่งกำลังดอกตูม กออื่น ๆ มีดอกบาน
บ้างก็มีใบและกลีบหลุดลง บานอยู่ใกล้อาศรม
ของข้าพระองค์

ปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวย ปลา
เค้าและปลาตะเพียน ว่ายอยู่ในน้ำใส ช่วยทำ
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม มะม่วงหอมที่
นำดู กับต้นเกดที่ขึ้นอยู่ริมฝั่ง มีกลิ่นหอมพุ่งขจร
ไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม
น้ำหวานที่ไหลออกจากเหง้า รสหวาน
ปานดั่งน้ำผึ้ง นมสดและเนยใสมีกลิ่นหอมพุ่ง
ขจรไป ย่อมทำให้อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม
ใกล้อาศรมนั้น มีกองทรายที่สวยงาม
อันน้ำเสพแล้วเคลื่อนไป ดอกไม้หล่น ดอกไม้
บาน สีขาว ๆ ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้
งดงาม

ฤๅษีทั้งหลายสวนชฎา มีหีบเต็ม นุ่ง
หนังสัตว์ทั้งเล็บ ทรงผ้าเปลือกไม้กรอง ย่อมยัง
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม

ฤๅษีทั้งหลายทอดตาดูประมาณชั่วแอก
มีปัญญา มีความประพฤติสงบ ไม่นินดีในความ
กำหนดในกาม อยู่ในอาศรมของข้าพระองค์

ฤๅษีทั้งหลายผู้มีขนรักแร้และเล็บงอกยาว
พื้นเขลอะ มีธูลีบนศีรษะ ทรงธูลีละอองและของ

เประอะเปื่อน ล้วนอยู่ในอาศรมของข้าพระองค์
ธานีเหล่านั้นถึงที่สุดแห่งภิกษุญาเหาะเหินเดิน
อากาศได้ เมื่อเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า ย่อมพาให้อาศรม
ของข้าพระองค์งดงาม

ครั้งนั้น ข้าพระองค์อันศิษย์เหล่านั้น
แวดล้อมอยู่ในป่า เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความ
ยินดีในฌาน ไม่รู้กลางวันกลางคืน ก็สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคมหายานี้ พระนามว่าอัทธทัสสี
เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้น ยังความมดีให้
พินาศไป

ครั้งนั้น ศิษย์คนหนึ่งได้ยังสำนักของ
ข้าพระองค์ เขประสงค์ จะเรียนลักษณะชื่อว่า
ฉัพพะคะ ในคัมภีร์พระเวท

พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็น
มหายานี ทรงอุบัติขึ้นในโลก เมื่อทรงประกาศ
สัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท ข้าพระองค์เป็นผู้ยินดี
ว่าเรื่งบันเทิงจิต มีหมวดธรรมอย่างอื่นเป็นที่มา
นอน ออกจากอาศรมแล้ว พุดดังนี้ว่า

พระพุทธเจ้าผู้มีพระลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ เกิดอุบัติขึ้นแล้วในโลก มาเถะ
ท่านทั้งหลาย เราทุกคนจักไปยังสำนักของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า

ศิษย์เหล่านั้นปฏิบัติตามคำสั่งสอนถึง
ที่สุดในสังฆกรรม แสวงหาประโยชน์อย่างเยียม
ได้รับปากว่าดีแล้ว

ในกาลนั้น พวกเขาผู้สวมชฎา มีหีบเต็ม
นุ่งหนังสัตว์พร้อมทั้งเล็บ แสวงหาประโยชน์อย่าง
เยียม ได้ออกจากป่าไป

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระยศ
ใหญ่ พระนามว่าอตถทัสสี เมื่อทรงประกาศ
สังจะ ๔ ได้ทรงแสดงอมตบท

ข้าพระองค์ถือเสวตฉัตรกันถวายแต่พระ
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์รั้นกันถวายวัน
หนึ่งแล้วได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี
ผู้เชษฐะของโลก ประเสริฐกว่านรชน ประทับนั่ง
ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีจิตเลื่อมใส ได้กั้นเสวตฉัตรให้เรา
ด้วยมือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่าน
ทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

เมื่อผู้นี้เกิดในเทวดาหรือมนุษย์ คนทั้ง
หลายจักคอยกั้นเสวตฉัตรให้ทุกเมื่อ นี่เป็นผล
แห่งการกั้นฉัตรถวาย

ผู้นี้จักมีกรรมอยู่ในเทวโลก ๗๗ กัป จัก
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑๐๐๐ ครั้ง จักเสวย
ทิพย์สมบัติในเทวโลก ๗๗ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคณนานับไม่ถ้วน ใน
๑๘๐๐ กัป พระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ศากย-
บุตร จักเสด็จอุบัติ กำจัดความมืดมนชนกการให้
พินาศ

เขจักเป็นทนายาทในธรรมของพระพุทธ-
เจ้าพระองค์นั้น เป็นโอรสในธรรมนิรมิตแล้ว
จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง แล้วเป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรินิพพาน

ในระหว่างกาล นับตั้งแต่ข้าพระองค์ได้
ทำกรรม คือ ได้กั้นเสวตฉัตรถวายแด่พระพุทธเจ้า
มา ข้าพระองค์ไม่รู้จักเสวตฉัตรที่ไม่ถูกกั้น

ชาตินี้เป็นชาติหลังสุดของข้าพระองค์
ภพสุดท้ายกำลังเป็นไปอยู่

ทุกวันนี้ เหนือศีรษะของข้าพระองค์ได้
มีการกั้นเสวตฉัตร ซึ่งเป็นไปตลอดกาลเป็นนิตย์
โดยข้าพระองค์ได้ทำกรรมไว้ดีแล้ว แต่พระพุทธ-
เจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้คงที่ ข้าพระองค์เป็น
ผู้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี ข้า
พระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้

ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดังข้างตัดเชือก
แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่ข้าพระองค์ไม่มาในสำนักของพระ-
พุทธเจ้าของข้าพระองค์นี้ เป็นการมาดีแล้ว,
วิชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำสำเร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้ง
แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้
กระทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระเอกฉัตตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล

จบเอกฉัตตยเถรอปทาน

ติณสูลกถาพนียเถรอปทานที่ ๓ (๔๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้ซ้อนเป็นพุทธบูชา

[๓] ครั้งนั้น เราได้พิจารณาถึงความ
เกิด ความแก่ และความตาย ผู้เดียว ได้ออกบวช
เป็นบรรพชิต

เราเที่ยวไปโดยลำพัง ได้ไปถึงฝั่งแม่น้ำ
คงคา ได้เห็นพื้นแผ่นดินที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น
เรียบราบ สม่่าเสมอ

จึงได้สร้างอาศรมขึ้นที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น
อยู่ในอาศรมของเรา ที่จงกรม ซึ่งประกอบด้วย
หมุ่นกนนานาชนิด เราได้ทำไว้อย่างสวยงาม
สัตว์ทั้งหลายอยู่ใกล้เรา และส่งเสียง
ร่ำนรมย์ เราร่ำนรมย์อยู่กับสัตว์เหล่านั้นอยู่ใน
อาศรม

ที่ใกล้อาศรมของเรามีมฤคราศีทำออก
จากที่อยู่แล้ว มันคำรามเหมือนอสนีบาต
ก็เมื่อมฤคราศีคำราม เราเกิดความรำเริง
เราก็นำมฤคราศีอยู่ ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้นำโลก
ครั้งนี้ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้นำชั้นเลิศของ
โลกพระนามว่าติสสะ ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาแล้ว
เป็นผู้รำเริง มีจิตบันเทิง เอาดอกกากะทิงบูชา
พระองค์

ได้ชมเชยพระผู้นำโลก ผู้เด่นเหมือน
พระอาทิตย์ บานเหมือนดอกไม้พญารัง รุ่งโรจน์
เหมือนดาวประกายพุกฤษ์ว่า

พระองค์ผู้สัตัพัญญู ทำให้พระองค์พร้อม
ทั้งเทพดาให้สว่าง ด้วยพระญาณของพระองค์
บุคคลทำให้พระองค์โปรดปรานแล้ว ย่อมพ้นจาก
ชาติได้

เพราะไม่ได้เฝ้าพระสัตัพัญญูพุทธเจ้า
ผู้เห็นธรรมทั้งปวง สัตว์ทั้งหลายที่ถูกราคะและ
โทสะทับถม จึงพากันตกนรกอเวจี

เพราะอาศัยการได้เข้าเฝ้าพระองค์ผู้สัต-
พัญญูนายกของโลก สัตว์ทั้งปวงจึงหลุดพ้นจากภพ
ย่อมถูกต้องอมตบท

เมื่อใด พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักขุ
เปล่งรัศมี อุบัติขึ้น เมื่อนั้น พระองค์ทรงเผา
กิเลสแล้ว ทรงแสดงแสงสว่าง

เราได้กล่าวสดุดีพระสัมพุทธเจ้าพระนาม
ว่าติสสะ ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกแล้ว เป็น
ผู้ร่าเริงมีจิตบันเทิง เอาดอกมะลิซ้อนบูชาพระองค์
พระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะผู้นำชั้น
เลิศของโลกทรงทราบความดำริของเรา ประทับ
นั่งบนอาสนะของพระองค์แล้ว ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า

ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใส ได้เอาดอกไม้บังเรา
ด้วยมือของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้ง
หลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักเสวยทิพยสมบัติในเทวโลก ๒๕
ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จักได้
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพศาลย์โดยคณนานับ
มิได้ ผลแห่งกรรมนั้นเป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ดอกไม้

ก็บุรุษที่ได้เอาดอกไม้บังเราทั้งเย็นและ
เข้า เป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม จักปรากฏต่อไป
ข้างหน้า

เขาปรารถนาสิ่งใด ๆ สิ่งนั้น ๆ จักปรากฏ
ตามความในประสงค์ เขาทำความดำริชอบให้
บริบูรณ์แล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพาน

เขาเผากิเลส มีสติสัมปชัญญะ นั่งบน
อาสนะเดียว บรรลุอรหัตได้

เราเมื่อเดินยืน นั่ง หรือนอน ย่อมระลึก
ถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด อยู่ทุกขณะ

ความพร้อมในปัจจัยนั้น ๆ คือ จีวร
บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง และคิลาณปัจจัย มิได้มี
แก่เรา นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

บัดนี้ เราบรรลุอมตบท อันสงบระงับ
เป็นธรรมยอดเยี่ยม กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ-
พุทธเจ้าอันใด ด้วยการบูชานั้น เราจึงไม่รู้จัก
ทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้
ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือก
แล้ว เป็นผู้ไม่มี อาสวะอยู่

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของ
เรานี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้
บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 16

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔

วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว

คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสูลกฆาพนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล

จบติณสูลกฆาพนียเถระापทาน

๔๑๑. - ๔๑๓.อรรถกถาภักตทาลิวรรคที่ ๔๒

อุปทานที่ ๑ อุปทานที่ ๒ และอุปทานที่ ๓ ในวรรคที่ ๔๒ มีเนื้อ
ความพอจะกำหนดรู้ได้โดยง่าย ความลำดับ แห่่งนัยนั้แล.

จบอรรถกถาภักตทาลิวรรคที่ ๔๒

มธุมังสทายกเถรปทานที่ ๔ (๔๑๔)

[๔] เราเป็นคนฆ่าหมูอยู่ในนครพันธุมดี
เราเลือกเอาเนื้อดี ๆ มาทดลองแซ่่น้ำผึ้ง เราได้ไป
สู่ที่ประชุมสงฆ์ ถือเอาบาตรมาใบหนึ่ง เอาเนื้อ
ใส่บาตรนั้นให้เต็มแล้วได้ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์
ครั้งนั้น เราได้ถวายแก่พระสงฆ์เถระ
ด้วยคิดว่า เพราะเอาเนื้อใส่บาตรให้เต็มนี้ เราจัก
ได้สุขอันไพบุลย์

เราได้เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว อัญกุล
มุลตักเตือนแล้ว เมื่อเราดำรงชีพอยู่ในภพสุดท้าย
จักเผากิเลสทั้งหลายได้

เรายังจิตให้เลื่อมใสในทานนั้นแล้ว ได้
ไปยังดาวดึงส์พิภพ ณ ที่นั้น เรากิน ดื่ม ได้สุข
อย่างไรบุญลย์

ที่มณฑป หรือโคนไม้ เรานึกถึงบุรพ-
กรรมเสมอ ห่าฝน คือ ข้าวและน้ำ ย่อมตกลงมา
เพื่อเราในครั้งนั้น

ชาตินี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา ภายหลัง
กำลังเป็นไป ถึงในภพนี้ ข้าวและน้ำ ก็ตกลงมา
เพื่อเราตลอดกาลทุกเมื่อ

เพราะมธุทานนั้นแหละ เราท่องเที่ยวไป
ในภพ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขติเลณนี้เป็นผลแห่ง
มธุทาน

เราเผากิเลสแล้ว... คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมธุสังสหายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล ฯ

จบทฐมั่งสหายกเถราปทาน.

๔๑๔. อรรถกถาธัมมสังสหายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอุปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

อุปทานของท่านพระธัมมสังสหายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร
พนธุมคิยา ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุกกริโก ได้แก่ ขายนื้อสุกรเลี้ยงชีวิต
บทว่า อุกโกฏุกัม รมุชยิตฺวา ความว่า เราต้มเนื้อไต่และเนื้อปอดแล้ว แช่
ใส่ลงในเนื้อที่ผสมน้ำผึ้ง อธิบายว่า เาเนื้อนั้นบรรจุจนเต็มบาตรแล้ว ถวาย
แต่ภิกษุสงฆ์ ด้วยบุญกรรมนั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บวชแล้วจึงได้บรรลุ
พระอรหัตผล.

จบอรรถกถาธัมมสังสหายกเถราปทาน

นาคปัลลวกเถราปทานที่ ๕ (๔๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยกิ่งไม้กาะทิง

[๕] เราอาศัยอยู่ในสวนหลวงในพระ-
นครพนธุมคิ พระพุทธเจ้าผู้นำโลก ได้ประทับ
อยู่ที่ใกล้อาศรมของเรา

เราถือเอากิ่งไม้กาะทิงไปปักไว้ข้างหน้า
พระพุทธเจ้า เรามีจิตเลื่อมใสสมนัสได้ถวาย
อภิวัตพระสุคตเจ้า

ในกัปที่ 8 แต่กัปนี้เราได้เอากิ่งไม้บูชา
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนาคเปลลวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาคเปลลวกเถระอุปทาน.

เอกทปิยเถระอุปทานที่ ๖ (๔๑๖)

ว่าด้วยการตามประทีปเป็นพุทธบูชา

[๖] เมื่อพระสุคตเจ้าผู้นำโลกพระนาม
ว่าสิทธัตถะ ปรีนิพพานแล้ว ชนทั้งปวงทั้งเทวดา
และมนุษย์ ต่างก็บูชาพระองค์ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
และเมื่อเขาช่วยกันยกพระผู้นำโลก พระ
นามว่าสิทธัตถะ ขึ้นบนเชิงตะกอน ชนทั้งหลาย
พากันบูชาเชิงตะกอนของพระศาสดาตามกำลัง
เราได้ตามประทีปไว้ไม่ไกลเชิงตะกอน
ประทีปของเราลูกรโพรจงพระอาทิตย์ขึ้น
เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งใจชอบ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้
ไปสู่ดาวดึงส์พิภพ

เขาย่อมทราบกันว่า วิมานอันบุญกรรม
ได้ทำไว้เป็นอย่างดี เพื่อเราในดาวดึงส์พิภพนั้น

ชื่อว่าเอกทีปะ ประทีปแสนดวงส่องสว่างอยู่ใน
วิมานของเรา

ร่างกายของเรารุ่งเรืองอยู่ทุกเมื่อ เหมือน
พระอาทิตย์ที่กำลังอุทัยขณะนี้ สรีระของเรามีแสง
สว่างด้วยรัศมีในกาลทุกเมื่อ

เรามองเห็นได้ตลอด ด้วยจักขุ ทะลุฝา
กำแพง ภูเขา โดยรอบร้อยโยชน์

รับนรมย์อยู่ในเทวโลก ๗๗ ครั้ง เสวย
รัชสมบัติในเทวโลก ๓๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักร-
พรรดิราช ๒๘ ครั้ง เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบุลย์โดยคณนานับมิได้ เราจุติจากเทวโลกแล้ว
เกิดในครรภ์ของมารดา นัยน์ตาของเราผู้แม่จะ
อยู่ในครรภ์ ของมารดา ก็ไม่วินาศ

เรามีอายุ ๔ ขวบแต่กำเนิดก็ได้ออกบวช
เป็นบรรพชิต ได้บรรลุพระอรหัตแต่ยังไม่ทันได้
ถึงกึ่งเดือน เราชำระทิพยจักขุให้บริสุทธิ์แล้ว
ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสทั้งปวงขาด
แล้ว นี่เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว
นอกฝา นอกกำแพง และถึงภูเขาทั้งสิ้น
เราก็เห็นทะลุไปได้ นี่ก็เป็นผลแห่งประทีปดวง
เดียว

สำหรับเรา ภูมิภาคที่ขรุขระ ย่อมเป็น
ที่ราบเรียบ ความมืดย่อมไม่ปรากฏมี เราไม่เห็น
ความมืด นี่ก็เป็นแห่งประทีปดวงเดียว

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายประ-
ทีปใด ด้วยการถวายประทีปนั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้
ทราบว่ ท่านพระเอกปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกปิยเถรอปทาน

อุจฉังคปุปผิยเถรอปทานที่ ๗ (๔๑๗)

ว่าด้วยการถวายดอกไม้หนึ่งพก

[๗] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อยู่
ในพระนครพันธุมดี เราเอาดอกไม้ห่อเต็มพก
แล้วได้ไปยังตลาด

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นายกของ
โลก อันภิกษุสงฆ์ห้อมล้อมแล้ว เสด็จออกไป
ด้วยอานุภาพใหญ่

เราได้เห็นพระวิปัสสนา สัมพุทธเจ้าผู้ส่อง
โลกให้โพรงทั่ว ยังโลกให้ข้ามพ้น จึงหยิบดอกไม้
ออกจาก บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ-
พุทธเจ้าประเสริฐสุด ด้วยพุทธบูชา นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระอุจจังคปุปผियเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุจจังคปุปผियเถระอุปทาน

ยาคูทายกเถระอุปทานที่ ๘ [๔๑๘]

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวยาคู

[๘] ครั้งนั้น เราได้พาแขกมาบ้าน
เห็นแม่น้ำที่เต็มฝั่ง จึงเข้าไปสู่สังฆาราม ภิกษุ
ทั้งหลายเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร รักษาธุดงค์ ยินดี
ในฌาน มีจิวรเศร้ามอง ชอบสัจจ เป็นนัก
ปราศรัย ท่านกำลังอยู่ในสังฆาราม
ท่านเหล่านั้นผู้หลุดพ้นดีแล้ว เป็นผู้คงที่
ได้ตัดคติเสียแล้ว ในเวลาที่แม่น้ำที่กั้นด้วยน้ำ
ท่านไปบิณฑบาตไม่ได้ เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส
เกิดปีติปราโมทย์ ประนมกรอัญชลี ประคอง
ข้าวสาร ถวายยาคูท่านแล้ว

เราเลื่อมใส ถวายข้าวยาจุกที่เราต้มด้วย
มือทั้งสองคน ปรรากแต่เฉพาะกรรมของตัว
ได้ไปดาวดึงส์สภาพแล้ว

วิมานที่สำเร็จด้วยแก้วมณี ได้เกิดแก่
เราในหมู่ไตรทศ เราประกอบด้วยหมู่เทพนารี
บันเทิงอยู่ในวิมานอันอุดม

เราได้เป็นจอมเทพยดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวย
ราชสมบัติใหญ่ ๓๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศ
ราชอันไพบุลย์โดยคณานับได้มีได้ เสวยยศ ใน
เทวโลกบ้าง ในมนุษย์โลกบ้าง

เมื่อถึงภพที่สุด เราได้ออกบวชเป็น
บรรพชิต ได้ละทิ้งสมบัติทุกอย่าง พร้อมกับผม
ที่ถูกโกน

เราพิจารณาร่างกายโดยความสิ้นไปและ
ความเสื่อมไป ก็ได้บรรลุพระอรหัตก่อนให้ศึกษา

ทานอันประเสริฐเกิดแต่เมื่อ ซึ่งเราประ-
กอบดีแล้ว ชื่อว่าเป็นอันให้ดีแล้ว เพราะข้าว
ยาจุกนั้นนั่นเอง เราจึงได้บรรลุบัพทอันไม่หวั่นไหว

เราไม่รู้สึกรว่า ความโศก ความรำไร
ความป่วยไข้. ความกระวนกระวาย ความเดือด
ร้อนใจเกิดขึ้นเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายข้าวยาจุก

เราได้ถวายข้าวยาकुแก่สงฆ์ในบุญเขตอัน
ยอดเยี่ยม ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ เพราะ
เราเป็นผู้ถวายข้าวยาकुดีหนอ คือ ความเป็นผู้ไม่มี
พยาธิ ๑ ความเป็นผู้มีรูปสวย ๑ ความเป็นผู้ได้
ตรัสรู้ธรรมได้เร็วพลัน ๑ ความเป็นผู้ได้ข้าวและ
น้ำ ๑ และอายุเป็นที่ ๕

ผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อจะให้เกิดโสมนัส ผู้นั้น
ควรถวายข้าวยาकुในสงฆ์ บัณฑิตพึงถือเอาเฉพาะ
ฐานะ ๕ ประการนี้

เราทำกิจที่ควรทำทุกอย่างแล้ว เพิกถอน
ภพทั้งหลายแล้ว อาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพ
ใหม่ไม่มีอีก

เรานั้นจักเที่ยวไปนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
และพระธรรมอันดี จากบ้านหนึ่งไปยังบ้านหนึ่ง
จากบุรีหนึ่งไปยังบุรีหนึ่ง

ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ เราได้ถวายทานใดใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็น
ผลแห่งการถวายข้าวยาकु

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระยาคุทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบยาคุทายกเถรอปทาน

ปัดโถนทายกเถราปทานที่ ๕ (๔๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวสาลีหนึ่งแฉ่ง

[๕] เมื่อก่อน, เราเป็นคนชอบเที่ยวใน
ป่าประกอบกรงานในป่าเสมอ เราถือเอาข้าวสุก
แห่งข้าวสาลีแฉ่งหนึ่ง แล้วได้ไปทำกรงาน
ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสยัมภูสัมพุท-
เจ้า ผู้ไม่ฟ่ายแพ้อะไร ๆ เสด็จออกจากป่าเพื่อ
บิณฑบาต

ครั้นแล้วเราได้ยังจิตให้เลื่อมใส เราประ-
กอบในทางกรงานของคนอื่น และบุญของเรา
ก็ไม่มี มีแต่ข้าวสุกแห่งข้าวสารแฉ่งหนึ่ง เราจัก
นิมนต์พระมุนีให้เสวย เราหยิบข้าวสุกแห่งข้าว
สาลีแห่งหนึ่งถวายแด่พระสยัมภู เมื่อเราฟังดูอยู่
พระมหามุนีทรงเสวย

เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วก็ไป
สู่ดาวดึงส์สพิทพ

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติ ใน
เทวโลก ๓๒ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓
ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดย
คณน้านับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ นี้เป็น
ผลของข้าวสุกแห่งข้าวแฉ่งหนึ่ง

เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่

ได้ทรัพย์นับไม่ถ้วน ความบกพร่องในโภคทรัพย์
มิได้มีแก่เราเลยนี้เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสาร
แฉ่งหนึ่ง

โภคสมบัติเปรียบด้วยกระแสน้ำเกิดขึ้น
แก่เรา เราไม่สามารถจะนับได้ นี่ก็เป็นผลของ
ข้าวสุกแห่งข้าวสารแฉ่งหนึ่ง

เพราะมีผู้เชื่อเชียวว่า เชียวเกี่ยวกินสิ่งนี้
เชียวบริโภคสิ่งนี้ เชียนอนบนที่นอนนี้ ฉะนั้น
เราจึงเป็นคนมีความสุข นี่ก็เป็นผลของข้าวสุก
แห่งข้าวสารแฉ่งหนึ่ง

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่ก็เป็นผลของ
ข้าวสุกแห่งข้าวสารแฉ่งหนึ่ง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัดโถทนทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัดโถทนทายกเถระอุปทาน

มัจฉาทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๔๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการทำเตียงถวาย

[๑๐] เมื่อพระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนาม
ว่าสิทธัตถะ ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ปรีณิพพาน
แล้ว เธอปาพจน์มีความแพร่หลาย อันเทวดา
และมนุษย์สักการะแล้ว

ในครั้งนั้น เราเป็นคนจัญฑาล ทำแก้อี
และตั้ง เลี้ยงชีพด้วยการงานนั้น เลี้ยงดูเด็ก ๆ
ก็ด้วยการงานนั้น

เราเลื่อมใสแล้ว ทำแก้อียาวเป็นอย่างดี
ด้วยมือทั้งสองของตน แล้วได้เข้าไปถวายแก่
พระภิกษุสงฆ์ด้วยตนเอง

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วย
ความตั้งเจตนานั้นไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไป
ยังดาวดึงส์พิภพ

เราไปสู่เทวโลก บันเทิงอยู่ในหมู่ไตรทศ
ที่นอนมีราคามาก ย่อมเกิดตามความปรารถนา

เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทว-
โลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๘๐
ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช อันไพบุลย์
โดยคณนานับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ
นี้เป็นผลแห่งการถวายเตียงนอน

เมื่อเรารู้จักจากเทวโลกมาสู่ภพมนุษย์

ที่นอนสวย ๆ ควรแก้ค่ามาก ย่อมเกิดแก่เราเอง
นี่เป็นการเกิดครั้งหลังของเรา ภพสุดท้ายกำลัง
เป็นไป แม้ทุกวันนี้ ที่นอนก็ปรากฏในเวลาที่จะ
นอน

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้ถวายทานใด
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายเพียง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระมัญจทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมัญจทายกเถรอปทาน

อรรถกถาททาลีวรรคที่ ๔๒

เมื่ออปทานที่ ๕ ของพระนาคปัลลวกเถระ เมื่ออปทานที่ ๖ ของพระ
เอกทีปียเถระ เมื่ออปทานที่ ๗ ของพระอุจจิงคปุปผียเถระ เมื่ออปทานที่ ๘
ของพระยาคุทายกเถระ เมื่ออปทานที่ ๙ ของพระปัตติโกทนทายกเถระ เมื่อ
อปทานที่ ๑๐ ของพระมัญจทายกเถระ ทุกๆ อปทานทั้งหมด มีเนื้อความพอ
ที่นักศึกษาจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาททาลีวรรคที่ ๔๒

พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 29

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัททาลีเถราปทาน ๒. เอกฉัตตียเถราปทาน ๓. ตินธุลฉาน-
นียเถราปทาน ๔. มรุมังสทายเถราปทาน ๕. นาคปัลลวกเถราปทาน
๖. เอกทีปียเถราปทาน ๗. อุจันังคปุปผียเถราปทาน ๘. ยาคูทายกเถรา
ปทาน ๙. ปัตโตทนายกเถราปทาน ๑๐. มัญจทายกเถราปทาน
บัณฑิตกำหนดเวลาตามแผนกหนึ่งได้ ๒๐๐ คาถา.

จบกัททาลีวรรคที่ ๔๒

สกิงสัมชกเถราปทานที่ ๑ [๔๒๑]

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานพระศรีมหาโพธิ์

[๑๑] เราได้เห็นแคฝอย ซึ่งเป็นไม้โพธิ์
อันอุดมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสนา
แล้วยังใจให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้น

เราหยิบเอาไม้กวาดมากวาด (ลานโพธิ์-
พฤกษ์) อันเป็นที่ตั้งแห่งไม้โพธิ์ในกาลนั้น ครั้น
แล้วได้ไหว้ไม้แคฝอยซึ่งเป็นไม้โพธิ์นั้น

เรายังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้น ประ-
นมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า นมัสการไม้โพธิ์นั้น
แล้ว กลับไปยังกระท่อม

เราเดินนึกถึงไม้โพธิ์อันอุดมไปตามหน
ทางสัตถุจร ฐุเหลือมซึ่งมีรูปร่างน่ากลัว มีกำลัง
มาก รััดเรา

กรรมที่เราทำในเวลาใกล้จะตาย ได้ทำ
ให้เรายินดีด้วยผล ฐุเหลือมกลืนกินร่างของเรา
เราริ่ نرمย์อยู่ในเทวโลก

จิตของเราไม่ขุ่นมัว บริสุทธิขาวสะอาด
ในกาลทุกเมื่อ ฐุศรคือความโศก ที่เป็นเหตุทำ
จิตของเราให้เร่าร้อน เราไม่รู้จักมัน เลย

เราไม่มีโรคเรื้อน ฝี โรคกลาก ลมบ้าหมู
คุณพระрад หิดเปื่อย และหิดดำน นี่ก็เป็นผล
แห่งการกวาด

ความโศก ความเร่าร้อน ไม่มีในหทัยของ
เรา จิตของเราตรง ไม่วอกแวก นี่เป็นผลแห่ง
การกวาด

เราถึงสมาธิอีก ใจของเราเป็นธรรมชาติ
บริสุทธิ์ สมาธิที่เราปรารถนาย่อมสำเร็จแก่เรา
เราไม่กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่ง
ความขัดเคือง และไม่หลงในอารมณ์ เป็นที่ตั้ง
แห่งความหลง นี่เป็นผลแห่งการกวาด

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้เราได้ทำกรรมใดใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็น
ผลแห่งการกวาด

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำสำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสงฆ์สัมมาชกเถระได้ภิกษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสกิงสัมมาชกเถระอปทาน

เอกทุสสทายกเถราปทานที่ ๒ (๔๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเป็นพุทธบูชา

[๑๒] เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าขายอยู่ใน
พระนครหังสวดี เลี้ยงชีพด้วยการเกี่ยวหญ้า
เลี้ยงคูเด็ก ๆ ด้วยการเกี่ยวหญ้านั้น

พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้รู้จบ
ธรรมทั้งปวง เป็นนายของ เสด็จอุบัติขึ้น
กำจัดความมีคมนให้พินาศ

ครั้งนั้น เรานั่งอยู่ในเรือนของตน คิด
อย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก
ไทยธรรมของเราไม่มี เรามีแต่ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้
ไม่มีใครจะให้เรา การถูกต้องนรกนำความทุกข์
มาให้ เราจะปลุกฝังทักษิณา

ครั้นคิดได้เช่นนี้แล้ว เราจึงได้ยังจิตของ
เราให้เลื่อมใส ได้ถือผ้าผืนหนึ่งไปถวายแด่พระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ครั้นถวายผ้าแล้วประกาศเสียงก้องว่า
ข้าแต่พระมหามุนีวีระเจ้า ถ้าพระองค์เป็น
พระพุทธเจ้า ก็ขอทรงโปรดช่วยข้าพระองค์ให้
ข้ามด้วยเถิด

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ทรง
รู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เมื่อจะทรง

ประกาศทานของเรา ได้ทรงทำอนุโมทนาแก่
เราว่า

ด้วยการถวายผ้าผืนหนึ่งนี้ และด้วยการ
ตั้งเจตนาไว้ บุรุษนี้จะไม่ไปสู่วินิบาตเลยตลอด
แสนกัป

เขจักได้เป็นจอมเทพเสวยรัชสมบัติใน
เทวโลก ๓๖ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
๓๓ ครั้ง

และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบุลย์โดยคณนันทมิได้ เมื่อเธอท่องเที่ยวอยู่
ในภพ คือ ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก

จักเป็นผู้มีรูปสวยงาม สมบูรณ์ด้วยคุณ
มีกายสง่า จักได้ผ้าร้อยล้านแสน โกฏิ นับไม่ได้
ตามความปรารถนา

ครั้งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
ผู้เป็นนักปราชญ์ตรัสดังนี้แล้ว ได้เสด็จเหาะเหิน
สู่อากาศเหมือนพญาหงส์ในอันพระขณะนั้น

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เป็นเทวดาหรือ
มนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ เราไม่มีความพร่องใน
โลกสมบัติเลย นี่เป็นผลแห่งผ้าผืนหนึ่ง

ผ้าเกิดแก่เราทุก ๆ อย่างก้าว ข้างล่างเรา
ยืนอยู่บนผ้าล่างบนเรานี้ผ้าเป็นเครื่องบัง

ทุกวันนี้จักรวาลพร้อมทั้งป่า ภูเขา เมื่อ
เราปรารถนาจะถือเอา ก็พึงคลุมได้ด้วยผ้า

เพราะผ้าผืนเดียวนั้นแหละ เมื่อยังต้อง
เที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ เราเป็นผู้มีวิพพณ
เหมือนทองคำ ทองเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่

เราถึงความเป็นภิกษุเพราะวิบากแห่ง
ผ้าผืนเดียว ถึงชาตินี้จะเป็นชาติสุดท้าย แม้ใน
ชาตินี้ ผ้าก็ยังให้ผลแก่เราอยู่

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายเป็น
ในกาลนั้น ด้วยการถวายเป็น เราไม่รู้จักทุก
เลย นี่เป็นผลแห่งผ้าผืนเดียว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระเอกทุสสทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกทุสสทายเถรอปทาน

เอกสนททายกเถรอปทานที่ ๓ (๔๒๓)

ว่าด้วยผ้าแห่งการแต่งอาสนะบูชา

[๑๓] มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อสิกะ อยู่ในที่
ไม่ไกลจากภูเขาคิมวันต์ เราสร้างอาศรมอย่าง
สวยงาม สร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เรามีนาม

ชื่อว่านารทะ แต่คนทั้งหลายเรียกว่า กัสสปะ
ในกาลนั้น เราแสวงหาทางบริสุทธิอยู่ที่ภูเขากสิกะ

พระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ทรงใคร่ต่อวิเวก ได้เสด็จ
มาทางอากาศ

เราเห็นพระรัศมีของพระองค์ผู้แสวงหา-
คุณอันยิ่งใหญ่ กำลังเสด็จมาที่ชายป่า จึงตบแต่ง
เตียงไม้แล้วปูลาดหนังสัตว์

ครั้นตบแต่งอาสนะเสร็จแล้ว จึงประนม
กรอัญชลีขึ้นเหนือเศียรเกล้า ประกาศถึงความ
โสมนัสแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์เป็นปราชญ์ นำสัตว์ออก
จากโลก ขอพระองค์ผู้เป็นดังแพทย์รักษา
ความเดือดร้อน ได้โปรดประทานการรักษาแก่ข้า
พระองค์ ผู้อันความกำหนดครอบงำเกิด

ข้าแต่พระมุณีชนเหล่าใดมีความต้องการ
ด้วยบุญ มองดูพระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด ชนเหล่านั้นย่อมถึงความสำเร็จแห่ง
ประโยชน์อันยั่งยืน พึงเป็นผู้ไม่แก่

ข้าพระองค์หามีไทยธรรมเพื่อพระองค์ไม่
เพราะข้าพระองค์บริโภคไม้ที่หล่นเอง ข้าพระ
องค์มีแต่อาสนะนี้ ขอเชิญประทับนั่งบนเตียงไม้
เถิด

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ไม่มีความสะดุ้ง
เหมือนราชสีห์ ได้ประทับนั่งบนเตียงไม้แล้ว
ทรงยับยั้งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วได้ตรัสอย่างนี้ว่า

ท่านจงเบาใจอย่าได้กลัวเลย แก้วมณีที่
สว่างไสว ควรยินดี ท่านได้แล้ว ความปรารถนา
ที่ท่านได้ตั้งไว้ จักสำเร็จทุกประการก็เพราะ
อาสนะ

บุญที่ได้บำเพ็ญไว้ดีแล้วในเขตบุญอัน
ยอดเยี่ยม หาน้อยไม่เลย อันผู้ที่ตั้งจิตไว้ดีแล้ว
สามารถที่จะรื้อตนขึ้นได้

เพราะอาสนะท่านนี้ และเพราะการตั้ง
เจตนาไว้ ท่านจะได้ไปสู่วินิบาตตลอดแสนกัป
จักได้เป็นจอมเทพ เสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๕๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
๘๐ ครั้ง

จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์
โดยคณนานับมิได้ ขณะที่ยังท่องเที่ยวอยู่ใน
สังสารวัฏ จักเป็นผู้มีความสุขในที่ทั้งปวง

พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่าปทุมุตตระ
เป็นนักปราชญ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้วได้เสด็จขึ้นสู่
นภากาศ ปานดังว่าพญาหงส์ในอัมพรณะนั้น

ยานช้าง ยานม้า รถ คานหาม เราได้สิ้น
ทุกอย่าง นี่เป็นผลของอาสนะอันหนึ่ง

ในเมื่อเราเข้าป่าแล้วต้องการนั่ง บัลลังก์

ดูจากรู้ความดำริของเรา

ในเมื่อเราอยู่ท่ามกลางน้ำต้องการที่นั่ง

บัลลังก์ดังจะรู้ความดำริของเรา ตั้งขึ้นใกล้ ๆ

เราจะเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เป็นเทวดา
หรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ บัลลังก์ตั้งแสน ย่อม
แวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ

เราจะท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ ใน
เทวดาและมนุษย์ และจะเกิดในสองสกุล คือ
กษัตริย์และพราหมณ์

เราถวายอาสนะอันหนึ่งในเขตบุญอัน
ยอดเยี่ยม รู้ทั่วถึงบัลลังก์ คือ ธรรมแล้ว เป็นผู้
ไม่มีอาสนะอยู่

ในกัปที่แสน แต่กัปนี้เราได้ถวายทาน
ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลของอาสนะอันหนึ่ง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกาสนทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกาสนทายกเถรอปทาน

สัตตกัมมพุปผิยเถราปทานที่ ๔ (๔๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระทุ่ม ๗ ดอก

[๑๔] มีภูเขาชื่อทัมพะ อยู่ในที่ไม่
ไกลภูเขาหิมวันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า ๗ องค์อาศัย
อยู่ที่ข้างภูเขานั้น

เราเห็นดอกกระทุ่มจึงประนมมือไหว้แล้ว
หยิบเอามา ๗ ดอก ได้เรียขยลงด้วยจิตอันเปี่ยม
เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
ได้ไปยังดาวดึงส์พิภพ

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้กระทำความ
ใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเล
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัตตกัมมพุปผิยเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตกัมมพุปผิยเถราปทาน

โกธธพบุปผิยเถรอปทานที่ ๕ (๔๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหงอนไก่

[๑๕] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เลี้ยง
ชีพด้วยการฆ่าปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี
ใกล้กับที่อยู่ของเรา พระพุทธเจ้าผู้
นำ
ชั้นเลิศของโลก พระนามว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญา
จักขุ ได้ทรงแสดงรอยพระบาทไว้ ๓ รอย เพื่อ
อนุเคราะห์

เราได้เห็นรอยพระบาทของพระศาสดา
พระนามว่าติสสะ ที่พระองค์ทรงเหยียบไว้ เป็น
ผู้ว่าเรามีจิตยินดี ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท

เราเห็นต้นหงอนไก่ ที่ขึ้นมาจากแผ่นดิน
มีดอกบานแล้ว จึงเด็ดมาพร้อมทั้งยอด บูชารอย
พระบาทอันประเสริฐสุด

เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
ไปสู่ดาวดึงส์พิภพ

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เป็นเทวดาหรือ
มนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ เรามีผิวกายเหมือนสีดอก
หงอนไก่ มีรัศมีเป็นแดนชานออกจากตน

ในกัปที่ ๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขุติเลย
นี่เป็นผลแห่งการบูชารอยพระพุทธรูป

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 40

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโกธวัชปุณฺณิยเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโกธวัชปุณฺณิยเถรอปทาน

มถฺมณฺฑาทายกเถรอปทานที่ ๖ (๔๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเปรียง

[๑๖] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีเหตุอันทรง
ดำริดีแล้ว เป็นเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านรชน เสด็จเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ถูกอาพาธอัน
เกิดแต่ลมเบียดเบียน

เราเห็นแล้ว จึงทำจิตให้เลื่อมใส นำเอา
จีตะกอนเปรียงเข้าไปถวาย เพราะเราได้กระทำ
กุศลกรรมและได้บูชาพระพุทธเจ้าเนื่อง ๆ แม่น้ำ
คงคาชื่อภาคีรีสีหะ

มหาสมุทรทั้ง ๘ และพื้นปฐพีที่น้ำกล้ว
ซึ่งจะประมาณมิได้ นับไม่ถ้วนนี้ ย่อมสำเร็จเป็น
เปรียงขึ้นได้สำหรับเรา

น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ดังจะรู้ความดำริ
ของเรา เกิดขึ้น ต้นไม้ที่งอกขึ้นแต่แผ่นดินใน

ทิศทั้ง ๔ ดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมเกิดเป็น
ต้นกัลปพฤษ์ขึ้น

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑
ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดย
คณนานับไม่ถ้วน

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งขี้ตะกอนเปรียง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภุมมัทธทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภุมมัทธทายกเถราปทาน

เอกฉัมมสวณียเถราปทานที่ ๗ (๔๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรมครั้งเดียว

[๑๗] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงประกาศัสัจจะ ๔ ทรงยังชน
เป็นอันมากให้ข้ามพินดีแล้ว

สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะใหญ่ สัตต
ผ้าคากรองเปลือกไม้เหาะไปอัมพรในกาลนั้น

เราไม่สามารถจะหาะไปได้เห็นื่อพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราหาะไปไม่ได้ เหมือน
นกเข้าไปใกล้ภูเขาแล้วไปไม่ได้ฉะนั้น

เราบังหวนเป็นไอน้ำลอยอยู่ในอัมพร
เช่นนี้ ด้วยคิดว่า เหตุเครื่องทำให้อริยาบถกำเริบ
เช่นนี้ มิได้เคยมีแก่เรา

เอาละ เราจักค้นหาเหตุ นั้น บางทีเรา
จะฟังได้ผล เราลงจากอากาศ ก็ได้สดับพระ
สุรเสียงของพระศาสดา

เมื่อพระศาสดาตรัสถึงว่าสังขารไม่เที่ยง
ด้วยพระสุรเสียงที่น่ายินดี น่าฟัง กลมกล่อม
ขณะนั้นเราได้เรียนเอาอนิจจลักษณะนั้นแหละ

ครั้งเรียนอนิจจลักษณะได้แล้ว ก็ไปสู่
อาศรมของตน เราอยู่ในอาศรมนั้นแหละ ตราบ
เท่าสิ้นอายุ ตายไปแล้ว

เมื่อกาลที่สุดกำลังเป็นไป เราระลึกถึง
การฟังพระสัทธรรม เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดี
แล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้

เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ดาวดึงส-
พิภพ รื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๓ หมื่นกัป

ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐ ครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๑ ครั้ง

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์

โดยคณนานับมิได้ เราเสวยบุญของตน ถึงความ
สุขในภพน้อยใหญ่

เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ก็ยัง
ระลึกได้ถึงสัตตภูณันั้น บทอันไม่เคลื่อน คือ
นิพพาน เราหาได้แห่งตลอดด้วยกรรมอันหนึ่งไม่
สมณะผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว นั่งในเรือนบิดา

เมื่อจะแสดงธรรมกถาท่านได้ยกอนิจจ-
ลักษณะขึ้นมาในธรรมกถานั้น

พร้อมกับที่ได้ฟังคาถาว่า สังขารทั้งหลาย
ไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่
สังขารเหล่านั้นสงบระงับ เป็นความสุข ดังนี้

เราจึงนึกถึงสัตตภูณันั้นได้ทุกอย่าง เรานั่ง
ณ อาสนะเดียว บรรลุอรหัตแล้ว

เราได้บรรลุอรหัต โดยเกิดได้ ๗ ปี พระ
พุทธเจ้าทรงให้เราอุปสมบทแล้ว นี่เป็นผลแห่ง
การฟังธรรม

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ฟังธรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยการฟังธรรมนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งการฟังธรรม

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกธัมมสวณียเถระได้ภานิตถาคาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกธัมมสวณียเถรอปทาน

สุจินติตเถรอปทานที่ ๘ (๔๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวใหม่

[๑๘] ครั้งนั้น เราเป็นชวานา อยู่ในพระ
นครหังสวดี เลี้ยงชีพด้วยกสิกรรม เลี้ยงดูเด็ก ๆ
ก็ด้วยกสิกรรมนั้น ครั้งนั้น นาของเราสมบูรณ์ดี
ข้าวของเราออกรวงแล้ว เมื่อถึงเวลาข้าวแก่ดีแล้ว
เราคิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า

เป็นการไม่เหมาะไม่สมควรแก่เราผู้รู้คุณ
น้อยใหญ่ ที่เราไม่ถวายทานในสงฆ์แล้ว พึง
บริโภคส่วนอันเลิศด้วยตน

พระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน
ในโลก มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
และพระสงฆ์ผู้ตนอันอบรมแล้ว เป็นนาบุญของ
โลก ไม่มีนาบุญอื่นจะยิ่งไปกว่า

เราจักถวายทาน คือ ข้าวกล้าใหม่ในพระ
พุทธเจ้าและพระสงฆ์นั้น เสียก่อน ครั้นคิดเช่นนี้
แล้ว เราเป็นผู้ร่าเริง มีใจประกอบด้วยปีติ

นำเอาข้าวเปลือกมาจากนา เข้าไปเฝ้า

พระสัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า

ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน

ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดาแล้ว

กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนี ข้าวกล้ำสมบุรณ์

ทั้งพระองค์ก็กำลังประทับอยู่ ณ ที่นี้ ข้าแต่

พระองค์ผู้มีพระปัญญาจักขุ ของพระองค์จงทรง

พระกรุณารับเถิด

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้

แจ้งโลกสมควรรับเครื่องบูชา ทรงทราบความดำริ

ของเราแล้วตรัสพระดำรัสนี้ว่า บุรุษบุคคลผู้ปฏิบัติ

๔ จำพวก ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวก นี้ คือสงฆ์

เป็นผู้ตรง มีปัญญา ศील และมีจิตมั่นคง บุญย่อม

เป็นอันสั่งสมแล้ว ในเมื่อมนุษย์เฟื่องบุญบูชากระ

ทำอยู่

ทานที่ให้ในสงฆ์ ย่อมมีผลมาก และ

ควรให้ทานในสงฆ์นั้น ข้าวกล้ำของท่านนี้ก็เช่น

เดียวกัน ควรให้ในสงฆ์

ท่านจงอุทิศแต่สงฆ์ นำเอาภิกษุทั้งหลาย

ไปสู่เรือนของตน แล้วจงถวายสิ่งที่มีอยู่ในเรือน

ซึ่งท่านได้ตกแต่งแล้วเพื่อภิกษุสงฆ์เถิด เราอุทิศ

แต่สงฆ์ นำภิกษุทั้งหลายไปเรือน ได้ถวายสิ่งที่

เราได้ตกแต่งไว้ในเรือนแต่ภิกษุสงฆ์

เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งใจเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
จึงไปยังดาวดึงส์พิภพ วิมานทองงามมุกด่องสูง
๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ บุญกรรมได้สร้างไว้
อย่างงามแล้วเพื่อเรา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น
จบภาณวารที่ ๑๕

ภพของเรา เคลื่อนกล่นระคนไปด้วย
เทพนารี เรากิน ดื่มน้ำในภพนั้น อยู่ในสวรรค์ชั้น
ไตรทศ

เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓,๐๐๐
ครั้ง และได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกอีก ๕๐๐
ครั้ง

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และ
ได้เป็นพระเจ้าประเทศราช โดยคณนานับมิได้
เราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ได้ทรัพย์
นับมิได้ เราไม่มีความบกพร่องในโภคสมบัติเลย
นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่

ยานช้าง ยานม้า วอ และคานหามเรา
ได้ทุกสิ่ง นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่

ผ้าไหม ผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอัน
เลิศใหม่ เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่

ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย
เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่

หมู่ทาสี หมู่ทาส และนารี ที่ประดับ
ประดาอย่างสวยงาม เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผล
แห่งข้าวใหม่

หนาวหรือร้อน ไม่เบียดเบียนเรา เราไม่มี
ความเร่าร้อน อนึ่ง ทุกข์ทางใจ ไม่มีในหทัย
ของเรา

เจริญด้วยสิ่งนี้ เจริญบริโภคลิขิตนี้ เจริญ
นอนบนที่นอนนี้ คำเช่นนี้ เราได้ทุกประการ
นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่

บัดนี้ ชาตินี้เป็นชาติหลังสุดภพสุดท้าย
กำลังเป็นไป ถึงทุกวันนี้ ไทยธรรมของเรา ก็ทำ
เราให้ยินดีอยู่ทุกเมื่อ

เราได้ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุด ย่อมเสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีผิวพรรณผิวฟ่อง ๑ มียศ ๑
มีโภคทรัพย์มากมาย ใคร ๆ ลักไม่ได้ ๑ มีภักษา
มากทุกเมื่อ มีบริษัที่ไม่ร้าวรานกันทุกเมื่อ

สัตว์ที่อาศัยแผ่นดินล้วนยำเกรงเรา ๑
เราได้ไยธรรมก่อน จะในท่ามกลางสงฆ์ หรือ
เฉพาะพระพักตร์ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ก็ตาม พวกทายกเลยองค์อื่น ๆ เสียหมด ถวายแก่
เราเท่านั้น ๑

เราได้ถวายอานิสงส์เหล่านี้ เพราะได้
ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้อดมาก่อน นี่เป็นผล
แห่งข้าวใหม่

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ข้าวใหม่

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุจินตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุจินตเถรอปทาน

โศณณกิงกณยเถรอปทานที่ ๕ (๔๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกะดังทอง

[๑๕] เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วย
ศรัทธา เรานุ่งห่มผ้าเปลือกไม้กรอง เห็นกรรม
คือการบำเพ็ญตบะ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เชษฐ-
บุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ พระนามว่าอัคร-
ทัสสี เสด็จอุบัติขึ้นช่วยมหาชนให้ข้าม

ก็เรากล้าล้างเพราะพริบอย่างหนัก เรา
นึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ก่อพระสถูปอัน
อุดมที่หาดทราย

ครั้นแล้ว เป็นผู้จิตยินดี มีใจโสมนัส
เรียรายดอกกะดิงทองลงโดยพลัน เรามำเรอพระ
สถูปของพระพุทธเจ้า พระนามว่าอัครทัตตี
ผู้คงที่ ด้วยใจอันเลื่อมใสนั้น ปานดังบำเรอพระ
พุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์

เราไปสู่เทวโลกแล้ว ได้รับความสุขอัน
ไพญฺลย์ ในเทวโลกนั้น เรามีผิวพรรณปานทองคำ
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เทพนารีของเรามีประมาณ ๘๐ โกลี
ประดับประดาสวยงาม บำรุงเราอยู่ทุกเมื่อ นี่เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา

นักดนตรี ๖ หมื่น กับ กลอง ตะโพน
สังข์ บัณเฑาะว์ มโหระทึก บรรเลงอย่าง
ไพเราะในเทวโลกนั้น

ช้างกฤษณะตระกูลมาดั่งคะแตกมัน ๓ ครั้ง
อายุ ๖๐ ปี ๘๔,๐๐๐ เชือกประดับสวยงามคลุมด้วย
ตาข่ายทอง ทำการบำรุงเรา ความเป็นผู้บกพร่อง
ในพลกายและที่อยู่ ไม่มีแก่เรา

เราเสวยผลของดอกกะดิงทอง ได้เสวย
ราชสมบัติในเทวโลก ๕๘ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 50

จักรพรรดิ ๗๑ ครั้ง และได้เสวยราชสมบัติ

มหาปฐพี ๑๐๑ ครั้ง

บัดนี้เราได้บรรลุอมตบทอันลึกซึ้ง ยาก
ที่จะเห็นได้ ตั้งโยชน์หมื่นสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพ
ใหม่ไม่มี

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เอา
ดอกไม้บูชา ด้วยการบูชา นั้น เราจักไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโสณกิงกนิยเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนั้นแล.

จบ โสณกิงกนิยเถรอปทาน

โสวัณณโกนตริกเถรอปทานที่ ๑๐ (๔๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกระโหลกน้ำเต้า

[๒๐] เราเห็นพระพุทธเจ้าผู้อบรมใจ ฝึก
พระองค์แล้ว มีพระทัยตั้งมั่นเสด็จดำเนินอยู่ใน
ทางใหญ่

-ทรงข้ามโอฆะได้แล้ว ทรงยินดีในการ
สงบระงับจิต ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง มีปรกติเฟง

พินิจ ยินดีในฉาน เป็นมุนี เข้าสมาบัติ สำรวม
อินทรีย์

จึงเอากระโหลกน้ำเต้าตักน้ำเข้าไปเผา
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ล้างพระบาทของ
พระพุทธเจ้าแล้วถวายกระโหลกน้ำเต้า

และพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
ได้ทรงบังค้ำว่า ท่านจงเอากระโหลกน้ำเต้านี้
ตักน้ำมาวางไว้ที่ใกล้ ๆ เท้าของเรา

เรารับสนองพระพุทธคำริสว่า สาธุ แล้ว
เอากระโหลกน้ำเต้ามาวางไว้ใกล้พระพุทธเจ้า

ผู้ประเสริฐสุด เพราะความเคารพต่อพระศาสดา

พระศาสดาผู้ทรงมีความเพียรใหญ่ เมื่อ
จะทรงยังจิตของเราให้ดับสนิท ได้ทรงอนุโมทนา
ว่าด้วยการถวายน้ำเต้านี้ ขอความดำริของท่าน
จงสำเร็จ

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ เราเริ่มมรณอยู่ใน
เทวโลก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๑ ครั้ง

จะเป็นกลางวันหรือกลางคืนก็ตาม เมื่อ
เราเดินหรือยืนอยู่ คนทั้งหลายถือถ้วยทองยื่นอยู่
ข้างหน้าเรา

เราได้ถ้วยทองเพราะการถวายกระโหลก
น้ำเต้าแก่พระพุทธเจ้า สักการะที่ทำไว้ในท่าน
ผู้คงที่ทั้งหลาย ถึงจะน้อยก็ย่อมเป็นของไพบุลย์

ในกัปที่แสนแค้นี่ เราได้ถวายน้ำเต้า
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งน้ำเต้า

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระโสวัณณโกณฑริกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโสวัณณโกณฑริกเถรอปทาน

อรรถกถาสกิงสัมมัชชกวรรคที่ ๔๓

อปทานของพระเถระทั้งหมดในวรรคที่ ๔๓ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล
ความต่างกันแห่งชื่อของพระเถระทั้งหลาย และความต่างกันแห่งบุญของพระ
เถระทั้งหลายเท่านั้นเป็นความแปลกกัน.

จบอรรถกถาสกิงสัมมัชชกวรรคที่ ๔๓

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้คือ

๑. สกิงสัมมัชชกเถรอปทาน ๒. เอกทุสสทายกเถรอปทาน
๓. เอกาสนทายกเถรอปทาน ๔. สัตตกัทัมพปุปผิยเถรอปทาน ๕. โกรธท-
ปุปผิยเถรอปทาน ๖. ฆฎมัทธททายกเถรอปทาน ๗. เอกชัมสวินิยเถรา
ปทาน ๘. สุจินติตเถรอปทาน ๙. โสณณกิงณยเถรอปทาน ๑๐. โสวัณณ-
โกณฑริกเถรอปทาน และในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาไว้ ๑๗๑ คาถา.

จบสกิงสัมมัชชกวรรคที่ ๔๓

ว่าด้วยผลแห่งการอยู่ป่าแต่ผู้เดียว

[๒๑] ในภัทรกัณฑ์ พระพุทธเจ้าพระ
นามว่ากัสสปะโดยพระโคตรเป็นเผ่าพรหม มีพระ
ยศใหญ่ ประเสริฐ ว่านักปราชญ์ ทั้งหลาย เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์ไม่มีธรรมเครื่องให้เนิ่นช้า ไม่มี
เครื่องยึดหน่วง มีพระทัยเสมอด้วยอากาศ มาก
ด้วยสุญญตสมาธิ คงที่ ยินดีในอนิมิตตสมาธิ
ประทับอยู่แล้ว

พระองค์ผู้มีพระทัยรังเกียจ ไม่มีตัณหา
เครื่องฉาบทา ไม่เกี่ยวข้องในตระกูล ในคณะ
ประกอบด้วยพระกรุณาใหญ่ เป็นนักปราชญ์ ทรง
ฉลาดในอุบายเรื่องแนะนำ

ทรงชวนช่วยในกิจของผู้อื่น ทรงแนะนำ
นำในหนทางอันยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน ซึ่งเป็น
เหตุทำเปือกตมคือคติให้แห่ง ในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก

ประทับนั่งแสดงอมตธรรมอันเป็นความ
เข้มข้มอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องห้ามชราและมรณะ
ในท่ามกลางบริษัทใหญ่ ยังสัตว์ให้ข้ามโลก

พระวจาไพเราะเหมือนนกการะเวก เป็น
นาถะของโลก มีพระสุรเสียงกังวาลประหนึ่งเสียง
พรหม ผู้เสด็จมาด้วยประการนั้น ถอนพระองค์
ขึ้นมาจากมหันตทุกข์ ในเมื่อโลกปราศจากผู้แนะนำ
ทรงแสดงธรรมที่ปราศจากฐลี นำสัตว์
ออกจากโลก เราได้เห็นแล้ว ได้ฟังธรรมของ
พระองค์ จึงออกบวชเป็นบรรพชิต

ครั้นเราบวชแล้วในกาลนั้น คิดถึงคำ
สอนของพระชินเจ้า ถูกความเกี่ยวข้องบีบคั้น จึง
ได้อยู่เสวยในป่าที่นารัณรมย์แต่ผู้เดียวเท่านั้น
การที่เรามีกายหลีกออกมาได้ เป็นเหตุ
แห่งการหลีกออกแห่งใจของเราผู้เห็นภัยในความ
เกี่ยวข้อง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกวิหริยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกวิหริยเถรอปทาน

เอกสังขยิยเถรปาทานที่ ๒ (๔๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการเป่าสังข์เป็นพุทธานุชา

[๒๒] ได้มีการสมโภชไม้มหาโพธิ์ของ
พระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี มหาชนมา
ประชุมกันบูชาไม้มหาโพธิ์อันอุดม

ไม้มหาโพธิ์ที่ควรบูชาเช่นนี้ ของพระ
ศาสดาพระองค์ใด พระศาสดาพระองค์นั้น จัก
เป็นผู้เว้นจากความเศร้าโศกใหญ่ มีปัญญา เป็น
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ครั้งนั้น เราถือเอาสังข์มาบำรุงโพธิ์พฤกษ์
เราเป่าสังข์ตลอดวันยังค่ำ ไหว้ไม้มหาโพธิ์อัน
อุดมแล้ว

กรรมที่เราได้ทำในเวลาก่อนจะตาย
ส่งให้เราไปเทวโลก ชاکศพของเราดกไปแล้ว
เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก

นักดนตรีหกหมื่น ยินดี ร่าเริง บันเทิง
บำรุงเราอยู่ทุกเมื่อ นี่เป็นผลของพุทธานุชา

ในกัปที่ ๗๑ เราได้เป็นพระราชานามว่า
สุทัสสนะ เป็นใหญ่อยู่ในชมพูทวีป มีมหา
สมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต

ครั้งนั้น นักดนตรี ๘๐๐ แวดล้อมเรา
ตลอดเวลา เราย่อมเสวยกรรมของตน นี่เป็นผล
ของการบำรุง

เราเข้าถึงกำเนิดใด คือ เทวดาหรือมนุษย์
แม้เรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา กลองก็ประคม
อยู่ตลอดเวลา

เพราะอุปฐากพระสัมพุทธเจ้า เราได้
เสวยสมบัติแล้ว เป็นผู้บรรลुบทอันไม่หวั่นไหว
เป็นบทธันเกษมไม่มีมลทิน ไม่ตาย

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระเอกสังขิยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกสังขิยเถราปทาน

ปาฏิหาริย์สัญญาเถราปทานที่ ๓ (๔๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในปาฏิหาริย์

[๒๓] ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้สมควร
รับเครื่องบูชาพระนามว่าปทุมุตตระ ได้เสด็จเข้า
ไปยังพระนคร พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ผู้มีอินทรีย์อัน
ตำรวมแล้ว แสนรูป ขณะนั้นได้มีเสียงสนั่นก้อง

ไพบีไรรับเสด็จพระพุทธเจ้าผู้สงบระงับ กงที ซึ่ง
กำลังเสด็จเข้าพระนครโดยทางรถ

ด้วยพุทธานุภาพ พิลที่ไม่ถูกทำเพลง
ไม่ถูกเคาะ ก็บรรเลงขึ้นได้เอง ในเมื่อพระพุทธ-
เจ้าเสด็จเข้าบุรี

เรานมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เป็นพระมหามุนี และเห็น
ปาฏิหาริย์แล้ว ได้ยังจิตให้เลื่อมใสในปาฏิหาริย์นั้น
โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ
สมบัติแห่งพระศาสดาของเรา ดนตรีถึงไม่มี
เจตนาถึงยังบรรเลงได้เองเทียว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สัญญาใด
ในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
เลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

เราผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาฏิหิรสัญญุกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาฏิหิรสัญญุกเถราปทาน

ญาณัตถวิกรมราชทานที่ ๔ (๔๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสดุดีพระพุทธเจ้า

[๒๕] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้สูงสุด
กว่าสัตว์ ผู้รู้เรื่องเหมือนต้นกรณิการ โขติช่วง
ตั้งดวงประทีป ไพโรจน์ดุจทองคำ

เราวางคนโทน้ำ ผ้าเปลือกไม้กรอง
ชมกรก ทำหนังสือเวียงป่า แล้วกล่าวสดุดีพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดว่า

ข้าแต่พระมุนี พระองค์ทรงขจัดความ
มืดมิด ซึ่งอาภูลิปด้วยขำยคือโอมะ ทรงแสดง
แสงสว่าง คือ พระญาณแล้วเสด็จข้ามไป

พระองค์ได้ยกโลกนี้ขึ้นแล้ว สิ่งที่ยอด
เยี่ยมซึ่งมีอยู่ทั้งหมด จะเปรียบปานกับพระญาณ
เป็นประมาณเครื่องไปจากโลกของพระองค์ไม่มี

ด้วยพระญาณนั้น โลกจึงขนานนาม
พระองค์ว่าสัตัพัญญู สัตัพัญญู ข้าพระองค์ขอ
ถวายบังคมพระองค์ผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงทราบ
ธรรมทั้งปวงไม่มีอาสวะ

ในภพที่แสนแต่ภพนี้ เราได้สดุดีพระ
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยการสดุดีนั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสดุดีพระญาณ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระญาณตถวิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบญาณตถวิกเถรอปทาน

อุจจขัณฑิกเถรอปทานที่ ๕ (๔๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายท่อนอ้อย

[๒๕] เราเป็นคนเฝ้าประตูอยู่ในพระ-
นครพันธุมดี ได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากฐลี
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง

เรามีจิตเลื่อมใสสมนัส ใดถือเอาท่อน
อ้อยมาถวาย แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดพระ
นามว่าวิปัสสี ผู้แสวงทาคณอันยิ่งใหญ่

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้เราได้ถวายอ้อยใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายอ้อยนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายท่อนอ้อย

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระอุจจขัณฑิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุจจขัณฑิกเถรอปทาน

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 60
กัณฑ์พทายกเถราปทานที่ ๖ (๔๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันอ่อน

[๒๖] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโรมสะ
ประทับอยู่ที่ชอกเขา เราเลื่อมใสได้ถวายมันอ่อน
แต่พระองค์ด้วยมือทั้งสองของตน

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายมันอ่อน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัณฑ์พทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัณฑ์พทายกเถราปทาน

อัมพภาฎกทายกเถราปทานที่ ๗ (๔๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะกอก

[๒๗] เราได้เห็นพระสยมภูพุทธเจ้าผู้ไม่
ทรงพ่ายแพ้อะไร ในป่าใหญ่ จึงได้เอาผลมะกอก
มาถวายแต่พระสยมภู

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้้นั้นเราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพาทูกทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพาทูกทายกเถรอปทาน

หรีตทิทายกเถรอปทานที่ ๘ (๔๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลสมอ

[๒๘] เรากำลั้งนำผลสมอ ผลมะขาม
ป้อม ผลมะม่วง ผลหว้า สมอพิเภก กระเบา
ผลรกฟ้า มะตูม มาด้วยตนเอง

เราได้เห็นพระมหามุนีผู้มีปรกติเพ่งพินิจ
ยินดีในฌาน เป็นนักปราชญ์ ถูกอาพาธเบียดเบียน
เสด็จเดินทางไกล ประทับอยู่ที่เงื่อมเขา

จึงได้อาผลสมอทำเภสัชเสร็จแล้วถวาย
แต่พระสยัมภู พยาธิหายไปในทันใดนั่นเอง

พระพุทธเจ้าผู้มีความกระวนกระวายอันละ
ได้แล้ว ได้ทรงทำอนุโมทนาว่า ก็ด้วยการถวาย
เภสัชอันเป็นเครื่องระงับพยาธินี้ ท่านเกิดเป็น
เทวดา เป็นมนุษย์ หรือจะเกิดในชาติอื่น จงเป็น

ผู้ถึงความสุขในที่ทุกแห่ง และท่านอยู่ถึงความ
ป่วยไข้

ครั้งพระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้
อะไร เป็นนักปราชญ์ ตรัสดังนี้แล้วได้เสด็จเหาะ
ขึ้นสู่อากาศ เหมือนพญาหงส์ในอัมพรณะนั้น

เพราะเราได้ถวายสมอแด่พระสยัมภูพุทธ-
เจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ความป่วยไข้จึงมิได้
เกิดแก่เราเลยจนถึงชาตินี้ นี่เป็นความเกิดครั้ง
หลังของเรา

ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป วิชชา ๓ เรา
ได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเกสัช
ในกาลนั้น ด้วยการถวายเกสัชนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งเกสัชทาน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระหรีตทิทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบหรีตทิทายกเถราปทาน

อัมพปิตฺถิยเถราปทานที่ ๕ (๔๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วง

[๒๕] ครั้งนั้น เราเป็นพญาช่างมีงาอน
งาม ทรงกำลังกล้าองไว เทียวอยู่ในป่าใหญ่ได้
เห็นพระผู้นำโลก

เราได้หยิบเอาขึ้นมะม่วงมาถวายแต่พระ
ศาสดา พระมหาวีรเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะผู้นำ
ของโลก ทรงรับประเคน

เมื่อเราพั่งดู พระพิชิตมารได้เสวยในกาล
นั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระชินเจ้าพระองค์นั้น
จึงเข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต

เราจุติจากดุสิตนั้นแล้ว ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิราชเสวยสมบัติโดยอุบายเช่นนั้นแหละ
เรามีตนส่งไปเพื่อความเพียร สงบระงับ
ไม่มีอุปธิกิเลส กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะอยู่

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพปิตฺถิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพปิตฺถิยเถราปทาน

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกหัว

[๓๐] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชนฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ผู้ทรงยศอันสูงสุด กำลังเสด็จเที่ยววิณฑบาตอยู่

ข้าพระองค์มีใจเลื่อมใส ได้ถือเอาผลหัวว่า
อย่างดีมาถวายแต่พระศาสดา ผู้เป็นทักษิณยบุคคล เป็นนักปราชญ์

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์ เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ละความชนะ และความแพ้แล้ว ได้ถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้อย่างดีเป็นทาน

ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว...

คำสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระขัมพูผลิยเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบขัมพูผลิยเถรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 65
อรรถกถาเอกวิหารวรรคที่ ๔๔

แม้ในวรรคที่ ๔๔ อปทานทั้งหมด ก็ปรากฏชัดแล้วเหมือนกัน
ความต่างแห่งบุญ และความต่างแห่งผลอย่างเดียวกันนั้น เป็นความแปลกกัน
จบอรรถกถาเอกวิหารวรรคที่ ๔๔

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกวิหาริยเถรอปทาน ๒. เอกสังขิยเถรอปทาน ๓. ปาฏิหาริ-
- สัณญกเถรอปทาน ๔. พาฬัตถวิกเถรอปทาน ๕. อุจจุชัณทิกเถรอปทาน
๖. กลัมพทายกเถรอปทาน ๗. อัมพาฎกทายกเถรอปทาน ๘. หรีตกิตายก
- เถรอปทาน ๙. อัมพปิตนทียเถรอปทาน ๑๐. ชัมพูผลิยเถรอปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๘๖ คาถา.

จบเอกวิหาริวรรคที่ ๔๔

วิภททพิชียเถรอปทานที่ ๑ (๔๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเมล็ดพืชสมอพิเภก

[๓๑] พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรใหญ่
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง พระนามว่ากฤษณะ พระ
องค์เสด็จหลีกออกจากหมู่ไปสู่ภายในป่า
เราถือเมล็ดพืชเครือเถาเที่ยวมา สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคทรงเข้ามาอยู่ ณ ระหว่างเขา
เราเห็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเทพของ
ทวยเทพแล้ว มีใจเลื่อมใสได้ถวายเมล็ดพืชแด่
พระพุทธเจ้า ผู้เป็นทักษิณบุคลล เป็นนัก
ปราชญ์

ในกัณฑ์เอง เราได้ถวายพืชใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายพืชนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งเมล็ดพืช

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวิภททพิชียเถระได้ภายจคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิภททพิชียเถรอปทาน

อรรถกถาวิภทิกวรรคที่ ๔๕^๑

๔๔๑. อรรถกถาวิภทิกมัญชียเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๕ ดังต่อไปนี้
อปทานของท่านพระวิภทิกมัญชียเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า กกุสนฺโฆ
มหาวิโร ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พีชมิญฺชมหาสํ ความว่าเราได้ผ่าผลสมอ
พิเภกแล้ว ถือเอาเมล็ดในพีชปรุงกับน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด ถวายแด่พระผู้มี
พระภาคเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ แล.

จบอรรถกถาวิภทิกมัญชียเถราปทาน

โกสทายกเถราปทานที่ ๒ (๔๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพุทธา

[๓๒] ครั้งนั้น เรานุ่งหนังสือ ห่มผ้า
คากรอง บำเพ็ญวัตรจริยาอย่างหนัก ไกล้อาศรม
ของเรามีต้นพุทธา

ในกาลนั้น พระพุทธเจ้าพระนามว่าลชี
เป็นเอก ไม่มีผู้เสมอสอง ทรงทำให้โชติช่วง
อยู่ตลอดกาลทั้งปวง เสด็จเข้ามายังอาศรมของเรา

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส เราถวาย
บังคมพระพุทธเจ้าผู้มีวัตรอันงามแล้ว ได้เอามือ
ทั้งสองกอบพุทธาถวายแด่พระพุทธเจ้า

๑. บาลีว่า วิภทกพีชียเถราปทาน

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายพุทธา
ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายพุทธา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนพิษพิษขึ้นได้
ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือก
แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่เราได้มัยยังสำนักของพระพุทธเจ้า
ของเรา นี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้
บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา เราได้ทำให้แจ้งชัด
แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโกลทายกเถระได้ภิกษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบ โกลทายกเถรอปทาน

เวลูผลิยเถรอปทานที่ ๓ (๔๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะตูม

[๓๓] เราสร้างอาศรมไว้อย่างสวยงาม
ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาตา อาศรมนั้นเคลื่อนกล่น
ไปด้วยต้นมะตูม เป็นที่รวมหมู่ไม้นานาชนิด

เราเห็นผลมะตูมมีกลิ่นหอมแล้ว ระลึก
ถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราทั้งยินดีทั้งสลด
ใจ เอาผลมะตูมใส่หาบจนเต็ม

ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระนามว่า
กกุสันธะ แล้วถวายผลมะตูมสุดแต่พระองค์ผู้เป็น
เนื่อนาบุญ เป็นนักปราชญ์ ด้วยใจอันผ่องใส
ในกัปปนี้เอง เราได้ถวายผลมะตูมกตใดใน
กาลนั้น ด้วยการถวายผลมะตูมนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมะตูม
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวลูวผลิยเถระได้ภษิตคาคณเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเวลูวผลิยเถรอปทาน

ภัสสาคคทายกเถรอปทานที่ ๔ (๔๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลรกฟ้า

[๓๔] เราตกแต่งเครื่องลาดที่ทำด้วยหญ้า
แล้ว ได้ทูลอาราธนาพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวี
วรรณเหมือนทองคำ มีพระลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ ผู้ประหนึ่งว่าพระยารังที่กำล้งมีดอก

บาน เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด กำลังเสด็จ
ไปทางท้ายป่าใหญ่ ว่า ขอพระพุทธเจ้าทรงโปรด
อนุเคราะห์ข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์ปรารถนา
จะถวายภิกษา

พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัครทัสสี ผู้อนุ-
เคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา มีพระยศใหญ่
ได้ทรงทราบความดำริของเรา จึงเสด็จแวะที่
อาศรมของเรา

ครั้นแล้ว พระองค์ได้ประทับบนเครื่อง
ลาดที่ทำด้วยหญ้า เราได้หยิบเอาผลรกฟ้ามาถวาย
แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

เมื่อเรามองดูอยู่ พระพิชิตมารจึงเสวย
ในเวลานั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในท่านั้นแล้ว
ได้ถวายบังคมพระพิชิตมารในกาลนั้น

ในกัปที่ ๑๘๐๐ เราได้ถวายผลไม้ใน
กาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภัลลาคททายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภัลลาคททายกเถรอปทาน

อุมมาปุปผิยเถราปทานที่ ๕ (๔๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๓] ครั้น เมื่อต้นไทรอันเป็นไม้โพธิ-
พฤกษ์ งอกงามสีเขียวขจี เราได้เอาดอกผักตบ
มาบูชาไม้โพธิพฤกษ์

ในกัปนี้เอง เราได้บูชาโพธิพฤกษ์ได้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาไม้โพธิพฤกษ์

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุมมาปุปผิยเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุมมาปุปผิยเถราปทาน

อัมพภักกียเถราปทานที่ ๖ (๔๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะกอก

[๓๖] พระมนีพระนามว่าเวสสณผู้อภิ-
ชาติ เสด็จเข้าไปสู่ป่าร้างซึ่งมีดอกบานสะพรั่ง
ประทับอยู่ที่ซอกเขา เหมือนไกรสรสีหราชขณะนั้น

เรามีจิตผ่องใสสมนัส เลื่อมใสได้เอา
ดอกมะกอกบูชาพระมหาวิรเจ้า ผู้เป็นบุญเขตด้วย
มือทั้งสองของตน

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วย
ดอกไม้ไผ่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระอัมพาทิกิยเถระได้กัษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัมพาทิกิยเถรอปทาน

สีหสณิกเถรอปทานที่ ๗ (๔๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๓๗] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้
ถวายอาสนะทองแด่พระผู้มีพระภาคพระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้แสวงหาประโยชน์แต่สรรพสัตว์
เราอยู่ในโลกใดๆ คือ ในเทวโลกหรือ
มนุษยโลก ในโลกนั้นๆ เราได้วิมาน อันไพบุลย์
นี่เป็นผลของอาสนะทอง

บัลลังก์อันสำเร็จด้วยทองและเงิน สำเร็จ
ด้วยแก้วปทุมราช และสำเร็จด้วยแก้วมณี เกิด
แก่เรามากมาย ในกาลทุกเมื่อ

เราทำอาสนะไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าพระ
นามว่าปทุมุตตระแล้ว ได้บังเกิดในสกุลสูง
โอ พระธรรมเป็นธรรมดีแล้ว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำอาสนะ
ทอง ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งอาสนะทอง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสีหसनิกเถระได้ภยิตคคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสีหसनิกเถรอปทาน

ปาทีปฐยเถรอปทานที่ ๘ (๔๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้งรองเท้า

[๓๘] พระมหมานูนีสัมพุทธเจ้า ผู้ประ-
กอบด้วยพระกรุณา พระนามว่าสุเมธะ ยังสัตว์
ให้ข้ามเป็นอันมากแล้ว พระองค์ผู้ทรงพระยศ
ใหญ่ก็ได้เสด็จนิพพาน

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้ให้คน
ทำตั้งสำหรับรองเท้า ไว้ที่ใกล้อาสนะทอง ของ
พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้แสวงหาคุณ
อันยิ่งใหญ่

เราทำกุศลกรรมอันมีความสุขเป็นผล มี
ความสุขเป็นกำไรแล้ว เป็นผู้ประกอบด้วยบุญ
กรรม ได้ไปสู่สวรรค์ในชั้นดาวดึงส์

เมื่อเราผู้มีความพร้อมเพียงด้วยบุญกรรม
อยู่ในดาวดึงส์นั้น ตั้งทองย้อมเกิดแก่เราผู้ยกเท้า
ก้าวไปอยู่

นรชนเหล่าใดได้เข้าไปฟังใกล้ ๆ ทำ
สักการะในพระพุทธเจ้าผู้เสด็จนิพพานแล้ว ได้
สูชอันไพบุลย์ นรชนเหล่านั้น ได้ลาภดีแล้ว

แม้เราก็ได้สร้างกรรมไว้ดีแล้ว เราทำตั้ง
สำหรับรองเท้าอันประกอบแล้วในการค้าขาย จึง
ได้ตั้งทอง เราเหยียบไปบนตั้งทองในทิศที่ไปด้วย
กิจบางอย่าง นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม

ในกัปที่สามหมื่น เราได้ทำกรรมใดใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งตั้งสำหรับรองเท้า

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

จบปาทีปฐกเถราปทาน

เวทียการกเถรปทานที่ ๕ (๔๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไฟรที

[๓๕] เราได้สร้างไฟรทีอย่างสวยงาม
ไว้ที่โพธิพฤกษ์ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ซึ่งเป็นไม้สูงสุดกว่าไม้ทั้งหลาย แล้ว
ยังจิตของตนให้เลื่อมใส

เครื่องใช้สอยหลายชนิดเลิศโอฬาร ทั้งที่
ทำเสร็จและยังทำไม่เสร็จ ตกลงมาจากอากาศ
นี้เป็นผลแห่งไฟรที

ในสงความที่สองฝ่ายประชิดกัน อันนำ
กลัว เมื่อเราเข้าไป ก็ไม่พบสิ่งที่น่าขลาดกลัว
เลย นี่เป็นผลแห่งไฟรที

วิมานอันงดงามและที่นอนอันสิ้นค่า เกิด
ขึ้นดังจะรู้ความดำริของเรา นี่เป็นผลแห่งไฟรที
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำไฟรทีใด
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ไฟรที

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวทียการกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเวทียการกเถรปทาน

โพธิมรรการกเถราปทานที่ ๑๐ (๔๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างเรือนไม้โพธิ์

[๔๐] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัสได้ใช้
คนทำเรือนไม้โพธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็น
ใหญ่กว่าสัตว์ผู้คงที่ พระนามว่าสิทธิทัตตะ
เราเข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต อยู่ในเรือนแก้ว
หนาว ร้อน หรือลม มิได้ถูกต้องตัวเราเลย
ในกัปที่ ๖๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ วิสสุกรรมเทพบุตรได้เนรมิตนครชื่อ
กาลิกะ ยาว ๑๐ โยชน์ กว้าง ๘ โยชน์ให้เราใน
นครนั้นไม่มีไม้ เครื่องเถา และดินเหนียวเลย
วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตปราสาทชื่อ
มงคล ยาวโยชน์หนึ่ง กว้างครึ่งโยชน์ ให้เรา
สถาปปราสาท ๘๔,๐๐๐ ตัน ล้วนเป็นทองคำ
พื้นสำเร็จด้วยแก้วมณี หลังคาเป็นเงิน
เรือนสำเร็จด้วยทองนี้ เราได้อยู่ครอบ
ครองมาแล้ว นี่เป็นผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน
เราได้เสวยผลทั้งปวงนั้น ในภพทั้งที่เป็น
ของเทวดาและมนุษย์ วันนี้เราบรรลุนิพพานอัน
เป็นบทสงบระงับ ไม่มีบัพติจะยิ่งกว่า

ในกัปที่ ๓ همین เราได้ให้ทำเรือนโพธิ-
พฤษ์ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่ก็เป็น
ผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโพธิฌรการกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโพธิฌรการกเถรอปทาน

อรรถกถาวิภทกัวรรคที่ ๔๕

อปทานทั้งหมดมีอปทานที่ ๒ เป็นต้น ไป มีเนื้อความพอจะกำหนด
รู้ได้โดยง่ายทีเดียว ถึงจะมีข้อแตกต่างระหว่างชื่อของพระเถระทั้งหลาย ก็พึง
ทราบได้โดยตามลำดับพระบาลีแล

จบอรรถกถาวิภทกัวรรคที่ ๔๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิภทกัพีชียเถรอปทาน ๒. โกลทายกเถรอปทาน ๓. เวลูว-
ผลียเถรอปทาน ๔. ภัลลตททายกเถรอปทาน ๕. อุมมาปุปผียเถรอปทาน
๖. อัมพากุชียเถรอปทาน ๗. สีหาสนิกเถรอปทาน ๘. ปาทปป์ฐียเถรอปทาน
๘. เวทียการกเถรอปทาน ๙. โพธิฌรการกเถรอปทาน.

ในวรรคนี้ บัณฑิตได้ภาษิตคาถาไว้จำนวนได้ ๗๕ คาถา.

จบวิภทกัวรรคที่ ๔๕

ชคติวรรคที่ ๔๖

ชคตียกเถราปทานที่ ๑ (๔๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการพรวนดินโคนต้นโพธิ์

[๔๑] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้
ใช้ให้คนพรวนดินที่ไม่มีพิษพฤษ์ของพระมหามุนี
พระนามว่าชัมมทสสี อันเป็นต้นไม้สูงสุดกว่าไม้
ทั้งหลาย

เราพลาดจากภูเขาหรือตกจากต้นไม้จู่ติ
แล้ว ย่อมได้ที่พึง นี้เป็นผลของการพรวนดิน

โจรไม่เบียดเบียนเรา กษัตริย์ก็ไม่ดูหมิ่น
เรา เราก้าวล่วงเข้าศึกได้ทุกคน นี้เป็นผลของ
การพรวนดิน

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เทวดาหรือ
มนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ เราย่อมเป็นผู้อันเขาบูชา
ทุกแห่งไป นี้ก็เป็นผลของการพรวนดิน

ในกัปที่ ๑,๘๐๐๐ เราได้ใช้ให้คนพรวนดิน
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลของ
การพรวนดิน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชคตียกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชคตียกเถราปทาน

โมรหัตถิยเถรปาทานที่ ๒ (๔๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกำหางนกงู

[๔๒] เราถือกำหางนกงูเข้าไปเฝ้าพระ
โลกนายก เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวาย
กำหางนกงู

ด้วยกำหางนกงูนี้ และด้วยการตั้งเจตนา
ไว้ ไฟ ๓ กองของเราจึงดับสนิทแล้ว เราได้สุข
อันไพบูรณ์

โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ
สัมปทาแห่งพระศาสดาของเรา เราถวายกำหาง
นกงูแล้ว ได้ความสุขอันไพบูรณ์

ไฟ ๓ กองของเราดับสนิทแล้ว เราถอน
ภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะทั้งปวงหมดสิ้นไป
แล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้เราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายกำหางนกงู

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโมรหัตถิยเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโมรหัตถิยเถรปาทาน

สีหาสนพิชียเถรอปทานที่ ๓ (๔๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการตัดพุทธอาสน์

[๔๓] เราได้ไหว้โพธิพฤษ์ของพระผู้มี
พระภาคเจ้าพระนามว่าคัสสะ ได้ถือเอาตัดวิชณี
ตัดอาสนะทองในที่นั้น

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ตัดอาสนะ
ทอง ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลของการตัด

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสีหาสนพิชียเถระได้ภยิตคคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสีหาสนพิชียเถรอปทาน

ติณุกกธารียเถรอปทานที่ ๔ (๔๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการทำคบเพลิงบูชา

[๔๔] เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส
ได้ชุกบเพลิงไว้ ๓ ดวง ที่ไม้โพธิพฤษ์ ของ
พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ซึ่งเป็นไม้
สูงสุดกว่าไม้ทั้งหลาย

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วย
คบเพลิงใด ด้วยการชูกบเพลิงนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลของการให้คบเพลิงเป็นทาน
เราเผากิเลส ทั้งหลายแล้ว . . . คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระติณุกกชาரியเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณุกกชาரியเถรอปทาน

อักษมนทายกเถรอปทานที่ ๕ (๔๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการเหยียบนวด

[๔๕] เราได้ถว้วยการเหยียบแต่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่ากุสันธะ ผู้เป็นนักปราชญ์
มีบาปอันลอยเสียแล้ว ทรงอยู่จบพรหมจรรย์ ซึ่ง
กำลังเสด็จดำเนินไปสู่ที่พักกลางวัน

ในกัปนี้เองเราได้ถว้วยทานใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถว้วยการเหยียบ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระอักษมนทายกเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล

จบอักษมนทายกเถรอปทาน

วนโกธัตถิยเถรปาทานที่ ๖ (๔๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหางช้าง

[๔๖] เราถือดอกหางช้างปามานูชา
พระผู้มีพระภาค พุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ
ประเสริฐสุดกว่าโลก ผู้คงที่
ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้เอาดอกไม้
บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระวนโกธัตถิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวนโกธัตถิยเถรปาทาน

จบภาณวารที่ ๒๐

เอกนัตถิยจเถรปาทานที่ ๗ (๔๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการกัณฑ์ร่วมถวายพระพุทธเจ้า

[๔๗] แผ่นดินร้อนดังเพลิง แผ่นดิน
ดุจมีถ้ำรังไหลด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เสด็จจงกรมอยู่ที่กลางแจ้ง
เรากัณฑ์ร่วมชาวเดินทางไปได้เห็นพระสัม-
พุทธเจ้าเข้าที่กลางแจ้งนั้น แล้วเกิดความคิดขึ้นว่า

ภูมิภาคลูกพยัคฆ์แดงแผ่คลุม แผ่นดินนี้
จึงเป็นเหมือนถ่านเพลิง ลมพายุใหญ่ที่ทำสรีรกาย
ให้ลอยขึ้นได้ตั้งขึ้นอยู่

หนาวร้อน ย่อมทำใจลำบาก ขอได้โปรด
รับร่มนี้ อันเป็นเครื่องป้องกันลมและแดดเถิด
ข้าพระองค์จักถูกต้องนิพพาน

พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้ทรง
อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา มีพระยศใหญ่
ทรงทราบความดำริของเราแล้ว ทรงรับไว้ในกาล
นั้น

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๓๐ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
๕๐๐ ครั้ง

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์
โดยคณนานับมิได้ เราได้เสวยกรรมของตนซึ่งตน
ได้ก่อสร้างไว้ดีแล้วในปางก่อน

นี่เป็นชาติสุดท้ายของเรา ภพที่สุดกำลัง
เป็นไป ถึงทุกวันนี้ชนทั้งหลายก็พากันกันแสวง
ฉัตรให้เราตลอดกาลทุกเมื่อ

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายร่มใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายร่มนั้น เราไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายร่ม

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกฉัตติยเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกฉัตติยเถรอปทาน

ชาติปุบผิยเถรอปทานที่ ๘ (๔๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้

[๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าปทุมุตตระ ผู้มีพระยศใหญ่ ปรีนิพพานแล้ว
เราได้เอาผอบอันเต็มด้วยดอกไม้ไปบูชาพระสรีระ
เรายังจิตให้เลื่อมใสในบุญกรรมนั้น แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ ชั้นนิมมานรดี เราถึงจะไปอยู่ยัง
เทวโลก ก็ยังประพฤตินุญกรรมอยู่
ฝนดอกไม้ตกลงจากฟากฟ้าเพื่อเราตลอด
กาลทั้งปวง เราสมภพในมนุษย์ก็เป็นพระราช
ผู้มียศใหญ่

ในอภินิหารนั้น ฝนดอกไม้ตกลงมาเพื่อ
เราทุกเมื่อ เพราะอำนาจที่เอาดอกไม้บูชาที่พระ-
กายของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็นเหตุทั้งปวง
นี่เป็นความเกิดครั้งสุดท้ายของเรา ภพ
ที่สุดกำลังเป็นไป ถึงทุกวันนี้ ฝนดอกไม้ถึงตกลง
มาเพื่อเราทุกเวลา

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราเอาดอกไม้
บูชา ด้วยการบูชาด้วยดอกไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระชาติปุပ္ผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชาติปุပ္ผิยเถรอปทาน

สัตติปัณณิยเถรอปทานที่ ๕ (๔๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสัตตบรรณ

[๔๕] เมื่อมหาชนช่วยกันนำพระสรีระ
ของพระพุทธเจ้าไป เมื่อกลงบรรเลงอยู่ เรามี
จิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาดอกสัตตบรรณบูชา
ในกัปที่แสนแต่กัป เราได้เอาดอกไม้
ใดมาบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านสัตติปัณณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตติปัณณิยเถรอปทาน

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยของหอม

[๕๐] เมื่อมหาชนกำลังช่วยกันทำจิต-
กาธารอยู่ และเมื่อของหอมนานาชนิดถูกนำเอามา
เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาของหอมกำมือ
หนึ่งบูชา

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิต-
กาธารใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี้เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์ปุชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล .

จบคัมภีร์ปุชกเถราปทาน

อรรถกถาชาดกวรรคที่ ๔๖

๔๕๑. อรรถกถาชาดกทายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ชคติ การยี่ อหิ ความว่า เราได้ทำระเบียงไว้รอบต้นโพธิ์-
พฤกษ์อันอุดม อปทานทั้งหมดมีอปทานที่ ๒ เป็นต้นไปที่เหลือ มีเนื้อความ
ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาชาดกทายกเถราปทาน

จบอรรถกถาชาดกวรรคที่ ๔๖

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 87
รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชคติทายกเถรอปทาน ๒. โมรหัตถิยเถรอปทาน ๓. สีหาสน-
พีชียเถรอปทาน ๔. ติณุกกธาริยเถรอปทาน ๕. อักกมนทายกเถรอปทาน
๖. วนโกรัณทียเถรอปทาน ๗. เอกนัตติเถรอปทาน ๘. ชาติปุปผิยเถรา-
ปทาน ๙. สัตติปัญณิยเถรอปทาน ๑๐. คันธปุชกเถรอปทาน.

บัณฑิตกำนวณคณาได้ ๖๗ คณา.

จบชคติทายกวรรคที่ ๔๖

พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 88
ศาลุปปวิวรรคที่ ๔๗

ศาลกุสุมียเถราปทานที่ ๑ (๔๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสาละ

[๕๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าปฐมุตตระปรินิพพานแล้ว เมื่อมหาชนช่วยกัน
ยกพระพุทธรูปขึ้นบนจิตกาธาร เราได้อาตอก
สาละบูชา

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้อาตอกไม้
ไคยบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

เราผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระศาลกุสุมียเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบศาลกุสุมียเถราปทาน

จิตกปุชกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๕๒] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวาย
พระเพลิงพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขี ผู้เป็น
เผ่าพันธุ์ของโลก เราได้อาตอกจำปา ดอกบูชา
จิตกาธาร

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้
โดยบูชา ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่าเป็นพระจิตกปฐกเถระได้ภวิตถาคตาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกปฐกเถระอุปทาน

จิตกนิพพาทกเถระอุปทานที่ ๓ (๔๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการดับจิตกาธาร

[๕๓] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวาย
พระเพลิงพระสรีระของผู้แสวงหาคุณใหญ่ พระ
นามว่าเวสสภู เราเอาน้ำหอมดับจิตกาธาร
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราเอาน้ำหอมดับ
จิตกาธารใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลของน้ำหอม
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่าเป็นพระจิตกนิพพาทกเถระได้ภวิตถาคตาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจิตกนิพพาทกเถระอุปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 90
เสตุทายกเถรอปทานที่ ๔ (๔๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างสะพาน

[๕๔] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส
ได้ใช้คนสร้างสะพานในที่เฉพาะพระพักตร์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จจง-
กรมอยู่

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้สร้าง
สะพานได้ไว้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายสะพาน

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเสตุทายกเถระได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเสตุทายกเถรอปทาน

สุมนตาลวัณฎฐิยเถรอปทานที่ ๕ (๔๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๕๕] เราได้ถวายพัดใบตาลอันคลุมด้วย
ดอกมะลิ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ เราจึงได้ทรงยศใหญ่

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายพัด
ใบตาลได้ ด้วยการถวายพัดใบตาลนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพัดใบตาล

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นพระสุมนตาลวันฎิยเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุมนตาลวันฎิยเถระอุปทาน

อวภูษณียเถระอุปทานที่ ๖ (๔๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๕๖] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูพระนาม
ว่าสตรงสี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ ทรงใคร่ต่อ
ความวิเวก ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองเสด็จออกบิณฑ-
บาท เราถือผลไม้ไม่ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไปเฝ้า
พระนราสภ เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้
ถวายผลไม้

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัป เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นพระอวภูษณียเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอวภูษณียเถระอุปทาน

ลพฺพผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๔๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนุนลำมะลอ

[๕๗] ครั้งนั้น เราเป็นคนเฝ้าสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐลี เสด็จเหาะไปในอากาศ

เราได้หยิบเอาผลขนุนลำมะลอถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่ให้เกิดความปลื้มใจแก่เรา นำความสุขมาให้ในปัจจุบัน ประทับอยู่ในอากาศนั่นเอง ได้ทรงรับพระเคน

เราถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้าด้วยใจอันเต็มมือแล้ว ได้ประสบปีติอันไพบูรณ์ เป็นสุขยอดเยี่ยมในครั้งนั้น รัตนะเกิดขึ้นแก่เราผู้เกิดในที่นั้น ๆ

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแต่งการถวายผลไม้

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระลพฺพผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบลพฺพผลทายกเถรอปทาน

มีลักขุผลทายกเถรอปทานที่ ๘ (๔๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้มีลักขุ

[๕๘] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าอัทธทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ เป็นผู้มั่งคั่งเลื่อมใส
มีใจโสมนัส ได้ถวายผลไม้มีลักขุ

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ถวายผลไม้ใดใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมีลักขุผลทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบลักขุผลทายกเถรอปทาน

สยัมปฎิภาณียเถรอปทานที่ ๙ (๔๖๙)

ว่าด้วยการสดุดีพระพุทธเจ้าด้วยปฎิภาณ

[๕๘] ใครได้เห็นพระนราสภผู้ประเสริฐ
กว่าเทวดา งามเหมือนดอกกรรพ้าขาว กำลังเสด็จ
ดำเนินอยู่ที่ถนนแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า ใครได้ได้เห็น
พระพุทธเจ้าผู้กำจัดความมืดมิดให้พินาศ

ทรงช่วยเหลือนรชนให้ข้ามพ้นไปได้เป็นอันมาก ยังโลกให้โชติช่วงด้วยแสงสว่างคือพระญาณแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

ใครได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จออกไปพร้อมกับพระจีณาสพผู้มีอำนาจตั้งแสน ผู้ทรงรื้อขนสัตว์ไปเสียมากมายแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า

ใครได้เห็นพระพุทธรเจ้า ผู้ตีกลองคือพระธรรมทรงย้ายิหมุ่เคียรถีย์ บันลือลีหนาทแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า

ทวยเทพพร้อมด้วยพรหม พวกนั้นมาจากเทวโลกตราบเท่าพรหมโลก แล้วทูลถามปัญหาอันลุ่มลึกกะพระพุทธรเจ้าพระองค์ใด พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

มนุษย์พร้อมด้วยเทวดาประนมกรอัญชลิตแด่พระพุทธรเจ้าพระองค์ใด ย่อมได้เสวยบุญด้วยการประนมกรอัญชลินั้น พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

ชนทั้งปวงมาประชุมพร้อมห้อมล้อมพระผู้มีปัญญาจักขุ พระผู้มีปัญญาจักขุพระองค์ใดได้รับอาราธนาแล้วไม่ทรงหวั่นไหว พระผู้มีปัญญาจักขุพระองค์นั้น ใครได้เห็นแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

เมื่อพระนราศภพระองค์ได้เสด็จเข้าพระ

นคร กลองเป็นอันมากประโคมก็ก้อง คชสาร
ที่ตกมันพากันบันลือ พระนราศภพระองค์นั้น
ใครได้เห็นเข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

เมื่อพระนราศภพระองค์ได้เสด็จดำเนิน
ไปในถนน พระรัศมีย่อมส่องสว่างไสวทุกเมื่อ
ที่ซึ่งลุ่ม ๆ ดอน ๆ ย่อมสม่าเสมอ พระนราศภ
พระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

เมื่อพระพุทธรเจ้าตรัสอยู่ ประชาสัตว์ใน
จักรวาลได้ยินทั่วกัน พระพุทธรเจ้าพระองค์ไดยัง
สัตว์ให้รู้จักได้ทั่วกัน พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น
ใครได้เห็นแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สดุดีพระ-
พุทธรเจ้า ด้วยการสดุดีนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการสดุดี

เราพากันเลศทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสยัมปฎิภาณียเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสยัมปฎิภาณียเถรอปทาน

นิมิตพยากรณ์ยเถราปทานที่ ๑๐ (๔๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการพยากรณ์นิมิต

[๖๐] ครั้งนั้น เราได้เข้าไปป่าหิมวันต์
บอกมนต์ ศิษย์ ๕,๔๐๐ คนได้อุปฐากเรา
ศิษย์เหล่านั้นล้วนเป็นนักศึกษา รู้จบ
ไตรเพทถึงความเต็มเปี่ยมในธรรมมีองค์ ๖ พวก
เขาถือตัวจัดเพราะวิชาของคน อยู่ในป่าหิมวันต์
เทพบุตรผู้มีศใหญ่ เป็นผู้มีสติสัมป-
ชัญญะ จูติจากชั้นดุสิตอุบัติในครรภ์แห่งมารดา
เมื่อพระสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น หมื่น
โลกธาตุก็วันไหว คนตาบอดก็มองเห็นได้
ในเมื่อพระผู้นำเสด็จอุบัติขึ้น
พินพสุธานี้ทั้งสิ้นสิ้นสะเทือน ๖ ประการ
มหาชนได้ดับเสียงกึกก้องแล้ว พวกนั้นแย้มสรวล
ชนทั้งปวงประชุมกันแล้ว ได้พากันไป
ยังสำนักของเรา ถามว่า พินพสุธานี้สิ้นสะเทือน
จักมีผลเป็นอย่างไร
ครั้งนั้นเราได้พยากรณ์แก่เขาทั้งหลายว่า
อย่ากลัวเลย ไม่มีภัยแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทุกๆ
คนจงเบาใจเถิด ความเกิดนี้ประกอบด้วยสุข
ประโยชน์

พื้นพฐาอันเหตุ ๘ ประการถูกต้องแล้ว

ย่อมจะสันตะเทือน นิमित्य่อมจะปรากฏโดยอาการ
เช่นเดียวกัน แสงสว่างอันไฟบุญใหญ่โต ก็เช่น
กัน

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้มีจักขุ จัก
เสด็จอุบัติขึ้นโดยไม่ต้องสงสัย เรายังประชุมชน
ให้เข้าใจดีแล้ว ได้บอกเบญจศีล

พวกเขาได้สดับเบญจศีลแล้วคิดว่า การ
เสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้า ยากที่จะหาได้ เป็น
ผู้เกิดอุพเพกขาปีติ มีใจโสมนัส ยินดี ร่าเริง

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้พยากรณ์
นิมิตใด ด้วยการพยากรณ์นิมิตนั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการพยากรณ์

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิมิตตพยากรณ์ยเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิมิตตพยากรณ์ยเถราปทาน

อรรถกถาสาลปูฬิวรรคที่ ๔๗

อปทานมีอปทานที่ ๑ เป็นต้นไป ในวรรคที่ ๔๗ นักศึกษาพอจะ
กำหนดรู้ได้ง่ายตามลำดับพระบาลีนั้นแล.

จบอรรถกถาสาลปูฬิวรรคที่ ๔๗

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 98
รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกถุสุมียเถราปทาน ๒. จิตกปุชกเถราปทาน ๓. จิตก-
นิพพาปกเถราปทาน ๔. เสตุทายกเถราปทาน ๕. สุมนตลวันฎิยเถรา-
ปทาน ๖. อวภูผลิยเถราปทาน ๗. ลพุชผลทายกเถราปทาน ๘. มีลักขุ-
ผลทายกเถราปทาน ๙. สยัมปฎิภาณิยเถราปทาน ๑๐. นิमितตพยากรณิย-
เถราปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๗๒ คาถา.

จบศาลปุပ္พิยวรรคที่ ๔๗

นพมาลิวรรคที่ ๔๘

นพมาลียเถราปทานที่ ๑ (๔๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพวงดอกอ้อ

[๖๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระ
ฉวีวรรณดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เป็น
นายกของโลก กำลังเสด็จไปทางชายป่าใหญ่
เราหยิบพวงดอกไม้อ้อและออกไปใน
ทันใดนั้น ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะได้
แล้ว ไม่มีอาสวะ ณ ที่นั้น
เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้อาพวง
ดอกไม้อ้อบูชาพระพุทธเจ้าผู้เป็นทักษิณียบุคคล
ผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งสิ้น
ในภพทั้ง ๓๑ แต่ภพนี้ เราได้ดอกไม้ใด
บูชา ด้วยการบูชา เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพมาลียเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพมาลียเถราปทาน

มณิปุชกเถราปทานที่ ๒ (๔๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยแก้วมณี

[๖๒] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ไคร่ต่อความสงบ ตรัสรู้
ด้วยพระองค์เอง เสด็จไปในอากาศ

สระใหญ่มีอยู่ในที่ไมไกลป่าหิมวันต์ ภพ
ของเราอันบุญกรรมประกอบดีแล้ว มีอยู่ในสระ
นั้น

เราออกจากภพได้เห็นพระผู้นำโลก ผู้ทรง
รู้เรื่องเหมือนต้นราชพฤกษ์ โชติช่วงเหมือนดั่ง
กับไฟลูกโพลง

เราได้เห็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีในป่า
เปลี่ยว คิดว่าจักบูชาพระผู้นำโลก ทำจิตของตน
ให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายบังคมพระศาสดา

เราหิบบแก้วมณีที่ศีรษะของเรา บูชาพระ
ผู้นำด้วยความปรารถนาว่า ด้วยการเอาแก้วมณี
บูชา นี้ ของงมีวิบากอันดี

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรง
รู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ใน
อากาศ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ขอความดำริของท่านจงสำเร็จเถิด ท่าน
จงได้สุขอันไพบูรณ์ ด้วยการบูชาแก้วมณีนี้ ขอ
ท่านจงได้เสวยยศอันใหญ่หลวงเถิด

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่า
ปทุมุตตระ ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ครั้นตรัส
แก่เราผู้ตั้งปรารถนาไว้ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไป

เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทว
โลก ๖๐กัป และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลาย
ร้อยครั้ง

เมื่อเราเกิดเป็นเทวดา ระลึกถึงบุญกรรม
ขึ้นมา แก้วมณีอันส่องแสงสว่างให้เรา ย่อม
เกิดแก่เรา

เรามีนางเทพอัปสร ๘๖,๐๐๐ ซึ่งมีผ้าและ
เครื่องอาภรณ์อันวิจิตรสวามต่างหูกแก้วมณีเป็น
บริวาร

นางเทพอัปสรเหล่านั้น มีหน้าแฉล้ม
มักยิ้มก่อนเจรจา ตะโพกผาย เอวบางอ่อนแอ้น
แวดล้อมเราอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการบูชา
ด้วยแก้วมณี

ภักษะ คือ เครื่องประดับอันสำเร็จด้วย
ทอง สำเร็จด้วยแก้วมณี และสำเร็จด้วยแก้วทับ-
ทิม ย่อมเป็นของบุคคลทำดีแล้วเพื่อเรา ตาม
ที่เราต้องการ

เรือนยอดและถ้ำที่น่ารื่นรมย์และที่นอน
อันสูงค่า ดังจะรู้ความประสงค์ของเรา ย่อมเกิด
ตามความปรารถนา

ก็การที่ชนเหล่าใดได้เข้าไปฟัง ชนเหล่านั้น
นั้นได้ลาภดีแล้ว การได้เข้าไปฟังเป็นบุญเขต
ของมนุษย์ เป็นโอสถของสรรพสัตว์ ถึงกรรมที่
เราผู้ได้เห็นพระผู้นำ ก็เชื่อว่าเป็นอันทำไว้ดีแล้ว
เราเป็นผู้รอดพ้นจากวิบัติ เป็นผู้บรรลुบอรรถ
ไม่หวั่นไหว

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เป็นเทวดาหรือ
มนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ แสงสว่างย่อมมีแก่เรา
ทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน

เพราะการบูชาด้วยแก้วมณีนั้น เราจึงได้
ส่วยสมบัติ พบแสงสว่าง คือ ญาณ เป็นผู้บรรลु
บอรรถไม่หวั่นไหว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราเอาแก้วมณีบูชา
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาด้วยแก้วมณี

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระมณีปุชกเถระได้ภยิตคากาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมณีปุชกเถรอปทาน

อรรถกถาพนมاليวารคที่ ๔๘

อทานที่ ๑ และ ๒ ในวรรคที่ ๔๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

ว่าด้วยผลแห่งการจูดคบเพลิง

[๖๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ประทับอยู่ที่ภูเขาคิตตภูฏ พระองค์เป็นผู้ฟังพินิจ ยินดีในถณ เป็นผู้ตื่นแล้ว อภิรมย์ในวิเวก เป็นมุนี

ข้าพระองค์อันหม่นาริแวงล้อมเข้าไปในป่าหิมวันต์ ได้เห็นพระพุทธรเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ปานดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ถือเอาคบเพลิงร้อยดวง แวงล้อมพระพุทธรเจ้าอยู่ตลอด ๗ วัน ๗ คืน ได้ไปโดยวันที่ ๘

ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใส ถวายบังคมพระสยัมภูพุทธรเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ เสด็จออกจากสมาบัติ แล้วได้ถวายภิกษาอย่างหนึ่ง

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งสัตว์ เซษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเกิดในหมู่เทพชั้นดุสิต นี้เป็นผลแห่งภิกษาอย่างหนึ่ง

แสงสว่างย่อมมีแก่ข้าพระองค์ทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน ข้าพระองค์แผ่รัศมีไปได้โดยรอบร้อยโยชน์

ในกัปที่ ๕๕ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้า

จักรพรรดิ ผู้เป็นใหญ่ในชมพูทวีป มีมหาสมุทร

๔ เป็นขอบเขต ชำนาญแล้ว

ครั้งนั้น พระนครของข้าพระองค์ เป็น

เมืองมั่งคั่ง เจริญสร้างสรรอย่างสวยงาม ยาว ๓๐

โยชน์ กว้าง ๒๐ โยชน์

พระนครชื่อโศภน อันวิสุกรรมเทพบุตร

นิรมิตให้ นครนั้นสงัดจากเสียง ๑๐ อย่าง ประ-

กอบด้วยกังสดาลเสียงไพเราะ

ในพระนครนั้นไม่มีเรือเถา ไม้ และดิน

เลย สำเร็จด้วยทองคำล้วน ๆ ทีเดียวกว ๒๐ โยชน์

ตลอดกาลเนื่องนิത്യ

พระนครนั้นล้อมด้วยกำแพง ๔ ชั้น ๓ ชั้น

สำเร็จด้วยแก้วมณี ส่วนตรงกลางวิสุกรรมเทพ-

บุตรได้เนรมิตต่อแถวต้นตาลไว้

สระโบกขรณีตั้งหมื่นปกคลุมไปด้วยปทุม

และอุบล ดาราชายไปด้วยบุณฑริกเป็นต้น หอม

กรุ่นไปด้วยกลิ่นน่านาชนิด

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้

ทรงคบเพลิงใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จัก

ทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการทรงคบเพลิงไว้

ข้าพระองค์เฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำ

สอนของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว

ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุกกาสติเถระได้กษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุกกาสติเถรอปทาน

๔๗๓. อรรถกถาอุกกาสติเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โกลิโย นาม ภควา ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่า
โกลิยะเพราะเกิดในโกลิโยโครต. บทว่า จิตตัญญู ความว่า ในบรรดาขอดภูเข
ที่ตั้งเรียงรายอยู่ ปกคลุมสระอโนดาต เช่น ภูเขาจิตตัญญู ภูเขาเกลาสญญ และ
ภูเขาसानุญญเป็นต้น พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้น อยู่ที่ภูเขาจิตตัญญูอันงดงาม
วิจิตรไปด้วยรัตนะและโอสถเป็นต้นนานาชนิดที่เกิดบนยอดภูเขาทั้งหลาย.

จบอรรถกถาอุกกาสติเถรอปทาน

สุมณวิชนียเถรอปทานที่ ๕ (๔๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งการตัดไม้โพธิ์

[๖๔] เราเป็นผู้มีใจโสมนัส จับตัดวิชณี
ตัดไม้โพธิ์อันอุดม ที่ไม้โพธิ์ของพระผู้มีพระภาค-
เจ้าพระนามว่าวิปัสสี ซึ่งเป็นไม้สูงสุด

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๑ - หน้า 106

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้เราได้พัดไม้โพธิ์
อันอุดม ด้วยการพัดไม้โพธิ์นั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการพัดไม้โพธิ์

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าคุณพระสุมนวิหนิยเถระได้ภยิตถาคาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุมนวิหนิยเถระอุปทาน

กัมมตาทายกเถระอุปทานที่ SUP>๑ ๕ (๔๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนมกุมมาส

[๖๕] เราเห็นบาตรอันว่างเปล่าของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
พระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จเที่ยวแสวงหาบิณฑบาต
อยู่ จึงใส่ขนมกุมมาสจนเต็มบาตร
ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายภิกษา
โต ด้วยการถวายภิกษานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งขนมกุมมาส

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

๑.อุปทานที่ ๔ และที่ ๕ อรรถกถาว่า มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

ทราบว่า ท่านพระกุมมาสทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกุมมาสทายกเถราปทาน

กุสัฏฐกทายกเถราปทานที่ ๖ (๔๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสลากภัต

[๖๖] เรามิจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้
ถวายสลากภัต ๘ ที่ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่ากัสสปะ ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว มี
พรหมจรรย์อันอยู่จบแล้ว

ในกัปนี้นั้นเอง เราได้ถวายสลากภัต ที่
ด้วยการถวายสลากภัตนั้น เราไม่รู้จักทุกขิเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายสลากภัต ๘ ที่

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกุสัฏฐกทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกุสัฏฐกทายกเถราปทาน

๔๗๖. อรรถกถาสัทธกถายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า กุสฏฐกมทาสหิ ความว่า ในบรรดาภักต เช่น ปักจิกภักต
อุโปสถภักต ชูภักต และสลากภักต เป็นต้น เราได้ถวายสลากภักต ๘ ที่ ที่ฟัง
ถวายด้วยสามารถแห่งโบสลาก.

จบอรรถกถาสัทธกถายกเถราปทาน

คิริปุนนาคิยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกนูนนาคบูชา

[๖๗] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระ-
นามว่าโสภิตะ ประทับอยู่ที่ภูเขาคิตตัญญุ เราได้
ถือเอาดอกนูนนาคเข้ามาบูชาพระสยัมภู
ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ-
สัมพุทธเจ้า ด้วยกานนุชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา...

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระคิริปุนนาคิยเถระได้ภยิตคากาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริปุนนาคิยเถราปทาน

๔๗๗. อรรถกถาอิริยปุณนาคิยเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โสภิต นาม สมุพฺพุโ ความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระนามว่า โสภิตะ เพราะพระองค์มีพระศรีระงคงามไปด้วยพระมหาปุริส-
ลักษณะ ๓๒ ประการ และพระรัศมีแผ่ออกข้างละวา ทั้งส่วนยาวและส่วน
กว้าง.

จบอรรถกถาอิริยปุณนาคิยเถรอปทาน

วัลลิกการผลทายกเถรอปทานที่ ๘ (๔๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๖๘] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระ-
นามว่าสุমনะ ประทับอยู่ในพระนครตักกรา
เราได้หยิบเอาผลไม้วัลลิการะถวายแต่พระสยมภู
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใด ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระวัลลิกการผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวัลลิกการผลทายกเถรอปทาน

๔๗๘. อรรถกถาวัตถิการผลทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ตกกราย วลี ตทา ความว่า ราชธานี ชื่อว่า ตักกรา เพราะเป็นที่อยู่ประจำของประชาชนผู้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ ในคราวที่ประทับอยู่ในตักกรานครนั้น.

จบอรรถกถาวัตถิการผลทายกเถราปทาน

ปानธิทายกเถราปทานที่ ๘ (๔๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๖๘] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
อโนมทัสสี เชนฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่า
นรชน มีพระจักขุ เสด็จออกจากที่ประทับสำราญ
กลางวันแล้ว เสด็จขึ้นถนน

เราสวมรองเท้าที่ทำอย่างคือออกเดินทาง
ไป ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้างามนำดู
นำชม เสด็จดำเนินด้วยพระบาทเปล่า เรายังจิต
ของตนให้เลื่อมใส ถอดรองเท้าออกวางไว้แทบ
พระบาท แล้วกราบทูลว่า

ข้าแต่พระสุคต ผู้เป็นมหาวิรบุรุษ
เป็นใหญ่เป็นผู้นำชั้นพิเศษ ขอเชิญสวมรองเท้า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 111

เกิด ข้าพระองค์จักได้ผลแต่รองเท่านั้น ขอความ
ต้องการของข้าพระองค์จงสำเร็จเถิด

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอินทสิ
เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน ทรง
สวมรองเท้าแล้ว ได้ตรัสพระคำรัสนี้ว่า

ผู้ใดเลื่อมใสถวายคู่อรองเท้าแก่เรา ด้วย
มือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่าน
ทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

เทวดาทุก ๆ องค์ได้ทราบพระพุทธเจ้าคำรัส
แล้ว มาประชุมกัน ต่างก็มีจิตปีติ ดีใจเกินความ
โสมนัส ประนมกรอัญชลี

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า เพราะการ
ถวายรองเท้านี้แล ผู้นี้จักเป็นผู้ถึงความสุข จัก
เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๕ ครั้ง

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐
ครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์
โดยคณนานับมิได้

ในกัณฑ์นี้ไม่กล่าว แต่กัณฑ์ไป จักทรง
สมภพในสกุลโศกกาละ มีพระนามว่าโคดม จัก
เสด็จอุบัติขึ้นเป็นพระศาสดาของโลก

ผู้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดา
พระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จัก
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรีณิพพาน

ผู้นี้บังเกิดในเทวโลกหรือในมนุษย์โลก
จักเป็นผู้มีปัญญา จักได้ยานอันเปรียบด้วยยาน
ของเทวดา

ปราสาท วอ ช้าง ที่ประดับประดาแล้ว
และรถที่เทียมแล้วด้วยม้าอาชาไนย ย่อมเกิด
ปรากฏแก่เราทุกเมื่อ

แม้เมื่อเราออกบวช ก็ได้ออกบวชด้วยรถ
ได้บรรลอรหัตเมื่อกำลังปลงผม

นี่เป็นลาภของเรา เราได้ดีแล้ว คือ
การค้าขายเราได้ประกอบถูกทางแล้ว เราถวาย
รองเท้าคู่หนึ่งจึงได้บรรลุปถอันไม่หวั่นไหว

ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ เราได้
ถวายรองเท้าใด ด้วยการถวายรองเท้านั้น เราไม่
รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายรองเท้า

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว. . . คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปานธิทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปานธิทายกเถรอปทาน

๔๗๖. อรรถกถापานธิทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ปานธิ สุกติ คยฺห ความว่า เราสวมคู่แห่งรองเท้าที่สำเร็จ
โดยอาการอย่างดีแล้วแล.

จบอรรถกถापานธิทายกเถรอปทาน

ปุพฺพินจกมฺมียเถรอปทานที่ ๑๐ (๔๘๐)

ว่าด้วยการชนทรายใส่ที่จงกรม

[๗๐] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เรา
เที่ยวหาเนื้อสมันอยู่ในอรัญราวป่า ได้พบที่จงกรม
เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัสกอบเอาทรายใส่พกมา
โรยลงในที่จงกรมของพระสุคตเจ้าผู้มีสิริ

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้โรยทราย
ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ทราย

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุฬินจังกมียเถระได้ภยิตถาคตาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุฬินจังกมียเถระอุปทาน

๔๘๐. อรรถถาปุฬินจังกมียเถระอุปทาน

อุปทานที่ ๑๐ มีเนื้อความที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถถานพมาลิวรรคที่ ๔๘

รวมอุปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นพมาลียเถระอุปทาน	๒. มณีปุชกเถระอุปทาน
๓. อุกกาสติเถระอุปทาน	๔. สุมนวิชนียเถระอุปทาน
๕. กุมมาสทายกเถระอุปทาน	๖. กุสัฏฐกทายกเถระอุปทาน
๗. คิริปุนนาคียเถระอุปทาน	๘. วัลลิการผลทายกเถระอุปทาน
๙. ปานธิตายกเถระอุปทาน	๑๐. ปุฬินจังกมียเถระอุปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๕๕ คาถา.

จบพมาลิวรรคที่ ๔๘

ปึงสุกุลวรรคที่ ๔๕

ปึงสุกุลस्थ्यกเถราปทานที่ ๑ (๔๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าปึงสุกุลจีวร

[๗๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สยัมภู ผู้
นำของโลก พระนามว่าติสสะ ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว พระพิชิตมารทรงวางปึงสุกุลจีวรไว้แล้ว
เสด็จเข้าพระวิหาร

เราสะพานธุที่มีสายและกระบอกน้ำ
ถือดาบเข้าป่าใหญ่

ครั้งนั้น เราได้เห็นปึงสุกุลจีวรซึ่งแขวน
อยู่บนยอดไม้ในป่านั้น จึงวางธนูลง ณ ที่นั่นเอง
ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส และมี
ปีติเป็นอันมาก ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด แล้วได้ไหว้ปึงสุกุลจีวร

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ไหว้ปึงสุกุล
จีวรใด ด้วยการไหว้ปึงสุกุลจีวรนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการไหว้

เราผากิเลสทั้งหลาย.. คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 116
ทราบว่ ท่านพระปิ่งสุกุลสัญญเถระได้ภยิตถาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิ่งสุกุลสัญญเถระอปทาน

อรรถถาปิ่งสุกุลวรรคที่ ๔๕

อปทานที่ ๑ ในวรรคที่ ๔๕ มีเนื้อความพอที่จะกำหนดรู้ได้โดยง่าย
ทีเดียวแล.

พุทธสัญญเถระอปทานที่ ๒ (๔๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการเกิดพุทธสัญญา

[๗๒] เราเป็นคนเล่าเรียน ทรงจำนต
รู้จบไตรเพท ขำนาญในคัมภีร์ทำนายมหาปุริส
ลักษณะ คัมภีร์อิติหาสะ พร้อมด้วยคัมภีร์
นิมิตธุศาสตร์ แลคัมภีร์เกฏฐศาสตร์
ครั้งนั้นพวกศิษย์มาหาเราปานดังกระแสะ
น้ำ เราไม่เกยจครัน บกกมนต์แกศิษย์เหล่านั้น
ทั้งกลางวันและกลางคืน
ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรง
กำจัดความมืดมิดให้พินาศแล้ว ยังแสงสว่างคือ
พระญาณให้เป็นไป

ครั้งนั้น ศิษย์ของเราคนหนึ่งได้บอกแก่

ศิษย์ทั้งหลายของเรา พวกเขาได้ฟังความนั้น จึง
ได้บอกแก่เรา เราคิดว่าพระสัพพัญญูพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ชนยอม
อนุวัตตามพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราไม่มีลาภ

พระพุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นผู้มีการอุบัติ

เลิศลอย มีจักขุ ทรงยศใหญ่ ไฉนหนอ เราพึง
เข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นผู้นำโลก
เราถือหนังสือ ผ้าเปลือกไม้กรอง และ
คนโทน้ำของเรา แล้วออกจากอาศรม เชิญชวน
พวกศิษย์ว่า

ความเป็นผู้นำโลกหาได้ยาก เหมือนกับ

ดอกมะเดื่อ กระจ่ายในดวงจันทร์หรือเหมือนกับ
น้ำนมกา ฉะนั้น

พระพุทธรเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว

แม้ความเป็นมนุษย์ก็หาได้ยาก และเมื่อความมี
พระพุทธรเจ้าผู้นำโลกและความเป็นมนุษย์ทั้งสอง
อย่างมีอยู่ การได้ฟังธรรมก็ยิ่งได้ยาก

พระพุทธรเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พวก

เราจักได้ดวงตาเห็นธรรมอันเป็นของพวกเรา มา
เถอะท่านทั้งหลาย เราจักไปยังสำนักของพระ-
พุทธเจ้าด้วยกันทุกคน

ศิษย์ทุกคนแบกคนโทน้ำ นุ่งหนังเสือ
ทั้งเล็บ พวกเขาเต็มไปด้วยภษณะคือชฎา พวกกัน
ออกไปจากป่าใหญ่ในครั้งนั้น

พวกเขามองดูประมาณชั่วแอก แสงหา
ประโยชน์อันสูงสุด เดินมาเหมือนลูกช้าง เป็น
ผู้ไม่สะดุ้ง ประหนึ่งไกรสรสีหราช ฉะนั้น

เขาทั้งหลายไม่มีความสะดุ้ง หมดความ
ละโมภ มีปัญญา มีความประพฤตีสงบ เมื่อ
เสาะแสวงหาโมกขธรรม ได้พากันเข้าไปเฝ้า
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

เราเกิดป่วยเจ็บขึ้นในประเทศประมาณ
หนึ่งโยชน์ครึ่ง เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ตายที่ประเทศนั้น

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใด
ในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้นเราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพุทธสัญญาเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบพุทธสัญญาเถราปทาน

๔๘๒. อรรถกถาพุทธสังยุตตรูปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อธิจจุปฺตติกา พุทฺธา ความว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้มีการอุบัติเลิศลอย คือ ไม่มีเหตุการณ์อะไรขัดข้อง ได้แก่ เกิดเป็นด้วยพระญาณของพระองค์เอง ปราศจากเวทดาพรหมและมารเป็นต้นเหล่าอื่น ที่จะให้คำแนะนำ. บทว่า อุทฺมฺพริกปฺปํ ได้แก่ คล้ายดอกมะเดื่อที่หาได้โดยยาก คือเกิดขึ้นได้ยากจะนั้น. บทว่า จนฺตฺมฺหิ สสฺกึ ยถา ได้แก่ คล้ายรูปกระต่ายในดวงจันทร์ ซึ่งหาได้ยาก. บทว่า วายฺสํ ยถา จิริ ความว่าคล้ายกับน้ำมันกาะจะบีบคั้นเป็นนิตย คือทั้งคืนทั้งวันให้ได้สักนิดหน่อย ก็ได้โดยยากฉันใด พระผู้นำของชาวโลกก็หาได้ยาก เพราะกว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ต้องบำเพ็ญบารมีถึง ๔ อสงไขยกำไรแสนกัปก็มี ถึง ๘ อสงไขยกำไรแสนกัปก็มี จึงจะได้เป็นพระผู้นำของชาวโลกได้ ฉะนั้นแล.

จบอรรถกถาพุทธสังยุตตรูปทาน

ภิสทายกเถราปทานที่ ๓ (๔๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแหง้าบัว

[๓๓] ครั้งนั้น เราลงสู่สระโบกขรณีที่
ช้านานาชนิดเสพแล้วถอนแหง้าบัวในสระนั้น
เพราะเหตุจะกิน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ตื่นแล้ว ทรงฝ้ากัมพล
สีแดง สลัดฝ้าบังสกุลเหาะไปในอากาศ

เวลานั้น เราได้ยินเสียงจึงแหงนขึ้นไป

ดู ได้เห็นพระผู้นำโลก

เรายืนอยู่ในสระโบกขรณีนั้นแหละ ได้
ทูลอ้อนวอนพระผู้นำโลกว่า น้ำหวานน้ำนมและ
เนยใสกำลังไหลจากเหง้าบัว

ขอพระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักขุโปรด
ทรงรับเพื่ออนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์เถิด ลำดับ
นั้นพระสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จมา ทรงประกอบด้วย
พระกรุณา มียศใหญ่ มีพระปัญญาจักขุ เสด็จ
ลงจากอากาศมารับภิกษาของเรา เพื่อความอนุ-
เคราะห์ ครั้นแล้วได้ทรงทำอนุโมทนาแก่เราว่า

แน่ ท่านผู้มีบุญใหญ่ ท่านจงเป็นผู้มี
ความสุขเถิด คติจงสำเร็จแก่ท่าน ด้วยการให้
เหง้าบัวเป็นทานนี้ ท่านจงได้สุขอันไพบูรณ์

ครั้นพระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุต-
ตระตรัสดังนี้แล้ว ได้ทรงรับภิกษาแล้วเสด็จไป
ในอากาศ

ลำดับนั้น เราเก็บเหง้าบัวจากสระนั้น
กลับมายังอาศรม วางเหง้าบัวไว้บนต้นไม้ระลิก
ถึงทานของเรา

ครั้งนั้น ลมพายุใหญ่ตั้งขึ้นแล้วพัดป่า
ให้ล้มระเทือน อากาศดังลั่นในเมื่อฟ้าผ่า
ลำดับนั้น อสฬีบาตได้ตกลงบนศีรษะ
ของเรา ก็ในกาลนั้น เราเป็นผู้นั่งตายอยู่ ณ ที่นั้น
เราเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เข้าถึง
สวรรค์ชั้นดุสิต ชากศพของเราตกไป ส่วนเรา
รื่นรมย์อยู่ในเทวโลก

นางเทพอัปสร ๘๔,๐๐๐ นาง ล้วนประดับ
ประดาสวยงาม ต่างก็บำรุงเราทั้งเข้าเย็น นี้เป็น
ผลแห่งการถวายแหง้าบัว
ครั้งนั้น เรามาสู่กำเนิดมนุษย์เป็นผู้ถึง
ความสุข ความบงการพร่องในภคทรัพย์ ไม่มีแก่
เราเลย นี้ก็เป็นผลแห่งการถวายแหง้าบัว

เราอันพระสัมพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐ
กว่าทวยเทพ ผู้คงที่ พระองค์นั้นทรงอนุเคราะห์
แล้ว จึงเป็นผู้สิ้นอาสวะทั้งปวง บัดนี้ภพใหม่
ไม่มีอีก

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายภิกษา
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายภิกษา เราไม่
รู้จักทุกข์เลย นี้เป็นผลแห่งการถวายแหง้าบัว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
จบภิกษุทายกเถรอปทาน

๔๘๓. อรรถกถาภิกษุทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอุปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-
บพว่า มหุ ภิเสหิ สวติ ความว่า น้ำผึ้งกำลังไหลหลั่งออกจากเกสร
บัว. บพว่า จิริ สปิปี มุพาลิภิ ความว่า น้ำนมและรสเนยใส กำลังไหล
หลั่งออกจากเหง้าบัว อธิบายว่า เพราะฉะนั้น ขอพระพุทธเจ้า จงรับภิกษา
ทั้ง ๒ นั้นของข้าพระองค์เถิด.

จบอรรถกถาภิกษุทายกเถรอปทาน

ญาณถวิกเถรอปทานที่ ๔ (๔๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญพระพุทธญาณ

[๗๔] เราสร้างอาศรมอย่างสวยงามไว้ ณ
ทิศทักษิณแห่งภูเขาหิมวันต์ ครั้งนั้น เราเสาะหา
ประโยชน์อันสูงสุด จึงอยู่ในป่าใหญ่
เรายินดีด้วยลาภและความเสื่อมลาภ คือ
ด้วยเหง้ามันและผลไม้ ไม่เบียดเบียนใคร ๆ เทียว
ไป เราอยู่คนเดียว

ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
สุเมธะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์กำลัง
รื้อขนมหาชน ทรงประกาศสัจจะอยู่
เรามีได้สดับข่าวพระสัมพุทธเจ้า ถึง
ใคร ๆ ที่จะบอกกล่าวให้เราสู้ก็ไม่มี เมื่อล่วงไป
ได้ ๘ ปี เราจึงได้สดับข่าวพระนายกของโลก
เรานำเอาไฟและฟืนออกไปเสียแล้ว
กวาดอาศรม ถูเอาหาบสิ่งของออกจากเตาไป
ครั้งนั้นเราพักอยู่ในบ้านและนิคมแห่ง
ละคีน เข้าไปใกล้พระนครจันทวัตติโดยลำดับ
สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก
พระนามว่าสุเมธะ กำลังรื้อชนสัตว์เป็นอัน
มาก ทรงแสดงอมตบท

เราได้ผ่านหมู่ชนไปถวายบังคมพระชินเจ้า
ผู้เสด็จมาดี ทำหนังสือแวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้ว
สรรเสริญพระผู้นำของโลกว่า
พระองค์เป็นพระศาสดาประหนึ่งยอด
เป็นธงชัยและเป็นเสาชัยของหมู่สัตว์ เป็นที่ยึด
หน่วง เป็นที่พึ่ง และเป็นเกาะของหมู่สัตว์ เป็น
ผู้สูงสุดกว่าสัตว์.

จบภาณวารที่ ๒๑

พระองค์เป็นผู้ฉลาด เป็นนักปราชญ์ใน

ทัศนะ ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปได้

ข้าแต่พระมุณี ผู้อื่นที่จะช่วยให้สัตว์ข้ามพ้นไป

ยิ่งไปกว่าพระองค์ ไม่มีในโลก

สาครแสนลึกสุด ก็พึงอาจที่จะประมาณ

ได้ด้วยปลายหญ้าคา ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วน

พระญาณของพระองค์ ใคร ๆ ไม่อาจจะประมาณ

ได้เลย

แผ่นดิน ก็อาจที่จะวางบนตาชั่งแล้ว

กำหนดได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ แต่สิ่งที่เสมอ

กับพระปัญญาของพระองค์ไม่มีเลย

อากาศก็อาจจะวัดได้ด้วยเชือกและนิ้วมือ

ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วนศีลของพระองค์ ใคร ๆ

ไม่อาจจะประมาณได้เลย

น้ำในมหาสมุทร อากาศและภูมิภาค ๓

อย่างนี้ประมาณเอาได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ

พระองค์ย่อมเป็นผู้อันใคร ๆ จะประมาณเอาไม่

ได้เลย

เรากล่าวสรรเสริญพระสัพพัญญู ผู้มี

พระศรัทธาใหญ่ ด้วยคาถา ๖ คาถาแล้ว ประนมกร

อัญชลี ยืนนั่งอยู่ในเวลานั้น

พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาเสมอด้วย
แผ่นดิน เป็นเมธีชั้นดี เขาขนานพระนามว่า
สุเมธะ.

ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว
ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดมีใจเลื่อมใส ได้
กล่าวสรรเสริญคุณของเรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น
ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๗๗ กัป จัก
เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติอยู่ในเทวโลก
๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเกินกว่า
ร้อยครั้ง

และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบุลย์ โดยคณานับมิได้ เขาเป็นเทวดาหรือ
มนุษย์ จักเป็นผู้ตั้งมั่นในบุญกรรม จักเป็นผู้
ความดำริแห่งใจไม่บกพร่อง มีปัญญากล้า

ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ พระศาสดามีพระนามว่า
โคดม จักทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกการาช
จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ผู้นี้ไม่มีความกังวล ออกบวชเป็น
บรรพชิต จักบรรลุพระอรหันต์แต่อายุ ๗ ขวบ ใน
ระหว่างเวลาที่เราระลึกถึงคน และได้บรรลุศาสน-

ธรรม เจตนาที่ไม่นำรีนรมย์ใจ เราไม่รู้จักเลย
เราต้องเที่ยวไปแสวงสมบัติในภพน้อยภพใหญ่
ความบกพร่องในโลกทรัพย์ไม่มีแก่เราเลย นี่เป็น
ผลในการสรรเสริญพระญาณ

ไฟ ๓ กองเรดับสนิทแล้ว เราถอนภพ
ทั้งปวงขึ้นหมดแล้ว เราเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่าง
แล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

ในกัปที่สามหมื่น เราได้สรรเสริญ
พระญาณใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่ก็เป็นผลแห่งการสรรเสริญพระญาณ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระญาณอุวิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบญาณอุวิกเถรอปทาน

จันทนมาลียเถรอปทานที่ ๕ (๔๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแก่นจันทร์และดอกรัง

[๗๕] เราละเบญจกามคุณอันน่ารัก นำ
รีนรมย์ใจและละทรัพย์ประมาณ ๘๐ โกฏิแล้ว
บวชเป็นบรรพชิต

ครั้นบวชแล้วได้วันการทำสมาธิด้วย
กายละความประพฤติชั่วด้วยวาจาอยู่แทบฝั่งแม่น้ำ
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ได้เสด็จมา
หาเราผู้คนเดียว เราไม่รู้จักว่าเป็นพระพุทธเจ้า
เราได้ทำปฏิสันถาร

ครั้นทำปฏิสันถารแล้ว จึงได้ทูลถามถึง
พระนามและพระโคตรว่า ท่านเป็นเทวดาหรือ
คนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกปริณทนะ ท่านเป็น
ใคร หรือเป็นบุตรของใคร หรือเป็นท้าวมหา-
พรหมนาในที่นี้ ย่อมสว่างไสวไปทั่วทิศ เหมือน
พระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ จักรมีกำแพงหนึ่ง
ปรากฏที่เท้าของท่าน ท่านเป็นใคร หรือเป็น
บุตรของใคร เราจะรู้จักท่านอย่างไร ขอท่านจง
บอกชื่อและโคตรบรรเทาคความสงสัยของเราเถิด.

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เราไม่ใช่เทวดา
ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักกปริณทนะ และ
ความเป็นพรหมก็ห้ามแก่เราไม่ เราสูงกว่า
พรหมเหล่านั้น ล่วงวิสัยของพรหมเหล่านั้น เรา
ได้ทำลายเครื่องผูกพันคือกามได้แล้ว เผกิลส
เสียหายดสิ้น บรรลุสัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว.

เราได้สดับพระคำรัสของพระองค์แล้ว

จึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี ถ้าพระองค์
เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าขอเชิญพระองค์ประทับ
นั่งเถิด ข้าพระองค์จะขออนุชาพระองค์ ขอพระ-
องค์จงทำที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เถิด.

เราได้ลาดนั้งสัตว์ถวายพระศาสดาแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเหนือนั้งสัตว์นั้น
ดังสีหราชนั่งอยู่ที่ชอกกุเขา ฉะนั้น

เขารับขึ้นกุเขาเก็บเอาผลมะม่วง ดอกฝรั่ง
อันสวยงามและแก่นจันทน์อันมีค่ามาก

เขารับถือเอาทั้งหมดเข้าไปเฝ้าพระผู้นำ
ของโลก ถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้า แล้วเอา
ดอกฝรั่งบูชา ก็เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส มี
ปีติอันไพบูรณ์ ได้เอาแก่นจันทน์ลูบได้แล้ว ถวาย
บังคม พระศาสดาพระผู้นำของโลกพระนาม
ว่าสุเมธะ ประทับนั่งบนนั้งเสื่อ เมื่อจะยังเรา
ให้รื่นเริงได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราในครั้งนั้น
ว่า

ด้วยการถวายผลไม้กับของหอมและ
ดอกไม้ทั้งสองอย่างนี้ ผู้นี้จักมีกรรมอยู่ในเทวโลก
๒,๕๐๐ กัป เขาก็เป็นผู้มีความดำริทางใจไม่
บกพร่อง ยังอำนาจให้เป็นไป

ในกัปที่ ๒,๖๐๐ จักไปสู่ความเป็นมนุษย์

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงมหิทธิ มี
มหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต วิสสุกรรมเทพบุตร
เนรมิตพระนครอันนามว่า เวกระ ให้ พระนคร
นั้นจักสำเร็จด้วยทองล้วน ๆ ประดับประดาด้วย
รัตนนานาชนิด เขจักท่องเที่ยวไปยังกำเนิด
ทั้งหลายโดยอุบายนี้เทียว

เขจักเป็นผู้ถึงความสุขในทุกภพ คือ
ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เมื่อถึงภพสุดท้าย
เขจักเป็นบุตรพรหมณ์

จักออกบวชเป็นบรรพชิตจักเป็นผู้ถึงฝั่ง
อภิญญาไม่มีอาสวะ ปรีนิพพาน

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะผู้นำ
ของโลก ครั้นตรัสดังนี้ เมื่อเรากำลังฟังมองอยู่
ได้เสด็จเหาะไปในอากาศ

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และด้วย
ความตั้งใจटनाไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้เข้าถึง
สวรรค์ชั้นดุสิต

จุดจากดุสิตแล้ว ไปเกิดในครรภ์ของ
มารดา ในครรภ์ที่เราอยู่ ไม่มีความบกพร่อง
ด้วยโรคทรัพย์แก่เราเลย

เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา ข้าว
น้ำ โภชนาหารเกิดตามความปรารถนาแก่มารดา
ของเราตามชอบใจ

เราออกบวชเป็นบรรพชิตแต่อายุ ๕ ขวบ
เมื่อปลงผมเสร็จ เราก็ได้บรรลุพระอรหัต
เราค้นหาบรรพกรรมอยู่ ก็มีได้เห็นฝั่ง
เลย เราระลึกถึงกรรมของเราในสามหมื่นกัปได้
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้า
พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์
ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระ-
องค์ ข้าพระองค์อาศัยคำสั่งสอนของพระองค์
จึงได้บรรลุทอณไม่หวั่นไหว

ในกัปที่สามหมื่น เราบูชาพระสัมพุทธ-
เจ้า ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจันถนมาลียเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบจันถนมาลียเถรอปทาน

ชาตูปุชกเถราปทานที่ ๖ (๔๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระชาตุ

[๗๖] เมื่อพระโลกนาถผู้นำโลก

พระนามว่าสิทธัตถะ ปรินิพพาน เราได้นำ

พวกญาติของเรามาทำการบูชาพระชาตุ

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ-

ชาตุใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย

นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระชาตุ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชาตูปุชกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชาตูปุชกเถราปทาน

อรรถกถาอปทานที่ ๔,๕ และ ๖

อปทานที่ ๔,๕ และ ๖ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

ปุพฺพิณฺอุปาทกเถราปทานที่ ๗ (๔๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการก่พระเจดีย์ทราย

[๗๗] เราเป็นดาบสชื่อเทวละ อาศัยอยู่

ที่ภูเขามิมพานต์ ที่จงกรมของเราเป็นที่อัน

อมนุษย์เนรมิตให้ ณ ภูเขานั้น

ครั้งนั้น เรามุ่นมวยผมสะพายคนโทน้ำ

เมื่อจะแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด ได้ออกไปจาก
ป่าใหญ่

ครั้งนั้น ศิษย์ ๘๔,๐๐๐ คน อุบัติภูฏากเรา
เขาทั้งหลายชวนขวยเฉพากรรมของตนอยู่ใน
ป่าใหญ่

เราออกจากอาศรม ก่อพระเจดีย์ทราย
แล้วรวบรวมเอาดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระเจดีย์
นั้น

เรายังจิตให้เลื่อมใสพระเจดีย์นั้น แล้ว
เข้าไปสู่อาศรม พวกศิษย์ได้มาประชุมพร้อมกัน
ทุกคนแล้ว ถามถึงความข้อนี้ว่า

ข้าแต่ท่านผู้ประเสริฐ สถูปที่ท่านนมัส-
การก่อด้วยทราย แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็อยากจะรู้
ท่านอันข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้ว ขอจงบอกแก่
ข้าพเจ้าทั้งหลาย.

เราตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้นี้
พระจักขุ มียศใหญ่ ท่านทั้งหลายได้พบแล้วใน
บพมณฑ์ของเรามีใช่หรือ เรานมัสการพระพุทธ -
เจ้าผู้ประเสริฐสุด มียศใหญ่เหล่านั้น.

ศิษย์เหล่านั้นได้ถามอีกว่า พระพุทธเจ้า
ผู้มีความเพียรใหญ่ รู้ไฉนธรรมทั้งปวง ทรงเป็น

ผู้นำโลกเหล่านั้น เป็นเช่นไร มีคุณเป็นอย่างไร
มีศีลเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่
เหล่านั้นเป็นดังธา.

เราได้อตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มี
พระมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีพระทนต์
ครบ ๔๐ ถ้วน มีดวงพระเนตรดังตาแห่งโคและ
เหมือนผลมะกล่ำ

อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเมื่อเสด็จ
ดำเนินไป ก็ย่อมทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแอก
พระขานูของพระองค์ไม่ลับ ใคร ๆ ไม่ได้ยิน
เสียงที่ต่อ

อนึ่ง พระสุตตทั้งหลาย เมื่อเสด็จดำเนิน
ไป ย่อมไม่ร้อนเสด็จดำเนินไป ทรงก้าว
พระบาทเบื้องขวาก่อน นี้เป็นธรรมดาของพระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย

และพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้ไม่
หวาดกลัว เปรียบเหมือนไกรสรมฤคราช ฉะนั้น
พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ไม่ทรงยกพระองค์ และ
ไม่ทรงข่มขีสัตว์ทั้งหลาย

ทรงหลุดพ้นจากการถือตัวและดูหมิ่น
ท่านเป็นผู้มีพระองค์เสมอในสัตว์ทั้งปวง พระ-
พุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่ทรงยกพระองค์ นี้เป็น
ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

และพระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อเสด็จ

อุบัติขึ้น พระองค์ทรงแสดงแสงสว่าง ทรงประกาศ
การวิการ ๖ ทิวพื้นแผ่นดินนี้ทั้งสิ้น

ทั้งพระองค์ทรงเห็นนรกด้วย ครั้งนั้น

ไฟนรกดับ มหาเมฆยังฝนให้ตก นี่เป็นธรรมดา
ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าผู้มหายานเหล่านั้น เป็น
เช่นนี้ พระพุทธเจ้าผู้มีศใหญ่เหล่านั้น ไม่มีใคร
เทียมเท่าพระตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้มิพระคุณหา
ประมาณมิได้ ใคร ๆ ไม่เกินพระองค์ไปโดย
เกียรติคุณ.

ศิษย์ทุกคนเป็นผู้มีความเคารพ ชื่นชม
ถ้อยคำของเรา ต่างได้ปฏิบัติเช่นนั้น ตามสัจ
กำลัง

พวกเขามีความเพ็ดเพลินในกรรมของ
ตน เชื่อฟังถ้อยคำของเรา มีฉันทะอัธยาศัยน้อม
ไปในความเป็นพระพุทธเจ้า พวกกันบูชาพระเจดีย์
ทรายในกาลนั้น เทพบุตรผู้มีศใหญ่ จุติจากชั้น
ดุสิต บังเกิดในพระครรภ์ของพระมารดา หมั้น
โลกธาตุวันไหว

เรายืนอยู่ที่จงกรมไม่อาศรม ศิษย์
ทุกคนได้มาประชุมพร้อมกันในสำนักของเรา

ถามว่า แผ่นดินบันลือลั่น คุจโคอุสกะ คำรณ
คุณมฤคราช ร้องคุจจระเข้ จักมีผลเป็นอย่างไร.

เราตอบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระ-
องค์ใดที่เราประกาศ ณ ที่ใกล้พระสถูปคือกอง-
ทราย บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีโชค เป็น
ศาสดาพระองค์นั้น เสด็จลงสู่พระครรภ์พระ-
มารดาแล้ว.

เราแสดงธรรมกถาแก่พวกศิษย์เหล่านั้น
แล้ว กล่าวสคติพระมหามุนี ส่งศิษย์ของตนไป
แล้ว นั่งขัดสมาธิ

ก็เราเป็นผู้สิ้นกำลังนอนเจ็บหนัก ระลึก
ถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทำกาลกิริยา ณ ที่
นั่นเอง

ครั้งนั้น ศิษย์ทุกคนพร้อมกันทำเชิง
ตะกอนแล้ว ยกซากศพของเราขึ้นเชิงตะกอน

พวกเขาล้อมเชิงตะกอน ประนมอัญชลี
เหนือเศียร อันลูกศรคือ ความโศกครอบงำ ชวน
กันมาร่ำครวญ

เมื่อศิษย์เหล่านั้นพิโรธราพันอยู่ เราได้
ไปใกล้เชิงตะกอน สั่งสอนพวกเขาว่า เราคือ
อาจารย์ของท่าน แนะท่านผู้มีปัญญาดีทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกเลย

ท่านทั้งหลายควรเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน

พยายามในประโยชน์ของตน ทั้งกลางคืนและ
กลางวัน ท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาท ควรทำ
ขณะเวลาให้ถึงเฉพาะ

เราพร่ำสอนศิษย์ของตนแล้วกลับไปยัง
เทวโลก เราได้อยู่ในเทวโลกถึง ๑๘ กัป

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และ
ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกเกินร้อยครั้ง

ในกัปที่เหลือ เราได้ท่องเที่ยวไปอย่าง
สับสน แต่ก็ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ก่อเจตีย์ทราย

ในเดือนที่ดอกโกมุทบาน ต้นไม้เป็นอัน
มากต่างก็ออกดอกบานฉ่ำนใด เราก็เป็นผู้อันพระ-
ศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ให้บานแล้วใน
สมัย ฉะนั้นเหมือนกัน

ความเพียรของเรานำฐานะน้อยใหญ่ไป นำ
เอาธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมา เราตัด
กิเลสเครื่องผูก ดั่งช่างตัดเชือกแล้ว ฉะนั้น เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะอยู่

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญ
พระพุทธเจ้าใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุฬินุปปาทกเถระได้ภยิตถาคตาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุฬินุปปาทกเถรอปทาน

อรรถกถापุฬินุปปาทกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า จตุตถิสทิวาปี จ ได้แก่ ชื่อว่า ทิวา เพราะเกิด ๒ ครั้ง
อธิบายว่า ชื่อว่า ทิวา เพราะฝันถึงอกขึ้นในวัยเป็นเด็กหัดไปแล้ว อกขึ้นอีก
และฝันเหล่านั้นจึงชื่อว่า ทิวา ก็การพยากรณ์ในนิทานกถา ข้าพเจ้าได้กล่าว
ไว้แล้วในหนหลังแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถापุฬินุปปาทกเถรอปทาน

ตรณียเถรอปทานที่ ๘ (๔๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการทอดตนเป็นสะพาน

[๗๘] ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
อัครทัตตี ผู้เป็นสยัมภู เป็นนายกของโลก
พระตถาคต ได้เสด็จไปที่ฝั่งแม่น้ำวินตา
เราเป็นเต่าเที่ยวไปในน้ำ ออกไปจาก
น้ำแล้วประสงค์จะเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จข้ามฟาก
จึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ ผู้นายกของโลก

(กราบทูลว่า) ขอเชิญพระพุทธเจ้าผู้เป็น

มหามุนีพระนามว่าอตถทัสสี เสด็จขึ้นหลัง
ข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์จะให้พระองค์เสด็จ
ข้ามฟาก ขอพระองค์โปรดทรงทำที่สุดแห่งทุกข์
แก่ข้าพระองค์เถิด

พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่พระนามว่า
อตถทัสสี ทรงทราบถึงความดำริของเรา จึงได้
เสด็จขึ้นหลังเรา แล้วประทับยืนอยู่

ความสุขของเราในเวลาที่นั่งถึงตนได้
และในเวลาถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา หาเหมือน
ความสุขของเราเมื่อพ้นพระบาทสัมผัสไม้

สัมพุทธเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี ผู้มี
พระยศใหญ่ เสด็จขึ้นประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำแล้ว
ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

เราข้ามกระแสดองคา ชั่วเวลาประมาณ
เท่าจิตเป็นไป ก็พระยาแต่ผู้มีบุญนี้ ส่งเราข้าม
ฟาก

ด้วยการส่งพระพุทธเจ้าข้ามฟากนี้ และ
ด้วยความเป็นผู้มีจิตเมตตา เขาจักรัณรมย์อยู่ใน
เทวโลกตลอด ๑,๘๐๐ กัป

จากเทวโลกมามนุษยโลกนี้เป็นผู้อันกุศล
มูลตกเตือนแล้ว นั่ง ณ อาสนะเดียว จักข้าม
พ้นกระแสด คือ ความสงสัยได้

พืชแม่น้ำน้อยแต่เขาเอาหวานลงในเนื้อหา

ดี เมื่อฝนยังอุทกธารให้ตกอยู่โดยชอบ ผลย่อม

ทำขาวนาให้ยินดี แม่น้ำใด

พุทฺธเขตที่พระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทรงแสดง

ไว้นี้ ก็ฉนนันเหมือนกัน เมื่อบุญเพิ่มอุทกธาร

ให้โดยชอบ ผลจักทำให้เรายินดี

เราเป็นผู้มีตนอันส่งไปแล้วเพื่อความเพียร

เป็นผู้สงบระงับ ไม่มีอุปธิ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง

แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ทำกรรมใด ใน

กาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น

ผลแห่งการส่งพระพุทฺธเจ้าข้ามฟาก

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนขอ

พระพุทฺธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตฺรณียเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตฺรณียเถรอปทาน

อรรตถคตฺรณียเถรอปทาน

อปทานที่ ๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรตถคตฺรณียเถรอปทาน

ว่าด้วยผลแห่งความพอใจในธรรม

[๑๕] ในเวลาที่พระพุทธเจ้าผู้พิชิตมาร
พระนามว่าทีปังกร ทรงพยากรณ์สุเมธดาบสว่า
ในกัปจากกัปนี้ไปนับไม่ถ้วน ดาบสนี้จักเป็น
พระพุทธเจ้า
พระมารดาบังเกิดเกล้าของดาบสนี้จักทรง
พระนามว่ามายา พระบิดาจักทรงพระนามว่า
สุทโธทนะ ดาบสนี้จักชื่อว่าโคดม
ดาบสนี้จักเริ่มตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา
แล้ว จักเป็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่ ครัสรู้
ที่ควงไม้ไผ่สัตตพฤษ์
พระอุปติสสะและพระโกณฑิยะจักเป็น
พระอัครสาวก ภิกษุอุปัฏฐากชื่อว่าอานนท์ จัก
บำรุงดาบสนี้ผู้เป็นพระพิชิตมาร
นางภิกษุณีชื่อว่าเขมาและอุบลวรรณา
จักเป็นอัครสาวิกา จิตตคฤหบดีและชาวเมืองอาฬวี
(ชื่อว่า หัตถกะ) จักเป็นอัครอุบาสก
นางขุชุตตรา และนางนันทมาตา จัก
เป็นอัครอุบาสิกา ไม้โพธิ์ของนักปราชญ์ผู้
เรียกว่าอัสสตพฤษ์

มนุษย์และเทวดาได้สดับพระคำรัสของ
พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ซึ่งจะหาใคร
เสมอเหมือนมิได้แล้ว ต่างเป็นผู้เบิกบาน ประ-
นมอัญชลีถวายนมัสการ

เวลานั้น เราเป็นมาณพชื่อว่าเมฆะ เป็น
นักศึกษา ได้สดับคำพยากรณ์อันประเสริฐของ
สุเมธดาบส พระมหามุนี

เราเป็นผู้คุ้นเคยในสุเมธดาบสผู้เป็นที่อยู่
แห่งกรุณา และได้บวชตามสุเมธดาบส ผู้เป็น
วีรบุรุษนั้น ผู้ออกบวชอยู่

เป็นผู้สำรวมในพระปาติโมกข์และ
อินทรีย์ ๕ เป็นผู้มิอาชีวะหมจดจต มีสติ เป็น
นักปราชญ์ กระทำตามคำสอนของพระพิชิตมาร

เราเป็นอยู่เช่นนี้ ถูกปาปมิตรบางคน
ชักชวนในอนาจาร ถูกกำจัดจากหนทางอันชอบ

เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งวิตก ได้
หลีกไปจากพระศาสนา ภายหลังถูกมิตรอัน
น่าเกลียดนั้น ชักชวนให้ฆ่ามารดา

เรามีใจอันชั่วช้าได้ทำอนันตริยกรรมฆ่า
มารดา เราจู่ติจากอัทธานั้นแล้วเกิดในอเวจี
มหานรกอันแสนทารุณ

เราไปสู่วินิบาตถึงความลำบากท่องเที่ยว
ไปนาน ไม่ได้เป็นสุขเมธดาบสผู้เป็นนักปราชญ์
ผู้ประเสริฐกว่านระอีก

ในกัปนี้ เราเกิดเป็นปลาติมิงคละ อยู่
ในมหาสมุทร เราเห็นเรือในสาครจึงเข้าไปเพื่อจะ
กิน

พวกพ่อค้าเห็นเราก็ก้าว ระลึกถึงพระ-
พุทธเจ้าประเสริฐสุด เราได้ยินเสียงก็ยกก้อน
โคตโม ที่พ่อค้าเหล่านั้นเปล่งขึ้น

จึงนึกถึงสัญญาเก่าขึ้นมาได้ ต่อจากนั้น
ได้ทำกาลกิริยา เกิดในสัญชาติพราหมณ์ ใน
สกุลอันมั่งคั่ง ณ พระนครสาวัตถี

เราชื่อว่าธรรมรุจิ เป็นคนเกียจบาป
กรรมทุกอย่าง พออายุได้ ๗ ขวบ ก็ได้พบพระ-
พุทธองค์ผู้ส่องโลกให้โชติช่วง

จึงได้ไปยังพระมหาวิหารเชตวัน แล้ว
บวชเป็นบรรพชิต เราเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ๓ ครั้ง
ต่อคนหนึ่งกับวันหนึ่ง

ครั้งนั้น พระพุทธองค์ผู้เป็นมหามุนี
ทอดพระเนตรเห็นเราเข้า จึงได้ตรัสว่า คุณก่อน
ธรรมรุจิ ท่านจงระลึกถึงเรา ลำดับนั้น เราได้
กราบทูลบุรพกรรมอย่างแจ่มแจ้ง กะพระพุทธเจ้า
ว่า

เพราะปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์ในปางก่อน

ข้าพระองค์จึงมิได้พบพระองค์ ผู้ทรงพระลักษณะ
แห่งบุญตั้งร้อยเสียนาน วันนี้ ข้าพระองค์ได้เห็น
แล้วหนอ ข้าพระองค์เห็นพระสรีระของพระองค์
อันหาสิ่งอะไรเปรียบมิได้

ข้าพระองค์ตามหาพระองค์มานานนักแล้ว
ฉันหานี้ข้าพระองค์ทำให้เหือดแห้งไปโดยไม่
เหลือด้วยอินทรีย์สิ้นกาลนาน ข้าพระองค์ชำระ
นิพพานให้หมดมลทินได้ โดยกาลนาน ข้าแต่
พระมหารุณี นัยน์ตาอันสำเร็จด้วยญาณ ถึงความ
พร้อมเพียงแก่พระองค์ได้ ก็สิ้นเวลานานนัก
ข้าพระองค์พินาศไปเสียในระหว่าง อีกเป็นเวลา
นาน วันนี้ได้สมาคมกับพระองค์อีก ข้าแต่พระ-
โคดม กรรมที่ข้าพระองค์ได้ทำไว้ จะไม่พินาศไป
เลย.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระธรรมรุจิเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบธรรมรุจิเถรอปทาน

๔๘๕. อรรถกถาธรรมจึเธาปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ตทาหิ มาณโว อาสี ความว่า สุขเมธบัณฑิตได้รับพยากรณ์จากสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าที่ปึงกรในกาลใดในกาลนั้นเราชื่อว่า เมฆะ เป็นพราหมณ์หนุ่มบวชเป็นฤาษีร่วมกับสุขเมธดาบส ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายจบแล้วคลุกคลีกับเพื่อนชู้บางคนเข้า เพราะโทษที่คลุกคลีสมาคมกันจึงตกไปในอำนาจแห่งวิตกที่ลามกเป็นต้น ด้วยกรรมคือการฆ่ามารดา จึงได้เสวยทุกข์อันเนื่องด้วยเปลวไฟเป็นต้นในนรก จุจิจากอรรถภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดเป็นปลาใหญ่ชื่อ ติมิงคละ ในมหาสมุทร มีความประสงค์จะกลืนเรือใหญ่ที่แล่นไปในท่ามกลางมหาสมุทร จึงได้ว่ายไป พวกพ่อค้าเห็นเราเข้าจึงกลัวร้องเสียงดังว่า โอ พระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม ลำดับนั้นด้วยอำนาจวาสนาที่ได้อบรมมาในกาลก่อน ปลาใหญ่จึงเกิดความเคารพในพระพุทธเจ้า จุจิจากอรรถภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี มีศรัทธาเลื่อมใส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วบวช ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔ ได้ไปสูที่บำรุงวันละ ๑ ครั้ง ระลึกถึงไหว้อยู่ ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสกะเราว่า เป็นผู้ยินดีในธรรมได้นาน. ลำดับนั้น พระเถระรูปนั้นกล่าวชมเชยด้วยคาถาเป็นต้นว่า สุจิรั สตปญญุลกขณั ผู้ทรงพระลักษณะแห่งบุญตั้งร้อยเสียนานดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้ทรงพระลักษณะแห่งบุญตั้งร้อยผู้เจริญ. บทว่า ปติปุพฺเพน วิสุทฺฐปจฺจยั ความว่า ข้าพเจ้ามิได้พบเห็นท่านผู้มีปัจฉัยสมภารที่บำเพ็ญมาจนบริบูรณ์ ณ บาทมูลของพระพุทธเจ้าที่ปึงกรในกาลก่อนเสียนาน

แสนนาน. บทว่า **อหมุข สุเปกขณ** ความว่า ในวันนี้เอง ข้าพเจ้าได้พบเห็นแล้วหนอ ซึ่งพระโคตรผู้มีพระสรีระอันปราศจากอุปมา นับว่าเป็นการเห็นด้วยดี หรือเป็นการเห็นที่งาม. บทว่า **สุจิริ วิหตโต มยา** ความว่า พระองค์ทรงกำจัดความมืดได้แล้วโดยพิเศษ คือทรงกำจัดโมหะได้แล้ว แม้ข้าพระองค์ ก็ได้ชมเชยแล้วเป็นอย่างดีตลอดกาลนาน. บทว่า **สุจิริกุเขน นที วิโสธิตา** ความว่า แม่น้ำคือต้นหานี้ ซึ่งข้าพระองค์รักษาคุ่มครองมาเป็นอย่างดี ได้ให้เหือดแห้งไปโดยพิเศษแล้ว คือพระองค์ทำให้ไม่สมควรจะเกิดได้อีก. บทว่า **สุจิริ อมล วิโสธิต** ความว่า ข้าพระองค์ชำระพระนิพพานให้หมดจดได้โดยกาลนาน คือพระองค์ทำให้ข้าพระองค์ได้บรรลุแล้ว. บทว่า **นยน์ ฌาณมย มหามุเน จิรากาลสมมุคิโต** ความว่า ข้าแต่พระมหามุณีคือพระมหาสมณะ นัยน์ตาอันสำเร็จด้วยญาณ ถึงความพร้อมเพรียงกับพระองค์ได้ ก็สิ้นเวลานานนักหนา. บทว่า **อวิณฺฐโ จ ปุณฺรนฺตร** ความว่า ข้าพระองค์ได้พินาศ คือเสื่อมเสียไปในระหว่างภพ คือในท่ามกลางอีกเป็นเวลานาน. บทว่า **ปุณฺรชฺชสมาคโต ตฺยา** ความว่า วันนี้ คือในเวลาข้าพระองค์ได้มาสมาคมกับพระองค์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้ง. บทว่า **น หิ นฺสฺสนฺติ กตานิ โคตม** ความว่า ข้าแต่พระโคตม คือ พระสัพพัญญูพุทธเจ้า กรรมมีการสมาคมเป็นต้น ที่ข้าพระองค์ได้ทำร่วมกับพระองค์จะไม่พินาศไป จนกว่าจะดับขันธปรินิพพาน จึงจักไม่มี. คำที่เหลือ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาธรรมมรฺจิเถราปทาน

ศาลมณฑลปิยเถราปทานที่ ๑๐ (๔๕๐)

[๘๐] เราเข้าไปสู่ป่าร้าง สร้างอาศรมอย่าง
สวยงาม มุงบังด้วยดอกกรัง ครั้งนั้นเราอยู่ในป่า

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สยัมภูเอกัธ-
บุคคล ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง พระนามว่า ปิยทัสสี
ทรงประสงค์ความสด จึงได้เสด็จเข้าสู่ป่าร้าง

เราออกจากอาศรมไปป่าเที่ยวแสวงหามูล
ผลาผลในป่า ณ เวลานั้น

ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระ-
นามว่า ปิยทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ ประทับนั่งเข้า
สมาบัติรุ่งโรจน์อยู่ในป่าใหญ่

เราบิณฑเสา ๔ เสา ทำปะรำอย่างเรียบร้อย
แล้วเอาดอกกรังมุงเหนือพระพุทธรเจ้า เราทรงปะรำ

ซึ่งมุงด้วยดอกกรังไว้ ๗ วัน ยังจิตให้เลื่อมใสใน
กรรมนั้น ได้ถวายบังคมพระพุทธรเจ้า ผู้ประเสริฐสุด

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดมบุรุษ
เสด็จออกจากสมาธิประทับนั่งทอดพระเนตรดู
เพียงชั่วแอก

สาวกของพระศาสดาพระนามว่า ปิยทัสสี
ชื่อว่า วรุณ กับพระอรหันตชีณาสพแสนองค์ได้
มาเฝ้าพระศาสดาผู้นำชั้นพิเศษ

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าพิชิตมารพระ-
นามว่าปิยทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่า
นรชน ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว
ได้ทรงกระทำการเยี่ยมพระสรวลให้ปรากฏ

พระอนุรุทธเถระ ผู้ปฏิญาณ ของพระ-
ศาสดาพระนามว่า ปิยทัสสี ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้าง
หนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระมหามุนีว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า อะไรเล่าหนอ
เป็นเหตุให้พระศาสดาทรงเยี่ยมพระสรวลให้
ปรากฏ เพราะเมื่อเหตุ พระศาสดาจึงทรงเยี่ยม
พระสรวลให้ปรากฏ.

พระศาสดาตรัสว่า มาณพิตตรงปะรำที่
มุงด้วยดอกไม้ไว้ตลอด ๗ วัน เรานึกถึงกรรม
ของมาณพินั้น จึงได้ทำการเยี่ยมเยี่ยมให้ปรากฏ

เราไม่พิจารณาเห็นช่องทางที่ไม่ควรที่บุญ
จะไม่ให้ผล ช่องทางที่ควรในเทวโลกหรือมนุษย์-
โลก ย่อมไม่ระงับไปเลย

เขาผู้เพียบพร้อมด้วยบุญกรรมอยู่ใน
เทวโลกมีบริษัทเท่าใด บริษัทเท่านั้นจักถูกมุงบัง
ด้วยดอกกรัง เขาเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม จัก
รื่นเริงอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วยการฟ้อน การจับ
การประโคม อันเป็นทิพย์ในกาลนั้นทุกเมื่อ

บริษัทของเขาประมาณเท่าที่มี จักมี

กลิ่นหอมฟุ้ง และฝนดอกรั้งจักตกลงทั่วไปใน
ขณะนั้น มาณพนี้จุติจากเทวโลกแล้ว จักมาสู่
ความเป็นมนุษย์ แม้ในมนุษย์โลกนี้หลังคาดอกรั้ง
ก็จักทรงอยู่ตลอดกาลทั้งปวง

ณ มนุษย์โลกนี้การพ้อนและการจับ ที่
ประกอบด้วยกัณฐกาล จักแวดล้อมมาณพนี้อยู่
เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา

และเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ฝนดอกรั้งที่
บุญกรรมปรุงแต่งแล้ว จักตกลงทุกเวลา

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระศาสดาพระนาม
โคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จัก
เสด็จอุบัติขึ้นในโลก

มาณพนี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต
จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ
นิพพาน

เมื่อเขาตรัสรู้ธรรมอยู่ จักมีหลังคา
ดอกรั้ง เมื่อถูกทำฌาปนกิจอยู่บนเชิงตะกอน ที่
เชิงตะกอนนั้น ก็จักมีหลังคาดอกรั้ง.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ทรง
พยากรณ์ว่าแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท ให้
อิมหันต์ด้วยฝนคือธรรม

เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกในหมู่
เทวดา ๒๐ กัปได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๗ ครั้ง

เราออกจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้
ได้ความสุขอันไพบูรณ์ แม้ในมนุษยโลกนี้ ก็มี
หลังคาดอกจริง นี่เป็นผลแห่งการถวายประรำ

นี่เป็นความเกิดครั้งหลังของเรา ภาพ
สุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ในภพนี้หลังคาดอกจริง
ก็จักมีตลอดกาลทั้งปวง

เรายังพระมหามุนีพระนามว่า โคดม ผู้
ประเสริฐกว่าสากยราชให้ทรงยินดีได้ ละความ
มีชัยและความปราถนาล้วนแล้ว บรรลุถึงฐานะที่
ไม่หวั่นไหว

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า
ด้วยพุทธบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระศาลมณฑปียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบศาลมณฑปียเถระอปทาน

อรรถกถาสาลมณฑปียเถรปาทาน

อปทานที่ ๑๐ มีเนื้อความพอที่จะกำหนดครุได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาปิงสุกถวรรคที่ ๔๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิงสุกถสัญญาเถรปาทาน
๒. พุทธสัญญาเถรปาทาน
๓. ภิสทายกเถรปาทาน
๔. ญาณถวิกเถรปาทาน
๕. จันทนมาลียเถรปาทาน
๖. ธาตุปุชกเถรปาทาน
๗. ปุฬินุปาทกเถรปาทาน
๘. ตรณียเถรปาทาน
๙. ชัมมรุจิเถรปาทาน
๑๐. สาลมณฑปียเถรปาทาน.

มีคาถาคำนวณได้ ๒๑๕ คาถา.

จบปิงสุกถวรรคที่ ๔๕

กิงกนิปูผวรรคที่ ๕๐

ตีฉกิงกนิปูผยเถรอปทานที่ ๑ (๔๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระดังทอง

[๔๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
ฐลีพระนามว่า วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก โชติ
ช่วงเหมือนต้นกรรณิการั ประทับนั่งที่ชอกเขา
เราเก็บดอกกระดังทอง ๓ ดอก มาบูชา
ครันบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว เดินบ่าหน้าไป
ทางทิศทักษิณ

ด้วยกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการ
ตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้เราได้บูชาพระพุทธ-
เจ้าใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตีฉกิงกนิปูผยเถระได้ภยิตคคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตีฉกิงกนิปูผยเถรอปทาน

ปึงสุกุลปุชกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาปึงสุกุล

[๘๒] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มี
ภูเขาลูกหนึ่งชื่ออุทัพพะที่ภูเขานั้น เราได้เห็น
ผ้าปึงสุกุลห้อยอยู่บนยอดไม้ครั้งนั้น เราจำเรียง
มีจิตยินดี เลือกเก็บเอกลูกกระดิ่งทอง ๓ ดอก
มาบูชาผ้าปึงสุกุลจีวร

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วและด้วยการครั้ง
เจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น เพราะบูชาธงชัยแห่งพระอรหันต์
เราไม่รู้จักทุกคติเลย

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปึงสุกุลปุชกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปึงสุกุลปุชกเถราปทาน

โกรธทปุปิยเถราปทานที่ ๓ (๔๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาบังสุกุล

[๘๓] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เป็น
คนทำงานในป่า เลี้ยงชีพด้วยฆ่าปศุสัตว์
กุศลกรรมของเราไม่มี

พระผู้นำชั้นเยี่ยมของโลกพระนามว่า
ติสสะ ผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรงแสดงรอยพระบาท
๓ รอยไว้ใกล้ที่อยู่ของเรา ด้วยทรงพระอนุ-
เคราะห์

เราเห็นรอยพระบาทของพระศาสดาพระ-
นามว่า ติสสะ ที่ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้ร่าเริง มีจิต
บันเทิง ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท

เราเห็นต้นหงอนไก่งอกงามอยู่มีดอกบาน
จึงเก็บใส่พอบมานูชารอยพระบาทอันประเสริฐ
สุด

ด้วยกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็เป็นเทวดาหรือ
มนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ เรามีผิวพรรณเหมือนดอก
หงอนไก่ มีรัศมีชานออกจากตัว

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการบูชารอยพระพุทธบาท
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโกธวัชปุณฺณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโกธวัชปุณฺณิยเถรอปทาน

กิงสุกปุณฺณิยเถรอปทานที่ ๔ (๔๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายนดอกทองกวาว

[๘๔] เราเห็นต้นทองกวาวมีดอก จึง
ประนมกรอัญชติ นึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด แล้วบูชาในอากาศ
ด้วยกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกิงสุกุปปผิยเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกิงสุกุปปผิยเถรอปทาน

อุปัชฌาย์ทศทายกเถรอปทานที่ ๕ (๔๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าครึ่งผืน

[๔๕] ครั้งนั้น สาวกของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ชื่อว่า สุชาตะ แสง
หาผ้าบังสุกุลอยู่ที่กองหยากเยื่อใกล้ทางรถ

เราเป็นลูกจ้างของคนอื่นอยู่ในพระนคร
หงสาวดี ได้ถวายผ้าครึ่งผืนแล้วอภิวัตด้วยเศียร
เกล้า

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรคตชั้นดาวดึงส์

เราเป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๗
ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์
โดยคณนันทมิได้ เพราะถวายผ้าครึ่งผืนเป็น
ทาน

เราเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ไหน เบิกบานอยู่
ทุกวันนี้เราปรารถนา ก็พึงเอาผ้าเปลือกไม้คลุม

แผ่นดินนี้พร้อมทั้งป่าและภูเขาได้ นี่เป็นผลแห่ง
ผ้าเครื่องผืน

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่
เป็นผลแห่งผ้าเครื่องผืน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอปีทมทุสสทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอปีทมทุสสทายกเถรอปทาน

มตมัตถาทายกเถรอปทานที่ ๖ (๔๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกากเปรียง

[๘๖] เราเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรง
พระดำริดี เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านรชน
เสด็จเข้าป่าใหญ่ประชวรด้วยพระโรคลม

จึงทำจิตให้เลื่อมใสนำกากเปรียงเข้าไป
ถวาย เพราะกุศลกรรมอันเราได้ทำและสั่งสมไว้.

แม่น้ำชื่อว่า ภาคีรีนี้ และมหาสมุทร
ทั้ง ๔ ย่อมสำเร็จเป็นเปรียงแก่เรา

และแผ่นดินอันกว้างใหญ่จะนับประมาณ
มิได้นี้ ดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมกลายเป็น
น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด

พฤษชาติที่งอกงามอยู่บนแผ่นดินซึ่งมี
อยู่ทั่วทั้งสี่ทิศนี้ ดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อม
กลายเป็นต้นกล้วยพฤษไป

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๕๐ ครั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง
และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดย
คณนานับมิได้

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้
เป็นผลแห่งการเปรียง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฆมตมัทททายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบฆตมัทททายกเถระอุปทาน

อุทกทายกเถระอุปทานที่ ๗ (๔๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำดื่ม

[๘๗] เรามีจิตเลือนไสมีใจโสมนัส ใน
ภิกษุสงฆ์ผู้ยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ จึงได้ตักน้ำใส่หม้อน้ำฉันจนเต็ม

ในเวลาที่เราจะต้องกรน้ำ จะเป็นยอด
ภูเขา ยอดไม้ในอากาศ หรือพื้นดิน น้ำย่อม
เกิดแก่เราทันที

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้
เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทกทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบอุทกทายกเถราปทาน

ปุพฺพินฺนุปียเถราปทานที่ ๘ (๔๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการก่อเจดีย์ทราย

[๘๘] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขา
ลูกหนึ่งชื่อว่า ยมกะ เราได้ทำอาศรมสร้างบรรณ
ศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะใหญ่ มี
นามชื่อว่า นารทะ ศิษย์ ๔ หมื่นคนบำรุงเรา
ครั้งนั้น เราเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่ คิด
อย่างนี้ว่า มหาชนบูชาเรา เราไม่บูชาอะไร
เลย

ผู้ที่กล่าวสั่งสอนเราก็ไม่มี ใคร ๆ ที่
จะคัดค้านเราก็ไม่มี เราไม่มีอาจารย์และอุปัชฌาย์
อยู่ในป่า

ศิษย์ผู้ภักดีพึงบำรุงเราก็ไม่มี ความเป็น
อาจารย์เช่นนั้นของเราไม่มี การอยู่ในป่าจึงไม่มี
ประโยชน์

สิ่งที่ควรบูชา เราควรแสวงหา สิ่งที่ควร
เคารพก็ควรแสวงหาเหมือนกัน เราจักชื่อว่าเป็น
ผู้มีที่พึ่งพำนักอยู่ ใคร ๆ จักไม่ติเราได้

ในที่ไม่วิกลาสมของเรา มีแม่น้ำซึ่ง
มีชายหาด มีทำนบธาราเรียบ น้ำรินรมย์ใจ เคลื่อน
ไปด้วยทรายที่ขาวสะอาด ครั้งนั้น เราได้ไปยัง
แม่น้ำชื่อว่า อเมริกา ทะล่อมเอาทรายมาก่อเป็น
เจดีย์ทราย

พระสถูปของพระสัมพุทธเจ้าผู้ทำที่สุด
ภพ เป็นมุนี ที่ได้มีแล้ว เป็นเช่นนี้ เราได้ทำ
สถูปนั้นให้เป็นนิมิต

เราก่อพระสถูปที่หาดทรายแล้วปิดทอง
แล้วเอาดอกกระดังงอ ๓ ดอกมาบูชา

เราเป็นผู้มีความอิมใจ ประนมกรอัญชลี
นมัสการทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ไหว้พระเจดีย์ทราย

เหมือนถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าในที่เฉพาะพระ
พักตร์ ฉะนั้น

ในเวลาที่เกิดเลสและความตริกเกี่ยวกับ
กามเกิดขึ้น เราย่อมนึกถึง เฟงดูพระสถูปที่ได้
ทำให้ เราอาศัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำสัตว์
ออกจากที่กัณดาร ผู้นำชั้นพิเศษ ตักเตือนตนว่า
ท่านควรระวังกิเลสไว้ แนะนำผู้ไม่รู้ทุกข์ การ
ยังกิเลสให้เกิดขึ้นไม่สมควรแก่ท่าน

ครั้งนั้น เมื่อเราคำนึงถึงพระสถูป ย่อม
เกิดความเคารพขึ้นพร้อมกัน เราบรรเทาวิตกที่
น่าเกลียดเสียได้ เปรียบเหมือนช้างตัวประเสริฐ
ถูกเครื่องแทงหูเบียดเบียน ฉะนั้น

เราประพลติอยู่เช่นนี้ได้ถูกพระยามัจจุ-
ราชย่ำยี เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้นแล้ว ไปได้ไป
ยังพรหมโลก

เราอยู่ในพรหมโลกนั้นตรารบเท่าหมดอายุ
แล้วมาบังเกิดในไตรทิพย์ ไปได้เป็นจอมเทวดา
เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๘๐ ครั้ง

ไปได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง และ
ไปได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนา
นับมิได้

เราได้ไ้สว่ยผลของดอกกระดิ่งทองเหล่า
นั้น ดอกกระดิ่งทอง ๒๒,๐๐๐ ดอกแเวดล้อมเรา
ทุกภพ

เพราะเราเป็นผู้บำเรอพระสถูปผู้ละออง
ย้อมไม่คิดที่ตัวเรา เห่งอไม่ไหล เรามีรัศมีข่าน
ออกจากตัว

โอ พระสถูปเราได้สร้างไว้ดีแล้ว แม่น้ำ
อเมริกา เราได้เห็นหมดแล้ว เราได้บรรลุปทอันไม่
หวั่นไหว

ก็เพราะได้ก่อพระสถูปทราย อันสัตว์ผู้
ปรารถนาจะกระทำกุศลควรเป็นผู้ยึดเอาสิ่งที่เป็น
สาระ ไม่ใช่เป็นด้วยเขตหรือไม่ใช่เขต ความ
ปฏิบัตินั้นเองเป็นสาระ

บุรุษผู้มีกำลัง มีความอุตสาหะที่จะข้าม
ทะเลหลวง พึงถือเอาท่อนไม้เหล็ก ึ่งไปสู่ทะเล
หลวง ด้วยคิดว่า

เราอาศัยไม้นี้จักข้ามทะเลหลวงไปได้
นรชนพึงข้ามทะเลหลวงไปด้วยความเพียรอุตสาหะ
แม้ฉันใด

เรากัฉันนั้นเหมือนกัน อาศัยกรรมเล็ก ๆ
น้อย ๆ ที่ได้ทำไว้แล้ว จึงข้ามพ้นสงสารไปได้

เมื่อถึงภพสุดท้าย เราอันกุศลมูลตกเดือน
แล้วเกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่ง ใน
พระนครสาวัตถี

มารดาบิดาของเรา เป็นคนมีศรัทธา
นับถือพระพุทธเจ้า ท่านทั้งสองนี้ เป็นผู้ฟัง
ทิฏฐิธรรมแล้ว ประพฤติตามคำสอน
ท่านทั้งสองถือเอาผ้าลาดสีขาว มีเนื้อ
อ่อนมาที่ต้นโพธิ์ ได้ทำพระสถูปทองน่มัสการใน
ที่เฉพาะพระพักตร์แห่งพระศากยบุตร ทุกเย็นเช้า
ในวันอุโบสถ ท่านทั้งสองนำเอาพระ-
สถูปทองออก กล่าวสรรเสริญคุณพระพุทธเจ้า
ยั้งยั้งอยู่ตลอด ๓ ยาม เราได้เห็นพระสถูปเสมอ
จึงจะระลึกถึงเจดีย์ทรายขึ้นได้ นั่งบนอาสนะ
เดียว ได้บรรลอรหัตแล้ว.

จบภาณวารที่ ๒๒

เราแสวงหาพระพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์นั้น
อยู่ ได้เห็นพระธรรมเสนาบดี จึงออกจากเรือน
บรรพชาในสำนักของท่าน
เราได้บรรลอรหัตแต่อายุ ๗ ขวบ พระ-
พุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรงทราบถึงคุณพิเศษ
ของเราจึงให้เราอุปสมบท

เรามีการกระทำอันบริบูรณ์ดีแล้ว แต่
ยังเป็นทารกอยู่ที่เดียว ทุกวันนี้กิจที่ควรทำใน
ศาสนาของพระศากยบุตร เราทำเสร็จแล้ว
ข้าแต่พระฤๅษีผู้มีความเพียรใหญ่ สวาก
ของพระองค์เป็นผู้ลวงพันเวรภัยทุกอย่าง ลวงพัน
ความเกี่ยวข้องทั้งปวง นี่เป็นผลแห่งพระสถูปทอง
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระบุพินธุปิยเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบบุพินธุปิยเถรอปทาน

นพกุฎิกทายกเถรอปทานที่ ๕ (๔๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างกุฏิไม้้อ

[๔๕] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขา
ลูกหนึ่งชื่อหริกะ ครั้งนั้นพระสยัมภูพระนามว่า
นารทะ ประทับอยู่ใกล้ต้น

เราทำเรือนไม้้อแล้วมุงด้วยหญ้า เราได้
ชำระที่จงกรมถวายพระสยัมภู

ด้วยกรรมที่ได้ทำดีแล้ว และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์

ณ ดาวดึงส์นั้น วิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์
กว้าง ๓๐ โยชน์ อัญมณีกรรมเนรมิตขึ้นอย่างสวย
งาม เพราะกุฏิไม้โอ้อ
เราเริ่มรมย์อยู่ในเทวโลก ๑๔ กัป ได้
เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๗๑ ครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง และ
ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนา
นับไม่ถ้วน
เราขึ้นปราสาทคือธรรมแล้ว เข้าสู่เรือน
อันว่างเปล่า อยู่ในศาสนาของพระศากยบุตรตาม
ปรารถนา
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้
เป็นผลแห่งกุฏิไม้โอ้อ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระนพกุฎิกทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.
จบนพกุฎิกทายกเถราปทาน

ปิยาลผลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๕๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกมะหาด

[๕๐] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้อ ครั้งนั้น
เราเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้
ปราศจากกิเลสฐฐี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง
เราเลื่อมใส ได้เอาผลมะหาดมาถวาย
พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นเขตแห่งบุญ ผู้
แก้แค้นด้วยมือทั้งสองของตน
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใด ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระปิยาลผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิยาลผลทายกเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตีณิกงคณุปปติยเถราปทาน
๒. บังสุกุลบุชกเถราปทาน
๓. โกรธณูปปติยเถราปทาน
๔. กิงสุกูปปติยเถราปทาน
๕. อุบัติทตฺตส-
ทายกเถราปทาน
๖. ฆตมัตถทายกเถราปทาน
๗. อุทกทายกเถราปทาน

๘. ปุพินธุปียเถราปทาน ๙. นพกุฎิทายกเถราปทาน ๑๐. ปิยาลผลทายก
เถราปทาน

บัตถิตคํานวณคทาไว้ ๑๐๕ คทา

จบกิงกณุปุพพวรรคที่ ๕๐

และรวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

๑. เมตเตยยวรรค ๒. ภัททาลิวรรค ๓. สกิงสัมมชชกวรรค
๔. เอกวิหาริวรรค ๕. วิเภทกิวรรค ๖. ชคติวรรค ๗. ตาลปุปผิยวรรค-
๘. นพมาลิวรรค ๙. ปังสุกฺกวรรค ๑๐. กิงกณุปุพพวรรค.

มีคทา ๑,๔๘๒ คทา

จบหมวด ๑๐ แห่งเมตเตยยวรรค

จบหมวด ๑๐๐ ที่ ๕

กถาการวรรคที่ ๕๑

ตีถกถกการบุปผิยเถราปทานที่ ๑ (๕๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรณิการ

[๕๑] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธะ
มีพระมหาปุริสลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
พระองค์ทรงประสงค์ความสงบ จงเสด็จไปป่า
หิมพานต์

พระมุนีผู้มีเลิศ ประกอบด้วยพระกรุณา
เป็นอุดมบุรุษ เสด็จถึงป่าหิมพานต์แล้ว ประทับ
นั่งขัดสมาธิ

ครั้งนั้น เราเป็นวิทยาธรลัญจกรไปใน
อากาศ เราถือตรีศูลซึ่งกระทำไว้ดีแล้วเหาะไปใน
อัมพร

พระพุทธเจ้าส่องสว่างอยู่ในป่า เหมือน
ไฟบนยอดภูเขา เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญ
และเหมือนต้นพระยาฝรั่งที่มีดอกบานฉ่ำนั้น

เราออกจากป่าเหาะไปตามพระรัศมีพระ-
พุทธเจ้าเห็นคล้ายกับสีของไฟที่ไหม้อ้อ ยังจิต
ให้เลื่อมใส

เราเลือกเก็บดอกไม้ที่อยู่ ได้เห็นดอก-
กรรมิการ์ที่มีกลิ่นหอมจึงเก็บเอา ๓ ดอก บูชา
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า ครั้งนั้น
ดอกไม้ของเราทั้ง ๓ ดอกเอาขั้วขึ้นเอากลีบลงทำ
เป็นเงา (บัง) แต่พระศาสดา
ด้วยกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
วิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐
โยชน์ อัญมณีกรรมทำให้อย่างสวยงามในดาวดึงส์
นั้น ปรากฏชื่อว่า กรรมิการ์ แล่งธนูตั้งพัน ลูก
กลีหนึ่ง ๓ ลูก คนถือธงสำเร็จด้วยสี่เขี้ยวไปไม้
หึ่งแขวนตั้งแสน ปรากฏในปราสาทของเรา
บัลลังก์สำเร็จด้วยทองคำมี สำเร็จด้วย
แก้วมณีก็มี สำเร็จด้วยแก้วทับทิมก็มี สำเร็จ
ด้วยแก้วผลึกก็มี ตามแต่จะต้องการปรารถนา
ที่นอนมีค่ามากยัดด้วยนุ่น มีผ้าลาดลาย
รูปสัตว์ต่างๆ มีราชสีห์เป็นต้น ผ้าลาดมีชายเดียว
มีหมอนพร้อม ปรากฏว่ามีอยู่ในปราสาทของเรา
ในเวลาที่เราปรารถนาจะออกจากภพเที่ยว
จาริกไปในเทวโลก ย่อมเป็นผู้อันหมู่เทวดาแวด-
ล้อมไป

เราสถิตอยู่ภายใต้ดอกไม้ เบื้องบนเรามี

ดอกไม้เป็นเครื่องกำบัง สถานที่โดยรอบร้อย

โยชน์ ถูกคลุมด้วยดอกกรรณิการ

นักดนตรี ๖ หมั่นบำรุงเราทั้งเช้าและเย็น

ไม่เกียจคร้าน แวดล้อมเราเป็นนิตย์ ตลอดคืน

ตลอดวัน

เรารื่นรมย์ด้วยการฟ้อน การขับและ

ด้วยกังสดาล เครื่องประโคม เป็นผู้มักมากด้วย

กาม บันเทิงอยู่ด้วยความยินดีในการเล่น

ครั้งนั้น เราบริโภคน้ำและดื่มในวิมานนั้น

บันเทิงอยู่ในไตรทศ เราพร้อมด้วยหม่านางเทพ

อัปสร บันเทิงอยู่ในวิมานอันสูงสุด

เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐๐

ครั้ง ใต้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์

โดยคณานับมิได้ เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่ในภพ

น้อยภพใหญ่ ย่อมได้โลกทรัพย์มากมาย ความ

บกพร่องในโลกทรัพย์ ไม่มีแก่เราเลย นี่เป็น

ผลแห่งพุทธานุชา

เราท่องเที่ยวอยู่ในสองภพคือ ในความ

เป็นเทวดาและในความเป็นมนุษย์ คดีอื่นไม่รู้จัก

นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา

เราเกิดในสองสกุล คือ ในสกุลกษัตริย์

หรือสกุลพราหมณ์ ย่อมไม่เกิดในสกุลอันต่ำทราม

นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา

ยานช้าง ยานม้า และวอคานหาม นี้เรา

ได้ทุกสิ่งทุกอย่างทีเดียว นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา

หมู่ทาส หมู่ทาส และนารีที่ประดับ

ประดาแล้ว เราได้ทุกอย่างทีเดียว นี่เป็นผลแห่ง

พุทธุบ္บา

ผ้าแพร ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้า

ฝ้าย เราได้ทุกชนิด นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา

ผ้าไหม ผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอันเลิศ

ใหม่ ๆ เราได้ทุกชนิด นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา

คำว่า เจริญด้วยสิ่งนี้ เจริญบริโภคละสิ่งนี้

เจริญนอนบนที่นอนนี้ เราได้ทั้งนั้น นี่เป็นผลแห่ง

เราเป็นผู้อันเขาบูชาในที่ทุกสถาน เรา

มีศใหญ่ยิ่ง มีศักดิ์ใหญ่ มีบริษัทไม่แตกแยก

ทุกเมื่อ เราเป็นผู้อุดมกว่าหมู่ญาติ นี่เป็นผลแห่ง

พุทธุบ္บา

เราไม่รู้จักหนาว ไม่รู้จักร้อน ไม่มีความ

กระวนกระวาย อนึ่ง ทุกข์ทางจิตย่อมไม่มีในหทัย

ของเราเลย

เราเป็นผู้มีผิวพรรณดั่งทองคำ เทียวไป

ในภพน้อยภพใหญ่ ความเป็นผู้มีวรรณะผิวดมผแผก
ไป เราไม่รู้จักเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จึงจุติจาก
เทวโลก มาเกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาลอัน
มั่งคั่ง ในพระนครสาวัตถี

ละกามคุณ ๕ ออกบวชเป็นบรรพชิต
เรามีอายุได้ ๗ ขวบแต่กำเนิด ได้บรรลอรหัต

พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรง
ทราบถึงคุณของเรา จึงรับสั่งให้เราอุปสมบท
เรายังหนุ่ม ก็ควรบูชา นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา

ทิพยจักขุของเราบริสุทธิ์ เราฉลาดใน
สมาธิ ถึงความบริบูรณ์แห่งอภิญา นี่เป็นผล
แห่งพุทธานุชา

เราบรรลุปฎิบัติสมาธิ ฉลาดหลักแหลม
ในอิทธิบาท ถึงความบริบูรณ์ในพระสัทธรรม นี่
เป็นผลแห่งพุทธานุชา

ในกัปที่ ๓ หมื่น เราได้บูชาพระพุทธเจ้า
โต ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธานุชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณณิกการุปปผิยเถระได้ภยิตถาคตาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณณิกการุปปผิยเถระอุปทาน

เอกปตตทายกเถระอุปทานที่ ๒ (๕๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบาตร

[๕๒] ข้าพระองค์เป็นช่างหม้ออยู่ใน
พระนครหังสวดี ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
กิเลสฐลี มีโอฆะอันข้ามได้แล้ว ไม่มีอาสวะ
ข้าพระองค์ได้ถวายบาตรดินที่ทำดีแล้ว
แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้นถวายบาตร
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรงผู้คงที่แล้ว
เมื่อข้าพระองค์เกิดในภพ ย่อมได้ภพชนะ
ทองและจันทน์ที่ทำด้วยเงิน ทำด้วยทอง และทำ
ด้วยแก้วมณี
ข้าพระองค์บริโภคนิเวศน์ นี่เป็นผลแห่ง
บุญกรรม ข้าพระองค์เป็นผู้เลิศกว่าชนทั้งหลาย
โดยยศ
พืชแม้ถึงน้อย แต่หว่านลงในนาดี เมื่อฝน
ยังทอธารให้ตกลงทั่วโดยชอบ ผลย่อมยังชาวนา
ให้ยินดีได้ ฉันท

การถวายบาตรนี้ก็ฉันนั้น ข้าพระองค์

ได้หว่านลงในพุทธเขต เมื่อทอธารคือปีติตกลง

อยู่ ผลจักทำข้าพระองค์ให้ยินดี

เขต คือ หมู่และคณะมีประมาณเท่าใด

ที่จะให้ความสุขแก่สรรพสัตว์ เสมอด้วยพุทธเขต

ไม่มีเลย

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้า-

พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระสงฆ์ ข้าแต่พระองค์

ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระ-

องค์ ข้าพระองค์ได้บรรลุปถันไม่หวั่นไหว ก็

เพราะได้ถวายบาตรใบหนึ่ง

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้

ถวายบาตรใดในกาลนั้น ด้วยการถวายบาตรนั้น

ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ

ถวายบาตร

ข้าพระองค์ฝากิเลสทั้งหลายแล้ว...

คำสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จ

แล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกปิตตทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกปิตตทายกเถราปทาน

กาฐมาริกผลทายกเถราปทานที่ ๒ (๕๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะรឹង

[๕๓] เราได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
กิเลสฐิติ เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านรชน
โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการั ประทับนั่งอยู่ที่
ชอกภูเข

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ประนมกร
อัญชลีเหนือเศียรเกล้า แล้วเอาผลไม้มะรឹង
ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกาฐมาริกผลทายกเถระได้ภามิตคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกาฐมาริกผลทายกเถราปทาน

อภิวุฒิวุฒิตถาปทานที่ ๔ (๕๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๕๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สยัมภู ผู้มี
พระรัศมีนับด้วยพัน ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ ทรง
ออกจากวิเวกแล้ว เสด็จออกโคจรบิณฑบาต
เรถือผลไม้อยู่ ได้เห็นเข้า เราได้ถวายผลไม้
ได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่
รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระอภิวุฒิตถะได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอภิวุฒิตถาปทาน

จารผลิตถาปทานที่ ๕ (๕๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะม่วงกะล่อน

[๕๕] เราได้ถวายผลมะม่วงกะล่อนทอง
แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณเหมือน
ทองคำผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนิน
อยู่ในถนน

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระจารผลิตเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจารผลิตเถรอปทาน

มาตุลุลกผลทายกเถรอปทานที่ ๖ (๕๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะงั่ว

[๕๖] เราได้เห็นสมเด็จพระโลกนายก
ผู้โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ รุ่งเรืองดังพระ-
จันทร์ในวันเพ็ญ และเหมือนต้นไม้ประจำทวีปที่
โพลงอยู่

เราเลื่อมใส ได้เอาผลมะงั่วถวายแด่
พระศาสดาผู้เป็นทักษิณยยบุคคล เป็นวีรบุรุษ
ด้วยมือทั้งสองของตน

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระมาตุลุงคผลทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมาตุลุงคผลทายกเถรอปทาน

อชเชลผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๕๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลรกฟ้า

[๕๗] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระ-
นามว่าชินะ ผู้สมบุรณ์ด้วยจรณะ และเป็นมุนี
ผู้ฉลาดในสมาธิ ประทับอยู่ในป่าหิมพานต์
เราเอามือประคองผลไม้รกฟ้าซึ่งมีขนาด
เท่าหม้อถือโรมไปไม้แล้วถวายแต่พระศาสดา
ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้ถวายผลไม้ใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระอชเชลผลทายกเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอชเชลผลทายกเถรอปทาน

อโมรผลิยเถราปทานที่ ๘ (๕๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๕๘] เราได้ถวายผลไม้โมระแด่พระสัม-
พุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณปานดังทองคำ ผู้สมควร
รับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน
ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอโมรผลิยเถระได้กายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ
การฉนี้แล.

จบอโมรผลิยเถราปทาน

ตาลผลิยเถราปทานที่ ๕ (๕๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลตาล

[๕๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สขัมภูพระ-
นามว่าสตรังสี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ เสด็จ
ออกจากที่สังคแล้วออกโคจรบิณฑบาต
เราถือผลไม้อยู่ ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไป
เฝ้าสมเด็จพระนราสภ เรามีจิตเต็มใสมีใจโสมนัส
ได้ถวายผลตาล

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระตาลผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตาลผลิยเถรอปทาน

นาลิเกรผลทายกเถรอปทานที่ ๑๐ (๕๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะพร้าว

[๑๐๐] ครั้งนั้น เราเป็นชาวสวน อยู่ใน
พระนครพันธุมดี ได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
กิเลสฐิติ กำลังเหาะอยู่ในอากาศ
เราได้เอาผลมะพร้าวถวายแด่พระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่
ทำปิติให้แก่เรา ทรงนำความสุขมา
ไว้ในปัจจุบัน ประทับยืนอยู่ในอากาศ ได้ทรง
รับแล้ว

เรามีจิตผ่องใส ครั้นถวายผลมะพร้าวแด่
พระพุทธเจ้าแล้ว ได้ประสพปิติอันไพบูรณ์และ
อุดมสุข รัตนะย่อมบังเกิดแก่เราผู้เกิดในภพนั้น ๆ

พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 180

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

ทิพยจักขุของเราสะอาดหมดจด เราเป็นผู้
ฉลาดในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้
เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนาลิเกรผลทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาลิเกรผลทายกเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตีณิกงกณิการุปปมียเถรอปทาน ๒. เอกปัตตทายกเถรอปทาน
๓. กาสุมาริกผลทายกเถรอปทาน ๔. อวภูผลิยเถรอปทาน ๕. จารผลิย-
เถรอปทาน ๖. มาตุลสูงคผลทายกเถรอปทาน ๗. อัชเชลผลทายกเถรอปทาน
๘. อโหมรผลิยเถรอปทาน ๘. ตาลผลิยเถรอปทาน ๑๐. นาลิเกรผลทายก
เถรอปทาน

ในวรรคนี้ มีคาถาคำนวณได้ ๑๐๐ คาถาด้วน.

จบกณิกาวรรคที่ ๕๑

ผลทายกวรรคที่ ๕๒

กัณฐิยผลทายกเถราปทานที่ ๑ (๕๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลอัญชันขาว

[๑๐๐] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ
ที่เยวอยู่ในป่า ได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลส
ชูลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง

เราเลื่อมใสได้เอาผลอัญชันขาวถวายแด่
พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุดเป็นเนื้อนาบุญ เป็น
นักปราชญ์ ผู้ประเสริฐสุดเป็นเนื้อนาบุญ เป็น
นักปราชญ์ ด้วยมือทั้งสองของตน

ในกัปนี้ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัณฐิยผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัณฐิยผลทายกเถราปทาน

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะขวิด

[๑๐๒] เราได้ถวายผลมะขวิด แต่พระ-
สัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณ ปานดังทองคำ ผู้
สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ใน
ถนน

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแต่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกปิฎฐผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกปิฎฐผลทายกเถราปทาน

โกสุมพลียเถราปทานที่ ๓ (๔๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลสะคร้อ

[๑๐๓] ในกาลนั้น เราได้ถวายผลสะคร้อ
แต่พระนราศกผู้ประเสริฐกว่าทวยเทพ งาม
เหมือนต้นรกฟ้าขาว กำลังเสด็จดำเนินอยู่ใน
ถนน

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระโกสุมพลียเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบ โกสุมพลียเถรอปทาน

เกตกปุปผิยเถรอปทานที่ ๔ (๕๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกเกต

[๑๐๔] พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษประทับ
นั่งอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำมินตานที เราได้พบพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากเกิดกิเลสฐฐี เป็นเอกอัครบุคลลพระทัย
ตั้งมั่นดี

ครั้งนั้น เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส
บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยดอกเกต ซึ่ง
มีกลิ่นหอมเหมือนน้ำผึ้ง

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้
ไฉบุชา ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชา

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๑ - หน้าที่ 184

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระเกตกุปปิยะเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การณนี้แล.

จบเกตกุปปิยะเถรอปทาน

นาคอุปปิยะเถรอปทานที่ ๕ (๕๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกาะทิง

[๑๐๕] เราได้เอาดอกกาะทิงบูชาพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณเปล่งปลั่งดั่ง
ทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนิน
อยู่ในถนน

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้
ไฉบุชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนาคอุปปิยะเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
ประการนี้แล.

จบนาคอุปปิยะเถรอปทาน

อชชุปิยเถรปาทานที่ ๖ (๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรพ้า

[๑๐๖] ครั้งนั้น เราเป็นกนิทรอยู่ที่ใกล้
ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา ได้เห็นพระสยัมภูพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลสฐิติ ผู้ไม่พ่ายแพ้

มีความเลื่อมใสโสมนัส และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างกนิทรแล้ว ได้
ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๓๖ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวย
ราชสมบัติอันใหญ่ ๑๐ ครั้ง

ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์
ทุกวันนี้ เราควรแก่การบูชาในศาสนาของพระ-
ศากยบุตร

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอชชุนุปิยเถระได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอชชุนุปิยเถรอปทาน

กฤษณุปิยเถรอปทานที่ ๗ (๕๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอัญชันเขียว

[๑๐๗] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มี
ภูเขาสูงหนึ่งชื่อว่า อัจฉละ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
สุทฺถสนะ ประทับอยู่ที่ชอกเขา

เราถือดอกไม้ที่เกิดในป่าหิมพานต์ เหาะ
ขึ้นอากาศที่นั่น เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ข้าม
พินโธมะ ไม่มีอาสวะ

ครั้งนั้นเราถือเอาดอกอัญชันเขียวจบ
เหนือเศียรเกล้าแล้ว บูชาแด่พระสยมภูพระพุทธเจ้า
ผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่

ในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้
ไต่บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว .. คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกฤษณุปิยเถระได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประ
การฉะนี้แล.

จบกฤษณุปิยเถรอปทาน

โฆสस्थ्यกเถราปทานที่ ๘ (๕๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในเสียงแสดงธรรม

[๑๐๘] เมื่อก่อน เราเป็นพรานล่าเนื้อ
เที่ยวอยู่ในไพรวัน อันสงัดเงียบ ได้พบพระ
พุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐลี อันหมู่เทวดาห้อม-
ล้อม กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท
เราได้สดับธรรมอันไพเราะของพระพุทธเจ้าผู้แผ่
พันธุ์ของโลกพระนามว่า สิขี

เราจิตให้เลื่อมใสในพระสุรเสียง เรา
ยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ท่านผู้ไม่มีบุคคล
เปรียบเสมอเหมือนแล้ว ข้ามพันภพที่ข้ามได้
ยาก

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้स्थ्यาได
ในกาลนั้น ด้วยการได้स्थ्यานั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งस्थ्यาในเสียง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ทราบว่ ท่านพระโฆस्थ्यกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโฆस्थ्यกเถราปทาน

สัตพผลทายกเถราปทานที่ ๕ (๕๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้ต่าง ๆ

[๑๐๕] ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนาม
ชื่อว่า วรุณะ เป็นผู้เรียนจบมนต์ ทิ้งบุตร ๑๐ คน
เข้าไปกลางป่า สร้างอาศรมอย่างสวยงาม สร้าง
บรรณศาลาจัดไว้เป็นห้อง ๆ นารี نرمยใจ อาศัย
อยู่ในป่าใหม่

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้
แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ทรงพระประ-
สงค์จะช่วยเหลือเรา พระองค์จึงได้เสด็จมายัง
อาศรมของเรา

พระรัศมีได้แผ่กว้างใหญ่ตลอดไพโรสถ์
ครั้งนั้น ป่าใหญ่โพลงไปด้วยพุทธานุภาพ เรา
เห็นปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้
คงที่ ได้เก็บเอาไปไม้มาเย็บเป็นกระทง แล้วเอา
ผลไม้ใส่จนเต็มหาบ เข้าไปเฝ้าพระสัมมา-
พุทธเจ้าแล้วได้ถวายพร้อมทั้งหาบ เพื่อทรง
อนุเคราะห์เรา พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เราว่า

ท่านจงถือเอาหาบเดินตามหลังเรามา เมื่อ
สงฆ์บริโภคนแล้ว บุญจักมีแก่ท่าน

เราได้ถวายผลไม้ไปถวายแก่พระภิกษุ-
สงฆ์ เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์แล้ว
ได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต

เป็นผู้ประกอบด้วยการฟ้อน การขับ
การประโคมอันเป็นทิพย์ เสวยศในสวรรค์ชั้น
ดุสิตนั้นโดยบุญกรรม เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ
เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ เราไม่มี
ความบกพร่องในเรื่องโรคทรมายเลย นี่เป็นผล
แห่งการถวายผลไม้

เพราะได้ถวายผลไม้แก่พระพุทธเจ้า เรา
จึงได้เป็นใหญ่ตลอดทวีปทั้ง ๔ พร้อมด้วยสมุทร
พร้อมทั้งภูเขา ถึงฝูงนกมีเท่าใดที่บินอยู่ในอากาศ
นกเหล่านั้นก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี่เป็นผล
แห่งการถวายผลไม้

ยักษ์ ภูต รากษส กุมภัณฑ์และครุฑ
เท่าที่มีอยู่ในไพโรสณฑ์ ต่างก็บำรุงบำเรอเรา ถึง
พวกเต่า หมาใน ผี และเหลือบุง ก็ตกอยู่ใน
อำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

แม้เหล่าสกุลปักษีมีกำลังมากชื่อสุวรรณ
ก็นับถือเรา นี่ก็เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

ถึงพวกนาคที่มีอายุยืน มีฤทธิ์ มียศใหญ่
ก็ตกอยู่ในอำนาจเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี

หมาป่า หมาจิ้งจอก ก็อยู่ในอำนาจของเรา

นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

ที่อยู่ในซากไม้ตายและหญ้า กับผู้ที่อยู่

ในอากาศ ล้วนนับถือเราทั้งหมด นี่เป็นผลแห่ง

การถวายผลไม้

ธรรมที่เห็นได้ยาก ละเอียด ลึกซึ้ง ซึ่ง

พระศาสดาทรงประกาศไว้ดีแล้ว เราถูกต้องแล้ว

อยู่ นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราถูกต้องวิโมกข์ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ

เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส และมีปัญญารักษาดน

นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเป็นผู้หนึ่งในจำนวนโอรสของพระ-

พุทธเจ้าที่ดำรงอยู่ในผล สิ้นโทสะ มีศใหญ่ นี้

เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา อังกุศล

มูลตักเตือน กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็นผู้ไม่มี

อาสวะอยู่

เราเป็นผู้หนึ่งในจำนวนพระโอรสของ

พระพุทธเจ้าที่ได้วิชา ๓ บรรลุมฤตยู มีศใหญ่

สมบูรณ์ด้วยทิพโสต

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระสัพพผลทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัพพผลทายกเถรอปทาน

ปทุมชาரியเถรอปทานที่ ๑๐ (๕๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัว

[๑๑๐] ในที่ไม่ไกลภูเขามิวันต์ มีเขา
ลูกหนึ่งชื่อโรมสะ ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าภิสัมภวะ ประทับอยู่กลางแจ้ง
เราออกจากที่อยู่ไป ถี้อเอาดอกปทุมบูชา
เราถี้อดอกปทุมบูชาอยู่หนึ่งวัน แล้วจึงได้กลับที่
อยู่
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ
พุทธเจ้าใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 192

ทราบว่า ท่านพระปทุมธาริยะเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปทุมธาริยะเถรอปทาน

รวมอปทานในวรรคนี้ คือ

๑. กุรัญชียผลทายกเถรอปทาน ๒. กปิณฺฐผลทายกเถรอปทาน
๓. โกตุมพผลิยเถรอปทาน ๔. เกตุกปุปผิยเถรอปทาน ๕. นาคปุปผิย-
เถรอปทาน ๖. อัชชุนปุปผิยเถรอปทาน ๗. กุฎฺฐปุปผิยเถรอปทาน
๘. โหมสัณฺญูกเถรอปทาน ๙. สัพพผลทายกเถรอปทาน ๑๐. ปทุมธาริยะ-
เถรอปทาน

และในวรรคมีคาถาคำนวณได้ ๘๓ คาถา.

จบผลทายกวรรคที่ ๕๒

ติณทายกวรรคที่ ๕๒

ติณมุฏฐิตายกเถราปทานที่ ๑ (๕๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหญ้าคา ๑

[๑๑๑] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขา
ลูกหนึ่งชื่อว่า ลัมพะกะ ที่ภูเขาลัมพะกะนั้น พระ-
สัมมาพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ เสด็จจงกรม
อยู่กลางแจ้ง

เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ อยู่ในอรัญ
ราวป่า ได้พบพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุดกว่าทวย
เทพ จึงได้ถวายหญ้าคากำหนึ่งแด่พระพุทธรเจ้า เพื่อ
เป็นที่ประทับนั่ง ครั้นแล้วเรายังจิตให้เลื่อมใส
ถวายบังคมพระสัมมาพุทธเจ้าแล้ว ป่ายหน้า
กลับทางทิศอุดร

เราเดินไปไม่นาน ก็ถูกราชสีห์ฆ่า เรา
เป็นผู้ถูกราชสีห์ฆ่าตายในที่นั้นนั่นเอง เราได้ทำ
อาสังกรรม ณ ที่ใกล้พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด
ไม่มีอาสวะ เราได้ไปยังเทวโลก เหมือนลูกศรที่
พ้นจากแฉ่ง ฉะนั้น

ปราสาทในเทวโลกนั้น ซึ่งบุญกรรม
เนรมิตให้ เป็นของงดงามมีแสงธนูตั้งพัน มี

ลูกหนึ่งเป็นจำนวนร้อย มีธงประจำปราสาทเป็น
สีเขียว

รัศมีของปราสาทนั้นแผ่ซ่านไป เหมือน
พระอาทิตย์อุทัย เราเป็นผู้รังพร้อมด้วยเหล่า
นางเทพกัญญา เพียบพร้อมด้วยกามคุณารมณ์
บันเทิงเริงรมย์อยู่

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จูติจากเทว-
โลกมาเป็นมนุษย์ เป็นผู้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้น
อาสวะ

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายหญ้า
สำหรับรองนั่ง ด้วยการถวายหญ้านั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายหญ้ากำหนึ่ง
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณมูฏฐิทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณมูฏฐิทานกเถราปทาน

เวจจกทายกเถราปทานที่ ๒ (๕๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายวัจจุกฎี

[๑๑๒] เราเลื่อมใส ได้ถวายวัจจุกฎีหลัง
หนึ่งแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เชษฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่ พระนามว่า วิปัสสี ด้วยมือของตน

เราได้ยานช้าง ยานม้าและยานทิพย์
เราไต่บรรลุตระธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ก็เพราะการ
ถวายวัจจกุกุณินั้น

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายวัจจกุกุ
โศ ด้วยการถวายวัจจกุกุณินั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายวัจจกุกุ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวจจกทายเถระได้ภยิตคคาถาเหล่านี้ ด้วยประ
การฉะนี้แล.

จบเวจจกทายเถรอปทาน

สรณคณินยเถรอปทานที่ ๓ (๕๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงสรณะ

[๑๑๓] ครั้งนั้น ภิกษุและเราผู้เป็นอาชีวก
ขึ้นโดยสารเรือไปด้วยกัน เมื่อเรือกำลังจะอับปาง
ภิกษุได้ให้สรณะแก่เรา
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ภิกษุนั้นได้ให้
สรณะใดแก่เรา เพราะสรณะนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสรณคณิน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสรณคมนียเถระได้ภษิตคถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสรณคมนียเถรอปทาน

อัปภักุชนทายกเถรอปทานที่ ๔ (๕๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวยายาหยอดตา

[๑๑๔] เรออยู่ใกล้พระราชอุทยาน ใน
พระนครพันธุมดี ครั้งนั้นเรานุ่งหนังสือเหลือง
ถือคณโฑน้ำ

เราได้พบพระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
กิเลสฐฐี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้ะไร ๆ มีความเพียร
เผาภิเลส มีพระหทัยแน่วแน่ มีปรกติเฟงพินิจ
ยินดีในฌาน มีความชำนาญ สำเร็จความประสงค์
ทั้งปวง ข้ามพ้นโอฆะแล้ว ไม่มีอาสวะ
ครั้นเราพบแล้วก็เลื่อมใสโสมนัส ได้ถวยายา
หยอดตา

ในกัณฑ์ แต่กัณฑ์นี้ เราได้ถวยายทานใด ใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็น
ผลแห่งยาหยอดตา

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธรเจ้าเราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่า ท่านพระอภักุชชนทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอภักุชชนทายกเถรอปทาน

สุปฏทายกเถรอปทานที่ ๕ (๕๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเป็นเนื้อดี

[๑๑๕] พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำ
โลก เสด็จออกจากที่ประทับตำราญในกลางวัน
เราได้อถวายเป็นเนื้อดีแล้วบนเทิงอยู่ใน
สวรรคตตลอดกัป

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้อถวายเป็น
ด้วยการถวายนั่น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งอถวายเป็นเนื้อดี

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุปฏทายกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย

จบสุปฏทายกเถรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 198
ทัณฑทายกเถรปาทานที่ ๖ (๕๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไม้เท้า

[๑๑๖] ครั้งนั้น เราเข้าไปยังป่าใหญ่
คัดเอาไม้ไผ่มาทำเป็นไม้เท้า ถวายแด่พระสงฆ์
เรากราบไหว้ท่านผู้มีวัตรอันงามด้วยจิต
เลื่อมใสนั้น ถวายไม้เท้าแล้วเดินบ่ายหน้าไปทาง
ทิศอุดร

ในปีที่ ๕๔ แต่กับนี้ เราได้ถวายไม้เท้า
ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายไม้เท้านั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายไม้เท้า
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระทัณฑทายกเถระได้ภษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบทัณฑทายกเถรปาทาน

คิริเนลปุกเถรปาทานที่ ๗ (๕๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกอัญชันเขียว

[๑๑๗] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อเที่ยว
อยู่ในป่า ได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐฐี
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัสในพระพุทธเจ้า

พระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาทรง

ยินดีในประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ จึงได้

บูชาด้วยดอกอัญชันเขียว

ในกัปที่ ๓๑ แต่กับนี้ เราได้บูชาพระ-

พุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จัก

ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคิริเนลปุกเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริปุกเถรอปทานที่ ๘ (๕๒๘)

โพธิสัมมชกเถรอปทานที่ ๘ (๕๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานโพธิ์

[๑๑๘] ในกาลก่อน เราเก็บใบโพธิ์ที่

ถูกทิ้งไว้ ณ ลานพระเจดีย์เอาไปทิ้งเสีย เราจึงได้

คุณ ๒๐ ประการ

ด้วยเดชแห่งกรรมนั้น เมื่อเรายังท่องเที่ยว

เที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมท่องเที่ยวไปแต่

ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์

จุดจากเทวโลกแล้วมาสู่มนุษยโลก ก็เกิด
แต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์

เรามีวัยจะน้อยใหญ่สมบูรณ์สูงใหญ่ รูป
สวย สะอาดสะอาด เต็มเปี่ยม ไม่บกพร่อง

เราเกิดในภพใดภพหนึ่ง คือ ในเทวโลก
หรือมนุษยโลกในภพนั้น เรามีผิวพรรณเหมือน
ทองคำ เปรียบดังทองคำที่นายช่างหลอมแล้ว ผิว
ของเราอ่อนนุ่ม สนิท สุขุม ละอียดอ่อนอยู่
ตลอดเวลา เพราะไปโพธิ์อันเราทิ้งดีแล้ว

ในคติไหน ๆ ก็ตามที่ ผู้ณะของย่อม
ไม่คิดในสรีระของเรา ผู้เป็นไปอยู่ นี้เป็นวิบาก
แห่งการทิ้งไปโพธิ์

เพราะความร้อน ลม แดด หรือเพราะ
ความร้อนของไฟก็ตาม ที่ตัวของเราไม่มีเหงื่อ
ไหล นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งไปโพธิ์

ในกายของเรา ไม่มีโรคเรื้อน ฝี กราก
ตกกระ หูดและหิดเปื่อยเลย นี้เป็นวิบากแห่งการ
ทิ้งไปโพธิ์

คุณแห่งการทิ้งไปโพธิ์ข้อหนึ่ง คือ
บุคคลเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่มีโรคใน
กาย นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งไปโพธิ์

คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพ
ใหญ่ ย่อมไม่มีความบีบคั้นที่เกิดขึ้นทางใจเลย
นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งโบโพธิ์

คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อย
ภพใหญ่ ย่อมไม่มีใครเป็นข้าศึกเลย นี้เป็นวิบาก
แห่งการทิ้งโบโพธิ์

คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพ
ใหญ่ ย่อมมีโรคทรมายไม่บงกพร่องเลย นี้เป็น
วิบากแห่งการทิ้งโบโพธิ์

คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพ
ใหญ่ ย่อมไม่มีภัยแต่ไฟ พระราชา โจรและน้ำ

คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อย
ภพใหญ่ ทาสหญิงและชายและคนติดตาม ย่อม
ประพฤติดำเนินตามต้องการของเขา

เขาเกิดในมนุษยโลกในปริมาณอายุเท่าใด
อายุของเขา ย่อมไม่ลดไปจากปริมาณอายุนั้น
ย่อมดำรงอยู่ตราบเท่าสิ้นอายุ

คนใน คนนอก ตลอดถึงชวานิคม ชาว
รัฐ ล้วนแต่เป็นผู้ช่วยเหลือ ใครให้ความเจริญ
ปรารถนาให้ความสุขแก่เขาทั้งนั้น ในทุก ๆ ภพ
เราเป็นคนมีโรคทรมาย มียศ มีสิริ มีญาติพวกพ้อง
ไม่มีเวร หมดความสะดุ้ง ในทุกภพ เรามีทุกสิ่ง.

เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่ในภพ เทวดา
มนุษย์ อสูร คนธรรพ์ ยักษ์และรากษส ล้วน
แต่ป้องกันรักษาเราทุกเมื่อ

เราเสวยยศสองอย่างทั้งในเทวโลกและ
มนุษย์โลก ในอวสานกาล เราได้บรรลุดุสิตวิโมกข์
มหานฤพานอันยอดเยี่ยม

บุรุษใดประสพบุญเพราะเจาะจงพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า หรือโพธิ์พฤษ์ของพระศาสดาพระ-
องค์นั้น สำหรับบุรุษเช่นนั้น สิ่งอะไรเล่าที่เขา
จะหาได้ยาก

เขาย่อมเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าคนอื่น ๆ ใน
มรรค, ผล การศึกษาปริยัติและคุณ คือ ฌาน
และอภิญญา ไม่มีอาสวะ ปรีนิพพาน

เมื่อก่อน เรามีใจยินดีเก็บใบโพธิ์เอาไป
ทิ้ง จึงเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยองค์คุณ ๒๐ ประการ
นี้ทุกทิพาราตริกกาล

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิ์สัมมชชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโพธิ์สัมมชชกเถระอปทาน

อามัณฑผลทายกเถรปาทานที่ ๕ (๕๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแพง

[๑๑๕] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ
ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก ออก
จากสมาธิแล้ว เสด็จจงกรมอยู่
ครั้งนั้น เราเอาผลไม้ใส่หาบ หาบมา ได้
พบพระพุทธเจ้ามหาโมคคัลลิต์ปราศจากกิเลสฐิติ กำลัง
เสด็จจงกรมอยู่
เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ประนมกรอัญชลี
เหนือเศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้วถวายผลแพง
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ใด ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งผลแพง
เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระอามัณฑผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอามัณฑผลทายกเถรปาทาน

ว่าด้วยผลแห่งการสดุดีพระรัตนตรัย

[๑๒๐] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่ง
พราหมณ์ ทรงพระยศใหญ่มีพระนามว่ากัสสปะ
ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ในภัทธกัปนี้

พระองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยอนุพยัญชนะมี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ อันรัศมี
วาหนึ่งแฉกล้อม มีขำรัศมีบังเกิดปรากฏ ก่อให้
เกิดความยินดีเหมือนพระจันทร์ ส่องแสงสว่าง
เหมือนพระอาทิตย์ ทรงยังหมุ่สัตว์ให้เยือกเย็น
เหมือนเมฆฝน เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือนสาคร

พระองค์ประหนึ่งว่า แผ่นดินโดยศีล
ประหนึ่งว่า ภูเขาหิมวันต์โดยสมาธิ ประหนึ่งว่า
อากาศโดยปัญญา เป็นผู้ไม่เกาะเกี่ยวเสมือนลม
ฉะนั้น

พระองค์ไม่ทรงบกพร่องเหมือนวิหาร
ทรงแก้วกล้าในบริษัท ทรงประกาศัจฉธรรม
ช่วยมหาชนให้รอดพ้น

ครั้งนั้น เราเป็นเศรษฐีบุตรผู้มีศรัทธาใหญ่
ในพระนครพาราณสี มีทรัพย์และข้าวเปลือก
มากมาย

เราเที่ยวเดินเล่นไปจนถึงป่ามฤคทายวัน

ได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนาคะ กำลังทรงแสดง

พระธรรมเทศนา เรื่องบทธมมุตตรม

เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้
เป็นเทพยิ่งกว่าทวยเทพ มีพระดำรัสเกลี้ยกลา
นารัก มีพระสุรเสียงสม่าเสมอเหมือนนกกการะเวก
มีพระสำเนียงก้องเหมือนเสียงหงส์และเสียงกลอง
ใหญ่ ยังมหาชนให้ทราบชัดได้ และได้สดับ
พระสุรเสียงอันไพเราะ จึงได้ละโลกทรัพย์มิใช่
น้อย ออกบวชเป็นบรรพชิต เราบวชแล้วเช่นนี้
ไม่นานก็เป็นพหูสูต เป็นพระธรรมกถึก มีปฏิภาณ
อันวิจิตร

เราเป็นคนองอาจในการพรรณนา ได้

พรรณนาพระคุณของพระศาสดาผู้มีพระฉวีวรรณ
เหมือนทองคำ ในท่ามกลางบริษัทบ่อย ๆ ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้ เป็นพระ
จีณาสพ เป็นผู้ตื่นแล้วไม่มีทุกข์ ทรงตัดความ
สงสัยได้แล้วทรงถึงความสิ้นกรรมทุกอย่าง ทรง
พ้นกิเลสแล้วในเพราะธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิ

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นนั้น เป็นผู้
ตื่นแล้ว ทรงแก้วักล้าดูจสีหะ พระองค์เป็นผู้
ประเสริฐยิ่ง ทรงประกาศพรหมจักรแก่โลก พร้อม
ทั้งเทวโลก ทรงฝึกพระองค์เองและทรงฝึกผู้อื่น

ทรงสงบระงับเอง และทรงทำผู้อื่นให้สงบระงับ
เป็นผู้ดับกิเลส เป็นนักบวช ทรงยังผู้อื่นให้ดับ
กิเลส เป็นผู้เบาพระทัยและทรงยังมหาชนให้
เบาใจ

ทรงมีความเพียร อดทน กล้าหาญ มี
พระปัญญา ทรงประกอบด้วยพระกรุณา ทรงมี
ความชำนาญ เป็นผู้มีชัยชนะ เป็นพระพิชิตมาร
ไม่ทรงคนอง ทรงหมดความห่วงใย

เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ไม่สั่นสะเทือน เป็น
นักปราชญ์ ไม่ทรงหลงใหล ไม่มีใครเทียมทัน
เป็นมุนี มีปรกตินำธุระไป ทรงอาจหาญแม้ในพวก
ครู ดังโคอุศกราช พระยาขสาร (และ) ไกรสร
สีหราช

เป็นผู้ปราศจากราคะ ปราศจากมลทิน
เป็นดังพรหม กล้ากว่านักปราชญ์ หักเสียดซึ่งข้าศึก
คือกิเลส หมดเสี้ยนหนาม ปราศจากความเศร้า-
โศก ไม่มีใครเสมอเหมือน เป็นผู้ประเสริฐ สะอาด
หมดจด

เป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นนาคะ
เป็นหมอ เป็นผู้กำจัดลูกศร เป็นนักรบ เป็นผู้
เบิกบาน เป็นผู้หลับและตื่น ไม่หวั่นไหว มีใจ
เบิกบาน ยิ้มแย้ม

ทรงทำการฝึกอินทรีย์ เป็นผู้ทำคนไป

เป็นผู้ทำ เป็นผู้นำ เป็นผู้ประกาศ เป็นผู้ทำ
สัตว์ให้ร้าย เป็นผู้วิด เป็นผู้ตัก เป็นผู้ฟัง
เป็นผู้สรรเสริญ

เป็นผู้ไม่กำเริบ ปราศจากลูกศร ไม่มี
ทุกข์ ไม่ทรงมีความสงสัย เป็นผู้หมดค้นหา
ปราศจากฐลี เป็นผู้ขุด เป็นผู้ทำลาย เป็นผู้กล่าว
เป็นผู้ทำให้ปรากฏ

เป็นผู้ยังสัตว์ให้ข้าม ให้ทำประโยชน์
เป็นผู้ถึงสัมปทา เป็นผู้ยังสัตว์ให้บรรลु เป็นผู้
ไปด้วยกัน เป็นผู้ฆ่า ทรงยังกิเลสให้เร่าร้อน ให้
เหือดแห้ง

ดำรงอยู่ในสัจจะ เสมอด้วยผู้เสมอ ไม่
มีสหาย เป็นที่อยู่แห่งความเอ็นดู มีมนต์อัศจรรย์
ไม่ทรงลวงให้พิศวง เป็นผู้นำ เป็นนักบวชของค
ที่ ๗

ทรงข้ามพ้นความสงสัยแล้ว ไม่ทรงถือ
พระองค์ ทรงมีคุณหาประมาณมิได้ ไม่มีใคร
เปรียบปาน ล่วงคลองแห่งถ้อยคำทุกชนิด ล่วง
เวไนยสัตว์ทุกคน ทรงชนะหมู่มาร

ความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
มีพระรัศมีกำหนดด้วยรอยพระองค์นั้น ย่อมนำ

อมตมทานิพพานมาให้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อ
ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมและในพระสงฆ์
จึงมีประโยชน์ใหญ่

เราสรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้เป็นสรณะอย่าง
สูงสุดของโลก ๓ ด้วยคุณมีอาทิเห็นปานดังนี้
แสดงธรรมกถาในท่ามกลางบริษัท

จุดิจากอรรถภาพนั้นแล้ว ได้เสวยมหันตสุข
ในสวรรค์ชั้นดุสิต จุดิจากดุสิตแล้วเกิดในมนุษย์
เป็นผู้มีกลิ่นหอม

ลมหายใจ กลิ่นปากและกลิ่นตัวของเรา
ก็เช่นนั้นเหมือนกัน คือ มีกลิ่นหอม และกลิ่น
หอมนั้น นั้นแหละฟุ้งไปเนื่องนิത്യ เรามีกลิ่นหอม
ทุกอย่าง

กลิ่นปากของเราหอมฟุ้งอยู่ทุกเมื่อ สรีระ
ของเรางดงาม หอมฟุ้งทุกทิพาราตริกกาล ปานดัง
ดอกปทุม ดอกอุบลและดอกจำปาฉะนั้น

ทั้งหมดนั้นเป็นผลแห่งการกล่าวสรรเสริญ
คุณพระพุทธเจ้า ผลนั้นน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ขอ
ท่านทั้งหลายจงตั้งใจสดับคุณของพระพุทธเจ้านั้น
ซึ่งเราได้กล่าวแล้ว

ครั้นเรากล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธ-
เจ้าซึ่งนำประโยชน์และความสุขมาให้แล้ว เป็น

ผู้มีจิตฟ่องแผ้วในธรรมทั้งปวง พระสงฆ์เป็นผู้
ประกอบด้วยความเพียร มียศ ถึงความสุข งค
งามรุ่งเรือง น่ารักน่าชม เป็นผู้กล่าวไม่ดูหมิ่นดู
แคลนไม่มีโทษ และเป็นผู้มีปัญญา

ขวนขวายในธรรมที่เป็นที่สิ้นกิเลส
สำหรับผู้ภักดีต่อพระพุทธเจ้าได้นิพพาน โดยง่าย
เราจักกล่าวถึงเหตุของพวกเรา เชิญท่านทั้งหลาย
ฟังเหตุนี้ตามเรื่อง

เราถวายบังคมก็เพราะคั่นพบพระยศของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าที่มีอยู่ เพราะฉะนั้น แม้เรา
จะเกิดในภพใด ๆ ก็ย่อมเป็นผู้มียศในภพนั้น ๆ

เราสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้ทำที่สุด
ทุกข์ และพระธรรมอันสงบระงับ อันปัจจัยมิได้
ปรุ้งแต่ง จึงได้เป็นผู้ถึงความสุข เพราะฉะนั้น
พระพุทธเจ้าจึงขอว่า ทรงประทานความสุขแก่
สัตว์ทั้งหลาย

เรากล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า
ว่ามีทั้งส่วนพระองค์และที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่น
จึงเป็นผู้ประกอบด้วยปีติในพระพุทธเจ้า เพราะ
ฉะนั้น เราจึงเป็นผู้มีความงดงาม เมื่อเรากล่าว
สรรเสริญพระคุณ ชื่อว่าชมเชยพระผู้นำ ซึ่งทรง
ชำนาญ ล่วงเสียซึ่งเดียรถีย์ ครอบงำเดียรถีย์ ถึง
เสียได้ เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นคนมีความรุ่งเรือง

เมื่อเรากล่าวสรรเสริญพระคุณของพระ-
สัมพุทธเจ้า ชื่อว่าทำพระองค์ให้เป็นที่รักแม่แห่ง
หมู่ชน เพราะฉะนั้นเราจึงเป็นผู้น่ารัก น่าชม
เหมือนพระจันทร์อันมีในสรวงกาลฉะนั้น เรา
เซยพระสุตเจ้าด้วยวาจาทุกอย่าง ตามสติสามารถ
เพราะฉะนั้น เราจึงมีปฏิภาณวิจิตร เหมือนท่าน
พระวงศ์สะ

คนพาลพวกใดเป็นผู้ถึงความสงสัย จึง
ดูหมิ่นพระมหามุนี เราข่มขู่คนพาลพวกนั้น โดย
ชอบธรรม เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ถูกดูหมิ่น เรา
ได้ช่วยนำกิเลสของสัตว์ทั้งหลายให้หมดไป ด้วย
การสรรเสริญพระคุณพระพุทเจ้า เพราะอำนาจ
ของกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มีใจไม่มีกิเลส

เราผู้แสดงพุทธานุสสติ ได้ทำปัญญา
เครื่องตรัสรู้ให้เกิดแก่ผู้ฟัง เพราะฉะนั้น เราจึง
เป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งอรรถอันละเอียด

เรายังเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่างจักข้ามพ้น
สาคคือสงสารไปได้ และมีความชำนาญชาญ
ไม่ถ้อยมั่นด้วยอุปาทาน ถึงความดับสนิท

ในกัปนี้เองเราได้ชมเชยพระชินเจ้าใด
ด้วยการชมเชยนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธานุชา

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสุคันธเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุคันธเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตินมฤฎฐิตายกเถรอปทาน	๒. เวจจทายกเถรอปทาน
๓. สรณคมนียเถรอปทาน	๔. อัภักขุชนทายกเถรอปทาน
๕. สุปฎฐทายกเถรอปทาน	๖. ทัณฑทายกเถรอปทาน
๗. คิริเนลปชกเถรอปทาน	๘. โพธิสัมมชชกเถรอปทาน
๙. อามัทผลทายกเถรอปทาน	๑๐. สุคันธเถรอปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาทั้งหมดได้ ๑๒๓ คาถา.

จบติณทายกวรรคที่ ๕๓

อรรถกถากิ่งกนิปปวรรคที่ ๕๐ เป็นต้น

อปทานทั้งหมด ในวรรคที่ ๕๐ วรรคที่ ๕๑ วรรคที่ ๕๒ และ
วรรคที่ ๕๓ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากิ่งกนิปปวรรคที่ ๕๐ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 212
กัจจายนวรรคที่ ๕๔

มหากัจจายนเถราปทานที่ ๑ (๕๑๓)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหากัจจายนเถระ

[๑๒๑] พระพิจิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ
ผู้ปราศจากคัมहा ทรงชานะสิ่งทีใคร ๆ เอาชนะ
ไม่ได้ เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกบที่แสน
แต่กัทรกัปนี

พระองค์เป็นผู้แก้ล้าสามารถ มีพระ-
อินทรีย์เสมอนไบบัว มีพระพักตร์ปราศจากมลทิน
คล้ายพระจันทร์ มีพระฉวีวรรณปานดังทองคำ มี
พระรัศมีชานออกจากพระองค์ เหมือนรัศมี

พระอาทิตย์ณะนั้น

น้ำตาและใจของสัตว์ลง ประดับด้วย

พระลักษณะอันประเสริฐ ล่วงทางแห่งคำพูดทุก

อย่าง อันหมุ่มนุษย์และอมรเทพสักการะ

ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงยังสัตว์ให้

ตรัสรู้ ทรงนำไปได้อย่างรวดเร็ว มีพระสุรเสียง

ไพเราะ มีพระสันดานมากไปด้วยพระกรุณา ทรง

แก้ล้าในทีประชุม

พระองค์ทรงแสดงธรรมอันไพเราะ ซึ่ง
ประกอบด้วยสัจจะ ๔ ทรงจุดขึ้นซึ่งหมู่สัตว์ที่จม
อยู่ในเปือกตมคือโมหะ

ครั้งนั้น เราเป็นคาบสัจจจรไปแต่คนเดียว
มีป่าหิมพานต์เป็นที่อยู่อาศัย เมื่อไปสู่มนุษยโลก
ทางอากาศ

ก็ได้พบพระพิชิตมาร เราได้เข้าไปเฝ้า
พระองค์แล้วสดับพระธรรมเทศนาของพระธีรเจ้า
ผู้ทรงพรรณนาคุณอันใหญ่ของพระสาวกอยู่ว่า

เราไม่เห็นสาวกองค์อื่นใดในธรรมวินัยนี้
ที่จะเสมอเหมือนกับกัจจายนภิกษุนี้ ผู้ซึ่งประกาศ
ธรรมที่เราแสดงแล้วแต่โดยย่อได้โดยพิสดาร ทำ
บริษัทและเราให้อินดี

เพราะฉะนั้น กัจจายนภิกษุนี้ จึงเลิศ
ในการกล่าวซึ่งอรรถแห่งภายิต ที่เรากล่าวไว้แต่
โดยย่อ นั้นได้โดยพิสดาร ภิกษุทั้งหลาย ท่าน
ทั้งหลายจงทรงจำไว้อย่างนี้เถิด

ครั้งนั้น เราได้ฟังพระดำรัสอันรื่นรมย์
ใจแล้ว เกิดความอัศจรรย์ จึงไปป่าหิมพานต์นำ
เอากลุ่มดอกไม้มาบูชาพระผู้เป็นที่พึ่งของโลก
แล้วปรารธนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระผู้เป็น
ที่อยู่แห่งสรวง ทรงทราบอภัยอาศัยของเราแล้ว
ได้ทรงพยากรณ์ว่า

จงดูฤๅษีผู้ประเสริฐนี้ ซึ่งเป็นผู้มีผิวพรรณ
เหมือนทองคำ ที่โล่มลทินออกแล้ว มีโลมชาติ
ขุนชันและใจโสมนัส ยืนประนมอัญชลีนิ่งไม่ไหว
ติง ร่าเริง มีนัยน์ตาเต็มดี มีอชยาศัยน้อมไปใน
คุณของพระพุทธเจ้า มีธรรมเป็นธง หทัยร่าเริง
เหมือนกับถูกรดด้วยน้ำอมฤต

เขาได้สดับคุณของกัจจายนภิกษุแล้ว จึง
ได้ปรารถนาฐานันดรนั้น ในอนาคตกาล ฤๅษี
ผู้นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของพระโคตมมหามุนี
เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นพระสาวกของ
พระศาสดา มีนามชื่อว่ากัจจายนะ

เขาจักเป็นพหูสูต มีญาณใหญ่ รู้อธิบาย
แจ้งชัด เป็นนักปราชญ์ จักถึงฐานันดรนั้น ดัง
ที่เราได้พยากรณ์ไว้แล้ว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรม
ใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกขัตติยะ
นี้เป็นผลแห่งพุทธานุชา

เราท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ ใน
เทวดาและมนุษย์ คติอื่นเราไม่รู้จัก นี่เป็นผลแห่ง
พุทธานุชา

เราเกิดในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และ
สกุลพราหมณ์ เราไม่เกิดในสกุลที่ต่ำทราม
นี้เป็นผลแห่งพุทธานุชา

และในภพสุดท้าย เราเกิดเป็นบุตรของ
คิปปิวัจฉพราหมณ์ ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้า
จันทปัชโชต ในพระนครอุชเชนีอันรื่นรมย์ เรา
เป็นคนฉลาดเรียนจบไตรเพท ส่วนมารดาของเรา
ชื่อจันทนปทุมมา เราชื่อกัจจानะ เป็นผู้มีความพรณ
งาม

เราอันพระเจ้าแผ่นดินทรงส่งไปเพื่อ
พิจารณาพระพุทธรเจ้า ได้พบพระผู้นำซึ่งเป็น
ประตู่ของโมกขบวรี เป็นที่สังสมคุณ

และได้สดับพระพุทธรายิตอันปราศจาก
มลทิน เป็นเครื่องชำระล้างเปือกตมคือคติ จึง
ได้บรรลุอมตธรรมอันสงบระงับ พร้อมกับบรูษ
คนที่เหลือ

เราเป็นผู้รู้ธบายในพระมตอันใหญ่ ของ
พระสุคตเจ้าได้แจ้งชัด และพระศาสดาทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราเป็นผู้มีความปรารถนา
สำเร็จด้วยดีแล้ว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหากัจจายนเถระได้กษิตกาลาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมหากัจจายนเถรอปทาน

อรรถกถากัจจายนวรรคที่ ๕๔

๕๓๑. อรรถกถากัจจายนเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ แห่งวรรคที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระมหากัจจายนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
นาม ชินो ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในตระกูลกฤตติมาศาสดา พอเจริญวีย์แล้ว วันหนึ่งได้ฟังธรรมในสำนักของ
พระศาสดา ได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่
(สามารถ) จำแนกเนื้อความที่พระศาสดาตรัสไว้โดยย่อให้พิสดารได้ แม้
ตนเองก็ปรารถนาตำแหน่งนั้นบ้าง จึงตั้งปณิธานทำบุญมีทานเป็นต้นไว้เป็น
อันมาก แล้วท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาลแห่งพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ได้เป็นวิทายาทร ท่องเที่ยวทางอากาศ ได้พบพระผู้มี
พระภาคเจ้า ซึ่งประทับนั่งในชฎาแห่งป่าแห่งหนึ่ง มีใจเลื่อมใสได้เอาดอก
กรรณิการมาทำการบูชา.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงกลับไปกลับมาเฉพาะแต่ในสุคติอย่างเดียว ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล
ในกรุงพาราณสี เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้เอาแผ่นอิฐ
ทองคำ มีค่าราคาแสนหนึ่ง ทำการบูชา ณ ที่สุวรรณเจดีย์สำหรับบำเพ็ญ
กัมมัญฐาน ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ด้วยผลแห่งบุญอันนี้ ขอให้สตรีระของ

ข้าพระองค์จึงมีวรรณะดุจทองคำ ในที่ที่ได้บังเกิดแล้ว ๆ เกิด ตั้งแต่นั้นมาก็ได้ทำแต่กุศลกรรมจนตลอดชีวิตแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกตลอดพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนปุโรหิต ของพระเจ้าจันทปัชโชตในกรุงอุชเชนี ในวันตั้งชื่อเขามาราคิดว่า ลูกของเรามีสีกายดุจทองคำ เขาถือเอาชื่อของตนเองมา (แต่เกิด) ดังนี้จึงตั้งชื่อเขาว่า กัจจายมาพทีเดียว. เขาเจริญวัยแล้ว เล่าเรียนจบไตรเพท พอบิดาล่วงลับดับชีวิตแล้ว ก็ได้รับตำแหน่งปุโรหิตแทน ว่าโดยอำนาจโคตรเขาปรากฏแล้วว่า กัจจายนะ. ย่อมมาพระเจ้าจันทปัชโชตได้ทรงสดับว่า พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น จึงส่งเขาไปด้วยพระราชดำรัสว่า ท่านอาจารย์ ท่านจงไปที่พระอารามนั้นแล้ว ทูลนิมนต์พระศาสดามาในวังนี้ ท่านปุโรหิตนั้น มีตนเป็นที่ ๘ เข้าไปเฝ้าพระศาสดา พระศาสดาได้ทรงแสดงธรรมแก่ปุโรหิตนั้นแล้ว. ในเวลาจบพระธรรมเทศนา ท่านปุโรหิตพร้อมกับคนทั้ง ๗ ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔

ท่านได้บรรลุอรหัตผลแล้วอย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤตินั้นแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. คำนั้นมีเนื้อความดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. ลำดับนั้นพระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า พวกเราจงเป็นภิกษุมารเกิด. ในขณะนั้น พวกภิกษุเหล่านั้นได้มีผมและหนวดยาวประมาณ ๒ องคุลี ทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นคล้ายพระเถระบวชมา ๖๐ พรรษา พระเถระทำประโยชน์ของตนให้สำเร็จแล้วอย่างนี้ (วันหนึ่ง) จึงกราบทูลพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าจันทปัชโชต ประราธนาจะไหว้พระบาท และฟังธรรมของพระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า กัจจายนะ เธอนั้นแหละจงไปใน

วังนั้น เมื่อเธอไปถึงแล้ว พระราชาจกทรงเลื่อมใส พระเถระมีตนเป็นที่ ๘
ได้ไปในพระราชวังนั้น ตามพระบัญชาของพระศาสดา ได้ทำให้พระราชาทรง
เลื่อมใสแล้ว ได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้ในวันดีชนบทเรียบร้อยแล้ว จึง
ได้กลับมาเฝ้าพระศาสดาอีก ด้วยอำนาจความปรารถนาในครั้งก่อนของตน
ปกรณ์ทั้ง ๓ คือ กัจจายนปกรณ์ มหานิรุตติปกรณ์ และเนตติปกรณ์ จึงได้
ปรากฏแล้วในท่ามกลางสงฆ์. ต่อมาท่านได้รับสถาปนาจากพระผู้มีพระภาค
เจ้าผู้ทรงสันโดษ ไว้ในตำแหน่งที่เลิศ ด้วยพระดำรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
มหากัจจายนะเป็นเลิศกว่าสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จำแนกเนื้อความที่เรากล่าวไว้
โดยย่อ ทำให้พิสดารได้ ดังนี้แล้ว ท่านก็อยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่พระอรหัต-
ผลแล.

จบอรรถกถาหมากัจจายนเถราปทาน

วิกฺกิลิเถราปทานที่ ๒ (๕๓๒)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวิกฺกิลิเถระ

[๑๒๒] สมเด็จพระผู้นำมีพระนามไม
ทราม มีพระคุณนับไม่ได้ พระนามว่า ปทุมุตตระ
เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้
พระองค์ทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ก็
เพราะมีพระพักตร์เหมือนดอกปทุม มีพระฉวี-
วรรณงามไม่มีมลทินเหมือนดอกปทุม ไม่เปื้อน
ด้วยโลก เหมือนดอกปทุมไม่เปื้อนด้วยน้ำ ฉะนั้น

เป็นนักปราชญ์ มีพระอินทรีย์ดั่งใบปทุม
และน่ารักเหมือนดอกปทุม ทั้งมีพระโอษฐ์มีกลิ่น
อุดม เหมือนกลิ่นในกลีบของดอกปทุม เพราะ
ฉะนั้น พระองค์จึงทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ.

พระองค์เป็นผู้เจริญกว่าโลก ไม่ทรงถือ
พระองค์ เปรียบเสมือนเป็นนัยน์ตาให้คนตาบอด
มีพระอิริยาบถสงบ เป็นที่พึ่งพระคุณ เป็นที่
รองรับกรุณาและเมตตา

ถึงในครั้งไหนๆ พระมหาวิรเจ้าพระ-
องค์นั้น ก็เป็นผู้อันพรหม อสูรและเทวดาบูชา
สูงสุดกว่าชน ในท่ามกลางหมู่ชนที่เคลื่อนกล่นไป
ด้วยเทวดาและมนุษย์

เมื่อจะยังบริษัททั้งปวงให้ยินดีด้วยพระ-
ตำเนียงอันเสนาะ และด้วยพระธรรมเทศนาอัน
เพราะพริ้ง จึงได้ชมสาวกของพระองค์ว่า

ภิกษุอื่นที่พ้นกิเลสด้วยศรัทธา มีมิตติ
ชวนชวยในการดูเรา เช่นกับวัฏกสิภิกษุนี้ ไม่มี
เลย

ครั้งนั้น เราเป็นบุตรของพราหมณ์ใน
พระนครหังสวดี ได้สดับพระพุทธภาษิตนั้น จึง
ขอบใจฐานันดรนั้น

ครั้งนั้น เราได้นิมนต์พระตถาคตผู้
ปราศจากมลทินพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระสาวก
ให้เสวยตลอด ๗ วัน แล้วให้ครองผ้า

เราหมอบศีรษะลงแล้วจมลงในสาครคือ
อนันตคุณของพระศาสดาพระองค์นั้น เต็มเปี่ยม
ไปด้วยปีติ ได้กราบทูล ดังนี้ว่า

ข้าแต่พระมหามุนี ขอให้ข้าพระองค์ได้
เป็นเช่นกับภิกษุผู้สัตถาธิมุต ที่พระองค์ตรัส
ชมเชยว่า เลิศกว่าภิกษุผู้มีศรัทธาในพระศาสนา
นี้เถิด

เมื่อเรากราบทูลดังนี้แล้ว พระมหามุนี
ผู้มีความเพียรใหญ่ มีพระทรศนะมิได้เครื่อง
กีดกัน ได้ตรัสพระดำรัสนี้ในท่ามกลางบริษัทว่า

จงดูมาณพผู้นี้ ผู้นุ่งผ้าเนื้อเกลี้ยงสีเหลือง
มีอวัยวะอันบุญสร้างสมให้คล้ายทองคำ ดูดดื่มตา
และใจของหมู่ชน ในอนาคตกาล มาณพผู้นี้จักได้
เป็นพระสาวกของพระโคตมผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง
ใหญ่ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายสัตถาธิมุต

เขาเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตามจักเป็นผู้
เว้นจากความเดือดร้อนทั้งปวง รวบรวมโภคทรัพย์
ทุกอย่าง มีความสุขท่องเที่ยวไป

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระ-
นามชื่อว่า โคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โสกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
มาณพญ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต
จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าวัคคลี
เพราะผลกรรมที่เหลือนั้น และเพราะ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ไปได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
เรามีความสุขในที่ทุกสถาน ท่องเที่ยวไป
ในภพน้อยภพใหญ่ ได้เกิดในสกุลหนึ่งในพระ-
นครสาวัตถี
มารดาของเราถูกภัยแต่ปีศาจคุกคาม มี
ใจหวาดกลัวจึงให้เราผู้ละเอียดอ่อนเหมือนเนยข้น
นุ่มนวลเหมือนใบไม้อ่อน ๆ ซึ่งยังนอนหงาย ให้
นอนลงแทบบาทมูลของพระผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ กราบทูลว่าข้าแต่พระโลกนาถ หม่อม
ฉันขอถวายทารกนี้แด่พระองค์ ข้าแต่พระโลก
นายก ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พึ่งของเราด้วยเถิด
ครั้งนั้น สมเด็จพระมุณีผู้เป็นที่พึ่งของ
หมู่สัตว์ผู้หวาดกลัว พระองค์ได้ทรงรับเราด้วย
ฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่มมีตาข่ายอันท่านกำหนด
ด้วยจักร

จำเดิมแต่นั้นมา เราก็คือเป็นผู้ถูกรักษาโดย

พระพุทธเจ้า จึงเป็นผู้พ้นจากความป่วยไข้ทุก

อย่าง อยู่โดยสุขสำราญ

เราเว้นจากพระสุคติเสียเพียงครู่เดียวก็

กระสัน พออายุได้ ๗ ขวบ เราก็ออกบวชเป็น

บรรพชิต

เราเป็นผู้ไม่เื่อมด้วยการดูพระรูปอันประ-

เสริฐเกิดเพราะบารมีทุกอย่าง มีดวงตาสีเขียว

ล้วน เคลื่อนกล่นไปด้วยวรรณสถานอันงดงาม

ครั้งนั้น พระพิชิตมารทรงทราบว่ เรา

ยินดีในพระรูป จึงได้ตรัสสอนเราว่า อย่าเลย

วักกฺลฺ ปรโยชน่อะไรในรูปที่น่าเกลียด ชึ่งชน

พาลชอบเล่า

ก็บัณฑิตใดเห็นลักษณะ บัณฑิตนั้นชื่อ

ว่าเห็นเรา ผู้ไม่เห็นลักษณะ ถึงจะเห็นเราก็อชื่อ

ว่าไม่เห็น

กายมีโทษไม่สิ้นสุดเปรียบเสมอด้วยต้นไม้

มีพิษ เป็นที่อยู่ของโรคทุกอย่าง ล้วนเป็นที่ประชุม

ของทุกข์

เพราะฉะนั้น ท่านจงเบื่อหน่ายในรูป

พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่ง

ขันธทั้งหลาย จักถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้ด้วย

ง่าย

เราอันสมเด็จพระโลกนายกผู้แสวงหา
ประโยชน์พระองค์นั้น ทรงพร้าสอนอย่างนี้ ได้
จันภูเขาศิขณภูฏ เฟ่งคูอยู่ที่ซอกเขา

พระพิชิตมารผู้มหายุณีประทับยืนอยู่ที่
เชิงเขา เมื่อจะทรงปลอบโยนเรา ได้ตรัสเรียก
ว่า วัคกลี เราได้ฟังพระดำรัสนั้นเข้าก็เบิกบาน
ครั้งนั้น เราวิ่งลงไปที่เงื้อมเขาสูงหาย
ร้อยชั่วบุรุษ แต่ถึงแผ่นดินได้โดยสะดวกทีเดียว
ด้วยพุทธานุภาพ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพระ-
ธรรมเทศนา คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
แห่งขันธทั้งหลายอีก เรารู้ธรรมนั้นทั่วถึงแล้วจึง
ได้บรรลุอรหัต

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระ-
ปริชาใหญ่ทรงทำที่สุดแห่งจรณะ ทรงประกาศ
ในท่ามกลางมหาบุรุษว่า เราเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุ
ทั้งหลายฝ่ายสัตถามาต

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธานุภาพ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวักกเถระได้ภษิตภษณเฒ่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้เฒ่า.

จบวักกเถระอปทาน

๕๓๒. อรรถถวักกเถระอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระวักกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อิโต สตสหัสสมุหิ**
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้
บังเกิดในเรือนอันมีสากล ในหังสวคินคร บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ไปยัง
พระวิหารพร้อมกับพวกอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งกำลังเดินทางไปเฝ้าพระศาสดา
ไปถึงแล้วยืนอยู่ที่ท้ายบริษัท กำลังฟังธรรมอยู่ มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่ง
พระศาสดาทรงสถาปนาเอาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายเป็นศรัทธา-
ธิมุต (คือหนักไปในความเชื่อ) แม้ตนเองก็ปรารถนาตำแหน่งนั้น จึงได้
ถวายนมทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน แล้วได้ตั้ง
ปณิธานไว้แล้ว พระศาสดาทรงเห็นว่าเธอไม่มีอันตราย จึงได้ทรงพยากรณ์.

เขาได้บำเพ็ญกุศลกรรมไว้จนตลอดชีวิตแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลก
และมนุษย์โลก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ได้บังเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ในกรุงสาวัตถี. มารดาบิดาได้ตั้งชื่อเขาว่า **วักกเถ**. บรรดา
บทเหล่านั้น บทว่า **กเถ** เป็นชื่อของโทสมิมลทินและตกกระเป็นต้น กเถ คือ

โทษของผู้นั้นไปปราศแล้ว จากไปแล้ว เพราะเป็นเช่นกับก้อนทองคำที่ได้
มลทินแล้ว เหตุนี้ ผู้ที่ท่านจึงเรียกว่า วักกฺกิ เพราะลง ว อาคม วักกฺกิ
นั้น เจริญวัยแล้ว เล่าเรียนไตรเพทจนจบในศิลปศาสตร์ของพวกพราหมณ์
ทั้งหมด (วันหนึ่ง) เห็นพระศาสดา มองดูรูปกายสมบัติไม่อึม จึงเที่ยวจาริก
ไปกับพระศาสดา เขาคิดว่า เราอยู่แต่ในบ้าน ก็จักไม่เห็นพระศาสดา
ตลอดกาลเป็นนิตย์ ดังนี้แล้ว จึงบวชในสำนักของพระศาสดา เว้นเวลาขบ
ฉัน และเวลาการทำสรีริกงานั้น ส่วนเวลาที่เหลือ ก็จะไปยืนอยู่ในที่ที่
สามารถจะเห็นพระทศพลได้ ขอมละหน้าที่อื่นเสีย ไปเฝ้าดูอยู่แต่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าอย่างเดียวนั่น. พระศาสดา ทรงคอยความแก่รอบแห่งญาณของเธอ
ถึงเธอจะเที่ยวติดตามไปดูรูปหลายเวลา ก็มีได้ตรัสอะไร ๆ จนถึงวันหนึ่ง จึง
ตรัสว่า ดูก่อนวักกฺกิ จะมีประโยชน์อะไรด้วยการที่เธอต้องมาดูร่างกายอัน
เปื่อยเน่านี้ วักกฺกิเอ๋ย ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้
นั้น ชื่อว่าเห็นธรรม ก็วักกฺกิเห็นธรรมอยู่ ก็ชื่อว่าเห็นเรา แม้เมื่อพระศาสดาตรัส
สอนอยู่อย่างนี้ พระเถระก็ไม่อาจจะละการมองดูพระศาสดาแล้วไปในที่อื่น
ได้ แค่นั้นพระศาสดาจึงทรงดำริว่า ภิกษุนี้ไม่ได้ความสังเวช จักไม่ได้ตรัสรู้
แน่ พอใกล้วันเข้าพรรษา จึงทรงขับไล่พระเถระไปด้วยพระดำรัสว่า วักกฺกิ
เธอจงหลีกไปเสียเถิด เธอถูกพระศาสดาทรงขับไล่แล้ว จึงไม่สามารถจะอยู่
ต่อพระพักตร์พระศาสดาได้ คิดว่าเราไม่เห็นพระศาสดา จะมีชีวิตอยู่ไป
ทำไม ดังนี้แล้ว จึงขึ้นไปที่พักเหว บนภูเขาชิลมกุฎ. พระศาสดาทรง
ทราบความเป็นไปนั้นของเธอแล้ว ทรงดำริว่า ภิกษุนี้เมื่อไม่ได้รับความเบาใจ
จากสำนักของเรา ก็จะพึงทำให้อุปนิสัยแห่งมรรคและผลพินาศไป ดังนี้แล้ว
ทรงแสดงพระองค์ เปล่งพระโอภาส ตรัสพระคาถาว่า :-

ภิกษุผู้มากไปด้วยความปรามอภัย

เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะพึงบรรลুবอน

สงบ อันเข้าไปประจักษ์สังขารเป็นสุขได้ ดังนี้.

ทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า มานี้เกิด วักกฺกิ. พระเถระได้เกิดปีติและโสมนัสใจ เป็นกำลังว่า เราจะได้เห็นพระทศพลแล้ว ความไม่เสื่อมเราได้แล้ว ด้วย พระดำรัสว่า จงมา ดังนี้แล้วคิดว่า เราจะไปทางไหน แล้วไม่รู้หนทางที่ตน จะไปเฝ้า จึงไปในอากาศเฉพาะพระพักตร์พระศาสดา โดยเอาเท้าข้างหนึ่ง เหยียบบนภูกเขา รำพึงถึงพระคาถาที่พระศาสดาได้ตรัสแล้ว ข่มปีติในอากาศ นั้นแล บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิตา แล้วข่มเรื่องที่ว่ามานี้ มา ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย และในอรรถกถาธรรมบทแล.

ส่วนในอรรถกถานี้ นักศึกษาพึงทราบอย่างนี้ว่า พระวักกฺกิพอได้รับ พระโอวาทจากพระศาสดา โดยนัยเป็นต้นว่า ก็ เต วักกฺกิ อิมินา ปุตฺติกาเยน ธิฏฺฐเณ. คู่ก่อนวักกฺกิ จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการที่เธอต้องมาคร่ำกายอัน เปื่อยเน่านี้ ดังนี้แล้ว ก็อยู่บนภูเขาคิชฌกูฏเริ่มเจริญวิปัสสนา เพราะความที่ เธอมีศรัทธาหนักมากไป วิปัสสนาจึงไม่หยั่งลงสู่วิถี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง ทราบเรื่องนั้นแล้ว ได้ทรงประทานให้เธอชำระกัมมัญฐานใหม่. พระวักกฺกิ นั้น ไม่สามารถจะทำวิปัสสนาให้ถึงที่สุดได้เลยทีเดียว.

ต่อมาอาหารเนื่องด้วยลม เกิด ขึ้นแก่เธอ เพราะความบกพร่องแห่ง อาหาร (ท้องว่าง) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่าเธอถูกอาหารเนื่องด้วย โรคลมเบียดเบียน จึงเสด็จไปในที่นั้น เมื่อจะตรัสถาม จึงตรัสว่า

คู่ก่อนภิกษุ เมื่อเธออยู่ในป่าใหญ่ ซึ่ง

เป็นที่ปราศจากโคจร เป็นที่เสรำหมอง ถูกโรคลม

ครอบงำจักทำอย่างไร

พระเถระได้สดับพระดำรัสนั้นแล้ว จึงกราบทูลด้วยคาถา ๔ คาถาว่า

ข้าพระองค์จะทำปิติและความสุข

ไพบุลย์ให้แผ่ไปสู่ร่างกาย ครองปกป้องภัยอัน

เศร้าหมองอยู่ในป่าใหญ่

จักเจริญสติปัญญา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕

และโพชฌงค์ ๗ อยู่ในป่าใหญ่

เพราะได้เห็นภิกษุทั้งหลายผู้ปรารถนาความ

เพียร มีใจเด็ดเดี่ยว มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์

ความพร้อมเพรียงกัน มีความเห็นร่วมกัน ข้า

พระองค์จึงจักอยู่ในป่าใหญ่

เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้นี้

พระองค์อันฝึกแล้ว มีพระหทัยตั้งมั่น จึงเป็น

ผู้ไม่เกียจคร้านตลอดทั้งกลางคืนและกลางวัน อยู่

ในป่าใหญ่ ดังนี้.

เนื้อความแห่งคาถาเหล่านั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในอรรถกถาเถรคาถา
แล้วแล. พระเถระ พยายามเจริญวิปัสสนาอย่างนี้ ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว.

พระวัคคิเถระนั้น ครั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว ได้ระลึกถึงบุญกรรม
ของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติ
มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อิโต สตสทสฺสุมฺหิ** ดังนี้. บรรดา
บทเหล่านั้น บทว่า **อิโต** ความว่า ในที่สุดแสนกัป ภายหลังแต่ภัทรกัปที่
พระกกุสันธพุทธเจ้าเป็นต้น เสด็จอุบัติแล้วไป. บทว่า **ปทุมการวทโน** ได้แก่
มีพระพักตร์มีความงดงามดุจดอกปทุมที่เบ่งบานดีแล้ว. บทว่า **ปทุมปตฺตกุโ**
ความว่า มีพระเนตรเช่นกับดอกและใบปทุมขาว. บทว่า **ปทุมุตฺตรกนฺโ** ว
ความว่า มีพระโอษฐ์มีกลิ่นคล้ายกลิ่นดอกปทุม. บทว่า **อนฺธานํ นยฺนูปม**

ความว่า เป็นเสมือนนัยน์ตาของปวงสัตว์ผู้ปราศจากนัยน์ตา (คนตาบอด) คือ
ทรงประทานจักขุมีปัญญาจักขุเป็นต้น ให้ปวงสัตว์ทั้งหลาย ด้วยพระธรรม
เทศนา. บทว่า **สนุตเวโส** ได้แก่ ทรงมีความสงบระงับเป็นสภาพ คือ ทรงมีพระ
อิริยาบถอันสงบ. บทว่า **คุณนินิ** ได้แก่ เป็นที่พึ่งแห่งพระคุณทั้งหลาย, อธิบายว่า
เป็นที่รองรับหมู่แห่งพระคุณทั้งหมด. บทว่า **กรุณามติอาโกริ** ความว่า เป็น
บ่อเกิด คือ เป็นที่รองรับซึ่งความกรุณา กล่าวคือการยังจิตของสาธุชนทั้งหลาย
ให้หวั่นไหว และเป็นที่รองรับซึ่งมคธอันเป็นเครื่องกำหนดประโยชน์และตัด
เสียซึ่งสิ่งอันหาประโยชน์มิได้. บทว่า **พुरुหมาสุรสสุจจิต** ความว่า เป็นผู้อัน
พรหม อสูร และเทวดาเคารพ คือบูชาแล้ว. บทว่า **นรุเรน รุเทน จ** เชื่อม
ความว่า ทรงยังประชาชนทั้งหมดให้อินดีด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะเสนาะจ
นการเวก. บทว่า **สนุถวิ สวากิ สกิ** ความว่า ได้ทรงชมเชย คือ ทรง
กระทำการชมเชยสาวกของพระองค์ด้วยพระธรรมเทศนาอันไพเราะเพราะพริ้ง.
บทว่า **สทฐาธิมุโต** ความว่า น้อมใจตั้งมั่นในพระศาสนาด้วยศรัทธาคือ
การน้อมใจเธอ. บทว่า **มม ทสสนลาลโส** ความว่า ขวนขวายมีใจจดจ่อใน
การดูเรา. บทว่า **ติ จานภิโรจยิ** ความว่า เราขอใจ ต้องการปรารถนา
ตำแหน่งสัทธาธิมุตุนั้น. บทว่า **ปีตมภูจนิวาสน** ความว่า ผู้นุ่งผ้ามีสีจ
ทองคำเนื้อเกลี้ยง. บทว่า **เหมยญโยปจิตุงคิ** ความว่า มีอวัยวะอันบุญสร้างสม
ให้คล้ายกับสายสร้อยทองคำ. บทว่า **โนนิตสุขุมาล** มิ ความว่า ผู้มีมือและ
เท้าอันละเอียดอ่อนดุจเนยข้น. บทว่า **ชาติปลลวโกมล** ความว่า นุ่มนึ่มอ่อน
ดุจความอ่อนของใบอโศกอ่อน ๆ ฉะนั้น. บทว่า **ปีสาจิกยตชชิตา** ความว่า
ในคราวที่หญิงแม่คนอื่น คือราชสตนหนึ่ง คุณความทำให้เราผู้เป็นกุมารมีความ
กลัว มารดาบิดาได้ให้เรานอนใกล้บาทมุลของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้แสวง
คุณใหญ่อธิบายว่า มารดาบิดาของเราผู้มีจิตหวาดกลัวได้กราบทูลว่า ข้าแต่

พระโลกนาถ พระผู้นำของชาวโลก หม่อมฉันขอถวายทากรณีแต่พระองค์
ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พึ่งของทากรณีด้วยเถิด. บทว่า ตทา ปฏิกุคฺหิ โส ม
ความว่า ในคราวที่มารดาถวายเราแล้วนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ได้ทรงรับเราด้วยฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่มบริสุทธ์ มีตาข่าย คือประกอบด้วย
ตาข่ายที่ท่านกำหนดด้วยจักรลักษณะเป็นต้น. บทว่า สพุพปารมิตสมุฏฺฐิ ความ
ว่า อันบังเกิดพร้อมด้วยพระบารมีทุกอย่าง มีทานบารมีเป็นต้น. บทว่า
นินฺถกฺขินยนํ วริ ได้แก่ มีดวงตาสีเขียวอันอุดม เกิดแต่บุญสมภาร. บทว่า
สพุพพุทฺถากิณฺณํ ความว่า ได้ดูพระรูปเช่น พระหัตถ์ พระบาท และพระ-
เศียรเป็นต้นของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันลึกซึ่งเคลื่อนกล่นไปด้วยพระวรรณะ
สีฐานอันงดงามพร้อมสรรพ. เชื่อมความว่า เรา (ดู) อยู่ไม่ถึงความอิม.

บทว่า ตทา นํ จรณนุตฺโต ความว่า เมื่อเราได้บรรลุพระอรหัต
แล้วนั้น ได้ทรงทำที่สุดแห่งจรณะธรรม ๑๕ ประการมีศีลเป็นข้อต้น อธิบาย
ว่า บรรลุถึงที่สุด คือบำเพ็ญจนเต็มบริบูรณ์. บาลีเป็น มรณนุตฺโต ดังนี้
ก็มี อธิบายว่า ถึงที่สุดแห่งความตายนั้น ก็คือพระนิพพาน เธอมีความว่าได้
ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้เป็นสัทธาธิมุต. มีคำที่ท่านกล่าว
อธิบายไว้ว่า ลำดับนั้น พระศาสดาประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรง
สถาปนาเราไว้ในตำแหน่งที่เลิศด้วยพระดำรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วัคฺกสิ
เป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นสัทธาธิมุตแล. คำที่เหลือมีเนื้อความ
พอกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาวัคฺกสิเถราปทาน

มหากัปปิยเถราปทานที่ ๓ (๕๓๓)

ว่าด้วยบุพจริยาของมหากัปปิยเถระ

[๑๒๓] พระพิชิตมารผู้ทรงรู้อัจฉริยม
ทั้งปวงพระนามว่า ปทุมุตตระ ปรากฏในอชฎากาศ
เหมือนพระอาทิตย์ ปรากฏในอากาศในสรทกาล
ฉะนั้น

พระองค์ยังดอกบัวคือเวไนยสัตว์ให้บาน
ด้วยพระญาณนี้คือพระดำรัส สมเด็จพระโลกนาถ
ทรงยังเปือกตม คือกิเลสให้ห่างไปด้วยพระรัศมี
คือพระปรีชา

ทรงกำจัดศของพวกเดียรถีย์เสียด้วย
พระญาณปานดังเพชร เหมือนพระอาทิตย์กำจัด
ความมืด ฉะนั้นสมเด็จพระทิพากรเจ้าทรงส่อง
แสงสว่างจ้าทั้งกลางคืน และกลางวัน ในที่ทุก
หนทุกแห่ง

เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือนสาครเป็นบ่อ
เกิดแห่งรัตนะ ทรงยังเมฆ คือ ธรรมให้ตกลง
เพื่อหมู่สัตว์ เหมือนเมฆยังฝนให้ตก ฉะนั้น
ครั้งนั้น เราเป็นผู้พิพากษาอยู่ในพระ
นครหังสวดี ได้เข้าไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้า
ผู้มีพระนามว่า ปทุมุตตระ ซึ่งกำลังประกาศคุณ

ของพระสาวกผู้มีสติ ผู้กล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย
อยู่ ทรงยังใจของเราให้ยินดี

เราได้ฟังแล้วเกิดปีติโสมนัส นิมนต์
พระตลาคพร้อมด้วยศิษย์ ให้เสวยและฉันแล้ว
ปรารธนาฐานันดรนั้น

ครั้งนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีส่วนเสมอ
ด้วยหงส์ มีพระสุรเสียงเหมือนหงส์และมโหรีทัก
ได้ตรัสว่า จงดูมหาอำมาตย์ผู้นี้ ผู้แก่วัยกล้าใน
การตัดสินใจยอมอยู่แทบเท้าของเรา มีประกายดุจ
ลอยขึ้นและมีใจสูงด้วยปีติ วรรณะเหมือนแสง
แห่งแก้วมุกดา งดงาม นัยน์ตาและหน้าผองใส

มีบริวารเป็นอันมาก ทำราชการ มียศ
ใหญ่ มหาอำมาตย์นี้เขาปรารธนาตำแหน่งภิกษุ
ผู้ให้อิवाทแก่ภิกษุ เพราะพลอยยินดีด้วย
ด้วยการบริจาคบิณฑบาตนี้ และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เขาจักไม่เข้าถึงทุกติเสยตลอด
แสนกัป

จักเสวยความเป็นผู้มีโชคดีในหมู่ทวยเทพ
และจักเสวยความเป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์ จักบรรลุ
ถึงนิพพาน ด้วยผลกรรมส่วนที่เหลือ

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระ-
นามชื่อว่า โคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกกราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

มหาอำมาตย์นี้ จักเป็นธรรมทายาทของ
พระศาสดาพระองค์นั้นจักเป็นโอรสอันธรรม
เนรมิต จักมีนามว่า กัปปินะ เป็นสาวกของพระ-
ศาสดา

ต่อแต่นั้น เราก็ได้ทำสักการะด้วยดีใน
พระศาสนาของพระชินสีห์ ละร่างมนุษย์แล้ว
ได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต

เราครองราชย์ในเทวดาและมนุษย์โดย
เป็นส่วน ๆ แล้วเกิดในสกุลช่างหูก ที่ตำบลบ้าน
ใกล้พระนครพาราณสี

เรากับภรรยาภิบริวารแสนคน ได้อุปัฏ-
ฐากพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์

ได้ถวายโภชนาหารตลอดไตรมาส แล้ว
ให้ครองไตรจีวร เราทั้งหมดจตุตจากอัทธานั้น
แล้ว ได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นไตรทศ

เราทั้งหมดจตุตจากสวรรค์นั้นแล้ว กลับมา
เป็นมนุษย์อีก พวกเราเกิดในกุกกุนนรี ช้างป่า
หิมพานต์

เราได้เป็นราชโอรสผู้มียศใหญ่ พระนาม
ว่ากัปปินะ พวกที่เหลือเกิดในสกุลอำมาตย์ เป็น
บริวารของเรา

เราเป็นผู้ถึงความสุขอันเกิดแต่ความเป็น
มหาราชฯ ได้สำเร็จสิ่งที่จะต้องประสงค์ทุกประการ
ได้สดับข่าวการอุปติของพระพุทธเจ้าที่พวกพ้อคำ
บอกดังนี้ว่า

พระพุทธเจ้าผู้เอกอัครบุคคลไม่มีใคร
เสมอเสมือน เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์
ทรงประกาศพระสัทธรรมอันเป็นธรรมไม่ตาย
เป็นอุดมสุข

และสาวกของพระองค์เป็นผู้หมั่นขยัน
พันทุกข์ไม่มีอาสวกิเลส ครั้นเราได้สดับคำของ
พ้อคำเหล่านั้นแล้ว ได้ทำการสักการะพวกพ้อคำ

สละราชสมบัติพร้อมด้วยอำมาตย์ เป็น
พุทธมามกะ พากันออกเดินทาง ได้พบแม่น้ำ
มหาจันทานที มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง ทั้ง
ไม่มีทำน้ำ ไม่มีแพ ข้ามได้ยาก มีกระแสน้ำไหล
เชี่ยว เราระลึกถึงพระพุทธคุณแล้ว ข้ามแม่น้ำ
ไปได้โดยสวัสดิ

ถ้าพระพุทธองค์ทรงข้ามกระแสน้ำคือภพ
ไปได้ ถึงที่สุดแห่งโลก ทรงรู้แจ้งชัดไซ้ ด้วย
ตั้งวาจา นี้ ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ

ถ้ามรรคเป็นเครื่องให้สัตว์ถึงความสงบ
ได้ เป็นเครื่องให้โมกขธรรม เป็นธรรมอันสงบระงับ

นำความสุขมาให้ได้ไซ้ ด้วยสัจวาจา นี้ ก็

ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ

ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้ข้ามพ้นทางกัณดารไป
ได้ เป็นนื่อนาบุญอันเยี่ยมไซ้ ด้วยสัจวาจา นี้

ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ

พร้อมกับที่เราได้ทำสัจจะอันประเสริฐ
ดังนี้ นำได้ไหลหลีกออกไปจากหนทาง ลำดับ
นั้น เราได้ข้ามไปขึ้นฝั่งแม่น้ำอันน้ำรินรมย์ใจได้
โดยสะดวก

ได้พบพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่เหมือน
พระอาทิตย์ที่กำลังอุทัย ดังภูเขาทองที่ลูกโพลง
ฉะนั้น

เหมือนประทีปด้ามที่ถูกลไฟไหม้โชติช่วง
อันสาวกแวดล้อมเปรียบดังพระจันทร์ที่ประกอบ
ด้วยดวงดาว ยังเทวดาและมนุษย์ให้เปลิดเพลิน
ปานท้าววาสวะ ผู้ยังฝนคือรัตนะให้ตกลงฉะนั้น

เราพร้อมด้วยอำมาตย์ถวายเป็นบังคมแล้ว
เฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระ-
พุทธเจ้าทรงทราบอภัยสัจของเราได้แสดงพระ-
ธรรมเทศนา

เราฟังธรรมอันปราศจากมลทินแล้ว ได้
กราบทูลพระพิชิตมารว่า ข้าแต่พระมหาวิระเจ้า ขอ

ได้ทรงโปรดให้พวกข้าพระองค์ได้บรรพชาเถิด

พวกข้าพระองค์เป็นผู้ลงสู่ภพแล้ว

พระมหารุณิผู้สูงสุดได้ตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านทั้งหลายจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์เถิด

พร้อมกันกับพระพุทธดำรัส เราทุกคนล้วนทรงเพศเป็นภิกษุ เราทั้งหลายอุปสมบทแล้วเป็นภิกษุผู้โสดาบันในพระศาสนา

ต่อแต่นั้นมา พระผู้นำชั้นพิเศษได้เสด็จเข้าพระเชตวันมหาวิหารแล้วทรงสั่งสอนเราอันพระพิชิตมารทรงสั่งสอนแล้ว ได้บรรลุอรหัต

ลำดับนั้น เราได้สั่งสอนภิกษุพันรูป แม้พวกเขาทำตามคำสอนของเรา ก็เป็นผู้ไม่มีอาสวะ

พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณข้อนั้น จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ณ ท่ามกลางมหาชนว่า ภิกษุกับปิณะ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้อิวาทแก่ภิกษุ

กรรมที่ได้ทำไว้ในแสนกัป ได้แสดงผลให้เราในครั้งนี้ เราพ้นจากกิเลส ดุจดั่งลูกศรที่พ้นจากแฉ่ง

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมหากัปปินเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมหากัปปินเถรอปทาน

๕๓๓. อรรถกถามหากัปปินเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมหากัปปินเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชีโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้มากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล ในหังสวดีนคร บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อกำลังฟังพระธรรมเทศนาในสำนักของพระศาสดา ได้มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ที่พระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุผู้ให้โอวาทแล้ว ได้กระทำความสูงยิ่งขึ้นไป แล้วปรารถนาตำแหน่งนั้น .

เขาได้กระทำความกุศลกรรมไว้ในมนุษยโลกนั้น จนตลอดชีวิตแล้วท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้มาบังเกิดในเรือนของท่านหัวหน้าช่างหูก ในหมู่บ้านช่างหูกแห่งหนึ่ง ในที่อันไม่ไกลจากกรุงสาวัตถินัก ในคราวนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าประมาณ ๑,๐๐๐ องค์ อยู่ที่ภูเขาหิมวันต์ ๘ เดือน เวลาจะเข้าพรรษาก็มาอยู่ในชนบท ๔ เดือน พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ครั้งแรกก็ลงมาในที่อันไม่ไกลกรุงพาราณสีแล้ว ส่งพระปัจเจกพุทธเจ้า ๘ องค์

ไปพบพระราชายังพระราชวังด้วยคำว่า พวกท่านจงขอหัตถกรรมเพื่อก่อสร้างเสนาสนะ ดังนี้ ก็ในคราวนั้น ได้มีพระราชพิธีวปมงคล (พีฆมงคล) พระราชานั้น ได้ทรงทราบว่านายว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายมา จึงเสด็จออกมาถามถึงเหตุที่ท่านพากันมาแล้ว ตรัสว่า ท่านผู้เจริญ วันนี้ไม่มีโอกาส พรุ่งนี้เป็นพระราชพิธีวปมงคลของโยม วันที่ ๓ โยมจักทำกิจให้ดังนี้แล้ว ไม่นิมนัต พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย เสด็จเข้าไปแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายพากันหลีกไปด้วยกล่าวว่า พวกเราจักเข้าไปยังหมู่บ้านอื่น ดังนี้.

ในสมัยนั้น ภริยาของหัวหน้าช่างหูก เดินทางไปยังกรุงพาราณสี ด้วยหน้าที่การงานบางอย่าง ได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นเข้า จึงเอ่ยถามว่า พระคุณเข้ามาในกาลอันมิใช่เวลาเพื่อต้องการอะไรเจ้าคะ พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ได้เล่าเรื่องแต่ต้นให้ฟังแล้ว. หญิงผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธาถึงพร้อมด้วยปัญญา พอได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว จึงกราบเรียนนิมนต์ว่า ท่านเจ้าขา พรุ่งนี้นิมนต์รับภิกษาของพวกดิฉันนะเจ้าคะ. พระปัจเจกพุทธเจ้า กล่าวว่า โยมน้องหญิง พวกอาตมภาพมีด้วยกันมากองค์. หญิงนั้นถามว่า มีกี่องค์พระคุณเจ้า. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า มีประมาณ ๑,๐๐๐ องค์น้องหญิง. หญิงคนนั้น กราบเรียนว่า ท่านเจ้าขา ในหมู่บ้านของพวกดิฉันนี้ ก็มีคนอยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ คนเช่นกัน คนคนหนึ่งจะถวายภิกษาแก่ภิกษุองค์หนึ่ง ขอ นิมนต์ท่านจงรับภิกษาเถิด ดิฉันคนเดียว จักให้ช่างก่อสร้างที่อยู่สำหรับพระคุณเจ้าทั้งหลาย. พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายรับนิมนต์แล้ว.

หญิงคนนั้น เข้าไปยังหมู่บ้านโฆษณาป่าวร้องว่า แม่พ่อทั้งหลายเอ๋ย ฉันได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าประมาณ ๑,๐๐๐ องค์ได้นิมนต์ท่านไว้แล้ว พวกท่านจงช่วยกันเตรียมที่สำหรับพระคุณเจ้าทั้งหลายด้วย (และ) จงช่วยกัน

ตระเตรียมข้าวยาและภัตเป็นด้วย ดังนี้แล้ว ให้คนช่วยกันก่อสร้าง
มณฑปในท่ามกลางหมู่บ้าน ให้ปลาดอาสนะทั้งหลายไว้ พอถึงวันรุ่งขึ้น จึง
นิมนต์ให้พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายนั่งแล้ว อังคาสด้วยขาทนิยะโกชนิยะอัน
ประณีต ในเวลาเสร็จภัตกิจ ได้พาผู้หญิงทั้งหมดในหมู่บ้านนั้นมา ได้ให้
พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายพร้อมกับผู้หญิงเหล่านั้น นิมนต์ให้ท่านรับปฏิญญา
เพื่ออยู่จำพรรษาตลอดไตรมาสแล้ว จึงได้ป่าวร้องในหมู่บ้านอีกว่า แม่และ
พ่อทั้งหลายบุรุษคนหนึ่งๆ จากตระกูลหนึ่งๆ (คัดเอาผู้ชายบ้านละคน)
ให้ถือมิดและขวานเป็นต้น เข้าป่าไปนำทัพสัมภาระมาแล้ว จงสร้างที่อยู่
ถวายเป็นสำหรับพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายเถิด พวกชาวบ้าน ได้ฟังคำของนางนั้น
แล้ว แต่ละคนก่อสร้างบรรณศาลาคคนละหลัง ทำงานก่อสร้างทั้งคืนทั้งวัน จน
บรรณศาลา ๑,๐๐๐ หลังเสร็จเรียบร้อยแล้ว กราบเรียนพระปัจเจกพุทธเจ้า
ผู้ซึ่งเข้าไปอยู่ในบรรณศาลาของตนของตนว่า เราจักบำรุงท่านโดยความเคารพ
เราจักบำรุงท่านโดยความเคารพแล้ว จึงได้พากันบำรุง พอถึงเวลาออก
พรรษาแล้ว ภริยาหัวหน้าช่างทุกคนนั้น จึงกล่าวว่า พวกท่านจงตระเตรียม
ผ้าจีวรสาฎก ถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้อยู่จำพรรษาแล้ว ในบรรณศาลา
ของตนของตนเถิด แล้วช่วยกันตระเตรียมเสร็จแล้ว จึงได้ช่วยกันถวายผ้าจีวร
มีค่า ๑,๐๐๐ แด่พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ละ ๑ ผืน ออกพรรษาแล้วพระปัจเจก-
พุทธเจ้าทั้งหลาย ทำอนุโมทนาแล้วก็หลีกไป แม้พวกชาวบ้านที่ทำบุญกรรม
นี้แล้ว จุติจากอภัพนั้น ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์เทวโลก ได้เป็นผู้ชื่อว่า
คณเทวดา.

เทวดาเหล่านั้น ได้เสวยทิพยสมบัติในดาวดึงส์เทวโลกนั้นแล้ว ใน
กาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้พากันมาบังเกิดในบ้าน

เรือนของพวกกุมภพินี หัวหน้าช่างหูกในกาลก่อน ได้มาเกิดเป็นลูกชายของ หัวหน้ากุมภพินี แม่ภริยาของหัวหน้าช่างหูกในกาลก่อน ก็ได้มาเกิดเป็นลูกสาวของหัวหน้ากุมภพินีคนหนึ่ง. พวกภริยาของช่างหูกที่เหลือในกาลก่อน ได้มาเกิดเป็นพวกลูกสาวของกุมภพินีที่เหลือทั้งหลาย หญิงเหล่านั้นแม่ทั้งหมดเจริญวัยแล้ว เมื่อจะไปสู่ตระกูลอื่น (มีเหย้าเรือน) ต่างก็แยกกันไปยังเรือนของกุมภพินีเหล่านั้น (ชาติก่อนเคยเป็นสามีภรรยากันอย่างใด แม้ชาตินี้ก็ได้อีกเป็นสามีภรรยากันอย่างนั้นอีก). ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อมีการป่าวประกาศให้ไปฟังธรรมที่พระวิหาร พวกกุมภพินีเหล่านั้นแม่ทั้งหมดได้ทราบข่าว พระศาสดาจักทรงแสดงธรรม จึงได้พร้อมกันกับภริยาไปยังพระวิหารด้วยมุ่งหมายว่า พวกเราจักฟังธรรม ในขณะที่คนเหล่านั้นเข้าไปยังท่ามกลางพระวิหาร ฝนก็ตกลงมา พวกคนที่รู้จักมักคุ้นกับพระหรือมีญาติที่เป็นสามเณรเป็นต้น ต่างก็จะเข้าไปยังบริเวณเป็นต้นของพระและสามเณรที่คุ้นเคยเป็นญาติกันเหล่านั้น (เพื่อหลบฝน) แต่กุมภพินีเหล่านั้น ไม่อาจจะเข้าไปในที่แห่งใดแห่งหนึ่งได้ เพราะไม่มีพระภิกษุสามเณรที่รู้จักหรือเป็นญาติเช่นนั้นเลย จึงได้ยืนอยู่ท่ามกลางพระวิหารเท่านั้น. ต่อมาหัวหน้ากุมภพินีเหล่านั้นกล่าวว่า ชาวเราเอ๋ย จงดูประการอันแปลกของพวกเราซิ ธรรมดาว่าพวกกุลบุตรควรจะต้องเกี่ยวข้องกันได้ด้วยเหตุเพียงไร. พวกกุมภพินีจึงถามว่า พวกเราจะทำอย่างไรดีนาย พวกเราถึงซึ่งประการอันแปลกนี้ เพราะไม่มีที่อยู่สำหรับผู้คุ้นเคยกัน พวกเราทั้งหมด จักรวบรวมทรัพย์สร้างบริเวณ. หัวหน้าจึงพูดว่า ดีละนาย แล้วได้ให้ทรัพย์พันหนึ่ง. คนที่เหลือได้ให้ทรัพย์คนละห้าร้อย พวกผู้หญิงได้ให้ทรัพย์คนละสองร้อยห้าสิบ กุมภพินีเหล่านั้นนำทรัพย์นั้นมาแล้วมอบให้ช่างสร้างเรือนยอศรายไป ๑,๐๐๐ หลัง ได้ชื่อว่าเป็นบริเวณกว้างขวางเพื่อเป็นที่ประทับสำหรับพระศาสดา เพราะค่าที่การก่อสร้างนั้นใหญ่ไปเมื่อทรัพย์ไม่เพียงพอ จึงได้

ช่วยกันออกให้อีกครึ่งหนึ่งของจำนวนทรัพย์ที่ได้บริจาคให้แล้วในครั้งก่อน. เมื่อบริเวณสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว ก็ทำการฉลองพระวิหาร ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตลอด ๗ วัน แล้ว จัดแจงผ้าจีวรสำหรับภิกษุ ๒,๐๐๐ องค์

ส่วนภริยาของหัวหน้ากุมภพี ดำรงอยู่ด้วยปัญญาของตนเองคิดว่า เราจัดไม่ทำให้เสมอกับพวกเขา แต่จะทำให้ยิ่งไปกว่าพวกเขา คือ จักบูชาพระศาสดา ดังนี้แล้ว จึงถือเอาพอบรรจุดอกอโนชาพร้อมกับผ้าสาฎก มีมูลค่า ๑,๐๐๐ ซึ่งมีสีจูดอกอโนชาแล้ว เอาดอกอโนชาบูชาพระศาสดา วางผ้าสาฎกนั้นไว้ใกล้บาทมูลของพระศาสดา ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอให้สรณะของข้าพระองค์จะมีสีคล้ายดอกอโนชา ในที่ที่ข้าพระองค์เกิดแล้วเกิดแล้วเกิด และจงมีชื่อว่า อโนชา ดังนี้เกิด. พระศาสดาได้ทรงกระทำอนุโมทนาด้วยพระดำรัสว่า จงสำเร็จดังปรารถนาเกิด. คนเหล่านั้นแม้ทั้งหมดดำรงอยู่นตลอดอายุแล้ว จุดจากอภัพนั้นได้ไปบังเกิดในเทวโลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เทวดาเหล่านั้น จุดจากเทวโลกแล้ว ผู้เป็นหัวหน้ากุมภพี ได้บังเกิดในราชตระกูลในกุกกุฏวดีนคร บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เป็นพระเจ้ามหากัปปิณะ. คนที่เหลือได้ไปบังเกิดในตระกูลอำมาตย์ทั้งหมด ภริยาของหัวหน้ากุมภพีได้บังเกิดในราชตระกูล ในมัททรัฐสาคลนคร พระนางได้มีพระสรณะงามมีสีจูดอกอโนชาทีเดียว ด้วยเหตุที่พระชนกพระชนนี จึงได้ทรงขนานพระนามของพระนางว่า อโนชา นั่นแล พระนางทรงเจริญวัยแล้ว ก็เสด็จไปยังพระราชวังของพระเจ้ามหากัปปิณะ ได้มีพระนามปรากฏว่า อโนชาเทวี.

แม้พวกผู้หญิงที่เหลือ ก็ได้ไปบังเกิดในตระกูลพวกอำมาตย์เจริญวัยแล้ว ได้ไปสู่คฤหาสน์แห่งบุตรอำมาตย์เหล่านั้นแล. คนเหล่านั้นแม้ทั้งหมด

ได้เสวยสมบัติเช่นกับสมบัติของพระราชา ก็ในกาลใด พระเจ้าแผ่นดิน ทรง
ประดับด้วยเครื่องอลังการพร้อมสรรพ เสด็จขึ้นหลังพญาช้างเที่ยวไป แม้
ในกาลนั้น คนเหล่านั้น ก็เที่ยวไปอย่างนั้นเหมือนกัน เมื่อพระราชาพระองค์
นั้น เสด็จเที่ยวไปด้วยม้าหรือด้วยรถ ถึงพวกอำมาตย์เหล่านั้นก็เที่ยวไปอย่าง
นั้นเหมือนกัน เพราะกำลังแห่งบุญเป็นอันมากที่ได้ทำไว้ร่วมกันอย่างนั้น
พวกอำมาตย์เหล่านั้นจึงได้เสวยสมบัติอย่างเดียวกันกับพระราชาแล. ก็พระ-
ราชามีม้า ๕ ตัวคือม้าชื่อว่า วาละ วาลวาหนะ ปุปพะ ปุปพวาหนะ และม้าชื่อว่า
สุปัตตะ ในบรรดาม้า ๕ ตัวเหล่านั้น พระราชาย่อมทรงม้าชื่อว่า สุปัตตะด้วย
พระองค์เอง ส่วนม้าอีก ๔ ตัวนอกนี้ได้พระราชทานแก่พวกคนขี่ม้าทั้งหลาย
เพื่อใช้นำข่าวสารมา. พระราชาให้พวกคนเหล่านั้น บริโภคแก่เข้ารู้แล้ว
ทรงส่งพวกเขาไปด้วยพระราชดำรัสว่า พนาย พวกเธอจงเที่ยวไปให้ถึงระยะ
ทาง ๒ โยชน์ หรือ ๓ โยชน์ แล้วสืบเสาะฟังว่า พระพุทธเจ้า พระธรรมหรือ
ว่าพระสงฆ์ อุบัติขึ้นแล้ว จงนำสารอันเป็นสุขมาบอกแก่เรา คนเหล่านั้น
ออกจากประตูทั้ง ๔ ทิศแล้ว เที่ยวไปได้ ๒-๓ โยชน์ ไม่ได้รับข่าวสาร
อะไร ๆ เลย จึงกลับมา.

วันต่อมา พระราชาเสด็จขึ้นม้าสุปัตตะ ทรงมีอำมาตย์พันคนเป็น
บริวาร กำลังเสด็จไปยังพระราชอุทยาน ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกพ่อค้า
ประมาณ ๕๐๐ คน ผู้ซึ่งมีร่างกายอิดโรยเหนื่อยอ่อนกำลังเข้าไปยังพระนคร
จึงทรงดำริว่า พวกพ่อค้าเหล่านี้ อิดโรยเหนื่อยอ่อนเพราะเดินทางมาไกล
เรารู้จักได้ฟังข่าวสารอันเจริญอย่างหนึ่งจากสำนักของพวกพ่อค้าเหล่านี้เป็น

แน่ จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้อำมาตย์ไปเรียกพวกพ่อค้าเหล่านั้นมาแล้ว ตรัสถามว่า พวกเธอมาจากเมืองไหน. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ นครหนึ่งนามว่าสาวัตถิมียู่ไกลจากที่นี่ไปอีก ๒๐๐ โยชน์ พวกข้าพระองค์มาจากพระนครนั้นพระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า มีข่าวสารอะไรเกิดขึ้นในประเทศถิ่นที่อยู่ของพวกเธอบ้างเล่า. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพข่าวสารอะไรอย่างอื่นไม่มี นอกจากข่าวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นเท่านั้นพระเจ้าข้า. ในขณะนั้นนั่นเอง พระราชาทรงมีพระสรีระอันปีติมีกำลังกระทบถูกแล้ว ไม่ทรงอาจจะกำหนดอะไร ๆ ได้ทรงนั่งเงิบไปครู่หนึ่ง แล้วตรัสถามอีกว่า พุทธอะไรนะพ่อคุณ. พวกพ่อค้าก็กราบทูลว่า พระพุทธเจ้า ทรงอุบัติแล้วพระเจ้าข้า. พระราชาทรงนั่งเงิบไปครู่หนึ่ง แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ ก็เหมือนครั้งแรกนั้นแล แล้วตรัสถามเป็นครั้งที่ ๔ ว่า พุทธอะไรนะพ่อคุณ. เมื่อพวกพ่อค้ากราบทูลว่า พระพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้นแล้วพระเจ้าข้า จึงตรัสว่า พ่อค้า เพราะการที่ได้ฟังข่าวสารอันเป็นสุข เราจะให้ทรัพย์ ๑ แสนแก่พวกเธอ แล้วตรัสถามว่า ข่าวสารอะไรแม้ที่นอกเหนือไปกว่านี้ยังมีอีกไหมพ่อคุณ. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ มีพระธรรมอุบัติขึ้นแล้วพระเจ้าข้า. พระราชาทรงสดับถ้อยคำเมื่อนั้นแล้ว ทรงนั่งเงิบไปครู่หนึ่งตลอด ๓ วาระเหมือนนัยก่อนนั้นแล ในวาระที่ ๔ เมื่อพวกพ่อค้ากราบทูลว่า พระธรรมอุบัติขึ้นแล้ว ตรัสว่า แม้ในวาระนี้ เราก็จะให้ทรัพย์ ๑ แสนแก่พวกเธอแล้ว ตรัสถามว่า ข่าวสารอะไรแม้ที่นอกเหนือไปกว่านี้ ยังมีอีกไหมพ่อคุณ. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ มีพระ-

สงฆ์อุบัติขึ้นแล้ว. พระราชาทรงสดับถ้อยคำเมื่อนั้นแล้ว ทรงนั่งเงียบไปครู่
หนึ่งตลอด ๓ วาระเหมือนอย่างครั้งก่อนนั้นแล ในวาระที่ ๔ เมื่อพวกพ่อค้า
กราบทูลว่า พระสงฆ์อุบัติขึ้นแล้ว ตรัสว่า แม้ในครั้งนี่เราจะให้ทรัพย์ ๑ แสน
แก่พวกเธอแล้วทรงทอพระเนตรอุอามาตย์พันคน ตรัสถามว่า พ่อคุณ พวก
เรารู้จักทำอะไร. พวกอามาตย์กราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ พระองค์จักทำ
อย่างไร. พระราชาตรัสว่า พ่อคุณเราได้สดับฟังว่า พระพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้น
แล้ว พระธรรมทรงอุบัติขึ้นแล้ว พระสงฆ์ทรงอุบัติขึ้นแล้ว เรารู้จักไม่หวน
กลับไปอีก เรารู้จักไปบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้าในสำนักของพระองค์. พวก
อามาตย์กราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ แม้พวกข้าพระองค์ ก็จักบวชกับ
พระองค์. พระราชาทรงให้พวกอัครราชกุมารและพระอัครมวงในพระสุพรรณบัฏ
พระราชทานแก่พวกพ่อค้าแล้วตรัสว่า พวกเธอ จงมอบพระสุพรรณบัฏนี้แด่
พระราชเทวีพระนามว่าอินชา พระราชเทวีนั้นจักพระราชทานทรัพย์จำนวน
๓ แสนแก่พวกเธอ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้นพวกเธอพึงกราบทูลกับพระราชเทวีนั้น
ว่า ทราบว่าพระราชทานมอบความเป็นใหญ่ถวายแด่พระองค์ ขอพระองค์
จงเสวยสมบัติตามความสบายเถิด ก็ถ้าว่าพระนางตรัสถามว่า พระราชาของ
พวกท่านเสด็จไปที่ไหนเสีย พวกท่านพึงกราบทูลว่า พระราชาตรัสว่า เรา
จักบวชอุทิศพระศาสดา แล้วก็เสด็จไปแล้ว. แม้พวกอามาตย์ก็ส่งข่าวสารไป
เพื่อภรรยาของตนของคนเหมือนอย่างนั้นเช่นกัน. พระราชาทรงส่งพวกพ่อค้า
ไปแล้ว ก็เสด็จขึ้นม้า มีอามาตย์พันคนติดตามแวดล้อม เสด็จออกไปใน
ขณะนั้นเอง.

แม้พระศาสดา ในเวลาเช้ามีควันนั้น ทรงตรวจคฤศตวโลก ได้ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้ามหากัปปิยะพร้อมด้วยบริวาร ทรงพระดำริว่า พระเจ้ามหากัปปิยะ พระองค์นี้ ได้ทรงทราบข่าวจากสำนักของพวกพ่อค้าว่า พระรัตนตรัยอุบัติขึ้นแล้ว จึงทรงเอาทรัพย์ ๓ แสน บูชาถ้อยคำของพวกพ่อค้าเหล่านั้นแล้ว ทรงละพระราชสมบัติ ทรงมีอำมาตย์พันคนแวดล้อมแล้ว ทรงมีพระประสงค์จะบวชอุทิศเรา พุณฺสีจักเสด็จออก พระราชาพระองค์นั้นพร้อมทั้งบริวารจักได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔ เราจักกระทำการต้อนรับ ดังนี้ ในวันรุ่งขึ้น เมื่อจะเสด็จไปต้อนรับพระราชาผู้ครอบครองบ้านเมืองเล็ก ซึ่งคล้ายกับว่าเสด็จไปต้อนรับพระเจ้าจักรพรรดิฉะนั้น พระองค์เอง ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปต้อนรับสิ้นระยะทาง ๑๒๐ โยชน์ ทรงประทับนั่งเปล่งพระพุทธรักษามีวรรณะ ๖ ประการ ณ ควางไม้โคโรธ ใกล้กับฝั่งแม่น้ำจันทกาคา. แม้พระราชาเสด็จมาถึงแม่น้ำสายหนึ่ง ก็ตรัสถามว่า แม่น้ำสายนี้ ชื่ออะไร. พวกอำมาตย์ก็กราบทูลว่า แม่น้ำสายนี้ชื่อว่าอปรัจฉาพระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า พ่อคุณ แม่น้ำสายนี้ มีขนาดประมาณเท่าไร. พวกอำมาตย์กราบทูลว่า แม่น้ำสายนี้ลึก ๑ คาวุต กว้าง ๒ คาวุต พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า ก็ในที่นี้มีเรือหรือแพบ้างไหม. พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ไม่มีพระเจ้าข้า พระราชาตรัสว่า เมื่อเรามัวหวังถึงพาหนะมีเรือเป็นต้น ชาติคือความเกิด ย่อมนำเข้าไปหาขราความแก่ และขราความแก่ย่อมนำเข้าไปหา มรณะความตาย. เราเป็นผู้ไม่มีความสงสัย ออกเดินทางมาแล้ว ก็เพื่ออุทิศพระรัตนตรัย ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัยนั้น ขอน้ำนี้ จงอย่าได้เป็น

เหมือนน้ำแก่เราเลย แล้วทรงระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย ระลึกถึงพระพุทธ-
คุณว่า อิติปิโส ภควา อรหํ สมมาสัมพุทโธ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ดังนี้ พร้อมด้วยบริวาร กับ
ม้า ๑,๐๐๐ ตัว เสด็จไปบนหลังน้ำ ม้าสินธพทั้งหลายวิ่งไปบนหลังน้ำคล้าย
กับว่าวิ่งไปบนหลังแผ่นดินคาดฉะนั้น ม้าทุกตัวเปียกแค่ปลายกีบเท่านั้น.

พระราชอาชวราชคฤกษ์นั้น ทรงข้ามแม่น้ำนั้นแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไป
ข้างหน้า ทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำแม่อื่นอีก ตรัสถามว่า แม่น้ำสายนี้ ชื่อ
อะไร. พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ชื่อว่านิลวาหา พระเจ้าข้า พระราชาตรัสถาม
ว่า แม่น้ำสายนี้มีขนาดประมาณเท่าไร. พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ทั้งส่วนลึกทั้ง
ส่วนกว้างมีขนาดประมาณครึ่งโยชน์พระเจ้าข้า. คำที่เหลือ ก็เป็นเช่นกับคำที่
กล่าวมาแล้วในตอนแรกนั้นแล. ก็พระราชาทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำนั้นแล้ว
ก็ทรงอนุสรณ์ระลึกถึงพระธรรมคุณว่า สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรม
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ดังนี้แล้วก็เสด็จไปได้ พอเสด็จพระราช
ดำเนินล่วงพ้นแม่น้ำนั้นไปแล้ว พระราชาได้ทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำอื่นอีก
ตรัสถามว่า แม่น้ำสายนี้ ชื่ออะไร. พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ชื่อว่า จันทภาคา
พระเจ้าข้า พระราชาตรัสถามว่า แม่น้ำสายนี้มีขนาดประมาณเท่าไร. พวก
อำมาตย์กราบทูลว่า ทั้งส่วนลึกทั้งส่วนกว้างมีขนาดโยชน์หนึ่งพอดีพระเจ้าข้า.
คำที่เหลือก็เป็นเช่นกับคำที่กล่าวมาแล้วในตอนแรกนั้นแล ก็พระราชาทอด
พระเนตรเห็นแม่น้ำนั้นแล้ว ก็ทรงอนุสรณ์ระลึกถึงพระสังฆคุณว่า สุปฏิปนุโน

ภควโต สวากสฺวโณ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว ดังนี้ แล้วเสด็จไปได้ พอเสด็จพระราชดำเนินล่วงพ้นแม่น้ำแม่น้ำนั้นไปได้ พระราชา ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธรัศมีมีพระณะ ๖ ประการ แผ่ชานออกจาก พระศรีระของพระศาสดา สว่างไสวรอดออกจากกิ่งค้ำคอบและใบของต้นนิโครธ แล้ว ทรงพระดำริว่า แสงสว่างนี้ มิใช่แสงสว่างของพระจันทร์ มิใช่แสงสว่างของพระอาทิตย์ มิใช่แสงสว่างของเทวดา มาร พรหม ครุฑ และนาค อย่างใดอย่างหนึ่งเลย เราเดินทางมาเพื่ออุทิศพระศาสดา เห็นที่จักได้พบเห็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเป็นแน่ ในบัดคลนั้นเองพระราชาราพระองค์นั้น ก็ เสด็จลงจากหลังม้า น้อมพระศรีระเข้าไปเฝ้าพระศาสดาตามแนวแสงแห่งพระ-รัศมี ได้เสด็จเข้าไปภายในพระพุทธรัศมีจุจดาลงไปที่มโนศิลาตส ฉะนั้น พระราชาพระองค์นั้น ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ก็ประทับนั่ง ณ สถานที่ อันสมควรข้างหนึ่งพร้อมกับอำมาตย์พันคน พระศาสดา ตรัสอนุบุพพิกขา แก่คนเหล่านั้น พอจบพระธรรมเทศนา พระราชาพร้อมกับบริวารก็ดำรงอยู่ใน โสดาปัตติผล.

ลำดับนั้น ชนทั้งหมดลุกขึ้นแล้ว ทูลขอบวช พระศาสดา ทรงใคร่ครวญ ว่า บาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์ จักมาประสิทธิ์แก่กุลบุตรเหล่านี้หรือไม่ หนอ ก็ทรงทราบว่ กุลบุตรเหล่านั้นได้เคยถวายจีวรพันผืน แต่พระปัจเจก-พุทธเจ้าพันองค์ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ได้ถวายจีวร สองหมื่นผืน แต่ภิกษุสองหมื่นองค์ การมาแห่งบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วย ฤทธิ์ จึงไม่เป็นเหตุอัศจรรย์แก่กุลบุตรเหล่านั้นเลย ดังนี้แล้ว ทรงเหยียด

พระหัตถ์ขวาตรัสว่า พวกเธอ จงเป็นภิกษุมารเกิด จงประพาศิพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ในขณะที่นั้นนั่นเอง ภิกษุเหล่านั้นก็ได้ทรงบริวาร ๘ เป็นคิงพระเถระมีพรรษาตั้ง ๖๐ พรรษานั้น เหาะขึ้นสู่เวหาสแล้ว ก็กลับลงมาถวายบังคมพระศาสดาแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรด้านหนึ่ง.

ฝ่ายพวกพ่อค้าเหล่านั้น เดินทางไปยังกรุงราชคฤห์แล้ว กราบทูลข่าวสารที่พระราชาส่งไปถวายแด่พระราชเทวีให้ทรงทราบ เมื่อพระราชเทวีตรัสว่า จงเข้ามา จึงเข้าไปยืน ณ ที่สมควรด้านหนึ่ง ที่นั่นพระราชเทวีจึงตรัสถามพวกพ่อค้าเหล่านั้นว่า พ่อคุณ เพราะเหตุไรจึงเดินทางมานี้ พวกพ่อค้าจึงกราบทูลว่า พระราชาทรงส่งพวกข้าพระพุทธเจ้ามาเฝ้าพระองค์ นัยว่าพระองค์จะพระราชทานทรัพย์ ๓ แสน แก่พวกข้าพระองค์ พระราชเทวีตรัสว่า พนาย! พวกท่านพูดมากไปแล้ว พวกท่านทำประโยชน์อะไรในสำนักของพระราชา พระราชาทรงเลื่อมใสในเรื่องอะไร จึงรับสั่งให้พระราชทานทรัพย์ถึงเพียงนี้ แก่พวกท่าน. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่พระราชเทวี พวกข้าพระองค์มิได้กระทำเรื่องอะไรอย่างอื่นเลย เพียงแค่แจ้งข่าวสารอย่างหนึ่งให้ทรงทราบเท่านั้น พระราชเทวีตรัสถามว่า พ่อคุณ อาจพอที่จะบอกข่าวสารนั้นแม้แก่เราบ้างได้หรือ. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า อาจ พระเจ้าข้า แล้วบ้วนปากด้วยสุวรรณกิงคาร กราบทูล ว่า ข้าแต่พระราชเทวี พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก แม้พระราชเทวี พระองค์นั้น พอได้สดับคำนั้นแล้ว เป็นผู้มิพระเสรีระอันปีติถูกต้องแล้วไม่อาจจะกำหนดอะไร ๆ ได้ถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๔ ได้ทรงสดับว่า พระพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้นแล้ว จึงตรัสว่า

พ่อคุณในเพราะบพณี พระราชาทรงพระราชทานทรัพย์ให้พ่อเท่าไร. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ๑ แสนพระเจ้าข้า. พระราชเทวีตรัสว่า พ่อคุณ พระราชาพระราชทานทรัพย์ ๑ แสนแก่พวกท่าน เพราะได้สดับข่าวสารถึงขนาดนี้ นับว่าทรงกระทำไม่สมควรเลย เราจะให้ทรัพย์ ๑ แสน ในเพราะบรรณาการอันยากแค้นของเรา แก่พวกท่าน พวกท่านได้กราบทูลเรื่องอะไรอย่างอื่นอีกหรือไม่ พวกพ่อค้าเหล่านั้น กราบทูลถึงข่าวสาร ๒ อย่างแน่นอนนี้ให้ทรงทราบ ว่า เรื่องนี้ และเรื่องนี้ พระราชเทวี ไม่อาจจะกำหนดอะไร ๆ ได้ตลอด ๓ วาระ เหมือนกับนัยที่กล่าวแล้วในตอนแรกนั้นแล ทุก ๆ ครั้งที่ ๔ ได้พระราชทานทรัพย์ครั้งละ ๑ แสน รวมความว่า พวกพ่อค้าเหล่านั้น ได้รับทรัพย์ทั้งหมดไปถึง ๑๒ แสน.

ลำดับนั้น พระราชเทวีจึงตรัสถามพวกพ่อค้าเหล่านั้นว่า พ่อคุณ พระราชาเสด็จไปในที่ไหนเล่า พวกพ่อค้าจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระเทวี พระราชาตรัสว่า เราจักบวชอุทิศพระศาสนาแล้วก็เสด็จไป พระราชเทวี ตรัสถามว่า ข่าวสารอะไรที่พระราชพระองค์นั้น ได้มอบแก่เรามีไหม พวกพ่อค้ากราบทูลว่า นัยว่า ทรงสละมอบความเป็นใหญ่ทั้งหมดแต่พระองค์ นัยว่า พระองค์จึงเสวยสมบัติตามความสุขสำราญเถิด. พระราชเทวี ตรัสถามว่า พวกอำมาตย์ไปไหนเสียเล่าพ่อคุณ. พวกพ่อค้ากราบทูลว่า ข้าแต่พระราชเทวี แม้พวกอำมาตย์เหล่านั้นก็พูดว่า พวกเราจักบวชกับพระราชาแล้วไปแล้ว พระราชเทวีพระองค์นั้น จึงรับสั่งเรียกหาพวกภรรยาของอำมาตย์เหล่านั้นมาแล้ว ตรัสว่า แม่คุณ สามีของพวกเจ้าสั่งไว้ว่า พวกเราจักบวชกับพระราชา แล้ว

ก็พากันไปแล้ว พวกเจ้าจักทำอะไร. พวกภรรยาของอำมาตย์เหล่านั้นจึงทูลถามว่า ข้าแต่พระราชเทวี ข่าวสารอะไร ที่พวกสามีส่งฝากมาถึงพวกหม่อมฉัน พระราชเทวีตรัสว่า ได้ทราบว่า พวกอำมาตย์เหล่านั้นได้สละมอบสมบัติของตนแก่พวกเธอ ได้ทราบว่า พวกเธอจงบริโภคนสมบัติตามสบายเถิด พวกภรรยาของอำมาตย์เหล่านั้นกราบทูลถามว่า ข้าแต่พระราชเทวี พวกเราจักกระทำอย่างไรดีเล่า. พระราชเทวีตรัสว่า เบื้องแรก พระราชาของพวกเราพระองค์นั้น ดำรงอยู่ในหนทาง เอาทัปป์ ๓ แสนบุชาพระรัตนตรัยแล้ว สละพระราชสมบัติที่คล้ายกับก้อนเขพะ ออกไปได้ด้วยตั้งพระราชหฤทัยว่า เราจักบวช แม้เราได้สดับข่าวสารของพระรัตนตรัย ก็นำเอาทัปป์ ๔ แสนบุชาพระรัตนตรัยนั้นแล้ว ก็ขึ้นชื่อว่าสมบัตินั้น มิใช่จะเป็นทุกข์แต่พระราชยาอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมเป็นทุกข์แม้แก่เราเหมือนกัน ใครจักคุกเข่าลงที่พื้นดินแล้ว อ้าปากรับก้อนเขพะที่พระราชาล้มแล้วเล่า เราไม่มีความต้องการสมบัติ เราจักบวชอุทิศพระศาสนา. พวกภรรยาของพวกอำมาตย์เหล่านั้น กราบทูลว่า ข้าแต่พระราชเทวี ถึงพวกข้าพระองค์ ก็จักบวชพร้อมกับพระองค์. พระราชเทวีตรัสว่า ถ้าพวกเจ้าอาจสามารถ ก็นับว่าเป็นการดี. พวกภรรยาของพวกอำมาตย์เหล่านั้น กราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ อาจสามารถ พระเจ้าข้า พระราชเทวีตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นพวกเจ้าจงมา แล้วรับสั่งให้ตระเตรียมรถพันคันเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้นรถ เสด็จออกไปพร้อมกับพวกภรรยาของอำมาตย์เหล่านั้น ในระหว่างทางได้ทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำสายแรก ได้ตรัสถามเหมือนอย่างที่ว่าพระราชตรัสถามครั้งแรกเช่นกัน ได้ทรงสดับความเป็นไปทั้ง

หมดแล้ว จึงตรัสว่า พวกเธอจงแลดูหนทางที่พระราชเสด็จไปแล้วซิ เมื่อพวกภรรยาของอำมาตย์เหล่านั้น กราบทูลว่า พวกหม่อมฉันมองไม่เห็นรอยเท้าของม้าสินธพเลย แล้วตรัสว่า พระราชาทรงกระทำสักการียาว่า เราเป็นผู้ออกไปเพื่ออุทิศพระรัตนตรัยแล้ว ทรงระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย จึงจักเสด็จไปแล้ว แม้เราออกมา ก็เพื่ออุทิศพระรัตนตรัย ด้วยอำนาจแห่งพระรัตนตรัย ขอน้ำนี้จงอย่าเป็นคุน้ำแก่เราเลย ดังนี้ ทรงอนุสรณ์ถึงคุณของพระรัตนตรัย รถพันคันก็แล่นไปได้ แม่น้ำได้เป็นเช่นกับแผ่นดินลาด. รถทุกคันเปียกเพียงแค่ขอบล้อเท่านั้นแล แม่น้ำอีก ๒ สายนอกนี้พระนางและทุกคนก็ได้ข้ามไปแล้ว ด้วยอุบายวิธีนี้นั้นแล.

พระศาสดา ได้ทรงทราบว่ายัญเหล่านั้นมาแล้ว จึงทรงอธิษฐาน โดยประการที่พวกภิกษุผู้เป็นสามเณรซึ่งนั่งอยู่แล้วในสำนักของพระองค์ให้มองไม่เห็นหญิงเหล่านั้น แม้พระราชเทวีกำลังเสด็จมา ได้ทอดพระเนตรเห็นพระรัศมี ซึ่งแผ่ชานออกจากพระสรีระของพระศาสดาแล้ว ก็ได้ทรงจินตนาการ เช่นเดียวกับพระเจ้ามหากัปปิยะเหมือนกัน แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมประทับยืนอยู่ สถานที่อันสมควรข้างหนึ่งแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้ามหากัปปิยะ เสด็จออกเพื่ออุทิศพระองค์ (บัดนี้) พระเจ้ามหากัปปิยะพระองค์นั้น ประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ขอพระองค์จงแสดงพระราชพระองค์นั้น ให้ปรากฏแก่พวกหม่อมฉันเถิดพระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า เชิญพวกเธอนั่งก่อนเถอะ พวกเธอจักได้พบเห็นพระราชพระองค์นั้นในที่นี้แหละ. หญิงเหล่านั้น แม้ทั้งหมดคร่ำเรงจิตใจพูดกันว่า นัยว่าพวกเรา

นั่งแล้วในที่นี้แหละ. จักได้พบเห็นพวกสามีของพวกเราแน่ ดังนี้ จึงนั่งแล้ว. พระศาสดาได้ตรัสแสดงอนุพุพิกถา (แก้หญิงทั้งหมด) ในเวลาจบเทศนา พระนางอินชาเทวี ก็บรรลุโสดาปัตติผลพร้อมกับหญิงเหล่านั้น พระมหา- กัปปินะเถระพร้อมด้วยพระบริวาร ได้สดับพระธรรมเทศนาที่พระศาสดาทรง แสดงแก้หญิงเหล่านั้นแล้ว ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔. ใน ขณะนั้น พระศาสดาได้ทรงแสดงให้หญิงเหล่านั้นเห็นภิกษุเหล่านั้นได้ ก็ใน ขณะที่หญิงเหล่านั้นมาถึงแล้ว ได้เห็นพวกสามีของตน ซึ่งทรงผ้ากาสาวยะ มี ศิระโกลนเข้า จิตก็จะไม่พึงมีอารมณ์เป็นหนึ่งได้ จะไม่พึงอาจเพื่อที่จะทำ มรรคและผลให้บังเกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่เวลาที่พวกเธอมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวแล้ว พระศาสดาจึงทรงแสดงภิกษุเหล่านั้นผู้ได้บรรลุพระ- อรหัตแล้ว แก่หญิงเหล่านั้น แม้หญิงเหล่านั้นได้เห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว ก็ได้ กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้วเรียนว่า ท่านผู้เจริญ กิจแห่งบรรพชิตของ ท่านถึงที่สุดแล้ว ดังนั้นแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา ยิน ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลขอบรรพชา.

ในขณะที่หญิงเหล่านั้น กล่าวคำขอบรรพชาอย่างนี้พระศาสดา ได้ ทรงดำริถึงการมาของนางอุบลวรรณาเถรี ในบัดดลที่พระศาสดาทรงดำริ แล้วเท่านั้น นางอุบลวรรณาเถรีนั้น ก็มาโดยทางอากาศ รับเอาหญิง เหล่านั้น ทั้งหมดนำไปยังสำนักภิกษุณีโดยทางอากาศแล้ว จึงให้บรรพชา ไม่นานเท่าไรนักหญิงเหล่านั้น ทั้งหมด ก็ได้บรรลุพระอรหัต พระศาสดาได้ทรง พากิษุพันรูปไปยังพระเชตวันวิหาร โดยทางอากาศ สดับมาว่า ณ ที่พระเชตวัน

นั่น ท่านพระมหากัปปิยะเที่ยวเปล่งอุทานว่า อโห สุข อโห สุข โอ์ สุข
จริงหนอ โอ์ สุขจริงหนอ ในสถานที่ต่าง ๆ มีที่พักกลางคืนเป็นต้น ภิกษุ
ทั้งหลายจึงได้กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ พระมหากัปปิยะเที่ยวเปล่งอุทานว่า โอ์ สุขจริงหนอ โอ์ สุขจริงหนอ
ดังนี้ คงจะเปล่งอุทานปรารภถึงความสุขอัน เกิดแต่พระราชสมบัติของตน
กระมัง พระศาสดา รับสั่งให้เรียกพระมหากัปปิยะนั้นมาแล้ว ตรัสถามว่า
กัปปิยะ ทราบว่า เธอเปล่งอุทานปรารภถึงความสุขอันเกิดแก่กามจริง
หรือ. พระมหากัปปิยะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ย่อมทรงทราบว่าข้าพระองค์เปล่งอุทานปรารภถึงความสุขนั้น หรือว่าข้าพระ
องค์เปล่งอุทานปรารภถึงความสุขอื่น. ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา จะได้เปล่งอุทานปรารภถึงความสุขอันเกิดแก่กาม
(หรือว่า) ความสุขอันเกิดแก่ราชสมบัติก็หาไม่ได้ หากแต่กรรมปีติ ย่อม
บังเกิดขึ้นแก่บุตรของเราผู้ประพฤติธรรมอยู่เท่านั้น เธอปรารภถึงอมตมหา
นิพพานจึงได้เปล่งอุทานอย่างนั้น ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม
จึงตรัสพระคาถาว่า.

ผู้มีปีติในธรรม มีใจผ่องใสแล้ว ย่อม

อยู่เป็นสุข บัณฑิตย่อมยินดีในธรรมที่พระอริยเจ้า

ประกาศแล้ว ในกาลทุกเมื่อ ดังนี้.

ต่อมาวันหนึ่ง พระศาสดาตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า คุณก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย พระกัปปิยะได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายหรือเปล่า? พวกภิกษุ

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระมหากัปปินะ เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย ประกอบอยู่ด้วยความสุขที่เป็นไปในทิฏฐธรรม ไม่ยอมให้แม่กระทิงโอวาท. พระศาสดาทรงมีรับสั่งให้เรียกพระเถระมาแล้ว ตรัสถามว่า กัปปินะ ทราบว่าเธอไม่ยอมให้แม่กระทิงโอวาทแก่พวกภิกษุอันเดวาสึก จริงไหม? พระมหากัปปินะกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า พร้าหมณ์ เธออย่าได้กระทำอย่างนั้นเลย ตั้งแต่วันนี้ไป เธอจงแสดงธรรมแก่พวกภิกษุที่เข้ามาหาแล้ว. พระเถระทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้าว่า สาธุ ดิละ พระเจ้าข้า ดังนี้แล้วจึงโอวาทให้สมณะพันรูป ดำรงอยู่ในพระอรหัต ด้วยการโอวาทเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ พระศาสดา เมื่อจะทรงสถาปนาพระสาวกของพระองค์ไว้ตามลำดับ จึงได้ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่า ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย พระมหากัปปินะ เป็นผู้เลิศกว่าสาวกทั้งหลายของเราผู้ให้โอวาทแก่ภิกษุแล.

พระเถระได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วอย่างนี้ ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. บทว่า อูทิตो อชฎากาเส ได้แก่ ผุดขึ้น ตั้งขึ้น ปรากฏในอากาศทั้งสิ้น อธิบายว่า คล้ายพระอาทิตย์ปรากฏกลางอากาศในฤดูสุรทกาล ฉะนั้น. บทว่า อกขทโส ตทา อาสี ความว่า ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระนั้น เราได้เป็นผู้มีปกติเห็นสาระ คือ เป็นผู้มีปกติเห็นประโยชน์ (เป็นผู้พิพากษาชี้ขาด) ได้ปรากฏเป็นอาจารย์.

บทว่า **สาวกสสุ กตาวิน** เชื่อมความว่า ได้ฟังพระดำรัสของ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งกำลังทรงประกาศคุณของพระสาวกผู้กล่าว สอนภิกษุ คือ ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศ ได้แก่ทรงประกอบไว้ในหน้าที่ ที่เป็นไปติดต่อกัน ทรงยังใจของเราให้รำริงยินดี.

บทว่า **หิ สสมภาโค** ได้แก่ มีส่วนเสมอกับหงส์. บทว่า **หิ สทฺนุท-
ภินิสฺสโน** เชื่อมความว่า มีพระสุรเสียงดุจหงส์ คือ มีพระดำรัสคล้ายกับเสียง
มโหระทึกและกลองเกราะ ได้ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงค้นหา
อามาคย์ผู้นี้เถิด. บทว่า **สมุคฺคตตฺนุรุหิ** ความว่า มีขนลุกขึ้นชูชันด้วยดี
หรือว่ามีใจฟูขึ้น (ด้วยปีติ). บทว่า **ขิมฺุตวณฺณ** ความว่า มีวรรณะเสมอ
ด้วยแก้วมุกดา คือ มีรัศมีแผ่ชานออกจากสรีระงดงาม. บทว่า **ปีณํ** ตั้ แปลว่า
มีพระอัสสาบริบูรณ์. บทว่า **ปสฺนุนนยฺนํ** ความว่า มีนัยน์ตาและใบหน้า
ผ่องใส.

บทว่า **กตาวิน** เชื่อมความว่า มหาอามาคย์นี้ นั้น บรรณาคำแห่ง
ของภิกษุผู้บำเพ็ญกุศลมาแล้ว ดำรงอยู่ในตำแหน่งอันเลิศเพราะเขามีความ
พลอยยินดี คือมีใจรำริง. บทว่า **สตโส อนุสาธิตฺยา** ความว่า พร่ำสอนด้วย
อำนาจถ้อยคำอันเป็นธรรมสมาเสมอเป็นเหตุ. บทว่า **พาราณสฺยมาสนฺน** ได้
แก่ในหมู่บ้านช่างหูกใกล้พระนครพาราณสี. บทว่า **ชาโต เภนียชาติย** ความ
ว่า เกิดในตระกูลช่างทอผ้า คือ ในตระกูลช่างหูก. คำที่เหลือ มีเนื้อความ
พอที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาหากัปปีนเถรอปทาน

ทัพพมัลลบุตรเถรปาทานที่ ๔ (๔๓๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระทัพพมัลลบุตรเถระ

[๑๒๔] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุต-
ตระ ทรงรู้แจ้งโลกทั้งหมดที่เป็นมุนี มีพระจักขุ
ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้

พระองค์ทรงตรัสสอน ทำสัตว์ให้รู้ชัด
ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามวิภูสงสาร ทรงฉลาดใน
เทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงยังประชุมชนเป็น
อันมากให้ข้ามพ้นไปได้

พระองค์เป็นผู้พระอนุเคราะห์ ทรงประกอบ
ด้วยพระกรุณา ทรงแสวงหาประโยชน์แก่สรรพ-
สัตว์ ยังเดียรฉัตรที่มาเฝ้าทุกคนให้ดำรงอยู่ใน
เบญจศีล

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงหมดความ
อาภูล ว้างจากพวกเดียรฉัตร และวิจิตรด้วยพระ-
อรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนาญชำนาญ

พระมหามุนีพระองค์นั้นสูง ๕๘ ศอก มี
พระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระ-
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

ครั้งนั้นอายุขัยของสัตว์แสนปี พระชิน-
สีห์พระองค์นั้น ดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณ
เท่านั้น ทรงยังประมุขชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
วัฏสงสารไปได้

ครั้งนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐี มียศใหญ่
ในพระนครหังสวดี เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ส่องโลก
ให้สว่างไปทั่ว แล้วได้สดับพระธรรมเทศนา

เราได้ฟังพระดำรัสของพระศาสดาผู้ตรัส
สรรเสริญสาวกของพระองค์ ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ
ให้ภิกษุทั้งหลาย ก็ขอบใจ

จึงทำอชิตการแด่พระองค์ผู้ทรงแสวงหา
คุณอันใหญ่พร้อมทั้งพระสงฆ์แล้ว หมอบลง
แทบพระบาทด้วยเศียรเกล้า แล้วปรารธนา
ฐานันดรนั้น

แท้จริง ในครั้งนั้น พระมหาวิรเจ้าพระ-
องค์นั้น ได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราไว้ว่า

เศรษฐีบุตรนี้ ได้นิมนต์พระโลกนายก
พร้อมด้วยพระสงฆ์ให้ฉันตลอด ๗ วัน เขาก็มี
อินทรียั้งใบบั่ว มีจะงอยปากเหมือนของราชสีห์
มีผิวพรรณดุจทองคำ หมอบอยู่แทบเท้าของเรา
ปรารธนาตำแหน่งอันสูงสุด

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้พระศาสดามีพระ-
นามว่า โคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกา-
ราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

เศรษฐีบุตรนี้จักได้เป็นสาวกของพระ-
พุทธเจ้าพระองค์นั้น ปราภุโดยชื่อว่า ทัพพะ เป็น
ภิกษุผู้เลิศฝ่ายจัดแจงเสนาสนะตามที่ปรารถนา
ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และด้วยการตั้ง
เจตนำงานไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์

เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐
ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้
เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงมีความสุขในที่ทุก
สถาน

ในกัปที่ ๕๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระนายก
พระนามว่าวิปัสสี ผู้มีพระเนตรงาม ทรงเห็น
แจ้งกรรมทั้งปวงได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว เราเป็นผู้มี
จิตขัดเคือง ได้พุดต่อสาวกของพระพุทธเจ้าผู้คงที่
พระองค์นั้น ผู้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว ทั้ง ๆ ที่รู้
อยู่ว่าท่านเป็นผู้บริสุทธ

และเราจับสลากแล้ว ถวายข้าวสุกที่
หุงด้วยน้ำนม แก่พระเถระทั้งหลาย ผู้แสวงหา
คุณใหญ่ ผู้เป็นสาวกของพระผู้แก่กว่า
นรชนพระองค์นั้นแหละ

ในภัทรรกัณฑ์ พระพุทธเจ้าผู้เป็นวงศ์พันธุ์
ของพรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านัก-
ปราชญ์ พระนามว่า กัสสปะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์ทรงยังศาสนธรรมให้รุ่งโรจน์ ข่มขี่
เดียรฉัตรผู้หลอกลวงเสีย ทรงแนะนำเวไนยสัตว์
แล้ว เสด็จปรินิพพานพร้อมทั้งพระสาวก

ครั้งเมื่อพระโลกนาถเจ้าพร้อมทั้งพระ-
สาวกปรินิพพานแล้ว ครั้งเมื่อศาสนา กำลัง
จะสิ้นสูญอันตรธาน ทวยเทพและมนุษย์พากัน
สลดใจ สยายผม มีหน้าเศร้า คร่ำครวญว่า

ดวงตาคือธรรมจกดับแล้ว เราจักไม่ได้
เห็นท่านที่มีวัตรดีงามทั้งหลาย เราจักไม่ได้ฟัง
พระสัทธรรม นำสังเวช เราเป็นคนมีบุญน้อย

ครั้งนั้น พันธุ์พืชทั้งหมดนี้ ทั้งใหญ่ทั้ง
หนาได้ไหวสะเทือน ศาครสมุทได้ แม่น้ำ
ร้องอย่างน่าสงสาร

อมนุษย์ดีกลองดังทั่วทั้งสี่ทิศ อสนีบาต

อันน่ากลัวตกลงไปรอบ ๆ อุกกาบาตตกจากท้องฟ้า

ดาวหางปรากฏ เกลียวแห่งเปลวไฟมีควันพวยพุ่ง

หม่อมฤกษ์ครวญครางอย่างน่าสงสาร

ครั้งนั้น เราทั้งหลายเป็นภิกษุรวม ๗ รูป

ด้วยกัน ได้เห็นความอุบาทว์อันร้ายแรง แสดง

เหตุว่าพระศาสนาจะสิ้นสูญ จึงเกิดความสังเวช

คิดกันว่า

เว้นพระศาสนาเสีย ไม่ควรที่เราจะมี

ชีวิตอยู่ เราทั้งหลายจึงจะเข้าไปสู่ป่าใหญ่แล้ว

บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระชินสีห์เจ้า

ครั้งนั้น เราทั้งหลายได้พบภูเขาคินใน

ป่าสูงลิ่ว เราได้ขึ้นทางพะอง แล้วผลักพะอง

ให้ตกลงเสีย

ครั้งนั้น พระเถระได้ตักเตือนเราว่าการ

อุบัติแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก อีกประการหนึ่ง

ความเชื่อที่บุคคลได้ไว้ ก็หาได้ยาก และพระ-

ศาสนายังเหลืออีกเล็กน้อย

ผู้ที่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปเสีย จะต้องตก

ลงไปในสาคร คือความทุกข์อันไม่มีที่สิ้นสุด

เพราะฉะนั้น พวกเราควรกระทำความเพียร ตลอด
เวลาที่พระศาสนายังดำรงอยู่เถิด ดังนี้
ครั้งนั้น พระเถระนั้นเป็นพระอรหันต์
พระอนุเถระได้เป็นอนาคามี พวกเราที่เหลือ
จากนี้ เป็นผู้มั่งคิลบริสุทธ์ประกอบความเพียร จึง
ได้ไปยังเทวโลก

องค์ที่ข้ามสงสารไปได้ปรินิพพานแล้ว
อีกองค์หนึ่งเกิดในชั้นสุทธาวาส, เราทั้งหลาย คือ
ตัวเรา ๑ พระปุกกุสาติ ๑ พระสภียะ ๑ พระ-
พาหิยะ ๑ พระกุมารกัสสปะ ๑ เกิดในที่นั้น ๆ
อันพระโคตมบรมศาสดา ทรงอนุเคราะห์ จึง
หลุดพ้นไปจากเครื่องจองจำ คือ สังสารวัฏได้

เราเกิดในพวกมัลลกะศรียในพระนคร
กุสินารา เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์นั้นแล มารดาได้
ถึงแก่กรรม เขาช่วยกันยกสตรีระขึ้นสู่เชิงตะกอน
ลำดับนั้น เราตกลงมา ตกกลงไปในกอง
ไม้ ฉะนั้นจึงปรากฏนามว่า ทัพพะ ด้วยผลแห่ง
การประพุดติพรหมจรรย์ เรามีอายุได้ ๗ ขวบ
ก็หลุดพ้นจากกิเลส ด้วยผลที่ถวายข้าวสุก
ผสมน้ำนม เราจึงเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ด้วย
บาปเพราะกล่าวต่อพระชีณาสพ เราจึงถูกคนโจท
มากมาย

บัดนี้เราล่วงบุญและบาปได้ทั้งสองอย่าง
แล้ว ได้บรรลুবรมสันติ เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่
เราแต่งตั้งเสนาสนะให้ท่านผู้มีวัตรอันดี
งามทั้งหลายยินดี พระพิชิตมารทรงพอพระทัยใน
คุณชื่อนั้นจึงได้ทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่าคุณพระทัฬหฬลปุตตเถระได้ภยิตถาภาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล
จบทัฬหฬลปุตตเถรอปทาน

๕๓๔. อรรถกถาทัฬหฬลปุตตเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-
อปทานของท่านพระทัฬหฬลปุตตเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร
นาม ชีโน ดังนี้.
แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากใน
ภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้
เกิดเป็นบุตรเศรษฐี ได้เป็นผู้สมบุรุษด้วยสมบัติ เขาเลื่อมใสในพระศาสดา

กำลังฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาอยู่ ได้มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ซึ่ง
พระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุผู้จัดแจงเสนาสนะแล้ว
มีใจเลื่อมใส นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ได้ถวายมหาทาน
ตลอด ๗ วัน พอล่วงได้ ๗ วัน ได้หมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว प्रารธนาตำแหน่งนั้น แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบถึงความ
สำเร็จของเขาจึงได้ตรัสพยากรณ์แล้ว.

เขาได้บำเพ็ญกุศลกรรมจนตลอดชีวิตแล้ว จุติจากอภัพนั้น ได้เสวย
ทิพยสมบัติในหมู่เทวดาชั้นดุสิตเป็นต้น แล้วจุติจากอภัพนั้น ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เขาได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เพราะ
ได้คบหากับอัสสปุรุษ แม้รู้ว่าภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ก็ยังไม่ฟังคำกล่าวด้วยคำไม่จริง. เขาได้ถวายสลากภัตตร้านม
แต่พระสาวกทั้งหลาย ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นนั้นแล. เขาได้ทำบุญจน
ตลอดอายุแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้ง
๒ แล้ว ในกาลแห่งพระกัสสปทศพล เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล ในกาล
ที่สุขบวชแล้วในพระศาสนา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ความ
โกลาหลอลหม่านก็ได้เกิดขึ้นในสกลโลก ภิกษุ ๗ รูป เป็นบรรพชิตในรูป
ยังภูเขาลูกหนึ่งในท่ามกลางป่า ในปีจันตชนบทแล้ว ผลักพะองให้ตกลง
ด้วยคิดว่า ความหวังในชีวิต จงตกลงไป ความสิ้นอาลัย จงจมลงไปเสียเถิด
หัวหน้าพระเถระผู้ให้โอวาทแก่ภิกษุเหล่านั้น ภายใน ๗ วัน ก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์. พระเถระที่ร่อนลงมาจากพระเถระนั้น ได้เป็นพระอนาคามี. พระเถระ

อีก ๕ รูปนอกนี้ เป็นผู้มึลลบริสุทธิ จุตจากอัทธานั้นแล้วไปบังเกิดใน
เทวโลก. ได้เสวยทิพย์สุขในเทวโลกนั้นตลอดพุทธันดรหนึ่ง. ในพุทธรูปบาท
กาลนี้ ภิกษุ ๔ รูปเหล่านั้นคือ ปุกกุสาติ ๑ สกียะ ๑ พาหิยะ ๑ กุมารกัสสปะ ๑
ได้บังเกิดแล้วในที่นั้น ส่วนพระเถระนี้ได้บังเกิดในอนุปิยนครในมัลลรัฐ.
มารดาได้กระทำกาละเสย ในระหว่างที่ทารกนั้นยังมีทันได้ออกจากท้องมารดา
แล. ลำดับนั้น บุคคลหนึ่ง จึงให้ช่วยกันยกร่างของนางขึ้นวางบนจิตกาธาน
เพื่อทำการฌาปนกิจ แล้วได้ช่วยกันรับประคับประคองกุมารซึ่งตกลงมาใน
ระหว่างกองไม้ไผ่. ดังนี้ พระเถระนี้ จึงได้ปรากฏชื่อว่า ทัพพมัลลบุตร เพราะ
ตกลงมาที่กองไม้. ในกาลต่อมา ด้วยอำนาจบุญสมภารที่ทำไว้ในปางก่อน
ท่านจึงได้บวชแล้วประกอบความเพียรเจริญกัมมัฏฐาน ไม่นานเท่าไรนัก ก็ได้
บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔.

ลำดับนั้น พระศาสดา จึงทรงมอบหมายท่านไว้ในตำแหน่งจัด
เสนาสนะ และในตำแหน่งจัดแจงเรื่องภัตตแก่ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าท่าน
วางตนเป็นกลาง และเพราะท่านมีอานุภาพสมบุรณ์ และพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมด
ก็พร้อมกันยกย่องท่าน อันว่าเรื่องนั้นได้มาแล้วในวินัยขันธกะนั้นแล. ใน
กาลต่อมาพระเถระได้เจาะจงสลาทภัตตรของท่านผู้ให้สลาทอันประเสริฐคนหนึ่ง
แก่พวกภิกษุเมตตियุมชกะ. พวกภิกษุเหล่านั้น ร่าเริงดีใจ พุคกันว่าพຽงนี้
พวกเราจักบริโภทภัตที่เจือด้วยถั่วเขียวเนยใสและน้ำผึ้งของเรา ดังนี้แล้วจึง
ได้มีความอุตสาหะ. ฝ่ายอุบาสกนั้น ทราบว่าถึงวาระของภิกษุเหล่านั้นจึงสั่ง
นางทาสีว่า แน่แม่ พຽงนี้ภิกษุเหล่าใดจักมาถึงในที่นี้เจ้าจงอังคาสภิกษุเหล่านั้น

ด้วยข้าวปลายเกรียน มีน้ำผักคองเป็นที่ ๒ แม้ทำสีนั้นก็ได้นิมนต์ให้
ภิกษุเหล่านั้นผู้มาถึงแล้วให้นั่ง ณ ที่มุมซุ้มประตู นิมนต์ท่านบริโภคน้ำแล้วอย่าง
ที่นายสั่งนั้นแล. ภิกษุเหล่านั้น ไม่พอใจ เตือดคาลอยู่ด้วยความโกรธ ผูก
อาฆาตในพระเถระพุดติเตียนว่า พระเถระรูปนั้นแหละ ทำใช้ให้ทายกผู้ให้
ภัตอันอร่อย สั่งให้ให้ภัตอันไม่อร่อยแก่พวกเรา จึงมีความทุกข์ เศร้าใจ
นั่งแล้ว. ลำดับนั้น นางภิกษุณีชื่อว่าเมตติยาจึงถามภิกษุเหล่านั้นว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ท่านมีความทุกข์ใจเรื่องอะไร ? ภิกษุเหล่านั้นพูดว่า น้องหญิง!
เรื่องอะไรพวกเราจึงมาถูกพระทัตพมัลลบุตรเบียดเบียน คอยเพ่งโทษ. นาง
ภิกษุณีจึงถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มีเรื่องอะไรที่ดิฉันพอสามารถจะช่วยทำได้
ไหม ? ภิกษุเหล่านั้นพูดว่า เธอจงยกโทษของพระทัตพมัลลบุตรนั้นขึ้นเถิด.
นางภิกษุณีนั้น จึงได้กระทำการกล่าวคู่ยกโทษแก่พระเถระในเรื่องนั้น ๆ. ภิกษุ
ทั้งหลายได้สดับเรื่องนั้นแล้ว จึงกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทราบ
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับสั่งเรียกหาพระทัตพมัลลบุตรแล้ว
ตรัสถามว่า ทัตพะ ได้ยินว่าเธอได้กระทำการอันแปลกแก่นางเมตติยา
ภิกษุณี จริงไหม ? พระทัตพมัลลบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงทราบว่าข้าพระองค์เป็นอย่างไร. พระผู้มีพระภาค-
เจ้าตรัสว่า ทัตพะ พวกทัตพมัลลบุตรทั้งหลาย ย่อมไม่อธิบายอย่างนั้นแล
เธอจงบอกมาว่า เป็นผู้กระทำหรือไม่ได้เป็นผู้กระทำ. พระทัตพมัลลบุตร
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ได้เป็นผู้กระทำพระเจ้าข้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พวกเธอจงประกอบภิกษุเหล่านั้นให้เมตติยาภิกษุณี

พินาศเสีย ภัทษุทั้งหลายมีพระอุบาลีเถระเป็นประธาน จึงสั่งให้นางภัทษุณีนั่นสึกเสียแล้ว ชักถามพวกภัทษุเมตตियุมชกะ เมื่อพวกภัทษุเหล่านั้น กราบเรียนว่า พวกเราได้ใช้นางภัทษุณีนั่นเอง ดังนี้แล้วจึงได้พากันกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ. พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติอาบัติสังฆาทิเสสในเพราะกล่าวคู่เรื่องอันไม่มีมูลแก่พวกภัทษุเมตตियุมชกะ.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระทัฬหเถระเมื่อจะจัดแจงเสนาสนะสำหรับพวกภัทษุ คือเมื่อจะส่งพวกภัทษุผู้ที่เสมอกันไปในพระมหาวิหาร ๑๘ แห่ง รอบพระเวฬุวันมหาวิหาร ในส่วนแห่งราตรีในเวลามืด ใช้นิ้วทำแสงประทีปให้ลูกโพลงแล้ว ส่งพวกภัทษุผู้ไม่มีฤทธิ์ไปด้วยแสงสว่างนั้นนั้นแล เมื่อหน้าที่จัดแจงเสนาสนะและหน้าที่จัดแจงเรื่องภัตของพระเถระเกิดปรากฏแล้วอย่างนั้น พระศาสดาเมื่อจะทรงแต่งตั้งพระทัฬหเถระไว้ในฐานันดรในท่ามกลางหมู่พระอริยเจ้าจึงทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งที่เลิศว่า คู่ก่อนภัทษุทั้งหลาย พระทัฬหมัลลบุตร เป็นผู้เลิศแห่งหมู่ภัทษุสาวกของเรา ผู้จัดแจงเสนาสนะแล.

พระเถระ ระลึกถึงบุรพกรรมของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตโร นาม ชิน** ดังนี้ ถ้อยคำนั้นทั้งหมดมีเนื้อความดั่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. เธอมีความว่าในกัปที่ ๕๑ แต่ขึ้นไป พระผู้นำของชาวโลกพระนามว่า วิปัสสิทรงได้อุบัติขึ้นแล้วในโลกแล. บทว่า **ทฎฐจิจฺจโต** ความว่าผู้มีจิตอันโทษประทุษร้ายแล้ว คือ ผู้มีจิตไม่ผ่องใสเพราะสมาคมกับคนไม่ดี. บทว่า **อุปวที สวากัง ตสฺส** ความว่า เราได้ให้ร้ายพระสาวกที่เป็นพระจิณาสพ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น คือ เราได้ยก

เอาถ้อยคำที่ไม่เป็นจริงกล่าวทับถม ได้แก่เราได้กระทำการกล่าวผู้ด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง. บทว่า **ทุนทุภโย** ความว่า เกรีท่านเรียกว่าทุนทุภ โกลงมะโหระทิกเพราะเปล่งเสียงว่า ทุง ทุง ดังนี้. บทว่า **นาทยีสู** แปลว่า เปล่งเสียงดัง. บทว่า **สมนุตโต อสนิโย** เชื่อมความว่า ประกอบลงแล้วในหิน คือให้พินาศไปโดยทิศาภาคทั้งหมด รวมความว่า สายฟ้าอาชญาของเทวดาอัน นำมาซึ่งความหวาดกลัวได้ฝ่าแล้ว. บทว่า **อุกุกา ปตีสู นภสา** ความว่า ก่อกองไฟได้ตกลงแล้ว จากอากาศ. บทว่า **ฐุมเกตุ จ ทิสฺสติ** ความว่า และกองไฟอันประกอบด้วยกลุ่มควัน ย่อมปรากฏชัดเจน. คำที่เหลือ มีเนื้อความพอที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถาทัพนมัลลปุตตเถราปทาน

กุมารกัสสปเถราปทานที่ ๕ (๕๓๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกุมารกัสสปเถระ

[๑๒๕] ในกัณฑ์แสนแต่กัณฑ์นี้ พระ-

ผู้มีพระภาคเจ้าผู้นายก ทรงเกื้อกูลแก่สัตว์โลก
ทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีพระนามว่าปทุมุตตระ
ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์มีชื่อเสียง

โต้งดั่ง ฐูจปไตรเพท เทียวไปในที่พักสำราญ

กลางวัน ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นายกของ

โลก กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงยัง

มนุษย์พร้อมด้วยทวยเทพให้ตรัสรู้ กำลังทรง

สรรเสริญพระสาวกของพระองค์ ผู้กล่าวธรรม

กถาวิจิตรอยู่ในหม่อมหาชน

ครั้งนั้น เราขอบใจ จึงได้นิมนต์พระ-
ตถาคตแล้วประดับประดาฉาบให้สว่างไสวด้วย
รัตนนานาชนิด ด้วยผ้าอันย้อมด้วยสีต่าง ๆ
นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและ
ฉันในมณฑปนั้น เรานิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อม
ด้วยพระสาวกให้เสวยและฉันโภชนะมีรสอันเลิศ
ต่าง ๆ ถึง ๗ วัน

แล้วเอาดอกไม้ที่สวยงามต่าง ๆ ชนิด
เป็นที่อาศัยอยู่แห่งกรุณา ได้ตรัสว่า จงดูพราหมณ์
นี้ ผู้มีปากและตาเหมือนดอกปทุมมากด้วยความ
ปรีดาปราโมทย์ มีกายและใจฟูขึ้นเพราะโสมนัส
นำความร่ำเรียงมา จักษุเบิกกว้าง มีความปรารถนา
ในศาสนาของเรา หมอบลงแทบบาทมูลาของเรา
มีความประพุดติมัน มีใจโสมนัส เขาปรารถนา
ฐานันดรนั้น คือ การกล่าวธรรมกถาอันวิจิตร

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระ-
นามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช
จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ผู้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดา

พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จัก

มีนามว่ากุมารกัสสปะเป็นสาวกของพระศาสดา

เพราะอำนาจดอกไม้และผ้าอันวิจิตรกับ

รัตนะ เขาจักถึงความเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย

ผู้กล่าวธรรมกถาอันวิจิตร

เพราะกรรมที่ทำได้แล้ว และเพราะการ

ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไป

สวรรค์ดาวดึงส์

เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่

เหมือนตัวละครหมุนเวียนอยู่กลางเวทีเต้นรำ

ฉะนั้น เราเป็นบุตรของเนื้อชื้อสาชะหยั่งลงใน

ครรภ์แห่งแม่เนื้อ

ครั้งนั้น เมื่อเราอยู่ในท้องมารดาของ

เรา ถึงเวรที่จะต้องถูกฆ่า มารดาของเราถูกเนื้อ

สาชะทอดทิ้ง จึงยึดเอาเนื้อนิโครธเป็นที่พึ่ง

มารดาของเราอันพญาเนื้อนิโครธ ช่วย

ให้พ้นจากความตาย สละเนื้อสาชะแล้ว ตัก

เตือนเราผู้เป็นบุตรของตัวในครั้งนั้นอย่างนี้ว่า

ควรคบหาแต่เนื้อโครธเท่านั้น ไม่ควร

เข้าไปคบหาเนื้อสาชะ ตายในสำนักเนื้อนิโครธ

ประเสริฐกว่า มีชีวิตอยู่ในสำนักเนื้อสาชะจะประ-

เสริฐอะไร.

เรา มารดาของเรา และเนื่อนนอกจากนี้
อันเนื่อนโคธธ ผู้เป็นเป็นนายฝูงนั้นพำสาอน อาศัย
โอาวาทของเนื่อนโคธธนั้น จึงได้ไปยังที่อยู่อาศัยคือ ส
คือ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์อันร้นรมย์ ประหนึ่งว่าไป
ยังเรือนของตัวที่ทิ้งจากไป ฉะนั้น.

เมื่อพระศาสนาของพระกัสสปธิรเจ้า
กำลังถึงความสิ้นสูญอันตรธาน เราได้ขึ้นภูเขอาอัน
ล้วนด้วยหิน บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระ-
พิชิตมาร

กับัดนี้ เราเกิดในสกุลเศรษฐีในพระ-
นครราชคฤห์ มารดาของเรามีครรภ์ ออกบวช
เป็นภิกษุณี พวกภิกษุณี รู้ว่ามารดาของเรามีครรภ์
จึงนำไปหาพระเทวทัต พระเทวทัตนั้น กล่าววว่า
จงนาสนะภิกษุณีผู้ลามกนี้เสีย

ถึงในบัดนี้มารดาบังเกิดเกล้าของเรา เป็น
ผู้อันพระพิชิตมารจอมมุณีทรงอนุเคราะห์ไว้ จึง
ได้ถึงความสุขในสำนักของภิกษุณี

พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าโกศล ได้
ทรงทราบเรื่องนั้นจึงทรงเลี้ยงดูเราไว้ด้วยเครื่อง
บริหารแห่งกุมาร และตัวเรามีชื่อว่ากัสสปะ เพราะ
อาศัยท่านพระมหากัสสปเถระ เราจึงถูกเรียกว่า
กุมารกัสสปะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 270

เพราะได้สดับพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธเจ้า ที่พระ-
พุทธเจ้าทรงแสดงว่า กายเช่นเดียวกับจอมปลวก
จิตของเราจึงพ้นอาสวะทั้งปวง เราได้รับ
ตำแหน่งเอตทัคคะ ก็เพราะทรมานพระเจ้าปายาสี
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระกุมารกัสสปะได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกุมารกัสสปเถรอปทาน

จบภาณวารที่ ๒๔

๕๓๕. อรรถกถากุมารกัสสปเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระกุมารกัสสปเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อิโต**
สทสหัสสมุหิ ดังนี้.

ได้ทราบว่า พระเถระรูปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว วัน
หนึ่ง ขณะที่กำลังฟังธรรมในสำนักของพระศาสดา ได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่ง
พระศาสดาทรงสถาปนาเอาไว้ในตำแหน่งที่เสียดว่าภิกษุผู้กล่าวธรรมถาอัน
วิจิตร แม้ตนเองก็ปรารถนาตำแหน่งนั้นบ้าง จึงตั้งปณิธานไว้ กระทำบุญ
ทั้งหลาย อันเหมาะสมแก่ตำแหน่งนั้น ดำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุ จุติจากอภัพ
นั้น ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกรั้ง ๒ แล้ว
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เขาได้บังเกิดในเรือนอัน มี
สกุล บวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว บำเพ็ญ
สมณธรรม ท่องเที่ยวไปเฉพาะในสุคติทั้งหลายอย่างเดียว ได้เสวยทิพยสุข
และมนุษย์สุขแล้วในพุทธปรุบาทกาลนี้เขาได้บังเกิดในท้องของลูกสาวเศรษฐี
คนหนึ่ง ในกรุงราชคฤห์. ทราบว่า ลูกสาวเศรษฐีนั้น ในเวลาที่เป็นเด็ก
หญิงนั้นแล มีความประสงค์จะบวช จึงขออนุญาตมารดาบิดา เมื่อไม่ได้รับ
อนุญาตให้บวชจึงไปยังตระกูลสามี ได้มีครรภ์ แต่ไม่รู้ว่ามีครรภ์นั้น จึงคิด
แล้วว่า เราจักทำให้สามียินดี (ทำให้ลูกใจสามี) แล้วจึงจักขออนุญาตบวช.
เมื่อนางจะทำให้ลูกใจสามี จึงชี้ถึงโทษของสรีระโดยนัยเป็นต้นว่า

ถ้าในภายในของร่างกายนี้ จะพึงกลับ

ออกมาในภายนอกไซ้ บุคคลก็จะต้องถือท่อนไม้

คอยไล่หมูกาและหมูสุนัขแน่นอน ดังนี้.

จึงทำสามิผู้ประเสริฐนั้น ให้ยินดีแล้ว

หญิงนั้น ได้รับอนุญาตจากสามิแล้ว ไม่รู้ว่ามีการ์จึงได้บวชใน
หมู่ นางภิกษุณีฝ่ายของพระเทวทัต. พวกนางภิกษุณีได้เห็นนางมีการ์
จึงไปถามพระเทวทัต. พระเทวทัตนั้นตัดสินว่า นางภิกษุณีนี้ไม่เป็นสมณะ.
นางภิกษุณีนั่นจึงคิดว่า เรามีได้บวชอุทิศพระเทวทัต. แต่เราบวชอุทิศ
พระผู้มีพระภาคเจ้าดังนี้ จึงได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ทูลถามพระ-
ทศพล. พระศาสดา ทรงมอบหมายให้พระอุบาลีเถระรับหน้าที่ไป พระเถระ
สั่งให้เรียกตระกูลชาวพระนครสาวัตถี และนางวิสาขาอุบาสิกามาแล้ว เมื่อจะ
วินิจฉัยเรื่องนั้นพร้อมกับบริษัทผู้มีความขัดแย้ง จึงกล่าวว่า นางได้มีการ์
ก่อนบวช ครรภ์ไม่มีอันตรายบวชแล้ว. พระศาสดาได้ทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว
ตรัสว่า อุบาลีวินิจฉัยอธิกรณ์ถูกต้องดีแล้ว จึงทรงประทานสาธุการแก่พระ-
เถระ.

นางภิกษุณีรูปนี้ ได้ตลอดบุตรรูปร่างงดงามดุจทองคำ. พระเจ้า
ปเสนทิโกศล ทรงพระดำริว่า การเลี้ยงดูทารก จะเป็นความกังวลใจแก่พวก
นางภิกษุณี จึงทรงรับสั่งให้แก่พวกญาติแล้ว รับสั่งให้เลี้ยงดู. พวกญาติได้
ตั้งชื่อทารกนั้นว่า กัสสปะ. ในกาลต่อมามารดาประดับตกแต่งแล้ว นำไป
เฝ้าพระศาสดาแล้วทูลขอบรรพชาแล้ว. ก็เพราะท่านบวชในเวลาที่เป็นเด็ก
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พวกเธอจงเรียกกัสสปะมา พวกเธอจงให้
ผลไม้หรือว่าของที่ควรเคี้ยวนี้แก่กัสสปะ พวกภิกษุจึงทูลถามว่า กัสสปะไหน.

ต่อมาในเวลาเจริญวัยแล้ว จึงปรากฏชื่อว่า **กุมารกัสสปะ** เพราะตั้งชื่อเสียใหม่ว่ากุมารกัสสปะ และเพราะเป็นบุตรที่พระราชาทรงชุบเลี้ยง.

จำเดิมแต่บวชแล้ว ท่านก็บำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน และศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรวณะ. ลำดับนั้น ท้าวมหาพรหมผู้เป็นพระอนาคามีเกิดในชั้นสุทธาวาส ได้บำเพ็ญสมณธรรมบวชออกอุทเทร่วมกับท่านคิดว่า เราจักชี้ทางวิปัสสนาแล้ว กระทำอุบายเพื่อบรรลุมรรคผลได้ ดังนี้แล้ว จึงแต่งปัญหาขึ้น ๑๕ ข้อแล้ว บอกแก่พระเถระผู้อยู่ในป่าอัมภวันว่า ท่านควรถามปัญหาเหล่านั้น กะพระศาสดา. ที่นั้นท่านจึงทูลถามปัญหาเหล่านั้นกะพระผู้มีพระภาคเจ้า. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ทรงวิชันนาแก่เธอแล้ว. พระเถระเล่าเรียนปัญหาเหล่านั้น โดยทำนองที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วทั้งหมด ยังวิปัสสนาให้ถือเอาซึ่งห้องแล้ว ได้บรรลุพระอรหัต.

พระกุมารกัสสปะนั้น พอได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่คุ้นเคยได้ประพศิตมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อิโต สตสหสฺสสมฺหิ** ดังนี้ คำใดในคานันั้น มีเนื้อความซ้ำกับที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลัง คำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าจักไม่พรรณนา ข้าพเจ้าจักพรรณนาเฉพาะบทที่ยาก ๆ เท่านั้น.

บทว่า **อาปฺนฺนสตฺตา เม มาตา** ความว่า มารดาของเรามีครรภ์แก่เป็นหญิงมีครรภ์ ได้แก่มีครรภ์แก่ใกล้เวลาคลอด. บทว่า **วมฺมิกสฺสทิสํ** ภายความว่า ขึ้นชื่อว่า สรีระเป็นเช่นกับจอมปลวก พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงแสดงคือทรงประกาศไว้ว่าร่างกายนี้มีช่องอยู่ช่อง ซึ่งไหลไปอยู่เป็นนิตย์ เปรียบเหมือนจอมปลวกมีช่องเล็กช่องใหญ่ข้างโน้นข้างนี้ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลาย เช่น มอดและด้วงปลวก เป็นต้น ฉะนั้นเหมือนกัน อธิบายว่า

ครั้งได้สดับพระคำรสนั้นแล้ว จิตของเราไม่ยึดถืออาสวะทั้งหลาย พ้นแล้วจากกิเลสได้โดยพิเศษ คือ ดำรงอยู่แล้วในพระอรหัตผล. ในกาลต่อมา พระศาสดาได้ทรงทราบจากภิกษุทั้งหลายในที่นั้น ๆ ว่า พระเถระนั้นเป็นผู้กล่าวธรรมกถาได้อย่างวิจิตร จึงทรงสถาปนาเธอไว้ในตำแหน่งที่เลิศว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย กุมารกัสสปะนี้ เป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเรา ผู้กล่าวธรรมกถาให้วิจิตรแล.

จบอรรถกถากุมารกัสสปะเถรอปทาน

พาหิยเถรอปทานที่ ๖ (๕๓๖)

ว่าด้วยบุญกรรมของพระพาหิยเถระ

[๑๒๖] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นายก มีพระรัศมีใหญ่ เลิศกว่าไตรโลก มีพระนามชื่อว่าปทุมุตตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

เมื่อพระมุนี ตรัสสรรเสริญคุณของภิกษุผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลันอยู่ เราได้ฟังแล้วชอบใจ จึงได้ทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่

ถวายทานแด่พระมหามุนีพร้อมด้วยพระสาวกตลอด ๗ วัน ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้วปรารธนาฐานันดรนั้นในกาลนั้น

ลำดับนั้นพระสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์เราว่า จงดูพราหมณ์ที่หมอบอยู่แทบเท้าของเรานี้

ผู้สมบูรณ์ด้วยโสมนัส มีผิวพรรณเหมือนเด็กอายุ
๑๖ ปี

มีร่างกายอันบุญกรรมสร้างสรรให้คล้าย
ทองคำ ผุดผ่อง ผิวบาง ริมฝีปากแดงเหมือน
ผลตำลึงสุก มีฟันขาวคมเรียบเสมอ

มากด้วยกำลังคือคุณ มีกายและใจสูง
เพราะโสมนัส เป็นบ่อเกิดแห่งกระแสสำนึก คือ
คุณ มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสด้วยปีติ

เขาปรารถนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้ตรัสรู้
ได้โดยเร็วพลัน พระมหาวิรเจ้าพระนามว่าโคดม
จักเสด็จอุบัติขึ้นในอนาคตกาล

เขาจักเป็นธรรมทายาทของพระมหาวิร-
เจ้าพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จัก
ได้เป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าพาหิยะ

ก็ครั้งนั้น เราเป็นผู้ยินดี หมั่นกระทำ
สักการะพระมหา牟尼เจ้า トラบเท่าสิ้นชีวิต จุตินแล้ว
ได้ไปสวรรค์ ดุจไปที่อยู่ของตนฉะนั้น

เราจะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ย่อมเป็นผู้ถึง
ความสุข เพราะกรรมนั้นชักนำไป เราจึงได้
ท่องเที่ยวไปเสวยราชสมบัติ

เมื่อพระศาสนาของพระกัสสปธิริเจ้าเสื่อม
ไปแล้ว เราได้ขึ้นสู่ภูเขอันล้วนแล้วด้วยหิน

บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระชินสีห์ เป็นผู้มึ
ศีลบริสุทธิ์ มีปัญญา ทำกิจพระศาสนาของพระ-
ชินสีห์ เรา ๕ คนด้วยกัน จุดจากอัทธานั้นแล้ว
ไปสู่เทวโลก

เราเกิดเป็นบุรุษชื่อพาหิยะ ในภาระกัจฉ-
นครอันเป็นเมืองอุดม ภายหลังได้เล่นเรือไป
ยังสมุทรสาคร ซึ่งมีความสำเร็จเพียงเล็กน้อย

ไปได้ ๒-๓ วันเรือก็อุปปาง ครั้งนั้น
เรตกลงไปยังมหาสมุทร อันเป็นที่อยู่แห่งมังกร
ร้ายกาจ นำหวาดเสียว

ครั้งนั้น เราพยายามว่ายน้ำข้ามทะเลใหญ่
ไปถึงท่าสุปปารกะ มีคนรู้จักน้อย

เรานุ่งผ้ากรองเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต ครั้ง
นั้น หมู่ชนเป็นผู้ยินดีกล่าวว่า นี่พระอรหันต์
ท่านมาที่นี่

พวกเราสักการะพระอรหันต์ด้วยข้าว น้ำ
ผ้า ที่นอนและเภสัชแล้วจักเป็นผู้มีความสุข

ครั้งนั้น เราได้ปัจจัยอันเขาสักการะบูชา
ด้วยปัจจัยเหล่านั้น เกิดความดำริโดยไม่แยบคาย
ขึ้นว่า เราเป็นพระอรหันต์

ครั้งนั้น บรพเทวดารู้ว่าวาระจิตของเรา จึง
ตักเตือนว่าท่านหาธุระช่องทางแห่งอุบายไม่ ที่ไหน
จะเป็นพระอรหันต์เล่า

ครั้งนั้น เราอันเทวดานั้นตักเตือนสลัดใจ

จึงสอบถามเทวดานั้น พระอรหันต์ผู้ประเสริฐ

กว่านรชนในโลกนี้คือใคร อยู่ที่ไหน

เทวดานั้นบอกว่า

พระพิชิตมารผู้มีพระปัญญามาก ผู้มี

ปัญญาเสมือนแผ่นดินประเสริฐ ประทับอยู่ที่กรุง

สาวัตถี แคว้นโกศล พระองค์เป็นโอรสของ

เจ้าศากยะ เป็นพระอรหันต์ ไม่มีอาสวะ ทรง

แสดงธรรมเพื่อบรรลुพระอรหันต์.

เราได้สดับคำของเทวดานั้นแล้ว อิ่มใจ

เหมือนคนกำพร้าได้ขุมทรัพย์ ถึงความอัศจรรย์

เบิกบานใจที่จะได้พบพระอรหันต์อันอุดมชวนมอง

พึงใจ มีอารมณ์ไม่มีที่สุด

ครั้งนั้น เราออกจากที่นั่นไปด้วยตั้งใจ

ว่าเมื่อเราชนะกิเลสได้ ก็จะได้เห็นพระพักตร์

อันปราศจากมลทิน ของพระศาสดาทุกทีพาราตริ

กาล เราไปถึงแคว้นอันนารัณรมย์นั้นแล้ว ได้

ถามพวกพราหมณ์ว่า พระศาสดาผู้ยังโลกให้ยินดี

ประทับอยู่ที่ไหน

ครั้งนั้น พราหมณ์ทั้งหลาย ตอบว่า

พระศาสดา อันนราชนและทวยเทพถวายวันทนา

เสด็จเข้าไปสู่นูรีเพื่อทรงแสวงหาพระกระยาหาร

แล้ว พระองค์ก็เสด็จกลับมา ท่านชวนชาย
ที่จะเข้าเฝ้าพระมุนีเจ้า ก็จึงรีบเข้าไปถวายบังคม
พระองค์ผู้เป็นเอกอัครบุคลลนั้นเถิด

ลำดับนั้น เรารีบไปยังเมืองสาวัตถีบุรี

อันอุดม ได้พบพระองค์ผู้ไม่กำหนดในอาหาร
ไม่ทรงนุ่งด้วยความโลภ ทรงยังอมธรรมให้โชติ
ช่วง อยู่ ณ พระนครนี้ ประหนึ่งว่าเป็นที่อยู่ของ
สิริ พระพักตร์โชติช่วงเหมือนรัศมีพระอาทิตย์
ทรงถือบาตร กำลังเสด็จโจจรบิณฑบาตอยู่

ครั้นพบพระองค์แล้วเราจึงได้หมอบลง

กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตม ขอพระองค์โปรด
เป็นที่พึ่งของข้าพระองค์ ผู้เสียหายไปในทาง
ผิดด้วยเถิด

พระมุนีผู้สูงสุดได้ตรัสว่า เรากำลังเที่ยว
บิณฑบาต เพื่อประโยชน์แก่การยังสัตว์ให้ข้าม
พ้น เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่จะแสดงธรรมแก่ท่าน

ครั้งนั้น เราปรารถนาได้ธรรมนัก จึง

ได้ทูลอ่อนวอนพระพุทเจ้าบ่อย ๆ พระองค์ได้
ตรัสพระธรรมเทศนาสุญญตบทอันลึกซึ้งแก่เรา

เราได้ระดับธรรมของพระองค์แล้ว โอ

เราเป็นผู้อื่น พระศาสดาทรงอนุเคราะห์

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน

ของพระพุทเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระพาหิยทารุจิระผู้ได้กล่าวการ
พยากรณ์อย่างนี้แล้ว ล้มลงที่กองหยากเยื่อ เพราะ
แม้โคฤตฝีมองไม่เห็นตัวขวิดเอา พระเถระผู้มี
ปรีชามาก เป็นนักปราชญ์ ครั้นกล่าวบุรพจริต
ของตนแล้ว ท่านปรินิพพาน ณ พระนครสาวัตถี
เมืองอุมสมบูรณ

สมเด็จพระฤาษีผู้สูงสุด เสด็จออกจาก
พระนคร ทอดพระเนตรเห็นท่านพระพาหิยะผู้
นุ่งผ้าคารองนั้น ผู้เป็นนักปราชญ์ มีความ
เร่าร้อนอันลอยเสียแล้ว ล้มลงที่ภูมิภาค ดุจเสา
คันทรงถูกลมล้มลง ฉะนั้น หมดอายุ กิเลสแห่ง
ทำกิจพระศาสนาของพระชินสีห์เสร็จแล้ว

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระสาวก
ทั้งหลาย ผู้ยินดีในพระศาสนามาสั่งว่า ท่าน
ทั้งหลายจงช่วยกันจับร่างของเพื่อนสพรหมจารี
แล้วเผาเสีย

จงสร้างสถูปบูชา เขาเป็นคนมีปรีชา
มาก นิพพานแล้ว สาวกผู้ทำตามคำของเราผู้นี้
เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ตรัสรู้ได้เร็วพลัน

คาถาแม่ตั้งพัน ถ้าประกอบด้วยบทที่
แสดงความฉิบหาย มีไช่ประโยชน์ไฉไร คาถาบท
เดียวที่บุคคลฟังแล้วสงบระงับได้ ก็ประเสริฐ
กว่า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 280

น้ำ ดิน ไฟ และ ลม ไม่ตั้งอยู่

นิพพานใด ในนิพพานนั้น บุญกุศลส่งไปไม่

ถึง พระอาทิตย์ส่องแสงไม่ถึง

พระจันทร์ก็ส่องแสงไม่ถึง ความมืดก็ไม่

มี อนึ่ง เมื่อใด พรหมณ์ผู้ชื่อว่ามุนีเพราะความ

เป็นผู้หนึ่ง รู้จริงด้วยตนเองแล้ว

เมื่อนั้นเขาพ้นจากรูป อรูป สุขและ

ทุกข์ พระโลกนาถผู้เป็นมุนี เป็นที่นับถือของ

โลกทั้งสาม ได้ภายิตไว้ด้วยประการดังกล่าวมา

ฉะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระพาหิยเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพาหิยเถรอปทาน

๕๓๖. อรรถกถาพาหิยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระพาหิยพารุจิริยเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อิโต**
สทสหัสสมุหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้พระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ถึงความสำเร็จในศิลปะของพวกพราหมณ์แล้ว เป็นผู้มีความรู้ไม่ขาดตกบกพร่องในเวทศาสตร์ทั้งหลาย. วันหนึ่งได้ไปยังสำนักของพระศาสดา ขณะฟังธรรมมีใจเลื่อมใส ได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาเอาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้จีปปาภิญญา (ตรัสรู้ได้เร็วไว) เป็นผู้ประสงค์จะได้ตำแหน่งนั้นบ้าง จึงได้ถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตลอด ๗ วัน โดยล่วง ๗ วันไปแล้ว จึงหมอบลงที่บาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ไป พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงได้สถาปนาภิกษุใดไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้จีปปาภิญญา ในอนาคตกาล แม้ข้าพระองค์ก็พึงเป็นเหมือนภิกษุรูปนั้น คือ พึงเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุผู้จีปปาภิญญา ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งเกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูด้วยอนาคตังสญาณแล้ว ทรงทราบว่าสำเร็จผลแน่ จึงทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล เขาบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม จักเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุผู้จีปปาภิญญาแล. เขาได้ทำบุญไว้เป็นอัน

มากจนตลอดอายุ จุตจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในเทวโลก ได้เสวยสมบัติ
ในกามาวจร ๖ ชั้นในเทวโลกนั้นแล้ว. ก็ได้เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติ
เป็นค้ำในมนุษยโลกอีกหลายร้อยโกฏิกัป ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่ากัสสปะ เขาได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ปรินิพพานแล้ว จึงได้บวชแล้ว. เมื่อพระศาสนา เสื่อมสิ้นลง ภิกษุ ๗ รูป
มองเห็นความประพตติผิดของบริษั ๔ ถึงความสังเวชสลดจิต พวกเข้เข้าไป
ป่า คิดว่า พวกเราจักกระทำที่พึ่งแก่ตนเองตลอดเวลาที่พระศาสนายังไม่เสื่อม
สิ้นไป จึงพากัน ไหว้พระสุวรรณเจดีย์แล้ว ได้มองเห็นภูเขาลูกหนึ่งในป่านั้น
จึงพูดขึ้นว่า ผู้มีความหวังโยในชีวิต จงกลับไปเสีย ผู้ไม่หวังโยในชีวิต จงพา
กันขึ้นไปยังภูเขาลูกนี้เถิด แล้วจึงพาดพะอง ทั้งหมดพากันขึ้นไปยังภูเขาลูก
นั้นแล้ว ผลักพะองให้ตกไปแล้วต่างก็บำเพ็ญสมณธรรม. ในบรรดาภิกษุทั้ง
๗ รูปเหล่านั้น พระสังฆเถระได้บรรลุพระอรหัต โดยล่วงไปเพียงราตรีเดียว
เท่านั้น. พระเถระนั้นแลไม่มีสีพันชื่อนาคลดา ในสระอนาคาด ล้างหน้า
แล้ว นำเอาบิณฑบาตมาจากอุตตรกุรุทวีปแล้ว พูดกะภิกษุเหล่านั้นว่า ผู้มี
อายุ จงฉันทบิณฑบาตนี้เถิด. ภิกษุเหล่านั้นพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกเราได้
กระทำตึกาอย่างนี้ไว้แล้วหรือว่า รูปใดบรรลุพระอรหัตก่อน รูปที่เหลือ
จงบริโภคนบิณฑบาตที่รูปนั้นนำมาแล้ว. พระเถระถามว่า ผู้มีอายุ ชื่อนั้น
มิใช่เป็นเช่นนั้น. ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า ก็ถ้าแม้พวกเราจักได้ทำคุณพิเศษ
ให้บังเกิดขึ้นได้เหมือนอย่างท่านไซ้ ตนเองก็จักนำมาบริโภคนเอง ดังนี้
จึงไม่ปรารถนาแล้ว.

ในวันที่ ๒ พระเถระรูปที่ ๒ ได้เป็นพระอนาคามี ได้นำเอาบิณฑบาต
มาแล้วอย่างนั้นเหมือนกันแล้ว นิมนต์ให้ภิกษุ นอกนี้ฉันท ภิกษุเหล่านั้นกล่าว
แล้วอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ พวกเราทำได้ทำตึกากันไว้แล้วหรือว่า พวกเราจักไม่

ฉันทบิณฑบาตที่พระมหาเถระนำมา จักฉันทบิณฑบาตเฉพาะที่พระอนุเถระนำ
มาแล้ว. พระเถระกล่าวว่า ผู้มีอายุ ก็ชื่อนั้นมิใช่เป็นเช่นนั้น. ภิกษุเหล่านั้น
กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม้พวกเราจักทำคุณวิเศษให้บังเกิดขึ้นเหมือน
อย่างพวกท่านอย่างนั้นแล้ว ก็จักอาจเพื่อขบขันตามความเป็นอย่างบุรุษของ
ตนของตน ดังนี้ ไม่ปรารถนาแล้ว. ในบรรดาภิกษุเหล่านั้นพระเถระที่ได้
บรรลुพระอรหัต ได้ปรินิพพานแล้ว. พระเถระรูปที่ ๒ ได้เป็นพระอนาคามี
ได้ไปบังเกิดพรหมโลก ภิกษุอีก ๕ รูปนอกนี้ไม่สามารถจะทำคุณวิเศษให้
บังเกิดขึ้นได้ จึงเศร้าโศกใจในวันที่ ๗ ได้กระทำกาละไปบังเกิดในเทวโลก.
ได้เสวยทิพย์สุขในเทวโลกนั้นแล้ว ในพุทธบูชาทกาลนี้ จุติจากอัฐภพนั้น
แล้ว บังเกิดในมนุษยโลก. ในบรรดาชน ๕ คนเหล่านั้น คนหนึ่งได้เป็น
พระราชาพระนามว่าปุกกุสะ คนหนึ่งชื่อว่ากุมารกัสสปะ อยู่ในกรุงคักกสิลา
แคว้นคันธาระ คนหนึ่งชื่อว่า พาหิตทารุจิริยะ คนหนึ่งชื่อว่าทัพพมัลลบุตร
และคนหนึ่งชื่อว่า สภียปริพาชกแล. ในบรรดาชน ๕ คนเหล่านั้น พาหิต-
ทารุจิริยะคนนี้ได้บังเกิดในตระกูลพ่อที่ทำสุปปารกะ ถึงความสำเร็จใน
พาณิชย์กรรมแล้ว มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก. เขาได้ขึ้นเรือไปต่างประเทศ
พร้อมกับพวกพ่อค้าซึ่งกำลังเดินทางไปยังสุวรรณภูมิ เดินทางไปได้เล็กน้อย
เรือก็อัปปาง ผู้คนที่เหลือ ก็กลายเป็นภิกษาของปลาและเต่า เหลือเขาเพียง
คนเดียวเท่านั้น เกาะไม้กระดานแผ่นหนึ่งพยายามว่ายน้ำ ในวันที่ ๗ ก็ล่อง
ถึงฝั่งแห่งทำสุปปารกะ. เขาไม่มีผ้าถุงและผ้าห่ม เขามองไม่เห็นใครอื่น จึง
เอาปอผูกท่อนไม้แห้งแล้ว หนุนและห่ม ถือเอากระเบื้องจากเทวสถานได้ไป
ยังทำสุปปารกะ. พวกมนุษย์เห็นเขาเข้าแล้ว ต่างก็พากันให้ยาคุและภัตร
เป็นต้นแล้ว ยกย่องว่า ท่านผู้นี้คนเดียวเป็นพระอรหันต์. เมื่อพวกเขาบ้าน

นำเอาผ้าถุงผ้าห่มมาให้มากมายเขาจึงคิดว่า ถ้าว่า เราจะนุ่งหรือจะห่มผ้าไซ้
ลาภและสักการะของเราจักเสื่อมสิ้นไป จึงพูดห้ามผ้าเหล่านั้น เสียแล้ว ไซ้สอย
เฉพาะแต่ผ้าเปลือกไม้อย่างเดียว.

ลำดับนั้น เมื่อเขาได้รับยกย่องจากประชาชนเป็นอันมากกว่า เป็น
พระอรหันต์ พระอรหันต์ดังนี้ จึงมีความปริวิตกเกิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า พวก
ที่เป็นพระอรหันต์ หรือว่าปฏิบัติดำเนินไปเพื่อบรรลุพระอรหันต์มีอยู่ในโลกนี้
ตัวเราก็เป็นผู้หนึ่งของพวกนั้น. เขาเลี้ยงชีวิตด้วยการงานที่หลอกลวงคนอื่น
โดยทำนองนั้นแล.

ในพระศาสนาแห่งพระกัสสปทศพล เมื่อชนทั้ง ๗ คนในรูปยัง
ภูเขาม่าเพ็ญสมณธรรม คนหนึ่งได้เป็นพระอนาคามีได้ไปบังเกิดในพรหมโลก
ชั้นสุทธवास ตรวจสอบพรหมสมบัติของตน ราพึงถึงสถานที่ที่ตนมาแล้ว ขึ้น
ไปยังภูเขา เห็นที่ม่าเพ็ญสมณธรรมแล้ว ราพึงถึงสถานที่ที่ตนที่หลือไปเกิด
รู้ว่าท่านหนึ่งปรินิพพานแล้ว และรู้ว่า นอก อีก ๕ คนไปบังเกิดในเทวโลก
ชั้นกามาวจร ได้ราพึงถึงคนทั้ง ๕ เหล่านั้นตามกาลอันสมควร. เมื่อราพึงว่า
ก็ในเวลานี้คนทั้ง เหล่านั้นไปบังเกิดในที่ไหนหนอ จึงได้เห็นทวารุจิระ
ผู้อาศัยทำสุปปารกะเลี้ยงชีวิต ด้วยการงานคือการหลอกลวงแล้ว คิดว่า ผู้นี้เป็น
คนพาลฉิบหายแล้วหนอ เขาม่าเพ็ญสมณธรรมในกาลก่อน ไม่ได้ฉันทบิณฑ-
บาตแม้ที่พระอรหันต์นำมาแล้ว โดยความอุกฤษฏ์ยิ่ง บัดนี้เป็นผู้ไม่สมควร
เพราะเหตุแห่งต้อง อ้างว่าเป็นพระอรหันต์เที่ยวหลอกลวงชาวโลกอยู่ ไม่รู้
ว่าพระทศพล ทรงอุบัติขึ้นแล้ว เราจะไปทำให้เกิดความสังเวช จักให้เขา
ได้ทราบว่ พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว ดังนี้ ในขณะนั้นนั้นแล จึงลงจาก
พรหมโลกแล้วได้ปรากฏข้างหน้าทวารุจิระ ในระหว่างภคราตรี ณ ที่ทำ

สุปปรกะ. ทารุจิริยานั้น ได้เห็นแสงสว่างส่องมาในที่อยู่ของตน จึงออกมา
ข้างนอก เห็นท้าวมหาพรหมเข้า จึงประคองอัญชลีถามว่า ท่านเป็นใครหนอ .
ท้าวมหาพรหมตอบว่า เราเป็นสหายเก่าของท่าน ได้บรรลุอนาคามีผลแล้ว
ไปบังเกิดในพรหมโลก หัวหน้าของพวกเราทั้งหมด เป็นพระอรหันต์ปรินิพ-
พานแล้ว ส่วนพวกท่าน ๕ คน ไปบังเกิดในเทวโลก บัดนี้เรานั้นได้เห็น
ท่านเลี้ยงชีวิตด้วยการงานคือการหลอกลวงในที่นี้ จึงได้มาเพื่อสั่งสอนท่าน
แล้วกล่าวถึงเหตุนี้ว่า พาหิยะ ท่านไม่ใช่พระอรหันต์ ทั้งไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ
ตามหนทางพระอรหันต์เลย ท่านจะเป็นพระอรหันต์ หรือว่าท่านจะเป็นผู้ปฏิบัติ
ตามหนทางพระอรหันต์ด้วยปฏิบัติใด ปฏิบัติตามนั้นไม่ได้มีแก่ท่านเลย. ลำดับ
นั้น ท้าวมหาพรหมได้บอกเขาว่า พระศาสดาทรงอุบัติขึ้นแล้ว และได้บอก
เขาว่า พระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้ส่งเขาไปด้วยสั่งว่า จงไปเฝ้า
พระศาสดาเถิด แล้วก็ได้กลับไปยังพรหมโลกตามเดิม.

ฝ่ายพาหิยะ มองดูท้าวมหาพรหมผู้ยืนกล่าวอยู่ในอากาศแล้ว คิดว่า
โอ เราได้กระทำความหนักหนอ เรามีได้เป็นพระอรหันต์ แต่คิดว่าเป็นพระ-
อรหันต์แล้ว ท้าวมหาพรหมกล่าวกะเราว่า ท่านไม่ใช่เป็นพระอรหันต์เลย
ทั้งท่านก็มีได้ปฏิบัติตามหนทางพระอรหันต์ด้วยดังนี้ คนอื่นที่เป็นพระอรหันต์
ในโลกนี้ มีหรือไม่หนอ. ลำดับนั้น พาหิยะจึงถามเทวดานั้นว่า เมื่อเป็นเช่น
นั้นพวกใครเล่า เป็นพระอรหันต์ หรือว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามหนทางพระอรหันต์.
ลำดับนั้น เทวดาจึงบอกเขาว่า พาหิยะ ในอุตตรชนบทมีพระนครหนึ่ง ชื่อ
สาวัตถี บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
กำลังประทับอยู่ในพระนครนั้น พาหิยะ ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็น

พระอรหันต์ และทรงแสดงธรรมเพื่อให้คนเป็นพระอรหันต์. ในส่วนแห่งราตรีนั้น พาหิยะได้ฟังถ้อยคำของเทวดาแล้ว มีความสังเวชสลดใจ จึงได้ออกจากทำสุปปราระในขณะนั้นนั่นเอง แล้วได้ไปยังกรุงสาวัตถีโดยคืนเดียวแล. ก็เมื่อขณะกำลังเดินทางไปด้วยอานุภาพแห่งเทวดา และด้วยอานุภาพของพระพุทธเจ้าจึงทำให้เขาเดินทางไปได้ถึง ๑๒๐ โยชน์ ถึงกรุงสาวัตถี.

ในขณะนั้น พระศาสดากำลังเสด็จเข้าไปยังกรุงสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต เขาเข้าไปยังพระเชตะวันแล้ว ถามพวกภิกษุมารูป ผู้กำลังเดินจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้งว่า บัดนี้ พระศาสดาเสด็จไปไหนเสียเล่า? พวกภิกษุตอบว่า พระศาสดาเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถีแล้วถามว่า คุณมาจากไหนเล่า? เขาตอบว่า ผมมาจากทำสุปปราระขอรับ. ถามว่า คุณออกเดินทางเวลาเท่าไร? เขาตอบว่า ผมออกเดินทางเมื่อเย็นวานนี้ ขอรับ. พวกภิกษุกล่าวต้อนรับว่า คุณเดินทางมาไกล เชิญนั่ง ล้างเท้าทาน้ำมันเสียก่อน พักผ่อนสักหน่อย ในเวลาไม่นานนัก จักได้เห็นพระศาสดา. พาหิยะกราบเรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผมไม่รู้ถึงอันตรายในชีวิตของพระศาสดา หรือว่าของตัวเอง ผมไม่ได้ขึ้นพัก ไม่ได้นั่งพักในที่ไหนเลย เดินทางมาถึง ๑๒๐ โยชน์โดยราตรีเดียวเท่านั้น ผมจักขอเข้าเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้ว จึงพัก่อนภายหลัง เขาพูดอย่างนั้นแล้วก็รีบร้อน เข้าไปยังกรุงสาวัตถี ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งกำลังเสด็จจาริกไปด้วยพระพุทธสิริอันหาที่เปรียบมิได้ คิดว่า เป็นเวลานานหนอที่เราได้พบพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ตั้งแต่ที่ได้พบเห็นแล้วก็น้อมสรีระไปแล้ว กราบลงที่ระหว่างถนนด้วยเบญจางคประดิษฐ์จับที่ข้อพระบาทไว้มั่นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงแสดงธรรมเถิด ขอพระสุตเจ้า จงทรงแสดงธรรมเถิด ซึ่งจะได้เป็น

ไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนาน. ลำดับนั้น พระศาสดาทรง
ตรัสห้ามเขาไว้ว่า เวลานี้มิใช่กาล พาหิยะ เราจะเข้าไปยังละแวกบ้านเพื่อ
บิณฑบาต.

พาหิยะ ได้สดับพระดำรินั้นแล้ว จึงกราบทูลวิงวอนอีกว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ผู้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ไม่เคยได้อาหารคือข้าข้าวไม่มี
ข้าพระองค์ไม่รู้อันตรายในชีวิตของพระองค์ หรือว่าของข้าพระองค์ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์เถิด
ขอพระสุคตเจ้า จงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์เถิด. พระศาสดา ตรัสห้าม
อย่างนั้นนั่นแลแม้ครั้งที่ ๒. นัยว่าพระศาสดาได้มีพระดำริอย่างนี้ว่า ตั้งแต่
เวลาที่พาหิยะนี้เห็นแล้ว สรรระทั้งสิ้นของเขามีปิดทวมทับหาระหว่างมิได้
กำลังแห่งปิดที่มีกำลังมาก แม้จะได้ฟังธรรมแล้ว ก็จักไม่สามารถเพื่อบรรลุ
ได้เลย จึงพักผ่อนด้วยมัจฉัตตูปกขาเสียก่อน เพราะเมื่อเขาเดินทางมาสิ้น
หนทางถึง ๑๒๐ โยชน์ โดยราตรีเดียวเท่านั้น จึงระงับความเหน็ดเหนื่อย
อันนั้นเสียก่อน เพราะเหตุนั้นพระศาสดา จึงตรัสห้ามถึง ๒ ครั้ง เขาทูลขอ
ในครั้งที่ ๓ ประทับยืนอยู่ในระหว่างทางนั้นแล ได้ทรงแสดงธรรมโดย
อนกปริยายโดยนัยเป็นต้นว่า เพราะเหตุนี้ในข้อนี้ เธอพึงศึกษาอย่างนี้
พาหิยะ เมื่อเธอเห็นแล้ว จักเป็นสักว่าเห็น. พาหิยะนั้นขณะกำลังฟังธรรม
ของพระศาสดายู่ที่นั่นแล ได้ทำอาสวะทั้งปวงให้หมดสิ้นไปแล้ว ได้บรรลุ
พระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔.

พาหิยะนั้น ในขณะที่ได้บรรลุพระอรหัตแล้วนั้นแล ระลึกถึงบุรพ-
กรรมของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนได้เคย
ประพฤตินั้นแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อิทอ สตสหสุตมฺหิ ดังนี้.

ค่านั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลัง
นั้นแล. ข้าพเจ้าจักกระทำการพรรณนาเฉพาะบทที่ยากเท่านั้น.

บทว่า **หสนํ ปัจจเวกฺขณํ** ความว่า พิจารณาความสมบูรณ์ด้วย
โสมนัส คือมีวรรณะ ของคนวัยหนุ่มวัยสาว ละเอียดอ่อนยิ่งนัก. บทว่า
เหมยญฺญูปจิตฺตํ ความว่า ผู้มีวัยวุฒิระร่างกายอันบุญกรรมสร้างสรรค์ให้
คล้ายกับเส้นทองคำ. บทว่า **ปลมฺพพิมฺพตมฺโปกฺขณฺ** ความว่า มีริมฝีปากทั้ง ๒
ข้างเป็นสีแดงคล้ายกับผลตำลึงสุก. บทว่า **เสตติญฺหสมํ ทิซํ** ความว่า มีฟัน
เสมอกล้ายกระทำการค้ำด้วยเครื่องค้ำเหล็กและโลหะอันคมด้วยหินลับมีดชั้นดี
ทำให้เสมอ. บทว่า **ปีติสมฺมุลิตานนํ** ความว่า มีใบหน้าเบิกบานด้วย
ดีด้วยปีติ คือมีหน้าแจ่มใสเช่นกับพื้นกระจก. บทว่า **จิปฺปาภิญญฺสุตฺต ภิภฺขุโน**
ความว่า แห่งภิกษุผู้สามารถเพื่อจะตรัสรู้ได้โดยพิเศษยิ่งโดยเร็วพลัน คือ ใน
ขณะที่ยกธรรมขึ้นแสดงเท่านั้น. บทว่า **สกุคฺคํ อคฺคํ สภวนํ ยถา** ความว่า เรา
ได้ไปสู่อุโลกสวรรค์ซึ่งคล้ายกับบ้านเรือนของตนฉะนั้น. บทว่า **น ตฺวํ อุบาย-**
มกฺคญฺญู ความว่า เธอมิใช่เป็นผู้รู้หนทางอันเป็นอุบายให้ได้บรรลุพระ-
นิพพาน. บทว่า **สตฺถุโน สทา ชินํ** มีโยชนาว่า เราพ่ายแพ้ต่อความกำเริบ
จักได้เห็นพระชินเจ้า ผู้มีพระพักตร์อันผ่องใสดุจพื้นกระจก ของพระศาสดา
สัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาลทั้งปวง คือ จักออกไปเพื่อเข้าเฝ้า. บทว่า **ทิเช**
อปฺปจฺฉิ ภูทึ โลคนนฺทโน ความว่า เราได้ถามพวกผู้เกิดสองครั้ง คือพราหมณ์
ได้แก่ พวกภิกษุว่า พระศาสดาผู้ทรงกระทำให้ชาวโลกเสื่อมใส ประทับ
อยู่ ณ ที่ไหน. บทว่า **สโสว จิปฺปิ มุนิตฺตฺตฺนุสฺสุโก** ความว่า เป็นผู้มีความ
พยายามอุตสาหะในการเห็นพระมุนีเจ้า คือ ในการเห็นพระตถาคตเจ้า ดุจ
กระด่ายหมายจันทร์ ฉะนั้น ย่อมบรรลุโดยพลัน. บทว่า **ตฺวญฺญํ กนฺตฺวา** คือไป
โดยเร็วพลัน. บทว่า **ปิณฺฑตฺตํ อปีหาสิริ** ความว่า อาศัยบิณฑบาตไม่ละโมบ

กำลังแสวงหาบาตรและจีวร ซึ่งจุดดึงเอาท่อนผ้าออกจากกองหยากเยื่อเมื่อนั้น ให้ถึงความสิ้นชีวิตไป. พระศาสดา เสด็จจาริกไปบิณฑบาตแล้วทรงกระทำ กัทรกิจเสร็จแล้ว ขณะกำลังเสด็จออกพร้อมกับพวกภิกษุมารูป ได้ทอด พระเนตรเห็นร่างของพาหิยะ ซึ่งพุ่มจมกองหยากเยื่อแล้ว ตรัสว่า คู่ก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงประคองพาหิยะทวารุจิริยะนี้ไป ดังนี้แล้ว ประทับ ยืนที่ประตูเรือนแห่งหนึ่ง ทรงสั่งพวกภิกษุว่า จงนำร่างนี้ขึ้นเตียงนำออกไป จากประตูเมืองแล้ว ให้ทำการฌาปนกิจ เก็บเอาธาตุไว้ก่อนเป็นสอุป.

พวกภิกษุเหล่านั้นช่วยกันก่อสร้างสอุปบรรจุพระธาตุไว้ที่หนทางใหญ่ แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงงานที่คนได้ทำเสร็จ แล้ว แต่นั้นมาในท่ามกลางสงฆ์ก็เกิดถ้อยคำขึ้นว่า พระตถาคตเจ้า ทรงบังคับ ให้เก็บเอาพระธาตุบรรจุไว้ที่เจดีย์ หนทางไหนหนอ ที่พาหิยะนั้นได้บรรจุแล้ว เขาเป็นสามเณร หรือว่า ภิกษุหนอแล. พระศาสดาทรงทำเรื่องนั้น ให้เป็นอติ- ฤปิบัติเหตุ ตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลายพาหิยะ ทวารุจิริยะดำรงอยู่ในพระอรหัต แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาเพิ่มเติมขึ้นอีก. และพระศาสดาได้ตรัสบอกว่า พาหิยะนั้นปรินิพพานแล้ว จึงทรงสถาปนาเธอไว้ในตำแหน่งที่เลิศว่า คู่ก่อน ภิกษุทั้งหลาย พาหิยะ ทวารุจิริยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเราผู้ตรัสรู้ได้ โดยพลันแล.

ลำดับนั้น พวกภิกษุจึงกราบทูลถามพระองค์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ เจริญ พระองค์ตรัสว่า พาหิยะ ทวารุจิริยะบรรจุพระอรหัตแล้ว เขาได้บรรจุ พระอรหัตในเวลาใดพระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ใน เวลาที่เขาได้ฟังธรรมของเราแล้ว. พวกภิกษุทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ก็พระองค์ตรัสแสดงธรรมแก่เขาเมื่อไร พระศาสดาตรัสว่า เมื่อเวลาที่เรา
จาริกไปเพื่อศึกษา ยืนอยู่ระหว่างถนน. พวกภิกษุทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระองค์ประทับยืนอยู่ระหว่างถนนแสดงธรรมเพียงเล็กน้อย เขายังคุณ
วิเศษให้บังเกิดขึ้น ได้ด้วยพระธรรมเพียงเท่านั้นได้อย่างไร. ลำดับนั้น พระ-
ศาสดา จึงตรัสกะภิกษุเหล่านั้นว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าคิดว่า
ธรรมของเราน้อยหรือมาก ด้วยว่าคาถา ๑,๐๐๐ คาถา ที่ประกอบด้วยบทอัน
หาประโยชน์มิได้ แม้จะมีเป็นอนนาก็ตาม ย่อมไม่ประเสริฐเลย ส่วนว่า
บทแห่งคาถา แม้บทเดียวที่ประกอบด้วยประโยชน์ ย่อมประเสริฐแท้ ดังนี้
เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า :-

หากว่าคาถาที่ประกอบด้วยบทอันไม่มี

ประโยชน์แม้มีตั้ง ๑,๐๐๐ คาถา บทแห่งคาถาเพียง

คาถาเดียว ที่ตนได้ฟังแล้วสงบได้ ประเสริฐกว่า

คาถาตั้ง ๑,๐๐๐ นั้น.

ในเวลาจบเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้บรรลุธรรมากิสมัยแล.

จบอรรถกถาพาหิยเถราปทาน

มหาโกฏิฉัตตาราปทานที่ ๗ (๕๓๗)

[๑๒๗] ในแสนกัปนับจากภัทรกัปนี้ไป

พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้ง
โลกทั้งปวง เป็นมุนีมีจักขุ ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

พระองค์ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้
ชัดได้ ทรงยังสรรพสัตว์ให้ข้ามวัฏสงสาร ทรง
ฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยให้
ประชุมชนข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก

พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ประกอบด้วย
พระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยัง
เดิรลี้ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน
เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงไม่มีความ
อาภูล ว่างสูญจากเดิรลี้ วิจิตรด้วยพระอรหันต์
ผู้คงที่มีความชานชานาญ

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูงประมาณ
๕๘ ศอก พระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า
มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
ครั้งนั้นอายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์
พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่ โดยกาล

ประมาณเท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมาก
ให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารไปได้

ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ผู้เรียนจบ
ไตรเพท ชาวพระนครหังสวดี ได้เข้าไปเฝ้า
พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าโลกทั้งปวง แล้วสดับพระ-
ธรรมเทศนา

ครั้งนั้น พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรง
ตั้งสาวกผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทา ฉลาดในอรรถ
ธรรม นิรุติและปฏิภาณ ในตำแหน่งเอตทัคคะ
เราได้ฟังดังนั้นแล้วก็ชอบใจ จึงได้นิมนต์พระ-
ชินวรเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก ให้ครองผ้าแล้ว
ถึง ๖ วัน

ในกาลนั้น เรายังพระพุทธเจ้าผู้เปรียบ
ด้วยสาคร พร้อมทั้งพระสาวก ให้ครองผ้าแล้ว
หมอบลงแทบบาทมุล ประรณานานันดรนั้น

ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าโลกได้
ตรัสว่า จงดูพราหมณ์ผู้สูงสุดที่หมอบอยู่แทบเท้า
ผู้นี้มีรัศมีเหมือนกลีบดอกบัว พราหมณ์นี้ปรารธนา
ตำแหน่งแห่งภิกษุผู้แตกฉาน ซึ่งเป็นตำแหน่ง
ประเสริฐสุด เพราะการบริจาทานด้วยศรัทธา
นั้นและเพราะการสดับพระธรรมเทศนา

พราหมณ์นี้จักเป็นผู้ถึงสุขในทุกภพ เทียว
ไปในภพน้อยภพใหญ่ จักได้สมมโนรตเช่นนี้

ในกัปนับแต่ขึ้นขึ้นไปแสนหนึ่ง พระ-
ศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์
พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระ-
พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต
เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า โกฎฐิตะ

เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว เป็น
ผู้เบิกบาน มีใจยินดี บำรุงพระชินสีห์เจ้าตราบ
เท่าสิ้นชีวิต ในกาลนั้น เพราะเราเป็นผู้มีสติ
ประกอบด้วยปัญญา ด้วยผลของกรรมนั้น
และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์
แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เราได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก ๓๐๐
ครั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้งและได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้
เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงเป็นผู้ถึงความสุขใน
ทุกภพ

เราท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือใน
เทวดาและมนุษย์ คดีอื่นเราไม่รู้จัก นี่เป็นผล
แห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดีแล้ว

เราเกิดแต่ในสองสกุล คือสกุลกษัตริย์
และสกุลพราหมณ์ หากเกิดในสกุลต่ำทราไม่ นี้
เป็นผลแห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดีแล้ว

เมื่อถึงภพสุดท้าย เราเป็นบุตรของ
พราหมณ์ เกิดในสกุลที่มีทรัพย์สมบัติมาก ใน
พระนครสาวัตถี มารดาของเราชื่อจันทวดี บิดาชื่อ
อัสสลายณะ ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ
บิดาเรา เพื่อความบริสุทธิ์ทุกอย่าง

เราเลื่อมใสในพระสุคตเจ้า ได้ออกบวช
เป็นบรรพชิต พระโมคคัลลานะ เป็นอาจารย์
พระสารีบุตร เป็นอุปัชฌาย์

เราตัดทิวฐิพร้อมด้วยมูลรากเสียได้ในเมื่อ
กำลังปลงผม และเมื่อกำลังนุ่งผ้ากาสาละ ก็ได้
บรรลुพระอรหัต

เรามีปรีชาแตกฉานในอรรถ ธรรม นิรุตติ
และปฏิภาณ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เลิศกว่า
โลก จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ

เราอันท่านพระอุปลิสสะได้ถามในปฏิ-
สัมภิตา ก็แก้ได้ไม่ขัดข้อง ฉะนั้น เราจึงเป็น
ผู้เลิศในพระพุทธศาสนา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหาโกฏิฐิตเถระได้ภยิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมหาโกฏิฐิตเถรอปทาน

๕๓๗. อรรถกถามหาโกฏิฐิตเถรอปทาน^๑

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระมหาโกฏิฐิตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
นาม ชิโน ดังนี้.

มีเรื่องเกิดขึ้นอย่างไร ? แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมา
แล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในตระกูลที่มีโภคะมากในหังสวดีนคร บรรลุนิติ-
ภาวะแล้ว พอมารดาล่วงลับไปแล้ว ดำรงตำแหน่งกุมภพ็อยู่ครองฆราวาส.
วันหนึ่งในเวลาที่พระมีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระทรงแสดงธรรม เขา
ได้มองเห็นชาวหังสวดีนคร ถือของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ซึ่งกำลัง
นอบน้อม น้อมกายไปในที่เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า พระธรรม และ
พระสงฆ์จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมกับคนเหล่านั้นด้วย ได้เห็นภิกษุ
รูปหนึ่งซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาเธอไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้บรรลุ

๑. บาลีเป็น มหาโกฏิฐิตเถรอปทาน

ปฏิสัมภิตาจึงคิดว่า ภิกษุรูปนี้ เข้มยอคิดว่าพวกภิกษุผู้บรรลุปฏิสัมภิตาใน
พระศาสนา ถ้าแม้ไหนเราพึงเป็นผู้ยอดเยี่ยม กว่าพวกภิกษุผู้บรรลุปฏิสัมภิตา
เหมือนดังภิกษุรูปนี้บ้าง ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่ง ดังนี้
ในเวลาจบเทศนาของพระศาสดา เมื่อบริษัทยุติไปแล้ว จึงเข้าไปใกล้พระผู้มี
พระภาคเจ้าแล้วกราบทูลนิมนต์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พຽງนี้ขอนิมนต์
รับภิกษาที่เรือนของข้าพระองค์ พระเจ้าข้า. พระศาสดาทรงรับนิมนต์
แล้ว. เขาถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ทำประทักษิณแล้ว กลับไปยัง
เรือนของตน เอาของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ประดับที่ที่ประทับนั่ง
ของพระพุทธเจ้า และที่นั่งของภิกษุสงฆ์ตลอดทั้งคิณยังรุ่งแล้ว ให้คนจัดแจง
ขาทนิยะและโภชนนิยะ ณ ที่อยู่ของตน พอล่วงราตรีนั้นไป ได้นิมนต์พระ-
ศาสดา ซึ่งมีภิกษุแสนรูปเป็นบริวารให้ฉันข้าวสาลีอันมีกลิ่นหอม พร้อมทั้งสุปะ
และพญัชนะ อันเป็นบริวารของยาคุและของเคี้ยววานาชนิด ในเวลาเสร็จ
ภัตตกิจ คิดว่า เราจะขอปรารถนาตำแหน่งให้ยิ่งใหญ่แล แต่เราไม่ควรถวาย
ทานเพียงวันเดียวเท่านั้น ควรถวายทานตลอด ๗ วัน ตามลำดับเพื่อปรารถนา
ตำแหน่งนั้น แล้วจึงจักปรารถนา. เขาได้ถวายมหาทานตลอด ๗ วัน โดย
ทำนองนั้นนั่นแล ในเวลาเสร็จภัตตกิจ ให้คนเปิดโรงเก็บผ้าแล้ว วางผ้า
เนื้อละเอียดชนิดเยี่ยมซึ่งเพียงพอทำเป็นไตรจีวรได้ ณ ที่บาทมูลของพระพุทธ-
เจ้า และได้ถวายไตรจีวรแก่ภิกษุแสนรูปแล้ว เข้าไปใกล้พระตถาคตเจ้า
หมอบลงที่บาทมูลของพระศาสดาแล้วตั้งความปรารถนาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญภิกษุรูปใดที่พระองค์ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้ปฏิ-
สัมภิตาในวันที่ ๗ นับแต่วันนี้ แม้ข้าพระองค์ก็พึงเป็นเหมือนภิกษุรูปนั้นบ้าง

คือ ขอให้ได้บวชในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้จะทรงอุบัติในอนาคตกาล แล้ว พึงเป็นผู้เลศกว่าพวกภิกษุผู้บรรลุปฎิสัมภทาเกิด. พระศาสดาทรงทราบถึงความสำเร็จของเขา จึงทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล คือในที่สุดแห่งแสนกัปแต่นี้ไป พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม จักทรงอุบัติขึ้นในโลก ความปรารถนาของเธอ จักสำเร็จในพระศาสนาของพระโคดมพุทธเจ้าพระองค์นั้น และ เขากระทำบุญไว้ในที่นั้นเป็นอันมากจนตลอดอายุ จุดจากอรรถภาพนั้นแล้ว ได้เสวยเทวสมบัติวนเวียนอยู่ในเทวโลกและมนุษย์โลก

เขาท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกอย่างนั้น ได้รวบรวมสังฆสมบุญสมภารไว้ในภพนั้น ๆ ในพุทธชูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลในกรุงสาวัตถี. มารดาบิดาได้ตั้งชื่อเขาว่าโกฏฐิกะ. หากจะมีคำถามว่า ทำไมไม่ตั้งชื่อตามมารดา หรือ ตามฝ่ายญาติมีปู่ ตา เป็นต้น เพราะเหตุไรจึงพากันตั้งชื่ออย่างนั้นเล่า. บัณฑิตพึงทราบคำตอบว่า มารดาบิดาได้ตั้งชื่อเขาตามความหมายว่า เป็นผู้ทำชนที่ตนเห็นแล้ว เห็นแล้วให้หลบซ่อนเที่ยวเจาะแทงด้วยหอกคือปาก เพราะว่าตนเป็นผู้ฉลาด ในแนวทางคศาสตร์ ในตักกศาสตร์ของคนและของผู้อื่น ในนิฆนทศาสตร์ เกฏุกศาสตร์ของตน ในประเภทแห่งอักษรสมัยของตน และในการพยากรณ์ทั้งหมดแล. เขาเจริญวัยแล้วเล่าเรียนไตรเพทจนถึงความสำเร็จในศิลปของพราหมณ์ วันหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระศาสดาฟังธรรมแล้ว ได้มีศรัทธาบวช ตั้งแต่เวลาได้อุปสมบทแล้ว ก็บำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฎิสัมภทา ๔ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการประพฤตินปฎิสัมภทา ไม่กลัว แม้เข้าไปหาพระมหาเถระก็

ถามปัญหา เข้าไปเฝ้าพระทศพลแล้วก็ยังถามปัญหาในปฏิสัมภิทา ๔ นั้นแล.
พระเถระรูปนี้ กลายเป็นผู้เลศกว่าพวกภิกษุผู้บรรลุปฏิสัมภิทาได้ ก็เพราะ
ท่านได้สั่งสมบุญไว้ในปฏิสัมภิตานั้น และเพราะท่านชำนาญในการประพฤติ
ปฏิสัมภิตานั้น. ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงการทำมหาวทัลลสูตรให้เป็น
อติอุปัฏฐิตเหตุแล้ว ทรงสถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งที่เลศกว่าพวกภิกษุผู้บรรลु
ปฏิสัมภิตา และตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโกฏฐิกะนี้ เป็นผู้เลศกว่า
พวกภิกษุสาวกของเราผู้บรรลุปฏิสัมภิตาแล.

สมัยต่อมา ท่านเมื่อได้เสวยความสุขอันเกิดแต่กัมมัตติ เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน
ของตน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชีโน ดังนี้. คำนั้นทั้งหมด
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดั่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.
คำว่า สุกฺโก ในบทว่า อิตฺถํ สุตฺตมาสุมา มหาโกฏฐิกโก นิ เป็นนิบาตใช้ลงใน
การชี้แจงแสดงตัวอย่าง. คำว่า อายสุมา เป็นความเรียกโดยความเคารพอย่างยิ่ง
เหมือนดั่งคำว่า อายสุมา มหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ดังนี้แล.

จบอรรถกถามหาโกฏฐิกเถราปทาน

อุรุเวทกัศสปเถราปทานที่ ๘ (๕๓๘)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุรุเวทกัศสปเถระ

[๑๒๘] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิต
มาร พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง
เป็นนักปราชญ์มีจักขุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระ-
องค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัด ได้ยัง
สรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร นลาตในเทศนา
เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไป
เสียเป็นอันมาก

พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ประกอบด้วย
พระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยัง
เดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน
เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงไม่มีความ
อาภูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระอรหันต์
ผู้คงที่มีความชำนาญชำนาญ

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูงประมาณ
๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า
มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี พระชิน-
สีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาล

ประมาณเท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมาก
ให้ข้ามพ้นวิญญสงสารไปได้
ครั้งนั้นเราเป็นพราหมณ์ชาวเมืองหงสวดี
อันชนสมมติว่าเป็นคนประเสริฐ ได้เข้าไปเฝ้า
พระพุทธเจ้าผู้ส่องโลก แล้วสดับพระธรรมเทศนา
ครั้งนั้น เราได้ฟังพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงตั้งสาวกของพระองค์ในตำแหน่งเอตทัคคะ
ในที่ประชุมใหญ่ ก็ชอบใจจึงนิมนต์พระมหาชิน-
เจ้ากับบริวารเป็นอันมาก แล้วได้ถวายทานพร้อม
กันกับพราหมณ์อีก ๑,๐๐๐ คน
ครั้นแล้วเราได้ถวายบังคมพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า ผู้นายก ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
เป็นผู้ร่าเริง ได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าด้วยความเชื่อใน
พระองค์และด้วยอริการคุณ ขอให้ข้าพระองค์
ผู้เกิดในภพนั้น ๆ มีบริษัทยากเถิด
ครั้งนั้น พระศาสดาผู้มีพระสุรเสียง
เหมือนขessarคาร์ณ มีพระลำเนียงเหมือนนก
การเวกได้ตรัสกะบริษัทยาว่า จงดูพราหมณ์ผู้นี้ ผู้มี
วรรณะเหมือนทองคำ แขนใหญ่ ปากและตา

เหมือนดอกบัวมีกายและใจสูงเพราะปีติ ร่าเริง
มีความเชื่อในคุณของเรา

เขาปรารถนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้มีเสียง
เหมือนราสีห์ ในอนาคตกาล เขาจักได้
ตำแหน่งนี้สมดังมโนธปรารถนา

ในกัปนับแต่นั้นไปหนึ่งแสน พระ-
ศาสดามีพระนามชื่อว่า โคตม ซึ่งสมภพในวงศ์
พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต
จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากัสสปะ

พระอัครนายกของโลกพระนามว่ามุสสะ
ผู้เป็นศาสดาอย่างยอดเยี่ยม หาผู้เปรียบมิได้ ไม่
มีใครจะเสมอเหมือน ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัป
ที่ ๕๒ แต่ภัทรกัปนี้

พระศาสดาพระนามว่ามุสสะพระองค์นั้น
แล ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง สางรชฏใหญ่
ทรงยังฝนคืออมตธรรมให้ตกลง ให้มนุษย์และ
ทวยเทพอิมหัน

ครั้งนั้น เราสามคนพี่น้องเป็นราชมหา-
อำมาตย์ในพระนครพาราณสี ล้วนแต่เป็นที่ไว้

วางพระทัยของพระมหากษัตริย์รูปร่างองอาจแก่แล้ว
กล้า สมบูรณ์ด้วยกำลังไม่พ่ายแพ้ใครเลยใน
สงครามครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินผู้มีเมืองชายแดน
ก่อนการกำเริบ ได้ตรัสสั่งเรว่า ท่านทั้งหลายจง
ไปชนบทชายแดน

พวกท่านจงยังกำลังของแผ่นดินให้เรียบ-
ร่อย ทำแวนแคว้นของเราให้เกษม แล้วกลับมา
เถิด

ลำดับนั้น เราได้กราบทูลว่า ถ้าพระองค์
จะพึงพระราชทานพระนายกเจ้าเพื่อให้ข้าพระองค์
ทั้งหลายอุปฐากไชริ ข้าพระองค์ทั้งหลายก็จัก
ทำกิจของพระองค์ให้สำเร็จ

ลำดับนั้น พวกเราผู้ได้รับพระราชทานพร
อันสมเด็จพระภูมิบาลส่งไป ทำชนบทชายแดน
ให้ว่างอาวธแล้ว กลับมายังพระนครนั้น

เราทูลขอการอุปฐากพระศาสดาแต่พระ
ราชา ได้พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกผู้ประ-
เสริฐกว่ามุนีแล้ว ได้บูชาพระองค์ทราบเท่าสิ้น
ชีวิต

เราทั้งหลายเป็นผู้มีศีล ประกอบด้วย
กรุณา มีใจประกอบด้วยภาวณาได้ด้วยฝ่ามือ

มาก ภัตมिरสอันประณีต เสนาสนะอันน่ารื่นรมย์
และเกศซึ่งที่เป็นประโยชน์ ที่ตนให้เกิดขึ้นโดย
ชอบธรรมแก่พระมุนีพร้อมทั้งพระสงฆ์ อุบัติฐาก
พระองค์ด้วยจิตเมตตาตลอดกาล ครั้นพระศาสดา
ผู้เลิศพระองค์นั้นเสด็จนิพพานแล้ว เราได้ทำการ
บูชาตามลำพัง

เราทุกคนจตุจากอัฐภาพนั้นแล้ว ไปสู่
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เสวยมหันต์สุขในดาวดึงส์นั้น
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา

เมื่อเรากำลังท่องเที่ยวอยู่ในภพเป็นเหมือน
นายช่างดอกไม้ ไปได้ดอกไม้แล้วแสดงชนิดแห่ง
ดอกไม้แปลก ๆ มากมายฉะนั้น ใต้เกิดเป็น
พระเจ้าวิเทหราช

เพราะถ้อยคำของคุณาเจลก เราจึงมี
อัยยาศัยอันมิจากาทิฏฐิกำจัดแล้วขึ้นสู่ทางนรก ไม้
เอื้อเพื่อโอวาทของธิดาเรารู้ชื่อว่ารุจา

เมื่อถูกพรหมนารทะสั่งสอนเสียมากมาย
จึงละความเห็นที่ชั่วช้าเสียได้

บำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ ให้บริบูรณ์โดย
พิเศษ ละทิ้งร่างกายแล้วได้ไปสวรรค์เหมือนไป
ที่อยู่ของตัว ฉะนั้น

เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเป็นบุตรของพราหมณ์
เกิดในสกุลที่สมบูรณ์ในพระนครพาราณสี

เรากลัวต่อความตายความเจ็บไข้และ
ความแก่ราจึงเข้าป่าใหญ่ แสวงหาหนทาง
นิพพาน ได้บวชในสำนักของชฎิล

ครั้งนั้น น้องชายทั้งสองของเราก็ได้
บวชพร้อมกับเรา เราได้สร้างอาศรมอาศัยอยู่ที่
ตำบลอุรุเวลา

เรามีนามตามโคตรว่ากัสสปะ แต่เพราะ
อาศัยอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาเราจึงมีนามบัญญัติว่า
อุรุเวลกัสสปะ

เพราะน้องชายของเราอาศัยอยู่ที่ชายแม่น้ำ
เขาจึงได้นามว่านทิกัสสปะ เพราะน้องชายของ
เรา อีกคนหนึ่ง อาศัยอยู่ที่ตำบลคยา เขาจึงถูก
ประกาศนามว่าคยากัสสปะ

น้องชายคนเล็กมีศิษย์ ๒๐๐ คน น้องชาย
คนกลางมี ๓๐๐ คน เรามี ๕๐๐ คนถ้วน ศิษย์ทุกคน
ล้วนแต่ประพฤติตามเรา

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าผู้เลิศในโลกเป็น
สารathi์ฝึกนรชน ได้เสด็จมาหาเรา ทรงทำ
ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แก่เราแล้วทรงแนะนำ

เรากับบริวารพันหนึ่งได้อุปสมบทด้วย
เอหิภิกขุ ได้บรรลอรหัตพร้อมทั้งภิกษุเหล่านั้น
ทุกองค์

ภิกษุเหล่านั้นและภิกษุพวกอื่นเป็นอันมาก
แวดล้อมเราเป็นยศบริวาร และเราก็สามารถที่จะ
สั่งสอนได้เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสูงสุด
จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอกทัคคะความเป็นผู้มี
บริษัทยมาก โอ สักการะที่ได้ทำไว้ในพระพุทธเจ้า
ได้ก่อให้เกิดสิ่งที่มีผลแก่เราแล้ว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าคุณพระอรุเวลกัสสปเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอรุเวลกัสสปเถรอปทาน

๕๓๘. อรรถกถาอรุเวลกัสสปเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระอรุเวลกัสสปเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร
นาม ชินो ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ได้ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ

ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านบังเกิดในเรือนอันมี
สกุล เจริญวัยแล้ว ได้ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดา ได้มองเห็นภิกษุ
รูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้มีบริ-
วารมาก แม้ตนเองก็ปรารถนาตำแหน่งนั้น ได้ถวายมหาทาน กระทำปณิธาน
ไว้แล้ว. และพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเห็นว่าเขาไม่มีอันตราย จึงทรงพยา-
กรณ์ว่า ในอนาคตกาล ในพระศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า เขาจักเป็นผู้เลิศ
กว่าพวกภิกษุผู้มีบริวารมาก. เขากระทำบุญไว้ในภพนั้นเป็นอันมาก จนตลอด
อายุ จุตติจากอภัพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในที่สุด
๕๒ กัปแต่กัปนี้ ได้บังเกิดเป็นพระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า สุสสะ เขาได้มีกนิษฐภคินี ๒ คนแม่เหล่านี้น. คน ๓
คนเหล่านั้น ได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข บูชาด้วยเครื่อง
บูชาอย่างยอดเยี่ยมได้กระทำกุศลไว้จนตลอดชีวิตแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลก
และมนุษย์โลก ได้บังเกิดเป็นพี่น้องกัน ๓ คน ในตระกูลพราหมณ์ ในกรุง
พาราณสี ก่อนหน้าที่พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ทรงอุบัติขึ้นทีเดียว
ทั้ง ๓ คนได้มีชื่ออย่างนี้ว่า กัสสปะ ด้วยอำนาจแห่งโคตร. คนทั้ง ๓ คน
เหล่านั้นเจริญวัยแล้ว ก็ได้เล่าเรียนจบไตรเพท. บรรดาคนทั้ง ๓ เหล่านี้
คนพี่ชายใหญ่มีบริวาร ๕๐๐ คน คนกลางมีบริวาร ๓๐๐ คน คนน้องเล็กมี
บริวาร ๒๐๐ คน คนทั้ง ๓ นั้น ตรวจดูสาระประโยชน์ในคัมภีร์ทั้งหมดของ
ตน ได้เห็นแต่เพียงประโยชน์ปัจจุบันเท่านั้น จึงพากันยินดีการบวช. บรรดา
พี่น้อง ๓ คนนั้น คนพี่ใหญ่ได้ไปยังตำบลอุรุเวลาพร้อมกับบริวารของตน
บวชเป็นฤาษี ได้ปรากฏชื่อว่า อุรุเวลกัสสปะ คนกลางบวชอยู่ที่ทางโค้งแม่น้ำ

คงคา ปรากฏชื่อว่านทีกัสสปะ คนเล็กบวชอยู่ที่คยาสีสะ ได้ปรากฏชื่อว่า
คยาก็สสปะ. เมื่อพี่น้อง ๓ คนนั้นได้บวชเป็นฤๅษีอย่างนั้น ต่างก็อยู่กันในที่
นั้น ๆ โดยล่วงไปได้หลายวัน พระโพธิสัตว์ของพวกเรา ได้เสด็จออก
มหาภิเนษกรรมนี้ ทรงบรรลुพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร
ให้เป็นไปแล้วโดยลำดับ ทรงให้พระเถระปัญจวัคคีย์ ดำรงอยู่แล้วในพระ-
อรหัต ทรงแนะนำคน ๕ คนซึ่งเป็นสหายนัน อันมียศสกุลบุตรเป็นหัวหน้า
(ให้ดำรงอยู่ในพระอรหัต) ทรงส่งพระอรหันต์ ๖๐ องค์ไปด้วยพระดำรัสว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเถิด ดังนี้แล้ว ทรงแนะนำพวก
ภิกษุภททวัคคีย์ ๓๐ รูป แล้วได้เสด็จไปยังที่อยู่ของอูรูเวลกัสสปะ เสด็จเข้าไป
ยังโรงไฟเพื่อพักอาศัย ณ ที่นั้น ได้ทรงแนะนำอูรูเวลกัสสปะพร้อมทั้งบริวาร
ด้วยปาฏิหาริย์ ๓,๕๐๐ มีการทรมานนานเป็นต้นเสร็จแล้ว จึงให้เขาได้บรรพชา
วิธีการบรรพชาของอูรูเวลกัสสปะนั้น และการกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ทั้งหมด
จักมีแจ่มแจ้งในอรรถถาอปทานของท่านนทีกัสสปะแล. แม้ถึงพี่น้องที่เหลือ
อีก ๒ คนนอกนี้ พอได้ทราบข่าวว่าอูรูเวลกัสสปะผู้พี่ใหญ่นั้นบวชแล้ว ต่าง
ก็พร้อมด้วยบริวาร พวกเขามาบวชในสำนักของพระศาสดาแล้ว. พี่น้อง ๓ คน
ทั้งหมดนั้นทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วย. ได้เป็นเอหิภิกษุแล้ว. พระ-
ศาสดา ทรงพาสมณะ ๑,๐๐๐ องค์นั้น เสด็จไปยังคยาสีสะ ประทับนั่งบน
แผ่นดิน ทรงให้สมณะทั้งหมดนั้นดำรงอยู่ในพระอรหัต ด้วยอาทิตตปริยา-
เทศนา.

พระอูรูเวลกัสสปะนั้น พอได้บรรลुพระอรหัตแล้วอย่างนั้น เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน

ของตน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปทุมมุตโตโร** นาม **ชิโน** ดังนี้. ข้าพเจ้าจัก
พรรณนาเฉพาะบทที่ยากเท่านั้น. บทว่า **โส สพุพฺ คมฺ หนุตฺวา** ความ
ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุสสะ** พระองค์นั้น ทรงกำจัดได้แล้ว ซึ่ง
ความมืดคือกิเลสอันได้แก่ **ราคะ โทสะ โมหะ** เป็นต้น. บทว่า **วิชฺเฐตฺวา**
มหาขุํ ความว่า สะสาง ทำลายล้างผลาญชฎีเครื่องขึงกันใหญ่ ด้วยห่ม
แห่งกิเลส ๑,๕๐๐ มีต้นหาและมานะ เป็นต้น. มีวาจาประกอบความว่า ทำ
เทวโลกคือโลกสันนิวาสนิ่งสิ้นให้ยินดี ให้อิ่มใจ ให้ชุ่มใจอยู่ ยังฝนคืออมตะ
มหานิพพานให้ตกลงไหลเอิบอาบแล. บทว่า **ตทา หิ พาราณสียํ** มีอรรถ
วิเคราะห์ว่า คำว่า **พารส** แปลว่า ๑๒ คูจในประโยคเป็นต้นว่า **มนุษย์ ๑๒**
คน เมืองที่มี ๑๒ ราศี ฤาษีจากหิมวันตประเทศ และฤาษีคือพระปัจเจกมุณี
มาจากภูเขาคันธมาทน์โดยทางอากาศ ย่อมพากันไป คือ หยั่งลง ได้แก่ยอม
เข้าไป ในเมืองที่มี ๑๒ ราศีนั้น เหตุนั้น เมืองนั้นจึงชื่อว่า **พาราณสี** อีก
ความหมายหนึ่งว่า สถานที่อันบุคคลคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลายแสน
พระองค์ทรงหยั่งลงเพื่อประกาศพระธรรมจักรให้เป็นไปทั่ว บัณฑิตเรียกกัน
ว่า **พาราณสี** ด้วยอำนาจทางศัพท์เป็นอติถิลิงค์ เพราะทำ **นคร ศัพท์** ให้เป็น
ลึงควิปลาต. ในพระนครพาราณสนั้น. บทว่า **นิกฺขิตฺตฺสตุถํ ปจฺจนฺตํ** ความ
ว่า ทำปัจฉินตชนบทให้ทิ้งศัสตรา ให้วางอาวุธ ให้สิ้นพยุศ. บทว่า **กตฺวา**
ปฺนฺรูปฺจฺจ ตํ ความว่า แล้วกลับเข้ามาถึงยังพระนครนั้นอีก. คำที่เหลือมีเนื้อ
ความพอที่จะกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอรุเวลกัศสปเถราปทาน

ว่าด้วยบุพจริยาของพระราชธิดา

[๑๒๕] ในกัปนี้จากภักทรกัปนี้ไปแสน
หนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรง
รู้แจ้งเทวโลกทั้งปวงเป็นนักปราชญ์ มีจักขุ ได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้เห็น
สัตว์รู้ชัดได้ ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร
ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วย
ประมุขชนให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก

พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ประกอบด้วย
พระกรุณาแสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ยัง
เดิรลี้ภัยที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน
เมื่อเป็นเช่นนี้พระศาสนาจึงไม่มีความ
อาภูล ว่างสูญจากเดิรลี้ภัย วิจิตรด้วยพระอรหันต์
ผู้คงที่ มีความชำนาญชาญ

พระมหามุนีพระองค์นั้นสูงประมาณ ๕๘
ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

ครั้งนั้นอายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์

พระองค์นั้นเมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณ
เท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้าม
พันวิภูสงสารไปได้

ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ชาวพระนคร

หังสวดี ผู้เรียนจบไตรเพท ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ ว่านรชนทรงมีความเพียร
ใหญ่ ทรงแก้วักล้าในบริษัท กำลังทรงแต่งตั้ง
ภิกษุผู้มีปฏิภาณไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ แล้วได้
ฟังพระธรรมเทศนา

ครั้งนั้น เราทำสักการะในพระโลกนายก

พร้อมทั้งพระสงฆ์ แล้วหมอบศิโรราบลงแทบพระ-
บาทปรารถนาฐานันดรนั้น

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระรัศมี

สว่างออกจากพระองค์ดุจลี้มทองสิ่งใดได้ตรัสกะเรา
ด้วยพระสุรเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดีมีปรกติ
นำไปส่งมลทินคือกิเลสว่า

ท่านจงเป็นผู้มีความสุขมีอายุยืนเถิด ปณิ-

ธานความปรารถนาของท่านจงสำเร็จเถิด สักการะ
ที่ท่านทำในเรากับพระสงฆ์ ก็จงมีผลไพบูลย์ยิ่ง
เถิด

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระ-
นาทชื่อว่าโคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกา-
ราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

พราหมณ์นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของ
พระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต
เป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าราธะ พระ-
นายจักทรงแต่งตั้งท่านว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุ
ทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ เราได้สดับพุทธพยากรณ์นั้น
แล้วก็เป็นผู้เบิกบานมีจิตประกอบด้วยเมตตาบำรุง
พระพิชิตมารในกาลนั้นตลอดชีวิต

เพราะเราเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา ด้วย
กรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้ง
เจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐
ครั้ง

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และ
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับ
มิได้

เพราะกรรมนั้นนำไปเราจึงเป็นผู้ถึงความ
สุขในทุกภพ เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเกิดในสกุล
ที่ยากจน ขาดเครื่องนุ่งห่มและอาหารให้พระ-

นครราชคฤห์อันอุดม ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง
แก่ท่านพระสารีบุตรผู้คงที่

ในเวลาเราแก่เฒ่า เราอาศัยวัดอยู่ ใคร ๆ
ไม่ยอมมอบให้เรา ผู้ชรา หมดกำลังเรี่ยวแรง
เพราะฉะนั้น ครั้งนั้น เราเป็นผู้เป็นคนยาก
เข็ญจึงเป็นผู้ปราศจากผิพพรรณ เสรีโสภ พระ-
มหามุนีผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาทอดพระเนตร
เห็นเข้า จึงตรัสถามเราว่า

ลูกโจนจึงเสรีโสภ จงบอกถึงโรคที่เกิด
ในจิตของเจ้า เราได้ทราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
มีความเพียร ข้าพระองค์ไม่ได้บวชในศาสนา
ของพระองค์ ซึ่งพระองค์ตรัสดีแล้ว

เพราะเหตุนั้นข้าพระองค์จึงมีความเสรี-
โสภ ข้าแต่พระนายก ขอพระองค์จงเป็นที่พึง
ของข้าพระองค์ด้วยเถิด ครั้งนั้น พระมหามุนีผู้
สูงสุดได้รับสั่งให้เรียกภิกษุมาประชุมพร้อมแล้ว
ตรัสถามว่า

ผู้ที่นึกถึงอริการของพราหมณ์นี้ได้มีอยู่
จงบอกมา เวลานั้น พระสารีบุตรได้ทราบทูลว่า
ข้าพระองค์นึกถึงอริการของเขาได้อยู่

พราหมณ์ผู้นี้ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่งแก่
ข้าพระองค์ผู้กำลังเที่ยววิณฑาทต พระเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดีละ ๆ สารี-
บุตร เธอเป็นคนกตัญญู เธอจงยังพราหมณ์นี้ให้
บวช พราหมณ์นี้จักเป็นผู้ควรบูชา ลำดับนั้น
เราได้รับการบรรพชาและอุปสมบทด้วยกรรมวาจา
โดยเวลาไม่นานเลย เราก็ได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้น
ไปแห่งอาสวะ เพราะเราเป็นผู้เพิลิตเพลิน สดับ
พระพุทธดำรัสโดยเคารพ ฉะนั้น พระพิชิตมารจึง
ทรงแต่งตั้งเราว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มี
ปฏิภาณ

เราเพิลิตทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระราชเถระได้ภษิตคคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบราชเถรอปทาน

๕๓๔. อรรถถรรษเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระราชเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร นาม ชิน
ดังนี้.

คำนั้นทั้งหมด วิญญูชนทั้งหลาย พึงกำหนดรู้ได้โดยง่ายด้วยการ
ติดตามเนื้อความไปตามลำดับของปาฐะนั้นแล จะต่างกันก็แต่บุญกุศลอย่าง
เดียวเท่านั้นแล.

จบอรรถกถาราชเทรอปทาน

โมฆราชเทรอปทานที่ ๑๐ (๕๔๐)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโมฆราชเถระ

[๑๓๐] ในกัปนี้จากภัทธกัปนี้ไปแสน-
หนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรง
รู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีจักขุ ได้
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรง
แสดงให้สัตว์รู้ชัดยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร
ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วย
ประชุมชน ให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก

พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ประกอบด้วย
พระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยัง
เดียรถีย์ที่มาเฝ้า ให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน

เมื่อเป็นเช่นนี้พระศาสนาจึงไม่มีความ
อากูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระอรหันต์
ผู้คงที่ มีความชำนาญชาญ พระมหามุนีพระองค์
นั้นสูงประมาณ ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้าย
ทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการ

ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์
พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณ
เท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมาก ให้ข้าม
พินวัฏสงสารไปได้

ครั้งนั้น เราเป็นผู้ประกอบในหนทาง
แห่งการงานของบุคคลอื่น ในสกุลหนึ่ง ใน
พระนครหงส์วดี ทรัพย์สินอะไร ๆ ของเราไม่มี
เราอาศัยอยู่ที่พื้นซึ่งเขาทำไว้ที่หอดัน
เราได้ก่อไฟที่พื้นหอดันนั้น พินศลาจึงดำไป
เพราะไฟลน

ครั้งนั้น พระโลกนาถผู้ประกาศัจจะ ๔
ได้ตรัสสรรเสริญพระสาวกผู้ทรงจิวรเศร้าหมองใน
ประชุมชน

เราขอบใจในคุณของท่าน จึงได้ปฏิบัติ
พระตถาคต ปรรณานฐานันดรอันสูงสุด คือความ
เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ทรงจิวรเศร้าหมอง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ได้ตรัสกะพระสาวกทั้งหลายว่า จง
ดูบุรุษนี้ ผู้มีฝ่าหม่นนำเกลียด ผอมเกร็ง มีหน้า
ผ่องใสเพราะปีติ ประกอบด้วยทรัพย์คือศรัทธา มี
กายและใจสูง เพราะปีติ ร่าเริง ไม่หวั่นไหว
หนาแน่นไปด้วยธรรมที่เป็นสาระ

บุรุษนี้ชอบใจในคุณของภิกษุผู้ทรงจีวร
เสรำหมอง ปรารถนาฐานันดรนั้นอย่างจริงใจ
เราได้ฟังพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ก็เบิก
บาน ถวายบังคมพระพิชิตมารด้วยเศียรเกล้า ทำ
แต่กรรมที่ติงามในศาสนาของพระชินเจ้าตราบ
เท่าสิ้นชีวิต

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เพราะกรรมคือการเอาไฟลงพื้นที่หอนั้น
เราจึงถูกเวทนาเบียดเบียน ใหม่แล้วในนรกพันปี
ด้วยเศษกรรมที่เหลือนั้น เราเป็นมนุษย์
เกิดในสกุล จึงเป็นผู้มีรอยเครื่องหมายถึง ๕๐๐
ชาติโดยลำดับ

เพราะอำนาจกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้เพียบ
พร้อมด้วยโรคเรื้อน เสวยมหันต์ทุกข์ถึง ๕๐๐ ชาติ
เหมือนกัน

ในภัทธกัปนี้ เรามีจิตเลื่อมใส เลี้ยงดู
พระอุปริฎฐะผู้มียศ ให้อิหม่หน้าด้วยบิณฑบาต
เพราะเศษกรรมที่ยังเหลือนั้น และ
เพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เมื่อถึงภพสุดท้าย ได้บังเกิดในสกุล
กษัตริย์ เมื่อพระชนกล่วงไปแล้วก็ได้เป็นพระ-
มหาราชา

เราถูกรอคเรือนครอบงำ กลางคืนไม่ได้
รับความสุข เพราะสุขที่เกิดจากความเป็นพระ-
เจ้าแผ่นดินหาประโยชน์นั้นได้ ฉะนั้น เราจึงชื่อว่า
โมฆราชา

เราเห็นโทษของร่างกาย จึงได้บวชเป็น
บรรพชิต มอบตัวเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี
ผู้ประเสริฐ เราเข้าไปเฝ้าพระผู้นำนรชนพร้อม
ด้วยบริวารเป็นอันมาก ได้ทูลถามปัญหาอัน
ละเอียดลึกซึ้งว่า

โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลกกับทั้ง
เทวโลก ข้าพระองค์ไม่ทราบความเห็นของพระ
องค์ ผู้ทรงพระนามว่าโคดม ผู้มียศ

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้มีปัญหามาถึงพระ-
องค์ ผู้ทรงเห็นลวงสามัญชน ข้าพระองค์จะ
พิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่เห็น

พระพุทธเจ้าผู้ทรงรักษาโรคทุกอย่างให้
หายได้ ได้ตรัสกะเราว่า ดูก่อนโมฆราชา ท่านจง
เป็นผู้มีสติทุกเมื่อ พิจารณาเห็นโลกโดยความ

เป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นที่ตัวตนเสีย
บุคคลพึงข้ามพ้นมัจจุราชไปได้ด้วยอุบายเช่นนี้

ท่านพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึง
จะไม่เห็น เราเป็นผู้ไม่ผมและหนวด นุ่งผ้า
กาสาวพัศตร์ เป็นภิกษุพร้อมกับเวลาจบพระคาถา

เราเป็นผู้ถูกรอคืบคืบเขยิบ ถูกเขาว่า
กล่าวว่า วิหารอย่าเสียหายเสียเลย จึงไม่ได้อยู่
ในวิหารของสงฆ์ เรานำเอาผ้ามาจากกองหยาก
เยื่อ ป่าช้าและหนทาง แล้วทำผ้าสังฆาฏิด้วยผ้า
เหล่านี้ ทรงจีวรที่เศร้าหมอง

พระผู้นำชน พิเศษเป็นนายแพทย์ใหญ่
ทรงพอพระทัยในคุณอันนั้นของเรา จึงทรงตั้งเรา
ไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ฝ่ายที่ทรงจีวรเศร้าหมอง

เราสิ้นบุญและบาป หายโรคทุกอย่าง ไม่
มีอาสวะ ดับสนิทเหมือนเปลวไฟที่มอดเชื้อ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโมฆราชเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโมฆราชเถรอปทาน

อรรถกถาโมฆราชเถรปาทาน

อปทานของท่านพระโมฆราชเถระที่ ๑. มีเนื้อความพอที่จะกำหนด
ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาโมฆราชเถรปาทาน

จบอรรถกถากัจจายนวรรคที่ ๕๔

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหากัจจายนเถรปาทาน ๒. วักลิเถรปาทาน ๓. มหากัปปีน-
เถรปาทาน ๔. ทัพพมัลลปุตตเถรปาทาน ๕. กุมารกัสสปเถรปาทาน
๖. พาหิยเถรปาทาน ๗. มหาโกฏิฐิตเถรปาทาน ๘. อรุเวลกัสสปเถรปาทาน
๙. ราชเถรปาทาน ๑๐. โมฆราชเถรปาทาน.

ในวรรคนี้ บัณฑิตประมวลคาถาได้ ๓๖๒ คาถา

จบกัจจายนวรรคที่ ๕๔

ภักทियวรรคที่ ๕๕

ลกุณฏกภักทียเถราปทานที่ ๑ (๕๔๑)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระลกุณฏกเถระ

[๑๓๑] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระ-
พิชิตมาร พระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรม
ทั้งปวง เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ครั้งนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐี มีทรัพย์มาก
ในพระนครหังสวดี เทียวเดินพักผ่อนอยู่ ได้ไป
ถึงสังฆาราม

คราวนั้น พระผู้นำ ผู้ส่องโลกให้โชติช่วง
พระองค์นั้น ทรงแสดงธรรมเทศนา ได้ตรัส
สรรเสริญพระสาวกผู้ประเสริฐกว่าภิกษุทั้งหลาย
ที่มีเสียงไพเราะ

เราได้สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วก็
ชอบใจ จึงได้ทำสักการะแก่พระองค์ผู้แสวงหา
คุณอันใหญ่ ถวายบังคมพระบาททั้งสองของ
พระศาสดาแล้ว ปรรณานฐานันดรนั้น

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้นำชั้น
พิเศษ ได้ตรัสพยากรณ์ในท่ามกลางพระสงฆ์ว่า
ในอนาคตกาล ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมดังมโนรถ
ความปรารถนา

ในกัปที่แสนแต่กัทรกัปนี้ พระศาสดา
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เศรษฐีบุตร
ผู้นี้ จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระ-
องค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวก
ของพระศาสดา มีนามชื่อว่า ภัคทियะ
เพราะกรรมที่ทำได้นั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัทรกัปนี้พระพิชิตมาร
พระนามว่ามุสสะ เป็นผู้นำยากที่จะหาผู้เสนอ
ยากที่จะข่มขี้ได้ สูงสุดกว่าโลกทั้งปวงได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

และพระพุทธร่องค์ทรงสมบูรณ์ด้วยจรณะ
เป็นผู้ประเสริฐเที่ยงตรง ทรงมีความเพียรเผา
กิเลสทรงแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์
ทรงเปลื้องสัตว์เป็นอันมากจากกิเลสเครื่องจองจำ

เราเกิดเป็นนาคคูเหว่าขาวในพระอาราม
อันน่าเพลิดเพลินเจริญใจ ของพระมุสสะสัมมา-
สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราอยู่ที่ต้นมะม่วงใกล้
พระคันธกุฎี

ครั้งนั้น เราเห็นพระพิชิตมารผู้สูงสุด
เป็นพระทักษิณขบुकคคค เสด็จพระราชดำเนินไป

บิณฑบาต จึงทำจิตให้เลื่อมใส แล้วร้องด้วย

เสียงอันไพเราะ

ครั้งนั้น เราบินไปสวนหลวง คามผล
มะม่วงที่สุกดีมีเปลือกเหมือนทองคำมาแล้ว น้อม
เข้าไปถวายแด่พระสัมพุทธเจ้า

เวลานั้นพระพิชิตมารผู้ประกอบด้วยพระ-
กรุณา ทรงทราบวาระจิตของเรา จึงทรงรับบาตร
จากมือของภิกษุอุปัฏฐาก

เรามีจิตรำเริงถวายผลมะม่วงแด่พระมหา-
มุณี เราใส่บาตรแล้วก็ประนมปิก ร้องด้วยเสียง
อันไพเราะ น่ายินดี เสนาะน่าฟัง เพื่อบูชา
พระพุทธเจ้า แล้วไปนอนหลับ

ครั้งนั้น นกเหยี่ยวผู้มีใจชั่วช้าได้โฉบ
เอาเรา ผู้มีจิตเบิกบาน มีอหยาตย์ไปสู่ความรัก
พระพุทธเจ้า แล้วไปนอนหลับ

เราจุติจากอภัพนั้นไปเสวยมหันตสุข
ในสวรรค์ชั้นดุสิต แล้วมาสู่กำเนิดมนุษย์ เพราะ
กรรมนั้นพาไป

ในภัทธกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม
ตามพระโคตรว่ากัสสปะ เป็นเผ่าพันธุ์พรหม มี
พระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์ทรงยังพระศาสนาให้โชติช่วง

ครอบงำเดียรฉัตรผู้หลอกลวง ทรงแนะนำเวไนย-

สัตว์ พระองค์พร้อมทั้งพระสาวกปรินิพพานแล้ว

เมื่อพระพุทธองค์ผู้เลิศในโลกปรินิพพาน

แล้ว ประชุมชนเป็นอันมากที่ล้อมมิส จักทำ

พระสถูปของพระศาสด เพื่อต้องการจะบูชา

พระพุทธเจ้า

เขาปรึกษากันอย่างนี้ว่า จักช่วยกันทำ

พระสถูปของพระศาสดา ผู้แสวงหาพระคุณ

อันใหญ่ ให้สูงเจ็ดโยชน์ ประดับด้วยแก้ว ๗

ประการ

ครั้งนั้น เราเป็นจอมทัพของพระเจ้า

แผ่นดินแคว้นกาสิ พระนามว่ากิกิ ได้พูดลด

ประมาณ ที่พระเจดีย์ของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มี

ประมาณเสีย

ครั้งนั้น ชนเหล่านั้นได้ช่วยกันทำเจดีย์

ของพระศาสดา ผู้มีพระปัญญากว่านรชน สูง

โยชน์เดียว ประดับด้วยรัตนนานาชนิด ตาม

ถ้อยคำของเรา

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ

ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไป

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
เศรษฐีอันมั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ใน
พระนครสาววดีอันประเสริฐ

เราได้เห็นพระสุต เจ้าในเวลาเสด็จเข้า
พระนครก็อัสจรรยใจ จึงบรรพชา ไม่นานก็ได้
บรรลอรหัต

เพราะกรรมคือการลดประมาณ ของพระ-
เจดีย์เราได้ทำไว้ เราจึงมีร่างกายต่ำเตี้ย ควรจะ
เป็นร่างกายกลม

เราบูชาพระพุทธเจ้าสูงสุดด้วยเสียงอัน
ไพเราะจึงได้ถึงความเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ที่มีเสียงไพเราะ

เพราะการถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้า
และเพราะการอนุสรณ์ถึงพระพุทธคุณ เราจึง
สมบูรณ์ด้วยสามัญผล ไม่มีอาสวะอยู่

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระลกุณฏกภัททิยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบลกุณฏกภัททิยเถราปทาน

กัถยวรรคที่ ๕๕

๕๕๑. อรรถถาลกณกัถยเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๕๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระลกณกัถยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
นาม ชินो ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้นๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในตระกูลที่มีโภคะมากมาย ในหังสวคินคร บรรลุนิติภาวะแล้ว กำลังนั่ง
ฟังธรรมของพระศาสดา ได้มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนา
ท่านไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้มีเสียงไพเราะ แม้ตนเองก็ปรารถนา
ตำแหน่งนั้นบ้างได้ถวายมหาทานอันเจือปนด้วยรสหวาน เช่น เนยใส และ
น้ำตาลกรวดเป็นต้น แต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขแล้ว ตั้งปณิธาน
ไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอนาคตกาล แม้ข้าพระองค์ก็พึงเป็นเหมือน
ภิกษุรูปนี้ คือพึงเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุผู้มีเสียงไพเราะ ในพระศาสนาของ
พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นว่าเขาไม่มีอันตราย
จึงทรงพยากรณ์แล้ว เสด็จหลีกไป.

เขาทำบุญไว้เป็นอันมากจนตลอดอายุแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลก
และมนุษย์โลก ได้สวสสมบัติในโลกทั้ง ๒ แล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า ศุสสะ เขาได้บังเกิดเป็นนาคคูหาว่าสวยงาม บินมาโฉบเอา

ผลมะม่วงพันธุ์ร่อยไปจากพระราชอุทยาน มองเห็นพระศาสดาแล้วมีใจเลื่อมใส เกิดความคิดขึ้นว่า เราจักถวายแต่พระพุทธเจ้า. พระศาสดา ทรงทราบความเป็นไปทางจิตของเขา จึงทรงรับบาตรแล้วประทับนั่ง. นกคูเหว่านั้นได้วางผลมะม่วงสุกลงในบาตรของพระทศพล. เพื่อจะให้เขาเกิดความโสมนัสใจ พระศาสดาได้เสวยผลมะม่วงสุกนั้น ขณะที่เขากำลังเห็นอยู่นั้นแล. ลำดับนั้นนกคูเหว่านั้น มีใจเลื่อมใส ระวังยับยั้งอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่ปีตินั้นนั้นแลตลอด ๗ วัน. ด้วยบุญกรรมนั้นนั้นแหละทุก ๆ ภัทที่เขาเกิดแล้ว จึงได้มีเสียงไพเราะ ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ เขาได้บังเกิดในตระกูลช่างไม้ ได้ปรากฏว่าเป็นหัวหน้าช่างไม้. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว เขาพูดกะพวกประชาชนผู้เริ่มจะก่อสร้างสถูปประมาณ ๗ โยชน์ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่า เราจักกระทำวงกลมรอบ ๑ โยชน์ และส่วนสูงอีก ๑ โยชน์. คนเหล่านั้นทั้งหมดได้ตั้งอยู่ในถ้อยคำของเขาแล้ว. เขาได้ช่วยกันสร้างเจดีย์อันมีประมาณต่ำ แต่พระพุทธเจ้า ผู้หาประมาณมิได้ ด้วยประการฉะนี้. ด้วยกรรมอันนั้นทุก ๆ ที่ที่เขาได้เกิดแล้ว จึงได้มีรูปร่างประมาณต่ำกว่าคนอื่น ๆ. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล ได้ปรากฏชื่อว่า ลกฺขณฺณกัถทิยะ เพราะมีรูปร่างต่ำ และเพราะมีสตรีระสวยงามคล้ายรูปเปรียบทองคำ ฉะนั้น. ในกาลต่อมาเขาได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธา บวชแล้วเป็นพหูสูต เป็นพระธรรมกถึก แสดงธรรมแก่คนเหล่านั้นด้วยเสียงอันไพเราะ.

ต่อมาในวันมีมหรสพวันหนึ่ง หญิงคณิกาคคนหนึ่ง นั่งรถไปกับพราหมณ์คนหนึ่ง เขมองเห็นพระเถระเข้า จึงหัวเราะจมองเห็นพื้น. พระเถระถือเอากระดูกฟืนของหญิงคนนั้นมาเป็นนิมิต ทำมานให้บังเกิดขึ้นแล้ว ทำมานนั้นให้เป็นพื้นฐานเจริญวิปัสสนา ได้เป็นพระอนาคามี. ท่านอยู่ด้วยสติเป็นไปในกายเนื่อง ๆ วันหนึ่งท่านได้รับคำแนะนำพร้าสอนจากท่านพระธรรมเสนาบดี จนถึงได้ดำรงอยู่ในพระอรหัต. ภิกษุสะสามณเรบวงพวก ไม่รู้ว่าท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว แกล้งดึงหูท่านเสียบ้าง จับศีรษะจับแขน หรือจับมือและเท้าเป็นต้นเล่นเล่น เบียดเบียนบ้าง.

ท่านเป็นพระอรหัตแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อนของตน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. บทว่า มนุชฺชาภินิภูหิ ความว่า เราได้พูดได้เปล่งเสียงด้วยเสียงอัน ไพเราะน่ารัก คำที่เหลือในเรื่องนี้ พอจะกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาลกฺขณกัถกัถิยเถรอปทาน

กัถขาเรวตเถรอปทานที่ ๒ (๒๔๕)

ว่าด้วยบุญพริยาของพระกัถขาเรวตเถระ

[๑๓๒] ในกัถที่แสนแต่กัถกัถนี้ พระพิชิตมารมีพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีพระจักขุในธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำ มีพระหนุเหมือนคางราชสีห์ พระดำรัสเหมือนเสียงพรหม พระสุร-

เสียงคล้ายเสียงหงส์และกลองใหญ่ เสด็จดำเนิน
ดูข้าง มีพระรัศมีประหนึ่งรัศมีของจันทเทพบุตร
เป็นต้น

มีพระปรีชาใหญ่ มีความเพียรมากมี
ความเพ่งพินิจมาก มีคติใหญ่ ประกอบด้วยพระ-
มหากรุณาเป็นที่พึ่งสัตว์ กำจัดความมืดใหญ่ ได้
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

คราวหนึ่ง พระสัมพุทธเจ้าผู้เลิศกว่า
ไตรโลก เป็นมุนี ทรงรู้จักวาระจิตของสัตว์พระ-
องค์นั้น ทรงแนะนำเวไนยสัตว์เป็นอันมาก ทรง
แสดงพระธรรมเทศนาอยู่

พระพิชิตมารศรีสรรเสริญภิกษุผู้มีปกติ
เพ่งพินิจ ยินดีในทาน มีความเพียรสงบระงับ
ไม่ขุ่นมัวในท่ามกลางบริษัท ทรงทำให้ประชาชน
ยินดี

ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์เรียน ไตรเพท
อยู่ในพระนครหังสวดี ได้สดับพระธรรมเทศนาก็
ชอบใจ จึงปรารถนาฐานันดรนั้น

ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้ทรงเป็นพระ
ผู้นำชั้นพิเศษได้ตรัสพยากรณ์ในท่ามกลางสงฆ์ว่า
จงดีใจเถิดพราหมณ์ ท่านจักได้ฐานันดรนี้ สมดัง
มโนรถความปรารถนา

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามี
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านจัก
ได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระ-
ศาสดา มีนามชื่อว่าเรวตะ

เพราะกรรมที่ทำไว้ดี และเพราะการตั้ง
เจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปยังสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์

ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
กษัตริย์อันมั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ใน
โลกิยนคร

ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม
เทศนาในพระนครกบิลพัสดุ์ เราเลื่อมใสในพระ-
สุคตเจ้า จึงออกบวชเป็นบรรพชิต

ความสงสัยของเราในสิ่งที่เป็นกัปปิยะ
และอกัปปิยะนั้น ๆ มีมากมายพระพุทธเจ้าได้ทรง
แสดงธรรมอันอุดม แนะนำข้อสงสัยทั้งปวงนั้น

แต่ต่อนั้น เราก็ข้ามพ้นสงสัยได้ เป็น
ผู้ยินดีด้วยความสุขในฌานอยู่ ในครั้งนั้น
พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นเรา จึงได้ตรัส
พระพุทธภาษิตว่า

ความสงสัยในโลกนี้หรือโลกอื่น ใน
ความรู้ของตนหรือในความรู้ของผู้อื่นอย่างไร
อย่างหนึ่งนั้น อันบุคคลผู้มีปรกติเฟงพิณิจ มี
ความเพียรเผากิเลสประพடுத்தิพรหมจรรย์ ย่อมละ
ได้ทั้งสิ้น

กรรมที่ทำไว้ในกัปที่แสน ได้แสดงผล
แก่เราแล้วในอัตภาพนี้ เราพ้นกิเลสแล้วเหมือน
ลูกสรพันจากแฉ่ง ได้เผากิเลสของเราเสียแล้ว

ลำดับนั้น พระมุนีผู้มีปรีชาใหญ่ เสด็จ
ถึงที่สุดของโลก ทรงเห็นว่าเรยินดีในฉนาน จึง
ทรงแต่งตั้งว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ได้
ฉนาน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกังขาเรวตเถระได้ภษิตคาคาเหล่านี้ ด้วยประ
การฉนนี้แล.

จบกังขาเรวตเถรอปทาน

๕๔๒. อรรถกถากังขาเรวตเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระกังขาเรวตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตร
นาม ชิน ฉนนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้นี้พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เขาได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์. คำนั้นทั้งหมด พอจะกำหนดได้โดยง่ายตามลำดับแห่งปาฐะนั้นนั่นแล.

จบอรรถกถากังขาเวตเถราปทาน

สิวลิเถราปทานที่ ๓ (๕๔๓)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระสิวลีเถระ

[๑๓๓] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ศีลของพระองค์ใคร ๆ ก็คำนวณไม่ได้ สมาธิของพระองค์เปรียบด้วยแก้ววิเชียร ฌานอันประเสริฐของพระองค์ใคร ๆ ก็นับไม่ได้ และวิมุติของพระองค์ก็หาอะไรเปรียบมิได้

พระนายกเจ้าทรงแสดงธรรมในสมาคมมนุษย์ เทวดา นาคและพรหม ซึ่งเคลื่อนกล่นไปด้วยสมณะและพราหมณ์

พระพุทธองค์ก็แก่วักล้าในบริษัท ทรงตั้งสาวกของพระองค์ ผู้มีลาภมากมีบุญ ทรงซึ่งฤทธิ์อันรุ่งเรือง ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ

ครั้งนั้น เราเป็นกษัตริย์ในพระนครหงส-

วดี ได้ยินพระพิชิตมารตรัสถึงคุณเป็นอันมากของ
พระสาวก ดังนั้น จึงได้นิมนต์พระชินสีห์พร้อม
ทั้งพระสาวก ให้เสวยและฉันถึง ๗ วัน ครั้น
ถวายมหาทานแล้วก็ได้ปรารถนาฐานันดรนั้น

พระธีรเจ้าผู้ประเสริฐกว่าบุรุษ ทอดพระ-
เนตรเห็นเราหมอบอยู่แทบพระบาทในคราวนั้น
จึงได้ตรัสพระดำรัสด้วยพระสุรเสียงอันดัง

ลำดับนั้น มหาชน ทวยเทพ คนธรรพ์
พรหมผู้มีฤทธิ์มากและสมณพราหมณ์ ผู้ใคร่จะฟัง
พระพุทฺธพจน์ ต่างประณตนิมิตถวายนมัสการ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษผู้เป็นอาชาไนย
ข้าพระองค์ทั้งหลายขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้า
แต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ขอนอบน้อมแด่พระองค์

พระมหากษัตริย์ได้ถวายทานกว่า ๗ วัน
ข้าพระองค์ทั้งหลายประสงค์จะฟังผลของมหาทาน
นั้น ข้าแต่พระมหาราชนิขอได้ทรงโปรดพยากรณ์
เถิด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า
ท่านทั้งหลายจงคอยสติบงกชิตของเรา ทักขิณาทิ

ตั้งไว้ในพระพุทธเจ้าผู้มีคุณหาประมาณมิได้พร้อม
ทั้งพระสงฆ์ ใครเล่าจะเป็นผู้ถือเอามากล่าว
เพราะทักษิณานั้น มีผลหาประมาณมิได้ อีกประ-
การหนึ่งกษัตริย์ผู้มีโกศะมานี้ ทรงปรารถนา
ฐานันดรอันอุดมว่า ถึงเราก็จึงเป็นผู้ได้ลาภมาก
เหมือนภิกษุชื่อสุทัสสนะฉะนั้นเกิด มหาบพิตร
จักได้ฐานันดรนี้ในอนาคต

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ไปพระศาสดามี
พระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์ของพระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

กษัตริย์องค์นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของ
พระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรม
เนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา นามชื่อว่า
สิวลี

เพราะกรรมที่ทำได้แล้ว และเพราะ
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้
ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในกัปที่ ๕๑ แต่ภัทรกัปนี้พระโลกนายก
พระนามว่าวิปัสสี ผู้มีพระเนตรตรงงาม ทรงเห็น
แจ้งธรรมทั้งปวง ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น เราเป็นคนโปรดปรานของสกุล

หนึ่งในพระนครพันธุมวดี และเป็นคนที่หมั่น
ขยันชวนช่วยในกิจการงาน ครั้งนั้น พระราชา
พระองค์หนึ่งตรัสสั่งให้นายช่างสร้างพระอาราม
ซึ่งปรากฏว่าใหญ่โต ถวายสมเด็จพระวิปัสสี
ผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่

เมื่อการสร้างพระอารามสำเร็จแล้ว ชน
ทั้งหลายได้ถวายมหาทานซึ่งเข้าใจว่าของเคี้ยว
ชนทั้งหลาย คั้นคว่ำหามส้มใหม่และน้ำผึ้ง
ไม่ได้ เวลานั้น เราถือนมส้มใหญ่และน้ำผึ้งไป
เรือนของนายงาน ชนทั้งหลายที่แสวงหามส้ม
ใหญ่และน้ำผึ้งพบเราเข้า ของสองสิ่งเขาได้ให้
ราคาตั้งพันกหาปณะก็ยังไม่ได้ไป

ครั้งนั้น เราคิดว่าของสองสิ่งนี้เราไม่มี
กะใจที่จะขายมัน ชนเหล่านี้ทั้งหมดสักการะพระ-
ตถาคต จันใด แม้เราก็จะทำสักการะในพระผู้นำ
โลกกับพระสงฆ์ จันนั้นก็เหมือนกัน

ครั้งนั้น เราได้นำเอาไปแล้ว ผสมนม
ส้มกับน้ำผึ้งป่าด้วยกัน แล้วถวายแต่พระโลกนาถ
พร้อมทั้งพระสงฆ์

เพราะกรรมที่ทำได้แล้วและเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ต่อมา เราได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้มียศ
ใหญ่ในพระนครพาราณสี ในครั้งนั้น เราเคือง
ศัตรูจึงสั่งให้ทหารทำการล้อมประตูเมืองศัตรู
ไว้

ประตูที่ถูกล้อมของพระราชามีเดชรักษา
ไว้ได้เพียงวันเดียว เพราะผลของกรรมนั้น เรา
จึงต้องตกนรกอันร้ายกาจที่สุด

และในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดใน
โกถียนบุรี พระชนนีของเราพระนามว่าสุปปวาสา
พระชนกของเรา พระนามว่ามหาลิฉฉวี เรา
เกิดในราชวงศ์เพราะบุญกรรม เพราะการล้อม
ประตูเมืองให้ผล เราจึงต้องประสบทุกข์อยู่ใน
พระครรภ์ของพระมารดาถึง ๗ ปี

เราต้องหลงทวารอยู่อีก ๗ วัน เพียง
พร้อมไปด้วยมหันตทุกข์ พระมารดาของเรา
ต้องประสบทุกข์ด้วยเช่นนี้ ก็เพราะให้ฉันทะใน
การล้อมประตูเมือง

เราอันพระพุทธเจ้าทรงอนุเคราะห์ จึง

ออกจากพระกรรม์พระมารดาโดยสวัสดิ์เราได้ออก
บวชเป็นบรรพชิต ในวันที่เรากลอดออกมานั่นเอง

ท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นอุปัชฌาย์ของ
เราพระโมคคัลลานเถระผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีปริชา
มาก เมื่อปลงผมให้ ได้อนุศาสน์พร้าสอนเรา
เราได้บรรลอรหัตต์เมื่อกำลังปลงผมอยู่ ทวยเทพ
นาคและมนุษย์ ต่างก็น้อมนำปัจจัยเข้ามาถวาย
เรา

เพราะเศษของกรรมที่เราเป็นผู้เบิกบาน
บูชาพระผู้นำชน พิเศษพระนามว่าปทุมุตตระและ
พระนามว่าวิปัสสี ด้วยปัจจัยทั้งหลายโดยพิเศษ
เราจึงได้ลาภอันอุดมไพบูลย์ทุกแห่งหน คือ ใน
ป่า ในบ้าน ในน้ำ บนบก

ในคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำโลก
ชั้นเลิศ พร้อมด้วยภิกษุสามหมื่นรูป เสด็จ
ไปเยี่ยมท่านพระเรวตะ

พระพุทธเจ้าผู้มีพระปริชาใหญ่ มีความ
เพียรมาก เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระ-
สงฆ์ เป็นผู้อันเราบำรุงด้วยปัจจัยที่เทวดานำเข้า
มาถวายเราได้เสด็จไปเยี่ยมท่านเรวตะแล้ว ภาย
หลังเสด็จกลับมายังพระเชตวันมหาวิหารแล้วจึง
ทรงแต่งตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ

พระศาสดาผู้ทรงประพาศประโยชน์แก่
สัตว์ทั้งปวง ได้ตรัสสรรเสริญเราในท่ามกลาง
บริษัทว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในบรรดาสาวก
ของเรา ภิกษุสี่วิไลเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่มี
ลาภมา

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสี่วิไลเถระได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
จบสี่วิไลเถรปทาน

๕๔๓. อรรถกถาสี่วิไลเถรปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระสี่วิไลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม
ชินฺโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในเรือนอันมีสกุล ได้ไปยังพระวิหารโดยนัยดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลัง
ยืนอยู่ท้ายบริษัท ก็กำลังฟังธรรม ในเห็นพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดา
ทรงสถาปนาเอาไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวกภิกษุผู้มีลาภ แล้วคิดว่า ใน

อนาคตกาลแม้เราก็ควรเป็นเช่นภิกษุรูปนี้บ้าง จึงได้นิมนต์พระทศพล ถวายมหาทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วันแล้ว ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยกรรมดีที่สั่งสมไว้นี้ ข้าพระองค์มิได้ปรารถนาสมบัติอื่นเลย หากแต่ในอนาคตกาล ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง แม้ข้าพระองค์พึงก็เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้มีลาภเหมือนเช่นภิกษุที่พระองค์ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่เลิศนั้นเถิด.

พระศาสดา ทรงเห็นว่าเขาไม่มีอันตราย จึงทรงพยากรณ์ว่าความปรารถนาของเธอนี้ จักสำเร็จในสำนักของพระโคตมพุทธเจ้าในอนาคตกาลแล้วเสด็จหลีกไป. กุลบุตรนั้น ได้กระทำกุศลไว้นตลอดชีวิตแล้ว ได้ส่วยสมบัติทั้ง ๒ ในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เขาได้เกิดในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่ไกลจากพันธุมคินคร ในสมัยนั้น ชนชาวพันธุมคินคร ได้สนทนากันกับพระราชาแล้ว ได้ถวายทานแต่พระทศพลเจ้า.

วันหนึ่ง คนทั้งหมดได้รวมเป็นพวกเดียวกัน เมื่อจะถวายทานก็ตรวจดูว่า ความเลิศแห่งทานของพวกเรามีหรือไม่หนอ ไม่ได้เห็นน้ำผึ้งและนมสั้ม. คนเหล่านั้นจึงคิดว่าพวกเราจักนำมาจากที่ไหนหนอ จึงมอบหน้าที่ให้พวกบุรุษยืนอยู่ที่หนทางจากชนบทเข้าพระนคร. ครั้งนั้น กุลบุตรคนนั้นถือเอาหม้อมนมสั้มมาจากบ้านของตน เดินทางไปยังเมือง ด้วยคิดว่าเราจักแลกนำอะไรบางอย่างมา ดังนี้ มองไปเห็นสถานที่อันมีความผาสุกคิดว่า เราจักล้างหน้า ชำระล้างมือและทำให้สะอาดก่อนแล้วจึงจักเข้าไป ดังนี้แล้วได้มองเห็นรังผึ้งอันไม่มีตัวผึ้งประมาณเท่าหัวไถ คิดว่า สิ่งนี้

เกิดขึ้นแล้วแก่เราด้วยบุญ จึงถือเอาแล้ว เข้าไปยังพระนคร. บุรุษที่ชาวพระนครมอบหมายหน้าที่ให้ เห็นเขาแล้วจึงถามว่า แน่ะเพื่อน ท่านนำน้ำผึ้งเป็นต้นนี้มาเพื่อใคร. เขาตอบว่า นาย เรามิได้นำมาเพื่อใคร สิ่งนี้เราขาย. บุรุษนั้นจึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจงถือเอาหาปณะนี้แล้ว จงให้น้ำผึ้งและนมสัมนั้นเถิด.

เขาคิดว่า น้ำผึ้งเป็นต้นนี้มีได้มีค่ามากสำหรับเราเลย แต่บุรุษนี้ยอมให้ราคาแพงโดยการให้ราคาครั้งเดียวเราจักพิจารณาต่อแต่นั้นเขาจึงกล่าวกะชาวเมืองนั้นว่า เราจะไม่ยอมให้ด้วยราคาเพียงหาปณะเดียว. บุรุษชาวเมืองจึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นท่านรับหาปณะ ๒ อันไป แล้วจงให้น้ำผึ้งเป็นต้นเถิด เขากล่าวว่า ถึงจะให้หาปณะ ๒ อัน เราก็ไม่ยอมให้. บุรุษชาวเมืองเพิ่มหาปณะขึ้นด้วยอุบายนั้น จนถึงพันหาปณะ. เขาคิดว่า เราไม่ควรเพิ่มราคาขึ้น หยุคไว้ก่อน เราจักถามถึงการทำงานที่ผู้นี้จะพึงทำ. ถ้าดั้นนั้นเขาจึงกล่าวกะบุรุษชาวเมืองนั้นว่า น้ำผึ้งเป็นต้นนี้ มิได้มีค่ามีราคาแพงเลย แต่ท่านให้ราคาเสียมากมาย ท่านจะรับน้ำผึ้งเป็นต้นนี้ไปเพราะจะทำอะไร. บุรุษชาวเมืองชี้แจงว่า ท่านผู้เจริญ ชาวพระนครในที่นี้ ได้ขัดแย้งกับพระราชา กำลังถวายนแด่พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า มองไม่เห็นน้ำผึ้งเป็นต้นทั้งสองนี้ ในทานอันเลิศ จึงใช้ให้เราแสวงหา ถ้าว่าจักไม่ได้น้ำผึ้งเป็นต้นทั้งสองนี้ไซ้ พวกชาวเมือง ก็จักมีความพ่ายแพ้แน่ เพราะฉะนั้นเราให้ทรัพย์พันหาปณะแล้ว จะขอรับน้ำผึ้งเป็นต้นนี้ไป. เขากล่าวว่า ก็น้ำผึ้งเป็นต้นนี้ สมควรแก่พวกชาวเมืองเท่านั้นหรือ หรือว่า สมควรเพื่อให้แก่ชนเหล่าอื่นก็ได้. บุรุษชาวเมืองตอบว่า น้ำผึ้งเป็นต้นนี้ เรามิได้ห้ามเพื่อจะให้แก่ใคร. เขากล่าวว่ามีใครบ้างไหม ที่ให้ทรัพย์พันหนึ่งตลอดวันหนึ่งใน

ทานของพวกเขาพระนคร. บุษขาวเมืองตอบว่า ไม่มีดอกเฟื้อน. เขากล่าวว่า น้ำผึ้งเป็นต้นนี้ ที่เราให้แก่พวกเขาเมืองเหล่านั้น ท่านจงรู้ว่ามืค่าราคาตั้งพัน เชียวนะ. บุษขาวเมืองตอบว่า ใช่ เราสู้. เขากล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นจงไป ท่านจงบอกให้พวกเขาเมืองรู้ว่า บุษคนหนึ่ง ไม่ยอมให้สิ่งของเหล่านี้ด้วย มูลค่าสองพัน เขาประสงค์จะร่วมกับพวกท่านให้ด้วยมือของตนเอง พวกท่าน จึงหมดความกังวล เพราะเหตุแห่งสิ่งของทั้งสองอย่างนี้เกิด. บุษขาวเมือง กล่าวว่่า ท่านจงเป็นพยานของผู้มีส่วนเป็นหัวหน้าในทานนี้ด้วยเกิด แล้วก็ ไป ส่วนกุลบุตรนั้น ได้เือกหาปณะที่ตนเก็บไว้เพื่อเสบียงเดินทางจากบ้าน ไปซื้อเครื่องเทศ ๕ อย่างแล้ว ทำให้ปั่น นำเอาน้ำส้มมาจากนมส้มแล้ว คั้น รังสิ่งลงในนั้น ปรงด้วยจุนเครื่องเทศ ๕ อย่างแล้ว ใส่ลงในใบบัวตระเตรียม สิ่งนั้นเรียบริ้อยแล้ว ถือไปนั่งในที่ไม่วไกลพระทศพล. เมื่อมหาชนเป็นอันมาก นำเอาสักการะไป เขามองคววาระที่จะถึงแก่ตนในลำดับ รู้ช่องทางแล้ว จึงเข้าเฝ้าพระศาสดา กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักการะอันยากไร้นี้ เป็นของข้าพระองค์ ขอพระองค์โปรดอาศัยความอนุเคราะห์ข้าพระองค์ รับ สักการะนี้เกิด. พระศาสดาทรงอนุเคราะห์เขา ทรงรับสักการะนั้น ด้วยบาตร สีลา อันท่วมหาราชทั้ง ๔ ถวายแล้ว ได้ทรงอธิษฐานโดยประการที่เมื่อ ถวายแก่ภิกษุ ๖ ล้าน ๘ แสนรูป สักการะก็ไม่หมดไป.

กุลบุตรนั้น ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสร็จภัตตกิจเรียบร้อยแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่งแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว วันนี้พวกเขาพันธุมนครนำ สักการะมาถวายพระองค์ ด้วยผลแห่งกายถวายสักการะนี้ แม้ข้าพระองค์พึง เป็นผู้เลิศด้วยลาภและเลิศด้วยยศ ในภพที่เกิดแล้วเกิดแล้วเกิด พระศาสดา

ตรัสว่า จงเป็นอย่างปรารถนาเถิดกุกุบุตร แล้วทรงกระทำกัฏฏานโมทนาแก่เขา และชาวพระนคร แล้วก็เสด็จหลีกไป. กุกุบุตรคนนั้น ทำกุศลจนตลอดชีวิตแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลก และมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพระราชธิดาสุปปวาสา. จำเดิมแต่เวลาที่เขาถือปฏิสนธิมา คนทั้งหลายย่อมนำเอาบรรณาการ ๕๐๐ สิ่งมาถวายแด่พระนางสุปปวาสา ทั้งเวลาเย็นและเวลาเช้า. ลำดับนั้นพระนางทรงยื่นใช้ให้คนเอามือแตะกระเช้าพีช เพื่อจะทดลองบุญบารมีของเขา. ร้อยสลากจากพีชแต่ละเมล็ด ย่อมรวมลงในพันสลาก. จากนั้นแต่ละกฤษก็เกิดข้าวมีประมาณ ๕๐ เกวียน ๖๐ เกวียน เมื่อพระราชธิดาเอาพระหัตถ์ไปแตะที่ประตูฉาง แม้ในเวลาที่ยังเต็มเปี่ยมเมื่อคนทั้งหลายมารับเอาไป ก็เต็มขึ้นอีกด้วยบุญ. แม้จากหม้อที่เต็มเปี่ยมด้วยภัทร คนทั้งหลายกล่าวว่า เป็นบุญของพระราชธิดาดังนี้แล้ว เมื่อให้แก่ใครคนใดคนหนึ่ง ตลอดเวลาที่ยังไม่ดึงมือออก ภัทรก็ยังไม่พร่องไป. ขณะที่ทารกยังอยู่ในท้องนั้นแล ได้ล่วงไปแล้ว ๗ ปี.

ก็เมื่อพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว พระนางได้เสวยทุกขเวทนาตลอด ๗ วัน พระนางทูลเชิญพระราชสวามีมาแล้วตรัสว่า ก่อนตาย หม่อมฉันจักขอถวายทานขณะยังมีชีวิตอยู่. ดั่งนี้แล้วทรงส่งพระราชสวามีไปยังสำนักของพระศาสดาว่า ข้าแต่พระสวามี ขอพระองค์จงไป กราบทูลให้พระศาสดาทรงทราบความเป็นไปนี้แล้ว จงนิมนต์พระศาสดามา และพระศาสดา ตรัสพระดำรัสอันใด พระองค์จงกำหนดพระดำรัสนั้นให้ดี แล้วกลับมาบอกแก่หม่อมฉัน. พระสวามีนั้นเสด็จไปถึงแล้ว กราบทูลข่าวสาสน์ของพระนางให้พระศาสดาทรงทราบแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางโกถิยธิดาฝากถวายบังคมมาที่พระบาทของพระศาสดา. พระศาสดาทรงอาศัยความอนุเคราะห์พระนาง ตรัสว่า ขอพระนางสุปปวาสาโกถิยธิดา จงเป็นผู้มีความสุข ปราศจากโรครภัยเถิด จง

คลอดบุตรที่หาโรคมิได้เกิด. พระสวามีนั่น ทรงฟังพระคำรัสนั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มุ่งตรงไปยังบ้านของตน. สัตว์ผู้มาบังเกิดในครรภ์ได้คลอดออกจากท้องของพระนางสุปปวาสา ง่ายคายคุดหน้าออกจากธรรมกรกณะนั้น เรียบร้อยก่อนที่พระสวามีจะมาถึง ประชาชนที่มีมานั่งแวดล้อมมีน้ำตาคลอ เริ่มจะร้องไห้ ก็กลับเป็นหัวเราะรำดีใจเมื่อพระสวามีของพระนางกลับมาแจ้งข่าวสาสน์อันน่ายินดีให้ได้ทราบ. พระสวามีนั่น ทรงเห็นกิริยาท่าทางของคนเหล่านั้นแล้ว ทรงคิดว่า ชรอยว่าพระคำรัสที่พระทศพลตรัสแล้ว คงจักสำเร็จผลไปในทางที่ดีเป็นแน่. พระสวามีนั่น พอเสด็จมาถึงแล้ว ก็ตรัสถึงพระคำรัสของพระศาสดาแก่พระราชธิดา. พระราชธิดาตรัสว่า ความรักดีในชีวิตที่พระองค์นิมนต์พระศาสดาแล้วนั้นแหละ จักเป็นมงคล ขอพระองค์จงไปนิมนต์พระทศพลตลอด ๗ วัน . พระราชสวามีทรงกระทำตามพระคำรัสของพระนางแล้ว. ชนทั้งหลายได้ยงมหาทานให้เป็นไปแต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วันแล้ว. ทารกนั้น เป็นผู้ทำจิตใจของหมู่ญาติที่กำลังเร่าร้อนให้ดับสนิทคือทำให้กลายเป็นความเย็น เพราะเหตุนั้น หมู่ญาติจึงตั้งชื่อเขาว่า สีวลี. ตั้งแต่เวลาที่ได้เกิดมาแล้ว ทารกนั้นได้เป็นผู้แข็งแรงอดทนได้ในการทำงานทั้งปวง (มีกำลังดี) เพราะค่าที่เขาอยู่ในครรภ์มานานถึง ๗ ปี. พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ได้ทำการสนทนาปราศรัยกับเขาในวันที่ ๗. แม้พระศาสดา ก็ได้ตรัสพระคาถานี้ไว้ว่า.

บุคคลใดล่วงพ้นหนทางสิ้น หล่ม สงสาร

โมหะได้ ข้ามฝั่งแล้ว มีความเพียรเพ่งพินิจไม่มี

ความหวั่นไหว หมดความสงสัย ดับแล้วเพราะ

ไม่ยึดมั่นถือมั่น เราเรียกบุคคลนั้นว่าเป็น

พราหมณ์.

ลำดับนั้น พระเถระได้กล่าวกะเด็กนั้นอย่างนี้ว่า เธอได้รับความทุกข์เห็นปานนี้ การบวชจะไม่ควรหรือ. เด็กคนนั้นตอบว่าเมื่อได้รับอนุญาตก็จะพึงบวช ขอรับ. พระนางสุปปวาสา เห็นเด็กนั้นกำลังพูดกับพระเถระ จึงคิดว่า ลูกของเรา กำลังพูดเรื่องอะไรกับพระธรรมเสนาบตีหนอแล จึงเข้าไปหาพระเถระถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ลูกชายของดิฉัน พูดเรื่องอะไรกับพระคุณเจ้า พระเถระพูดว่า เด็กนั้น พูดถึงความทุกข์ในการอยู่ในครรภ์ที่ตนเองได้เสวยมาแล้ว แล้วพูดว่า กระทบได้รับอนุญาตแล้ว จักบวช. พระนางตรัสว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉัน ขอให้พระคุณเจ้าให้เขาบวชเถิด. พระเถระจึงนำเขาไปยังวิหารแล้ว ได้ให้ตั้งปัญญาจกัมมัญฐานแล้ว ก็ให้เขาบวช พราสอณา สิวลิเฮย! หน้าที่เกี่ยวกับโอวาทอย่างอื่นของเธอไม่มี เธอจงพิจารณา ถึงความทุกข์ที่เธอได้เสวยมาแล้วตลอด ๗ ปีเกิด. ท่านตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระทบจักได้รู้ถึงภาระของท่านเกี่ยวกับการบวชบ้าง เพื่อผมจักได้ทำตาม. ก็พระสิวลีนั่น ได้ดำรงอยู่ในโสคาปัตติผล ในขณะที่เขาปลงมวผมชั้นที่ ๑ ลง ได้ดำรงอยู่ในสกทาคามีผล ในขณะที่ปลงมวผมชั้นที่ ๒ ลง ได้ดำรงอยู่ในอนาคามีผล ในขณะที่เขาปลงมวผมชั้นที่ ๓ ลง การปลงผมทั้งหมดได้อย่างเรียบร้อย และการกระทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัตผลได้มีแล้วในเวลาไม่ก่อนไม่หลังแล.

ต่อมา ได้มีถ้อยคำเกิดขึ้นในหมู่ภิกษุว่า โอ พระเถระถึงจะมีบุญอย่างนี้ ก็ยังอยู่ในครรภ์ของมารดาถึง ๗ ปี ๗ เดือน แล้วยังอยู่ในครรภ์หลงอีก ๗ วัน. พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเขา กำลังนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อพวกเขากราบทูลให้ทรงทราบแล้ว จึงตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้นี้ มิใช่กระทำกรรมไว้ในชาติ

นี่เท่านั้นแล้ว ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาล
ก่อนแต่พุทธรูปบาทกาลนั้นแล กุลบุตรผู้นี้ ได้บังเกิดในราชตระกูลในกรุง
พาราณสี พอพระราชบิดาสวรรคตแล้ว ก็ได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติ ได้
ปรากฏว่าสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ในคราวนั้นพระราชานินปัจฉิมชนบทพระองค์
หนึ่ง ทรงดำริว่า เราจักยึดเอาราชสมบัติให้ได้ แล้วจึงเสด็จมาล้อมพระนคร
เอาไว้ ได้ตั้งค่ายพักแรมแล้ว. ลำคับนั้น พระราชาได้มีสมานฉันท์เป็น
อันเดียวกันกับพระราชมารดา สั่งให้ปิดประตูทั้ง ๔ ทิศ ตั้งค่ายป้องกันตลอด
๗ วัน ความหลงประตูได้มีแก่พวกคนที่เข้าไป และคนที่ออกมารั้งนั้น
พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ประกาศธรรมในมคทายวิหาร. พระราชาได้ทรง
สดับแล้ว จึงทรงมีรับสั่งให้เปิดประตูเมืองแล. แม้พระเจ้าปัจฉิมนครราชา ก็ทรง
หนีไปแล้ว. ด้วยวิบากแห่งกรรมอันนั้น เขาจึงได้เสวยความทุกข์ในอบายมี
นรกเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ แม้จะได้บังเกิดในราชตระกูลก็ตาม ยังได้
เสวยความทุกข์เห็นปานนี้ร่วมกับพระราชมารดา. ก็ตั้งแต่เวลาที่ท่านได้บวช
แล้ว ปัจจัย ๔ ย่อมบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ตามปรารถนา. เรื่องในอดีต
ได้บังเกิดขึ้นแล้วอย่างนี้.

ในกาลต่อมา พระศาสดาได้เสด็จไปยังพระนครสาวัตถี. พระเถระ
ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์จักทดลองกำลังบุญของข้าพระองค์ ขอพระองค์จงประทานภิกษุให้
๕๐๐ องค์เถิด. พระศาสดาตรัสว่าเธอจงพาไปเถิดสิวลี. พระสิวลีนั้นได้พา
ภิกษุ ๕๐๐ องค์ไปแล้ว มุ่งหน้าไปยังหิมวันตประเทศ ถึงหนทางปากดง.
เทวดาที่สิง อยู่ ณ ดันนิโครธอันพระเถระนั้นเห็นแล้วเป็นครั้งแรก ได้ถวาย
ทานแล้วตลอด ๗ วัน. เพราะเหตุนี้ พระเถระนั้นจึงกล่าวว่า :-

ท่านจงดูต้นนิโครธเป็นครั้งที่ ๑ ภูเขา
บัณฑวะเป็นครั้งที่ ๒ แม่น้ำอจิรวดีเป็นครั้งที่ ๓
แม่น้ำสาครอันประเสริฐ เป็นครั้งที่ ๔ ภูเขาหิม-
วันต์เป็นครั้งที่ ๕ ท่านเข้าถึงสระนัททันต์ เป็น
ครั้งที่ ๖ ภูเขาคันธมาทน์เป็นครั้งที่ ๗ และที่อยู่
ของพระเวรตะ เป็นครั้งที่ ๘

ประชาชนทั้งหลาย ได้ถวายทานในที่ทุกแห่งตลอด ๗ วัน เท่านั้น
ก็ในบรรดา ๗ วัน นาคทัตตเทวราช ที่ภูเขาคันธมาทน์ ได้ถวายบิณฑบาต
ชนิดน้ำนมวันหนึ่ง ได้ถวายบิณฑบาตชนิดเนยใสวันหนึ่ง ลำดับนั้นภิกษุสงฆ์
จึงกล่าวกะท่านว่า ผู้มีอายุ แม่โคนมที่เขาริคนมถวายแต่เทวราชนี้ มิได้ปรากฏ
การบีบน้ำนมส้ม ก็มีได้ปรากฏ แน่ะเทวราช ผลนี้เกิดขึ้นแก่ท่านแต่กาลไร.
เทวราชา ตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผลนี้ เป็นผลแห่งการถวายสลากภัตวันนม
ในกาลแห่งพระกัสสปทศพล.

ในกาลต่อมา พระศาสดา ได้ทรงกระทำการต้อนรับพระขทิวณิย-
เวรตเถระ. อย่างไร คือ ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร กราบทูลพระศาสดา
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นัยว่า พระเวรตะผู้เป็นน้องชายของข้าพระองค์
บวชแล้ว เธอจะพึงยินดียิ่ง (ในพระศาสนา) หรือไม่พึงยินดี ข้าพระองค์
จักไปเยี่ยมเธอ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบที่พระเวรตะเริ่มทำความเพียร
เจริญวิปัสสนา จึงทรงห้าม (พระสารีบุตร) ถึง ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ เมื่อ
พระสารีบุตรทูลอ่อนวอนอีก ทรงทราบว่า พระเวรตะบรรลุพระอรหัตแล้ว
จึงตรัสว่า สารีบุตร แม้เราเองก็จักไป เธอจงบอกให้พวกภิกษุได้ทราบด้วย.

พระเถระสั่งให้ภิกษุทั้งหลายมาประชุมกันแล้ว แจ้งให้ภิกษุทั้งหมดได้
ทราบด้วยคำว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดา ทรงมีพระประสงค์จะเสด็จไป
สู่ที่จาริก พวกท่านผู้มีความประสงค์จะตามเสด็จด้วย ก็จึงมาเถิด. ในกาลที่

พระทศพลจะเสด็จไปเพื่อผู้ที่จาริก ชื่อว่าพวกภิกษุผู้ที่มีกชักช้ายอยู่ มีจำนวนน้อย โดยมากมีความประสงค์จะความเสด็จมีจำนวนมากกว่า เพราะตั้งใจกันว่า พวกเราจักได้เห็นพระสรีระอันมีวรรณะดุจทองคำของพระศาสดา หรือว่า พวกเราจักได้ฟังพระธรรมกถาอันไพเราะ เพราะเหตุนี้ พระศาสดามีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวาร เสด็จออกไปด้วยพระประสงค์ว่า จักเยี่ยมพระเรวตะ.

ณ ที่ประเทศแห่งหนึ่ง พระอานนทเถระถึงหนทาง ๒ แพร่ง แล้วกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญตรงนี้มีหนทาง ๒ แพร่ง ภิกษุสงฆ์จะไปทางไหน พระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสถามว่า อานนทหนทางไหน เป็นหนทางตรง. พระอานนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญหนทางตรงมีระยะประมาณ ๓๐๐ โยชน์ เป็นหนทางที่มีมนุษย์ ส่วนหนทางที่อ้อมมีระยะทาง ๖๐ โยชน์ เป็นหนทางสะดวกปลอดภัย มีภิกษุชาติห่างๆ. พระศาสดาตรัสว่า อานนท สิวลิได้มาพร้อมกับพวกเรามีใช่หรือ. พระอานนทกราบทูลว่า ใช่ พระสิวลีมาแล้วพระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น พระสงฆ์จะไปตามเส้นทางตรงนั้นแหละ เราจักได้ทดลองบุญของพระสิวลี. พระศาสดามีพระภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จขึ้นสู่เส้นทาง ๓๐ โยชน์ เพื่อจะทรงทดลองบุญของพระสิวลีเถระ.

จำเดิมแต่ที่ได้เสด็จไปตามหนทาง หมู่เทวดาได้เนรมิตพระนครในที่ทุก ๆ โยชน์ ช่วยกันจัดแจงพระวิหารเพื่อเป็นที่ประทับ และที่อยู่แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข. พวกเทวดาซึ่งเป็นคุณกรรมกรที่พระราชาทรงส่งไป ได้ถือเอาข้าวยาสูบและของเคี้ยวเป็นต้นไป ถ้ามองดูว่า พระผู้เป็นเจ้าสิวลีไปไหน ดังนี้แล้ว จึงไป. พระเถระให้ช่วยกันถือเอาสัจการะและสัมมานะแล้วไปเฝ้าพระศาสดา. พระศาสดา ได้ทรงเสวยร่วมกับภิกษุสงฆ์.

โดยทำนองนี้แหละ พระศาสดาเมื่อจะทรงเสวยสักการะ เสด็จไปวันละโยชน์ เป็นอย่างสูงจนล่วงพันหนทางกันดาร ๓๐ โยชน์เสด็จถึงที่อยู่ของพระทิวณิย-
เรวัตเถระแล้ว. พระเถระทรงว่าพระศาสดาเสด็จมา จึงเนรมิตวิหารจำนวน
เพียงพอแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขและเนรมิตพระคันธกุฎีที่ประทับ
กลางคืนและประทับกลางวันแต่พระทศพล ด้วยฤทธิ์ ฌ ที่อยู่ของตนนั้นแหละ
แล้วออกไปทำการต้อนรับพระตถาคตเจ้า. พระศาสดาเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร
ตามหนทางที่ประดับตกแต่งแล้ว. ครั้นเมื่อพระตถาคต เสด็จเข้าไปยังพระ-
คันธกุฎีแล้ว พวกภิกษุจึงค่อยเข้าไปยังเสนาสนะที่ถึงแล้วตามลำดับพรรษา.
พวกทเวาคิดว่า เวลานี้มีใช้เวลาอาหาร จึงได้นำเอาน้ำปานะ ๘ อย่างถวาย.
พระศาสดา ทรงดื่มน้ำปานะร่วมกับพระภิกษุสงฆ์. เมื่อพระตถาคต เสวย
สักการะและสัมนานะโดยทำนองนี้นั้นแหละ เวลาผ่านไปแล้วครึ่งเดือน

ลำดับนั้น ภิกษุผู้ไม่พอใจบางพวก นั่งแล้วในที่แห่งหนึ่งพากันยก
เรื่องขึ้นสนทนากันว่า พระทศพล ตรัสว่า พระน้องชายแห่งอัครสาวกของ
เราดังนี้ แล้วเสด็จมาเพื่อทอดพระเนตรภิกษุผู้เป็นช่างก่อสร้างเห็นปานนี้ พระ-
เชตวันมหาวิหาร หรือว่า พระวิหารเช่นเวฬุวันวิหารเป็นต้น จักทำอะไร
ในสำนักแห่งวิหารนี้ได้ ถึงภิกษุรูปนี้ ก็เป็นผู้ทำการก่อสร้างงานเห็นอย่างนี้
จักบำเพ็ญสมณธรรมอะไรได้. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงดำริว่า เมื่อเราอยู่
ในที่นี้นานไป สถานที่นี้จักกลายเป็นที่เคลื่อนกล่น ธรรมดาพวกภิกษุผู้อยู่ใน
ป่า ต้องการความสงบเงียบมีอยู่ การอยู่ด้วยความผาสุก จักไม่มีแก่พระ-
เรวัตเถระแน่. แต่นั่นก็เสด็จไปสู่ที่พักกลางวันของพระเถระ. แม้พระเถระก็อยู่
เพียงผู้เดียวอาศัยแผ่นกระดานพาดยึดที่ท้ายจงกรม นั่งบนหลังแผ่นหินแล้ว
ได้มองเห็นพระศาสดา เสด็จมาแต่ไกลเทียว จึงลุกขึ้นต้อนรับแล้ว.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสถามเธอว่า เธอจะ สถานที่นี้มีเนื้อร้าย เธอได้ฟังเสียงข้างมาเป็นต้นที่ร้ายแล้ว จะทำอะไร ? พระเถระกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชรามคาคำความยินดีในการอยู่ป่า บังเกิดขึ้นแล้วแก่ ข้าพระองค์ ก็เพราะได้ฟังเสียงของสัตว์เหล่านั้นแล. ณ สถานที่นั้นพระศาสดา ได้ตรัสถึงชื่อว่า อานิสงส์ในการอยู่ป่า ด้วยพระคาถา ๕๐๐ พระคาถาแต่ พระเวทเถระ วันรุ่งขึ้นเสด็จไปบิณฑบาตในสถานที่ไม่ไกล ตรัสเรียก พระเวทเถระมาแล้ว ได้ทรงกระทำพวกภิกษุผู้ที่กล่าวโทษพระเถระให้หลง ลืมไม้เท้า รองเท้า ทะนายน้ำมันและร่มแล้ว. พวกภิกษุเหล่านั้น พากัน กลับมาเพื่อนำบริวารของตนไป แม้จะย้อนไปตามเส้นทางที่มาแล้วก็ตาม แต่ เดินไปตามเส้นทางที่ประดับตกแต่งแล้ว แต่วันนั้น เดินไปตามทางขรุขระ ในที่นั้นตั่งนั่งของ ๆ ต้องเดินเข้า. ภิกษุเหล่านั้นพากันเดินเหยียบย่ำกอไม้ พุ่มไม้ และหนาม ไปถึงสถานที่ที่ตนเคยอยู่ จำได้ว่าร่มของตนคล้องไว้ที่ ตอตะเคียนตรงนั้น ตรงนั้น จำได้ว่ารองเท้าไม้เท้าและทะนายน้ำมันอยู่ ตรงนั้น. ในตอนนั้น ภิกษุเหล่านั้น จึงทราบว่ ภิกษุรูปนี้มีฤทธิ์ จึงถือเอา บริวารของตน แล้วพากันพูดว่า สักการะเห็นปานนี้ ย่อมเป็นสักการะที่ พระเถระจัดแจงไว้เพื่อพระทศพล ดังนี้แล้ว จึงได้พากันไป.

ในเวลาพวกภิกษุพากันนั่งแล้วในเรือนของตน นางวิสาขาอุบาสิกา จึงเรียนถามพวกภิกษุที่ล่วงหน้ามาก่อนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สถานที่อยู่ของ พระเวทเถระเป็นที่น่าจับใจไหมหนอ ? พวกภิกษุกล่าวว่า คู่ก่อนอุบาสิกา น่า จับใจ เสนาสนะนั้นมีส่วนเปรียบด้วยนันทวันและจิตตลดาวันแล. ต่อมานาง วิสาขาก็ถามพวกภิกษุผู้พากันมาภายหลังกว่าภิกษุเหล่านั้นบ้างว่า พระคุณเจ้า สถานที่อยู่ของพระเวทเถระเป็นที่น่าพอใจไหม ? ภิกษุเหล่านั้น ตอบว่า อย่า

ถามเลข อุบาสิกา สถานที่นั้นเป็นที่ไม่สมควรจะกล่าว ภิกษุรูปนั้น ย่อมอยู่ในสถานที่ซึ่งมีแต่ที่แห่งแล้ง ก้อนกรวด ก้อนหิน ขรุขระและต่อไม่เท่านี้แล.

นางวิสาขา ได้ฟังถ้อยคำของพวกภิกษุผู้มาก่อนและมาหลังแล้ว คิดว่า ถ้อยคำของภิกษุพวกไหนหนอเป็นความจริง จึงถือเอาของหอมและระเบียบดอกไม้ภายหลังภัตไปสู่ที่บำรุงของพระศพลเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง กราบทูลถามพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุบางพวกพากันนินทาที่อยู่ของพระเวตถะ สถานที่อยู่นั้นเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนวิสาขา ที่อยู่จะเป็นสถานที่อยู่รื่นรมย์หรือไม่ นั่น ขึ้นอยู่ว่า จิตของพระอริยะทั้งหลายย่อมยินดีในสถานที่ใด สถานที่นั้นนั่นแหละชื่อว่าสถานที่รื่นรมย์ใจ ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า:-

พระอรหันต์อยู่ในที่ใด จะเป็นบ้านก็ตาม
ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ที่นั้นย่อม
เป็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ใจ.

ในกาลต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งในท่ามกลางหมู่พระอริยะเจ้าแล้ว ทรงสถาปนาพระเถระนั้นไว้ในตำแหน่งอันเลิศว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระสิวลีเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีโลก.

ลำดับนั้น ท่านพระสิวลีเถระ ได้บรรลุพระอรหัต ได้รับเอตทัคคะแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนได้เคยประพฤตินั้นแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. ข้าพเจ้า จักกระทำการพรรณาน่าเนื้อความเฉพาะบทที่ยากเท่านั้น.

บทว่า สीलํ ตสฺส อสงฺเขยฺย ความว่า ศีลของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า ปทุมุตตระพระองค์นั้น กำหนดนับไม่ได้ สิกขาบททั้งหลายที่
ตรัสไว้แล้ว อย่างนี้ว่า:-

สังวรวินัยเหล่านี้คือ จำนวน ๘ พันโกฏิ,
๑๘๐ โกฏิ, ๕ ล้าน และอื่นอีก ๓๖ พระสัม-
พุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้ว คือ ทรงแสดงไว้แล้ว
โดย मुखเปยฺยาล ในสิกขาวินัยสังวรแล.

อธิบายว่า กัศีลของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันใคร ๆ ไม่อาจจะกำหนด
นับได้โดยสิ้นเชิง. บทว่า สมာธิวชิรูปโม ความว่า เพชรที่อยู่ ย่อมทำ
การตัดรัตนะเช่น แก้วอินทนิล แก้วไพฑูรย์ แก้วมณี แก้วผลึก และเพชรตาแมว
เป็นต้น ให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยได้ ฉะนั้น สมาธิในโลกุตตรมรรคของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ก็ฉนั้นเหมือนกัน คือย่อมแทง ย่อมทำลาย
ย่อมตัดได้เด็ดขาดซึ่งธรรมทั้งหลายอันเป็นฝ่ายตรงกันข้ามและเป็นข้าศึก.

บทว่า อสงฺเขยฺยํ ฌาณวรี ความว่า หมู่แห่งพระญาณ เช่น พระสยัม-
ภูญาณและพระสัพพัญญุตญาณเป็นต้นของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งสามารถ
เพื่อจะรู้และแทงตลอดอริยสัจ ๔ โภธิปักขิยธรรม ๓๗ และสังฆตธรรมและ
อสังฆตธรรมทั้งหลายได้ อันบุคคลกำหนดนับไม่ได้ คือ ปราศจากการนับ
โดยประเภทเป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันเป็นต้น. บทว่า วิมุตฺติจ อโนปมา
ความว่าวิมุตติ ๔ มีโศดาปัตติผลเป็นต้น ไม่มีข้ออุปมา ปราศจากข้ออุปมา
เพราะพ้นจากสังกิเลสทั้งหลาย อันใคร ๆ ไม่สามารถเพื่อจะอุปมาว่า เป็น
เช่นกับสิ่งเหล่านี้. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสีวลีเถราปทาน

วังคีสเถรอปทานที่ ๔ (๕๔๔)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวังคีสเถระ

[๑๓๔] ในกัปที่แสนแต่กัทรกัปนี้ พระ-
พิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุในธรรม
ทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระ-
ศาสนาทรงของพระองค์ วิจิตรไปด้วยพระอรหันต์
ทั้งหลายเหมือนกลิ่นในสาคร และเหมือนดาวใน
ท้องฟ้า พระพิชิตมารผู้สูงสุด อันมนุษย์พร้อม
ทั้งทวยเทพ อสูรและนาคห้อมล้อม ในท่ามกลาง
หมู่ชนซึ่งเคลื่อนกล่นไปด้วยสมณะและพราหมณ์
พระพิชิตมารผู้ถึงที่สุดโลก ทรงทำโลก
ทั้งหลายให้ยินดีด้วยพระรัศมี พระองค์ยังดอก
ปทุม คือเวไนยสัตว์ให้ขึ้นบานด้วยพระดำรัส ทรง
สมบูรณ์ด้วยเวสัชชาธรรม ๔ เป็นอุดมบุรุษ และ
ความกล้าแลความยินดีให้เด็ดขาด ทรงถึงธรรม
อันเกษม งามจากลำหยาญ
พระผู้เลิศในโลกทรงปฏิภาณซึ่งฐานะของ
ผู้เป็นโจกอันประเสริฐและพุทธภูมิทั้งสิ้น ไม่มี
ใครจะทักท้วงได้ในฐานะไหน ๆ

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้คงที่พระองค์นั้นบันลือ

ลีลนาทอมน่าสะพรึงกลัว ย่อมไม่มีเทวดามนุษย์
หรือพรหมบันลือตอบได้

พระพุทธเจ้าผู้แก้สลักในบริษัท ทรง
แสดงธรรมอันประเสริฐ ช่วยมนุษย์พร้อมทั้ง
เทวดาให้ข้ามวิภูสงสาร ทรงประกาศธรรมจักร

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสสรรเสริญคุณ
เป็นอันมากของพระสาวก ผู้ได้รับสมมติว่า เลิศ
กว่าภิกษุผู้มีปฏิภาณทั้งหลาย แล้วทรงตั้งท่าน
ไว้ในตำแหน่งเอกทัคคะ

ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ชาวเมืองหังสวดี
เป็นผู้ได้รับสมมติว่าเป็นคนดี รู้แจ้งพระเวททุก
คัมภีร์ มีนามว่า วังคีสะ เป็นที่ไหลออกแห่งนัก
ปราชญ์

เราเข้าไปเฝ้าพระมหาวิรเจ้าพระองค์นั้น
สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วได้ปีติอันประเสริฐ
เป็นผู้ยินดีในคุณของพระสาวก จึงได้นิมนต์
พระสุคต ผู้ทำให้โลกให้เปลิดเปล็น พร้อมด้วย
พระสงฆ์ให้สวयและฉัน ๗ วันแล้ว นิมนต์ให้
ครองผ้า.

ในครั้งนั้น เราได้หมอบลงแทบพระบาท
ทั้งสองด้วยเศียรเกล้า ได้โอกาสจึงยื่นประนม

อัญชลีอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เป็นผู้ร่าเริงกล่าว
สดุดีพระชินสีห์ผู้สูงสุดว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่ไหลออกแห่งนัก-
ปราชญ์ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นฤาษีสูงสุด ข้าพระองค์ขอ
นอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เลิศกว่า
โลกทั้งปวง ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำความไม่มีภัย
ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์
ผู้ทรงย้ายิมารข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำปฏิญญาให้ไหลออก ข้า-
พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์
ผู้ทรงประทานสันติสุข ข้าพระองค์ขอนอบน้อม
แด่พระองค์.

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำให้เป็นที่นับถือ
ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ พระ-
องค์เป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายผู้ไม่มีที่พึ่ง ทรง
ประทานความไม่มีภัยแก่คนทั้งหลายที่กลัว เป็น
ที่คุ้นเคยของคนทั้งหลาย ที่มีภูมิธรรมสงบระงับ
เป็นที่พึ่งที่ระลึกของคนทั้งหลายผู้แสวงหาที่พึ่ง ที่
ระลึก

เราได้ชมเชยพระสัมพุทธเจ้าด้วยคำกล่าว

สตุดีมีอาทิอย่างนี้ แล้วได้กล่าวสรรเสริญพระคุณ

อันใหญ่ จึงได้บรรลุคติของภิกษุผู้กล่าวแก่นักพูด

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีปฏิญาณ

ไม่มีที่สิ้นสุดได้ตรัสว่า ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใสนิมนต์

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยสาวก ให้ฉันสิ้น ๗ วัน

ด้วยมือทั้งสองของตน และได้กล่าวสตุดีคุณของ

เรา ประรณาทำแหน่งแห่งภิกษุผู้กล่าวแก่นักพูด

ในอนาคตกาล ผู้นั้นจักได้ตำหน่งนี้

สมดังมโนรถปรารธนา เขจักได้เสวยทิพยสมบัติ

และมนุษย์สมบัติมีประมาณไม่น้อย

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามี

พระนามว่าโคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกา-

ราช จักเสด็จอุบัติขึ้น พราหมณ์นี้จักได้เป็นธรรม

ทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรส

อันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามี

นามชื่อว่า วังคิสะ

เราได้สดับพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้วเป็น

ผู้มีความเบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง

พระพิชิตมารด้วยปัจจัยทั้งหลายในกาลครั้งนั้น จน

ตราบเท่าสิ้นชีวิต

เพราะกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และเพราะ
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราสร้างมนุษย์แล้วได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
ปรีพาทก เมื่อเราเกิดในครั้งหลัง มีอายุได้ ๗ ปี
แต่กำเนิด เราเป็นผู้รู้เวททุกคัมภีร์แก่ส่วก้านใน
วาทศาสตร์มีเสียงไพเราะ มีถ้อยคำวิจิตร ย้าย
วาทะของผู้อื่น

เพราะเราเกิดที่วังคชนบท และเราเป็น
ใหญ่ในถ้อยคำ เราจึงชื่อว่า วังคิสะ เพราะ
ฉะนั้นถึงแม้ชื่อของเราจะเป็นเลิศ ก็เป็นชื่อสมมติ
ตามโลก

ในเวลาที่เรารู้เพียงสาตั้งอยู่ในปฐมวัย เรา
ได้พบท่านพระสารีบุตรเถระในพระนครราชคฤห์
อันรื่นรมย์
จบภาณวารที่ ๒๕

ท่านถือบาตร ส้ารวมดี ตาไม่ลอกแฉก
พูดแต่พอประมาณ แลดูเพียงชั่วแอก เที้ยว
บิณฑบาตอยู่

ครั้นเราเห็นท่านแล้วก็เป็นผู้อัศจรรย์ใจ
ได้กล่าวบทกถาอันวิจิตร เป็นหมวดหมู่เหมือน
ดอกกรรณิการ ที่ร้อยไว้แล้ว

ท่านบอกแก่เราว่าพระสัมพุทธเจ้าผู้นำ

โลก เป็นศาสดาของท่าน ครั้งนั้นท่านพระสารี-
บุตรเถระผู้ฉลาด เป็นนักปราชญ์นั้น ได้พูดแก่
เราเป็นอย่างดียิ่ง

เราอันพระเถระผู้คงที่ให้นินทาด้วยปฏิภาณ

อันวิจิตร เพราะทำถ้อยคำที่ปฏิสังขตด้วยวิราค-
ธรรมเห็นได้ยาก สูงสุด จึงชบสรีระลงแทบเท้า
ของท่านแล้วก็กล่าวว่า ขอได้โปรดให้กระผม
บรรพชาเถิด ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรบุตรผู้มี
ปัญญามาก ได้นำเราไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด

เราชบเสียลงแทบพระบาทแล้ว นั่งลง

ในที่ใกล้พระศาสดา พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่า
นักปราชญ์ทั้งหลาย ได้ตรัสถามเราว่า ดูก่อน
วังคิสะ ท่านรู้สรีระของคนที่ตายไปแล้วว่า จะ
ไปสู่สุคติหรือทุกข์ด้วยวิหาพิเศษของท่านจริง
หรือ

ถ้าท่านสามารถก็ขอให้ท่านบอกมาเถิด

เมื่อเราราบทูลว่า เป็นสรีระของคนที่เกิดใน
นรกและเทวดา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำของ

โลกได้แสดงสรีระของพระชีณาสพ ลำดับนั้น

เราหมดมานะ จึงได้ทูลอ่อนวอนขอบรรพชา
ครั้นบรรพชาแล้ว ได้กล่าวสดุดีพระสุตเจ้าโดย
ไม่เลือกสถานที่ ครั้งนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย
พากันโพนทนาว่า เราเป็นจิตตกวี

ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าผู้ชันวิเศษได้
ตรัสถามเราเพื่อทดลองว่า คาถาเหล่านี้ย่อมแจ่ม-
แจ้งโดยควรแก่คนทั้งหลายผู้ตรึกตรอง
แล้วมิใช่หรือ

เราทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
ข้าพระองค์มิใช่สำนักกาพย์กลอน แต่ว่าคาถาทั้ง
หลายแจ่มแจ้งโดยควรแก่เหตุแก่ข้าพระองค์

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนวังคีสะ
ถ้ากระนั้นท่านจงกล่าวคาถาสดุดีพระธีรเจ้าผู้เป็น
พระญาติสูงสุดแล้ว พระพิจิตมารทรงพอพระทัย
ในคราวนั้น จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ

เราดูหมิ่นภิกษุอื่น ๆ ก็เพราะปฏิภาณอัน
วิจิตร เราเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก จึงเกิดความสลดใจ
เพราะเหตุนั้นได้บรรลุพระอรหัต

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า ไม่มีใคร
อื่นที่จะเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ที่มีปฏิภาณเหมือน
ตั้ง วังคีสะภิกษุนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่าน
ทั้งหลายจงทรงจำไว้อย่างนี้

กรรมที่เราได้ทำไว้ในกับที่แสน ได้

แสดงแก่ผลแก่เราแล้วในอัฐภาพนี้ เราหลุดพ้น

จากกิเลส เหมือนลูกศรพ้นจากแฉ่งฉะนั้น กิเลส

ทั้งหลายเราเผาเสียแล้ว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ทั้งหลายพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวังคีสเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวังคีสเถราปทาน

๕๔๔. อรรถกถาวังคีสเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระวังคีสเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม
ชิน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในตระกูลที่มีโภคะมากมาย ในหังสวคินคร เจริญวัยแล้วได้ไปยังพระวิหาร
พร้อมกับชาวพระนคร ผู้กำลังเดินไปเพื่อฟังธรรม ขณะ กำลังฟังธรรม ได้
เห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาเธอไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าพวก
ภิกษุผู้มีปฏิภาณแล้ว ได้บำเพ็ญกรรมที่ดียิ่งแต่พระศาสดาแล้ว ตั้งความ

ปรารถนาไว้ว่า ในอนาคตกาล แม้เราก็พึงเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุผู้มีปฏิภาณ บ้าง ดังนี้ ได้รับการพยากรณ์จากพระศาสดาแล้ว ก็บำเพ็ญแต่กุศลกรรมจนตลอดชีวิต แล้ว ได้เสวยสมบัติทั้งสองในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูป-บาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี เพราะมีปริพาชกาเป็นมารดา ในกาลต่อมา จึงได้ปรากฏว่า ปริพาชก และ มีชื่อว่า วังคิสะ เล่าเรียนไตรเพทแล้ว เพราะไตรเพทนั้นจึงทำอาจารย์ให้ ยินดี ได้ศึกษามนต์ชนิดที่สามารถจะรู้ได้ด้วยห้วงกระโหลก เอาเล็บติดหัวกระโหลกแล้ว ย่อมรู้ว่า สัตว์ผู้นี้ได้บังเกิดในกำเนิดโน้น.

พวกพราหมณ์ พากันคิดว่า อาชีพนี เป็นทางเครื่องเลี้ยงชีวิตของ พวกเรา จึงพา วังคิสะ นั้นท่องเที่ยวไปในหมู่บ้าน ตำบลและตัวเมือง. วังคิสะ ประกาศให้ผู้คนนำเอาศิระะ เฉพาะของพวกคนผู้ตายไปแล้ว ภายในขอบเขต ๓ ปีมาแล้ว เอาเล็บติดแล้วกล่าวว่า สัตว์ผู้นี้ บังเกิดแล้วในกำเนิดโน้น ดังนี้แล้ว ให้ชนเหล่านั้นนำเอามาเพื่อกำจัดตัดความสงสัยของมหาชนเสียแล้ว ก็ให้หัวกระโหลกบอกถึงคติของตนของตน. ด้วยเหตุนี้ มหาชนจึงเลื่อมใสอย่างยิ่งในตัวเขา. เขาอาศัยมนต์อันนั้น ย่อมได้เงิน ๑๐๐ กหาปณะบ้าง ๑,๐๐๐ กหาปณะบ้าง จากมือของมหาชน พวกพราหมณ์ อาศัย วังคิสะ พา กันเที่ยวไปแล้วตามความสบายใจ. วังคิสะ ได้สดับพระคุณทั้งหลายของพระ-ศาสดาแล้ว ได้มีความประสงค์จะเข้าไปเฝ้าพระศาสดา. พวกพราหมณ์ พากันห้ามว่า พระสมณโคดมจักเอามายาเข้ากลับใจท่านเสีย.

วังคิสะ ไม่เชื่อคำของพราหมณ์เหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดา กระทำการปฏิสันถารแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง. พระศาสดาตรัสถามเขาว่า วังคิสะ เธอรู้คิดปะอะไรบ้าง. วังคิสะกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ

ไขแล้ว ข้าพระองค์ รู้มันตอย่างหนึ่งชื่อว่า มนต์สำหรับติดหัวกระโหลก โดย
การที่ข้าพระองค์ เอาเล็บติดศีรษะแม่ของคนตายแล้ว ภายในระยะเวลา ๑ ปี
ก็จะรู้ถึงที่ที่เขาไปบังเกิดแล้วได้. ลำดับนั้น พระศาสดารับสั่งให้ภิกษุนำเอา
ศีรษะของผู้ที่บังเกิดในนรก ๑ ศีรษะ ศีรษะของคนที่ยังเกิดในหมู่มนุษย์
๑ ศีรษะ ศีรษะของผู้บังเกิดในหมู่เทวดา ๑ ศีรษะ ศีรษะของผู้ปรินิพพาน
แล้ว ๑ ศีรษะ ให้แสดงแก่วังคิสะนั้น. เขาติดศีรษะที่ ๑ แล้วกราบทูลว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สัตว์ผู้นี้ไปบังเกิดในนรก. พระศาสดาตรัสว่า ดิสะ
วังคิสะ เธอเห็นแล้วด้วยดี แล้วตรัสถามอีกว่า สัตว์ผู้นี้ ไปบังเกิดที่ไหน ?
วังคิสะ กราบทูลว่า ในมนุษยโลกพระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสถามอีกว่า
สัตว์ผู้นี้ ไปบังเกิดที่ไหน วังคิสะกราบทูลว่า ในเทวโลกพระเจ้าข้า. วังคิสะ
ได้กราบทูลที่บังเกิดของสัตว์ทั้ง ๓ ได้อย่างถูกต้อง. แต่เมื่อเอาเล็บติดศีรษะ
ของผู้ปรินิพพานแล้ว ก็ไม่เห็นเบื้องต้นและเบื้องปลาย. ลำดับนั้น พระศาสดา
จึงตรัสถามเขาว่า วังคิสะไม่สามารถหรือ วังคิสะกราบทูลว่า ข้าแต่พระ-
โคตมผู้เจริญ พระองค์คอยคุณนะ ขอให้ข้าพระองค์พิจารณาดูก่อน ดังนี้แล้ว
แม้จะพยายามรำยมนต์กับไปกลับมา ก็ไม่สามารถจะรู้ศีรษะของพระชินาสพ
ด้วยมนต์ภายนอก. ลำดับนั้น เหนือได้ไหลออกจากศีรษะของเขาแล้ว. เขา
ละอายใจได้แต่นิ่งเงียบไป. ลำดับนั้น พระศาสดา จึงได้ตรัสกะเขาว่า ลำบาก
ใจนักหรือ วังคิสะ. วังคิสะ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไขแล้ว
ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะรู้ถึงที่บังเกิดของศีรษะนี้ได้ ถ้าพระองค์ทรงทราบ
ของจงตรัสบอก. พระศาสดาตรัสว่า วังคิสะ เรารู้ถึงศีรษะนี้ได้อย่างดี เรารู้
ยิ่งกว่านี้ ดังนี้แล้ว ได้ตรัสพระคาถา ๒ คาถานี้ว่า.

ผู้ใดรู้การจติและการอุปติของสัตว์ทั้งปวงสัตว์
ได้ทั้งหมด เรากล่าวผู้นั้น ซึ่งไม่ขัดข้อง ไปดี

แล้ว รู้แล้วว่า เป็นพราหมณ์. เทวดา คนธรรพ์
และหม่อมมนุษย์ ไม่รู้ทางไปของผู้ใด เรากล่าว
ผู้นั้น ผู้สิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันต์ ว่าเป็น
พราหมณ์ ดังนี้.

วังคีสนั้น กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นขอพระ-
องค์ จงประทานวิชานั้นให้แก่ข้าพระองค์เถิด แล้ว แสดงความเคารพนั่งเฝ้า
พระศาสดาแล้ว. พระศาสดาตรัสว่า เราจะให้แก่คนที่มีเพศเสมอกับเรา.
วังคีสะคิดว่า เราควรทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเรียนมนต์นี้ให้ได้ จึง
เข้าไปหาพวกพราหมณ์พุดว่า เมื่อเราออกบวชพวกท่านก็อย่าคิดอะไรเลย
เราเรียนมนต์แล้ว จักได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีปทั้งสิ้น แม้พวกท่านก็
จักมีชื่อเสียงไปกับเรานั้นด้วย. วังคีสะนั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้ว ทูลขอ
บวชเพื่อต้องการมนต์. ก็ในเวลานั้นพระนิโครธกัปเประ อยู่ในสำนักของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสั่งเธอว่า นิโครธกัปเป
เธอจงบวชวังคีสะผู้นี้ด้วยเถิด ดังนี้แล้ว ทรงบอก (สมณะ) กัมมัญฐานคือ
อาการ ๓๒ และวิปัสสนากัมมัญฐานให้แล้ว. พระวังคีสะนั้น เมื่อกำลังสาธยาย
กัมมัญฐานคืออาการ ๓๒ อยู่ ก็เริ่มบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัญฐานแล้ว. พวก
พราหมณ์เข้าไปหาวังคีสะนั้นแล้ว ถามว่า วังคีสะผู้เจริญ ท่านเล่าเรียนศิลปะ
ในสำนักของพระสมณโคตมจบแล้วหรือ. พระวังคีสะตอบว่า ใช่ เราเล่า
เรียนจบแล้ว. พวกพราหมณ์กล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจงมา พวกเราจักไป
กัน ประโยชน์อะไรด้วยการศึกษาศิลปะ. พระวังคีสะ ตอบว่า พวกท่านจง
ไปกันเถิด เราไม่มีกิจที่จะพึงทำร่วมกับพวกท่าน. พวกพราหมณ์ กล่าวว่า
บัดนี้ ท่านตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระสมณโคตม พระสมณโคตมใช้มายา

กลับใจท่านเสียแล้ว พวกเราจักทำอะไรในสำนักของท่านได้ ดังนี้แล้ว จึง
หลีกไปตามหนทางที่มาแล้วนั่นเอง. พระวังคีสะเจริญวิปัสสนาแล้วกระทำให้
แจ้งพระอรหัต.

พระเถระบรรลุพระอรหัตแล้วอย่างนั้น ก็ระลึกถึงบุรพกรรมของตน
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วใน
กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺโตร นาม จิโน ดังนี้. ข้าพเจ้าจัก
พรรณานเฉพาะบทที่มีเนื้อความยากเท่านั้น. บทว่า ปภาหิ อหุณฺณชฺชโต
ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระพระองค์นั้น ทรงเปล่งปลั่ง
รุ่งเรือง สวยงาม โชติช่วงด้วยพระรัศมี มีแสงสว่างด้วยฉัพพรรณรังสี มี
สีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น. บทว่า เวเนยฺยปทุมานิ โส ความว่า พระอาทิตย์
คือพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ. ทรงยังดอกปทุมคือเวไนยชนให้ตื่น ให้
เบิกบานโดยพิเศษ ด้วยรัศมีแห่งพระอาทิตย์ กล่าวคือพระดำรัสของพระองค์
ได้แก่ ทรงกระทำให้ผลผลิตได้ ด้วยการบรรลุอรหัตมรรคแล. บทว่า
เวสสารชฺเชหิ สมฺปนฺโน ความว่า สมบูรณ์ พรั่งพร้อมคือประกอบพร้อมแล้ว
ด้วยจตุเวสารัชชญาณ สมตามที่ท่านกล่าวไว้อย่างนี้ว่า:-

พระพุทธเจ้า ทรงแก้วลัก้าเป็นอย่างดี

**ในฐานะ ๔ เหล่านี้คือ ในเมื่อมีอันตราย ในธรรม
เครื่องนำออกจาวัวฏฐะ ในความเป็นพระพุทธเจ้า
และในการทำอาสวะให้สิ้นไปห ดังนี้.**

บทว่า วาทีโส วาทีสูทโน ความว่า เป็นใหญ่คือเป็นประธานของพวก
นักปราชญ์ คือ พวกบัณฑิต. ฟังทราบว่าจะกล่าววว่า วาทีโส แต่กล่าวไว้
อย่างนั้น เพราะทำ ท อักษรให้เป็น ค อักษร. ชื่อว่า วาทีสูทนะ เพราะทำ

อรรถของคนให้เป็นอรรถอื่น คือ ใหลออก ได้แก่ ทำให้ชัดเจน
บทว่า มารมสนา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า มารมสนะ เพราะถูกต้อง ฐบล้ำ
ทำลายมาร ๕ มีขันธมารเป็นต้นได้. บทว่า ทิฏฐิสูทนา มีวิเคราะห์ว่า
ชื่อว่า ทิฏฐิสูทนะ เพราะความเห็นตามทิฏฐิคือจริงตามที่โลกกล่าว ย่อม
หลังใหลออก คือแสดงถึงความใหลออก. บทว่า วิสุตตามภูมิ สหุตานุ
ความว่า ภูมิเป็นที่พัก ที่เป็นที่หยุดอยู่ ได้แก่เป็นที่เข้าไปสงบของสัตว์ผู้
ต้องสืบต่อ ผู้ลำบากอยู่ในสงสารสาครทั้งสิ้น ด้วยการบรรลุมรรคมีโสดาปัตติ-
มรรคเป็นต้น. บทว่า ตโตหิ วิหตารมโโก ความว่า เพราะได้เห็นพระสรีระ
ของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราม่าความหัวคือ ทำความแข่งดีให้
พินาศไป กำจัดมานะเสียไม่มัวเมาแล้ว จึงอ่อนน้อมขอการบวชแล้ว. คำที่
เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาวัจกีสเถราทาน

นันทกเถราปทานที่ ๕ (๕๔๕)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระนันทกเถระ

[๑๓๕] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระ-

พิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุในธรรม
ทั้งปวง เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระ-
องค์ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย เป็นบุรุษ
อาชาไนย ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล เพื่อประโยชน์
เพื่อสุขแก่สรรพสัตว์ ในโลกพร้อมด้วยเทวโลก.

ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ มีสิริ มี
เกียรติคุณเป็นเครื่องอสังการ ทรงชำนะมาร ได้
รับการบูชาทั่วโลก ปรากฏทั่วไปทุกทิศ

พระองค์ทรงข้ามพ้นวิจิกิจฉา ล่วงพ้น
ความสงสัย มีความดำริชอบเต็มเปี่ยม ทรงบรรลु
สัมโพธิญาณอันอุดม

ทรงยังหนทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด เป็น
ผู้สูงสุดกว่านรชน ตรัสบอกสิ่งทีคนอื่นยังไม่ได้
บอก และทรงยังสิ่งที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีพร้อม

ทรงรู้จักหนทาง ทรงเข้าใจหนทางแจ้ง
ชัด ตรัสบอกหนทางให้ ประเสริฐกว่านรชน
ทรงฉลาดในหนทาง เป็นครู เป็นพระผู้สูงสุดกว่า
นายสารถีทั้งหลาย

ครั้งนั้น พระโลกนายกผู้ประกอบด้วย
พระมหากุณา ได้ตรัสพระธรรมเทศนา ทรงจุด
ขึ้นซึ่งสัตว์ทั้งหลาย ผู้จมลงแล้วในหล่มคือโมหะ

พระมหามุนีทรงสรรเสริญพระสาวกผู้มี
สมมติว่าเลิศในการให้โอวาทแก่นางภิกษุณีทั้ง
หลาย ได้ทรงแต่งตั้งไว้ตำแหน่งเอตทัคคะ

เราได้ฟังพระพุทธดำรัสนั้นแล้ว ก็ขอบใจ
จึงนิมนต์พระตถาคตพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวย
และฉันภัตตาหาร แล้วปรารถนาฐานันดรนั้น

ครั้งนั้น พระโลกนาถผู้แสวงหาคุณอัน

ยิ่งใหญ่ ทรงเบิกบานพระทัยได้ตรัสกะเราว่า
ท่านจงมีความสุข อายุยืนเถิด ท่านจักได้ฐานัน-
ดรนี้ สมมโนรตปรารธนา

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระ-
นามว่าโคดม ผู้ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอก-
กากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านจักเป็น
ธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็น
โอรสอันธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระ
ศาสดา มีนามว่านันทกะ

เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ครั้งนั้น และเพราะ
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
เศรษฐี อันมั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ใน
พระนครสาวัตถี

เราได้พบพระสุคตเจ้า ในวันที่พระองค์
เสด็จเข้าพระนคร เป็นผู้มิใช่จ้อจรรยได้ ออกบวช
เป็นบรรพชิต ในวันที่พระพุทธองค์ทรงรับพระ-
เชตวันาราม.

ได้บรรลุอรหัตผลโดยกาลไม่นานเลย
ครั้งนั้นเราอันพระศาสดาผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง
ทรงปราสาสน จึงข้ามพ้นสังสารวัฏไปได้

เราสอนธรรมแก่พระภิกษุทั้งหลาย

พระภิกษุณีที่เราสอนนั้นรวม ๕๐๐ รูปด้วยกัน

ล้วนเป็นผู้ไม่มีอาสวะ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีประโยชน์

เกื้อกูลใหญ่ ทรงพอพระทัย จึงทรงตั้งเราไว้ใน

ตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายให้

โอวาทพระภิกษุณี

กรรมที่เราทำไว้ในกัปที่แสน แสดงผล

แก่เราในอภัพนี้แล้ว เราเป็นผู้พ้นจากกิเลส

ด้วยดี เหมือนลูกศรที่พ้นไปจากแสง ฉะนั้น เรา

เผากิเลสเสียแลแล้ว

เราเผากิเลสทั้งหลาย... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนันทกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนั้นทกเถรอปทาน

๕๔๕. อรรถถานันทกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระนันทกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม
ชิน ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้า 368

คำตั้งแต่เริ่มต้นเรื่องว่า แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมา
แล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ดังนี้ทั้งหมดมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่าย
ตามแนวพระบาลีนั้นนั่นแล.

จบอรรถกถานันทกเถราปทาน

กาพุทธจริยาเถราปทานที่ ๖ (๕๔๖)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระกาพุทธจริเย

[๑๓๖] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ไป

พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุใน
ธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์เป็นครูผู้ประเสริฐกว่าพวกผู้นำ เป็น
พระพิชิตมารผู้เข้าใจสิ่งดีและสิ่งชั่วแจ้งชัด และ
เป็นกนกัตถุญญกเวที่ย่อมประกอบสัตว์ทั้งหลาย
เข้าในอุบาย อันเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน

พระองค์ทรงรู้ธรรมทั้งปวง เป็นที่อาศัย
อยู่แห่งความเอ็นดู เป็นที่สั่งสมแห่งอนันตคุณ
ทรงพิจารณาด้วยพระญาณนั้นแล้ว ทรงแสดง
ธรรมอันประเสริฐ

พระองค์เป็นผู้มีความเพียรใหญ่ ผู้มีพระ
ปัญญาไม่มีที่สุด บางครั้ง ทรงแสดงธรรมไพเราะ
ปฏิสังขตด้วยสัจจะ ๔ แก่หมู่ชนไม่มีที่สุด

สัตว์จำนวนแสนได้บรรลุธรรม เพราะ

ได้ฟังธรรมอันประเสริฐ อันงามในเบื้องต้น งาม

ในท่ามกลางและงามในที่สุดนั้น

ครั้งนั้น แผ่นดินสั่นสะเทือน เมฆ

กระหึ่ม ทวยเทพ พรหม มนุษย์และอสูร ต่างก็

แซ่ซ้องสาธุการว่า

โอ พระศาสดา ประกอบด้วยพระกรุณา

โอ พระสัทธรรมเทศนา โอ พระพิชิตมารทรง

จุดหมู่วัตถุที่จมลงในสมุทรคือภพขึ้นมาแล้ว

เมื่อสัตว์พร้อมทั้งมนุษย์ เทวดาและ

พรหม เกิดความสังเวชเช่นนี้แล้ว พระพิชิตมาร

ได้ทรงสรรเสริญสาวก ผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย

ฝ่ายทำสกุลให้เลื่อมใส

ครั้งนั้น เราเกิดในสกุลอำมาตย์ในพระ-

นครหังสวดี เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใส นำดู

มีทรัพย์และธัญญาหารเหลือล้น

เราเข้าไปยังพระวิหารหังสาราม ถวาย

บังคมพระตถาคตพระองค์นั้น ได้สดับธรรมอัน

ไพเราะ และทำสักการะแด่พระผู้คั่งที่ หมอบลง

แทบบาทมูลแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนี

ผู้มีความเพียรใหญ่ ภิกษุใดในศาสนาของพระ-

องค์ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายผู้ทำสกุลให้

เลื่อมใส ขอให้ข้าพระองค์ได้เป็นเหมือนภิกษุนั้น

ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดเกิด

ครั้งนั้น พระศาสดาผู้ประกอบด้วยพระ-

มหากรุณา เมื่อจะเอาน้ำอมฤตรดเรา ได้ตรัสกะ

เราว่า ลูกขึ้นเถิดลูก ท่านจะได้ฐานันดรนี้

สมมโนรตปรารธนา บุคคลทำสักการะในพระ-

พิชิตมารแล้ว จะพึงเป็นผู้ปราศจากผล อย่างไร

ได้เล่า

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามี

พระนามว่าโคดม ผู้สมภพในวงศ์พระเจ้า-

โอกกกราช เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านจัก

ได้ธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น

เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระ-

ศาสดา มีนามว่ากาฬทายี

ครั้งนั้น เราได้สดับพระพุทธพยากรณ์

แล้ว เป็นผู้เบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตา

บำรุงพระพิชิตมารซึ่งเป็นผู้นำขึ้นพิเศษด้วยปัจจัย

ทั้งหลาย ตราบเท่าสิ้นชีวิต

เพราะวิบากของกรรมนั้น และเพราะ

ตั้งเจตนัจฉานงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ไปได้ไป

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
มหาอำมาตย์ ของพระเจ้าแผ่นดิน พระนามว่า
สุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์อันรื่นรมย์
ครั้งนั้น พระสิทธัตถราชกุมาร ผู้ประ-
เสริฐกว่านรชน ได้ประสูติแล้วที่สวนลุมพินีอัน
รื่นรมย์ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่โลกทั้ง
มวล เราก็เกิดในวันเดียวกัน เติบโตมาพร้อม
กันกับพระสิทธัตถราชกุมารนั้นแหละ เป็นสหาย
รักใคร่ชอบใจของกัน คู่กันเคยกัน ฉลาดในทาง
นิติบัญญัติ

พระสิทธัตถราชกุมารนั้น มีพระชนมายุ
๒๕ พรรษา ได้เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ยับยั้ง
อยู่ ๖ พรรษา ก็ได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้นำชั้นเลิศ
พระพุทธองค์ทรงชำระพร้อมทั้งเสนามาร ยัง
อาสวะให้สิ้นไป ข้ามห้วงธรรมพคือภพแล้ว
เป็นพระพุทธเจ้าในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก

เสด็จไปยังป่าอิสิปตนะ ทรงแนะนำภิกษุ
ปัญจวัคคีย์ ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จ
ไป ในที่นั้น ๆ แล้วทรงแนะนำเวไนยสัตว์
พระพิชิตมารพระองค์นั้น ทรงแนะนำเวไนยสัตว์
ทรงสงเคราะห์มนุษย์พร้อมทั้งทวยเทพ ได้เสด็จ
ไปถึงภูเขาในแคว้นมคธ แล้วประทับอยู่

ในคราวครั้งนั้น เราอันพระเจ้าแผ่นดิน

พระนามว่า สุทโชนะ ทรงส่งไป ได้ไปเฝ้าพระ-
ทศพล บวชแล้ว ได้เป็นพระอรหันต์

ครั้งนั้น เราทูลอ่อนวอนพระศาสดา

ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ให้เสด็จไปนคร
กบิลพัสดุ์ ต่อจากนั้น เราได้ล่องหน้าไปก่อน
กุลใหญ่ ๆ ให้เลื่อมใส

พิชิตมารผู้ประเสริฐกว่านุรุษ ทรง
พอพระทัยในคุณชื่อนั้นของเรา จึงได้ทรงแต่งตั้ง
เราไว้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ทำสกุล
ให้เลื่อมใส

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอนของ

พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกาฬุทายีเถระได้ภานิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกาฬุทายีเถรอปทาน

๕๔๖. อรรถกถากาฬายีเธรปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระกาฬายีเธร มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินฺห์ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในหังสวคินคร ได้บรรลุนิติภาวะแล้ว ขณะฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาเธอไว้ในตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุผู้ทำสกุลให้เลื่อมใสแล้ว เร่งกระทำบุญกรรมคู่สมไว้เพื่อได้ตำแหน่งนั้น ได้ปรารถนาตำแหน่งนั้นแล้ว. ถึงแม้พระศาสดาก็ได้ทรงพยากรณ์แล้ว. เขาได้บำเพ็ญกุศลกรรมไว้จนตลอดชีวิตแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในวันที่พระโพธิสัตว์ของพวกเราถือปฏิสนธิในพระครรภ์มารดา (เขาก็จ) จูติจากเทวโลกแล้ว ได้ถือปฏิสนธิในตระกูลอำมาตย์ในกรุงกบิลพัสดุ์นั่นเอง. เขาได้เกิดในวันเดียวกันกับพระโพธิสัตว์ที่เดียว ในวันนั้นนั่นเอง มารดาบิดาให้เขานอนบนที่นอนที่ทำด้วยผ้าเนื้อดีชนิดหนึ่งแล้ว พาไปสู่ที่บำรุงของพระโพธิสัตว์ จริงอยู่ ต้นโพธิ์พลุกษ์ มารดาของพระราहुล ขุมทรัพย์ ๔ แห่ง ช้างทรง ม้ากัณฐกะ นายฉันทะ และกาฬายีอำมาตย์ รวม ๗ อย่างเหล่านี้ ได้เป็นสหชาติกับพระโพธิสัตว์ เพราะเกิดในวันเดียวกัน. ครั้นถึงวันตั้งชื่อ มารดาบิดาได้ตั้งชื่อเขาว่า อุทายี เพราะเหตุที่เขาเกิดในวันที่ชาวพระนครทั้งสิ้นมีจิตเบิกบาน. แต่กลับปรากฏชื่อว่ากาฬายี เพราะเขามีธาตุดำไปหน่อย. เขาเมื่อจะเล่นตามประสาเด็ก ๆ ก็เล่นกับพระโพธิสัตว์ได้ถึงความเจริญวัยแล้ว.

ในกาลต่อมา เมื่อพระโลกนาถเจ้า เสด็จออกสู่พระมหากิเณชกรรม
ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณตามลำดับแล้ว ทรงอาศัยพระนครราชคฤห์
ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐให้เป็นไปแล้ว ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน
วิหาร พระเจ้าสุทโธทนมหาราช ได้ทรงทราบความเป็นไปนั้นแล้ว ทรง
ส่งอำมาตย์คนหนึ่งซึ่งมีบริวาร ๑,๐๐๐ คนไปด้วยพระดำรัสว่า เธอจงไปนำลูก
ของเรามาในพระราชวังนี้เถิด. ในเวลาที่พระศาสดาทรงแสดงพระธรรม
เทศนา เขาก็ได้เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ยืนอยู่ที่ท้ายบริษัท ฟังพระธรรมเทศนา
แล้ว พร้อมด้วยบริวาร ก็ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว. ลำดับนั้นพระศาสดาทรง
เหยียดพระหัตถ์ตรัสกะคนเหล่านั้นว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมารเถิด. ในบัดคล
นั้นเอง ชนทั้งหมดได้ทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นเช่นกับ
พระเถระมีพรรษาตั้ง ๖๐ พรรษา. ตั้งแต่ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ธรรมดาว่า
พระอริยะทั้งหลายย่อมเป็นผู้วางตนเป็นกลาง เพราะฉะนั้น ข่าวสารที่
พระราชาทรงส่งไปจึงมิได้กราบทูลให้พระทศพลได้ทรงทราบ. พระราชาตรัส
ว่า เขาไปแล้ว ไม่ยอมกลับมา ไม่ได้รับข่าวสารกันเลย จึงทรงส่งอำมาตย์
อีกคนหนึ่งพร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คนไปอีก. ถึงจะทรงส่งไปอีกคนหนึ่ง
ก็คงปฏิบัติดำเนินตามอำมาตย์นั้นดั่งนั้น ทรงส่งไปโดยนัยนี้ จึงรวมอำมาตย์ได้
ถึง ๕ คน บริวารของอำมาตย์รวมได้ ๕,๐๐๐ คน. ชนทั้งหมดไปแล้วพอบรรลุ
พระอรหัตแล้ว ก็ได้เป็นผู้หนึ่งเฉยเสีย.

ลำดับนั้น พระราชาทรงพระดำริว่า ชนทั้งหลายมีประมาณเท่านี้
มิได้กราบทูลคำอะไร ๆ เพื่อการเสด็จมาในพระราชวังนี้แต่พระทศพล เพราะ
ไม่ได้มีความเชื่อใจในเราเลย แต่อุทายีคนนี้แล มีวัยเสมอกันกับพระทศพล
เคยเล่นผ่นด้วยกัน และมีความเชื่อใจในเราแท้ เราจักส่งอุทายีนี้ไป. ลำดับ
นั้น พระราชาทรงมีรับสั่งให้เรียกอุทายีนั้นมาแล้ว ตรัสว่า พ่อคุณเอ๋ย พ่อ

จงพาบริวาร ๑,๐๐๐ คนไป นิมนต์พระทศพลมาในพระราชวังนี้เถิด ดังนี้
แล้ว จึงทรงส่งไปแล้ว. ก็อุทายนั้น เมื่อจะไปจึงกราบทูลพระราชาวา ข้าแต่
สมมุติเทพ ถ้าหากว่าข้าพระองค์จักได้บวชไซ้ ข้าพระองค์ก็จักนิมนต์
พระผู้มีพระภาคเจ้ามาในพระราชวังนี้ให้จงได้ ดังนี้แล้ว พระราชาตรัสว่า
แม้เจ้าบวชแล้ว จงชี้แจงกะบุตรของเราด้วย ดังนี้แล้ว เขาจึงไปยังพระนคร
ราชคฤห์ ในเวลาที่พระศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนา จึงยืนอยู่ที่ท้ายบริษัท
ฟังธรรมแล้ว พร้อมกับบริวารได้บรรลุพระอรหัต ดำรงอยู่ในความเป็น
เอหิภิกขุแล้ว. ท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว คิดว่า รอก่อน เวลานี้ยังมีช่วงเวลา
พระทศพลจะเสด็จไปยังพระนครตระกูลเดิม แต่เมื่อใกล้จะเข้าพรรษาจักเป็น
กาลที่ควรเสด็จไปได้ ตามภูมิภาคที่คารายไปด้วยดิณชาติอันเขียวชอุ่มตามที่
ภูเขาลำเนาไพร ดังนี้ เมื่อรอกาลเวลาอันควรเสด็จไป ถึงใกล้เข้าพรรษา
เข้ามา จึงพรรณนาถึงหนทางที่พระศาสดาจะเสด็จไปยังพระนครแห่งราชตระกูล.
สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ในเถรคาถาว่า.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ หมูไม้

ทั้งหลายมีดอกและใบมีสีแดงดังถ่านเพลิง ผลิต
ผลผลิตใบเก้าร่วงหล่นไป หมูไม้เหล่านั้น งดงาม
รุ่งเรืองดังเปลวเพลิง ข้าแต่พระองค์ผู้มีความ
เพียรใหญ่ กาลนี้เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่
พระญาติ

ข้าแต่พระองค์ผู้แก่วัยกล้า หมูไม้ทั้งหลาย
มีดอกบานงามดี นำรื่นรมย์ใจ ส่งกลิ่นหอม
ฟุ้งตระหลบไปทั่วทิศโดยรอบด้าน ผลิตใบเก่า
ผลดอกออกผล เวลานี้เป็นเวลาสมควรจะหลีก

ออกไปจากที่นี่ ขอเชิญพระพิชิตมารเสด็จไปสู่

กรุงกบิลพัสดุ์เถิด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฤๅนี้ก็เป็นที่

ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก เป็นฤดูพอสบาย ทั้ง

มรรคาก็สะดวก ขอพวกศากยะและโกถิยะ

ทั้งหลาย จงได้เข้าเฝ้าพระองค์ที่แม่น้ำโรหิณี

อันมีหน้าในภายหลังเถิด

ชาวนาไถนาด้วยความหวังผล หว่านพืช

ด้วยความหวังผล พ่อค้าผู้เที่ยวไปหาทรัพย์ ย่อม

ไปสู่สมุทรด้วยความหวังทรัพย์ ข้าพระองค์อยู่ใน

ที่นี่ด้วยความหวังทรัพย์ ของความหวังผลอันนั้น

จงสำเร็จแก่ข้าพระองค์เถิด

ข้าแต่พระมหามุนี ภาคพื้นมีหญ้าสีเขียว

สด ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป ภิกษาหา

ได้ง่าย ไม่เร้นแค้น กาลนี้แลเป็นกาลสมควรจะ

เสด็จไปได้

ชาวนาหว่านพืชบ่อย ๆ ฝนตกบ่อย ๆ

ชาวนาไถนาบ่อย ๆ แวันแคว้นสมบูรณด้วยสัญญา-

หารบ่อย ๆ

พวกเขาจกเที่ยวของทานบ่อย ๆ ผู้เป็น

ทานาธิบดี ก็ให้ทานบ่อย ๆ ครั้นให้ทานบ่อย ๆ

แล้ว ย่อมเข้าถึงสวรรค์บ่อย ๆ

บุรุษผู้มีความเพียร มีปัญญากว้างขวาง

เกิดในสกุลใด ย่อมยังสกุลนั้นให้บริสุทธิสะอาด

คน ข้าพระองค์ย่อมเข้าใจว่า พระองค์เป็นเทพเจ้า
ประเสริฐกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงสามารถ
ทำให้สกุลบริสุทธิ เพราะพระองค์เกิดแล้วโดย
อริยชาติ ได้ตั้งนามว่าเป็นนักปราชญ์

สมเด็จพระบิดาของพระองค์ผู้แสวงหา
คุณอันยิ่งใหญ่ ทรงพระนามว่าสุทโธทนะ สมเด็จพระนาง
เจ้ามายาพระมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ
เป็นพระพุทธรมารดา ทรงบริหารพระองค์ผู้เป็น
พระโอรสตัวมาด้วยพระกรรมเสด็จสวรรคตไป
บังเกิดอยู่ในไตรทิพย์

สมเด็จพระนางเจ้ามายาเทวินั้น ครั้น
สวรรคต จูติจากโลกนี้แล้ว ทรงพร้อมด้วย
กามคุณอันเป็นทิพย์ มีหมูนางฟ้าหอมล้อม บันเทิง
อยู่ด้วยเบญจกามคุณ

อาตมภาพเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าผู้ไม่มี
สิ่งใดจะย้ายได้ มีพระรัศมีแผ่ชานออกจากพระ-
วรกาย ไม่มีผู้จะเปรียบปาน ผู้คงที่ ดูก่อน
มหาบพิตร พระองค์เป็นโยมบิดาของโยมบิดา
แห่งอาตมภาพ ดูก่อนมหาบพิตร พระองค์เป็น
พระอัยกาของอาตมภาพโดยธรรม.

มะม่วง ขนุน และมะขวิด ถูกประดับ
ประดับไปด้วยดอกและใบ มีผลอยู่เนื่องนิตย์ ยัง
มีผลเล็กรสอร่อย มีอยู่สองข้างทาง ข้าแต่พระ-
ผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้ เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ผลหว่ามีรสอร่อยหวานเย็น ผลไม้สวรรค์

คือรวงผึ้งเหล่านั้น รุ่งเรืองงามทั้งสองข้างทาง
ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควร
จะเสด็จไปได้.

หมู่ต้นหญ้า ไม้มะหาด มีสีดุดองคำ
เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ ผลไม้อันประกอบด้วยน้ำก็มี
อยู่เป็นนิตย์ ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็น
เวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ต้นกล้วยและกล้วยเล็บมือนาง ต่างก็มี
ผลสุกหอมห้อยย้อยอยู่สองข้างทาง ข้าแต่พระผู้
ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ต้นไม้มีผลหวานอร่อยเป็นนิตย์ ต้น
หางนกยูงดูเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ ต้นไม้ที่มีผลเล็ก
ก็มีอยู่เป็นนิตย์ ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้
เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ต้นเตาร้างมีผลสุก มีลำต้นคล้ายสีเงิน
โชติช่วง ต้นไม้เล็กซึ่งดาราชไปด้วยผลสุก มี
รสอร่อย จะได้เสวยผลไม้เหล่านั้น ข้าแต่พระผู้
ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ต้นมะเดื่อมีสีคล้ายสีอรุณ มีผลอร่อยดี
ทุกเมื่อ มีผลห้อยย้อยอยู่สองข้างทาง ข้าแต่
พระทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรจะเสด็จ
ไปได้.

ต้นไม้ที่มีผลนานาชนิดมากมายเหล่านั้น

เป็นเช่นนั้น ห้อยย้อยอยู่ในที่ทั้งสองข้างทาง
ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรจะ
เสด็จไปได้.

ดอกจำปา ดอกช้าน้ำ มีกลิ่นหอม
ยามเมื่อลมร่ำเหยพัด ที่ยอดที่ดอกสะพรั่ง งาม
รุ่งเรือง ได้บูชาแล้วด้วยกลิ่นอันหอมชื่น มีความ
เอื้อเฟื้อ นอบน้อมแล้ว ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่
บัดนี้เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ดอกบุนนาค ดอกบุนนาคบนเขา ก็แบ่ง
บาน ลำต้นอันมั่นคง มีดอกงามสะพรั่งรุ่งเรือง
ได้บูชาแล้วด้วยกลิ่นอันหอมหวล เอื้อเฟื้อ มี
ปลายยอดน้อมลง ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้
เป็นเวลาสมควรจะเสด็จไปได้.

ดอกอโศก และดอกปาริชาติ อันประ-
เสริฐสร้างเสริมความโสมนัสใจ วรรณการ์กิ่งก้าน
เกี่ยวพันมีดอกหอม ประดับพื้นที่ด้วยสีเงิน
เอื้อเฟื้อ มีปลายยอดน้อมลง ข้าแต่พระผู้ทรง
ยศใหญ่ บัดนี้ เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะ
เสด็จไปได้.

ต้นกรรณิการิ ผลดอกบานเป็นนิตย์
รุ่งโรจน์ด้วยแสงทอง มีดอกหอมคล้ายดอกไม้
ทิพย์ฟุ้งขจรไป ดึงดมไปทั่วทุกทิศ มีความ

เอื้อเพื่อ น้อมกึ่งลง ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่
บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

ดอกการะเกด ดอกลำเจียก มีใบงาม
สมบูรณ์ด้วยกลิ่น มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป หอมไป
ทั่วทุกทิศ มีความเอื้อเพื่อ น้อมกึ่งลงบูชา ข้าแต่
พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรของ
พระองค์จะเสด็จไปได้.

ดอกมัลลิกา ดอกมะลิวัลย์ มีกลิ่นหอม
มีดอกเล็ก ส่งกลิ่นหอมไปทั่วทุกทิศ งดงามใน
ระหว่างสองข้างทาง มีความเอื้อเพื่อ น้อมกึ่งลง
เพื่อพระองค์ ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็น
เวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

ดอกไม้ไกล่ฝั่งแม่น้ำสินธุ มีกลิ่นหอม
ฟุ้ง น้อมลงบูชาทั่วทุกทิศ งดงามในระหว่าง
สองฟากทาง มีความเอื้อเพื่อ น้อมกึ่งลง มีปลาย
อ่อนน้อมลง ข้าแต่พระผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็น
เวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

สิงห์และราชสีห์ สัตว์ ๔ เท้าอาศัยตั้งมั่น
มีราชผู้ไม่สะอึกถึงความเป็นสัตว์แก้วกล้า
ย่อมพากันบูชาด้วยการบันลือสีหนาท มีความ
เอื้อเพื่อแต่พระองค์ กรอบงำหมู่เนื้อ ไต่ออกไป
ไปจากสองข้างทาง ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่
บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

เสือโคร่ง นำสินธพ พังพอน ซึ่งมี

รูปร่างงดงามมีความสะดุ้งกลัว เหมือนโลดเล่น
ไปในอากาศ ไม่มีความกลัวอะไร ๆ ด้วยเหตุ
บางอย่าง สัตว์เหล่านั้นมีความเอื้อเพื่ออ่อนน้อม
ต่อพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ ดังนี้
เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

ช้างตระกูลมหัทธันทันต์ ตกมันแล้ว ๓ ครั้ง
มีรูปร่างดี มีเสียงไพเราะ งดงาม มีองค์อัน
ตั้งมั่นน้อมลงเพื่อพระองค์ ส่งเสียงร้องบันลือ
ในสองข้างทาง มีความเอื้อเพื่อ ร่าเริงอยู่ ข้าแต่
พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรของ
พระองค์จะเสด็จไปได้.

มิกะ หมู อีเก้ง มีอวัยวะงดงาม งดงาม
ด้วยเส้นคาดเป็นทางลงมีรูปดีสำรวมตัว ขับกล่อม
ในระหว่างสองข้างทาง ข้าแต่พระองค์ผู้ทรง
ยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะ
เสด็จไปได้.

กวางโคกัณณา กวางสรภาและกวางรุร
ซึ่งมีเขาตรงและโค้ง มีรูปดี มีร่างกายสมบูรณ์
ซึ่งกำลังพากันหยุดพักอยู่ในคราวนั้น ผู้ต้องการจะ
คบหากับพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่
บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

เสือเหลือง หมี และเสือดาว ซึ่งตะปบ
กินสัตว์ทุกเมื่อ บัดนี้สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ไปได้

ศึกษาดีแล้ว มีความมั่นคงต่อพระองค์ด้วยเมตตา เป็นผู้ต้องการจะคบหาเฉพาะพระองค์มาเป็นเวลานาน ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

กระต่าย สุนัขจิ้งจอก พังพอน และ กระรอก กระแตเป็นจำนวนมาก ไม่มีความสะดุ้งกลัวหาญ พวกมันขับร้องเพื่อพระองค์อย่างเดียว ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ บัดนี้เป็นเวลาสมควรของพระองค์จะเสด็จไปได้.

หมูนกยูงเหล่านั้น มีคอสีเขียว มีหงอนงาม มีปีกสวย มีกำหางงาม ร้องไพเราะ งดงามคล้ายกับแก้วไพฑูรย์และแก้วมณี ย่อมพากันเปล่งเสียงร้องบูชาพระองค์อยู่ บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นชนกแล้ว.

หมู่หงส์ทองอันงดงาม เป็นหงส์ที่บินไวไปในอากาศ หงส์เหล่านั้นทั้งหมด ทั้งถิ่นแล้ว อาศัยอยู่ พวกมันชวนช่วยในการที่จะได้เห็นพระชินเจ้า ย่อมส่งเสียงร้องด้วยเสียงอันไพเราะ บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระชนกแล้ว.

หมู่หงส์ หมูนกกระเรียน พวกมันร้องเสียงไพเราะ หมูนกจากพราศ ก็เที่ยวไปในน้ำ หมูนกกระยาง หมูนกตะกุ่มอันงดงามน่าพอใจ หมู

กาน้ำ หมูไก่อไฟเหล่นั้นพากันมีความเอื้อเฟื้อ
ร้องเสียงอันไพเราะ บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะ
ได้เห็นพระชนกแล้ว.

หมูนกสาธิกา หมูนกแก้ว มีรูปงามวิจิตร
มีเสียงไพเราะ พากันส่งเสียงร้องบทยอดไม้
ส่งเสียงร้องทั้งสองข้างทาง บัดนี้เป็นเวลาที่พระ-
องค์จะได้เห็นพระชนกแล้ว.

นกดูเหว่า ซึ่งล้วนแต่สวยวิจิตร มี
ลำเนียงเสียงไพเราะ ประเสริฐ เป็นที่อัศจรรย์ยิ่ง
แก่ปวงชน มีความกล้าหาญ ในการเป็นมิตร
ร่วมกันเป็นต้น กำลังพากันบูชาอยู่ด้วยเสียง บัดนี้
เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระชนกแล้ว.

พวกลูกช้าง นกเขา นกกระเด็น มีอยู่
บริบูรณ์ในป่าทุกเมื่อ พากันจับกลุ่ม มีความ
สามัคคีซึ่งกันและกัน ขับร้องด้วยเสียงอันไพเราะ
บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระชนกแล้ว.

หมูนกกระทา นกกระเด็น มีเสียงอัน
ไพเราะ ไก่ป่าก็มีเสียงเพราะ นารี้นรมย์ใจ บัดนี้
เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระชนกแล้ว.

มีสถานที่อันมั่นคง งดงามน่ารื่นรมย์
ดารดาษไปด้วยทรายสีขาว มีสระน้ำอันบริบูรณ์
ด้วยน้ำสะอาด สวยงามทุกเมื่อ ทุกชีวิตพากัน

อาบและดื่มกินในสระน้ำนั้น บัดนี้เป็นเวลาที่
พระองค์จะได้เห็นหมู่พระญาติแล้ว.

จรเข้แหวกว่ายไปมาเคลื่อนกล่น ปลาสร้อย
ปลาเค้า ปลาตะเพียนแดง ปลา และเต่า แหวก-
ว่ายไปมาในสระที่มีน้ำเย็นสะอาด ซึ่งเป็นที่อาบ
และดื่มกินของทุกชีวิต บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์
จะได้เห็นพระญาติแล้ว.

มีสระน้ำงดงาม ดารดาษไปด้วยดอก
อุบลสีเขียว และดอกอุบลสีแดง ดารดาษไปด้วย
ดอกโกมุท มากมายหลายชนิดในสระน้ำนั้น มี
น้ำเย็นสะอาด บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็น
พระญาติแล้ว.

สระน้ำนั้นดารดาษด้วยดอกบุณฑริก มาก
ด้วยดอกปทุม สวยงามทั้งสองข้างทาง ในที่
นั้น ๆ ได้มีสระโบกขรณีอื่น ๆ อีก ซึ่งเป็นที่ชน
ทั้งหลายทรงสนานในสระนั้น บัดนี้เป็นเวลาที่
พระองค์จะได้เห็นพระญาติแล้ว.

มีสถานที่อันตั้งมั่น นารี نرمโยจ เคลื่อน
กล่นไปด้วยเมตทรายสีขาว มีแม่น้ำอันสวยงาม
สมบูรณ์เปี่ยมด้วยน้ำเย็นและมีห้วงน้ำกว้างใหญ่
มีน้ำไหลทั้งสองข้างทาง บัดนี้เป็นเวลาที่พระ-
องค์จะได้เห็นพระญาติแล้ว.

ในสองข้างทาง มีบ้านและนิคมตั้งเรียง

ราย ประชาชนทั้งหลายมีศรัทธาเลื่อมใส นับถือ

พระรัตนตรัย พวกเขามีความเคารพอันเต็มเปี่ยม

บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระญาติแล้ว.

พวกเทวดาและพวกมนุษย์ทั้งสอง ในถิ่น

ที่นั่น ๆ ต่างก็พากันบูชาพระองค์ด้วยระเบียบของ

หอม บัดนี้เป็นเวลาที่พระองค์จะได้เห็นพระ-

ญาติแล้ว.

พระเถระได้พรรณนาถึงความมั่งคั่งแห่งหนทางเสด็จไปแต่พระศาสดา ด้วยคาถาประมาณ ๖๐ คาถาอย่างนี้แล้ว.

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระดำริว่า กาพุทธายีปรารณา จะให้เราไป เราจักทำความเคารพของเรอให้บริบูรณ์ ดังนี้แล้วทรงเห็นว่าใน การไปในที่นั้น ประชาชนเป็นจำนวนมากจะได้บรรลुकุณพิเศษ ทรงมีพระ- จินาสพ ๒ หมั้นในรูปแวดล้อม เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ ทรงเสวยผลาผลมี ประการดังได้กล่าวแล้ว ด้วยอำนาจการเสด็จไปโดยไม่รีบด่วน หมู่แห่งสัตว์ ๒ เท้าและ ๔ เท้าเป็นต้นพากันบูชาด้วยเครื่องบูชา ได้ทรงรับกลิ่นหอมแห่ง ดอกไม้มีประการดังได้กล่าวแล้ว ทรงกระทำการสงเคราะห์แก่ชาวบ้านและ ชวานิคมเสด็จถึงหนทางไปกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว. พระเถระไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ด้วยฤทธิ์ขึ้นกลางอากาศข้างหน้าพระราชา พระราชาได้เห็นเพศที่ยังไม่เคยเห็น จึงตรัสถามว่า ท่านเป็นใครกัน? พระเถระเมื่อจะกล่าวว่า ถ้าพระองค์ไม่ ทรงรู้จักลูกอำมาตย์ ผู้ถูกพระองค์ส่งไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วไซริ์ ก็จง รู้จักอย่างนั้นเถิด ดังนี้จึงกล่าวคาถาว่า:-

อาตมภาพเป็นบุตรของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มี
สิ่งใดจะยำยี้ได้ มีพระรัศมีแผ่ชานออกจาก
พระวรกาย ไม่มีผู้ที่จะเปรียบปานได้ ผู้คงที่
ดุ๊กอนมหาบพิตร พระองค์เป็นพระบิดาของ
บิดาแห่งอาตมภาพ ดุ๊กอนมหาบพิตร พระองค์
เป็นพระโยยกาของอาตมภาพโดยทางธรรม ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พุทฺธสฺส ปุตุโตมฺหิ ความว่า อาตมภาพ
เป็นพระโอรส เพราะเกิดจากความพยายามให้เกิดในพระอุระ และจาก
พระธรรมเทศนาของพระสัมพันธุพุทธเจ้า. บทว่า อสฺยฺหสาหิโน ความว่า
ตั้งแต่ในกาลที่ได้บรรลุพระสัมโพธิญาณแล้วไป เป็นผู้ที่มิพระโพธิสมภาร
ทั้งสิ้น ใคร ๆ จะยำยี้ไม่ได้ เพราะคนเหล่านั้นไม่สามารถจะข่มขี้พระมหา-
โพธิสัตว์ได้ และเป็นผู้มากไปด้วยพระมหากรุณา มีความอดทน เพราะคน
เหล่านั้นแม้ที่อื่นยิ่งไปกว่านั้นก็ยังไม่สามารถเพื่อที่จะข่มขี้ครอบงำได้ ทรงข่มขี้
ครอบงำมารทั้ง ๕ ที่คนอื่นยำยี้ไม่ได้ ทรงอดทนต่อพุทธกิจที่คนพวกอื่น
จะอดทนยำยี้ไม่ได้ กล่าวคือทรงปราสาธนทิกุญฐัมมิกัตถประโยชน์ สัมปราชัย-
กัตถประโยชน์ และปรมัตถประโยชน์ แก่ปวงเวไนยสัตว์ผู้สมควร ซึ่งมี
อาสย อนุสย จริต และอธิมุตติที่จะหยั่งรู้เบื้องต้นและคุณส่วนพิเศษได้หรือ
เป็นผู้ไม่มีสิ่งใดจะยำยี้ได้ เพราะทรงมีปกติกระทำคุณงามความดีไว้ในที่นั้น ๆ.
บทว่า อังคิรสฺส ได้แก่ผู้มีสมบัติเช่นศีลที่ทรงทำเป็นส่วน ๆ. อาจารย์พวก
อื่นกล่าวว่า พระองค์ผู้มีพระโอภาสแผ่ไปจากส่วนต่าง ๆ. ส่วนอาจารย์บาง
พวกกล่าวว่า พระนามทั้งสองเหล่านั้นคือ อังคิรส และสิทธิตถะ ที่พระบิดา
เท่านั้นทรงถือเอาแล้ว. บทว่า อปฺปญฺญิมฺหฺส ความว่า ไม่มีผู้จะเปรียบปานได้

เป็นผู้คงที่ เพราะสมบุรณ์ด้วยพระลักษณะแห่งความเป็นผู้คงที่ ในอารมณ์ที่ นำปรารถนาเป็นต้น. บทว่า **ปีตุปีตา มยฺหิ ตฺวํ ติ** ความว่า พระองค์เป็น พระบิดาโดยโลกโวรหารของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระบิดาของอาตมภาพ โดยอริยชาติ. พระเถระเรียกพระราชาโดยพระวงศ์ว่าสักกะ. บทว่า **ธมฺเมนา** ได้แก่ สภาวสโมธานที่มีเองโดยทั้ง ๒ ชาติ คืออริยชาติและโลกียชาติโดย สภภาพ. พระเถระเรียกพระราชาโดยพระโคตรว่า โคตมะ บทว่า **ออยฺยโกสิ** ได้แก่ ได้เป็นพระปีตามหะ (ปู่) และพระเถระเมื่อกล่าวคำเป็นต้นว่า **พุทฺธสฺส ปุตุโตมฺหิ** ดังนี้ ในกาลานั้น ก็ได้พยากรณ์พระอรหัตผลไว้แล้ว.

ก็พระเถระได้ให้พระราชาจำกคนอย่างนั้นแล้ว พระราชาทรงรำเรง ยินดี นิมนต์ให้นั่งบนบัลลังก์ที่สมควรแล้ว ทรงบรรจุบาตรให้เต็มด้วยโภชนะ อันมีรสเลิศนานาชนิด ที่ราชบุรุษตระเตรียมไว้เพื่อพระองค์ เมื่อพระราชา ทรงถวายบาตรแล้ว พระเถระก็แสดงอาการที่จะไป เมื่อพระราชาตรัสว่า เพราะเหตุไรท่านจึงประสงค์จะไปเสียเล่า นิมนต์ฉันภัตก่อน. พระเถระทูลว่า ไปเฝ้าพระศาสดา แล้วจึงจำกฉันภัต. พระราชาตรัสถามว่าพระศาสดาอยู่ที่ไหนเล่า. พระเถระทูลว่า พระศาสดาทรงมีภิกษุสองหมื่นเป็นบริวาร กำลัง ดำเนินมาตามทางเพื่อต้องการพบพระองค์แล้ว. พระราชาตรัสว่า ท่านจง ฉันบิณฑบาตนี้เถิด จงนำบิณฑบาตอื่นไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า. เวลาที่ บุตรของเราถึงพระนครนี้ ท่านจึงค้อยนำบิณฑบาตจากที่นี่เท่านั้นไปถวาย. พระเถระทำภัตกรกิจเสร็จแล้ว แสดงธรรมโปรดพระราชาและบริษัท เพราะ มาถึงยังพระราชนิเวศน์ก่อนกว่าพระศาสดา จึงกระทำให้หมู่ชนเลื่อมใสยิ่ง ใน คุณของพระรัตนตรัย เมื่อคนทั้งหมดกำลังแลดูอยู่นั้นแหละ ได้ปล่อยบาตรที่ เต็มด้วยภัตที่ต้องนำไปเพื่อพระศาสดาไปในกลางอากาศ แม้นตนเองก็หะงินสู่

เวหาส น้อมเอาบิณฑบาตไปวางไว้ในพระหัตถ์พระศาสดา. แม้พระศาสดาก็ได้เสวยบิณฑบาตนั้นแล้ว. เมื่อเดินทางไปวันละโยชน์ตลอดหนทาง ๖๐ โยชน์อย่างนี้ พระเถระได้นำเอาภัตตจากพระราชวังไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปถึงพระนครกบิลพัสดุ์แล้ว วันรุ่งขึ้นเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาตในถนนหลวง. พระเจ้าสุทโธทนมหาราชได้สดับถึงข่าวนั้นแล้ว เสด็จไปในที่นั้นตรัสว่า อย่าสำคัญถึงสิ่งที่พึงกระทำอย่างนี้เลย สิ่งนี้มีใช้ประเพณีแห่งพระราชวงศ์เลย. พระศาสดาตรัสว่า มหาราชเจ้า นี่เป็นวงศ์ของพระองค์ แต่การกระทำเช่นนี้เป็นพุทธวงศ์ของพวกเรา แล้วแสดงธรรมว่า:-

**บรรพชิตไม่พึงประมาทในก้อนข้าว อัน
ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ บุคคลพึงประพฤดิธรรมให้
สุจริต ผู้มีปกติประพฤดิธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขใน
โลกนี้และโลกหน้า บุคคลพึงประพฤดิธรรมให้
สุจริต ไม่พึงประพฤดิธรรมนั้นให้ทุจริต ผู้มีปกติ
ประพฤดิธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และโลก
หน้า ดังนี้.**

พระราชาทรงดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล. แต่นั้นพระราชาก็ทรงนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ให้เสวยและบริโภคนิภาชนะที่พระองค์ตบแต่งไว้แล้วในพระราชมนเทียรของพระองค์ ในที่สุดแห่งการบริโภคนิภาชนะทรงสดับธัมมपालชาดกแล้ว พร้อมด้วยบริษัทได้ทรงดำรงอยู่ในอนาคามิผล. กาลต่อมาบรรทมอยู่ ณ ภายใต้มหาเศวตฉัตรนั้นแหละทรงบรรลุพระอรหัตปริณิพพานแล้ว.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปยังปราสาทของพระนางพิมพาเทวี พระมารดาของพระราหุลกุมาร ทรงแสดงธรรมแก่พระนาง ทรงบรรเทาความเศร้าโศกแล้ว ทรงทำให้พระนางได้เกิดความเลื่อมใสด้วยเทศนา คือจันทกนิริชาดกแล้ว ได้เสด็จไปยังนิโครธาราม. ครั้งนั้นพระนางพิมพาเทวี ได้ตรัสกะพระราหุลกุมารผู้พระราชโอรสว่า พ่อจงไปขอทรัพย์ที่มีอยู่ของพระบิดาของพ่อเถิด. พระกุมารทูลว่า ข้าแต่พระสมณะขอพระองค์จงพระราชทานสมบัติแก่หม่อมฉันเถิด แล้วติดตามพระผู้มีพระภาคเจ้าไป พลางกราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณะขอพระองค์เป็นร่วมเงาที่สุขสบายของหม่อมฉัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำพระราหุลกุมารนั้น ไปยังนิโครธารามแล้วตรัสว่า เธอจงรับเอาทรัพย์สมบัติคือโลกุตธรรมเถิด แล้วทรงให้บรรพชา. ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทับนั่ง ณ ท่ามกลางหมู่พระอริยสงฆ์ ทรงสถาปนาพระเถระไว้ในตำแหน่งที่เลิศว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้สาวกที่ทำตระกูลให้เลื่อมใสของเราแล้ว กาพุทธายินับว่าเป็นเลิศกว่าเขาทั้งหมด.

พระเถระได้รับตำแหน่งเอตทัคคะนั้นแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนได้เคยประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงได้กล่าวคาถาเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตโร นาม ชินो** ดังนี้. ในคถานั้น ข้าพเจ้าจักพรรณนาแต่เฉพาะบทที่ยากเท่านั้น.

บทว่า **คุณาคณวิฑู** มีความหมายว่า คุณและสิ่งมิใช่คุณ ชื่อว่า **คุณาคณะ** คือคุณและโทษ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **คุณาคณวิฑู** เพราะย่อมรู้จักชัดซึ่งกุศลกรรมและอกุศลกรรมนั้น. บทว่า **กตญญู** ความว่า ชื่อว่า **กตญญู** เพราะรู้จักคุณที่คนอื่นกระทำแล้ว, ชื่อว่า **กตญญู** เพราะสามารถเพื่อจะให้แม้ราชสมบัติ แก่ผู้กระทำอุปการะด้วยการให้ภัตตรเป็นต้นแม้ตลอดวันหนึ่งได้.

บทว่า กตเวทิตี ความว่า ชื่อว่า กตเวทิตี เพราะยอมได้ ย่อมเสวยคือยอมรับ
เฉพาะซึ่งอุปการะที่เขาทำแล้ว. บทว่า ติตุเถ โยเชติ ปาณิน ความว่า ย่อม
ประกอบ คือยอมประกอบพร้อมสรรพ ได้แก่ ย่อมให้สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่
เฉพาะในหนทางแห่งกุศลธรรมคือมรรค อันเป็นอุบายให้เข้าถึงพระนิพพาน
ได้ด้วยการแสดงธรรม. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล. เนื้อความแห่ง
กาลาอันพรรณนาถึงหนทางเสด็จเข้าไปได้กล่าวไว้แล้วในเถรคานานั้นนั้นแล.

อรรถกถากาพุทธายีเถราปทาน

อภยเถราปทานที่ ๗ (๕๔๗)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภยเถระ

[๑๓๗] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระ-
พิชิตมารผู้รู้จบธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำ พระ-
นามว่าปทุมตตระได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระตถาคต-
เจ้า ยังบุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ในสรวณคมน์ ยัง
บุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ในศีล คือ กุศลกรรมบถ
๑๐ อันอุดม

พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรงประทาน
สามัญผลอันอุดมแก่บุคคลบางคน ทรงประทาน
สมาบัติ ๘ และวิชา ๓ แก่บุคคลบางคน
พระโลกนาถผู้สูงสุดกว่านรชนพระองค์
นั้น ทรงประกอบสัตว์บางพวกไว้ในอภิญา ทรง
ประทานปฏิสัมภิตา ๔ แก่บุคคลบางคน

พระผู้เป็นสารถิ์ฝึกนระ ทรงเห็นประชา
สัตว์ที่ควรจะนำไปให้ตรัสรู้ได้ แม้ในสถานที่นั้น
ด้วยโยชน่ไม่ถ้วน ก็รีบเสด็จไปทรงแนะนำ

ครั้งนั้น เราเป็นบุตรของพราหมณ์ใน
พระนครหังสวดี เป็นผู้เรียนจบทุกเวท เข้าใจ
ไวยากรณ์ ฉลาดในนิรุติ เจียบแหลมในคำภีร์
นิพนธ์ๆ เข้าใจตัวบท รู้ชัดในคัมภีร์เกฏฐะ ฉลาด
ในฉันท์และกาพย์กลอน

เมื่อเที่ยวเดินพักผ่อน ได้ไปถึงพระวิหาร
หังสาราม ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
อันมหาชนแวดล้อม

เรามีมติเป็นข้าศึก เข้าไปเฝ้าพระพุทธ-
เจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐฐี ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรม
ได้สดับพระดำรัสอันงามของพระองค์อันปราศจาก
มลทิน

ไม่ได้พบเห็นพระดำรัส ที่ไร้ประโยชน์
ของพระมุนี คือ คำที่ชักมาผิด คำที่ต้องกล่าวซ้ำ
หรือคำที่ไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราจึงได้บวช

โดยเวลาไม่นานเลยเราก็เป็นผู้แก่ล้าวกล้า
ในธรรมทุกอย่าง ได้รับสมมติให้เป็นเจ้าหมู่เจ้า
คณะ ในพระพุทธพจน์อันละเอียด

ครั้งนั้น เราได้ร้อยกรองคาถา ๔ คาถา ซึ่ง

มีพยัญชนะสละสลวย ชมเชยพระพุทธเจ้าผู้เลิศ
ในโลก ๓ ทรงแสดงธรรมทุกวัน

พระองค์เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด มี
ความเพียรมาก ทรงอยู่ในสงสาร ที่มีภัย ไม่
เสด็จนิพพาน ก็เพราะพระกรุณา ฉะนั้นพระ-
มุณีเจ้าจึงชื่อว่าทรงประกอบด้วยพระกรุณา
เพราะเหตุนั้น สัตว์ที่เป็นปศุชนแต่ไม่
ตกอยู่ในอำนาจกิเลส มีสัมปชัญญะ ประกอบ
ด้วยสตินี้ ไม่ควรจะคิด

กิเลสที่มีกำลังทูลพล อันนอนเนื่องอยู่
ในสันดานของเรา ถูกเผาด้วยไฟคือญาณแล้วไม่
สิ้นไป ข้อนั้นไม่เคยมีเลย

ผู้ใดเป็นที่เคารพของโลกทั้งปวง เป็น
ผู้เลิศในโลก และเป็นอาจารย์ของโลก โลกยอม
อนุวัตรตามผู้นั้น

เราประกาศพระธรรมเทศนาสดุดีพระ-
สัมพุทธเจ้า ด้วยคาถา มีอาทิ ดังกล่าวมาทราบ
เท่าสิ้นชีวิต จุตจากอภัพนั้นแล้วได้ไปสวรรค์.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เรากล่าวสดุดี
พระพุทธเจ้าใด เพราะกล่าวสดุดีนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการกล่าวสดุดี

ครั้งนั้น เราได้เสวยราชสมบัติใหญ่อัน
เป็นทิพย์ในโลก ได้เสวยราชสมบัติใหญ่ของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ก็มากครั้ง

เราเกิดแต่ในสองภพ คือ ในเทวดาและ
มนุษย์ ไม่รู้จักคิดอื่น นี่เป็นผลแห่งการกล่าวสวดดี.

เราเกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์
และสกุลพราหมณ์ หากเกิดในสกุลที่ต่ำทรามไม่
นี่เป็นผลแห่งการกล่าวสวดดี

ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเป็นโอรส
ของพระเจ้าพิมพิสาร ในพระนครราชคฤห์อัน
อุดม มีนามว่า อภัย

เราไปสู่อำนาจของบาปมิตร สมากมกับ
นิครนถ์ อันนิครนถ์นาฏบุตรส่งไป จึงได้เฝ้า
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราทูลถามปัญหาอัน
ละเอียดสุขุม ได้ระดับการฟังพยากรณ์อย่างสูงแล้ว
จึงบวช ไม่นาน ก็ได้บรรลुพระอรหัต

เราเป็นผู้กล่าวสวดดีพระชินวรเจ้าทุกเมื่อ
เพราะกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มีร่างกายและปากมี
กลิ่นหอม เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข

เพราะกรรมนั้นส่งผลให้ เราจึงเป็นคน
มีปัญญากล้า มีปัญญาร่าเริง มีปัญญาเร็ว มี
ปัญญามาก และปฏิภาณอันวิจิตร

เราเป็นผู้มีจิตใจเลื่อมใส กล่าวสดุดีพระ-
สยัมภู ผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน พระนามว่า
ปทุมุตตระ เพราะผลของกรรมนั้น เราจึงไม่ไป
อบายภูมิถึงแสนกัป
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่าย่านนรกได้กำจัดคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอภยเถราปทาน

๕๔๗. อรรถกถาอภยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-
อปทานของท่านอภยเถระ มีเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม
ชินฺโน ดังนี้.
แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธ-
เจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นนิสสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอัน
มากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ได้
บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในหังสวดีนคร. ท่านได้เจริญวัยแล้ว เป็นผู้
เล่าเรียนจนจบเวทาศาสตร์ เป็นผู้ฉลาดในลัทธิสมัยของตนและของ
ผู้อื่น วันหนึ่งได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส กล่าว

ชมพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคาถาทั้งหลาย. ท่านดำรงอยู่ในมนุษยโลกนั้นจนตลอดอายุ ได้ทำบุญทั้งหลายไว้ จุตจากอภัพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวไปมาเฉพาะแต่ในสุคติภพเท่านั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร ในกรุงราชคฤห์ พระราชบิดาและพระราชมารดาได้ทรงขนานพระนามพระราชโอรสนั้นว่า อภยกุมาร. พระราชกุมารนั้น พอได้เจริญวัยแล้ว ก็ได้เป็นผู้คุ้นเคยกับพวกนิครนถ์ท่องเที่ยวไปด้วยกัน วันหนึ่ง ถูกนิครนถ์นำอุบุดร ส่งไปเฝ้าพระศาสดาเพื่อยกวาทะขึ้นกล่าวแย้ง ได้ทูลถามปัญหาอันสุขุมละเอียด ได้ฟังคำพยากรณ์อันละเอียดแล้ว มีความเลื่อมใส บวชในสำนักของพระศาสดา ได้ส่งญาณไปตามลำดับก็มีภูฐานแล้ว ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านครั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อนจึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. คำนั้นทั้งหมด มีเนื้อความพอจะกำหนดได้โดยง่ายเลยทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอภยเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 396
โลมสตยเถรปาทานที่ ๘ (๕๔๘)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโลมสตยเถระ^๑

[๑๓๘] ในภัทธกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระ-
นามว่ากัสสปะ ผู้เป็น (เผ่าพันธุ์) พรหม มีพระ-
ยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว.

ครั้งนั้น เราและสหายชื่อว่า จันทนะ
ได้บรรพชาในพระศาสนา บำเพ็ญกิจพระศาสนา
ที่ท้ายร้านตลาด.

จตุจากอัทธานั้นแล้ว เข้าถึงสวรรค์
ชั้นดุสิตทั้งสองคน ครอบงำเทพบุตรที่เหลือใน
ดุสิตนั้น ด้วยการฟ้อน การขับ การประโคม
และด้วยองค์ ๑๐ มีรูปเป็นต้นอันเป็นทิพย์ อยู่
เสวยมหันตสุขตราบเท่าสิ้นอายุ

จตุจากดุสิตนั้นแล้ว จันทนเทพบุตรเข้า
ถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเราเกิดเป็นโอรสของ
เจ้าศากยะในพระนครกบิลพัสดุ์.

ในคราวที่พระศาสดาผู้นายกของโลก อัน
พระอุทายีเถระเชษฐเสด็จมาถึงพระนครกบิลพัสดุ์
เพื่อจะทรงอนุเคราะห์เจ้าศากยะ.

๑. ในบางสูตรเป็นพระโลมสกังคิยเถระ.

ครั้งนั้น พวกเจ้าศากยะมีมานะจัด ไม่

รู้จักคุณของพระพุทธเจ้า เป็นคนกระด้างเพราะ
ชาติ ไม่เอื้อเพื่อ ไม่นอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า

พระพิชิตมารผู้เป็นมุนี ทรงทราบความ
ดำริของเจ้าศากยะเหล่านั้น จึงได้เสด็จจงกรมใน
อากาศ ยังรูปพระบาทให้ตกลง เหมือนเมฆยังฝน
ให้ตกลงแล้วเหมือนเปลวไฟลุกโพลงอยู่ฉะนั้น

ทรงแสดงพระรูปที่ไม่กระสับกระส่าย
แล้วทรงหายไปเสียอีก แม้พระองค์เดียวก็เป็น
มากองค์ได้ แล้วกลับเป็นพระองค์เดียวอีก.

ทรงแสดงความมืดและแสงสว่าง ทรง
ทำปาฏิหาริย์มากมาย ทรงปราบพวกพระ-
ญาติให้หมดมานะ

ขณะนั้นเองมหาเมฆอันตั้งขึ้นในทวีปทั้ง
๔ ยังฝนให้ตกลงแล้ว ก็ในครั้งนั้น พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสเทศनावสสันดรชาดก

ครานั้น กษัตริย์เหล่านั้นทุก ๆ พระ-
องค์ กำจัดความเมาอันเกิดจากชาติได้แล้ว ถึง
พระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ในกาลนั้น พระเจ้า
สุทโธทนะได้ตรัสว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน
มีจักขุโดยรอบ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ ที่หม่อมฉัน

ถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระองค์ ก็ใน
ครั้งพระองค์ประสูติ แผ่นดินไหว หม่อมฉันก็
ได้ถวายบังคม และครั้งที่เงาไม้หว่าไม่เอนเอียง
หม่อมฉันก็ได้ถวายบังคมพระองค์

ครั้งนั้น เราเห็นพุทธรูปนั้นแล้ว
เป็นผู้อัศจรรย์ใจจึงได้บรรพชา เป็นคนบวชา
มารดา จึงได้อาศัยอยู่ในพระนครกบิลพัสดุ์นั้น
เอง

ครั้งนั้น จันทเทพบุตรได้เข้ามาหาเรา
แล้ว ถามถึงนัยแห่งผู้มีราตรีเดียวเจริญทั้งย่อและ
พิสดาร

ครั้งนั้น เราอันจันทเทพบุตรดักเตือน
แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดาผู้นำของนรชน ได้สดับ
ภทเทภรัตตสูตร เป็นผู้สลดใจ รักใคร่ป่า

ได้บอกลามารดาว่า จักอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว
เมื่อถูกมารดาทักถามว่า ท่านเป็นคนละเอียด
อ่อน

เราได้ตอบว่า เราจักทำหญาคา หญาเลา
แฝก หญาปล้อง หญาฆงกระต่าย ให้แหลก
ละเอียดทั้งหมดด้วยอก พอกพูนวิเวก

ครั้งนั้น เราได้เข้าป่า นึกถึงคำสอนของ
พระพิชิตมาร คือ ภทเทภรัตตสูตร ได้บรรลุ
พระอรหัตแล้ว

ผู้มีปัญญาไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งใด ที่ล่วงไป

แล้ว สิ่งนั้น ก็ละไปแล้ว และสิ่งใดที่ยังมาไม่

ถึง สิ่งนั้นก็ยังไม่ถึง

ก็บุคคลได้เห็นแจ้งธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะ

หน้า ในที่นั้น ๆ ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลน

บุคคลนั้นมาร้องแจ้งธรรมนั้นแล้ว ควรเจริญธรรม

นั้นไว้เนื่อง ๆ

ความเพียร ควรทำเสียในวันนี้แหละ

เพราะใครเล่า จะพึงรู้ว่าความตายจะมีในวันพรุ่งนี้

การผิดเพี้ยนกับพระยามัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่นั้น

ย่อมไม่มีเลย

มุนีผู้สงบระงับ ย่อมกล่าวสรรเสริญ

บุคคลผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ มีความเพียรเผากิเลส

ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนอย่างนั้น

แล้ว ผู้มีราตรีเดียวเจริญ ดังนี้แล้วได้บรรลุ

อรหัต

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโฆสติยเถระได้ภยิตคคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโฆสติยเถรอปทาน

๕๔๘. อรรถกถาโลมกัณฐิเถราปทาน^๑

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระโลมสกัณฐิเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อิมมุหิ
ภทฺทเก กปฺเป** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ได้มีศรัทธาเลื่อมใสแล้ว. อีกคนหนึ่งชื่อว่า **จันทนะ** ได้เป็นสหายของเขา, พวกเขาทั้งสองคน ได้ฟังพระธรรมเทศนาในสำนักของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใสบวชแล้ว ได้รักษาศีลจนตลอดชีวิต ได้เสวยทิพยสุขจนตลอดพุทธันดรหนึ่งแล้ว. ทั้งสองคนนั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ คนหนึ่งได้มาบังเกิดในตระกูลสักกะ อีกคนหนึ่ง ที่มีชื่อว่า **จันทนะ** ได้บังเกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในภพดาวดึงส์. ลำดับนั้น ท่านได้มองเห็นอิทธิปาฏิหาริย์ฝนโบกขรพรรษที่พระผู้มีพระภาคเจ้าอันพระกาฬทายีผู้เลื่อมใสในสักกะตระกูลกราบทูลให้ทรงยินดีแล้ว ทรงกระทำการข่มมานะของพวกเจ้าสักกะ แสดงพระธรรมคือเวสสันดรชาดกแล้ว มีใจเลื่อมใสบวชแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาภัทเทกรัตตสูตร ที่ตรัสไว้แล้วในมัชฌิมนิกาย อยู่ในป่า อนุสรณ์ถึงเทศนาคำสั่งสอนในภัทเทกรัตตสูตรแล้ว ส่งญาณไปตามลำดับของเทศนานั้น ตั้งใจบำเพ็ญกัมมัฏฐาน ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ครั้นท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนเกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่คนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล

๑. บาลีว่า โลมสเถราปทาน.

ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป ดังนี้. คำว่า กปฺ ในคำว่า กปฺเป นั้นมี ๔ อย่างเท่านั้นคือ สารกปฺ วรกปฺ มัณฑกปฺ และภทฺทกปฺ. ในบรรดากปฺทั้ง ๔ อย่างนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์เดียว ทรงอุบัติขึ้นในกปฺใด กปฺนี้ชื่อว่า สารกปฺ, พระพุทธเจ้า ๒ พระองค์หรือ ๓ พระองค์ ทรงอุบัติขึ้นในกปฺใด กปฺนี้ชื่อว่า วรกปฺ. พระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ทรงอุบัติขึ้นในกปฺใด กปฺนี้ชื่อว่า มัณฑกปฺ. พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงอุบัติขึ้นในกปฺใด กปฺนี้ชื่อว่า ภทฺทกปฺ. แต่ในที่อื่นท่านกล่าวกปฺไว้ ๕ อย่าง อย่างคือ:-

กปฺมี ๕ อย่างคือ สารกปฺ มัณฑกปฺ สาร-
มัณฑกปฺ วรกปฺ และภทฺทกปฺ. พระผู้นำโลก
ย่อมทรงอุบัติขึ้น ในบรรดากปฺทั้ง ๕ อย่างเหล่านี้
ตามลำดับคือ:-

พระพุทธเจ้า ๑ พระองค์ ทรงอุบัติขึ้น
ในสารกปฺ พระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ ทรงอุบัติ
ขึ้นในสารมัณฑกปฺ พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ ทรง
อุบัติขึ้นในสารมัณฑกปฺ พระพุทธเจ้า ๔ พระ-
องค์ ทรงอุบัติขึ้นในวรกปฺ พระพุทธเจ้า ๕
พระองค์ ทรงอุบัติขึ้นในภทฺทกปฺ.

บรรดากปฺเหล่านั้น กปฺนี้ได้มีชื่อว่า ภทฺทกปฺ เพราะประดับไปด้วย
พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมนพุทธเจ้า
พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า และพระเมตเตยยพุทธเจ้า. เชื่อม
ความว่า เพราะฉะนั้น พระกัสสปพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงอุบัติขึ้นแล้วใน
ภทฺทกปฺนี้. คำที่เหลือ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโลมสกังคิยเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 402
วนวัจฉเถรปาทานที่ ๕ (๕๔๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวนวัจฉเถระ

[๑๓๕] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้า
มีพระนามว่า กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์ของพรหม
ทรงพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย
ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น เราบรรดาในศาสนาของพระพุทธ-
เจ้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ตราบเท่า
สิ้นชีวิต จุตินิพพานแล้ว
เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้นและเพราะการตั้ง
เจตนารมณ์ไว้ เราละร่างมนุษย์นั้นแล้วได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
จุตินิพพานแล้ว ได้เป็นนกกพรายอยู่ใน
ป่า ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยคุณ ยินดีในฌานทุกเมื่อ
อาศัยอยู่ในป่านั้น
ท่านเป็นผู้มีจิตเมตตาประกอบด้วยกรุณา
มีหน้าเบิกบานทุกเมื่อ วางเฉย มีความเพียรมาก
ฉลาดในอัปมัญญา
มีความดำริปราศจากนิรวรณ มีอัชฌาศัย
ใคร่ประโยชน์แก่สรรพสัตว์ โดยไม่นาน เรา
คุ้นเคยในพระสาวกของพระสุคตนั้น

เมื่อเราเข้าไปจับอยู่แทบเท้าของท่านผู้นั่ง
อยู่ในอาศรม ณ ครั้งนั้น บางครั้งท่านก็ให้เหยื่อ
บางครั้งท่านก็แสดงธรรมเทศนา

ครั้งนั้น เราเข้าไปหาท่านผู้เป็นโอรส
ของพระพิชิตมารด้วยความรักอันไพบุลย์ จูติจาก
อศภานันแล้วได้ไปสวรรค์ ปานดังจากที่อยู่
แล้วกลับไปเรือนของตัว ฉะนั้น

เราจูติจากสวรรค์แล้ว เกิดในมนุษยด้วย
บุญกรรม ได้ละทิ้งเรือนออกบวชโดยมาก เรา
เป็นสมณะ ดาบส พรหมณ์ ปริพาชกอยู่ในป่า
กว่าร้อยชาติ

ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้เราหยั่งลงสู่ครรภ์
ภรรยาของพรหมณ์วัจนโคตร ในพระนครกบิล-
พัสดุ อันนารีรัมย์

เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา มารดา
ของเราแพ้ท้องในเวลาที่เราใกล้จะคลอด ท่านตัด
สินใจเพื่อจะอยู่ในป่า

จากนั้น มารดาของเราได้คลอดเราภายใน
ป่าอันนารีรัมย์ เมื่อเราออกจากครรภ์มารดา
ชนทั้งหลายเอาผ้ากาสาจะรองรับเรา

ในขณะนั้น พระสิทธัตถราชกุมารผู้เป็น
ธงชัยของสักยวงศ์ ก็ประสูติ เราเป็นสหายรัก
สนิทชิดชอบของพระองค์

เมื่อพระองค์ละยศใหญ่ เสด็จออก
มหาภิเนษกรรมเพื่อสวาระประโยชน์แก่สัตว์ แม่
เราก็บวชแล้วเข้าสู่ป่าหิมพานต์

เราพบท่านพระกัสสปะ ผู้อยู่ป่าหน้าสรร-
เสริญบอกกล่าวชดงค์ จึงได้สดับข่าวว่า พระ-
พิชิตมารเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ก็ได้เข้าไปเฝ้าพระ-
พุทธเจ้าผู้เป็นสารถีฝักนระ

พระองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนา
ประกาศประโยชน์ทุกประการแก่เรา ต่อ นั้น เรา
ก็ได้บวชแล้วเข้าไปป่าตามเดิม เมื่อเราอยู่ในป่า
นั้น เป็นผู้ไม่ประมาท ก็ได้เห็นอภิญญา ๖ โอ
เราเป็นผู้มีลาภอันได้ดีแล้ว เป็นผู้อันพระศาสดา
ผู้เป็นกัลยาณมิตรทรงอนุเคราะห์แล้ว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่ ท่านพระวันวัจนเถระได้ภาสิตเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวันวัจนเถระอุปทาน

๕๔๕. อรรถถาวนวัจฉธราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระวณวัจฉธระ คำเริ่มต้นว่า อิมมฺหิ ภทฺทเก
กญฺเป ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้สดับพระธรรมเทศนาของพระศาสดาเกิดศรัทธาบวชแล้ว ประพฤติพรหมจรรย์ได้อย่างบริสุทธิ์ จุตจากอภัพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในเทวโลก จุตจากเทวโลกนั้น ไปบังเกิดในกำเนิดนกพิราบ อยู่ใกล้พวกภิกษุผู้อยู่ในป่า. เขามีเมตตาจิตในหมู่ภิกษุเหล่านั้น ได้ฟังธรรม จุตจากอภัพนั้น ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในกรุงกบิลพัสดุ์. ในเวลาที่เขาอยู่ในท้องของมารดานั้นแหละ มารดาได้เกิดการแพ้ท้อง เพื่อจะอยู่ในป่า และเพื่อคลอดในป่า. การออกจากครรภ์ได้มีแก่มารดาผู้อยู่ในป่า ตามอำนาจแห่งความปรารถนานั้นแล้ว. และพวกญาติได้เอาท่อนฝ้ายรับเขาผู้คลอดออกจากครรภ์แล้ว. เวลานั้นเป็นเวลาพระโพธิสัตว์ก็ได้ทรงอุบัติขึ้นแล้ว. พระราชา ทรงมีรับสั่งให้พวกคนนำเด็กนั้นมาแล้ว เลี้ยงไว้ร่วมกับพระโพธิสัตว์ ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์ เสด็จออกสู่พระมหาภิเนษกรรมณ์ ผนวชแล้ว ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาตลอดเวลา ๖ ปี เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว. นายวณวัจฉะนั้น ไปหาพระมหากัสสปะล้อมใส่แล้วในโอวาทของท่าน ได้ทราบจากสำนักของท่าน

ว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติแล้ว จึงไปเฝ้าพระศาสดา ได้ฟังธรรมแล้วจึงบวชไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยอภิญญา ๖.

ท่านบรรลुพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบรรพกรรมของตน ได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น ในบทว่า พุรฺหมฺพนฺธฺ มหายโส นี้ได้แก่ เป็นพวกพ้องคือญาติของพวกพราหมณ์ ฟังทราบว่าเป็นเมื่อควรจะกล่าวว่าเป็นว่า พุราหมณฺพนฺธฺ แต่ท่านได้กล่าวไว้ว่า พุรฺหมฺพนฺธฺ ก็เพื่อความสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. ชื่อว่า มหายโส เพราะมีศมฺเภปกคลุมไปในโลกทั้ง ๓ คำที่เหลือทั้งหมด มีเนื้อความพอที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียวแล

จบอรรถกถาวนัจจเรปทาน

อุพสุคฺขันธเรปทานที่ ๑๐ (๕๕๐)

[๑๕๐] ในภทฺทกปฺนี พระพุทธเจ้ามีพระนามว่า กัสสปะผู้เป็นวงศ์พันธุพรหม ทรงพระยศใหญ่ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์สมบุรณด้วยอนุพยัญชนะ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ มีพระรัศมีล้อมรอบข้างสะวา ประกอบด้วยข่ายรัศมี

ทรงยังสัตว์ให้ยินดีได้เหมือนพระจันทร์

แผดแสงเหมือนพระอาทิตย์ ทำให้เยือกเย็น

เหมือนเมฆ เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือนสาคร

มีศีลเหมือนแผ่นดิน มีสมาธิเหมือนขุน

เขาหิมวันต์ มีปัญญาเหมือนอากาศ ไม่ข้องเหมือน

กับลมฉะนั้น

ครั้งนั้น เราเกิดในสกุลใหญ่ มีทรัพย์และ

ธัญญาหารมากมาย เป็นที่สังสมแห่งรัตนะต่าง ๆ

ในพระนครพาราณสี

เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายกของ

โลก ซึ่งประทับนั่งอยู่กับบริวารมากมาย ได้สดับ

อมตธรรมอันนำมาซึ่งความยินดีแห่งจิต

พระพุทธองค์ทรงพระมหาปฐิส ลักษณะ

๓๒ ประการ มีนักษัตรฤกษ์ดีเหมือนพระจันทร์

ทรงสมบุรณ์ด้วยอนุพยัญชนะ บานเหมือนต้น

พระยาร้าง

อันข้ายคือพระรัศมีแวดววง มีพระรัศมี

รุ่งเรืองเหมือนภูเขาทอง มีพระรัศมีล้อมรอบ

ด้านละวา มีรัศมีนับด้วยร้อยเหมือนอาทิตย์

มีพระพักตร์เหมือนทองคำเป็นพระพิชิต

มารผู้ประเสริฐ เป็นเหมือนภูเขาอันให้เกิดความ

ยินดี มีพระหฤทัยเต็มด้วยพระกรุณา มีพระ-

คุณปานตั้งสาคร มีพระเกียรติปรากฏแก่โลก

เหมือนเขาสิเนรุซึ่งเป็นภูเขาสูงสุด มีพระยศ เป็น

ที่ปลื้มใจ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นเดียวกับ

อากาศ เป็นนักปราชญ์

มีพระทัยไม่ข้องในที่ทั้งปวงเหมือนลม

เป็นผู้นำ เป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์เหมือนแผ่นดิน

เป็นมุณีพระองค์ที่ ๗

อันโลกไม่เข้าไปฉาบทาได้ เหมือนปทุม

ไม่ติดน้ำฉะนั้น เป็นผู้เช่นกับกองไฟ เผาทำลาย

พวกมีวาตะผิด

พระองค์เป็นเสมือนยาบำบัดโรค ทำให้

ยาพิษคือกิเลสพินาศ ประดับด้วยกลิ่นคือคุณ

เหมือนภูเขาคันธมาทน์

เป็นนักปราชญ์ที่เป็นบ่อเกิดของคุณ ดุจ

ตั้งสาครเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งหลาย ฉะนั้น

และเป็นเหมือนม้าสินธพอาชาไนย เป็นผู้นำออก

ซึ่งมลทินคือกิเลส

ทรงย้ายีमारและเสนาमारเสียได้ เหมือน

นายทหารใหญ่ผู้มีชัยโดยเด็ดขาด ทรงเป็นใหญ่

เพราะรัตนะคือโพชฌงค์เหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ

ฉะนั้น

ทรงเป็นผู้เยียวยาพยาธิคือโทษเหมือนกับหมอ
ใหญ่ ทรงเป็นศัลยแพทย์ผ่าฝีมือคือทัญจิว เหมือน
ศัลยแพทย์ผู้ประเสริฐสุด

ครั้งนั้น พระองค์ทรงส่องโลกให้โชติช่วง
อันมณูษย์และทวยเทพ สักการะเป็นดั่ง พระอาทิตย์
ส่องแสงสว่างให้แก่รชน ฉะนั้น ทรงแสดง
พระธรรมเทศนาในบริษัททั้งหลาย

พระองค์ทรงปราถนาอย่างนี้ว่า บุคคลจะ
มีโภคทรัพย์มากได้ เพราะให้ทาน จะเข้าถึงสุคติ
ได้เพราะศีล จะดับกิเลสได้ เพราะภavana ดังนี้

บริษัททั้งหลายฟังเทศนานั้นอันให้เกิด
ความเข้มแข็งมาก ไพบเราะทั้งเบื้องต้นท่ามกลาง
และที่สุด มีรสใหญ่ ประหนึ่งน้ำอมฤต เราได้
สดับพระธรรมเทศนาของพระพิชิตมาร จึงถึง
พระสุคตเจ้าสราณะ นอบน้อมตราบเท่าสิ้นชีวิต

ครั้งนั้น เรานั้นได้เอาของหอมมีชาติ ๔
ทาพื้นพระคันธกุฎีของพระมหาโมนินีเดือนหนึ่ง ๘
วัน โดยตั้งปณิธานให้สรีระที่ปราศจากกลิ่นหอม
ให้มีกลิ่นหอม ครั้งนั้น พระพิชิตมารได้ตรัส
พยากรณ์เราผู้จะได้มีกลิ่นหอมว่า

นระใดเอาของหอมทาพื้นพระคันธกุฎี
คราวเดียว ด้วยผลของกรรมนั้น นระนี้เกิดใน
ชาติใด ๆ จักเป็นผู้มีตัวหอมทุกชาติไป จักเป็น

ผู้เจริญด้วยกลิ่นคือคุณ จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปริ-
นิพพาน

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ไปได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุล
อันมั่งคั่ง เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์มารดา มารดา
เป็นหญิงมีกลิ่นตัวหอม

และในเวลาที่เราคลอดจากครรภ์มารดา
นั้น พระนครสาวัตถีหอมฟุ้งเหมือนกับถูกรอบด้วย
กลิ่นตัวหอมทุกอย่าง

ขณะนั้นฝนดอกไม้อันหอมหวล กลิ่น
ทิพย์อันนำรื่นรมย์ใจ และรูปมีค่ามาก หอมฟุ้ง
ไป

เราเกิดในเรือนหลังใด เรือนหลังนั้น
เทวดาได้เอารูปและดอกไม้ล้วนแต่มีกลิ่นหอม
และเครื่องหอมมาอบ

ก็ในเวลาที่เรายังเยาว์ ตั้งอยู่ในปฐมวัย
พระศาสดาผู้เป็นสารathi์กนระ ทรงแนะนำบริษัท
ของพระองค์ที่เหลือแล้ว

เสด็จมายังพระนครสาวัตถี พร้อมด้วย
พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมด ครั้งนั้น เราได้
พบพุทธานุภาพจึงออกบวช

เราเจริญธรรม ๔ ประการ คือ สีล สมาธิ

ปัญญา และวิมุตติอันยอดเยี่ยม แล้วบรรลุธรรม
เป็นที่สิ้นอาสวะ

ในคราวที่เราออกบวช ในคราวที่เราเป็น
พระอรหันต์ และในคราวที่เราจักนิพพาน ได้มี
ฝนมีกลิ่นหอมตกลงมา

ก็กลิ่นสรีระอันประเสริฐสุดของเรา
ครอบงำจันทน์อันมีค่า ดอกจำปาและดอกอุบล
เสียว และเราไปในที่ใด ๆ ก็ย่อมจะข่มขี้กลิ่น
เหล่านี้เสียโดยประการทั้งปวง ฟุ้งไปเช่นนั้น
เหมือนกัน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้น
ได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดซึ่งตัดเชือก
แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่เราได้มายังสำนักของพระพุทธเจ้า
ของเรานี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลु
แล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำ
เสร็จแล้ว

คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์
๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุพสุคันธเถระได้ภายิตถาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุพสุคันธเถรอปทาน

๕๕๐. อรรถกถาพุทธสันธเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระจูฬสุคันธเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อิมมฺหิ ภทฺทเท กญฺเเป** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านได้บังเกิดในตระกูลซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ในกรุงพาราณสี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดาแล้ว นมัสการอยู่ทุกเมื่อ ถวายมหาทาน นำเอาของหอมโดยชาติ ๔ อย่าง^๑ ฉาบไล่พระคันธกุฎีพระผู้มีพระภาคเจ้าเดือนละ ๗ ครั้ง. เขาได้ส่งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้กลิ่นหอมอย่างดียิ่ง จงบังเกิดแก่สรีระของข้าพระองค์ในสถานที่ที่ใดเกิดแล้วเกิดแล้วเกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพยากรณ์กะเขาแล้ว. เขาคำรงอยู่ในตลอดอายุ บำเพ็ญบุญไว้เป็นอันมาก จุติจากอัฐภาพนั้นไปบังเกิดในเทวโลก กระทำกลิ่นสรีระให้หอมฟุ้งทั่วกามาวจรโลก จึงได้ปรากฏชื่อว่า **สุคันธเทวบุตร**. เทพบุตรนั้น ได้เสวยสมบัติเทวโลกแล้ว จุติจากอัฐภาพนั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ได้บังเกิดในตระกูลที่มีโภคะมากมาย. ด้วยกลิ่นแห่งสรีระของมารดาเขา เรือนทั้งสิ้นและพระนครทั้งสิ้น ได้มีกลิ่นหอมเป็นอันเดียวกัน. ในขณะที่เขาเกิดแล้ว สาวัตถินครทั้งสิ้น ได้เป็นคล้ายกับผอบของหอม. ด้วยเหตุนี้ มารดาบิดา จึงได้ตั้งชื่อเขาว่า **สุคันธะ**. เขาได้ถึงความเจริญวัยแล้ว. ในคราวนั้นพระ-

๑. กลิ่นหญ้าฝรั่น กลิ่นกฤษณา กลิ่นกำยาน กลิ่นบุปผชาติ กลิ่น ๔ อย่างนี้ เรียกว่า จตุชาติคันธะ หรือเรียกว่า จตุชาติสุคันธะ.

ศาสดาได้เสด็จถึงสาวตถิ ได้ทรงรับพระเชตวันมหาวิหาร. นายสุคันธะนั้น เห็นพระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส บวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔. ตั้งแต่วันที่ ท่านเกิดขึ้นจนถึงปรินิพพาน ในระหว่างนี้ กลิ่นหอมเท่านั้นพุ่งตกลงไปใน ที่ทั้งหลายเช่นที่นอนและที่ยืนเป็นต้น. แม้พวกเทวดาก็ยังโปรดจันทิพย์และ ดอกไม้หอมทิพย์ลงถวาย.

ก็พระเถระนั้น ครั้นได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป ดังนี้. คำนี้ทั้งหมดมีเนื้อความพอที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียว เพราะมีนัยดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลัง และเพราะมีเนื้อความง่าย. ความต่างกันแห่งบุญและความต่างกันแห่งชื่ออย่างเดียวกันนั้นเป็นความแปลกกันแล.

จบอรรถกถาจุฬสุคันธเถราปทาน

จบอรรถกถาภททियวรรคที่ ๕๕

รวมอปทานที่มีในวรรคที่ คือ

๑. ลกฺขณกฺกภททियเถราปทาน ๒. กังขาเรวตเถราปทาน ๓. สีวลี-
เถราปทาน ๔. วังคีสเถราปทาน ๕. นันทกเถราปทาน ๖. กาพูทายี
เถราปทาน ๗. อภยเถราปทาน ๘. โลมสตियเถราปทาน ๙. วนวัจฉ-
เถราปทาน ๑๐. จุฬสุคันธเถราปทาน และในวรรคนี้มีคาถา ๓๑๖ คาถา.

จบภททियวรรคที่ ๕๕

รวมวรรค

๑. กณิการวรรค ๒. ผลทายกวรรค ๓. ทิณทายกวรรค ๔. กัจจายนวรรค ๕. ภัททิยวรรค

บัณฑิตคำนวณคาถาไว้แผนกหนึ่ง รวมได้ ๕๘๔ คาถา และประกาศ
อปทานรวมได้ ๕๕๐ อปทาน พร้อมกับอุทานคาถา มีคาถา รวม ๖,๒๑๘
คาถา.

จบพุทธาปทาน บัณฑิตพุทธาปทาน และเถราปทานตั้งแต่เท่านี้

ยสวรรณที่ ๕๖^๑

ยสเถราปทานที่ ๑ (๕๕๑)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระยสเถระ

[๑๔๑] ครั้งเมื่อข้าพเจ้าเกิดเป็นพญานาค
ได้นำพระพุทธเจ้า พระนามว่า สุเมธะ พร้อม
ด้วยพระภิกษุสงฆ์ผู้ดำรงสู่มหาสมุทร สู่ภาคพื้นที
อยู่ของข้าพเจ้า อันสำเร็จด้วยการเนรมิตเป็นอย่างดี
ดี มีสระโบกขรณี ที่เนรมิตเป็นอย่างดี มีเสียง
นกกจากพรากรำร้องขับกล่อมอยู่.

ภพที่อยู่นั้น มุงบังด้วยดอกมณฑารพ
ด้วยดอกปทุมและดอกอุบล นที ก็ไหลผ่านไป
ที่นั่น ๆ มีทำขึ้นลงเป็นที่รื่นรมย์ใจ.

กลาล้ำไปด้วยหมู่ปลาและเต่า หมู่นก
นานาพันธุ์ ก็โฉบบินอยู่เบื้องบน นกยูงและนก
กะเรียนก็ร่อนร้อง นกดูเหว่าก็รำร้องซ้องลำเนียง
เสนาะ.

นกเขา นกคืบแค นกจากพรากร นก
เปิดน้ำ นกกะทา นกสาธิกา นกกะปูด นก
ออกก็มีอยู่ในที่นั้น.

๑. วรรณนี้ในบาลีไทย ขาดหายไป แต่ของฉบับภาษาอื่นและอรรถกถา จึงนำมาเพิ่ม
ให้ครบ พร้อมทั้งเพิ่มเลขข้อต่อจากข้อ ๑๔๐ ไปตามลำดับ

หมู่หงส์ และนกกระเรียน ส่งเสียงร้อง
ดั่ง นกแสกสีน้ำตาลก็มีมาก ภาพที่อยู่นั้น สมบูรณ์
ด้วยรัตนะทั้งประการ เช่นแก้วมณี แก้วมุกดา
และแก้วประพาพ.

ต้นไม้เล่า ก็สำเร็จด้วยทองทั้งสิ้น ลำต้น
ต่างก็โอนเอนไปมา ส่องแสงแวววาวทั้งวันทั้งคืน
ภาพที่อยู่มีทุกสิ่งตลอดกาล.

มีนักดนตรีหญิงหกหมื่น ชับกล่อมทั้ง
เย็นทั้งเช้า มีสตรีหนึ่งหมื่นหกพันนาง แวดล้อม
บำรุงเราตลอดการ.

ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส มีใจเป็นสุข ถวาย
บังคมพระพุทธรเจ้า พระนามว่า สุเมธะ ผู้เป็น
นายกของโลกผู้มีพระยศใหญ่ในกาลที่พระ-
องค์เสด็จออกจากภพของข้าพเจ้า.

ครั้นข้าพเจ้าถวายบังคมพระสัมพุทธรเจ้า
แล้ว พุทธนิมนต์พระองค์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
พระสุเมธพุทธรเจ้าผู้จอมปราชญ์ ผู้เป็นนายกของ
โลก พระองค์นั้น ทรงรับนิมนต์แล้ว.

ครั้นแล้ว ทรงแสดงธรรมถลาแก่ข้าพ-
เจ้า ข้าพเจ้าได้ส่งพระมหามุนีเสด็จกลับแล้ว
ถวายบังคมพระสัมพุทธรเจ้าแล้ว จึงกลับเข้าสู่ภพ
ของข้าพเจ้า.

ข้าพเจ้า บอกกับบริวารชนทั้งหมดที่
กำลังประชุมกันอยู่ ณ ที่นั้นว่า ในเวลาเช้าวัน
รุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าจักเสด็จมายังภพของเรา.

พวกเราเหล่าใด ทั้งที่อยู่ในสำนักของ
พระองค์แม้พวกเราเหล่านั้น ไม่ใช่จะได้ลาภโดย
ง่ายนัก จึงพวกเราจักบูชาพระพุทธเจ้า ผู้ประ-
เสริฐ ผู้เป็นพระศาสดา.

เมื่อเรา จัดตั้งภัตตาหารและน้ำฉันเสร็จ
แล้ว จึงไปกราบทูลภักตกาล พระพุทธเจ้า ผู้เป็น
นายกของโลกพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ผู้ชำนาญ
ในฤทธิ์จำนวนหนึ่งแสนรูป จะเสด็จเข้ามาแล้ว.

ข้าพเจ้าได้ทำการต้อนรับพระองค์ ด้วย
การประโคมด้วยดนตรีเครื่องห้า พระองค์ ผู้เป็น
บุรุษสูงสุด ประทับนั่งบนตั่งอันสำเร็จด้วยทองคำ
ล้วน.

ได้มีการมุงบังในเบื้องบน ครั้งนั้น
อาสนะสำเร็จด้วยทองทั้งนั้น พัดวีชนี ก็พัด
โบกพระองค์ผู้ไม่มีใครยิ่งกว่า พร้อมด้วยพระ-
ภิกษุสงฆ์.

ได้อังคาส พระพุทธองค์ พร้อมด้วย
พระภิกษุสงฆ์ ให้อิมหน้า ด้วยข้าวและน้ำอัน
เพียงพอ แล้วได้ถวายคู่ผ้าแด่พระองค์ และพระ-
ภิกษุสงฆ์องค์ละคู่.

พระสุเมธพุทธเจ้า พระองค์นั้น ผู้ควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุ
สงฆ์แล้ว จะตรัสพระดำรัส จึงตรัสพระคาถา
เหล่านี้ ว่า

บุคคลใด อังคาสเราด้วยข้าวและน้ำให้
เราเหล่านี้ทั้งหมดอิมพอแล้ว เราจะสรรเสริญผู้นั้น
พวกท่านจงฟังเรากล่าวเถิด.

ตลอดกาล ๑,๘๐๐ กัป ผู้นั้น จักชื่นชม
ยินดีอยู่ในเทวโลก จักชื่นชมอยู่ในความเป็น
พระราชา ๑,๐๐๐ ครั้ง แล้วจักเป็นพระเจ้าจักร-
พรรดิ.

เมื่ออุบัติในกำเนิดใด ก็อุบัติแต่ในกำเนิด
เทวดาและมนุษย์เท่านั้น เครื่องมุงบังอันสำเร็จ
ด้วยทองล้วน ก็จักกั้นอยู่เบื้องบนเขา.

ในกัปที่สามหมื่น พระมหาบุรุษ พระ-
นามว่า โคตมะ โดยพระโคตร จักทรงสมภพใน
พระราชวงศ์แห่งพระเจ้าโอกกากราช จักเป็น
พระศาสดาในโลก.

เขาจักเป็นทายาทในธรรมของพระองค์
จักเป็นพระโอรส โดยธรรมเนรมิต เพราะกำหนด
รู้อาสวะทั้งสิ้นแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพ-
พาน.

เมื่อเขานั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์
เขาจักบรรลือสี่หนาท มนุษย์ทั้งหลาย จักสร้าง
ฉัตรเบื้องบนจิตกาธารแล้วฉาปนกิจบนจิตกาธาร
ภายใต้ฉัตร.

สามัญผลเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าโดยลำดับ
บรรดาภิเลสทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้เผาหมดสิ้นแล้ว
เมื่ออยู่ในเรือนยอด หรือโคนต้นไม้ ข้าพเจ้าก็
ไม่มีความหวาดกลัวเลย.

ในกัปที่สามหมื่น ข้าพเจ้า ได้ถวาย
ทานใดไว้ในกาลนั้น เพราะทานนั้นในกาลนี้
ข้าพเจ้ามิได้รู้จักทุกติเลย อันนี้เป็นผลของการ
ถวายทานทั้งสิ้น.

ข้าพเจ้าเผาภิเลสทั้งหลายหมดสิ้นแล้ว
ภพทั้งหลาย ข้าพเจ้าถอนขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าตัด
เครื่องผูกพันขาดสิ้นแล้ว เสมือนช่างตัดเครื่อง
ผูกออกแล้วฉะนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าได้เป็นผู้มาดีแล้วแล ข้าพเจ้า
ได้บรรลุวิชาสามในสำนักของพระพุทธเจ้า ของ
เรา คำสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำ
เสร็จแล้ว.

ปฐกัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖

ข้าพเจ้าได้กระทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของ

พระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระยสเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้
แล.

จบยสเถรอปทาน

ยสวรรคที่ ๕๖

๕๕๑.อรรคถาสเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ แห่งวรรคที่ ๕๖ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระยสเถระ มีคำเริ่มต้นว่า มหาสมุทฺทํ โอคฺคยฺห
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธะ ท่านได้เป็นนาคราชผู้มี
อานูภาพมาก ได้นำภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขไปยังภพของตนแล้ว
ได้ถวายมหาทาน. ได้ถวายไตรจีวรที่มีค่ามากให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครอง
ได้ถวายคู่แห่งผ้า และเครื่องสมณบริขารทั้งปวงอันมีค่ามากกะพระภิกษุรูปละ
คู่. ด้วยบุญกรรมอันนั้น เขาได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ได้เกิดเป็นบุตรเศรษฐี นำเอา

รัตนะ ๗ ประการนุชารอบด้นมหาโพธิ์. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้บวชแล้วในพระศาสนา ได้บำเพ็ญสมณธรรม. ด้วยความประพฤติอย่างนี้เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเฉพาะแต่สุกค้อย่างเดียว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เป็นบุตรของเศรษฐีผู้มีสมบัติมาก ในกรุงพาราณสี ได้บังเกิดในท้องของธิดาเศรษฐี ชื่อนางสุชาคา ผู้ถวายข้าวปายาสผสมน้ำมันแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าถึงชื่อ เขาชื่อว่า ยสะ เป็นผู้ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง ยสะนั้นมีปราสาท ๑ หลัง คือ หลังหนึ่ง สำหรับอยู่ในฤดูหนาว หลังหนึ่งสำหรับอยู่ในฤดูร้อน หลังหนึ่งสำหรับอยู่ในฤดูฝน. เขาอยู่ในปราสาทฤดูฝน ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน มีนักดนตรีสตรีล้วนบำเรออยู่. มิได้ลงมายังพื้นปราสาทชั้นล่างเลย. เขาอยู่บนปราสาทประจำฤดูหนาวตลอด ๘ เดือนปิดบานประตูหน้าต่างอย่างสนิท อยู่นั่งประจำบนปราสาทนั้นนั่นแล. เขาอยู่บนปราสาทประจำฤดูร้อน อันสมบุรณ์ด้วยบานประตูและหน้าต่างมากมาย อยู่นั่งประจำบนปราสาทนั้นนั่นแล. กิจการงานที่เกี่ยวกับการนั่งเป็นต้น บนภาคพื้นไม่มี เพราะมือและเท้าของเขาละเอียดอ่อน. เขาลาดพื้นให้เต็มไปด้วยปูย่นและปูยงัวเป็นต้นแล้ว จึงทำการงานบนหมอนที่รองพื้นนั้น. เมื่อความเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้ง ๕ กำลังบำเรอขับกล่อมอยู่ ยสกุลบุตรนอนหลับก่อนเขา คล้ายเทวบุตรผู้อยู่ในเทวโลกอย่างนั้นแล แม้เมื่อพวกบริวารชนนอนหลับ. และประทีปน้ำมันยังลุกโพลงอยู่ตลอดราตรี. ครั้นต่อมา ยสกุลบุตรตื่นก่อนเขาทั้งหมด ได้พบเห็นบริวารชนของตนนอนหลับไหล บางนางก็มีพิณอยู่ที่รักแร้ บางนางก็มีระโพนอยู่ที่ข้างลำคอ บางนางก็มีเปิงมางอยู่ที่รักแร้ บางนางก็สยายผม บางพวกก็มีน้ำลายไหล บางพวกก็บ่นเพื่อละเมอ บางพวกก็นอนแบบมือคล้ายซากศพในป่าช้า ครั้นได้มองเห็นแล้ว โทษจึงได้

ปรากฏชัดแก่ยสกุลบุตรนั้น จิตเบื่อหน่ายแล้วมีความดำรงมั่น. ลำดับนั้นแล ยสกุลบุตร จึงได้เปล่งอุทานว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ที่นี้วุ่นวายหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย ที่นี้ขัดข้องหนอ.

ลำดับนั้นแล ยสกุลบุตรจึงสวมรองเท้าทองคำ เข้าไปยังประตูนิเวศน์ พวกอภิมนุษย์เปิดประตูแล้วด้วยคิดว่า ใคร ๆ อย่าทำอันตรายแก่ยสกุลบุตร เพื่อจะได้ออกจากเรือนบวช ดังนี้. ลำดับนั้นแล ยสกุลบุตรจึงเข้าไปยังประตูพระนคร พวกอภิมนุษย์เปิดประตูแล้วด้วยคิดว่า ใคร ๆ อย่าทำอันตรายแก่ยสกุลบุตร เพื่อจะได้ออกจากเรือนไปบวชดังนี้. ลำดับนั้น ยสกุลบุตร จึงได้เข้าไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันแล.

ก็ในสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จลุกขึ้นในเวลาเช้ามีดเสด็จจงกรมในเวลาจงกรม. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นยสกุลบุตรแต่ไกลเทียว ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว จึงเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งบนบัญญัติตาอาสน์. ลำดับนั้นแล ยสกุลบุตร ได้เปล่งอุทานในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ที่นี้วุ่นวายหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย ที่นี้ขัดข้องหนอ ดังนี้.

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสกะยสกุลบุตรนั้นว่า ยสะ ที่นี้แลไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ยสะ เธอจงมานั่งเถิด เราจักแสดงธรรมให้เธอฟัง. ลำดับนั้นแล ยสกุลบุตร ดีใจร่าเริงว่า เราได้ยินว่าที่ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้องดังนี้แล้ว ดีใจ ถอดรองเท้าทองคำออกแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วจงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถิ่นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแสดงอนุปุปพิกถาคือ ทานกถา สีลกถา สักกถา โทษของกามทั้งหลาย ความต่ำช้าคือสังกิเลส

แล้วทรงประกาศอานิสงส์ในเนกขัมมะ แก่ยสกุลบุตรผู้นั่งแล้ว ณ ส่วนข้างหนึ่ง แล้วแล ในคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทราบถึงยสกุลบุตรนั้นว่า มีจิตสมควร มีจิตอ่อนโยน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตร่าเริง มีจิตแจ่มใส จึงได้ทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงเอง อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค. จิตอันปราศจากฐลี จิตอันปราศจากมลทิน คือธรรมจักขุได้เกิดขึ้นแก่ยสกุลบุตร ณ ที่นั่งนั้นนั่นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีเหตุเป็นแดนเกิด สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนผ้าอันบริสุทธิ์ สะอาดปราศจากจุดดำ พึงควรรับน้ำย้อมที่ดีได้ทันที.

ลำดับนั้นแล มารดาของยสกุลบุตรนั้น ไปยังปราสาท มองไม่เห็นยสกุลบุตร จึงเข้าไปหาท่านเศรษฐีคฤหบดี พอเข้าไปหาแล้วจึงกล่าวกะท่านเศรษฐีคฤหบดีนั้นว่า ท่านคฤหบดี ยสะ บุตรของท่านไม่เห็นปรากฏ. ลำดับนั้นแล ท่านเศรษฐีคฤหบดี จึงส่งพวกทนต์ม้าเร็วไปทั้ง ๔ ทิศแล้ว ตนเองก็เข้าไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน. ท่านเศรษฐีคฤหบดี ได้พบแต่ร่องเท้าทองคำถอดไว้ ครั้นเห็นแล้ว จึงได้ติดตามเข้าไป. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทอดพระเนตรเห็นเศรษฐีคฤหบดี ผู้มาแต่ที่ไกลทีเดียว ครั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงมีพระดำริว่า โฉนหนอ เราพึงแสดงฤทธิ์ให้เศรษฐีคฤหบดีผู้นั่งอยู่แล้วในที่นี้มองไม่เห็นยสกุลบุตรผู้นั่งอยู่แล้วในที่นี้ ดังนี้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้แสดงฤทธิ์อย่างพระดำริแล้ว. ลำดับนั้น เศรษฐีคฤหบดี จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เห็นยสกุลบุตรบ้างไหม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ท่าน

คฤหบดี เจริญนั่งก่อน ท่านนั่งแล้วในที่นี้ ก็จึงได้เห็นยสกุลบุตรผู้นั่งอยู่
แล้วในที่นี้ ต่อมาเศรษฐีคฤหบดี คิดว่า นัยว่าเรานั่งแล้วในที่นี้เท่านั้น จัก
ได้เห็นยสกุลบุตรผู้นั่งอยู่แล้วในที่นี้เป็นแน่ ดังนี้แล้ว จึงร่าเริงดีใจ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่งแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้ทรงแสดงอนุบุพพิทธาแก่เศรษฐีคฤหบดีผู้นั่งอยู่แล้ว ณ ที่สมควรมันแลฯลฯ
ท่านเศรษฐีคฤหบดี เป็นผู้มีความเชื่อในคำสั่งสอนของพระศาสดา โดยมีต้อง
อาศัยผู้อื่นเป็นปัจจัย ได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระคำรัสทำนายนัตถิยังนัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระคำรัสทำนายนัตถิ
ยังนัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คิดว่า เปิดของ
ที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือจุดไฟให้สว่างไสวในที่มืด ด้วยคิดว่า
รูปทั้งหลาย ย่อมปรากฏแก่คนนัยนัตถิ ดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคเจ้าก็
ฉันนั้นเช่นกัน ทรงแสดงประกาศธรรมโดยอนกปริยายแล้วแล. ข้าแต่พระ-
องค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรมเจ้า และพระภิกษุ
สงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้น ไป ข้าพระองค์ขอถึงสรณะจนตลอดชีวิต. ท่านเศรษฐีนั้น
ได้เป็นอุบาสก (ผู้กล่าวถึงสรณะ ๓) คนแรกในโลกแล.

ลำดับนั้นแล เมื่อพระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่บิดาของยสกุลบุตร
ยสกุลบุตรได้พิจารณาถึงภูมิธรรมตามที่ตนเห็นแล้ว ตามที่ตนทราบแล้ว จิต
หลุดพ้นจากอสาвањеทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่น. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าได้ทรงมีพระดำริว่า เมื่อเราแสดงธรรมแก่บิดาของยสกุลบุตร ยสกุล-
บุตรก็พิจารณาถึงภูมิธรรมตามที่ตนเห็นแล้ว ตามที่ตนทราบแล้ว จิตหลุดพ้น

แล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่น ยสกุบุตรไม่สมควรเวียนมา เพื่อความเป็นคนเลว เพื่อบริโศกคามคุณ เหมือนคนครองเรือนในกาลก่อน ถ้ากระไรเราพึงระงับอิทธากิสังขารนั้นเสีย.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงระงับอิทธากิสังขารนั้นเสีย ท่านเศรษฐีคฤหบดีได้เห็นแล้วซึ่งยสกุบุตรผู้นั่งอยู่แล้วแล ครั้นได้เห็นแล้ว จึงได้กล่าวกะยสกุบุตรนั้นว่า พ่อยสะเอ๋ย! มารดาของเจ้า กำลังได้ประสบความเศร้าโศกปริเทวนาการมาก เจ้าจงให้ชีวิตแก่มารดาเถิด. ลำดับนั้นแล ยสกุบุตรได้แลดูพระผู้มีพระภาคเจ้า. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสกะท่านเศรษฐีคฤหบดีนั้นว่า ท่านคฤหบดี ท่านจะสำคัญยสกุบุตรนั้นอย่างไรธรรมที่ยสกุบุตรได้เห็นแล้ว ได้ทราบแล้ว ด้วยเสกขญาณ ด้วยเสกขทัตสนะเหมือนกับท่าน เมื่อยสกุบุตรนั้น พิจารณาถึงภูมิธรรมตามที่ตนเห็นแล้ว ตามที่ตนทราบแล้ว จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่น เขาเป็นผู้สมควรเพื่อจะเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว เพื่อบริโศกคามคุณ เหมือนคนครองเรือนในกาลก่อนอย่างนั้นหรือ. ท่านเศรษฐีกราบทูลว่า มิใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนคฤหบดี ธรรมที่ยสกุบุตรได้เห็นแล้ว ได้ทราบแล้วด้วยเสกขญาณ ด้วยเสกขทัตสนะ เหมือนกับท่าน แต่เมื่อยสกุบุตรนั้น ได้พิจารณาถึงภูมิธรรมตามที่ตนเห็นแล้ว ตามที่ตนทราบแล้ว จิตก็หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่น ท่านคฤหบดี ยสกุบุตรแล เป็นผู้ไม่สมควรเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว เพื่อบริโศกคามคุณ เหมือนกับคนครองเรือน ในกาลก่อนเลย. ท่านเศรษฐีคฤหบดี ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเป็นลาภของยสกุบุตรแล้วหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยสกุบุตรได้ดีแล้วหนอ จิตของยสกุบุตรหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ยึดมั่น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า

จงทรงรับนิมนต์เสวยภัตตาหาร ในวันพรุ่งนี้ โดยมีสกุลบบุตรเป็นปัจฉาสมณะ
เกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงรับนิมนต์โดยคุณิภาพแล้ว. ลำดับนั้นแล
ท่านเศรษฐีฤๅหบดี ทราบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกขึ้น
จากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ลำดับ
นั้นแล สกุลบบุตร เมื่อเศรษฐีฤๅหบดีหลีกไปไม่นาน ก็ได้กราบทูลกะพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคำนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา
อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า จง
เป็นภิกษุมาเกิด แล้วได้ตรัสว่า ธรรมเรากล่าวไว้ดีแล้ว จงประพฤติพรหม-
จรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเกิด. พระวาจา นั้นแลได้เป็นอุปสมบท
ของท่านผู้มีอายุนั้น.

ก็ครั้งท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประ-
ภาศเรื่องราวที่ตนได้เคยประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
มหาสมุทท์ โอคุคฺคหฺ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สมุทท์** มีความหมายว่า ชื่อว่า **สมุทร**
เพราะอันบุคคลพึงแสดงซึ่งด้วยดี ด้วยแหวนตรา อีกความหมายหนึ่งชื่อว่า
สมุทร เพราะผุดขึ้น กระเพื่อม ชำระด้วยดี คือทำเสียงครื้นครื้น ย่อม
เคลื่อนไหวเป็นลูกคลื่น, สมุทฺรนั้นด้วย ไหลด้วย ชื่อว่า **มหาสมุทร** ซึ่งมหา-
สมุทรนั้น. บทว่า **โอคฺคหฺ** ความว่า จมลงแล้ว เข้าไปภายในคือเข้าไป
ภายในมหาสมุทรนั้น ก็คำว่า **โอคฺคหฺ** ความว่า ไหลท่วมเข้าไปในภายในคือ
ไหลเข้าไปภายในมหาสมุทรนั้น. บทนั้นพึงทราบว่าเป็นทิวาวิภคฺติ ลงใน
อรรถแห่งฉฐวิภคฺติ. บทว่า **ภวนํ เม สุมปิโต** ความว่า ชื่อว่า **ภวนะ** เพราะ
เป็นที่มิ ที่เกิด ที่อยู่อาศัย คือ เป็นที่เลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยอิริยาบถ ๔ ในที่อยู่
นั้น วิมานนั้นเป็นของเรา ปราสาทนั้นคือนครที่เราสร้างไว้แล้วเป็นอย่างดี

ด้วยเรือนยอดมีปราการ ๕ แห่ง หมายความว่า สร้างเป็นอดีด้วยกำลังของตน. บทว่า **สุนิมิตา โปกขรณี** หมายความว่า ชื่อว่า **โปกขรณี** เพราะเป็นสระใหญ่ดี ถึง ไป เป็นไป สร้างไว้แล้วโดยครู่เดียว อธิบายว่า เพราะสร้างให้มีพร้อมด้วย ปลา เต่า ดอกไม้ ทราย ทำลง และน้ำหวานเป็นต้น. บทว่า **จกุกวากุชิตา** เชื่อมความว่า สระโปกขรณีนั้นมีนกกจากพราว ไก่ป่า และหงส์ เป็นต้นร้องกึกก้องบันลือเสียง. เบื้องหน้าต่อแต่นี้ไป การพรรณนาถึงแม่น้ำ ป่า สัตว์ปักษนิคสองเท้าและสี่เท้า การได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **สุเมธะ** และการนิมนต์แล้ว ถวายทานตามลำดับแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุเมธะ** ทุกประเด็นบัณฑิตพอจะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียว.

ในบทว่า **โลกาหุติปฏิคฺคหํ** นี้ มีความหมายว่า เครื่องบูชาและสักการะในโลก เรียกว่า **โลกาหุติ** พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงรับเครื่องบูชาและสักการะของชาวโลก คือ กามโลก, รูปโลกอรูปโลก เพราะเหตุนี้จึงรวมเรียกว่า **โลกาหุติปฏิคฺคหํ** อธิบายว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุเมธะ**. เรื่องราวเกี่ยวกับการประทานพยากรณ์ และการบรรลุพระอรหัตผลที่เหลือ บัณฑิตพอจะกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียว.

จบอรรถกถาสถาปนทาน

นทีกัศสปเถราปทานที่ ๒ (๕๕๒)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนทีกัศสปเถระ

[๑๔๒] ข้าพเจ้าปฏิเสศความเป็นผู้มียศ
สูงแล้ว บวชเป็นดาบส ถือเอาผลมะม่วงสุกอัน
มีรสเลิศ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนาม
ว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นใหญ่ที่สุดในโลก ผู้คงที่
ผู้เป็นพระศาสดา ซึ่งกำลังเสด็จจาริกไป เพื่อ
บิณฑบาต.

ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้าได้อุปบัติเป็น
จอมเทวดา เป็นนราสพ ผู้เป็นใหญ่ในโลก ได้
ดำรงตำแหน่งอันมั่นคง ครั้นละโลกนั้นแล้ว ก็
เป็นผู้มีชัยในเบื้องหน้า.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ ข้าพเจ้าได้ถวาย
ผลไม้ได้ไว้ ในครั้งนั้น ด้วยการถวายผลไม้
ข้าพเจ้าไม่รู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการ
ถวายผลไม้อันมีรสเลิศ.

ข้าพเจ้า ได้เผากิเลสทั้งหลายขึ้นแล้ว
ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าได้เป็นผู้มาดีแล้วแล คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิสัมภิตา ๔ ฯลฯ คำสอนของพระพุทธ-

เจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระนทีกัสสปเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ไว้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จนนทีกัสสปเถรอปทาน

๕๕๒. อรรถถานนทีกัสสปเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระนทีกัสสปเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตรสุส
ภวโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว วันหนึ่งได้มองเห็นพระศาสดาเสด็จไป
บิณฑบาตแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้น้อมถวายผลมะม่วงผลหนึ่ง มีสีดุมโนศิลา
ซึ่งบังเกิดผลครั้งแรก ของต้นมะม่วงที่ตนเองปลูกไว้. ด้วยบุญกรรมอันนั้น
เขาจึงท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธปรบาทกาลนี้ ได้บังเกิด
เป็นน้องชายของท่านอุรุเวลกัสสปะ. ในตระกูลพราหมณ์ ในแคว้นมคธะ ไม่
ปรารถนาอยู่เป็นฆราวาส เพราะมีอหิชาศัยเพื่อออกจากทุกข์ จึงบวชเป็น
พระดาบสได้พร้อมกับพวกพระดาบสจำนวน ๓๐๐ คน ช่วยกันสร้างอาศรม

อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา. ได้มีสมัญญาว่า นทีกัสสปะ เพราะอาศัยอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ และเพราะมีโคตรว่ากัสสปะ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานอุปสมบท ด้วยความเป็นเอหิภิกขุแก่เขาพร้อมทั้งบริษัทด้วย. นทีกัสสปะนั้น ดำรงอยู่ในพระอรหัต ด้วยพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรของพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ คยาสีสะประเทศ.

ในเรื่องนั้น มีอนุบุพพิกาดังต่อไปนี้ :- พระศาสดาทรงประทานอนุญาตให้ขสกุลบุตรได้บวชแล้ว ได้เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเพื่อทรมานชฎิล ๓ พี่น้อง ณ อุรุเวลาประเทศ. ก็โดยสมัยนั้นแล ชฎิล ๓ พี่น้องคือ อุรุเวล- กัสสปะ นทีกัสสปะและคยากัสสปะ ย่อมอยู่อาศัยในอุรุเวลาประเทศ บรรดาชฎิลทั้ง ๓ นั้น อุรุเวลกัสสปชฎิล เป็นผู้นำ เป็นหัวหน้า เป็นผู้เลิศ เป็นประมุข เป็นปาโมกข์ ของพวกชฎิล ๕๐๐ คน, นทีกัสสปชฎิล เป็นผู้นำ เป็นหัวหน้า เป็นผู้เลิศ เป็นประมุข เป็นปาโมกข์ ของพวกชฎิล ๓๐๐ คน, คยากัสสปชฎิลก็เป็นผู้นำ เป็นหัวหน้า เป็นผู้เลิศ เป็นประมุข เป็นปาโมกข์ ของพวกชฎิล ๒๐๐ คน. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จไปยังอาศรมของอุรุเวลกัสสปชฎิล ครั้นเข้าไปหาแล้ว ได้ตรัสกะอุรุเวลกัสสปชฎิลนั้นว่า กัสสปะ ถ้าท่านไม่มีความหนักใจแล้วไซ้ เราจะขอพักอาศัยอยู่ที่โรงไฟนี้ สักราตรีหนึ่งเถิด. อุรุเวลกัสสปะ กล่าวว่า มหาสมณะ เราไม่มีความหนักใจอะไรเลย แต่ว่า นาคราชคุร่าย มีฤทธิ์ มีพิษ มีพิษร้ายแรงอาศัยอยู่ในโรงไฟนั้น เขาอย่าเบียดเบียนท่านเลย, แม้ถึงวาระที่ ๒ พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสกะอุรุเวลกัสสปชฎิลนั้นอีก ฯลฯ แม้ถึงวาระที่ ๓ ฯลฯ เขาอย่าเบียดเบียนท่านเลย พระศาสดาตรัสว่า ถึงอย่างไร เขาก็ไม่เบียดเบียนเราดอก กัสสปะ

ของท่านจงอนุญาตโรงไฟให้เกิด. อรุเวลกัศสปะกล่าวว่ามีมหาสมณะ ตามใจ
ท่าน ท่านจงอยู่ตามสบายเถิด. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสด็จ
เข้าไปยังโรงไฟ ทรงปูลาดสันถัดหญ้า ประทับนั่ง คุ้บัลลังก์ ทรงตั้งพระกาย
ตรง ดำรงพระสติไว้เฉพาะหน้าอย่างนั้นคง.

นาคราชนั้น ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปแล้ว เดือดดาลใจ
จึงบังหวนควัน ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระดำริว่า ถ้า
อย่างไรเราพึงครอบงำเดชด้วยเดชให้จรดผิวหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อใน
กระดูกของนาคราชนี้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรุแต่งอิทธากิ-
สังขารเช่นนั้น ทรงบังหวนควันแล้ว. ลำดับนั้นแลนาคราชนั้น ไม่สามารถ
จะอดทนความลบลู่ได้ไหลงไฟขึ้นแล้ว. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ทรงเข้า
เตโชกลืนไฟขึ้นแล้ว.

โรงไฟมีกองไฟ ๒ กองลุกโพลง คุจแสงพระอาทิตย์ ลุกโชติช่วง
โพลงไปทั่ว. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้น พากันแวดล้อมโรงไฟแล้ว
กล่าวอย่างนี้ว่า ชาวเราเอ๋ย! พระมหาสมณะผู้มีพระรูปพระโฉมอันแสนจะ
งดงาม กำลังถูกนาคราชเบียดเบียนอยู่. ลำดับนั้นแล เมื่อราตรีนั้นผ่านไป
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงใช้เดชครอบงำเดชของนาคราชนั้น จนจรดถึง ผิว
หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกแล้วจับใส่ในบาตร แสดงให้
อรุเวลกัศสปะชฎิลได้เห็นประจักษ์แล้ว. ตรัสว่า กัศสปะ นาคราชของท่านนี้
ได้ถูกเราใช้เดชครอบงำเดชจนหมดฤทธิ์แล้ว. ลำดับนั้นแล อรุเวลกัศสปะ-
ชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะนี้ มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากนักหนา
จึงได้ใช้เดชครอบงำเดชของนาคราชที่ร้ายมีฤทธิ์ มีพิษ มีพิษร้ายแรงนี้ได้
ถึงกระนั้น ก็ยังไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเรา.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ใกล้แม่น้ำ

เนรัญชราได้ตรัสกะอุรุเวลกัสสปะว่า กัสสปะ
ถ้าความไม่หนักใจ มีอยู่แก่ท่านไซร้ วันนี้
เราจะขอพักอาศัยอยู่ ณ ที่โรงไฟ.

อุรุเวลกัสสปะกล่าวว่า มหาสมณะ ข้าพ-
เจ้าไม่มีความหนักใจแต่อย่างไรเลย ข้าพเจ้าผู้
ประสงค์ความผาสุก จึงห้ามท่านว่า นาคราชดุร้าย
มีฤทธิ์ มีพิษ มีพิษร้ายนี้อยู่ในที่นั้น นาคราชนั้น
อย่าเบียดเบียนท่านเลย.

พระศาสดาตรัสว่า ถึงอย่างไร นาคราช
ก็ไม่พึงเบียดเบียนเราแน่ กัสสปะ ขอท่านจง
อนุญาตโรงไฟให้เราเถิด.

พระศาสดาทรงทราบว่ อุรุเวลกัสสปะ
นั้น อนุญาตให้แล้ว ไม่ทรงหวาดกลัว ก้าวล่วง
เสียได้ซึ่งภัย เสร็จเข้าไปแล้ว.

นาคราช พอได้เห็นพระฤๅษีเจ้า (พระ-
พุทธเจ้า) เข้าไปจึงเดือดดาลใจ บังหวนควันแล้ว
พระศาสดา ทรงมีพระหทัยอันสม่าเสมอ มีน้ำ
พระทัยเยียมยอด แม้ (จะถูก) นาคราชในร่าง
มนุษย์ บังหวนควันในที่นั้นก็ตาม.

ส่วนนาคราชไม่สามารถจะอดกลั้น ต่อ
ความลบหลู่ได้ ได้บังหวนควันโพล่งไฟทั่วแล้ว.
พระศาสดาทรงเป็นผู้ฉลาดอย่างยอดเยี่ยมในเตโช-
ธาตุกลิน ได้ทรงบังหวนควันจนโพล่งไฟทั่วแล้ว

โรงไฟมีเปลวไฟโพลงของทั้งสองฝ่าย ลูกโพลง
โชติช่วง คือดวงพระอาทิตย์. พวกชฎิลพากัน
พูดว่า ชาวเราเอ๋ย ! พระมหาสมณะ ผู้มีรูปงาม
ยิ่ง กำลังถูกนาคราชเบียดเบียนอยู่.

พอรাত্রีนั้นผ่านไป เปลวไฟของนาคราช
นั้นก็ถูกเบียดเบียน. ส่วนพระศาสดาก็ทรงมี
พระฤทธิ์อยู่ เปลวไฟจึงมีวรรณะมากมายที่พระกายของ
พระอังคีรส. พระศาสดา ทรงให้นาคาราชขดลง
ในบาตรแล้ว แสดงแก่พราหมณ์ว่า กัสสปเอ๋ย
นี่อย่างไร นาคราชของท่านถูกเราใช้เดชทำลาย
เดชของนาคราชนั้นแล้วแล.

ลำดับนั้นแล อรุณเวลกัสสปชฎิล เลื่อมใสยิ่งแล้วในอิทธิปาฏิหาริย์
นี้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่
พระมหาสมณะ ขอพระองค์จงประทับอยู่ในที่นี้เท่านั้นเถิด ข้าพเจ้า จักถวาย
ภัตรเป็นประจำแก่พระองค์.

จบปาฏิหาริย์ครั้งแรก

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง
ซึ่งไม่ไกลจากอาศรมของอรุณเวลกัสสปชฎิลนัก. ลำดับนั้นแล ท้าวมหาราช

ทั้ง ๔ เมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว มีรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ยืนอยู่ทั้ง ๔ ทิศ เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่. ลำดับนั้นแล อรุณเวลากัสสปชฎิล พอรাত্রีนั้นล่วงพ้นไป จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงเวลาแล้ว ภัตตราสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ข้าแต่พระมหาสมณะ เมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว ใครหนอแลมีรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระองค์ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ได้ถวายบังคมพระองค์แล้ว ได้ยืนอยู่ในทิศทั้ง ๔ เปรียบด้วยกองไฟอันใหญ่ยิ่ง. พระศาสดาตรัสว่า กัสสป ท่านเหล่านั้นคือท้าวมหาราชทั้ง ๔ เข้ามาหาเราก็จึงเพื่อฟังธรรม. ลำดับนั้นแล อรุณเวลากัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ซึ่งท้าวมหาราชทั้ง ๔ เข้าเฝ้าเพื่อฟังธรรม ถึงอย่างไร ก็ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์เหมือนเรา. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยภัตตรของอรุณเวลากัสสปชฎิลแล้วประทับอยู่ในราวป่านั้นนั้นแล.

จบปาฏิหาริย์ครั้งที่สอง

ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ เมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงพ้นผ่านไป มีรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสวเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ประทับยืน ณ ที่สมควรด้านหนึ่งเปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ มีรัศมีมากกว่า

และประณิตกว่ารัศมีสีแสงที่มีมาก่อน. ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิล เมื่อราตรีนั้นล่วงผ่านไป จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงเวลาแล้ว ภัตรสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ข้าแต่พระมหาสมณะ ใครกันหนอแล เมื่อปฐมยามแห่งราตรีผ่านไป มีรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระองค์ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ถวายบังคมพระองค์ ยืนอยู่ ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ยิ่งมีรัศมีมากกว่า และประณิตกว่ารัศมีสีแสงที่มีมาก่อน. พระศาสดาตรัสว่า กัสสป ผู้นั้นคือท้าวสักกะเทวานมินทะ เข้ามาหาเรากี่เพื่อฟังธรรม. ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ซึ่งแม้ท้าวสักกะเทวานมินทะก็ยังเข้ามาเฝ้าเพื่อฟังธรรม ถึงอย่างไรก็ยังไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสวยภัตรของอุรุเวลกัสสปชฎิลแล้วประทับอยู่ที่ราวป่านั่นนั้นแล.

จบปาฏิหาริย์ครั้งที่สาม

ลำดับนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม เมื่อปฐมยามแห่งราตรีผ่านพ้นไป ทรงมีรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ยืนอยู่ ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง เปรียบเหมือนกองไฟอันใหญ่ยิ่ง มีรัศมีมากกว่า และประณิตกว่าแสงสีที่มีมาก่อน. ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิลเมื่อราตรีนั้นผ่านพ้นไป จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ได้กราบทูลกะ

พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงเวลาแล้ว ภัตรสำเร็จ
เรียบร้อยแล้ว ข้าแต่พระมหาสมณะ ใครหนอแล เมื่อปฐมยามแห่งราตรี
ผ่านไปแล้ว ทรงมีพระรัศมีงดงามยิ่งนัก ยังราวป่าทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้า
ไปเฝ้าพระองค์ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระองค์แล้วได้ยืน ณ ที่สมควร
ข้างหนึ่ง เปรียบเหมือนกองไฟอันใหญ่ยิ่ง มีรัศมีมากกว่าและประณีตกว่า
แสงสีที่มีมาก่อน พระศาสดาตรัสว่า กัสสป ผู้นั้นคือท้าวสหัมบดีพรหม เข้า
มาหาเรา เพื่อฟังธรรม. ลำดับนั้นแล อรุณเวลกัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า
พระมหาสมณะ ทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ซึ่งแม้ท้าวสหัมบดีพรหม
ยังเข้าไปเฝ้าเพื่อฟังธรรมเลย ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์ เหมือนเรา
แน่นอน. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า เสดยภัตรของอรุณเวลกัสสปชฎิล
แล้ว ประทับอยู่ที่ราวป่านั้นนั้นแล.

จบปาฏิหาริย์ครั้งที่สี่

ก็โดยสมัยนั้นแล มหาชัย ได้ตั้งขึ้นเฉพาะแล้วเพื่ออรุณเวลกัสสปชฎิล
และชาวแคว้นอังคะและมคธะทั้งสิ้น ตั้งใจถือเอาขาทนียะ โภชนียะเป็นอันมาก
มุ่งหน้าไป. ลำดับนั้นแล อรุณเวลกัสสปชฎิล ได้มีความคิดว่า บัดนี้มหาชัย
ตั้งขึ้นแล้วเพื่อเรา ชาวแคว้นอังคะและมคธะทั้งสิ้น จักถือเอาขาทนียะ
โภชนียะเป็นอันมากมุ่งหน้าไป ถ้าว่า พระมหาสมณะ จักกระทำอิทธิปาฏิหาริย์
ในหมู่มหาชน ลากและสักการะจักเจริญยิ่งแก่พระมหาสมณะ ลากและสักการะ
ของเราจักเสื่อมไป โอ ทำไฉน พระมหาสมณะจะไม่พึงมาในวันพรุ่งนี้. ลำดับ
นั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทราบถึงความปริวิตกทางใจ ของอรุณเวล-

กัศสปชฎิลด้วยใจแล้ว เสด็จไปยังอุตตรกุรุ ทรงนำเอาบิณฑบาตมาจากที่
นั้นแล้ว เสวยใกล้สระโนคาตแล้ว ได้ทรงกระทำการพักผ่อนเวลากลางวัน
ในที่นั้นนั่นแหละ. ลำดับนั้นแล อูรุเวลกัศสปชฎิลครั้นราตรีนั้นล่วงผ่าน
ไปแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงได้กราบทูล
กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงเวลาแล้ว ภัตตเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว ข้าแต่พระมหาสมณะ เพราะเหตุไรหนอ เมื่อวานนี้พระองค์
จึงไม่เสด็จมา อนึ่งพวกเรานึกถึงพระองค์ เพราะเหตุไรหนอ พระมหาสมณะ
จึงไม่เสด็จมา พวกเราได้แบ่งขาเหนียวและโภชนียะวางไว้สำหรับพระองค์แล้ว.
พระศาสดาตรัสว่า กัศสป เธอได้มีความคิดอย่างนี้มีใช่หรือ ว่า บัดนี้แล มหาชัย
เกิดขึ้นเฉพาะเพื่อเรา และชาวแคว้นอังคะและมคธะทั้งสิ้น จักถือเอาขาเหนียว
โภชนียะเป็นอันมากมุ่งหน้าไป ถ้าวาพระมหาสมณะจักกระทำอิทธิปาฏิหาริย์
ในหมู่มหาชนไซ้ ลากและสักการะของพระมหาสมณะก็จักเจริญยิ่งขึ้น ส่วน
ลากและสักการะของเราก็จักเสื่อมสิ้นไป โอ ทำไฉน พระมหาสมณะ จะไม่
พึงมาในวันพรุ่งนี้ คัจฉัน คู่ก่อนกัศสป เรานั้นแล ได้ทราบความปริวิตก
ทางใจของท่านด้วยใจ จึงไปยังอุตตรกุรุ นำเอาบิณฑบาตมาจากที่นั้นแล้ว
ฉันใกล้สระโนคาต ได้ทำการพักผ่อนกลางวันในที่นั้นนั่นเอง. ลำดับนั้นแล
อูรุเวลกัศสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะทรงมีฤทธิ์มาก มีอำนาจ
มาก จึงจักทราบชัดถึงจิตใจได้ด้วยใจ ชื่อนี้เห็นปานนี้ ถึงอย่างไรก็ไม่เป็น
พระอรหันต์เหมือนเราแน่. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสวยภัต
ของอูรุเวลกัศสปชฎิลแล้ว ประทับอยู่ ณ ราวป่าที่นั่นนั่นแล.

จบปาฏิหาริย์ครั้งที่ห้า

ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแล้ว แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า.
ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระดำริว่าเราจะพึงชักผ้าบังสุกุล
ในที่ไหนหนอแล. ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ ได้ทรงทราบถึง
ความปริวิตกแห่งพระทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจแล้ว จึงใช้มือขุด
สระโบกขรณีเสร็จแล้ว ก็กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงชักผ้าบังสุกุลในที่สระโบกขรณีนี้เถิด.
ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระดำริว่า เราพึงขยำผ้าบังสุกุล
ณ ที่ไหนหนอแล. ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ ได้ทรงทราบความ
ปริวิตกแห่งใจของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจแล้ว จึงทรงยกแผ่นศิลาใหญ่
มาวางไว้แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจง
ขยำผ้าบังสุกุล ณ ที่แผ่นศิลานี้เถิด. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้
ทรงมีพระดำริว่า เราจะพึงห้อยตากผ้าบังสุกุลในที่ไหนหนอแล. ลำดับนั้นแล
เทพยดาผู้สิงสถิตอยู่ ณ ที่นี้ไม่รกรฟ้า ได้ทราบถึงความปริวิตกแห่งใจของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจแล้ว จึงน้อมเอากิ่งไม้ลงมาแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงตากผ้าบังสุกุลไว้ที่กิ่งไม้นี้. ครั้ง
นั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระดำริว่า เราพึงเปลี่ยนผ้าบังสุกุลใน
ที่ไหนหนอแล. ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ ได้ทรงทราบความ
ปริวิตกแห่งใจของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจแล้ว จึงได้ยกเอาแผ่นศิลาใหญ่
มาวางไว้แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
เปลี่ยนผ้าบังสุกุล ณ ที่นี้เถิด. ลำดับนั้นแล อรุณเวลกัศสปชฎิลพอมือราตรี
นั้นผ่านพ้นไปแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึง

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงกาลเวลาแล้ว ภักตร์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ข้าแต่พระมหาสมณะ เพราะเหตุไรในกาลก่อนโบกขรณีนี้ไม่มีในที่นี้ เย็นนี้จึงมีสระโบกขรณีในที่นี้ได้ ก้อนศิลานี้ในกาลก่อนไม่มีวางไว้ ไครยกเอาก้อนศิลานี้มาวางไว้ กิ่งแห่งต้นรกฟ้านี้ในกาลก็มีได้น้อมลง เย็นนี้ก็มีกิ่งไม้้น้อมลงแล้ว. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนกัศสป ผ้าบังสุกุลได้เกิดขึ้นแก่เราในที่นี้ คุณก่อนกัศสป เราได้มีความดำริว่า เราจะพึงซักผ้าบังสุกุลในที่ไหนหนอแล กัศสป ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ ได้ทราบถึงความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจ จึงใช้ฝ่ามือขุดสระโบกขรณีแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงซักผ้าบังสุกุลในที่นี้เถิด. คุณก่อนกัศสป เย็นนี้ เทวาซึ่งมิใช่มนุษย์ใช้ฝ่ามือขุดเป็นสระโบกขรณี คุณก่อนกัศสป เราได้มีความดำริว่า เราจะพึงขยำผ้าบังสุกุลในที่ไหนหนอแล คุณก่อนกัศสป ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะ ได้ทราบถึงความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจ จึงได้เอาแผ่นศิลาใหญ่มาวางไว้ กราบทูล ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงขยำผ้าบังสุกุล ณ ที่แผ่นศิลานี้เถิด. คุณก่อนกัศสป เย็นวานนี้ เทวดามีไข่มนุษย์จึงได้วางแผ่นศิลาไว้แล้ว. คุณก่อนกัศสป เราได้มีความดำริว่า เราจะพึงตากผ้าบังสุกุลในที่ไหนหนอแล คุณก่อนกัศสป ลำดับนั้นแล เทพดาผู้สิงสถิตอยู่ ณ ต้นรกฟ้า ได้ทราบถึงความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจแล้ว จึงน้อมเอากิ่งไม้ลงมาแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงห้อยตาก ณ ที่กิ่งไม้นี้เถิด. ก็ต้นรกฟ้านั้นสูงแคะมือเอื้อมถึง. คุณก่อนกัศสป เราได้มีความดำริว่าเราจะพึงเปลี่ยนผ้าบังสุกุล ณ ที่ไหนหนอแล.

ดูก่อนกัสสป ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะเทวานมินทะได้ทราบถึงความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจ ยกเอาแผ่นศิลาใหญ่มาวางไว้แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเปลี่ยนผ้าบังสุกุล ณ ที่นี้เถิด ดูก่อนกัสสป แผ่นศิลานี้เทวดามีไข่มนุษย์ยกมาวางไว้ ลำดับนั้นแล ท่านอุรุเวลกัสสปได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะนี้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ซึ่งแม้ท้าวสักกะเทวานมินทะก็ยังมาทำการช่วยเหลือถึงที่ ถึงอย่างไรก็ไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสวยภัตรของอุรุเวลกัสสปชฎิลแล้วประทับอยู่ ณ รวป้านั้นนั้นแล

ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิล พอเมื่อราตรีนั้นผ่านพ้นไปแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นพอเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงกราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะเจ้า บัดนี้ถึงภักตกาลแล้ว ภัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนกัสสป เธอไปก่อนเถอะแล้ว เราจะตามไป ดังนี้แล้ว เสด็จส่งท่านอุรุเวลกัสสปชฎิล ชมพูทวีป ย่อมปรากฏมีต้นหว้า จึงทรงถือเอาผลจากต้นหว้านั้นแล้ว รีบเสด็จมาประทับนั่ง ณ ที่โรงไฟก่อนกว่า อุรุเวลกัสสปชฎิลพอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ที่โรงไฟจึงกราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระสมณะพระองค์เสด็จมาโดยหนทางไหน พระเจ้าข้า ข้าพระองค์หลีกไปก่อนกว่าพระองค์ แต่ทำไม พระองค์จึงมาถึงก่อนกว่าข้าพระองค์ แล้วยังประทับนั่ง ณ ที่โรงไฟ (อย่างสำราญเสียอีก). พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนกัสสป เราส่งเธอ ณ ที่นั่นแล้ว ชมพูทวีปเกิดมีต้นหว้าใหญ่ เราจึงเก็บผลหว้าจากต้นหว้านั้นแล้ว มานั่ง ณ โรงไฟก่อนกว่า ดูก่อนกัสสป ผลหว้านี้แล สมบูรณ์ด้วยดี

สมบุรณ์ด้วยกลิ่น สมบุรณ์ด้วยรสชาติ ถ้าเธอประสงค์ ก็จงบริโภคนั้นเถิด.
อูรุเวลกัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ พอแล้ว พระองค์เท่านั้น
สมควรแก่ผลไม้นั้น พระองค์เท่านั้น จงบริโภคนั้นเถิด. ลำดับนั้นแล
อูรุเวลกัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพ
มากแล ทรงส่งเราให้ไปก่อนกว่าแล้ว ชมพูทวีปก็ปรากฏมีต้นหว้าขึ้น เก็บ
ผลไม้จากต้นหว้า นั้น มาถึงประทับนั่ง ณ โรงไฟก่อนกว่าเรา ถึงอย่างไรก็
คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวย
ภัตรของอูรุเวลกัสสปชฎิลแล้ว ประทับอยู่ ณ ราวป่า นั้นแล.

ลำดับนั้นแล อูรุเวลกัสสปชฎิล เมื่อพอร่ำราตรีนั้นล่วงไปแล้วจึง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงได้กราบทูลภัตตกาลให้
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ ว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้ถึงภัตตกาลแล้ว
ภัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว. พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนกัสสป เธอจงไปก่อน
เราจะตามไปแล้วทรงส่งอูรุเวลกัสสปชฎิลไป ชมพูทวีปปรากฏมีต้นหว้าขึ้น
ต้นมะม่วงมีไม้ไผ่ต้นหว้านั้นนัก ฯลฯ ต้นมะขามป้อมมีไม้ไผ่ต้นหว้านั้น
นัก ฯลฯ ต้นสมอไทยมีไม้ไผ่ต้นหว้านั้นนัก ฯลฯ จึงไปยังดาวดึงส์ ถือเอา
ดอกปาริฉัตตกะมาประทับนั่ง ณ โรงไฟก่อนกว่า. อูรุเวลกัสสปชฎิล ได้เห็น
แล้วแลซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่ง ณ โรงไฟ ครั้นได้เห็นแล้วจึงได้
กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ พระองค์เสด็จมาโดย
หนทางไหน ข้าพระองค์หลีกไปก่อนกว่าพระองค์ พระองค์นั้นกลับมาประทับ
นั่ง ณ โรงไฟก่อนกว่าข้าพระองค์. พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนกัสสป เราส่ง
เธอในที่นั้นแล้ว ก็ไปยังดาวดึงส์ ถือเอาดอกปาริฉัตตกะ มานั่ง ณ โรงไฟ

ก่อนกว่า ลูกก่อนกัสสป ดอกปาริฉัตตกะนี้แล สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น ถ้าเธอประสงค์ ก็จงถือเอาเถิด. อุรุเวลกัสสป กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ พอแล้ว พระองค์เท่านั้นสมควรแก่ดอกไม้ฉันนั้น พระองค์เท่านั้น จงถือเอาดอกไม้ฉันนั้นเถิด. ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากมายนักแล ทรงส่งเราไปล่วงหน้าก่อนแล้ว พระองค์เสด็จไปยังดาวดึงส์ เลือกเก็บดอกปาริฉัตตกะแล้วมาประทับนั่ง ณ โรงไฟก่อนกว่าเรามาก ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้น มีความประสงค์เพื่อจะทำการบูชาไฟ แต่ไม่อาจเพื่อจะฝ่าไฟได้. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้นจึงได้มีความคิดว่า ต้องเป็นอิทธิคุณของพระมหาสมณะเป็นแน่ อย่างมีต้องสงสัย พวกเราจึงไม่อาจจะฝ่าไฟได้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกะอุรุเวลกัสสปชฎิลนั้นว่า ลูกก่อนกัสสป พวกของเธอจงฝ่าไฟเถิด. อุรุเวลกัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ พวกชฎิลจะฝ่าไฟ. พวกชฎิลได้ฝ่าไฟ ๕๐๐ ท่อนครั้งเดียวเท่านั้น. ลำดับนั้นแล อุรุเวลกัสสปชฎิลได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอานุภาพมากนักแล ทรงบันดาลให้พวกเราฝ่าไฟทั้งหลายได้ ถึงอย่างไรก็คงจะไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้น มีความประสงค์จะบูชาไฟแต่ไม่อาจเพื่อจะก่อไฟได้. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้น ได้มีความคิดว่า คงจะเป็นอิทธิคุณของพระมหาสมณะแน่นอน อย่างมีต้องสงสัย พวกเราจึง

ไม่อาจที่จะก่อไฟได้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกะ
อูรุเวลกัสสปชฎินั้นว่า คุณก่อนกัสสป ไฟจงลุกโพล่งขึ้นเถิด. อูรุเวลกัสสป
กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ ขอไฟจงลุกโพล่งขึ้นเถิด. พวกชฎิลได้ให้
กองไฟ ๕๐๐ กองลุกโพล่งขึ้นแล้วคราวเดียวเท่านั้น. ลำดับนั้นแล อูรุเวล-
กัสสปชฎิลได้มีความคิดนี้ว่า พระมหาสมณะ ทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอนุ-
ภาพมากนักแล ทรงสามารถบันดาลแม้กระทั่งไฟให้ลุกโพล่งขึ้นได้ ถึงอย่าง
ไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้นบูชาไฟแล้ว แต่ไม่สามารถเพื่อ
จะทำการดับไฟได้. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้นได้มีความคิดนี้ว่า คง
เป็นอิทธิฤทธิ์ของพระมหาสมณะอย่างมีต้องสงสัย พวกเราจึงไม่สามารถ
เพื่อจะทำการดับไฟได้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกะ
อูรุเวลกัสสปชฎินั้นว่า คุณก่อนกัสสป พวกชฎิลจงดับไฟเถิด. อูรุเวลกัสสป
กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ พวกชฎิลจงดับไฟเถิด. พวกชฎิลพากันดับ
ไฟ ๕๐๐ กองคราวเดียวเท่านั้น. ลำดับนั้นแล อูรุเวลกัสสปชฎิลได้มีความ
คิดนี้ว่า พระมหาสมณะทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอนุภาพมากนักแล ซึ่งบันดาล
ให้เราดับไฟได้. ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ก็โดยสมัยนั้นแล ในราตรีที่เย็นหนาว ในสมัยที่มีหิมะตกในวันที่
หนาวที่สุด ๘ วันในฤดูหิมะตก พวกชฎิลเหล่านั้น ต่างก็พากันอาบน้ำโคลนขึ้น
บ้าง ค่ำลงบ้างในแม่น้ำเนรัญชรา กระทำการโผล่ขึ้นและค้ำลงบ้าง. ลำดับ
นั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงเนรมิตเชิงกรานก่อไฟขึ้นประมาณ

๕๐๐ ที่ซึ่งพวกชฎิลเหล่านั้นต่างก็พากันผิงไฟ. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้นจึงคิดว่า คงจะเป็นอิทธานุภาพของพระมหาสมณะเป็นแน่มิต้องสงสัย จึงเกิดมีการเนรมิตเชิงกรานก่อไฟขึ้น. ลำดับนั้นแล อรุเวลกัสสปชฎิล ได้มีความคิดขึ้นว่า พระมหาสมณะ มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากนักแล ทรงเนรมิตเชิงกรานก่อไฟขึ้นมาก ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ก็โดยสมัยนั้นแล มหาเมฆก้อนใหญ่ตกลงมา มิใช่ตามฤดูกาล ได้มีน้ำท่วมมาก พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในประเทศฉินที่ใด ประเทศฉินที่นั้น ก็ไม่มีน้ำท่วม. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงมีพระดำริว่า โฉนหนอเราจะพึงย้งน้ำนั้นให้เป็นขอบสูงในรูปในทิศโดยรอบได้. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงย้งน้ำนั้นให้เป็นขอบสูงขึ้นไปในทิศโดยรอบ เสด็จจงกรมตรงกลางที่มีพื้นเป็นฐิฬิงขึ้น. ลำดับนั้นแล อรุเวลกัสสปชฎิลคิดว่า พระมหาสมณะ อยาได้ถูกน้ำท่วมทับพัดพาไปเลย จึงได้ไปยังฉินที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่พร้อมกับพวกชฎิลมากมาย โดยมีเรือเป็นพาหนะ. อรุเวลกัสสปชฎิลได้เห็นแล้วแล ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ผู้ทรงเนรมิตน้ำนั้นให้เป็นขอบสูงขึ้นโดยรอบ ทรงจงกรมตรงกลางที่มีพื้นเป็นฝุ่นฟุ้งขึ้น. ครั้นได้เห็นแล้ว จึงได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาสมณะ นี้พระองค์หรือ. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกัสสปนี้เราเอง แล้วเสด็จเหาะขึ้นสู่เวหาส ได้เสด็จขึ้นไปพร้อมกับเรือ ลำดับนั้นแล อรุเวลกัสสปชฎิล ได้มีความคิดว่า พระมหาสมณะทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอานุภาพมากนักแล ซึ่งแม้กระทั่งน้ำก็ยังไม่พัดพาไปได้ ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์เหมือนเราแน่.

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระดำริว่า เป็นเวลานานหนอ จึงจักมีโมฆบุรุษเช่นนี้ โดยที่คิดว่าพระมหาสมณะ. ทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอานุภาพมากนักแล ถึงอย่างไรก็คงไม่เป็นพระอรหันต์ เช่นกับเราแน่ดังนี้ ถ้ากระไร เราพึงทำชฎิลนี้ให้เกิดความสังเวช. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสกะอูรวลกัสสปชฎิลนั้นว่า คุณก่อนกัสสป เธอยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ทั้งยังไม่ได้เข้าถึงเมื่อรหัตมรรคด้วย เธอจักเป็นพระอรหันต์ หรือว่า จักเข้าถึงอรหัตมรรค ด้วยปฏิบัติใด ปฏิบัติเมื่อนั้นของเธอยังไม่มีเลย. ลำดับนั้นแล อูรวลกัสสปชฎิล ได้ชบศิระะลงที่พระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้กราบทูลกับพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้การบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนกัสสป เธอแล เป็นนายผู้คอยแนะนำ เป็นผู้เลิศเป็นประมุข เป็นประธานของพวกชฎิล ๕๐๐ คน เธอจงบอกลาพวกชฎิลเหล่านั้นเสียก่อน พวกชฎิลเหล่านั้นจักได้ทำตามที่เราสำคัญเข้าใจได้. ลำดับนั้นแล อูรวลกัสสปชฎิล จึงเข้าไปหาพวกชฎิลเหล่านั้น ครั้นเข้าไปหาแล้วจึงได้กล่าวกะชฎิลเหล่านั้นว่า ชาวเราเอ๋ย เราต้องการจะประพฤติพรหมจรรย์ในพระมหาสมณะ ขอพวกท่านจงทำตามที่ท่านผู้เจริญเข้าใจเถิด. พวกชฎิลกล่าวว่า ชาวเราเอ๋ย ตั้งแต่กาลนานมาแล้ว พวกเราได้มีความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่งในพระมหาสมณะ ถ้าท่านผู้เจริญจักประพฤติพรหมจรรย์ในพระมหาสมณะไซ้ริ้ แม้พวกเราทั้งหมดก็จักประพฤติพรหมจรรย์ในพระมหาสมณะนั้นด้วยเหมือนกัน. ลำดับนั้นแล ชฎิลเหล่านั้นจึงปล่อยให้สิ่งที่เจือปนด้วยเส้นผม ชฎา สาแทรก เครื่องบูชาไฟ

ลอยไปในน้ำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วจึงชบ
ศิระลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบท
ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พวกเธอ จงเป็น
ภิกษุมานะเถิด แล้วตรัสต่อไปอีกว่า ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว พวกเธอจง
ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด. พระวาจาฉันใดได้
เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น.

นทีกัสสปชฎิล ได้เห็นแล้วซึ่งมวยผม ชฎา สาทแทรก เครื่องบูชา
ไฟ ลอยน้ำมา ครั้นเขาได้เห็นแล้ว จึงมีความคิดว่า คงจะมีอันตรายแก่
พระพี่ชายของเราแน่ จึงส่งชฎิลไปสืบว่า ท่านจงไปให้รู้เรื่องพี่ชายของเราให้
ได้ดังนี้ และตนเองพร้อมกับชฎิล ๓๐๐ คน ได้ไปหาท่านอุรุเวลกัสสป
ครั้นเข้าไปหาแล้ว จึงกล่าวกะท่านอุรุเวลกัสสปนั้นว่า พี่กัสสป การบวชนี้
เป็นสิ่งประเสริฐดีหรือ. ท่านอุรุเวลกัสสปตอบว่า ใช่ การบวชแบบนี้ เป็น
สิ่งประเสริฐแน่. ลำดับนั้นแลพวกชฎิลเหล่านั้นจึงได้เอามวยผม ชฎา สาทแทรก
เครื่องบูชาไฟ ลอยน้ำไปแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้า
แล้ว จึงชบศิระลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจึงได้
กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์
พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าบ้าง. พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมานะเถิด แล้วตรัสอีกว่าธรรมอันเรากล่าว
ไว้ดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด.
พระวาจาฉันใดได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น .

คยาถัสสปชฎิล ได้เห็นแล้วซึ่งมวยผม ชฎา สาทะรก เครื่องบูชาไฟ อันลอยน้ำมา ครั้นเขาได้เห็นแล้ว จึงได้มีความคิดว่า อันตรายจะมีแก่พี่ชายทั้งสองของเราแน่นอน แล้วได้ส่งชฎิลไปสืบให้รู้ว่า พวกท่านจงไปจรรู้เรื่องราวแห่งพี่ชายของเราดังนี้ และตนเองพร้อมด้วยพวกชฎิล ๒๐๐ คน จึงพากันเข้าไปหาท่านอุรุเวลกัสสป ครั้นเข้าไปหาแล้ว จึงได้กล่าวกะท่านอุรุเวลกัสสปนั้นว่า ข้าแต่พี่กัสสป การทำอย่างนี้ประเสริฐแล้วหรือ. ท่านอุรุเวลกัสสป ตอบว่า ใช่แล้ว การทำอย่างนี้เป็นสิ่งประเสริฐแน่. ลำดับนั้นแล พวกชฎิลเหล่านั้น จึงได้พากันลอยมวยผม ชฎา สาทะรก เครื่องบูชาไฟ ในน้ำแล้ว พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงได้ชบศิระลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมารเถิด แล้วตรัสอีกว่า ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด. พระวาจา นั้นแลได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้น .

ด้วยการอธิษฐานของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ปาฏิหาริย์ ๓,๕๐๐ วิธี จึงมีโดยนัยนี้คือ พวกชฎิล

ฝ่าฝืน ๕๐๐ ท่อนไม่ออก พอฝ่าฝืนออกแล้ว ก็

ก่อไฟไม่ติด พอก่อไฟติดแล้ว จะดับไฟก็ดับ

ไม่ได้ ครั้นพอดับไฟได้แล้ว ก็ทรงนิรมิต

เชิงกราน ๕๐๐ ทีให้.

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าประ

ทับอยู่ในอุรุเวลาตามความพอพระทัย ทรงพร้อม
กับภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ร่วมกับปุราณชฎิล
ทั้งหมด ๑,๐๐๐ คน เสร็จหลีกจาริกไปยังคยาสี่สะ
ประเทศ ได้ทราบว่ ในครั้งนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ คยาสี่สะประเทศ ได้
เมื่อน้ำคยาพร้อมกับภิกษุจำนวน ๑,๐๐๐

ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้
ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง
ทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่า
ชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลาย จักขุ
เป็นของร้อน รูปทั้งหลายก็เป็นของร้อน วิญญาณ
อาศัยจักขุก็เป็นของร้อน.

จักขุสัมผัสก็เป็นของร้อน ความเสวย
อารมณ์นี้เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย แม้
อันใด เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุข
ก็ดี แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร
ร้อนเพราะไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ
ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่ และเพราะ
ความตาย เพราะความเศร้าโศก เพราะความคร่ำ-

ครวญเพราะความทุกข์ เพราะความโทมนัส
เพราะความคับแค้นใจ เราจึงกล่าวว่าเป็นของ
ร้อน.

โศตเป็นของร้อน เสียงทั้งหลายก็เป็น
ของร้อน ฯลฯ ฆานะเป็นของร้อน กลิ่นทั้งหลาย
ก็เป็นของร้อน ฯลฯ ลิ่นเป็นของร้อน รสก็เป็น
ของร้อน ฯลฯ กายเป็นของร้อน โผฏฐัพพะก็
เป็นของร้อน ฯลฯ ใจเป็นของร้อน ธรรมทั้งหลาย
ก็เป็นของร้อน

มโนวิญญานก็เป็นของร้อน มโนสัมผัส
ก็เป็นของร้อน ความเสวยอารมณ์นี้เกิดขึ้น
เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยแม้อันใดเป็นสุขก็ดี
เป็นทุกข์ก็ดี ไม่ใช่ทุกข์ไม่สุขก็ดี แม้อันนั้น
ก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะไฟ
คือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ
ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่ และ
ความตาย เพราะความเศร้าโศก เพราะความ
คร่ำครวญ เพราะความทุกข์ เพราะความโทมนัส
เพราะความคับแค้นใจ เราจึงกล่าวว่าเป็นของ
ร้อนแล.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้เห็น
ได้ฟังแล้วอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในจักขุ ย่อม
เบื่อหน่ายในรูป ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญูณที่
อาศัยจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายในสัมผัสอาศัยจักขุ
ความเสวยอารมณ์นี้ เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสแม่
อันใด เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่
สุขก็ดี ย่อมเบื่อหน่ายในความเสวยอารมณ์ นั้น
ย่อมเบื่อหน่ายในโสต ย่อมเบื่อหน่ายในเสียง ฯลฯ
ย่อมเบื่อหน่ายในฆานะ ย่อมเบื่อหน่ายในกลิ่น ฯลฯ
ย่อมเบื่อหน่ายในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายในรส
ทั้งหลาย ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในกาย ย่อม
เบื่อหน่ายแม่ในโณภูมิจักขะ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่าย
แม่ในใจ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในธรรมทั้งหลาย ย่อม
เบื่อหน่ายแม่ในมนวิญญูณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่
ในมนสัมผัส ความเสวยอารมณ์นี้เกิดขึ้นเพราะ
มนสัมผัสเป็นปัจจัยแม่อันใด เป็นสุขก็ดี เป็น
ทุกข์ก็ดี ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี ย่อมเบื่อหน่าย
แม่ในความเสวยอารมณ์นั้น เมื่อเบื่อหน่าย ย่อม
คลายความกำหนัด เพราะคลายความกำหนัด
จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณรู้ว่า

หลุดพ้นแล้ว พระอริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจอื่นที่
ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีก เพื่อความเป็น
อย่างนี้ มิได้มีอีกต่อไป ดังนี้.

ก็แลเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังตรัสไวยากรณีนี้อยู่ จิตของภิกษุ
๑,๐๐๐ รูปนั้น ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นแล.

เพราะได้ฟังอาทิตตปริยายเทศนาอย่างนี้ พระนทีกัสสปเถระจึงได้
บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศ
ถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
ปทุมุตตรสูต ภควโต ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทอภุคผล คือผลอัน
สูงสุด หรือ ผลที่ตนเก็บเอาในครั้งแรกแห่งต้นมะม่วงที่ตนเองได้ปลูกไว้. คำ
ที่เหลือ มีเนื้อความพอที่จะกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาที่กัสสปเถระอุปทาน

คยา กัสสปเถระอุปทานที่ ๓ (๕๕๓)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระคยา กัสสปเถระ

[๑๔๓] ครั้งเมื่อข้าพเจ้าเป็นดาบส ครอง
หนังสือเหลือง ประกอบด้วยเครื่องหาบ หาบ
เครื่องหาบไปเที่ยวหาผลไม้ ให้นำเอาผลพุทรา
มายังอาศรม.

ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพระชิน-
เจ้า เพียงพระองค์เดียว ทรงแผ่พระรัศมีตลอด
กาลทั้งสิ้น เสด็จมายังอาศรมของข้าพเจ้า.

ข้าพเจ้ายังจิตตนเองให้เลื่อมใสแล้ว ถวาย
บังคมพระองค์ ผู้มีวัตรอันงาม ประคองอัญชลี
ประนมด้วยหัตถ์ทั้งสองแล้ว ถวายผลพุทราแต่
พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพเจ้าได้ถวาย
ผลไม่ได้ไว้ ในคราวนั้น แต่นั้น ข้าพเจ้าไม่รู้จัก
บุคคลเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลพุทรา.

ข้าพเจ้า ได้เผากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว
ฯลฯ เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธรเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิสัมภิตา ๔ ฯลฯ คำสอนของพระ-
พุทธรเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระคยาหัสสปเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบคยาหัสสปเถราปทาน

๕๕๓. อรรถกถายกัศสปเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระยกัศสปเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **อชินมม-
วตุโถหิ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ไป ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธิตานได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้วเพราะความที่ตนเองมี
อหิชาศัที่ยังจะออกจากทุกข์ จึงละเพศฆราวาสออกบวชเป็นพระดาบส สร้างอา-
ศรมอยู่ในป่า มีมูลผลาผลในป่าเป็นอาหาร. ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตามเป็นที่สอง ได้เสด็จไปใกล้อาศรมของพระดาบส
นั้นแล้ว. ดาบสนั้น พอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็มีใจเลื่อมใส เข้าไป
ใกล้แล้ว ถวายบังคมขึ้นอยู่ ณ ที่อันสมควรด้านหนึ่ง คอยดูเวลาอยู่จึงน้อม
เอาผลพุทธราอันเป็นที่น่าจับใจเข้าไปถวายแด่พระศาสดา. ด้วยบุญกรรมอัน
นั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้
ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว เพราะความที่คนมีอหิชาศัที่ยังจะออก
จากทุกข์ จึงละเพศฆราวาส บวชเป็นพระดาบสอยู่ร่วมกับพระดาบส ๒๐๐ องค์
ณ ใกล้แม่น้ำคยา. เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำคยา และเพราะมีโคตรว่ากัศสป
จึงได้มีสมัญญานามว่ายกัศสป. ท่านได้ฟังโอวาทคืออาทิตตปริยายเทศนา โดย

นัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้พร้อมกับบริษัท ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในอปทานของพระนทีกัสสป จึงได้ดำรงอยู่ในพระอรหัตผล

ครั้นท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เกิดมีความโสมนัสใจเมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อชินจุมมวตุโถหิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อชินจุมมวตุโถหิ ความว่า เพราะบวชเป็นดาบส จึงนุ่งห่มด้วยหนังเสือ. บทว่า ขาริหารธโร ความว่า ในเวลาเป็นดาบส ต้องบรรจุหาบบริหารสำหรับดาบสหาบไป. คือเอาบริหารของดาบสบรรจุลงจนเต็มหาบ. บทว่า โกลิ อหาลิ อสุสมิ ความว่า เอาผลพุทราวางจนเต็มเคลื่อนอาศรมแล้วก็นั่งในอาศรม. บทว่า อโคปยิ ความว่า เราได้แสวงหาผลพุทราแล้วเก็บรักษาไว้ในอาศรม. คำที่เหลือทั้งหมด มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคยาก็สสปเถราปทาน

กิมิลเถราปทานที่ ๔ (๕๕๔)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกิมิลเถระ

[๑๔๔] เมื่อพระพุทธเจ้า พระนามว่า กกุสันธะ ปรีนิพพานแล้ว ข้าพเจ้า ได้เก็บเอา ดอกเข็มมาทำเป็นมณฑปบรรจุพระธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงมีวสี.

กรั้นจติแล้ว ไปสู่ภพดาวดึงส์ ได้วิมาน
สูงใหญ่เป็นพิเศษรุ่งโรจน์ล่งวิมานของเทวดา
เหล่าอื่น นี่เป็นผลแห่งกรรมอันเป็นบุญ.

จะเป็นกลางวัน หรือกลางคืนก็ดี ข้าพ-
เจ้า จะเดินอยู่ หรือยืนอยู่ก็ดี ดอกเข็มจะต้อง
มาครอบคลุมอยู่เบื้องบน นี่เป็นผลแห่งกรรมอัน
เป็นบุญ.

ในกัปนี้แหละ ข้าพเจ้าได้บูชาอย่างยิ่ง
ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้า
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธ-
เจ้า.

กิเลสทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้เผาสิ้นแล้ว
ฯลฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้า ได้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระกิมิลเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านั้นไว้ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จนกิมิลเถรอปทาน

๕๕๔. อรรถกถากิมิลเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระกิมิลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นิพพุเต กกุสนฺทมฺหิ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ได้ช่วยกันเอาดอกเข็มมาทำเป็นมณฑปอุทิศถวายพระธาตุของพระองค์ ได้ทำการบูชาแล้ว. ด้วยบุญกรรมอันนั้น ท่านได้บังเกิดในภพดาวดึงส์ ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลกกลับไปกลับมา ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในสักยราชตระกูลในกบิลพัสดุ์นคร เขาได้มีชื่อว่า **กิมิละ**. พอเขาเจริญวัยแล้ว อยู่อย่างประมาทด้วยโภคสมบัติ. พระศาสดาประทับอยู่นอนุปิยนิมม ทรงทราบว่าญาณของเขาแก่กล้าแล้ว เพื่อจะให้เขาเกิดความสังเวช จึงทรงเนรมิตรูปหญิงที่งามน่ารื่นรมย์ใจ อยู่ในวัยรุ่น ทรงแสดงให้ปรากฏข้างหน้าตามลำดับอีก ปรากฏเป็นไปตามความวิบัติด้วยความชราและโรคภัยไข้เจ็บ. ได้ทรงกระทำอย่างนั้นแล้ว. กิมิลกุมารได้เห็นรูปนั้น แล้วได้เกิดความสังเวชเป็นยิ่งนัก เมื่อจะประกาศความสังเวชของตน ทำให้ปรากฏแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้รับคำสั่งสอนแล้ว ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึง
เรื่องราวที่ตนเองเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
นิพพุเต กกุสนฺธมฺหิ ดังนี้. บทว่า พุราหุณฺณมฺหิ วุสฺมิติ ความว่า เมื่อ
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบรรลุสี่ ด้วยสี่ ๕ อย่าง อธิบายว่า เมื่อพราหมณ์
คือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ เพราะประดับและเจริญยิ่งด้วยหมู่
แห่งคุณทั้งปวงของพราหมณ์ ปรีนิพพานแล้ว คำที่เหลือทั้งหมด มีเนื้อ
ความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากิมิลเถราปทาน

วิชิปุตตเถราปทานที่ ๕(๕๕๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวิชิปุตตเถระ

[๑๔๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มี

พระรัศมีเป็นพัน เป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง
ผู้อื่นใคร ๆ เอาชนะไม่ได้ ทรงออกจากนิโรธ
แล้ว จะเสด็จไปสู่ที่โคจร.

ข้าพเจ้า มีผลไม้อยู่ในมือ เห็นพระ-
ศาสดาเสด็จเข้ามา มีจิตเลื่อมใส มีใจแช่มชื่น
จึงถวายผลไม้หมดทั้งพวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ข้าพเจ้าได้ถวาย
ผลไม้ใด ในครั้งนั้น ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้า
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 458

ข้าพเจ้าได้เผาภิเษกทั้งหลายสิ้นแล้ว

ฯลฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว.

ปฏิสัมภิทา ๔ ฯลฯ คำสอนของพระ-

พุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระวัชชีปุตตเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบวัชชีปุตตเถรอปทาน

๕๕๕. อรรถกถาวัชชีปุตตเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระวัชชีปุตตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สหสูตรี สี ภควา
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในปีที่ ๕๔ แต่กับนี้ ได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งกำลังเที่ยว
ภิกขาจารอยู่ มีใจเลื่อมใสได้ถวายผลกล้วย ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่อง-

เที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดเป็นลิจฉวี ราชกุมารในเมืองเวสาลี. เพราะท่านเป็นโอรสของเจ้าวัชชี จึงได้รับสมัญญา ว่า วัชชีบุตร. ท่านเป็นหนุ่ม ในเวลาที่ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช่างเป็นต้น เพราะสมบูรณ์ด้วยเหตุ จึงเป็นผู้มีอหิชาศัยใคร่จะออกจากทุกข์เที่ยวไป ได้ ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชในสำนักของพระ- ศาสดา บำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่นานเท่าไรนัก ก็ได้อภิญญา ๖. ก็ ท่านเป็นผู้ได้อภิญญา ๖ ในกาลต่อมา เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้วไม่นาน นัก จึงกำหนดการเพื่อสังคายนาพระธรรม เมื่อพระมหาเถระทั้งหลาย ประชุมกันในที่นั้น ๆ วันหนึ่ง ได้เห็นท่านพระอานนท์ซึ่งเป็นพระเสขบุคคล มีบริษัทยิ่งใหญ่แวดล้อมกำลังแสดงธรรมอยู่. เมื่อจะทำความอุตสาหะให้เกิดขึ้น เพื่อบรรลุมรรคผลที่สูงขึ้นไปกว่าท่านพระอานนท์นั้น จึงกล่าวถากถางว่า:-

โคตมะเอ๋ย ! ท่านจงเข้าไปยังโคนต้นไม้

ในป่า จงตั้งพระนิพพานไว้ในหทัย จงเจริญ

ภาวนาและอย่าประมาท พุคชบุชชินินทาคนอื่น

จักทำประโยชน์เช่นไร ให้สำเร็จแก่ท่านได้แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รุกขมูลคหณิ ความว่า ป่าที่มีโคนต้นไม้ จริงอยู่ ป่าที่ไม่มีโคนต้นไม้ก็มีอยู่ และโคนต้นไม้ที่ไม่มีในป่าก็มี. บรรดา บทเหล่านั้น ท่านแสดงถึงความไม่มีอันตรายคือลมและแดด เพราะเป็นสถานที่ อันสมบูรณ์ด้วยร่มเงา ด้วยศัพท์ว่า รุกขมูลละ ท่านแสดงถึงความไม่มีอันตราย คือลม เพราะปราศจากสายลมและแสดงถึงความไม่เบียดเสียดด้วยฝูงชน ไว้

ด้วย คหณะ ศัพท์. และท่านได้ประกอบบททั้งสองนั้นมุ่งถึงการบำเพ็ญเพียรทางภavana. บทว่า ปสกุถิย แปลว่าเข้าไปแล้ว. บทว่า นิพพานํ หทยสุมิ โอบิย ความว่า ตั้งพระนิพพานไว้ในหทัย คือ ทำไว้ในจิตว่าเราปฏิบัติอย่างนี้แล้ว จะพึงบรรลุพระนิพพานได้. บทว่า ฉาย ความว่า จงฟังด้วยการฟังไตรลักษณะ คือ จงเจริญมรรคภาวนาอันประกอบด้วยวิปัสสนาภาวนา. ท่านเรียกพระธรรมกัณฑ์การิกโดยโคตรว่า โคตมะ. บทว่า มา จ ปมาโท ความว่า อย่าถึงความประมาทในกุศลธรรมทั้งปวงเลย. บัดนี้ ความประมาทเช่นใดมีแก่พระเถระ เมื่อจะแสดงถึงการห้ามความประมาทนั้น ท่านจึงกล่าวว่ ก็ เต พิพิพิพิกา กริสฺสูติ การพูดชุบชิบนินทาคนอื่นจักทำประโยชน์เช่นไรให้สำเร็จแก่ท่านได้แล้ว ดังนี้ไว้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พิพิพิพิกา ความว่า กิริยาที่ชุบชิบนินทาคนอื่น ความเป็นไปแห่งเสียงชุบชิบนินทาคนอื่น ไม่มีประโยชน์อย่างไร การบัญญัติของหมู่ชนอันเช่นกับเสียงชุบชิบนินทาคนอื่นก็อย่างนั้นแล. บทว่า ก็ เต กริสฺสูติ ความว่า การชุบชิบนินทาคนอื่นจักทำประโยชน์เช่นไรให้สำเร็จแก่ท่านได้แล้ว เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้ให้โอวาทว่า ท่านจงละการบัญญัติว่าคน จงชวนชวายในประโยชน์ของตนเถิด.

พระเถระได้ฟังคำนั้นแล้ว เกิดความสลัดใจตามคำอันระบายนอกซึ่งความหอมฟุ้งที่ท่านผู้อื่นได้กล่าวแล้ว ทำราตรีโดยมากให้ล่วงไปด้วยการจงกรมพยายามเจริญวิปัสสนา เข้าไปสู่ที่นอนและที่นั่ง พอนั่งบนเตียงเท่านั้น ก็คิดว่า เราจะนอนพักผ่อนสักเล็กน้อย ดังนี้แล้วจึงยกเท้าขึ้นจากพื้นพอสีระยะถึงหมอน ในขณะที่สรีระอยู่ในอากาศนั้นแล (อยู่ในท่าอิริยาบถ) ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ในกาลต่อมา พระวัชชีปุตตเถระเกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า สหสูตรี สี ภควา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สหสูตรี สี ซึ่งในที่นี้ควรจะกล่าวว่าเป็น อเนกตสหสูตรี สี บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นท่านกล่าวไว้แล้วว่า สหสูตรี สี ก็เพื่อสะดวกในการประพันธ์คำถา. คำที่เหลือมีเนื้อความพอที่จะกำหนดได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาวัชชีปุตตเถรอปทาน

อุตตรเถรอปทานที่ ๖ (๕๕๖)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระอุตตรเถระ

[๑๔๖] พระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้า

พระนามว่า สุเมธะ ทรงประกอบด้วยพระวร-
ลักษณะ ๓๒ ประการ ทรงพอพระทัยในความ
วิเวก เสด็จเข้าไปยังหิมวันตประเทศ

พระมุนี ผู้เป็นบุรุษสูงสุด ทรงประกอบ
ด้วยพระกรุณา ผู้เลิศ ครั้นถึงหิมวันตประเทศ
แล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิ.

ในกาลครั้งนั้น ข้าพเจ้า เกิดเป็นวิทายาธ
สามารถแผ่เหาะไปในอากาศได้ ถืออาวุธวิเศษ

คือตรีสุลอันคมจกานัก ในเวลานั้น ข้าพเจ้า
กำลังหาท่องเที่ยวไปในอัมพร.

พระพุทธเจ้า ทรงยังป่าหิมวันต์ให้สว่าง
กระจ่างแจ้งอยู่ เสมือนกองไฟที่ลุกโพลงอยู่บน
ยอดภูเขา เสมือนแสงแห่งดวงจันทร์ที่กำลังเต็ม
ดวง หรือเสมือนต้นพญาสาละที่มีดอกกำลังบาน
เต็มต้นฉะนั้น.

จิตของข้าพเจ้าเลื่อมใส เพราะได้เห็น
พระพุทธเจ้า ผู้กำลังเสด็จออกมาจากป่า มีพระ-
พุทธรังสีกำลังชานออก ดุจดั่งแสงไฟที่กำลังเผา
ไหม้ป่าต้นอ้อฉะนั้น.

ข้าพเจ้าได้ถือเอาดอกไม้ ๓ ดอก คือ
ดอกทานตะวัน ดอกกรรณิการ และดอกเทว-
คันธิมาบูชาพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐ.

เพราะอนุภาพของพระพุทธเจ้า ในขณะที่
นั้น ดอกไม้ทั้งสามดอกของข้าพเจ้า ได้ทำชั่ว
ขึ้นเบื้องบน เอาดอกลงเบื้องล่าง ทำเป็นดั่งร่ม
บังเงาให้พระศาสดา.

เพราะกรรมที่ข้าพเจ้า ได้กระทำมาดี
แล้วนั้น ประกอบกับที่ข้าพเจ้าตั้งเจตนาไว้ดี

เมื่อข้าพเจ้าจุติจากความเป็นมนุษย์แล้ว ก็ไปเกิด
ในดาวดึงส์.

วิมานของข้าพเจ้าในดาวดึงส์นั้น บุญ
กรรมได้สร้างให้เป็นอย่างดี มีชื่อปรากฏว่า
กัณณิการี สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์.

มียอดแหลม ๑,๐๐๐ ยอด มียอดเป็นโคม
๑๐๐ ยอดประดับด้วยธงสีเหลือง ประกอบด้วย
ป้อมหอคอยหนึ่งแสนป้อม สิ่งเหล่านี้มีปรากฏอยู่
ในวิมานของข้าพเจ้า.

แท่นนั่งสำเร็จด้วยแก้วผลึกก็มี สำเร็จ
ด้วยทอง ด้วยแก้วมณี และด้วยทับทิมก็มี ผู้นั่ง
ย่อมได้ตามปรารถนา.

ที่นอนมีราคามาก ประกอบด้วยชนิดที่
ยัดด้วยนุ่น แต่ละชายประดับด้วยครุฑนลัตว์
และประกอบด้วยหมอน.

ครั้นข้าพเจ้าจุติจากภพแล้ว ท่องเที่ยว
ไปสู่ภพเทวดา ข้าพเจ้าท่องเที่ยวไปตามปรารถนา
เป็นผู้มีหมู่เทวดาแวดล้อมแล้ว.

ข้าพเจ้า ดำรงอยู่ภายใต้ร่มดอกไม้
ดอกไม้ก้านอยู่เบื้องบนข้าพเจ้า กว้างโดยรอบ
หนึ่งร้อยโยชน์แวดล้อมด้วยดอกกัณณิการี.

นักดนตรี หกหมื่นคน บำรุงข้าพเจ้า
อยู่ ตลอดเวลาตั้งแต่เย็นถึงเช้า แวดล้อมข้าพเจ้า
อยู่เป็นประจำทั้งกลางคืนกลางวัน โดยไม่เกียจ
คร้าน.

ในทิวโลกนั้น ข้าพเจ้า ยินดีอยู่กับ
นางรำ นางร้อง นางประโคม นางนักดนตรี
เพลิดเพลินอยู่กับความยินดี บันเทิงอยู่กับความ
ใคร่ในกาม.

ในทิวโลกนั้น มิแต่รับประทาน และ
ดื่ม ในครั้งนั้น ข้าพเจ้าเพลิดเพลินอยู่ในไตรทศ
พร้อมไปด้วยหมู่นางสนมনারี ข้าพเจ้าเพลิดเพลิน
อยู่ในวิมานอันอุดม.

ข้าพเจ้าเสวยรัชสมบัติอยู่ ๕๐๐ ครั้ง และ
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๓๐๐ ครั้ง ส่วนที่
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ ไม่อาจจะนับ
ประมาณได้.

เมื่อข้าพเจ้าท่องเที่ยวอยู่ในระหว่างภพ
กับภพ ย่อมได้โลกสมบัติเป็นอันมาก ข้าพเจ้า
ไม่มีความบกพร่องในโลกสมบัติเป็นอันมาก นี้ เป็นผล
แห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

เมื่อข้าพเจ้าท่องเที่ยวอยู่ในภพ ก็ท่องเที่ยวอยู่ในภพทั้งสอง คือ ภพแห่งเทวดา และภพแห่งมนุษย์ ข้าพเจ้า ไม่รู้จักทุกดิอื่นเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

เมื่อข้าพเจ้าเกิด ก็เกิดในตระกูลทั้งสอง คือ ตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ ข้าพเจ้า ไม่รู้จักตระกูลต่ำเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า ได้รับยานช้าง ยานม้า ยานวอ อันไปได้รวดเร็ว ทั้งหมดนี้ นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า ได้รับหมูทาสี หมูทาส หมูสตรีผู้แต่งกายงดงาม ทั้งหมดนี้ นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้าได้รับผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าลินิน และผ้าฝ้าย ทั้งหมดนี้ นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า ได้รับผ้าไหม และผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอร่อยเลิศ ทั้งหมดนี้ นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า ได้รับคำบอกเล่าว่า เจริญท่านจงเถิดภิกษุทั้งหลาย เจริญท่านจงบริโภคลิขิตนี้ เจริญท่าน.

จงนอนบนที่นอนนี้ ทั้งหมดนี้ นี้เป็นผลแห่ง
การบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า ได้รับการบูชาในที่ทุกแห่ง
เกียรติยศของข้าพเจ้าฟุ้งขจรไป มีสหายมากใน
กาลทุกเมื่อ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีบริษัทไม่แตกแยก
ในกาลทุกเมื่อ ข้าพเจ้าเป็นผู้สูงสุดกว่าหมู่ญาติ
นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้าไม่รู้จักความหนาว ความร้อน
ไม่มีความเร่าร้อน อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีทุกข์ทางจิต
ในหทัยเลย.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มีวรรณะ เพียงดั่งวรรณะ
แห่งทอง ทองเที่ยวไปในระหว่างภพกับภพ
ข้าพเจ้าไม่รู้จักความเป็นผู้มีวรรณะต่างออกไปเลย
นี้ เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า จุตจากเทวโลกแล้ว อันกุศล-
มูลชักจูงแล้ว ไปเกิดในนครดาวัตถิ ในตระกูล
มหาศาล ผู้มั่งคั่ง.

ครั้น ข้าพเจ้าละกามคุณ ๕ แล้ว บวช
ในความเป็นผู้ไม่มีเรื้อน ข้าพเจ้ามีอายุเพียง ๗
ขวบแต่ปีเกิด ได้บรรลुพระอรหัตแล้ว.

พระพุทธเจ้า ผู้มีพระจักขุ ทรงทราบ
คุณของข้าพเจ้าแล้ว ทรงอนุญาตการอุปสมบท

ข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก เป็นผู้ได้รับการบูชา

ผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า เป็นผู้ที่มีทิพยจักขุบริสุทธิ เป็นผู้
ผู้ฉลาดในสมาธิ เป็นผู้บรรลุถึงฝั่งแห่งอภิญา
นี้ เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า เป็นผู้บรรลุปฏิบัติสมาธิตาม
ลำดับแล้ว เป็นผู้ฉลาดในอิทธิบาท เป็นผู้บรรลุ
ถึงฝั่งในธรรมทั้งหลาย นี้ เป็นผลแห่งการบูชา
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ ข้าพเจ้าได้บูชาพระ-
พุทธเจ้าใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้าไม่รู้จักทุกคิ
เลย นี้ เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า.

ข้าพเจ้า เฝ้ากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว
ฯลฯ ข้าพเจ้าเป็น ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
พระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิบัติสมาธิ ๔ ฯลฯ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระอุตรเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุตรเถรอปทาน

๕๕๖. อรรถกถาสูตรเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านอุตตรสามเณร มีคำเริ่มต้นว่า สุเมโธ นาม สมพุทโธ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้ตั้งสมณญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธะ ท่านเป็นวิยาจรเที่ยวไปทางอากาศ. ก็โดยสมัยนั้น พระศาสดาประทับนั่งเปล่งพระพุทธรักษามีพระณะ ๖ ประการ ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่งระหว่างป่า เพื่อทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์ในที่นั้นนั่นแล. วิยาจรนั้น ไปทางอากาศ มองเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส ลงจากอากาศนำเอาดอกกรรณิการอันบริสุทธิ์สะอาดงามตา น้อมบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า ดอกไม้ทั้งหลายที่ตั้งอยู่โดยอาการดั่งนัตถอยู่เบื้องบนพระศาสดา. วิยาจรนั้น มีจิตเลื่อมใส โดยประมาณยิ่ง ในกาลต่อมา กระทำกาลละแล้ว บังเกิดในดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติ ดำรงอยู่ในดาวดึงส์นั้นจนตลอดอายุ จุตติจากภพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธุปปบาทกาลนี้ได้บังเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์มหาศาลในกรุงราชคฤห์. เขาได้มีชื่อว่า อุตตระ. เขาได้บรรลุนิติภาวะแล้ว ถึงความสำเร็จในวิชาของพราหมณ์แล้ว ด้วยชาติตระกูล ด้วยรูปสมบัติ ด้วยความรู้ ด้วยวัย และด้วยศีลจารวัตร เขาจึงได้รับความยกย่องจากชาวโลก.

วัสสการพราหมณ์ ตำแหน่งมหาอำมาตย์ประจำแคว้นมคธ ได้มองเห็นสมบัติอันนั้นของอุตตระนั้นแล้ว จึงมีความประสงค์ที่จะขกธิดาของตนมอบให้แก่เขา ได้ประกาศความประสงค์ของตนให้ทราบแล้ว. อุตตระนั้นปฏิเสธเรื่องผู้หญิง เพราะว่าเขาเป็นผู้มีอัธยาศัยเพื่อจะออกจากทุกข์ เข้าไปหาพระธรรมเสนาบดีเป็นประจำตามการอันสมควร ได้ฟังธรรมในสำนักของท่านแล้ว ได้มีศรัทธาบรรพชาแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวัตรปฏิบัติ บำรุงพระเถระเป็นประจำ.

ก็โดยสมัยนั้น อาพาธอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่พระเถระ อุตตรสามเณร ประสงค์จะปรุงเภสัชถวายพระเถระ. รุ่งขึ้นเช้า จึงถือบาตรและจีวรออกจากวิหาร ในระหว่างหนทางได้วางบาตรไว้ใกล้สระน้ำแล้ว เข้าไปใกล้น้ำ ล้างหน้าอยู่. ครั้งนั้น โจรขุดอุโมงค์คนหนึ่ง ไปทำการลักขโมยมาแล้ว ถูกพวกตำรวจติดตามไล่จับ ออกจากเมืองโดยถนนใหญ่ เมื่อจะหนีไปได้ใส่ห่อรัตนชาติที่ตนถือมาลงในบาตรของสามเณรแล้ว จึงหนีไป. แม้สามเณร เข้าไปใกล้บาตรแล้ว. พวกตำรวจติดตามโจรไป มองเห็นห่อของในบาตรของสามเณรเข้าใจคิดว่า ผู้นี้ เป็นโจร, ผู้นี้ได้กระทำโจรกรรมแล้ว. ดังนี้แล้ว จึงผูกแขนสามเณรไว้หลัง นำไปแสดงแก่ท่านวัสสการพราหมณ์. ก็ในครั้งนั้น ท่านวัสสการพราหมณ์เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำพระราชสำนัก ย่อมตัดสินการตัดและการทำลายได้. ท่านวัสสการพราหมณ์กล่าวว่า ครั้งก่อน ท่านไม่เชื่อถ้อยคำเรา. ไปบวชในหมู่ผู้ประพฤตินอกกริตนอกรอยจากทางที่บริสุทธิ์ ดังนี้ ไม่ยอมชำระคดีให้ชาวสะเอาด ใคร

จะตัดสินใจอย่างเดียว โดยวิธีเอาหลาวเสียบเขาทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นแหละ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงแลเห็นว่าญาณของเขาแก่กล้าแล้ว จึงเสด็จไปยังสถานที่นั้น ทรงวางพระหัตถ์มีพระองคฺุเลียวเรียวอ่อนนุ่มคุดปุยนุ่นเหมือนตัดด้วยเปลวไฟ กล้ายทอธารทองคำสีแดงชาติหลังไหลออก เพราะมีพระหัตถ์และพระนาอันงดงามคุดสำเร็จด้วยแก้วมณีทำให้สันสะเทือนลงบนศีรษะของอูตตรสามเณรตรีว่า อูตตระ นี้เป็นผลกรรมในครั้งก่อนเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ เธอพึงอดกลั้นด้วยกำลังแห่งปัจเจกขณญาณแล้ว จึงทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่อชฺชาศัย. อูตตรสามเณร ได้รับปีติปราโมทย์อันโอฬาร เพราะเกิดความเลื่อมใสโสมนัสใจ ด้วยการสัมผัสพระหัตถ์ของพระศาสดา เช่นกับได้รับการรดด้วยน้ำอมฤต เริ่มยกจิตขึ้นสู่หนทางวิปัสสนาตามที่ตนได้สั่งสมมา เพราะญาณถึงความแก่กล้า และเพราะความไพเราะแห่งเทศนาของพระศาสดา จึงทำกิเลสทั้งปวงให้สิ้นไปได้ตามลำดับแห่งมรรค ในขณะที่นั้นนั่นเอง เป็นผู้ได้อภิญญา ๖. ก็ครั้งท่านเป็นผู้ได้อภิญญา ๖ แล้วได้อ่อนตนขึ้นจากหลาว ยืนอยู่ในอากาศ เพื่ออนุเคราะห์ผู้อื่น จึงแสดงปาฏิหาริย์แล้ว. มหาชนได้เกิดความอัศจรรย์ใจ. ในขณะนั้นนั่นเอง ผลของท่านก็หายสนิท. สามเณรนั้น ถูกพวกภิกษุถามว่า อาวุโส ได้รับทุกข์ถึงอย่างนั้น เธอยังสามารถเพื่อเจริญวิปัสสนาได้อย่างไร ดังนี้ จึงกล่าวว่า อาวุโส จะกล่าวไปทำไมถึงโทษในสงสารของพวกเรา, ก็สภาวะแห่งสังขารทั้งหลาย ผมเห็นได้ชัดเจนแล้ว ผมแม้จะเสวยทุกข์ถึงเช่นนั้น ก็ยังสามารถเพื่อบรรลุวิปัสสนาได้ และกล่าวอีกว่า ในชาติก่อนเวลาเป็น

เด็กหนุ่ม ผมถือหลาวไม้สะเคาไล่แมลงวัน เพราะอาศัยการเล่นจับสัตว์
เลียบหลาว จึงได้เสวยความทุกข์ถูกเสียบหลาว ตั้งหลายร้อยชาติอย่างนี้ ใน
ชาติสุดท้ายนี้ก็ยังได้รับทุกข์ถึงอย่างนี้แล.

ครั้นในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุรพกรรมได้ เกิดความโสมนัสใจ
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า สุเมโธ นาม สมุพฺบุโธ ดังนี้. ในคำนั้นข้าพเจ้าจักทำการอธิบาย
เฉพาะบทที่ยากเท่านั้น.

วิชาวโร จทา อาสี ความว่า เราได้เป็นผู้สามารถไปในอากาศได้
ด้วยวิชาที่สำเร็จมามีมนต์ภายนอกศาสนาเป็นต้น รักษาวิชานั้นไม่ให้เสื่อมไป
ด้วยการประพฤติเสมอ ด้วยอำนาจการบริหารรักษาไว้ จึงได้กำเนิดเกิดเป็น
วิทายธ. บทว่า อนฺตฺลิกฺขจโร อหิ ความว่า ชื่อว่า อันตลิกษะ เพราะ
กระทำการกำหนดเบื้องต้นและที่สุดได้, อีกความหมายหนึ่งชื่อว่า อันตลิกษะ
เพราะเป็นเหตุให้กำหนดแลดูเบื้องต้นและที่สุดได้. อธิบายว่า ในอากาศนั้น
ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอากาศเป็นประจำ. บทว่า ติสฺสุถํ สุกนตํ คยฺห ความว่า
หลาวอันคมกริบ คือ อาวุธชั้นยอด ได้แก่ หลาวที่ทำเป็นอย่างดี, อธิบาย
ว่า ข้าพเจ้าถือเอาอาวุธคือหลาวที่ทำอย่างดี สามารถที่จะทิ่มแทง ย่ำยี และ
ประหารสัตว์ได้ แล้วไปทางท้องฟ้า. คำที่เหลือทั้งหมดมีเนื้อความพอที่จะ
กำหนดรู้ได้โดยง่าย ด้วยวิธีประกอบตามเนื้อความ เพราะมีความหมายดังที่
ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล.

จบอรรถกถาอุตตรเถราปทาน

อปروطตฺรเถรปทาน ๗ (๕๕๗)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอปروطตฺรเถระ/H1

[๑๔๗] เมื่อพระพุทธเจ้า พระนามว่า
สิทธิชตตะ ผู้เป็นนาถะของโลก ผู้นำโลก นิพพาน
แล้ว ข้าพเจ้าประชุมกันระหว่างพวกญาติของ
ข้าพเจ้าแล้ว ได้ทำการบูชาพระธาตุ.

ในกัปที่ ๕๔ ข้าพเจ้า ได้บูชาพระธาตุ
ได้ไว้ เพราะกรรมนั้น ข้าพเจ้าไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระธาตุ.

ข้าพเจ้า เผากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว ฯลฯ
ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้า ได้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิปัตทา ๔ ฯลฯ คำสอนของพระพุทธเจ้า
ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระอุตฺตรเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอปروطตฺรเถรปทาน

๕๕๗. อรรถกถาปรอตุตตรเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระอุตตรเถระรูปอื่นอีก มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อนๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ
ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เป็นผู้
เลื่อมใสในพระศาสนา ประกาศตนเป็นอุบาสก. เมื่อพระศาสดาปรินิพพาน
แล้ว อุบาสกนั้น เรียกประชุมหมู่ญาติของตนรวบรวมเครื่องบูชาสักการะมาก
มายแล้ว ได้ทำการบูชาพระธาตุ. ด้วยบุญกรรมอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยว
ไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์
เมืองสาเกต มีชื่อว่า อุตตระ เจริญวัยแล้ว ไปเมืองสาวัตถีด้วยการงานบาง
อย่าง มองเห็นยมกปาฏิหาริย์ ที่พระศาสดาทรงกระทำแล้ว ณ โคนต้น
คันถามพพฤกษ์แล้วเลื่อมใส มีศรัทธาเจริญยิ่งขึ้นด้วยเทศนาภาพการามสูตร
อีกบรรพชาแล้ว ไปยังกรุงราชคฤห์กับพระศาสดา ได้อุปสมบทแล้ว เทียว
จาริกไปอย่างนั้นแล เริ่มเจริญวิปัสสนาไม่นานนักแลก็ได้อภิญญา ๖. ก็ท่าน
เป็นผู้ได้อภิญญา ๖ เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี จึงออกจาก
กรุงราชคฤห์ไปยังกรุงสาวัตถีเพื่ออุปัชฌาภพระพุทธรเจ้า ถูกพวกภิกษุถามว่า
อาวุโส กิจแห่งการบวช ท่านทำให้ถึงที่สุดได้แล้วหรือ จึงได้พยากรณ์ความ
เป็นพระอรหันต์แล้ว.

ที่ท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมฺหิ ดังนี้. คำนั้นทั้งหมด มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะข้าพเจ้าได้กล่าวความหมายไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาปรอตุตตรเถราปทาน

ภทฺทชិเถราปทานที่ ๘ (๕๕๘)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระภทฺทชิเถระ

[๑๔๘] ในครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้ลงสู่สระบัว ได้ถอนเหง้าบัว อันเป็นอาหารที่ช้างชอบเสพในสระนั้นขึ้นมาเพราะเหตุที่มีความหิว.

ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงไว้ซึ่งความสูงสุด ผู้กำลังเสด็จมาทางอากาศ.

ผ้าบังสุกุลจีวร ปลิวสะบัดอยู่ในครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้ยินเสียง ข้าพเจ้าจึงแหงนหน้าขึ้นมองดูเบื้องบน ได้เห็นพระพุทฺธเจ้า ผู้นายกของโลก.

ข้าพเจ้ายืนสงบอยู่ในที่นั้นนั้นแหละ ได้ทูลอาราธนาพระโลกนายกให้ทรงรับน้ำผึ้ง พร้อมกับเหง้าบัว น้ำนม เนยใส และเหง้าบัว.

พระพุทฺธเจ้า ผู้มีพระจักขุ ทรงรับภิกษาแล้ว เพื่อทรงอนุเคราะห์ข้าพเจ้า แต่นั้นพระ-

ศาสดาผู้มีพระกรุณา ผู้มีพระยศใหญ่ เสด็จลงมา
จากอากาศแล้ว.

พระพุทธเจ้า ผู้มีพระจักขุ จึงทรงรับ
ภิกษาของข้าพเจ้า เพื่อทรงอนุเคราะห์ข้าพเจ้า
ครั้งทรงรับแล้ว ได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่
ข้าพเจ้าว่า

ท่านผู้มีบุญใหญ่ ท่านจงมีความสุข คติ
จงสำเร็จแก่ท่าน ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายแหงำ-
บัวนี้ ท่านจงได้สุขอันไพบูรณ์เถิด.

พระสัมพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ
ครั้งตรัสพระดำรัสนี้แล้ว พระสัมพุทธเจ้า ได้
นำภิกษาไปทางอากาศ พระพุทธชินเจ้า ได้เสด็จ
ไปทางอากาศแล้ว.

แต่นั้น ข้าพเจ้า ถือเอาแหงำบัวกลับไป
ยังอาศรมของข้าพเจ้า ได้แขวนพวงแหงำบัวไว้ที่
ต้นไม้แล้ว ระลึกถึงทานของข้าพเจ้า.

ครั้งนั้น ลมพายุใหญ่ ก็เกิดขึ้น ไฟป่า
ก็ไหม้ป่า อากาศ ก็กำเริบคะนองยิ่ง และใน
ขณะนั้น ไฟก็ผ่าลงมา.

ครั้งนั้น อสุนีบาตตกบนศีรษะข้าพเจ้า
จนล้มลง ในขณะนั้น ข้าพเจ้านั่งสงบอยู่ ข้าพเจ้า
ได้ทำกาละแล้วในที่นั้น.

ข้าพเจ้าระลึกถึงบุญกรรมแล้ว ไปอุปบัติ
ยังดุสิต ข้าพเจ้าละทิ้งซากร่างกายไว้ แต่ข้าพเจ้า
ไปรำเรงยินดีอยู่ในเทวโลก.

สตรี ๘๖,๐๐๐ นาง ประดับตกแต่งร่างกาย
งาม คอยบำรุงรับใช้ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น อัน
นี้เป็นผลแห่งการถวายเหง้าบัว.

ครั้งกลับมาสู่กำเนิดมนุษย์ แต่ละคร้ง
ข้าพเจ้ามีแต่ความสุข โภคะทั้งหลายของข้าพเจ้า
ไม่บกพร่องเลย นี่เป็นผลของการถวายเหง้าบัว.

ข้าพเจ้าผู้อันกรรมนั้นและเทพแห่งเทพ
ผู้คงที่อนุเคราะห์แล้ว เพราะเป็นผู้สิ้นอาสวะทั้ง
ปวงแล้ว บัดนี้ภพใหม่นี้ได้มีแล้ว.

ในภพที่หนึ่งแสนแต่ภพนี้ ในครั้งนั้น
ข้าพเจ้าได้ถวายเหง้าบัวใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้า
ไม่รู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวาย
เหง้าบัว.

ข้าพเจ้าได้เผากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว ฯลฯ
ข้าพเจ้า เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้า ได้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิบัติสัมภีธา ๔ ฯลฯ คำสอนของพระ-

พุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระภัททชัเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภัททชัเถรอปทาน

๕๕๘. อรรถกถาภัททชัเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระภัททชัเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า โอคยหาหิ
โปกขรณั ฉัฉนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว จบการศึกษาในศิลปะวิชาการของหมู่
พราหมณ์ ละกามบวชเป็นพระคาส สร้างอาศรมอยู่ในป่า วันหนึ่งเห็น
พระศาสดาเสด็จมาทางอากาศ มีใจเลื่อมใส ได้ยื่นประคองอัญชลี. พระศาสดา
ทรงเห็นอริยาศัยของเขา จึงเสด็จลงจากอากาศ. ก็เขาได้น้อมน้ำผึ้ง เหง้าบัว
เนยใสและนมสดเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสด็จลงแล้ว พระผู้มี
พระภาคเจ้า ทรงอนุเคราะห์เขาจึงทรงรับสิ่งของนั้นแล้ว ทรงกระทำอนุโมทนา
เสด็จหลีกไป. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ดำรงอยู่
ในสวรรค์ชั้นนั้นจนตลอดอายุแล้ว จุตจากอภัพพานั้น ท่องเที่ยวไปมาใน

เฉพาะแต่สุคติภพอย่างเดียวนั้น ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เขาเป็นเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากมาย ได้นิมนต์ให้ภิกษุ ๑ ล้าน ๘ แสน รูป ใช้สอยนุ่งห่มผ้าไตรจีวรแล้ว.

เขาได้ทำกุศลไว้เป็นอันมากอย่างนั้นแล้ว ก็ได้บังเกิดในเทวโลก. เขาคำรงอยู่ในเทวโลกนั้นจนตลอดอายุแล้ว ก็เคลื่อนจากเทวโลกนั้น ได้บังเกิดในมนุษยโลก ในโลกที่ว่างเปล่าจากพระพุทธรเจ้า ได้บำรุงพระปัจเจก-พุทธรเจ้า ๕๐๐ องค์ ด้วยปัจจัย ๔ แล้ว จุตติจากอรรถภาพนั้น ได้บังเกิดในราชตระกูล เมื่อจะพร่ำสอนความเป็นพระราชา ได้บำรุงบุตรของตนผู้บรรลุประปัจเจกโพธิญาณอยู่แล้ว ถือเอาพระชาติของท่านผู้ปรินิพพานแล้ว สร้างเป็นเจดีย์บูชาแล้ว. เขาได้บำเพ็ญบุญเหล่านั้นไว้ในภพนั้นอย่างนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดเป็นลูกชายคนเดียวของภักทียเศรษฐี ผู้มีทรัพย์สมบัติมากถึง ๘๐ โกฎิ ในภักทียนคร. เขาได้มีชื่อว่า **ภักทชิ**. ทราบว่า อิศริยสมบัติ โภคสมบัติ และบริวารสมบัติของเรา ได้มีในภพสุดท้าย คล้ายกับของพระโพธิสัตว์ฉะนั้น .

ในคราวนั้น พระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี เพื่อจะทรงทำการสงเคราะห์ภักทชิกุมาร จึงพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จไปยังภักทียนครประทับอยู่ในชาติวัน ทรงคอยเวลาให้ญาณของเขาแก่กล้าเสียก่อน. แม้ภักทชิกุมารนั้น ก็นั่งอยู่บนปราสาทเปิดสี่หับญชรมองดู เห็นมหาชนกำลังเดินไปฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถามว่า มหาชนนี้ กำลังไปไหนกัน ดังนี้. ครั้นทราบเหตุอันนั้นแล้ว แม้นตนเอง พร้อมด้วยบริวารหมู่ใหญ่ก็ไปสำนักของพระศาสดา ฟังธรรม ทั้งที่ประดับประดาไปด้วยอาภรณ์พร้อมสรรพ ทำกิเลสทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุประอรหัต, ก็เมื่อท่าน

ได้บรรลुพระอรหัตแล้ว พระศาสดาคัดเตือนท่านภททิยเศรษฐีว่า ลูกชายของท่าน ประดับประดาด้วยเครื่องอลังการ ฟังธรรม ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว. บุตรของท่านสมควรเพื่อจะได้บวชเสียเดี๋ยวนี้แหละ, ถ้าจักไม่บวช, ก็จักปรินิพพานแน่. เศรษฐีกราบทูลว่า บุตรของข้าพระองค์ยังเป็นคนหนุ่มแน่นอยู่ กิจด้วยการปรินิพพานจะมีไม่ได้ ขอพระองค์จงให้เขาบวชเถิด. พระศาสดาทรงให้เขาได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ประทับอยู่ในที่นั้นได้ ๗ วันแล้ว ก็เสด็จไปถึงโกฏิกาม. ก็หมู่บ้านนั้น ได้ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา. ก็ชาวบ้านโกฏิกาม ได้ยังมหาทานให้เป็นไปแก่หมู่ภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุข. พระภททิยเถระ ไปยังนอกหมู่บ้าน เพื่อปรารภจะให้พระศาสดาทรงอนุโมทนาเสียก่อน ด้วยคิดว่า ในเวลาที่พระศาสดาเสด็จมาใกล้หนทางฝั่งแม่น้ำคงคา จึงจักออกไปดังนี้ ทำการกำหนดเวลาแล้ว ก็นั่งเข้าสมาบัติ ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง. แม้เมื่อพระมหาเถระทั้งหลาย จะมาก็ไม่ยอมลุกขึ้น ต่อเมื่อถึงเวลาที่พระศาสดาเสด็จมาแล้วเท่านั้น จึงลุกขึ้น. พวกภิกษุผู้เป็นปุถุชน ก็พากันเพ่งโทษว่า ภิกษุรูปนี้บวชมายังไม่ทันไรเลย, ก็กลายเป็นผู้แข็งกระด้าง ไม่ยอมลุกขึ้นในเวลาที่พระมหาเถระทั้งหลายมาถึง.

ชาวบ้านโกฏิกาม ได้พากันผูกเรือแพเป็นอันมากเพื่อพระศาสดาและภิกษุสงฆ์. พระศาสดา ทรงพระดำริว่า เราจะประกาศถึงอานุภาพของพระภททิย แล้วจึงประทับยืนบนเรือ ตรัสถามว่า ภททิย ไปไหน พระภททิยเถระกราบทูลว่า พระเจ้าข้า แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้ว ได้ยืนประคองอัญชลี. พระศาสดาตรัสว่า ภททิย มานีซี, เธอจงขึ้นเรือลำเดียวกันกับเราเถอะ. พระภททินั้น จึงเหาะขึ้นแล้ว ได้ยืนในเรือลำที่พระศาสดาประทับอยู่แล้ว. ในเวลาที่เรือแล่นไปในท่ามกลางแม่น้ำคงคา พระศาสดาตรัสว่า ภททิย ในเวลาที่เธอเป็นพระเจ้ามหาปนาทะ รัตนปราสาท

จมลงในที่ไหนเล่า? พระเถระกราบทูลว่า จมลงในที่ตรงนี้ พระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่า ภัททชิ ถ้าเช่นนั้น เธอจงตัดความสงสัยของเพื่อนสหพหุ- จารีทั้งหลายเสียเถอะ. ในขณะนั้น พระเถระ จึงถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ไปด้วยกำลังแห่งฤทธิ์แล้ว เอระหว่างนั้นทำคิบบยอดปราสาท ถือปราสาทอัน ใหญ่ประมาณ ๒๕ โยชน์ไว้ เหาะไปในอากาศ, ก็เมื่อเหาะไป ได้ยกขึ้นสูง ถึง ๕๐ โยชน์. ลำดับนั้น พวกญาติของท่านในภพก่อน ซึ่งได้เกิดเป็นปลา เต่าและกบ ด้วยความโลภในปราสาท เมื่อปราสาทนั้น ถูกยกลอยไป ก็พากันล้มตกลงไปมา. พระศาสดา ทรงเห็นสัตว์เหล่านั้นล้มกลิ้งเช่นนั้นแล้ว จึง ตรัสว่า ภัททชิ พวกญาติของเธอกำลังลำบากนะ. พระเถระเชื่อพระดำรัส ของพระศาสดา จึงปล่อยปราสาทแล้ว. ปราสาทก็คงตั้งสถิตอยู่ตามเดิมนั้นแล. พระศาสดา เสด็จถึงฝั่งแล้ว ถูกพวกภิกษุทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปราสาทหลังนี้ อันพระภัททชิเถระ ให้จมลงเมื่อไร แล้วจึงตรัสมหาปนาท- ชาติก ทำชนหมู่มากให้ได้ค้ำน้ำอมตะ. คือธรรมะ.

ส่วนพระเถระ บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญสมภารในกาล ก่อนแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยประพฤติ มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า โอคฺยุหาหิ โปกฺขรณิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอคฺยุหาหิ โปกฺขรณิ ความว่า ข้าพเจ้าหยั่งลง ดำลง เข้าไปหยั่งลงไปสู่ชลาสัยอันได้นามว่า โบกฺขรณิ เพราะเขาขุดหวังน้ำ ใหญ่และกว้างมากมาย คือ เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปยังสระโบกฺขรณินั้นเพื่อของกิน และของเคี้ยวแล้วเก็บเอาเหง้าบัวและรากบุญฑริกขึ้นมา. คำที่เหลือมีเนื้อความ พอที่จะกำหนดได้โดยง่าย ตามลำดับแห่งเนื้อความ เพราะข้าพเจ้าได้กล่าว เนื้อความไว้แล้วในหนหลัง และเพราะมีเนื้อความง่ายทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาภัททชิเถราปทาน

สิวกเถรอปทานที่ ๕ (๕๕๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสิวกเถระ

[๑๔๕] ข้าพเจ้า ได้เห็นบาตรของพระ-
วิปัสสีพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้กำลังเสด็จ
ไป เพื่อแสวงหาบิณฑชะ วางเปล่า จึงถวายขนม
กুমมาสจนเต็ม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ในครั้งนั้น ข้าพเจ้า
ได้ถวายภิกษาใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้าไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลของการถวายขนมกুমมาส.

ข้าพเจ้าผากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว ฯลฯ

ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน

ของพระพุทธรเจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระสิวกเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสิวกเถรอปทาน

๕๕๕. อรรถกถาสิวกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระสิวกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า **เอสนาย จรนุตตส** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว วันหนึ่งเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส รับบาตรมาบรรจุขนมกุมมาสจนเต็มแล้วจึงได้ถวาย ด้วยบุญกรรมอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลของพราหมณ์ในกรุงราชคฤห์ เขาได้มีชื่อว่า **สิวกะ** เขาเจริญวัยแล้ว จบการศึกษาในวิชาและศิลปะทั้งหลายแล้ว เพราะค่าที่ตนมีอชยาศัยใคร่จะออกบวช จึงละกำมบวชเป็นพระดาบสท่องเที่ยวจาริกไป ได้เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว บำเพ็ญวิปัสสนา ไม่นานเท่าไรนัก ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านครั้งได้บรรลุพระอรหัตแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **เอสนาย จรนุตตส** ดังนี้. คำนั้นทั้งหมด บัณฑิตพอที่จะกำหนดรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาสิวกเถรอปทาน

อุปวาณ^๑เถราปทานที่ ๑๐ (๕๖๑)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุปวาณเถระ

[๑๕๐] พระชินเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ
ผู้ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง ผู้รุ่งโรจน์แล้ว
เสมือนกองเพลิงที่ถูกโพลงฉะนั้น พระสัมพุทธ-
เจ้าปรินิพพานแล้ว.

มหาชน มาประหุ่หมกันแล้ว บุษยา
พระตถาคต กระทำจิตกาธารให้ดีแล้ว ยก
พระสรีระขึ้นสู่จิตกาธารแล้ว.

กระทำสรีรกิจแล้ว รวบรวมพระชาติไว้
ในที่นั้น มนุษย์และเทวดาทั้งสิ้นเหล่านั้น ได้
กระทำพระสถูปพระพุทธรเจ้าแล้ว.

พระสถูปนั้นชั้นหนึ่ง สำเร็จด้วยทอง
ชั้นที่สอง สำเร็จด้วยแก้วมณี ชั้นที่สาม สำเร็จ
ด้วยเงิน ชั้นที่สี่ สำเร็จด้วยแก้วผลึก.

ที่พระสถูปชั้นที่ห้านั้นแล สำเร็จด้วย
แก้วทับทิมล้วน ชั้นที่หก สำเร็จด้วยแก้วลาย
ทั่วทั้งองค์ตลอดถึงยอด สำเร็จด้วยรัตนะ

ทางเท้า สำเร็จด้วยแก้วมณี แทนบุษยา
สำเร็จด้วยรัตนะ พระสถูปทั้งองค์ สำเร็จด้วยทอง
สูงหนึ่งโยชน์.

๑. ในบาลีที่นิกายเล่มที่ ๑๐ ข้อ ๑๓๐ ว่า อุปวาณเถระ.

เทวดาทั้งหลายมาประชุมกัน ณ ที่นั้น
ร่วมปรึกษากันในครั้งนั้นว่า แม้พวกเราจักพากัน
เสริมแต่งพระสถูปของพระโลกนาถเจ้า ผู้คงที่
บ้าง.

พระชาติผู้มีได้ระจัดกระจาย พระสรีระ
ชาติเป็นก่อนเดียว พวกเราจะเสริมแต่งหุ้ม
พระพุทธรูปนี้.

เทวดาทั้งหลาย ได้เสริมแต่งพระสถูป
ให้สูงขึ้นอีกหนึ่งโยชน์ ประกอบด้วยรัตนะ ๘
ประการ เพราะฉะนั้น พระสถูปจึงสูงเป็นสอง
โยชน์ พระสถูปนั้น สูงขึ้นไปในหมอก.

พวกนาคทั้งหลายมาประชุมกัน ณ ที่นั้น
ร่วมปรึกษากันในครั้งนั้นว่า มนุษย์และเทวดา
ทั้งหลายเหล่านั้นได้สร้างพระพุทธรูปกันแล้ว

พวกเราอย่าได้เป็นผู้ประมาทเลย เพราะ
พวกมนุษย์และเทวดา เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
แม้พวกเราจักเสริมแต่งพระสถูปของพระโลก-
นาถเจ้า ผู้คงที่บ้าง.

พวกนาคได้ประชุมกันแล้ว ได้หุ้มห่อ
พระสถูป ด้วยแก้วอินทนิล แก้วมหาอินทนิล
และแก้วโชติรส.

องค์พระพุทธเจดีย์ ได้สำเร็จด้วยแก้ว
มณีตลอดทั้งองค์ เพิ่มความสูงขึ้นไปสามโยชน์
ในครั้งนั้นได้กระทำที่นั่นให้สว่างแล้ว.

พวกครุฑ มาประชุมกันแล้ว ร่วม
ปรึกษากันในครั้งนั้นว่า มนุษย์ เทวดา และนาค
เหล่านั้นได้พากันกระทำพุทธบูชาแล้ว.

พวกเรา อย่าได้ประมาทเลย พวก
มนุษย์ เทวดา และนาค เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
แม้พวกเรา ก็จักเสริมแต่งพระสถูปของพระ-
โลกนาถเจ้า ผู้คงที่บ้าง.

พวกครุฑเหล่านั้น ได้กระทำการหุ้มห่อ
พระสถูป ให้สำเร็จด้วยแก้วมณีทั้งองค์ แม้พวก
ครุฑเหล่านั้น ได้เสริมแต่งพระพุทธเจดีย์ให้สูง
ขึ้นอีกหนึ่งโยชน์.

พระพุทธสถูปจึงสูงขึ้นเป็นสี่โยชน์
รุ่งโรจน์ยิ่ง สว่างแจ้งไปทุกทิศ แสงสว่างพวย-
พุ่งขึ้นสูง สว่างเหมือนดวงอาทิตย์ฉะนั้น.

พวกกุมภภัณฑ์ มาประชุมกันแล้ว ร่วม
ปรึกษากันในครั้งนั้นเหมือนอย่างที่มีมนุษย์ เทวดา
นาค และครุฑปรึกษากันฉะนั้น

พวกเขาเหล่านั้น ต่างพากันกระทำ
พระสถูปอันอุดม ของพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐ

แล้ว พวกเราอย่าเป็นผู้ประมาทเลย พวกมนุษย์
และเทวดาเป็นต้น เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว.

แม้พวกเรา ก็จักเสริมแต่งพระสถูปของ
พระโลกนาถเจ้า ผู้คงที่บ้าง พวกเราจักเสริมแต่ง
พระพุทธรเจดีย์ให้สูงขึ้นไปด้วยรัศนะ.

แม้พวกเขาเหล่านั้น ก็ได้เสริมแต่ง
พระพุทธรเจดีย์ให้สูงขึ้นไปหนึ่งโยชน์ ครั้งนั้น
พระสถูปจึงสูงห้าโยชน์ ส่องแสงสว่างอยู่

พวกยักษ์ ได้มาในที่นั้นแล้ว ต่างประชุม
ปรึกษากันในครั้งนั้นว่า พวกมนุษย์ เทวดา นาค
ครุฑ และกุมภภัณฑ์ ได้เสริมแต่งพระสถูปแล้ว.

พวกเขาเหล่านั้น ต่างได้กระทำพระ-
สถูปอันอุดมของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐแล้ว
พวกเรา อย่าได้เป็นผู้ประมาทเลย พวกมนุษย์
และเทวดาเป็นต้นเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว.

แม้พวกเรา ก็จักเสริมแต่งพระสถูปของ
พระโลกนาถเจ้า ผู้คงที่บ้าง พวกเราจักเสริม
แต่งพระพุทธรเจดีย์ ด้วยแก้วผลึก.

แม้พวกเขา (ยักษ์) เหล่านั้น ได้
เสริมแต่งพระพุทธรเจดีย์ให้สูงขึ้นหนึ่งโยชน์ ใน
ครั้งนั้น พระสงฆ์จึงสูงเป็นหกโยชน์ ส่องสว่าง
อยู่.

พวกคนธรรพ์ได้มาประชุมกันแล้ว ได้
ประชุมปรึกษากันในครั้งนั้นว่า พวกมนุษย์
เทวดา นาค กุมภภัณฑ์ และครุฑ ได้กระทำกัน
แล้วอย่างนั้น

พวกเขาทั้งหมดได้กระทำพระพุทธรูป
แล้ว พวกเราในที่นี้ยังมีได้กระทำ แม้พวกเรา
ก็จักกระทำพระสถูปของพระโลกนาถเจ้า ผู้คงที่
บ้าง.

ในครั้งนั้น พวกคนธรรพ์ ได้กระทำที่
บูชา ๗ ที่ กระทำธง และฉัตรแต่งเสริมพระสถูป
ให้สำเร็จด้วยทองคำทั้งองค์.

ในครั้งนั้น พระสถูปสูงได้เจ็ดโยชน์
ส่องแสงสว่างอยู่ จนไม่ปรากฏว่า เป็นกลางคืน
หรือกลางวัน โลกคงมีแต่แสงสว่างตลอดกาล.

แสงสว่างของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และ
ดวงดาวทั้งหลาย ไม่ครอบงำแสงสว่างพระ-
สถูปนั้นได้ แสงสว่างนั้น สว่างแผ่ไปถึงระยะ
หนึ่งร้อยโยชน์โดยรอบ จนแม้ประทับ ก็ไม่สว่าง

ในกาลนั้น มนุษย์บางพวกบูชาพระสถูป
อยู่ ทั้งที่นั้นมนุษย์เหล่านั้น ก็ได้ขึ้นสู่พระสถูป
มนุษย์เหล่านั้น ก็เสมือนขึ้นไปอยู่สูงในท้องฟ้า
ฉะนั้น.

ยักษ มีนามว่า อภิสมมต ยืนอยู่กับ
พวกเทวดา ได้ยกธงและพวงดอกไม้ขึ้นสูงยิ่ง.
ชนเหล่านั้น มิได้เห็นยักษนั้น เมื่อเดิน
ไป ก็เห็นพวงดอกไม้ เมื่อเห็นพวงดอกไม้ ก็
เดินไปอยู่อย่างนั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมไป
สู่สุคติ.

มนุษย์เหล่าใด ประพฤติชอบในปาพจน์
และเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มนุษย์เหล่านั้น
ใครจะเห็นปาฏิหาริย์ จึงบูชาพระสถูป.

ครั้งเมื่อข้าพเจ้าเกิดเป็นคนรับจ้าง อา-
ศัยอยู่ในพระนครหังสวดี เห็นชนรื่นเริงยินดี
แล้วจึงคิดอย่างนี้ว่า

ก็ชนเหล่านี้ ยินดีแล้ว ย่อมไม่อึดต่อ
การบุญที่ควรกระทำ อันปรากฏในพระสถูป บรรจุ
พระธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้สูงสุดพระองค์
นั้น.

แม้ข้าพเจ้าจักกระทำบุญ ข้าพเจ้าจัก
เป็นทนายาในธรรมของพระโลกนาถเจ้า ผู้คงที่
พระองค์นั้น ในอนาคตกาลบ้าง.

ข้าพเจ้าจักทำความสะอาด ด้วยการเช็ด
ล้างพระสถูป ยกธงแผ่นผ้าของข้าพเจ้าขึ้นให้สูง
ผูกธงที่ปลายไม้ไผ่แล้วยกขึ้น.

ข้าพเจ้ายืนประคองอยู่ชงอยู่ ชงของข้าพเจ้า

ถูกยกสูงขึ้นไปในอัมพร ข้าพเจ้า เห็นชงถูกลม
ปลิวสะบัดแล้ว ข้าพเจ้ามีความยินดีเกิดขึ้นแล้ว

ข้าพเจ้ากระทำจิตให้เลื่อมใสในพระสอุป
นั้น จึงเข้าไปหาพระสมณะ ถวายอภิวัตพระภิกษุ
นั้น ถวายถึงวิบากในการถวายชง

พระภิกษุนั้น มีความยินดี กล่าวกับ
ข้าพเจ้า คือกล่าวถึงวิบากของการถวายชงนั้น ยัง
ความปิติให้เกิดแก่ข้าพเจ้า ตลอดกาลทั้งปวง.

กองทหารช้าง กองทหารม้า กองทหาร
รถ กองทหารเดินเท้า และจตุรงค์เสนาแวดล้อม
เขาอยู่เป็นประจำ นี่เป็นผลแห่งการถวายชง.

นักดนตรีหกหมื่นคน กับกลองที่ประดับ
แล้ว แวดล้อมเขาอยู่เป็นประจำ นี่เป็นผลแห่ง
การถวายชง.

สตรีผู้ประดับตกแต่งแล้ว ๘๖,๐๐๐ นาง
ประดับตกแต่งด้วยเครื่องผ้าอาภรณ์อันวิจิตร
ประดับประดาด้วยแก้วมณีและตุ้มหู.

มีปากงาม เจริญด้วยความยิ้มแย้ม ออก
ฝั่งตะโพกผาย ทรวดทรงองค์เวยกลมกลึง แวด-
ล้อมเขาอยู่เป็นประจำ นี่เป็นผลของการถวายชง.

ท่านจักยินดีในทวโลก ตลอดเวลาสาม-
หมื่นกัป จักเป็นจอมเทวดา ๘๐ ครั้ง จักเสวย
เทวรัชสมบัติ.

จักเป็นพระราชา ๑,๐๐๐ ครั้ง และจักเป็น
พระเจ้าจักพรรดิ ๑,๐๐๐ ครั้ง จักเป็นพระเจ้า
ประเทศราช ผู้ไพบูลย์โดยประมาณนับมิได้.

ในกัปที่หนึ่งแสน พระมหานุรุชจักทรง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช มีพระนามตาม
พระโคตรว่า โคตมะ จักทรงเป็นพระศาสดาใน
โลก.

ครั้นจุติจากทวโลกแล้ว อัญชลตัก-
เตือนแล้ว อัญบุญกรรมให้ระลึกได้แล้ว จักเกิด
เป็นพราหมณ์.

ท่านจักทอดทิ้งโลกสมบัติจำนวน ๘๐
โกฏิ ทาสและกรรมกรเป็นจำนวนมาก จักบวช
ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนาม
ว่า โคตมะ.

ท่านจักกราบทูลพระสัมพุทธเจ้า พระ-
นามว่า โคตมะ ผู้ประเสริฐในสักกวงศ์ให้ทรง
ยินดี ด้วยชื่อว่า อุปวานะ จักเป็นสาวกของ
พระศาสดา.

กรรมที่ข้าพเจ้ากระทำไว้ในแสนกัปป จัก

ให้ผลแก่ข้าพเจ้าในกัปปนี้ ข้าพเจ้าได้หลุดพ้นแล้ว

จากแรงเสียดแทงของกิเลสเพียงดังลูกศร ข้าพ-
เจ้าเผากิเลสทั้งหลายสิ้นแล้ว.

ธงทั้งหลาย ได้ชักขึ้นเพื่อข้าพเจ้า ได้

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สงบ ผู้ปกครองทวีป

ทั้ง ๔ โดยรอบสามโยชน์ ในกาลทุกเมื่อ.

แต่ในกัปปที่แสนในกาลนั้น ข้าพเจ้า ได้

กระทำการมโदिไว้ ด้วยกรรมนั้น ข้าพเจ้าไม่รู้

จักทุกคิดเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายธง.

กิเลสทั้งหลาย ข้าพเจ้า ได้เผาทิ้งไปสิ้นแล้ว

ฯลฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล ฯลฯ คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิสัมมกิทา ฯลฯ คำสอนของพระ-

พุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบวาท่านพระอุปวานเถระ ได้กล่าว

คาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุปวานเถรอปทาน

๕๖๐. อรรถกถาอุปวานเถราปทาน^๑

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

เรื่องราวของท่านพระอุปวาณเถระ อันคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตโร**
นาม ชิน ดังนี้.

ได้ทราบว่า พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระ-
พุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็น
อันมากในภพนั้น ๆ เพราะอุกกรรมบางอย่างมาตัดรอน ในกาลแห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ เขาจึงได้มาบังเกิดในตระกูลคนยากจน
บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้เก็บเอาพระธาตุ
ของพระองค์ไว้แล้ว เมื่อพวกมนุษย์ เทวดา นาคราช ครุฑ ยักษ์ กุมภัณฑ์
และคนธรรพ์ พวกกันสร้างสถูปประมาณ ๗ โยชน์ อันสำเร็จล้วนด้วยรัตน
๗ ประการ ได้เอาผ้าอุตตราสงค์อันขาวสะอาดของคนทำเป็นธงผูกติดปลาย
ไม้ไผ่แล้ว ได้ทำการบูชา ณ ที่สถูปนั้น เสนาบดียักษ์ ชื่อว่า อภิสัมมตกะ
ถือเอาธงนั้น ได้ตั้งพวกเทวดาไว้เพื่อรักษาเครื่องบูชาที่พระเจดีย์แล้ว เป็นผู้
ไม่ปรากฏกาย ทรงตัวอยู่ในอากาศ ได้ทำประทักษิณพระเจดีย์ ๓ รอบ. ด้วย
บุญกรรมอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธปรุ-
บาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี ได้มีชื่อว่า อุปวาณะ
เจริญวัยแล้ว ได้มองเห็นพุทธานุภาพในการรับพระเชตะวัน ได้มีศรัทธา บวช
แล้ว บำเพ็ญวิปัสสนา ได้อภิญญา ๖ แล้ว. ก็โดยสมัยนั้น อาพาธเกี่ยวข้องกับ
โรคลมได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พราหมณ์ ชื่อว่า เทวหิตะ
ผู้เป็นสหายนครุหัสถ์ของพระเถระ อยู่ประจำในกรุงสาวัตถี. เขาได้พิจารณา

๑. บาลีเป็นอุปวาณเถระ

พระเถระไว้ด้วยปัจจัย ๔. ลำดับนั้น ท่านพระอุปัชฌาย์นุ่งห่มแล้ว ถือบาตร และจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของพราหมณ์นั้นแล้ว. พราหมณ์ทราบ ว่า พระเถระ เห็นจักมาด้วยประโยชน์อะไรสักอย่างเป็นแน่ จึงพูดว่า พระคุณเจ้า ต้องการอะไร ก็พูดมาเถอะขอรับ. พระเถระเมื่อจะบอกถึงความประสงค์แก่พราหมณ์นั้น จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

พราหมณ์เอ๋ย ! พระสุคตมุนีเจ้า ผู้เป็น
อรหันต์ในโลก ถูกโรคลมเข้าเบียดเบียน ถ้า
ท่านมีน้ำอุนจงถวายแด่พระมุนีเจ้าเถิด การบูชา
แล้วแก่ผู้ควรบูชา การสักการะแล้วแก่ผู้ควร
สักการะ การนอบน้อมแล้วแก่ผู้ควรนอบน้อม
พระองค์นั้น.

เนื้อความแห่งบาทกถานั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด อันพวกเทวดามีท้าวสักกะเป็นต้น และอันพวกพรหมมีท้าวมหาพรหมเป็นต้น ได้บูชาแล้วแก่ผู้ควรบูชาในโลกนี้, ผู้อันพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าโกศลเป็นต้น ทรงกระทำสักการะแล้ว แก่ผู้ควรสักการะ, ผู้อันพระจินาสพผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่จนอบน้อมแล้ว แก่ผู้ควรนอบน้อม, ทรงเป็นพระอรหันต์ เพราะไกลจากกิเลสทั้งหลายเป็นต้น, ทรงเป็นผู้เสด็จไปได้ เพราะเสด็จไปได้ อย่างงดงามเป็นต้น ทรงเป็นพระสัพพัญญู เป็นพระมุนี คือพระศาสดาของพวกเรา ซึ่งทรงเป็นเทวดายิ่งกว่าเทวดา ทรงเป็นท้าวสักกายิ่งกว่าท้าวสักกะ ทรงเป็นท้าวมหาพรหมยิ่งกว่าพวกพรหม, บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ถูกโรคลม มีลมเป็นเหตุ เกิดการกระสับกระส่ายเพราะลมเป็นเหตุ

ทรงกลายเป็นผู้อาพาธ. คุณก่อนพราหมณ์ ถ้าท่านมีน้ำอุ่น, เราปรารถนาจะนำน้ำอุ่นนั้นไปเพื่อระงับอาพาธเนื่องด้วยโรคลมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ดังนี้.

พราหมณ์ ได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงได้น้อมเกดชำระงับโรคลม อันพอเหมาะกับน้ำอุ่นนั้นเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. ก็โรคของพระศาสดา ได้ระงับแล้วด้วยเกดเช่นนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว แก่พราหมณ์นั้น.

ลำดับนั้น ท่านพระอุปัชฌายะ ได้ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ในกาลต่อมา เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงได้กล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตโร** นาม **ชิโน** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปทุมุตตโร** เป็นต้น มีเนื้อความตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นนั้นแล. บทว่า **มหาชนา สมากมม** ความว่า ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น ได้รวมกันเป็นกลุ่ม. บทว่า **จิตก กตุวา** เธอมีความว่า ชนทั้งหลายได้ทำจิตกาธาน ด้วยหมู่ไม้จันทน์สูงตั้งโยชน์ แล้วยกพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าขึ้นวางบนจิตกาธานนั้น. บทว่า **สรีริกัจฉิ กตุวาน** ความว่า การทำกิจคือการเผาด้วยไฟ คือ การจุดไฟ. บทว่า **ชงฺฆา มณฺเฑยา อาสิ** ความว่า ทางเท้า ไปที่สถูปอันพวกมนุษย์สร้างขึ้นไว้ คือ สร้างทำด้วยแก้วมณี ได้แก่ ทำสถานที่นั้นด้วยแก้วอินทนิล เพื่อนำดอกไม้ไป. บทว่า **มยมุปี** ความว่า พวกเทวดาทั้งหมดจักสร้างสถูปไว้แน่. บทว่า **ธาตุ อาเวณิการ นตฺถิ** ความว่า พระธาตุไม่มีเป็นแผนก ๆ เพื่อที่พวกเทวดาและมนุษย์จะสร้างเจดีย์ไว้เป็นแห่ง ๆ เมื่อจะแสดงถึงพระธาตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **สรีริ เอกปิณฺฑิตํ** เป็นต้น, อธิบายว่า ด้วยกำลังแห่งการอธิษฐาน

พระสรีราชาตุงสิ้น จึงได้เป็นเพียงก้อนเดียวเท่านั้น เปรียบดูพระปฏิมาที่สำเร็จด้วยศิลาก้อนเดียว ฉะนั้น. บทว่า อิมมฺหิ พุทธธูปมฺหิ ความว่า พวกเราทั้งหมด จักมาพร้อมกันแล้ว ช่วยกันสร้างเครื่องปกคลุมสถูปไว้ ณ สถูปทองคำนี้ ที่พวกชาวชมพูทวีปตุงสิ้นได้พากันสร้างไว้แล้ว. บทว่า อินฺทนิลฺ มหานิลฺ ความว่า แก้วมณีที่มีสีและแสงดุจดอกบัวสีน้ำเงิน เรียกว่า แก้วอินทนิล. เชื่อมความว่า ชื่อว่า แก้วมณีก้อนใหญ่ เพราะมีสียิ่งด้วยแก้วอินทนิลนั้น, เราได้นำเอา แก้วมณีอินทนิล แก้วมณีสีเขียวชนิดก้อนใหญ่ แก้วมณีโชติรส และแก้วมณีสีแดงโดยชาติ มารวมเป็นก้อนเดียวกัน แล้วทำเป็นเครื่องคลุมที่สถูปทองคำ ปกคลุมไว้แล้ว. บทว่า ปจฺจเจกํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส ความว่า พวกประชาชนได้ทำสถูปด้วยเครื่องปกคลุมไว้ข้างบนเป็นแผนกหนึ่ง เพื่อให้เป็นอิสระแก่พระพุทธรเจ้าผู้สูงสุด. บทว่า กุมฺภณฺฑาทา กุญฺหกา ตถา ความว่า เทวดาพวกที่มีอณฺฑะประมาณเท่าหม้อ ชื่อว่า กุมภันฑ์, จึงกลายมาเป็นชื่อกำเนิดเทวดาพวกครุฑ เพราะปกปิดทำให้มืดซิด, พวกกุมภันฑ์เหล่านั้น ตัวเองมีเครื่องปกปิด จึงได้สร้างสถูปมีเครื่องปกปิดบ้าง. บทว่า อติโกนฺหฺติ น ตสฺสตาภา ความว่า แสงสว่างแห่งพระจันทร์พระอาทิตย์และหมู่ดาว จึงไม่สาตส่อง ไม่เล็ดลอดท่วมทับรัศมีแห่งพระเจดีย์นั้นได้. บทว่า อหฺมปิ การิ กสฺสามิ ความว่า แม้เราก็จักทำสักการะบุญกิริยา คือกุศลกรรมได้แก่ การบูชาด้วยธงชัยและธงปฎาก ณ พระสถูปของพระโลกนาถเจ้าผู้คงที่บ้าง.

จบอรรถกถาอุปวาณเถราปทาน

รัฐपालเถราปทานที่ ๑๑ (๕๖๑)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระรัฐपालเถระ

[๑๕๑] ข้าพเจ้า ได้ถวายพญาช้างเชือก
ประเสริฐ มีงาใหญ่อนงามเสมือนงอนไถ แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้
เจริญที่สุดของโลก ผู้คงที่.

ข้าพเจ้า เป็นนายควาญช้าง นั่งอยู่บน
คอช้าง อันตกแต่งให้งามด้วยเสวตฉัตร ได้จ่าย
ทรัพย์แล้วให้สร้างสังฆารามทั้งหลังนั้น.

ข้าพเจ้าได้สละทรัพย์ ๕๔,๐๐๐ กหาปณะ
ให้สร้างปราสาททั้งหลาย กระทำการถวายทาน
ด้วยเครื่องไทยมีราคามาก แต่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าผู้มีพระคุณใหญ่.

พระมหาวีรเจ้า ผู้สัพพัญญู ผู้เป็นบุคคล
ผู้เลิศ ทรงยังมหาชนทั้งหมดให้รำริงอยู่ ทรง
แสดงอมตบทแล้ว.

พระพุทธรเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ
ทรงกระทำกรรมนั้น ให้แจ้งแก่ข้าพเจ้า ประทับ
นั่งในท่ามกลางหมู่ภิกษุแล้ว ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ ว่า

ผู้นี้ ได้สละทรัพย์ ๕๔,๐๐๐ กหาปณะ

กระทำปราสาทแล้ว เราจะกล่าวถึงวิบาก ท่าน

ทั้งหลายจงฟัง เราจะกล่าววิบานั้น

ผู้นี้สละทรัพย์ ๑๘,๐๐๐ กหาปณะ ให้

สร้างเรือนยอด เขาจักเกิดในวิมาน และวิมาน

เหล่านั้น จักสำเร็จด้วยทองทั้งหลัง.

เขา จักเป็นจอมเทวดา ๕๐ ครั้ง จัก

เสวยรัชสมบัติและเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๘ ครั้ง

ในกัปที่ ๑๐๐,๐๐๐ พระมหาบุรุษ จักทรง

สมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช ทรงมีพระนาม

โดยพระโคตรว่า โคตมะ จักทรงเป็นพระศาสดา

ในโลก.

ครั้งเขาจุติจากเทวโลก อัญญุศลมูล

ตัดเตือนแล้ว ในกาลนั้น เขาจักเกิดในตระกูลที่

มั่งคั่ง มีโภคะมาก.

ภายหลัง เขาบวชแล้ว อัญญุศลมูล

ตัดเตือนแล้ว จึงได้นามว่า รัฐปาละ จักได้เป็น

สาวกของพระศาสดา.

เขา มีความเพียรอันตั้งไว้แล้ว เข้าไป

สงบ ปราศจากอุปธิแล้ว ในเมื่อบริษัทยังมีอาสวะ

อยู่ แต่เขาจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

ข้าพเจ้าพยายามแล้วออกบวช ละทิ้ง
โภคะและสมบัติทั้งหลาย ข้าพเจ้า ไม่มีความ
รักใคร่ในโภคะสมบัติ อันเป็นเสมือนก้อนขี้พระ
ฉะนั้น.

ข้าพเจ้าทรงไว้ซึ่งการนำธุระคือความเพียร
ไป ซึ่งการนำไปซึ่งธรรมอันเป็นแดนเกษมจาก
โยคะและซึ่งภายในภพสุดท้าย ในพระศาสนาของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

กิเลสทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้เผาสิ้นแล้ว
ฯลฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ข้าพเจ้าเป็นผู้มาดีแล้วแล ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธรเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ปฏิบัติสมาธิ ๔ ฯลฯ คำสอนของพระ-
พุทธรเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระรัฐपालเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรัฐपालเถรอปทาน

๕๖๑. อรรถถาฐุปาลเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๑ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระฐุปาลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตรสุต
ภควโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิด
ในตระกูลคฤหบดีมหาศาล ในพระนครหังสาวดี ก่อนหน้าที่พระผู้มีพระภาค-
เจ้าพระองค์นั้น ทรงอุบัติขึ้นแล้ว พอเจริญวัยแล้ว บิดาล่วงลับดับชีวิตไป
เองก็ดำรงเพศเป็นฆราวาสครองเรือน ได้เห็นทรัพย์สมบัติ ที่มีอยู่ในตระกูล
วงศ์อันหาปริมาณมิได้ ตามที่คนผู้รักษาเรือนคลังรัตนะแสดงให้ทราบแล้ว
จึงคิดว่า ปู่ย่า ตายาย เป็นต้นของเรา ไม่อาจเพื่อจะถือเอากองทรัพย์สมบัติ
มีประมาณเท่านี้ ไปกับตนได้เลย แต่เราควรที่จะถือเอาแล้วจึงไป จึงได้ให้
มหาทานแก่หมู่คนทั้งหลายมีคนกำพร้า เป็นต้น. เขาได้บำรุงพระดาบสผู้ได้อ
ภิญญารูปหนึ่ง บุญนั้นจึงส่งเขาให้เป็นใหญ่ในเทวโลก เขามอบทรัพย์
ทั้งหลายจนตลอดชีวิตแล้ว จุติจากอัทธภาพนั้น ได้ไปเกิดเป็นเทวดา. เทวดา
นั้น ได้ครอบครองเทวราชสมบัติในเทวโลกนั้น ดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุติ
จากอัทธภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นลูกชายคนเดียวแห่งตระกูล ซึ่งสามารถเพื่อจะ
ทำรัฐที่แตกกันแล้วในโลกมนุษย์ให้ทรงอยู่ได้ ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ได้ทรงประกาศ
พระธรรมจักรอันบวชให้เป็นไปแล้ว ทรงยังเวไนยสัตว์ ให้ได้บรรลุดังภูมิ

อันเกษม กล่าวคือมหานครได้แก่พระนิพพาน. ลำดับนั้น กุลบุตรผู้นั้น ได้บรรลุนิติภาวะแล้วโดยลำดับ วันหนึ่ง ได้ไปยังพระวิหารพร้อมกับ พวก อุบาสกอุบาสิกา ได้เห็นพระศาสดากำลังทรงแสดงธรรม มีจิตเลื่อมใส นั่ง อยู่ที่ท้ายบริษัทแล้ว.

ก็โดยสมัยนั้น พระศาสดาได้ทรงสถาปนาภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่ง ที่เลิศกว่าพวกบรรพชิตผู้มีศรัทธาทั้งหลาย. เขาได้เห็นการสถาปนาอันแล้ว มีใจเลื่อมใส จึงปรารถนาเพื่อจะได้ตำแหน่งนั้นบ้าง ได้ทำมหาทานให้เป็นไป แล้วตลอด ๗ วัน ได้ทำปณิธานด้วยเครื่องสักการะใหญ่แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยภิกษุแสนรูปเป็นบริวาร. พระศาสดา ทรงเห็นว่าปณิธานนั้นจะ สำเร็จได้โดยหาอันตรายมิได้ จึงทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ในพระศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคคม เขาจักเป็นผู้เลิศกว่าพวกบรรพ- ชิต ผู้มีศรัทธา. เขาถวายบังคมพระศาสดาและไหว้ภิกษุสงฆ์แล้ว จึงลุกขึ้นจาก อาสนะหลีกไป. เขาอยู่ในโลกมนุษย์นั้น ได้บำเพ็ญบุญไว้มากมายจนตลอด อายุแล้ว จุตติจากอภัพพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ใน กัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ไป ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ศุสสะ เมื่อพระราชาโอรส ๓ พระองค์ ซึ่งเป็นพระภาคต่างพระมารดา กับพระศาสดา กำลังบำรุงปฏิบัติพระศาสดาอยู่ ตนเองได้ทำกิจเนื่องด้วยสหายกับพระราชา- โอรสเหล่านั้น เพื่อจะได้บำเพ็ญบุญ. เขาได้สั่งสมบุญกุศลนั้นไว้เป็นอันมาก ในภพนั้นอย่างนั้นแล้ว จึงได้ท่องเที่ยวไปในเฉพาะแต่สุคติภพเท่านั้น ใน พุทธูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนของรัฐบาลเศรษฐี ในกุตลโกฏฐิตนิคม แคว้นกुरु. เพราะเขาเกิดในตระกูลที่สามารถเพื่อจะทำรัฐที่แตกแล้วให้ดำรงอยู่ ได้ จึงได้มีชื่อตามลำดับวงศ์นั้นแล้วว่า รัฐบาล. เขามีบริวารมากมาย เต็มโต

ถึงความเป็นหนุ่มตามลำดับ มารดาบิดาได้ให้แต่งงานกับหญิงสาวรูปงาม และได้ให้ดำรงอยู่ในยศอันยิ่งใหญ่ ได้เสวยสมบัติเช่นกับทิพยสมบัติ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จจาริกไปในชนบท. ในแคว้นกุรุ ได้เสด็จไปถึงบ้าน กุลลโกฏฐิตะตามลำดับ. กุลบุตรชื่อว่า ฐัลปาลได้สดับเหตุการณ์นั้นแล้วจึง เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ได้ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดา ได้ศรัทธา แต่ มารดาบิดาขออนุญาตให้ก็แสนยากลำบาก ต้องทำการอดอาหารถึง ๗ วัน จึงได้ เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขอบวชแล้ว ได้บวชในสำนักของพระเถระรูปหนึ่ง ตามรับสั่งของพระศาสดา ท่านได้บำเพ็ญกัมมัฏฐานโดยโยนิโสมนสิการ เจริญวิปัสสนาแล้ว ได้บรรลุพระอรหัต.

ครั้งกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส ใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนได้เคยประพฤติกรรมาก่อน จึงกล่าวคำ เริ่มต้นว่า **ปทุมุตตรสูต ภควโต** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุนาโค โส มยา ทินโน ความว่า ในคราวที่เป็นมหาชนเศรษฐี ในสมัยที่สละเสบียง ทั้งหมดไปในทาน นาคที่ดี คือพญาช้าง ได้เป็นผู้อันเราถวายแล้ว. เมื่อจะ แสดงถึงพญาช้างนั้น ท่านจึงกล่าวคำเป็นต้นว่า **อิสาทนุโต** ดังนี้. งาท่า งอนรด คือมีงาประมาณเท่างอนแห่งรด, พญาช้างนั้นอันเราถวายแล้ว. บทว่า **อुरुพุหฺวา** ได้แก่ สามารถใช้เป็นพาหนะของพระราชา, หรือเหมาะสมแก่พระราชา. บทว่า **เสตจฺจตุโต** ความว่า ประกอบด้วยฉัตรสี่ขาตั้งไว้ เพื่อประดับประดา. บทว่า **ปัสสิโต** ความว่า สมบูรณ์ด้วยรูปโฉม อันงดงามด้วยมีสายคาดอันห้อยย้อย. บทว่า **สทปฺปโน สหฺตุลิโป** ความว่า ประกอบด้วยเครื่องอสังการสำหรับช้าง ประกอบด้วยนายควาญผู้รักษาช้าง. อธิบายว่า พญาช้างผู้เป็นเช่นนี้ เราได้ถวายแล้วแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระนามว่า ปทุมุตตระ. บทว่า มยา ภตุติ การตุวาน เธอมีความว่า
เมื่อเราได้ช่วยกันสร้างพระวิหารแล้ว ได้ช่วยกันบำรุงนิตยภัตแต่พวกภิกษุ
ประมาณ โกฏิรูปผู้จำพรรษาอยู่แล้ว ได้มอบถวายแด่พระมหาลีเจ้า. บทว่า
ชลชุตมนามโก ความว่า ชื่อว่า ชลชะ เพราะเกิดจากน้ำ, อันนั้นคืออะไร,
คือดอกปทุม, อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่า ปทุมุตตระ
เพราะมีนามเสมอกับดอกปทุมและเพราะเป็นผู้สูงสุด. คำที่เหลือในที่
ทั้งปวงมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารัฐपालเถราปทาน

จบอรรถกถาสวรรคที่ ๕๖

อรรถกถาอปทาน ชื่อว่า วิสุททชนวิลาสินี เป็นอรรถกถาอปทาน
ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวก และพระเถระ
จบบริบูรณ์เพียงเท่านี้แล.

นิคมกถา

ขอมนุษย์โลกทั้งหมดพร้อมทั้งเทวโลก จงทราบถึงอรรถกถาแห่ง
อปทานนี้ ซึ่งบัณฑิตผู้ได้มีความฉลาดทำการอาราธนาโดยเฉพาะตั้ง ๗ เดือน
ผู้แสวงหาโพธิสมภาร ผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก ได้นำมาแล้ว เพื่อตัดข่ม
ด้วยคุณมารอบด้าน ผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก ได้นำมาแล้ว เพื่อตัดข่ม
และดิชม ตัณหา มานะ และทิฏฐิเป็นต้น ของสัตว์ทั้งปวง มีพระอานันท-
เถระเป็นอาทิ ผู้เป็นประทีปในหมู่เถรวังศ์ ผู้มีคุณเช่นความมกน้อยเป็นต้น
อยู่ในเกาะสิงหลแล.

ด้วยกุศลกรรมนี้ ขอมลทินมีความโลภ

เป็นต้น โรคมีโรคตาเป็นต้น ความทุกข์ต่าง ๆ
ชนิด ภัยมีการทะเลาะเป็นต้น จนกลายเป็นได้
รับความทุกข์ ผู้ก่อการอันไม่เป็นประโยชน์มีใจ
เป็นต้น ของปวงประชานในโลกนี้ จงพินาศไป.

ขอเวรและบาปกรรม ๕ ประการของ
ข้าพเจ้า จงพินาศไปดุจฝนและลมกำจัดความร้อน
ให้พินาศไปฉะนั้น ขอให้ข้าพเจ้าจงได้กำจัดความร้อน
ให้พินาศไปฉะนั้น ขอให้ข้าพเจ้าจงได้ดำเนินถึง
พระนิพพาน ด้วยหนทางอันประเสริฐคือมรรคมี
องค์ ๘ ประการเถิด.

ขอให้ข้าพเจ้า จงย้ายอิฏฐิฐิตั้งปวงและ
ปาปกรรมมีราคะโทสะเป็นต้นได้ จงตัดสังสาร-
วัฏ เข้าถึงสววรรค์และนิพพานเถิด. ในอาณาเขต
ทั้งหมด คือตั้งแต่วัคคพรหมจนถึงในอเวจีนรก
ขอสัตว์ทั้งปวง จงได้พากันประพฤติตามธรรม
เถิด โลกทั้ง ๓ ก็จักได้มีความอบอุ่นแล.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 504

๔. เถรีอุปทาน

สุเมธาวรรคที่ ๑

สุเมธาเถรีอุปทานที่ ๑ (๑)

ผลของการถวายวิหาร

ลำดับนี้จึงสดับอุปทานของพระเถรีต่อไป

[๑๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า โภจนาคมนะ ประทับอยู่ที่สังฆาราม เราซึ่ง
เป็นหญิงสหายนัน ๓ คน ได้ถวายวิหารทาน
เราทั้ง ๓ คนเกิดในเทวโลก ๑๐ ครั้ง
๑๐๐ ครั้ง ๑,๐๐๐ ครั้ง ในมนุษยโลกไม่จำต้อง
พุดถึง

ในเทวโลกเราเป็นคนมีฤทธิ์มาก ใน
มนุษยก็ไม่จำต้องพุดถึง ดิฉันเป็นนางแก้ว พระ-
มเหสี ของพระเจ้าจักรพรรดิ

ดิฉันสร้างสมกุศลไว้ในชาตินั้น ชน ๓
คนคือ นางธัญชานี นางเขมาและดิฉันมีสกุล
และบุตรอันสำเร็จดีแล้ว ได้สร้างพระอารามอย่าง
เสร็จแล้ว มอบถวายแต่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประมุขเป็นผู้เบิกบานใจเพราะกรรมนั้นส่งผล ใน

บาลี ๓๓ ในเสรีอุปทานไม่มีอรรถกถาอธิบาย

กำเนิดที่ดิฉันเกิดคือสวรรค์ ดิฉันก็ถึงความเป็น
หญิงเลิศ และในมนุษย์เช่นเดียวกัน

พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็น
พงศ์พันธุ์พรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่า
ปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัป
นี้เอง พระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ บรมกษัตริย์
ในพระนครพาราณสีอันเป็นบุรีอุดม เป็นอุปัฏฐาก
ของพระพุทธเจ้า ประพฤติพรหมจรรย์

ดิฉันเป็นพระสหายของพระราชธิดา
เหล่านั้น เป็นหญิงมั่นคงในศีล ได้ถวายทาน
โดยเคารพ ประพฤติพรหมจรรย์ในเรือนนั่นเอง
เพราะกรรมที่ทำได้ดั้นและเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุตติจากดาวดึงส์แล้วไปสวรรค์
ชั้นยามา จุตติจากสวรรค์ชั้นยามานั้นแล้ว ไป
ชั้นดุสิต และจุตติจากดุสิต ไปชั้นนิมมานรดีแล้ว
ก็ไปชั้นวสวัตติ

ดิฉันผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เกิดใน
ภพใดชาติใด ในภพนั้นชาตินั้น ก็ได้เป็นพระ-
มเหสีของพระมหากษัตริย์

ดิฉันจุตติจากสวรรค์ชั้นวสวัตตินั้นแล้ว
เกิดในมนุษย์ ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าจักร-
พรรดิ และพระเจ้าแผ่นดินประเทศเอกราช

เสวยสมบัติทั้งในสวรรค์และมนุษย์ มี

ความสุขทุกชาติ ท่องเที่ยวไปในชาติเป็นอันมาก
เหตุปัจจัยและมูลนั้น ๆ เหมาะสมในพระศาสนา
นั่นคือสโมธานข้อต้น สโมธานของดิฉันผู้ยินดี
ในธรรมนั้นดับสนิท

ดิฉันเผากิเลสเสียแล้ว ถอนภพขึ้นได้
หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกพันเหมือนช้างพัง
ตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่ดิฉันได้มาในสำนักของพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา
๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว
คำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุเมธาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุเมธาเถรีอปทาน

ว่าผลแห่งการถวายสายสะอึ่งสร้างพระสถูป

[๑๔๒] ดิฉันสร้างพระสถูปของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ดิฉันได้
ถวายสายสะอึ่งเพื่อนวกรรมของพระศาสดา และ
เมื่อพระมหาสถูปสำเร็จแล้ว ดิฉันเลื่อมใสต่อ
พระมุนีผู้เป็นนาถะของโลก ได้ถวายสายสะอึ่งอีก
ด้วยมือทั้งสองของตน

ในกัปที่ ๔๕ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวายสาย
สะอึ่งในครั้งนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างพระสถูป

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลาย ถอนภพขึ้น
ได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้งข้างพังตัด
เชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่ดิฉันได้มายังสำนักของพระพุทธร-
เจ้าผู้ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา
๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔
วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ ดิฉันได้ทำให้แจ้งชัด

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 509

แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จ

แล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเมฆลาทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ไว้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเมฆลาทายิกาเถรอปทาน

มณฑปทายิกาเถรอปทานที่ ๓ (๓)

ผลของการสร้างมณฑปถวาย

[๑๔๓] ดิฉันได้ให้นายช่างสร้างมณฑป

ถวายพระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมณะ และได้

สร้างพระสถูปอันบรรพของพระพุทธเจ้า ผู้เป็น

พงศ์พันธุ์ของโลก

ดิฉันไปยังชนบท นิคมหรือราชธานีใด ๆ

ย่อมได้รับการบูชาในที่นั้น ๆ ทุกแห่งนี้เป็นผล

ของบุญกรรม

ดิฉันเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว ฯลฯ คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมณฑปทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมณฑปทายิกาเถรอปทาน

สังกมทาเถรีอปทานที่ ๔ (๔)

ผลแห่งการอุทิศร่างกายเป็นสะพาน

[๑๔๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า โภจนทัตถุญะ ผู้ประเสริฐกว่า ผู้คงที่
ทรงช่วยสัตว์ให้ข้ามวิภูสงสาร เสด็จพระดำเนิน
ไปที่ถนน

ดิฉันออกจากเรือนแล้วนอนคว่ำหน้า
ครั้งนั้น สมเด็จพระโลกเชษฐผู้ทรงพระกรุณา ได้
เสด็จเหยียบไปบนศีรษะดิฉัน

ครั้นแล้ว พระองค์ก็ได้เสด็จเลยไป ดิฉัน
ได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต ก็เพราะจิตเลื่อมใสนั้น

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว

ทราบว่ ท่านพระสังกมทาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การณะนี้แล.

จบสังกมทาเถรีอปทาน

นพาลิกาเถรีอปทานที่ ๕ (๕)

ผลของการถวายดอกอ้อ

[๑๔๕] ดิฉันได้เกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ฝั่ง
แม่น้ำจันทกาคา ครั้งนั้นดิฉันได้พบพระสยมกุ
พุทธเจ้าผู้ปราศจากรุติ ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร

ดิฉันมีจิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติ ประ-
นมอัญชิตีแล้ว เก็บเอาดอกอ้อมาบูชาพระสยามภู
เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้
ไปสู่คณะไตรทศ

ได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกเทว-
ราช ๓๖ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐ พระองค์

ดิฉันสลัดใจแล้วก็ได้ออกบวชเป็นบรรพ
ชิต ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้
หมดแล้ว อาสวะของดิฉันสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชาด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว คำสอน
ของพระพุทธเจ้าได้ฉันได้ทำเสร็จแล้ว

ทราบว่า พระนพมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพมาลิการเถรอปทาน

เอกปิณฑปาตทายิกาเถรอปทานที่ ๖ (๖)

ผลของการถวายข้าวผสมน้ำมัน

[๑๔๖] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรม
กษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า พันธุมมา ดิฉัน
เป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ ดิฉันย่อมพูดกะ
คนบางคน ครั้งนั้น ดิฉันอยู่ในที่ลับ นั่งคิด
อย่างนี้ว่า ก็กุศลที่บุคคลจะพึงถือเอาไปด้วย ที่
เราทำแล้วไม่มีเลย

เราจะต้องไปนรกที่มีความเร่าร้อนใหญ่
ยิ่ง เผ็ดร้อนร้ายกาจ ทารุณโดยแน่นอน ใน
ข้อนี้เราไม่มีความสงสัยเลย ดังนี้

ดิฉันเข้าเฝ้าพระราชธา แล้วกราบทูลว่า
ขอเดชะ ขอพระองค์จงพระราชทานสมณะให้
หม่อมฉันสักองค์หนึ่งเถิด หม่อมฉันจักนิมนต์
ให้ท่านฉัน พระมหाराชาได้พระราชทานสมณะ
ผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้วให้ดิฉัน ดิฉันรับบาตร
ของท่านแล้วนิมนต์ท่านให้ฉันจนอิ่มหน้า ด้วย
ข้าวที่ระคนด้วยน้ำมันและทมิแล้ว ดิฉันบูชาด้วยข้าว
ที่ระคนด้วยน้ำมันและทมิแล้ว ทำของหอมและ
เครื่องไ้ทา เอร่างแหปิดแล้วเอาผ้าเหลืองคลุม
ไว้

ดิฉันนึกถึงอารมณ์ของดิฉันทราบเท่าสิ้น
ชีวิต ยังจิตให้เสื่อมใสในกรรมนั้นแล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าว
สักกเทวราช ๓๐ พระองค์ สิ่งที่ดีฉันปรารถนา
ด้วยใจ ย่อมเกิดสมดังประสงค์

ฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้า
จักรพรรดิ ๒๐ พระองค์ดิฉันเป็นหญิงสร้างตัวเอง
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่

ดิฉันพ้นจากเครื่องผูกพันทุกอย่างแล้ว
มีการอุบัติไปปราศแล้ว มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว
บัดนี้ ภพไปไม่มีอีก

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้นดิฉันจึงไม่รู้จักทุกข์เลย
นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาต

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระเอกปิณฑบาตทายิกาภิษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกปิณฑบาตทายิกาเถรีอปทาน

กฐัจฉกุกขาทายิกาเถรอปทานที่ ๗ (๗)

ผลของการถวายภิกษา ๑ ทัพพี

[๑๔๗] ดิฉันได้ตัดเอาภิกษาหนึ่งพันทัพพี

ถวายแต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่า
ติสสะ บรมศาสดา ซึ่งกำลังเสด็จเที่ยววิณฑนาต
อยู่

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ บรม-
ศาสดา ผู้นำชั้นของโลก ทรงรับแล้วประทับ
ยืนทำอนุโมทนาแก่ดิฉันกลางถนนว่า

ท่านถวายภิกษาหนึ่งทัพพีแล้ว จักไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จักได้เป็นพระอัครมเหสีของ
ท้าวสักกรินเทวราช ถึง ๓๖ พระองค์ จักได้เป็น
พระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐ พระองค์
ท่านจักได้สิ่งที่ใจปรารถนาในกาลทั้งปวง

ท่านเสวยสมบัติแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีความ
ห่วงใยออกบวช กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้วจัก
เป็นผู้ไม่มีอาสวะนิพพาน

พระติสสะสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นำชั้น
เลิศของโลก เป็นนักปราชญ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้ว
ก็เหาะขึ้นสู่สุณภากาศ เหมือนพระยาหงส์บินอยู่ใน
อัมพรณะนั้น.

ทานดิฉันได้ให้ตีแล้วทีเดียว ยัญสมบัติ
ดิฉันได้บูชาตีแล้ว ดิฉันบรรลุปทานไม่หวั่นไหว
ได้ ก็เพราะถวายภิกษาหนึ่งทัพพี ในกัปที่ ๕๒
แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายภิกษา

ดิฉันเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระกัจจุกุภิกษาทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัจจุกุภิกษาทายิกาเถราอปทาน

สัตตอุปมมาลิกาเถรีอปทานที่ ๘ (๘)

ผลของการถวายดอกอุบล ๗ ดอก

[๑๕๘] ในพระนครอรุณวดี มีพระ-
มหากษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า อรุณ ดิฉัน
เป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ

ดิฉันร้อยพวงมาลัยอยู่ ได้หยิบเอาดอก
อุบลมีกลิ่นหอมเหมือนทิพย์มา ๗ ดอก แล้วนั่ง
ลงในปราสาทอันประเสริฐ คิดขึ้นในขณะนั้น
เองว่า

ประโยชน์อะไร ด้วยพวงมาลัยเหล่านี้
ซึ่งเราเอาประดับศีรษะเรา เราเอาบูชาในพระ-
ญาณของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด จะประเสริฐ
กว่า

ชนทั้งหลายเขาพากันนับถือบูชาพระ-
สัมพุทธเจ้า เราจะนั่งที่ใกล้ประตูกัษุมหา
พระสัมพุทธเจ้าผู้มหามุนีในเวลาทีพระองค์เสด็จ
มา

พระพิชิตมารผู้งดามดังต้นรกฟ้าขาว
หรือมิฉะนั้น ก็เปรียบเหมือนไกรสรมฤคราช
พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เสด็จมาตามถนน

ฉันเห็นพระรัศมีของพระพุทธเจ้าแล้ว
ก็รำเริงสลดใจ ยังไม่ทันถึงประตูกัษุมหาพระพุท-
ธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ดิฉันทำดอกอุบลอันบานเต็มที่ ๗ ดอก
ให้เป็นของกันแดดในอัมพร ดอกอุบลเหล่านั้น
กันแดดอยู่เหนือพระเศียรพระพุทธเจ้า.

ดิฉันมีจิตประกอบด้วยปีติ ดีใจ เกิด
โสมนัสประนมอัฐชลี ยังจิตให้เสื่อมใสในกาลนั้น
แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เหนือศีรษะของดิฉัน เขากันเสวตฉัตร
ขนาดใหญ่ มีกลิ่นหอมดังกลิ่นทิพย์ฟุ้งไป นี่เป็น
ผลแห่งดอกอุบล ๗ ดอก.

บางครั้ง เมื่อดิฉันถูกหมู่ญาตินำเอาไป
ครั้งนั้น เสวตฉัตรคันใหญ่ย้อมกันแดดไว้ทั่ว
บริษัทของดิฉัน

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าว
สักกรินทเทวราช ๗๐ พระองค์ ดิฉันเป็นอิสระทุก
ภพ เทียวไปในภพน้อยใหญ่ ได้เป็นพระอัคร-
มเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ จน
ทั้งหลายประพุดิตตามดิฉันทุกคน ดิฉันมีถ้อยคำ
น่าเชื่อถือ.

ผิวพรรณของดิฉันเหมือนดอกอุบล และ
กลิ่นก็ฟุ้งไปเหมือนกลิ่นอุบลหอม ดิฉันไม่รู้จัก
ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา

ดิฉันเป็นผู้ฉลาดในอิทธิบาท ยินดีในการ
เจริญโพชฌงค์ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่
เป็นผลแห่งพุทธบูชา

ดิฉันเป็นผู้ฉลาดในสติปัญญา มีสมาธิ
ฉานเป็นโคจร ขวนขวายในสัมมัปปธาน นี่เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา.

ความเพียรของดิฉันนำเอาธุระน้อยใหญ่
ไป นำเอาธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาให้
ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี
อีก

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้เอาดอกไม้บูชา
ใจ ด้วยการบูชาฉัน ดิฉันจึงไม่รู้จักทุกข
เลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระสัตตอุปมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตอุปมาลิกาเถรอปทาน

ปัญญาที่ปกิภาเถรอปทานที่ ๘ (๘)

ผลของการถวายประทีป ๕ ดวง

[๑๔๕] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงทอง-
เที่ยวอยู่ในพระนครหังสวดี ดิฉันต้องการกุศล
จึงเที่ยวไปสู่อารามหนึ่งจากอารามหนึ่ง ได้พบไม้
โพธิ์อันอุดมในวันกาพย์ยังจิตให้เลื่อมใสใน
ไม้โพธิ์นั้นแล้ว นั่งลงที่โคนไม้โพธิ์

ดิฉันตั้งจิตเคารพพระนามอัญชลีเหนือ
เศียรเกล้า ถ้ำแดงความโสมนัสแล้วคิดอย่างนี้ใน
ขณะนั้นว่า

ถ้าพระพุทธเจ้ามีพระคุณนับไม่ได้ ไม่มี
บุคคลเปรียบเสมอไซ้ ก็ขอให้ทรงแสดงปาฏิ-

หาริย์แก่เราเถิด ขอไม้โพธิ์จงเปล่งรัศมี ทันใด
นั้นเอง ไม้โพธิ์ก็ได้โผลงไปทั่วพร้อมกัที่ดิฉัน
นึ่ก รัศมีสำเร็จด้วยสีทองล้วนไฟโรจน์ไปทั่วทิศ
ดิฉันนั่งลงอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ คืน ๗ วัน
เมื่อถึงวันเป็นวันค้ำรบ ๗ ดิฉันได้ทำการบูชาด้วย
ประทีป

ประทีป ๕ ดวงลูกโผลงย้อมล้อมรอบอาสนะ
ครั้งนั้น ประทีปของดิฉันลูกโผลงอยู่ จนถึงเวลา
พระอาทิตย์อุทัย.

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตนัจำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรคค์ชั้นดาวดึงส์

วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวย-
งามในสวรรคค์ชั้นดาวดึงส์นั้น เรียกว่า "ปัญจทีป-
วิมาน" ปัญจทีปวิมานนั้นสูง ๑๐๐ โยชน์ กว้าง
๖๐ โยชน์

ประทีปนับไม่ถ้วนส่องสว่างล้อมดิฉัน อยู่
ทั่วเทพพิภพโชติช่วงด้วยแสงประทีป

คนที่หันหน้าไปทางทิศบูรพา ถ้าดิฉัน
ปรารถนาที่จะดู ดิฉันย่อมเห็นได้ด้วยจักขุทุกคน
ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง

ดิฉันปรารถนาจะเห็นกรรมดีและกรรมชั่ว
ที่คนทำในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น
ย่อมไม่มีต้นไม้หรือภูเขาเหมือนกัน

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าว
สักกรินทเทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐๐ พระองค์

ดิฉันเข้าถึงกำเนิดนั้น ๆ ประทีปตั้ง
แสน ๆ ส่องแสงล้อมดิฉัน

ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในครรภ์
มารดา เมื่อดิฉันอยู่ในครรภ์มารดา จักขุของ
ดิฉันไม่หลับ

ประทีปทั้งจำนวนแสนดวง ส่องสว่าง
อยู่ในเรือนประสูติของดิฉันผู้พร้อมเพรียงด้วยบุญ
กรรม นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง

เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันกลับฉันทะที่มี
ในใจ เห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มี
ชราและมรณะ

พอเกิดได้อายุ ๗ ขวบ ดิฉันได้บรรลु
อรหัต พระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ทรงทราบ
ถึงคุณของดิฉัน จึงให้ดิฉันอุปสมบท

ดิฉันเข้ามานอนอยู่ในมณฑป โคนไม้

ปราสาท ถ้ำ หรือเรือนอันว่างเปล่าก็ดี ประทีป

๕ ดวงส่องแสงสว่างให้ดิฉัน

ทิพยจักขุของดิฉันบริสุทธิ ดิฉันฉลาด

ในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่เป็นผล

แห่งประทีป ๕ ดวง

ดิฉันเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำ

กิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวีระผู้มี

พระจักขุ หม่อมฉันชื่อว่าปัญญาที่ป่า ขอลวาย

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ดิฉันได้ลวาย

ประทีปใด ในครั้งนั้น ด้วยการลวายประทีปนั้น

ดิฉันไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕

ดวง

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระปัญญาที่ปกาภิภูณิได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัญญาที่ปกาเถรีอปทาน.

อุทกทายิกาเถรอปทานที่ ๑๐ (๑๐)

ผลของการถวายน้ำ

[๑๕๐] ดิฉันเป็นหญิงหาบน้ำขายอยู่ใน
พระนครพันธุมดี เลี้ยงชีพด้วยการหาบน้ำ เลี้ยง
ดูเด็ก ๆ ก็ด้วยการหาบน้ำนั้น

ก็ดิฉันไม่มีไทยธรรม ดิฉันเข้าไปยังชุ่ม
น้ำแล้ว ตั้งน้ำไว้ถวายในบุญเขตอันยอดเยี่ยม

เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น ดิฉันจึง
ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรมสร้าง
ให้เกิดฉันอยู่สวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น
ถูกนิรมิตขึ้นก็เพราะการหาบน้ำ

ครั้งนั้น ดิฉันประเสริฐกว่าพวกนาง
อัปสรตั้งพัน ดิฉันครอบงำนางอัปสรเหล่านั้น
ทั้งหมดด้วยฐานะ ๑๐ ประการ

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสัก-
รินทเทวราช ๕๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐ พระองค์

ดิฉันท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ
เทวดาและมนุษย์ ไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายน้ำ.

บนยอดเขา ยอดไม้ ในอากาศ หรือ
พื้นดินก็ตาม ดินต้องการน้ำเมื่อใด ดินย่อม
ได้โดยเร็วพลันเมื่อนั้น

ทิศที่ไม่มีฝนอยู่ เพราะดินเร่าร้อน
กระหายน้ำแล้ว มหาเมฆรู้ความดำริของดินย่อม
ยังฝนให้ตก

ในบางครั้งเมื่อดินถูกหมู่ญาติินำเอา
ออกไป มหาเมฆได้ยังฝนให้ฝนตกลง ในคราวที่
ดินปรารถนาฝน

ในสรีระของดินนั้น ไม่มีความเร่าร้อน
หรือความกระวนกระวายเลย และละออง ฐลี้ก็ไม่มี
มีในกายของดินนี้ เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็น
ทาน

ทุกวันนี้ ดินมีใจบริสุทธิ์ที่ ปราศจากใจ
ที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่
ไม่มีอีก

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ดินได้ทำกรรม
ใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ดินไม่รู้จักทุกข์
เลย นี่เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน

ดินเฝ้ากิเลสทั้งหลายหมดแล้ว...

คำสอนของพระพุทธเจ้า ดินได้ทำเสร็จแล้ว.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 524

ทราบว่า ท่านพระอุทกทายิกาภิษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุทกทายิกาเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุเมธาเถรอปทาน ๒. เมฆลทายิกาเถรอปทาน ๓. มัณฑปทา-
ยิกาเถรอปทาน ๔. สังกมน์ตลาเถรอปทาน ๕. นพมาลิกาเถรอปทาน
๖. เอกปีณทปตทายิกาเถรอปทาน ๗. กัญจจุภิกขาทายิกาเถรอปทาน
๘. สัตตอุปถายิกาเถรอปทาน ๙. ปัญจทีปิกาเถรอปทาน ๑๐. อุทกทายิ-
กาเถรอปทาน

และในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๑๓๐ คาถากิ่ง.

จบสุเมธารวรรคที่ ๑๐

เอกุโปสถวรรค ที่ ๒

เอกุโปสถิกาเถรอปทานที่ ๑ (๑๑)

ผลของการรักษาอุโบสถศีล

[๑๕๑] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่าพันธума ในวันเพ็ญท้าวเธอทรงรักษาอุโบสถ ศีล

สมัยนั้น ดิลันเป็นนางกุมภภาสีในพระนครพันธุมดีนั้น เห็นเสนาพร้อมด้วยพระมหากษัตริย์ จึงคิดอย่างนี้ในครั้งนั้นว่า

แม้พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงพระราชกิจมา รักษาอุโบสถศีล กรรมนั้นต้องมีผลแน่นอน หม่อมหาชนจึงพากันเบิกบานใจ

ดิลันพิจารณาเห็นทุกติและความเป็นคนยากไร้โดยแยบคาย ทำให้จิตใจร่าเริงแล้ว รักษาอุโบสถศีล.

ดิลันรักษาอุโบสถศีลในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น ดิลันได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิลันอย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น สูงโยชน์หนึ่ง ประกอบด้วยเรือนยอด มีที่นั่งใหญ่โต ประดับแล้วอย่างดี

นางอัสรแสนนางต่างบำรุงบำเรอดิฉัน
อยู่ทุกเมื่อ ดิฉันงามเกินนางเทพอัสรอื่น ๆ ใน
กาลทั้งปวง.

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าว
สักกรินทเทวราช ๖๔ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์

ฉันเป็นผู้มีผิวพรรณปานดังทองคำ ท่อง
เที่ยวอยู่ในภพทั้งหลาย ดิฉันเป็นผู้ประเสริฐในที่
ทุกสถาน นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล.

ดิฉันยอมได้ยานช้าง ยานไม้ และยาน
รถ แม้ทุกอย่างมากมาย นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล

ภาชนะสำเร็จด้วยทองเงินแก้วผลึกและ
แก้วบุษุมราช ดิฉันได้ทุกอย่าง ผ้าไหม ผ้าขน-
สัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้ายและผ้าที่มีราคาสูง ๆ
ดิฉันก็ได้ทุกสิ่ง

ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ
ดิฉันได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล.

เครื่องหอมชนิดดี ดอกไม้ จูรณสำหรับ
ลูบไล้ ดิฉันก็ได้ทุกประการ นี่เป็นผลแห่ง
อุโบสถศีล

เรือนยอด ปราสาท มณฑป เรือนโล้น
และถ้ำ ดิฉันก็ได้ถ้วนทุกสิ่ง นี่เป็นผลแห่ง
อุโบสถศีล

พอดิฉันอายุได้ ๗ ขวบ ก็ได้ออกบวช
เป็นบรรพชิต ได้บรรลอรหัตเมื่อยังไม่ทันจะถึง
ครึ่งเดือน ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว ดังนี้
ภาพใหม่ไม่มีอีก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ทำกรรม
ใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระเอกุโปสถิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกุโปสถิกาเถรอปทาน.

สลพุปฝิกาเถรอปทานที่ ๒ (๑๒)

ผลของการถวายดอกไม้ข้างน้ำ

[๑๕๒] ครั้งนั้น ดิฉันเกิดเป็นนางกนิรี
อยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา ดิฉันได้พบพระ-
นราสภผู้เป็นเทพของทวยเทพ กำลังเสด็จจงกรม
อยู่

ดิฉันได้เลือกเก็บดอกไม้ข้างน้ำมาถวาย
แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระมหาวีรเจ้า-
ทรงดมกลิ่นดอกไม้ข้างน้ำ ซึ่งมีกลิ่นเหมือนทิพย์

พระมหาวิระผู้นำโลกพระนามว่าวิปัสตี
สัมพุทธเจ้าทรงรับแล้ว ได้ทรงดมกลิ่น ในเมื่อ
ดิฉันมองดูอยู่ในครั้งนั้น ดิฉันประนมอัญชลี
ถวายบังคม พระพุทธรูปองค์ผู้อุดมกว่าสัตว์สองเท้า
ทำจิตของตนให้เลื่อมใส ต่อจากนั้น ก็ได้เดินขึ้น
ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวาย
ดอกไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายดอกไม้นั้น
ดิฉันไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธุบวงษา
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว.. คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระสลปุปพิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลปุปพิกาเถรอปาน.

โมกททายิกาเถรอปานที่ ๓ (๑๓)

ผลของการถวายขนมต้ม ๓ ชั้น

[๑๕๓] ดิฉันเป็นนางกุมภทาสีอยู่ใน
พระนครพันธุมดี ดิฉันถือเอาขนมต้มอันเป็นส่วน
ของดิฉันไปทำน้ำได้พบสมณะผู้มีจิตสงบ มีใจ
เป็นสมาธิ ที่หนทาง ก็มีจิตเลื่อมใสโสมนัส
จึงได้ถวายขนมต้ม ๓ ชั้น

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จําางไว้ ดีฉันจึงไม่ได้ไปสู่วินิบาตเลย
ตลอด ๒ กัป

ก็ดิฉันทำสมบัติแล้วเสวยสิ้นทุกอย่าง
ดิฉันได้บรรลุดอกบพเพราะถวายขนมต้ม ๓ ช้อน
ดิฉันเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระโมทกทายิกาภิภษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโมทกทายิกาเถราอปทาน

เอกาสนทายิกาเถราอปทานที่ ๔ (๑๔)

ผลของการถวายอาสนะ

[๑๕๔] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงช่าง

กรองดอกไม้ชาวพระนครหังสวดี มารดาบิดา
ของดิฉันท่านไปทำงาน ดิฉันได้พบพระสมณะ
กำลังเดินไปตามถนนในเวลาเที่ยงวัน ดิฉันได้
ปูลาดอาสนะไว้ ครั้นปูลาดอาสนะด้วยผ้าโกเชาว์
อันวิจิตรเป็นต้นแล้ว เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสสมนัส
กล่าวตั้งนี้ว่า ภูมิภาคแรงร้อนแดดกล้าเวลาเที่ยง
แดดจัดลมไม่ร่าเพยพัด และเวลานี้ก็จวนจะเลย
เวลาแล้ว

ข้าแต่พระมหามุนี อาสนะนี้ดิฉันปลูก

ไว้ถวายท่าน ขอท่านได้โปรดอนุเคราะห์นั่งบน
อาสนะของดิฉันเถิด

พระสมณะผู้ฝึกตนดีแล้วมีใจบริสุทธิ์

ได้นั่งลงบนอาสนะนั้น ดิฉันรับบาตรของท่าน
แล้ว ได้ถวายบิณฑบาตตามที่ตนหุงต้มไว้

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะ
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันสร้างมณุษย์แล้วได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวย-
งามในดาวดึงส์นั้น สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐

โยชน์ ได้ถูกสร้างขึ้นแล้วเพราะอาสนะ
บัลลังก์ของดิฉันมีหลายอย่างต่าง ๆ ชนิด
สำเร็จด้วยทองคำมี ด้วยแก้วมณีก็มี ด้วยแก้ว
ผลึกก็มี ด้วยแก้วปทุมราชก็มี บัลลังก์ของดิฉัน
ปลูกด้วยนวมก็มี ด้วยผ้าลาดอันวิจิตรด้วยรูป
ราชสีห์และเสือโคร่งเป็นต้นก็มี ด้วยผ้าลาดทอง
ด้วยไหมประดับแก้วอันวิจิตรก็มี ด้วยเครื่องลาด
มีขนยาวชายด้านเดียวก็มี

เมื่อใด ดิฉันต้องการจะเดินทาง เมื่อนั้น
ดิฉันยอมเป็นผู้เหยียบพร้อมด้วยการรื่นเริงสนุก-
สนาน ไปสู่ที่ที่ดิฉันปรารถนา พร้อมกับบัลลังก์
อันประเสริฐ

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสัก-
รินทเทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๐ พระองค์

เมื่อดิฉันยังท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่
ย่อมได้โภคทรัพย์มากมาย ดิฉันไม่บกพร่อง
โภคทรัพย์เลย นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

ฉันท่องเที่ยวไปในแต่ในสองภพ คือ ใน
สวรรค์และมนุษย์ ภพอื่น ๆ ดิฉันไม่รู้จัก นี่
เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

ดิฉันเกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์
และสกุลพราหมณ์ ดิฉันเกิดในสกุลสูงทุก ๆ ภพ
นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

ความโหม้นัสที่ทำจิตของดิฉันให้เร่าร้อน
ดิฉันไม่รู้จัก ความเป็นผู้มีผิวพรรณแปลกดิฉันก็
ไม่รู้จัก นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

พี่เลี้ยงนางนมต่างก็บำรุงดิฉัน หึงค่อม
และเด็กรับใช้มีมาก ดิฉันไปสู่อวัยวะหนึ่งจากอีก
อวัยวะหนึ่ง นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

พวกพี่เลี้ยงนางนมอื่นให้ดิฉันอาบน้ำ
พวกอื่นให้รับประทานข้าว พวกอื่นประดับประดา
ดิฉัน พวกอื่นห่กล่อมดิฉันให้รื่นเริงทุกเมื่อ
พวกอื่นเอาของหอมใส่ทาดิฉัน นี่เป็นผลแห่ง
อาสนะอันเดียว

บัลลังก์ตั้งจะรู้ความดำริของดิฉันผู้อยู่ที่
มณฑป ที่โคนไม้ หรือในเรือนว่างเปล่า ย่อม
ปรากฏขึ้น นี่เป็นอรรถภาพสุดท้ายของดิฉัน ภาพ
หลังกำลังเป็นไป

แม้วันนี้ดิฉันก็ได้สละราชสมบัติออกบวช
เป็นบรรพชิต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้
ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ดิฉันไม่รู้จัก
ทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว

ทราบว่ ท่านพระเอกาสนทาทิกากิษุณิได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกาสนทาทิกาเถรอปทาน

ปัญจจทีปทายิกาเถรอปทานที่ ๕ (๑๕)

ผลของการถวายประทีป ๕ ดวง

[๑๕๕] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงนักท่อง-
เที่ยวอยู่ในพระนครหังสวดี ดิฉันต้องการกุศล
จึงท่องเที่ยวไปตามวัดและอาราม ดิฉันได้พบไม้-
โพธิ์อันอุดมในวันกาฬปักข์ ดิฉันยังจิตให้ล้อม-
ใสในไม้โพธิ์นั้น แล้วนั่งลงที่โคนโพธิ์

ดิฉันตั้งจิตอันประกอบด้วยความเคารพ

ไว้ ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า ตำแดงถึง
ความโสมนัส แล้วคิดอย่างนี้ในทันใดนั้นว่า

ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีพระคุณนับไม่ได้
ไม่มีบุคคลอื่นเปรียบเสมอจริงไซ้ร้ ขอให้แสดง
ปาฏิหาริย์แก่เราเถิด ขอให้ไม้โพธิ์นี้จงเปล่งรัศมี

ในทันใดนั้นเอง ไม้โพธิ์ก็ได้โผลงไป
ทั่วพร้อมกับที่ดิฉันนึก รัศมีนั้นสำเร็จด้วย
สีทองล้วน ไพลองนี้ไปทั่วทิศ

ดิฉันนั่งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ ค่ำ ๗ วัน
เมื่อถึงวันเป็นค้ำรบ ๗ ดิฉันได้ทำการบูชาด้วย
ประทีป

ประทีป ๕ ดวงลูกโพรงรอบอาสนะ
ครั้งนั้นประทีปของดิฉันลูกโผลงอยู่ จนถึงเวลา
พระอาทิตย์อุทัย

เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้วได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

วิมานที่บุญกรรมสร้างสรรค์ให้ดิฉันอย่าง
สวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น เรียกว่า
ปัญจทีปวิมาน สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์

มีประทีปนับไม่ถ้วนส่องแสงสว่างล้อม
ดิฉัน ทั่วเทพพิภพโชติช่วงด้วยแสงประทีป

ดิฉันนั่งหันหน้าไปทิศบูรพาแล้ว ถ้า
ประสงค์จะดู ย่อมเห็นทุกสิ่งได้ด้วยจักขุทั้ง
เบื้องบน เบื้องล่างและเบื้องขวาง

ดิฉันปรารถนาจะเห็นกรรมดีกรรมชั่วที่
คนทำในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น
ย่อมไม่มีต้นไม้หรือภูเขาமாகันกาง

ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักก-
เทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐๐ พระองค์

ดิฉันเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ เทวดาหรือ
มนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ ประทีปจำนวนแสนส่อง
แสงสว่างล้อมดิฉัน

ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในครรภ์
มารดา เมื่อดิฉันอยู่ในครรภ์มารดา นัยน์ตาของ
ดิฉันไม่หลับ ประทีปจำนวนแสนดวงส่องสว่าง
ในเรือนประสูติของดิฉัน ผู้เพียบพร้อมด้วยบุญ-
กรรม นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง

เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันกลับได้ฉันทะที่
มีในใจเห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มี
ชราและมรณะ.

พอเกิดอายุได้ ๗ ขวบ ดิฉันก็ได้บรรลु
อรหัต พระพุทธเจ้าให้ดิฉันอุปสมบท นี้เป็น
ผลแห่งประทีป ๕ ดวง

เมื่อดิฉันอยู่ที่มณฑป โคนไม้ หรือใน
เรือนว่างเปล่า ประทีปส่องแสงสว่างให้ทุกเมื่อ
เช้าวาน นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง
ทิพยจักขุของดิฉันบริสุทธิ ดิฉันฉลาด
ในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้เป็นผล
แห่งประทีป ๕ ดวง

ดิฉันเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำ
กิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวีระผู้มี
จักขุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่าปัญจทีปายอดวยบังคม
พระยุคลบาทของพระองค์

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทาน
ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกคติ
เลยนี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระปัญจทีปทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัญจทีปทายิกาเถรอปทาน

นพมาลิกาเถรอปทาน ๖ (๑๖)

ผลของการบูชาด้วยดอกบัว

[๑๕๖] ดิฉันเกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ฝั่ง
แม่น้ำจันทกาคา ครั้งนั้น ดิฉันได้พบพระสยัม-
ภูพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ
จึงมีจิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติ ประนมอัญชลี
แล้ว เก็บเอาดอกอ้อมาบูชาพระสยัมภู เพราะ
กรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนง
ไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์

ดิฉันได้เป็นอัครมเหสีของท้าวสักก-
เทวราช ๓๖ พระองค์ สิ่งที่ดีฉันปรารถนาด้วยใจ
ย่อมเกิดตามปรารถนา ดิฉันได้เป็นพระอัคร-
มเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐ พระองค์ ดิฉัน
เป็นผู้สร้างตน ท่องเที่ยวไปในภพทั้งปวง

กุศลของดิฉันมี ดิฉันได้ออกบวชเป็น
บรรพชิต วันนี้ดิฉันเป็นปุชารหบุคคลในศาสนา
ของพระศากยบุตร

ในกัปที่ ๘๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชา
พระพุทธเจ้าไค ด้วยพุทธบูชา นั้น ดิฉันไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เห็นผลแห่งดอกอ้อ

ทุกวันนี้ดิฉันมีใจบริสุทธิ์ ปราศจากใจ
ที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปทั้งหมด บัดนี้ภพใหม่
ไม่มีอีก

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระนพมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพมาลิกาเถรอปทาน

มหาปชาบดีโคตมีเถรอปทานที่ ๗ (๑๗)

บุพจริยาของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี

[๑๕๗] ในกาลครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า ผู้เป็นประทีปแก้วส่องโลกให้สว่างไสว
เป็นนายสารภีฝึกนรชน ประทับอยู่ ณ ภูฏาคาร
ศาลาปามหาวันใกล้พระนครเวสาลี
ครั้งนั้น พระมาโคตมีภิกษุณี พระมหา-
ตุจฉาของพระพิชิตมาร อยู่ในสำนักนางภิกษุณี
ในพระนครอันรื่นรมย์นั้น พร้อมด้วยพระภิกษุณี
๕๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่พ้นจากกิเลสแล้ว เมื่อ
พระมหาปชาบดีโคตมีนั้นอยู่ในที่สงัด ตรึกนึกคิด
อย่างนี้ว่า

การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าก็ดี ของ
คู่พระอัครสาวกก็ดี ของพระราहुล พระอานนท์
และพระนันทะก็ดี เราไม่เห็น

เราอันพระโลกนาถผู้แสวงหาคุณอันใหญ่

ทรงอนุญาตแล้ว ฟังปลงอายุสังขารแล้วนิพพาน
ก่อนเถิด พระภิกษุทั้งหลายทั้ง ๕๐๐ องค์ ก็ได้ตรึก
อย่างนั้นเหมือนกัน แม้พระเขมาภิกษุเป็นต้น
ก็ได้ตรึกเช่นนี้เหมือนกัน

ครั้งนั้น เกิดแผ่นดินไหว กลองทิพย์
ดังขึ้นเองทวยเทพที่สิงอยู่ในสำนักของนางภิกษุณี
ดูความโศกบีบคั้น บ่นเพื่ออยู่อย่างน่าสงสาร
หลังน้ำตาแล้วในทันที พระภิกษุทั้งหลายทุก ๆ องค์
พร้อมด้วยทวยเทพเหล่านั้น เข้าไปหาพระมหา-
โคตมีภิกษุณี ขบศีรษะแทบเท้าแล้วกล่าวว่า
ข้าแต่พระแม่เจ้า เพราะเรามีปกติอยู่ด้วยการ
เทียบเคียงในกรรมเหล่านั้น เราได้อยู่ในที่สงัด

พื้นภูมิภาคหวั่นไหวจลาจล กลองทิพย์
ดังขึ้นเอง และเราได้ยินเสียงคร่ำครวญ ข้าแต่
พระโคตมี จะต้องมิเหตุอะไรเกิดขึ้นแน่

ครั้งนั้น พระมหาโคตมีภิกษุณีได้บอก
ถึงเหตุตามที่ตนได้ตรึกแล้วทุกประการ ลำดับ
นั้น พระภิกษุทั้งหลายทุก ๆ องค์ ก็ได้บอกถึงเหตุที่
ตนตรึกตรองแล้ว กล่าวว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ถ้าพระแม่เจ้าชอบใจ
การปรินิพพานอันเกษมอย่างยิ่งไซ้ ถึงดิฉัน
ทั้งหลายก็จักนิพพานทั้งหมด ในกาลก่อนที่

พระพุทธเจ้าจะทรงพระอนุญาต ดิฉันทั้งหลายได้
ออกจากเรือนพร้อมด้วยพระแม่เจ้า เมื่อดิฉัน
ทั้งหลายออกจากภพนี้ไปสู่บุรีคือนิพพานอันอุดม
ดิฉันทั้งหลาย ก็จักไปพร้อมกับพระแม่เจ้า
เหมือนกัน.

พระมหาปชาบดีโคตมีได้กล่าวว่า
เมื่อท่านทั้งหลายจะไปสู่นครคือนิพพาน
ดิฉันจักทำอะไรได้เล่า แล้วได้ออกจากสำนักนาง
ภิกษุณีไปพร้อมกับพระภิกษุณีทั้งหมดในครั้งนั้น

พระปชาบดีโคตมีภิกษุได้กล่าวกะทวย-
เทพทั้งหลายที่สิง อยู่ ณ สำนักนางภิกษุณีว่า จง
อดโทษแก่ดิฉันเถิด การเห็นสำนักนางภิกษุณี
ของดิฉันนี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย

ในที่ใดไม่มีความแก่หรือความตาย ไม่มี
การสมาคมด้วยสัตว์และสังขารอันไม่เป็นที่รัก
ไม่มีการพลัดพรากจากสัตว์และสังขารอันไม่เป็นที่รัก
ที่นั่น นักปราชญ์กล่าวว่าเป็นอสังขตสถาน

พระโอรสของพระสุคตเจ้าทั้งหลายที่ยัง
ไม่ปราศจากราคะ ได้สดับคำของพระนางนั้น
เป็นผู้โสภณกำสรดปริเทวนาการว่า

น่าสังเวชหนอพวกเราเป็นคนมีบุญน้อย
สำนักพระภิกษุณีนี้จะว่างเปล่า เพราะเว้นพระ-
ภิกษุณีเหล่านั้น พระภิกษุณีผู้ชินโรส จะไม่

ปรากฏ เปรียบเหมือนดวงดาวทั้งหลายไม่ปรากฏ
ในเวลาที่สว่างฉะนั้น

พระนางโคตมิกษุณีจะไปสู่นิพพาน
พร้อมกับพระภิกษุณีอีก ๕๐๐ องค์ เหมือนกับ
แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สาครพร้อมกับแม่น้ำ ๕๐๐
สาย ฉะนั้น

อุบาสิกาทั้งหลายผู้มีศรัทธา เห็นพระ-
โคตมิกษุณีนั่งกำลังเดินไปตามถนน ได้พากัน
ออกจากเรือนไปหมอบลงแทบเท้าแล้วกล่าวว่า
ดิฉันทั้งหลายเลื่อมใสในพระแม่เจ้า
พระแม่เจ้าจะละทิ้งดิฉันทั้งหลาย ใ้ไว้เป็นคน
อนาถาเสียแล้ว พระแม่เจ้ายังไม่ควรที่จะปริ-
นิพพานก่อน

ควรที่จะสงสารด้วยอุบาสิกาเหล่านั้นพา
กันปริเทวนาการ เพื่อจะให้อุบาสิกาเหล่านั้นละ
เสียซึ่งความโศก พระนางจึงได้กล่าวอย่างเพราะ
พริ้งว่า อย่าร้องไห้ไปเลยดูทั้งหลาย วันนี้เป็น
เวลาเริ่มเรื่องของท่านทั้งหลาย

ความทุกข์ ดิฉันกำหนดรู้แล้ว ตัณหา
อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ดิฉันเว้นขาดแล้ว
ความดับทุกข์ ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว อนึ่ง
แม้ถึงมรรค ดิฉันก็ได้อบรมดีแล้ว.

จบภาณวารที่ ๑

พระศาสดาได้สำเร็จแล้ว คำสอน
ของพระพุทธเจ้าได้สำเร็จแล้ว ภาระอัน
หนักได้ปลงลงแล้ว ตัณหาอันนำไปสู่ภพ
ดิฉันได้ถอนเสียแล้ว

ดิฉันออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์
ใด ประโยชน์นั้นดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ สัง-
โยชน์ทุกอย่างหมดไปแล้ว

พระพุทธเจ้าและพระสังฆกรรม ของ
พระองค์ มิได้บกพร่อง ยังดำรงอยู่ตราบไต่
ตราบนั้นเป็นกาลที่ดิฉันจะนิพพาน ลูกทั้งหลาย
อย่าได้เศร้าโศกถึงดิฉันเลย

พระโกณฑัญญะ พระอานนท์และ
พระนันทะเป็นต้น กับทั้งพระราหุลพุทธชิโนรส
ยังมีชนมิชฌิอยู่ ขอพระสงฆ์จงเป็นผู้มีความ
สุขสำราญ ขอให้เดิยรติย์จงเป็นผู้มีความโง่เขลา
อันกำจัดเสียได้เถิด

ยศ คือ การย้ายมารอันวงศ์แห่งพระเจ้า
โองการกราชยกขึ้นแล้ว ลูกทั้งหลาย บัดนี้ถึง
เวลาที่ดิฉันจะนิพพานมิใช่หรือ ความปรารถนา
ที่ดิฉันได้ตั้งไว้แต่ต้นมานานักหนา จะสำเร็จ
แก่ดิฉันในวันนี้

เวลานี้เป็นเวลาที่จะบันลือกลองนันทเถรี
ลูกทั้งหลาย น้ำตาจะมีประโยชน์อะไรแก่ท่าน
ทั้งหลายเล่า

ถ้าท่านทั้งหลายจะมีความเอ็นดูหรือมี

ความกตัญญูในดิฉัน ขอให้ท่านทุกคนจงทำ
ความเพียรมันเพื่อความดำรงอยู่แห่งพระสังฆธรรม
เถิด

พระสัมพุทธเจ้าอันดิฉันทูลอ่อนวอน
จึงได้ประทานบรรพชาแก่สตรีทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้น ดิฉันยินดีฉันใด ท่านทั้งหลายก็จง
เจริญรอยตามซึ่งความยินดีนั้น ฉะนั้นเถิด

ครั้ง พระนางพราสาทอนอุบาสิกาเหล่านั้น
อย่างนี้แล้ว ห้อมล้อมด้วยภิกษุณีทั้งหลาย เข้า
ไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า ถวายบังคมแล้วได้กราบทูล
ดังนี้ว่า

ข้าแต่พระสุตเจ้า หม่อมฉันเป็นมารดา
ของพระองค์ ข้าแต่พระธีรเจ้า พระองค์เป็น
พระบิดาของหม่อมฉัน ข้าแต่พระโลกนาถ
พระองค์เป็นผู้ประทานความสุขอันเกิดจากพระ-
สังฆธรรมให้หม่อมฉัน ข้าแต่พระโคตม หม่อมฉัน
เป็นผู้อันพระองค์ให้เกิด

ข้าแต่พระสุตเจ้า รูปร่างของพระองค์
นี้ อันหม่อมฉันทำให้เจริญเติบโต ธรรมกายอัน
นำผลิตเพลินของหม่อมฉัน อันพระองค์ทำให้
เจริญเติบโตแล้ว

หม่อมฉันให้พระองค์ดูดื่มน้ำนมอัน
ระงับเสียได้ซึ่งความอยากชั่วคราว แม้น้ำนม คือ
พระสัทธรรมอันสงบระงับล่วงส่วน พระองค์
ให้หม่อมฉันดูดื่มแล้ว.

ข้าแต่พระมหามุนี ในการผูกมัดและ
รักษา พระองค์เชื่อว่ามิได้เป็นหนี้หม่อมฉัน
หม่อมฉันได้ฟังมาว่าสตรีทั้งหลายผู้ปรารถนาบุตร
บวงสรวงอยู่ก็ย่อมจะได้บุตรเช่นนั้น

สตรีที่เป็นพระมารดาของพระนราธิปดีมี
พระเจ้ามณฑาตุเป็นต้น เชื่อว่าเป็นมารดาผู้ยังบุตร
ให้จมอยู่ในห้วงมหรณพคือภพ

ข้าแต่พระโอรส หม่อมฉันผู้จมดิ่งอยู่
ในห้วงมหรณพคือภพ อันพระองค์ให้ข้ามไป
จากสาครคือภพแล้ว พระนามว่าพระมหสิพันปี
หลวง สตรีทั้งหลายได้ง่าย พระนามว่า พระ-
พุทธมารดา นี้ สตรีทั้งหลายได้ยากอย่างยิ่ง.

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า ก็พระนามว่า
พระพุททมารดานั้น หม่อมฉันได้แล้ว ความ
ปรารถนาน้อยใหญ่ของหม่อมฉันทั้งปวงนั้น
หม่อมฉันได้บำเพ็ญแล้วกับพระองค์

หม่อมฉันปรารถนาเพื่อจะทิ้งร่างนี้
นิพพาน ข้าแต่พระวิรเจ้าผู้ทำที่สุดทุกข์เป็นผู้นำ
ขอพระองค์จงทรงอนุญาตให้หม่อมฉันเถิด ขอ

ได้ทรงโปรดเหยียบออกซึ่งพระยุคลบาทอันเคลื่อนไหว
กล่นไปด้วยลายจักรและธง อันละเอียดอ่อน
เหมือนกับดอกบัว หม่อมฉันจะถวายบังคม
พระยุคลบาทนั้น จะขอทำความรักในบุตร

ข้าแต่พระองค์ผู้มียาก หม่อมฉันกระทำ
สตรีซึ่งเปรียบด้วยลงกองให้ปรากฏเป็นข้าวสุก
ได้เห็นพระสตรีของพระองค์แล้ว จึงจะไป
นิพพาน พระพิชิตมารได้ทรงแสดงพระกาย
อันประกอบด้วยมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ
ประดับด้วยพระรัศมีอันงาม อันเป็นเหมือนดวง
ตาของคนพาลเพราะมีค่ามาก กะพระมาตุจฉา

ลำดับนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี
ได้ขอบพระเศียรลงแทบพื้นพระบาทอันเป็นลายจักร
คล้ายกับดอกบัวบานมีพระรัศมีปานดังพระอาทิตย์
แรกทอแสง แล้วพระนางได้กราบทูลว่า หม่อม
ฉันขออน้อมมนัสการพระนราธิป ผู้เป็นธงของ
องค์พระอาทิตย์ ขอพระองค์ทรงโปรดเป็นที่พึ่ง
ของหม่อมฉันในกาลสุดท้ายเถิด หม่อมฉันจะ
ไม่ได้เห็นพระองค์อีก

ข้าแต่พระองค์ผู้เลิศของโลก ธรรมดา
สตรีทั้งหลายรู้กันว่ามีแต่จะก่อโทษทุกประการ
ถ้าโทษอย่างใดอย่างหนึ่งของหม่อมฉันมีอยู่ ก็ขอ
พระองค์ได้โปรดกรุณาอดโทษแก่หม่อมฉันเถิด

อนึ่ง หม่อมฉันได้ทูลขอบ่อย ๆ ให้
สตรีทั้งหลายได้บวช ข้าแต่พระนราสภ ถ้าโทษ
ในข้อนั้นจะมีแก่หม่อมฉัน ขอได้ทรงโปรดอด
โทษนั้นเถิด.

ข้าแต่พระวีรเจ้าทรงไว้ซึ่งการอดโทษ
ภิกษุทั้งหลายอันหม่อมฉันสั่งสอนแล้ว ตามที่
พระองค์ทรงอนุญาต ถ้าในข้อนั้นจะมีการ
แนะนำได้ยาก ขอได้โปรดทรงอดโทษข้อนั้นเถิด

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า คุณก่อน
นางโคตมีผู้ประดับไปด้วยคุณ โทษที่ท่านจะให้
อดโทษพึงมีอะไร เมื่อท่านบอกว่าจะลานิพพาน
ตถาคตจักไปว่าอะไรให้มากไปเล่า.

เมื่อภิกษุสงฆ์ของตถาคตบริสุทธิน่าไม่บก-
พร่อง ท่านจะออกไปเสียจากโลกนี้ได้ก็ควร
เพราะเนื้อหมัดแสงดาวในเวลารุ่งแล้ว รอบใน
พระจันทร์ย่อมจะมองไม่เห็น ฉะนั้น

พระภิกษุณีทั้งหลาย นอกจากพระมหา-
ปชาบดีโคตมีเถรีพากันทำประทักษิณพระพิชิตมาร
ผู้เลิศ เหมือนหมู่ดาวที่ติดตามพระจันทร์ ทำ
ประทักษิณภูเขาสีเนรุ ฉะนั้น หมอบลงแทบ
พระบาทแล้ว ยืนจ้องดูพระพักตร์ของพระพุทฺธ-
เจ้า กราบทูลว่า

จักขุของหม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยอิม

ด้วยการเห็นพระองค์ โสตของหม่อมฉันทั้งหลาย

ไม่เคยอิมด้วยพระภาสิตของพระองค์ จิตของ

หม่อมฉันทั้งหลายดวงเดียวแท้ ๆ ก็ไม่อิมด้วยรส

แห่งธรรมของพระองค์.

ผู้บันลืออยู่ในบริษัท กำจัดเสียซึ่งทิฏฐิ

และมานะชนเหล่าใดเห็นพระพักตร์ของพระองค์

ชนเหล่าใดประณตนมพระยุคลบาทของพระองค์

ข้าแต่พระองค์ผู้ถึงที่สุดสงความ ชน

เหล่าใดประณตนมพระยุคลบาทของพระองค์

ซึ่งมีพระองค์สุเลียว มีพระนขาแดงดงาม มีสัน

พระบาทยาว ถึงชนเหล่านั้น ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี

ข้าแต่พระนโรดม ชนเหล่าใดได้สดับ

พระดำรัสของพระองค์อันไพเราะน่าปลื้มใจ เผ

เสียซึ่งโทษ เป็นประโยชน์เกื้อกูล ชนเหล่านี้

ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย

อิมไปด้วยการบูชาพระบาทของพระองค์ ข้ามพัน

ทางกัณดารคือสงสารได้ ด้วยพระสุนทรกถาของ

พระองค์ผู้ทรงสิริ ฉะนั้นหม่อมฉันทั้งหลายจึง

ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี.

ลำดับนั้น พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีผู้

มีวัตรอันงาม ประกาศในหมู่พระภิกษุสงฆ์แล้ว

ไปหัวพระรากล พระอาหนนท์ และพระนันทะ
แล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดิฉันเบื่อหน่ายในร่างกายซึ่ง
เสมอด้วยที่อยู่ของอสรพิษ เป็นที่พักของโรค
เป็นสถานที่เกิดทุกข์ มีชราและมรณะเป็นโคจร

อาภีรณไปด้วยมลทิน คือ ชากศพ
ต่าง ๆ ต้องพึ่งพาผู้อื่น ปราศจากเรี่ยวแรง
ฉะนั้น ดิฉันจึงปรารถนาจะนิพพานเสีย ขอลูก
ทั้งหลายจงยอมอนุญาติให้เกิด.

พระนันทเถรเจ้าและพระราหุลผู้เจริญ
เป็นผู้ปราศจากความโศก ไม่มีอาสวะ ตั้งมั่น
ไม่หวั่นไหว มีปัญญา มีความเพียร ได้คิดตาม
ธรรมดว่า

นำดีโลกที่ปัจจัยปรุงแต่งปราศจากแก่น-
สาร เปรียบด้วยต้นกล้วย เช่นเดียวกับกลดวง
และพยับแดด ต่ำช้า ไม่มั่นคง

พระโคตมเถรี พระมาตุจฉาของพระ-
พิชิตมาร ซึ่งได้เลี้ยงดูพระพุทธเจ้าก็ยังต้องถึงแก่
กรรม สังขตธรรมทั้งปวงไม่เที่ยง

ก็ครั้งนั้น พระอาหนนท์พุทธอนุชา ซึ่ง
เป็นคนสนิทของพระพิชิตมาร ยังเป็นพระเสข-
บุคคลอยู่ ท่านหลังน้ำตาร้องไห้คร่ำครวญอย่าง
น่าสงสาร ณ ที่นั้นว่า

พระโคตมิเถรีเจ้าตรัสอยู่หัด ๆ ก็
เสด็จไปนิพพานเลย อีกไม่นานเลยแม้พระพุท
เจ้าก็จงจะเสด็จไปนิพพานแน่นอน เปรียบเหมือน
ไฟที่หมดเชื้อแล้ว ฉะนั้น

พระโคตมิเถรีเจ้าได้ตรัสกะท่านพระ
อานนท์ผู้ชำนาญพระปริยัติ ปานดังสาครอันลึก
ล้ำ เอาใจใส่ในการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ซึ่ง
พรำพรำพันอยู่ดังกล่าวมาว่า

ลูกเอ๋ย เมื่อกาลเป็นที่ราเริงปรากฏขึ้น
แล้ว พ่อไม่ควรที่จะเศร้าโศกถึงการตายของดิฉัน
ที่สุดแห่งการนิพพานของดิฉันใกล้เข้ามาแล้ว

พ่อเอ๋ย พระศาสดา พ่อได้ทูลให้ทรงยิน
ยอม จึงได้ทรงอนุญาตให้เราบวช ลูกเอ๋ย พ่อ
อย่าเสียใจไปเลย ความพยายามของพ่อมีผล

กับทิด ที่ติดติกาจารย์ทั้งหลายผู้เก่าแก่
ไม่เห็น บทนั้นอันเด็กหญิงซึ่งมีอายุ ๗ ขวบรู้แจ้ง
ประจักษ์แล้ว

พ่อจงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ การที่
ดิฉันได้เห็นพ่อครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย บุคคลไป
ในทิศใดแล้วไม่ปรากฏ ดิฉันก็จะขอลาไปในทิศ
นั้นนะลูก.

ในกาลบางคราวพระ นายกเจ้าผู้เลิศโลก

กำลังทรงแสดงธรรมอยู่ พระองค์ทรงถามแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดความสงสารกลัววาจาถวาย
พระพรว่า

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า ขอพระองค์จงมี
พระชนชีพออยู่นาน ๆ ข้าแต่พระมหารุณี ขอ
พระองค์ จงดำรงพระชนม์อยู่ตลอดกัป เพื่อความ
เกื้อกูลและประโยชน์แก่โลกทั้งปวงเถิด ขออย่า
ให้พระองค์ทรงพระชราและปรินิพพานเสียเลย.

พระพุทธรเจ้า พระองค์ได้ตรัสกะดิฉัน
กราบทูลเช่นนั้นว่า ดูก่อนพระนางโคตมี พระ-
พุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นผู้อันบุคคลชมเชย เหมือน
อย่างที่ท่านชมเชยอยู่มิได้ ดิฉันได้ทูลถามว่าก็แล
ด้วยประการเป็นดังฤา พระตถาคตผู้สัตบุรุษจึง
ชื่อว่าอันบุคคลพึงชมเชยด้วยประการเป็นดังฤา.

พระพุทธรเจ้าจึงชื่อว่าอันบุคคลไม่ชมเชย
พระองค์อันหม่อมฉันถามถึงเหตุนั้นแล้ว ขอได้
ตรัสบอกเหตุนั้นแก่หม่อมฉันเถิด.

พระองค์ตรัสตอบว่า ท่านจงดูพระสาวก
ทั้งหลายผู้ปรารถนาความเพียร ตั้งใจแน่วแน่ มี
ความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ เป็นคนพร้อมเพรียงกัน
นี่เป็นการชมเชยพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย

ต่อแต่นั้น ดิฉันไปสู่สำนักนางภิกษุ
อยู่ผู้เดียว คิดเห็นแจ้งชัดว่า พระนาถะผู้ถึงที่สุด
แห่งไตรภพ ทรงพอพระทัยบริษัทที่สามัคคีกัน
เมื่อกระนั้น ดิฉันจะนิพพานเสีย ดิฉัน
อย่าได้พบความวิบัตินั้นเลย ครั้นดิฉันคิดดังนี้
แล้ว ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าฤๅษีทั้งปวง
แล้วได้กราบทูลกาลเป็นที่ปรินิพพานกะ
ผู้นำชั้นพิเศษ ลำดับนั้น พระองค์ได้ทรงอนุญาต
ให้ดิฉันตั้งชื่อว่า จรุงกาลเอาเถิดพระนางโคตมี
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า ดูก่อน
พระโคตมี คนพาลเหล่าใด สงสัยในการตรัสรู้
ธรรมของสตรีทั้งหลาย ท่านจงแสดงอิทธิฤทธิ์
เพื่อละเสียซึ่งทิฏฐิของคนพาลเหล่านั้น
ครั้งนั้น พระโคตมีเถรีเจ้า ถวายบังคม
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เหาะขึ้นสู่อัมพร แสดง
ฤทธิ์เป็นอันมากตามพระพุทธานุญาต

คือองค์เดียวเป็นหลายองค์ก็ได้ ทำให้
ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพง
ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุด
ขึ้นต่ำลงแมนในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบน
น้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้

เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ใ้

อำนาจทางกายไปตลอดพรหม ก็ได้

ทำภูเขาสีเนรุให้เป็นท่อน ๆ พลิกมหา-
ปฐพีขึ้นพร้อมด้วยราก ทำให้เป็นตัวรุ่มกันต่าง
รุ่มเดินจงกรมในอากาศ

ทำโลกให้รุ่งโรจน์ ประหนึ่งว่าเวลา
พระอาทิตย์อุทัยเหนือภูเขาขุคันธร และทำโลก
นั้น ให้เป็นเหมือนพวงดอกไม้ตาข่าย

เอาพระหัตถ์ข้างหนึ่งกำภูเขามุจลินท์
ภูเขาสีเนรุ ภูเขามันทาระ และภูเขาทัตตระไว้
ทั้งหมด เหมือนดั่งกำเมล็ดพันธ์ฝักกาด เอา
ปลายนิ้วมือบังพระอาทิตย์พร้อมทั้งพระจันทร์ไว้
ตัดทรงพระจันทร์พระอาทิตย์ไว้ตั้งพันดวง
เหมือนตัดทรงพวงมาลัย ฉะนั้น

ทรงน้ำในสาครทั้ง ๔ ไว้ได้ด้วยฝ่า
พระหัตถ์ข้างหนึ่ง ยังฝนใหญ่ อันมีอากรปาน
ดั่งเมฆบนภูเขาขุคันธรให้ตกลง

พระนางเจ้านั้นได้นิรมิตให้เป็นพระเจ้า-
จักรพรรดิ พร้อมด้วยบริษัทยาในนภาดลอากาศ
แสดงให้เป็นครุฑ กชสาร ราชสีห์ ต่างบันลือ
ลีลนาทนฤโฆษอยู่

องค์เดียวนิรมิตให้เป็นคณะ พระภิกษุณี

นับไม่ถ้วน แล้วก็อันตรธานกลับเป็นองค์เดียว

กราบทูลพระมหารามูณีเจ้าว่า

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักขุ หม่อม

ฉันผู้เป็นพระมาตุจฉาของพระองค์ เป็นผู้ทำตาม

คำสอนของพระองค์ บรรลุประโยชน์ของตนโดย

ลำดับแล้ว ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของ

พระองค์

พระนางเจ้านั้นครั้งแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ

แล้ว ลงจากนภากาศ ถวายบังคมพระผู้

ส่องโลกแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระนางเจ้าได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหารามูณีผู้นายกของโลก หม่อม

ฉันมีอายุได้ ๑๒๐ ปี แต่กำเนิดแล้วเพียงเท่านี้ก็

พอแล้ว หม่อมฉันจักขอทูลลาหนีพพาน.

ครั้งนั้น บริษัททั้งหมดนั้นถึงความพิศวง

ยิ่งนัก จึงได้พากันประนมอัญชลีถามว่า ข้าแต่

พระแม่เจ้า พระแม่เจ้าได้ทำอะไรไว้ จึงมีฤทธิ์

อำนาจเช่นนี้.

พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีเจ้า ได้กล่าวบุพจริยาของท่านดังต่อไปนี้

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมาร

พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุในธรรมทั้งปวง

เป็นผู้นำได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น คิณเกิดในสกุลอำมาตย์ ซึ่ง
สมบูรณ์ด้วยเครื่องอุปการะทุกสิ่ง เจริญ รุ่งเรือง
ร่ำรวย ในพระนครหังสวดี

บางครั้ง คิณพร้อมด้วยบิดา อันหมุ่
ทาสห้อมล้อม เข้าไปเฝ้าพระนราสภพระองค์นั้น
พร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ได้เห็นพระพิชิต
มารผู้ปาดังท้าววาสวะ ยังฝนคือธรรมให้ตกอยู่
เป็นผู้ไม่มีอาสวะ เคลื่อนไปด้วยระเบียบแห่งรัศมี
เป็นกับพระอาทิตย์ในสรวงกาล แล้วยังจิตให้
เลื่อมใส และสดับสุภายิตของพระองค์ ได้สดับ
พระผู้นำนรชนทรงตั้งพระภิกษุณีผู้เป็นพระมาตุจ-
ฉาไว้ในตำแหน่งอันเลิศ จงถวายมหาทานและ
ปัจจัยเป็นอันมาก แต่พระผู้เลิศกว่านรชน ผู้คง
ที่พระองค์นั้น พร้อมทั้งพระสงฆ์ ๘ วัน แล้ว
ได้หมอบลงแทบพระบาท มุ่งปรารถนาตำแหน่ง
นั้น.

ลำดับนั้น พระพิชิตมารผู้อุดมกว่าฤาษี
ได้ตรัสในบริษัทใหญ่ว่า สตรีใดได้นิมนต์พระผู้
นำโลกพร้อมด้วยสงฆ์ให้ฉันตลอด ๘ วัน เราจัก
พยากรณ์สตรีนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระ-
นามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

สตรีผู้มีจิตได้เป็นธรรมทายาทของพระ-
ศาสดา พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต
จักได้เป็นพระสาวิกของพระศาสดา มีนามว่า
โคตมี

จักได้เป็นพระมาตุจฉาบำรุงเลี้ยงชีวิต
ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักได้ความเป็นผู้
เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายผู้รัตราตรินาน.

ครั้งนั้น ดิฉันได้สดับพระพุทธพยากรณ์
นั้นแล้ว มีใจปราโมทย์ บำรุงพระพิชิตมารด้วย
ปัจจัยทั้งหลายตราบเท่าสิ้นชีวิต ต่อจากนั้นดิฉัน
ได้ทำกาลกิริยา

ดิฉันเกิดในพวกเทพเหล่าดาวดึงส์ผู้ซึ่ง
ให้สำเร็จงามอารมณ์ได้ทุกประการ ครอบงำ
ทวยเทพอื่น ๆ เสียด้วยองค์ ๑๐ ประการ

คือ ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ
อายุ วรรณะ สุข ยศ และรุ่งเรืองครอบงำ
ทวยเทพอื่น ๆ ด้วยความเป็นใหญ่ ดิฉันได้เป็น
พระมเหสีผู้นำรักของท้าวอมรินทร์ในสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์นั้น.

เมื่อดิฉันยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร เป็น
หว่านไหวเพราะพายุ คือกรรม จึงเกิดในบ้าน
ของทาส ในอาณาเขตของพระเจ้ากาสิ

ครั้งนั้น ทาส ๕๐๐ คนอาศัยอยู่ในบ้าน

นั้น ดิฉันได้เป็นภรรยาของหัวหน้าทาสในบ้าน
นั้น

พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ได้เข้าไป
สู่บ้านเพื่อบิณฑบาต ดิฉันกับญาติทุกคน เห็น
พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นมีความยินดี เรา
พร้อมด้วยสามีมีจิตเลื่อมใส สร้างกุฏิ ๕๐๐ หลัง
อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นตลอดสี่เดือน
แล้วถวายไตรจีวร

ต่อจากนั้น เราพร้อมกับสามีก็ได้ไป
สวรรคตขึ้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ดิฉัน
เกิดในพระนครเทวทหะ พระชนกของดิฉัน
พระนามว่าอัญชนตสากยะ พระชนนีของดิฉัน
พระนามว่าสุลักขณา ต่อมาดิฉันได้ไปสู่พระราช-
วังของพระเจ้าสุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์
สตรีทุกคนเกิดในสกุลตสากยะแล้ว ไปสู่เรือนของ
พวกเจ้าตสากยะ ก็ดิฉันประเสริฐกว่าสตรีทุกคน
ได้เป็นคนบำรุงเลี้ยงพระพิชิตมาร

พระโอรสของดิฉันพระองค์นั้นเสด็จออก
มหาภิเนษกรรมแล้ว ได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้นำชั้น
พิเศษ ภายหลังดิฉันพร้อมด้วยนางตสากิยานี ๕๐๐
จึงได้บวช

แล้วก็ได้ประสพสันติสุข พร้อมด้วยนาง

ศากยانیผู้มีความเพียร สามิขของเราที่ได้ทำบุญ
ร่วมกันมาแต่ชาติก่อนในครั้งนั้นเป็นผู้ทำมหาสมัย
อันพระสุตเจ้าทรงอนุเคราะห์แล้ว ได้บรรลु
อรหัต.

พระภิกษุทั้งหลาย นอกจากพระมหา-
ปชาบดีเถรีเจ้านั้น ได้พากันเหาะขึ้นสู่ภวโลก
อากาศ เป็นผู้ประกอบด้วยมหิทฺธิฤทธิ์ที่รุ่งโรจน์
เหมือนดวงดาวทั้งหลาย อันโคจรเป็นกลุ่มกันไป
ฉะนั้น

พระภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้ศึกษาแล้วใน
บุญกรรม จึงได้แสดงฤทธิ์มีใช้น้อยเหมือนนาย
ช่างทองที่ได้รับการศึกษาแล้วแสดงเครื่องประดับ
ที่ทำด้วยทองชนิดต่าง ๆ ฉะนั้น.

ในครั้งนั้น พระภิกษุเหล่านั้น แสดง
ปาฏิหาริย์มากมายหลายอย่าง ยังพระมุนีผู้ประ-
เสริฐกว่าพระอาทิตย์พร้อมทั้งบริษัทให้ชอบใจ
แล้วได้พากันลงจากภวโลกอากาศถวายบังคมพระ-
ศาสดาผู้สูงสุดกว่าธานี เมื่อพระศาสดาผู้เป็นยอด
ของนรชนทรงอนุญาตแล้ว จึงได้นั่ง ณ สถานที่
อันสมควร แล้วได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระวีรเจ้า โอหนอ พระโคตมี-

เถรีเจ้าเป็นผู้อนุเคราะห์หม่อมฉันทุก ๆ คน หม่อมฉันทุกคน พระนางได้อบรมด้วยบุญ จึงได้บรรลुธรรมเป็นสิ้นอาสวะ

หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสสิ้นแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกเหมือนช้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่หม่อมฉันทั้งหลายมาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดีแล้วหนอ

วิชา ๓ หม่อมฉันทั้งหลายบรรลुแล้ว โดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทั้งหลายทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว.

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตธาตุ หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพยจักขุได้แล้ว มีอาสวะทั้งหลายสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย

มีญาณในอรรถ ในธรรม ในนิรุตติ และใน
ปฏิภาณ ญาณนั้นเกิดสำนักของพระองค์

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระนายกมหมานี
พระองค์เป็นผู้อันหม่อมฉันทั้งหลายได้สั่งสมแล้ว
ได้ทรงโปรดมีจิตเมตตา อนุญาตให้หม่อมฉันทั้ง
ปวงนิพพานเกิดพระเจ้าข้า.

พระพิชิตมารได้ตรัสว่า เมื่อท่านทั้งหลาย
พูดอย่างนี้ว่า จักนิพพาน ฉันทจักไปว่าอะไร ก็
บัดนี้ท่านทั้งหลายจงสำคัญกาลเวลาเอาเองเถิด.

ครั้งนั้น พระภิกษุณีเหล่านั้น มีพระ-
โคตมเถรีเจ้าเป็นต้น ถวายบังคมพระพิชิตมาร
แล้วได้พากันลุกจากที่นั่งนั้นไป พระธีรเจ้าผู้นำ
ชั้นเลิศของโลก พร้อมด้วยหมู่ชนเป็นอันมากได้
เสด็จไปส่งพระมาตุจฉาจนถึงชุ้มประตู ครั้งนั้น
พระโคตมเถรีเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุณีทั้งหลาย
ทุก ๆ องค์ ได้พากันหมอบลงแทบพระยุคลบาท
ของพระศาสดาผู้เป็นวงศ์พันธุ์ของโลก กราบ
ทูลว่า นี่เป็นการถวายบังคมพระยุคลบาทครั้ง
สุดท้ายของหม่อมฉัน การได้เห็นพระองค์ผู้เป็น
นาถะของโลกครั้งนี้ ก็เป็นครั้งสุดท้าย หม่อมฉัน
จักได้เห็นพระพักตร์ของพระองค์ซึ่งมีอาการ

ปานน้ำอมฤต ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้เลิศของโลก
หม่อมฉันจักไม่ได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของ
พระองค์ซึ่งอ่อนละเอียดยิ่ง วันนีหม่อมฉันจะ
เข้านิพพาน.

พระศาสดาตรัสว่า

จะมีประโยชน์อะไรด้วยรูปนี้แก่ท่านใน
ปัจจุบัน รูปนี้ล้วนปัจจัยปรุงแต่ง ไม่น่ายินดี
เป็นของเลวทราม.

พระมหาปชาบดีเถรีเจ้า พร้อมด้วยพระ-
ภิกษุณีเหล่านั้น ไปสู่สำนักนางภิกษุณีของตน
แล้ว นั่งพับเพียบบนอาสนะอันประเสริฐ.

ครั้งนั้น อุบาสิกาทั้งหลายในพระนคร
นั้น เป็นความเคารพรักในพระพุทธศาสนา ได้
ระดับประพฤติเหตุของพระนางเจ้า ต่างก็เข้าไปหา

นมัสการแทบบาทมุล เอาการก่อนอุระประเทศ
ร้องให้พิไรรำคร่ำครวญควรจะกรุณา เต็มไปด้วย
ความโศกเศร้า ล้มลงที่พื้นพสุธา ดุจเถาวัลย์
รากขาดแล้วตกลง ฉะนั้น

พากันร้องให้รำพันด้วยวาจาว่า ข้าแต่
พระแม่เจ้าผู้เป็นนาถะให้ที่พึ่งของดิฉันทั้งหลาย
พระแม่เจ้า อย่าได้ละทิ้งดิฉันทั้งหลายไปเข้า
นิพพานเสียเลย ดิฉันทุกคนขอชบเสีรอันวอน.

พระมหาปชาบดีเถรีเจ้า ลูกศิษย์ของ
อุบาสิกาผู้มีศรัทธา มีปัญญาซึ่งเป็นหัวหน้าของ
อุบาสิกาเหล่านั้นอยู่ ได้กล่าวว่า

ลูกทั้งหลายเอ๋ย การพำเพื่อซึ่งเป็นไป
ในบ่วงแห่งมารไม่ควรเลย สังเกตธรรมทั้งปวง
ล้วนไม่เที่ยง มีแต่จะพลัดพรากจากกัน หวันไหว
ต่อแต่นั้นพระนางก็สละอุบาสิกาเหล่า
นั้นเสีย เข้าปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน
และจตุตถฌาน แล้วเข้าอากาสนัญญาตนฌาน
วิญญูณัญญาตนฌาน อากิญจัญญาตนฌาน
และเนวสัณญานาสัญญาตนฌาน ตามลำดับ
แล้วพระโคตมเถรีเจ้าก็เข้าฌานทั้งหลายโดยปฏิ-
โลม แล้วก็เข้าปฐมฌานไปทราบเท่าถึงจตุตถฌาน
ครั้งออกจากจตุตถฌานนั้นแล้วก็ดับไป เหมือน
เปลวประทีปที่หมดเชื้อดับไป ฉะนั้น.

ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ สายฟ้าก็ตกลง
จากนภากาศ กลองทิพย์ก็บันลือลั่นขึ้นเอง ทวย-
เทพพากันคร่ำครวญ และฝนดอกไม้ก็ตกจาก
อากาศลงยังพื้นแผ่นดิน

แม้ขุนเขาสุเมรุราชก็กัมปนาทวันไหว
เหมือนคนเต้นรำในท่ามกลางที่เต้นรำ ฉะนั้น
สาครก็ปั่นป่วนตีฟองคะนองระลอกคะฉาน

ทวยเทพ นาค อสูร และพรหมต่างก็

พากันสลดใจ กล่าวขึ้นในทันใดนั้นเองว่า สังขาร
ทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เหมือนอย่างพระมหาปชา-
บดีเถรีเจ้านี้ถึงความย่อยยับไปแล้วฉะนั้น

และพระเถรีทั้งหลายผู้ทำตามคำสอนของ
พระศาสดา ซึ่งแวดล้อมพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านี้
พากันดับไปแล้ว เหมือนเปลวประทีปหมดเชื้อ
ดับไป ฉะนั้น โอ้ ความประจวบกันมีความ
พลัดพรากเป็นที่สุด โอ้ สิ่งที่ยังปรุงแต่งล้วน
แต่ไม่เที่ยง โอ้ ชีวิตมีความหายสูญเป็นที่สุด
ความปริเวทนา ได้มีแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ในลำดับนั้น เทวดาและพรหมต่างก็ทำ
ความประพฤติตามโลกธรรม ตามสมควรแก่กาล
แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่า
ธานี

ครั้งนั้น พระศาสดาได้ตรัสเรียกท่าน
พระอานนท์ผู้พหูสูตมาสั่งว่า อานนท์ ท่านจง
ไปประกาศให้ภิกษุทั้งหลายทราบถึงการนิพพาน
ของพระมารดา

เวลานั้น ท่านพระอานนท์เป็นผู้หมด
ความแหม่มชื่น มีตานองไปด้วยน้ำตา ได้กล่าว
ด้วยเสียงอันน่าสงสารว่า ขอพระภิกษุทั้งหลาย
ผู้เป็นโอรสของพระสุคตเจ้าซึ่งอยู่ในทิศตะวันออก
ทิศใต้ ทิศตะวันตกและทิศเหนือจงมาประชุมกัน

พระภิกษุผู้ยังพระสรีระสุดท้ายของ
พระมุณีให้เจริญด้วยน้ำนม พระมารดาของกระผม
พระโคตมภิกษุณีนั้นถึงความสงบ เหมือนดวงดาว
ในเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น พระนางผู้เป็นที่
รู้ทั่วกันว่า เป็นพระพุทธรมารดา ครั้นดำรงอยู่แล้ว
ไปสู่ความเสมอกันแล้ว คือในทีใด ถึงคนมี ๕ ตา
เห็นให้ได้ ในที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็น
ผู้นำทรงเห็นได้

ขอพระโอรสของพระสุตเจ้าผู้มีความ
เชื่อในพระสุต หรือเป็นศิษย์ของพระมหามุณี
จงทำสักการะแด่พระพุทธรมารดาเถิด.

ภิกษุทั้งหลายถึงอยู่ไกล ได้ฟังคำประ-
ภาศนั้นแล้ว ก็มาได้เร็ว บางพวกมาด้วยพุทธร-
นุภาพ บางพวกที่ฉลาดในฤทธิ์ก็มาด้วยฤทธิ์ ต่าง
ช่วยกันยกเอาเตียงนอนที่พระโคตมเถรีเจ้าหลับ
ขึ้นไว้ในเรือนยอดอันประเสริฐ น่ายินดี สำเร็จ
ด้วยทองคำล้วน ๆ งดงาม

ท้าวโลกบาลทั้งสี่เอาป่าเขารองรับเรือน
ยอด ทวยเทพที่เหลือมีท้าวสักกะเป็นต้น เข้า
ช่วยรับเรือนยอด

เรือนยอดทั้งหมดมี ๕๐๐ หลัง แท้จริง
เรือนยอดเหล่านั้น วิสสุกรรมเทพบุตรนิรมิต มี
สีเหมือนพระอาทิตย์ในสราทกาล.

ทวยเทพทั้งหลายได้แบกพระภิกษุ ทุก ๆ

องค์ที่นอนอยู่บนเตียงแล้ว นำเอาออกไปตาม
ลำดับ พื้นนภากาศถูกเอาเพดานบังไว้ทั่ว ดวง-
จันทร์ ดวงอาทิตย์ พร้อมทั้งดวงดาวซึ่งสำเร็จ
ด้วยทองได้ถูกคิดเป็นตราไว้ที่เพดานนั้น

ซึ่งปรากฏได้ถูกยกขึ้นไว้เป็นอันมาก จิต-
ถาหารทั้งหลายมีดอกไม้เป็นเครื่องปกคลุม ดอก
ไม้ที่เกิดในอากาศเอาปลายลง ดอกไม้ผุดขึ้นจาก
แผ่นดิน พระจันทร์และพระอาทิตย์ คนมองดู
เห็นได้ และดาวทั้งหลายส่องแสงระยับระยิบ.

อนึ่ง พระอาทิตย์ถึงจะโคจรไปในเวลา
เที่ยงก็เป็นเหมือนพระจันทร์ ไม่ทำใคร ๆ ให้
เร่าร้อน ทวยเทพทั้งหลายพากันบูชาด้วยของหอม
และดอกไม้ทิพย์อันนำยินดี และด้วยการขับร้อง
ฟ้อนรำดีดสีตีเป่าอันเป็นทิพย์

พวกนาค อสูรและพรหม ต่างก็พากัน
บูชาพระพุทธรูปผู้นิพพานแล้ว กำลังถูกเขา
นำเอาออกไป ตามสติกำลัง

พระภิกษุผู้เป็นโอรสของพระสุตเจ้า
ซึ่งนิพพานแล้วทั้งหมดเชิญไปข้างหน้า พระ-
โคตมเถรีพุทธรูปผู้อันเทวดาและมนุษย์สักการะ
เชิญไปข้างหลัง

เทวดา มนุษย์ พร้อมด้วยนาค อสูรและ
พรหม ไปข้างหน้า ข้างหลังพระพุทธเจ้าพร้อม
ด้วยพระสาวกเสด็จไปเพื่อจะบูชาพระมารดา.

การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า หาได้
เป็นเช่นนั้นไม่ การปรินิพพานของพระโคตมเถรี
เจ้า อัจฉรย์ยิ่งนัก

ในเวลาพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพาน ไม่มี
พระพุทธเจ้าและภิกษุทั้งหลาย มีพระสารีบุตร
เป็นต้น เหมือนในเวลาพระโคตมเถรีเจ้านิพพาน
ซึ่งมีพระพุทธเจ้าและภิกษุทั้งหลายมีพระสารีบุตร
เป็นต้น

ชนทั้งหลายช่วยกันทำจิตกาธารซึ่งสำเร็จ
ด้วยของหอมล้วน และเคลื่อนไปด้วยจรรณแห่ง
เครื่องหอม แล้วเผาพระภิกษุเหล่านั้นบนจิต-
กาธารนั้น ส่วนที่เหลือนอกจากอัฐิถูกไฟไหม้สิ้น.

ก็ในเวลานั้นท่านพระอานนท์ได้กล่าว
วาจาอันให้เกิดความสังเวชว่า พระโคตมเถรีเจ้า
เจ้านิพพานแล้ว พระสรีระของพระนางก็ถูกเผา
แล้ว การนิพพานของพระพุทธเจ้าน่าสังเกต อีก
ไม่นานก็คงจักมี

ต่อจากนั้น ในพระอานนท์อันพระ-
พุทธเจ้าทรงตักเตือน ท่านได้น้อมพระธาตุของ
พระโคตมเถรีเจ้า ซึ่งอยู่ในบาตรของพระนางเข้า
มาถวายแต่พระโลกนาถ

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่าฤาษี ได้
ทรงประครองพระธาตุเหล่านั้นด้วยฝ่าพระหัตถ์แล้ว
ตรัสว่า เพราะสังขารเป็นสภาพไม่เที่ยง พระ-
โคตม็ผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่พระภิกษุจึงต้องนิพพาน
เช่นเดียวกับลำต้นของต้นไม้ใหญ่ ที่มีแก่นตั้งอยู่
ถึงจะใหญ่ก็ต้องพินาศ ฉะนั้น.

ดูเถอะอานนท์ เมื่อพระพุทธรมาธาแม่
นิพพานแล้ว เพียงแต่สรีระก็ยังไม่เหลือ ให้นำ
เศร่าโศกปริเทวนาการไปเลย

คนอื่น ๆ ไม่ควรเศร่าโศกถึงพระนางผู้
ข้ามสาครคือสังขารไปแล้ว ละเว้นเหตุอันทำให้
เดือดร้อนเสียได้ เป็นผู้เยือกเย็นดับสนิทดีแล้ว

พระนางเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก และ
มีปัญญากว้างขวาง ทั้งเป็นผู้รู้ราตรีนานกว่า
ภิกษุณีทั้งหลาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จงรู้ไว้อย่างนี้เถิด
พระโคตมธเรีเจ้า เป็นผู้ชำนาญในทิพโสต-
ธาตุ และมีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รู้ทั่ว
ถึงปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพยจักขุให้หมดจด
อาสวะทั้งสิ้นของพระนางหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก

พระนางมีญาณอันบริสุทธิ์ ในอรรถะ
ในธรรมะ ในนิรุตติและในปฏิภาณ เพราะฉะนั้น
จึงไม่ควรจะเสรำโศกถึงพระนาง

คติของไฟที่ลุกโพลง ถูกแผ่นเหล็กทับ
แล้วดับไปโดยลำดับ ใคร ๆ ก็สู้ไม่ได้ ฉันใด
บุคคลผู้ที่หลุดพ้นจากกิเลสด้วยดีแล้ว ข้ามพ้น
โอฆะคือกามพันธู์ บรรลุอุจลบทแล้ว ก็ฉันนั้น
ย่อมไม่มีคติที่ใคร ๆ จะสู้ได้

เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็น
ที่พึ่ง มีสติปัญญาเป็นโคจรเถิด ท่านทั้งหลาย
อบรมโพชฌงค์ ๗ ประการแล้ว จักทำที่สุดแห่ง
ทุกขได้.

ทราบว่ ท่านพระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีได้ตรัสคาถาเหล่านั้น ด้วย
การฉนี้แล.

จบมหาปชาบดีโคตมีเถรีอปทาน

เขมาเถรีอปทานที่ ๘ (๑๘)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเขมาเถรี

[๑๕๘] พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุต-
ตระมีพระญาณจักขุในสรรพธรรม เป็นพระโลก
นายกเสด็จอุบัติในที่แสนแต่กัปนี้

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความ

รุ่งเรืองด้วยฐานะต่าง ๆ ในเมืองหงสวดี เป็นผู้
เพียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก

ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระพุทธมหาวีระพระองค์
นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมเทศนา เกิดความเลื่อมใส
ในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็น
สรณะ

ฉันขออนุญาตมารดาบิดาได้แล้ว นิมนต์
พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษให้เสวย พร้อมด้วย
พระสงฆ์สาวก ตลอดสัปดาห์หนึ่ง เมื่อสัปดาห์
หนึ่งล่วงไปแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นสารถิ
ฝีกนระ ทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่ง ซึ่งอุดมกว่าพวก
ภิกษุณีฝ่ายที่มีปัญญามาก ในตำแหน่งเอตทัคคะ

ดิฉันได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว ความยินดีทำ
สักการะแด่พระพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่พระ-
องค์นั้นอีก แล้วหมอบลงปรารถนาตำแหน่งนั้น.

ในทันใดนั้น พระพิชิตมารพระองค์นั้น
ตรัสกะดิฉันว่า ความปรารถนาของเธอจักสำเร็จ
สักการะที่เธอทำแล้วแก่เรา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
มีผลมาก

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระ
นามว่าโคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกา-

ราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก หนฺยนี้จักได้เป็น
ภิกษุณีชื่อเขมา ผู้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดา
พระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักถึง
ตำแหน่งเอตทัคคะ.

ด้วยกรรมที่ทำดีแล้วนั้น และด้วยการตั้ง
เจตน์จํานงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้
เป็นผู้เข้าถึงสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์

จุตจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้ว ไปชั้น
ยามา จุตจากชั้นยามาแล้วไปชั้นดุสิต จุตจากชั้น
ดุสิตแล้ว ไปชั้นนิมมานรดี จุตจากชั้นนิมมานร-
ดีแล้ว ไปชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

เพราะอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดใน
ภพใด ๆ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชาใน
ภพนั้น ๆ

ดิฉันจุตจากภพนั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์
ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ และ
เป็นมเหสีของพระเจ้าเอกราช

เสวยทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ มีความ
สุขทุกภพ ท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอนเนก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าพระ-
นามว่าวิปัสสี เป็นนายกของโลก งดงามนำดู
ยิ่งนัก ทรงเห็นแจ่มแจ้งในสรรพกรรม เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้วในโลก

ดิฉันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่ง

เป็นนายกของโลก เพราะได้ฟังธรรมอันประณีต
ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระศาสนาของพระ-
วิโรจนาจารย์พระองค์นั้นอยู่ห่มนปี ประพฤติพรหมจรรย์
ประกอบความเพียร เป็นพหูสูต

ฉลาดในปัจจัย มีความคล่องแคล่วใน
จตุราริยสัง มีปัญญาละเอียด แสดงธรรมไพเราะ
ปฏิบัติตามลัทธิตุศาสน์อยู่ห่มนปี

ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์ ดิฉันจืดจากภพ
นั้นแล้วเข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นผู้มียศ เสวย
สมบัติในภพนั้นและภพอื่น

ดิฉันเกิดในภพใด ๆ ก็เป็นผู้มีสมบัติมาก
มีทรัพย์มาก มีปัญญา มีรูปงาม มีบริวารชนกว่า
ง่าย

ด้วยบุญกรรมและความเพียรในศาสนา
ของพระพิชิตมารนั้น สมบัติทุกอย่างดิฉันหาได้
ง่าย เป็นที่รักแห่งใจ

ด้วยผลแห่งความปฏิบัติของดิฉัน เมื่อ
ดิฉันเดินไป ณ ที่ใด ๆ ภูตดาของดิฉันและใคร ๆ
ย่อมไม่ดูหมิ่นดิฉัน.

ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
โกนาคมณะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพรหม มียศมาก
ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 570

ในครั้งนั้นแหละกุลธิดาที่มั่งคั่งในเมือง

พาราณสี ชื่อธัญชานี ๑ สุเมธา ๑ สุเมธา ๑ ดินัน ๑

รวม ๓ คนด้วยกัน ได้ถวายสังฆารามแก่พระมุณี

หลายพัน และได้สร้างวิหารอุทิศแด่พระ-

พุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสาวกสงฆ์

เราทั้งหมดด้วยกันจุดจากภพนั้นแล้วไป

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยศกวา

เทพธิดาและกุลธิดาในมนุษย์.

ในกัทรกัปนี้แหละ พระพุทธเจ้าพระนาม

ว่ากัสสปะ ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพรหม มียศมาก

ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ในครั้งนั้น พระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ

ในพระนครพาราณสีอันอุดม เป็นอิสระแห่ง

ประชาชน เป็นอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าผู้แสวง

หาคุณอันยิ่งใหญ่

ดินันเป็นพระธิดาคนใหญ่ของท้าวเธอ มี

นามปรากฏว่าสมณิ ได้ฟังธรรมของพระพิชิตมาร

ผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา

แต่พระชนกนาถไม่ทรงอนุญาตแก่เราทั้ง

หลาย เมื่ออยู่ในอาคารสถานในครั้งนั้น เรา

ทั้งหลายผู้เป็นราวกัญญามีได้เกียจคร้าน ประพฤติ

พรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารี ดำรงอยู่ในสุขสมบัติ

สองหมื่นปี.

พระราชธิดาทั้ง ๗ องค์ล้วนพอใจยินดีใน

การบำรุงพระพุทธเจ้า พระราชธิดาทั้ง ๗ นั้น คือ

นางสมณี ๑ นางสมณคุตตา ๑ นางภิกษุณี ๑

นางภิกษุทาสิกา ๑ นางธรรมมา ๑ นาสูธรรมมา ๑

และนางสังฆทาสิกาเป็นที่ ๗

พระราชธิดาทั้ง ๗ นั้น ได้มาเป็นดิฉัน

เป็นพระอุบลวรรณาเถรี เป็นพระปฎาจาราเถรี

เป็นพระกฤษณทลเถรี เป็นพระกิสาโคตมีเถรี

เป็นพระธรรมทีนาเถรี เป็นนางวิสาขา อาสิกา

เป็นที่ ๗

บางครั้ง พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็น

ดั่งว่าดวงอาทิตย์ของนรชน ทรงแสดงธรรมเป็น

อัครรรย ดิฉันได้ฟังมหานิทานสูตรแล้วเล่าเรียน

อยู่

เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ

เพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์

แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเป็นพระธิดาที่พอ

พระทัยกรุณาโปรดปรานของพระเจ้ามัททราช ใน

สากลนครอันอุดม

พร้อมกับเมื่อดิฉันเกิด พระนกรนั้นได้มี

ความเกษมสุข โดยคุณนิรมิตนั้น ชื่อดิฉันปรากฏ

ว่า เขมา

เมื่อใด ดิฉันเจริญวัยโตเป็นสาว มีรูป
และผิวพรรณงาม เมื่อนั้น พระราชบิดาก็โปรด
ปรานปรทานดิฉันแก่พระเจ้าพิมพิสาร
ดิฉันเป็นที่โปรดปรานของพระราชสวามี
ยินดีแต่ในการบำรุงรูป ไม่พอใจคนที่กล่าวโทษ
รูปเป็นอันมาก.
ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารโปรดให้ชัก
ขับร้อง ขับเพลงพรรณาพระมหาวีฬภวัน
ด้วยพระประสงค์จะทรงอนุเคราะห์ดิฉัน
ดิฉันสำคัญว่าพระมหาวีฬภวันอัน
เป็นที่ประทับแห่งพระสุตเจ้าเป็นที่รื่นรมย์ ผู้
ใดยังมีได้เห็นก็จัดว่าผู้นั้นยังไม่เห็นนั่นวัน
พระมหาวีฬภวันเป็นดังว่านั่นวัน
อันเป็นที่ผลิตผลิตของนรชน ผู้ใดได้เห็นแล้ว
นับว่าผู้นั้นเห็นซึ่งนั่นวันดีแล้ว อันเป็นที่ผลิต
ผลิตของท้าวอมรินทร์
สักท้าวราชทวยเทพเหล่านั้นวันแล้วลงมา
ที่พื้นดิน เห็นพระมหาวีฬภวันอันน่ารื่นรมย์
เข้าแล้ว ก็อัครรยใจผลิตชมมิได้เบื่อ
พระมหาวีฬภวันเกิดขึ้นเพราะบุญ
ของพระราชา อันบุญญาภาพแห่งพระพุทธเจ้า
ประดับแล้ว ใครเล่าจะกล่าวถึงความเจริญด้วย
คุณแห่งพระมหาวีฬภวันให้จบได้

ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังความสำเร็จแห่ง

พระมหาวีหารเวฬุวัน อันเป็นที่ชอบโสดและชอบ
ใจแล้ว ประสงค์จะเห็น ดิฉันจึงได้กราบทูล

พระราชา.

ครั้งนั้น ท้าวมหิบัติจึงโปรดสั่งดิฉันผู้มุ่ง

จะชมพระมหาวีหารเวฬุวัน พร้อมด้วยบริวารเป็น

อันมาก ด้วยพระดำรัสว่า พระนางผู้มีสมบัติมาก

เชิญเสด็จไปชม พระมหาวีหารเวฬุวัน อันเป็น

ที่เย็นตา เปล่งปลั่งด้วยพระรัศมีแห่งพระสุคตเจ้า

งามด้วยสิริทุกสมัย

ดิฉันทูลว่า เมื่อใด พระพุทธรูมนิเสด็จ

เข้ามาทรงบาตรในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อ

นั้น หม่อมฉันจะเข้าไปชมพระมหาวีหารเวฬุวัน

เวลานั้น พระมหาวีหารเวฬุวันมีสวน

ดอกไม้กำลังแย้มบาน หึ่ง ๆ ไปด้วยเสียงบิน

ของภมรต่างชนิด และมีเสียงนกคูหาว่าร้องดัง

เพลงขับ ทั้งมีเหล่านกยูงฟ้อนรำ

มีเสียงเบาไม้พลุกลั่นประดับไปด้วยที่

จกรมต่าง ๆ สะพรั่งไปด้วยกุฎีและมณฑปที่

พระโยคีชอบปรารภบำเพ็ญเพียร

เมื่อดิฉันเที่ยวไปได้รู้สึกว่าย่นตาของ

เรามีผล ครั้งนั้น ดิฉันได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งประกอบ

กิจอยู่ แล้วคิดไปว่า ภิกษุนี้ตั้งอยู่ในปฐมวัย มี

รूपนำปรารธนา ปฏิบัติอยู่ในป่าที่น้ำร้อนรมย์เช่น
นี้ เหมือนคนอยู่ในที่มืด ภิกษุนี้ศีรษะโล้น คกลม
สังฆาฏิ นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ สะความยินดีที่เกิดแต่
อารมณ์เจริญญาณอยู่ ธรรมดาฤกษ์สถัถ์ควรจะบริ-
โภคตามความสุข แก่แล้วจึงควรจะประพฤติ
ธรรมอันเจริญงามนี้ในภายหลัง

ดิฉันสำคัญว่า พระคันธกุฎีที่ประทับแห่ง
พระพิชิตมารว่างเปล่าจึงเข้าไป ได้เห็นพระพิชิต-
มารดังดวงอาทิตย์แรกอุทัย ประทับสำราญ
พระองค์เดียว มีหญิงสาวสวยถวายนการพัคอยู่
ครั้นแล้วดิฉันดำริพิคว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้องอาจกว่า
นรชนพระองค์นี้มิได้เศร้าหมอง

หญิงสาวคนนั้น มีรัศมีเปล่งปลั่งดัง
ทองคำ มีดวงตางามเช่นดอกบัว ริมฝีปากแดง
ดังผลมะพลับสุก ขำเลียงแต่น้อยเป็นที่ยินดีแห่ง
ใจและนัยน์ตา

มีลำแขนเหมือนทองคำ วงหน้าสวย ถัน
ทั้งคู่เต่งต้งดั่งดอกบัวตูม มีเอวกลมกล่อม ตะโพก
ผึ่งผาย ลำขาน่ายินดี มีเครื่องตกแต่งงาม

เครื่องประดับสีแดงแวววาว นุ่งผ้าเนื้อ
เกลี้ยงสีเขียว มีรูปสมบัติขมไม่เบื่อ ประดับด้วย
สรรพากรณ์.

ดิฉันเห็นหญิงสาวนั้นเข้าแล้วคิดว่า โอ
หญิงสาวคนนี้รูปร่างมเหสีเกิน เราไม่เคยเห็นด้วย
นัยน์ตาในครั้งไหน ๆ เลย

ขณะนั้น หญิงสาวคนนั้นถูกชาย่าयी มี
ผิวพรรณแปลกไป หน้าเหี่ยว ฟันหัก ผมหงอก
น้ำลายไหล หน้าไม่สะอาด ใบหูแข็งกระด้าง
นัยน์ตาขาว นมยานไม่งาม ตัวตกกระทั่วไป
ร่างกายสันตลอลติริยะ

หลังขด มีไม้ทำเป็นคูดิน ร่างกาย
ชুবพอมลึบไป ตัวสั้นงก ล้มลงแล้วหายใจถี่ ๆ
ลำดับนั้น ความสังเวชอันไม่เคยเป็น
ทำให้ชนลูกชู้ช้น ได้มีแก่ดิฉันว่า น่าตำหนิรูป
อันไม่สะอาดที่พวกคนพาลยินดีกัน.

ขณะนั้น พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระกรุณา
มาก มีพระทัยปีติโสมนัส ทอดพระเนตรเห็น
ดิฉันผู้มีใจสังเวชแล้ว ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

ดูก่อนพระนางเขมา เชิญดูร่างกายอัน
กระสับกระส่าย ไม่สะอาด โสโครก ไหลเข้า
ถ่ายออก ที่พวกพาลชนยินดีกัน

ท่านจงอบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์
เดียวด้วยอนุสารมณเฑิต ท่านจงมีกายคตาสติมาก
ไปด้วยความเบื่อหน่ายเถิด

รูปหญิงนี้ ฉันทิ รูปของท่านนั้นก็ฉันทิ
นั่น รูปของท่านฉันทิ รูปหญิงนี้ก็เป็ฉันทิ
ท่านจงคลายความพอใจในกายทั้งภายในภายนอก
เสียเถิด.

จงอบรมอนิมิตติโมกษ์ จงละมานานุสัย
เสีย ท่านจักเป็นผู้สงบประพฤติไปเพราะละมานา-
นุสัยนั้นได้.

ชนเหล่าใด กำหนดด้วยราคาเกาะกระแสน
อยู่ เหมือนแมลงมุมเกาะใยตรงกลางที่ท้าวไว้เอง
ชนเหล่านั้นตัดราคานั้นเสีย ไม่มีความอาลัย
ละกามสุขไป ย่อมละเว้นได้.

ขณะนั้น พระบรมศาสดาผู้เป็นสารถิ
ฝึกนรชน ทรงทราบดิฉันทิว่ามีจิตควรแล้ว จึงทรง
แสดงมหานิทานสูตรเพื่อจะทรงแนะนำดิฉันทิ

ดิฉันทิได้ฟังพระสูตรอันประเสริฐนั้นแล้ว
จึงระลึกถึงสัญญาในกาลก่อนได้ ดำรงอยู่ใน
สัญญานั้นแล้ว ขำระธรรมจักขุให้หมดจด ทนดิ
ฉันทิ ดิฉันทิหมอบลงแทบพระบาทยุคลแห่งพระ-
พุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประสงค์จะ
แสดงโทษ จึงได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง
หม่อมฉันทิขอถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่

พระองค์ผู้มีพระกรุณาเป็นที่อยู่ หม่อมฉันขอ
ถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เสด็จ
ข้ามสงสารแล้ว หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่
พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ประทานอมตธรรม
หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์

หม่อมฉันเล่นไปแล้วสู่ทิวาอันรกรกฏ
หลงไหลเพราะกามราคะ พระองค์ทรงแนะนำด้วย
อุบายที่ชอบ เป็นผู้ยินดีแล้วในธรรมที่ทรงแนะนำ
สัตว์ทั้งหลายเห็นห่างจากการเห็นท่านผู้
แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่เช่นพระองค์ ย่อมประสพ
มหันตทุกข์ในสังสารสาคร

เมื่อใดหม่อมฉันยังมีได้มาเฝ้าพระองค์ผู้
เป็นสรณะแห่งสัตว์โลก ไม่เป็นศัตรูแก่สัตว์โลก
เสด็จถึงที่สุดแห่งมรณะ มีธรรมเป็นประโยชน์
อย่างดี หม่อมฉันขอแสดงโทษนั้น

หม่อมฉันมัวยินดีในรูป ระแวงว่าพระ-
องค์ไม่เกื้อกูล จึงมีได้มาเฝ้าพระองค์ผู้ทรง
เกื้อกูลมาก ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ หม่อม
ฉันขอแสดงโทษนั้น.

ครั้งนั้น พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณา
มีพระกระแสเสียงอันไพเราะ เมื่อทรงเอน้ำอมฤต
รดดิฉัน ได้ตรัสว่า ดูก่อนพระนางเขมา หยุด
อยู่เถิด

ครั้งนั้น คิณประนมมัสการด้วยเศียร

เกล้า ทำประทักษิณพระองค์แล้ว กลับไปเฝ้า

พระราชสวามีผู้เป็นนรบดี แล้วกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทรมานข้าศึก นำ

ชมอุบายอย่างคินัน ที่พระองค์ทรงดำริแล้ว พระ-
มุนีเจ้าผู้ไม่มีกิเลสให้ออกได้ หม่อมฉันผู้ปรารถนา
จะชมพระมหาวีรเวทวันได้เฝ้าแล้ว

ถ้าพระมหาราชจะทรงพระกรุณาโปรด

หม่อมฉันผู้เบื่อน่ายในรูปตามที่พระพุทธรูปมุณีตรัส
สอน จักบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้คงที่
พระองค์นั้น.

จบเหตุยถาถวาร

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารพระเจ้าแผ่นดิน

คินพระองค์นั้น ทรงประนมกรอัญชลีตรัสว่า

ดูก่อนพระน้องนาง พี่อนุญาติแก่พระน้อง บรรพ-
ชาจงสำเร็จแก่พระน้องเถิด

ครั้งนั้น คิณบวชมาแล้วได้เจ็ดเดือน

เห็นประทีปสว่างขึ้นและดับไป มีใจสังเวช

เบื่อน่ายในสรรพสังขาร ฉลาดใน

ปัจจุอาการ ข้ามพ้นโอฆะ ๔ แล้ว ได้บรรลุ

อรหัต เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสทธาตุและ

เจโตปริยญาณ

รู้จักอุปเพนิวาสญาณชำระทิพยจักขูให้
บริสุทธิ์ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพ
ใหม่ไม่มีอีก

ญาณอันบริสุทธิ์ของดิฉัน ในอรรถะ
ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วใน
พระพุทธศาสนา

ดิฉันเป็นผู้ฉลาดในวิสุทธิทั้งหลาย คล่อง
แคล่วในกถาวัตถุ รู้จักนัยแห่งอภิธรรม ถึงความ
ชำนาญในศาสนา

ภายหลัง พระราชสวามีผู้ฉลาด ตรัส
ถามปัญหาละเอียดในไตรทนต์ ดิฉันได้วิสัชนา
โดยควรแก่ถา

ครั้งนั้น พระราชาเสด็จเข้าเฝ้าพระสุกต-
เจ้าแล้ว ทูลสอบถามปัญหาเหล่านั้น พระพุทธเจ้า
ทรงพยากรณ์เป็นอย่างเดียวกันกับที่ดิฉันวิสัชนา
แล้ว

พระพิชิตมารผู้อุดมกว่านรชน ทรงพอ
พระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุณี
ผู้มีปัญญามาก

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระเขมาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเขมาเถรีอปทาน

อุบลวรรณาเถรีอปทานที่ ๕ (๑๕)

บุพจริยาของพระอุบลวรรณาเถรี

[๑๕๕] พระอุบลวรรณาภิกษุณีถึงความ
สำเร็จแห่งฤทธิ ถวายบังคมพระยุคลบาทของ
พระศาสดาแล้วทูลว่า

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันขอกราบ
ทูลว่า หม่อมฉันเข้ามาพ้นชาติสงสารได้แล้ว บรรลุ
ถึงอจลบท หมดสิ้นสรรพทุกข์แล้ว

ขอประชุมชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
และพวกชนที่หม่อมฉันได้ทำความผิดให้ จงอด
โทษให้หม่อมฉันเฉพาะพระพักตร์พระพิชิตมาร

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันขอกราบ
ทูลว่า เมื่อหม่อมฉันท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ถ้ามี
ความผิดพลาด ขอพระองค์ได้ทรงโปรดประทาน
โทษแก่หม่อมฉันเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ดูก่อนอุบลวรรณา ผู้ทำตามคำสอนของ
เรา ท่านจงแสดงฤทธิ์ ตัดความสงสัยแห่งบริษัท
สี่ในวันนี้เถิด.

พระอุบลวรรณาเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก มีปัญญา
ทรงไว้ซึ่งความรู้เรื่อง หม่อมฉันเป็นธิดาแห่ง
พระองค์ มีกรรมที่ทำยากมาก มีกรรมที่ทำ
แสนยากทำไว้แล้ว ข้าแต่พระมหาวิระผู้มีจักขุ
หม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา เพราะมีสีกาย
เหมือนสีดอกอุบล เป็นธิดาแห่งพระองค์ ขอลวาย
บังคมพระบาทยุคล

พระราหูลเถระและหม่อมฉัน เกิดใน
ภพเดียวกันมากหลายร้อยชาติ เป็นผู้มั่งคั่งทจิต

เสมอกัน

มีความเกิดร่วมภพร่วมชาติกัน ในภพนี้
ซึ่งเป็นภพหลัง ก็มีนามเหมือนกันทั้งคู่ พระ-
ราหูลเถระเป็นโอรส หม่อมฉันมีนามว่าอุบล-
วรรณาเป็นธิดา ข้าแต่พระวีรเจ้า ขอเชิญทอด
พระเนตรฤทธิ์ของหม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจะ
แสดงกำลังถวายพระศาสดา.

พระอุบลวรรณาเถรีเหยียดมือไปวิกเอน้ำ
ในมหาสมุทรทั้ง ๔ มาใส่ไว้ในฝ่ามือเหมือนเด็ก
เป็นน้ำมันที่อยู่ในฝ่ามือ

เหยียดฝ่ามือไปพลิกแผ่นดินแล้ว เอามา
ใส่ไว้บนฝ่ามือเหมือนเด็กหนุ่มจุดปลาเค้า ฉะนั้น

เอาฝ่ามือบีบครอบจักรวาลแล้ว ยังเม็ด
ฝนสีต่าง ๆ ให้ตกลง ณ เบื้องบนบ่อย ๆ

เอาแผ่นดินทำเป็นครก เอาเม็ดกรวดทำ
เป็นข้าวเปลือก เอาภูเขาสิเนรุทำเป็นสาก แล้ว
ข้อมอยู่ เหมือนเด็กหญิงข้อมข้าว ฉะนั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันมี
นามว่าอุบลวรรณ เป็นธิดาแห่งพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐ มีความชำนาญในอภิญาทั้งหลาย
เป็นผู้ทำตามคำสอนของพระองค์

จักแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ถวายแต่พระองค์ผู้
เป็นนายกของโลก ประกาศนามและโคตรแล้ว
ขอถวายบังคมพระยุคลบาท

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้
ความชำนาญในที่ ในทิพโสตราตุ และใน
เจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณ ขำระทิพยจักขุ
บริสุทธิ อาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่
ไม่มีอีก

หม่อมฉันมีญาณในอรรณะ ธรรมะ นิรุติ
และปฏิภาณ กว้างขวาง หมดจดตามสภาพแห่ง
พระองค์ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.

ข้าแต่พระมหามุนี อธิการเป็นอันมาก
ที่หม่อมฉันแสดงแล้วในพระพิชิตมารผู้ประเสริฐ
แล้วทั้งหลายในปางก่อน โดยความพินาศไปแห่ง
มัจฉริยะที่สู้รบกันเพื่อประโยชน์แก่พระองค์.

ข้าแต่พระมหามุนีผู้มีความเพียรมาก ขอ
พระองค์จงทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อม-
ฉัน และบุญที่หม่อมฉันสั่งสมไว้เพื่อประโยชน์
แก่พระองค์.

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า เมื่อพระองค์ทรง
ละเว้นอนาจารในสถานที่ไม่ควรอบรมพระญาณ
ให้แก่กล้าอยู่ ชีวิตอันสูงสุดหม่อมฉันสละแล้ว
เพื่อประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ได้ประทาน
ชีวิตแก่หม่อมฉันหลายหมื่นโกฏิก็ป แม้หม่อมฉัน
ก็บริจาคชีวิตของหม่อมฉัน เพื่อประโยชน์แก่
พระองค์.

ข้าแต่พระองค์ผู้มีฤทธิ์มิได้มีสิ่งอะไร
เปรียบปาน มีพระวิริยะก้าวหน้า ในกาลนั้น
หม่อมฉันอัศจรรย์ใจทุกอย่าง ประนมกรอัญชติ
ด้วยเศียรเกล้า ได้ทูลว่า กรณียกิจนี้หม่อมฉัน
ได้ทำแล้ว.

ในกัณฑ์แสนแต่ภัทรกัณฑ์ ครั้งนั้น

หม่อมฉันเกิดเป็นนางนาคกัณฐา มีนามว่าวิมล

คณะนาคสมมุติว่า เป็นผู้ดีกว่าพวกนาคกัณฐา

มหานาคราชนามว่ามโหระ ละมุนี

ในพระพุทธศาสนา นิมนต์พระพุทธเจ้าพระนาม

ว่าปทุมุตตระผู้มีเดชมาก พร้อมด้วยพระสาวก

ตกแต่งมณฑปสำเร็จด้วยรัตนะ บัลลังก์

สำเร็จด้วยรัตนะ โปรยทรายรัตนะ เครื่องอุปโภค

สำเร็จด้วยรัตนะ และมรรคาก็ประดับด้วยธงรัตนะ

ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า ประโคมด้วยดนตรีหลาย

ชนิด.

พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรง

เผ้าไปด้วยบริษัท ๔ ประทับนั่งบนอาสนะอันประ-

เสริฐในภพนาคราชมโหระ นาคราชได้ถวาย

ข้าวน้ำและขาทนียโภชนียาหารอย่างดี ๆ มีค่ามาก

แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีบริวารมาก พระสัมมา-

สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ครั้นเสวยเสร็จ ทรงล้าง

บาตรด้วยดีแล้ว ได้ทรงทำกิจคือการอนุโมทนา.

นางนาคกัณฐาผู้มีฤทธิ์มาก เห็นพระ-

สัมพุทธผู้มีรัศมีเปล่งปลั่ง มียศมาก มีจิตเลื่อมใส

มีใจเคารพในพระศาสนา

ในขณะนั้น พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียร

มาก พระนามว่าปทุมุตระทรงทราบวาระจิตของ
หม่อมฉันแล้ว ทรงแสดงภิกษุณรูปหนึ่งด้วยฤทธิ์
ภิกษุณีนั่นคล่องแคล่ว แสดงฤทธิ์เป็นอนง

หม่อมฉันเกิดปีติปราโมทย์ได้ทูลถาม
พระศาสดาว่า หม่อมฉันได้เห็นฤทธิ์ทั้งหลายที่
ภิกษุณีนี้นี้แสดงแล้ว ข้าแต่พระธีรเจ้า ภิกษุณีนี้นั้น
เป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วยฤทธิ์เพราะเหตุไร.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นตรัสตอบว่า

ภิกษุณีนั่น เป็นโอรสธิดาเกิดแต่ปากเรา มี
ฤทธิ์มาก ทำตามอนุศาสน์ของเรา เป็นผู้คล่อง-
แคล่วดีด้วยฤทธิ์.

หม่อมฉันได้สดับพระพุทธพจน์แล้ว มี
ความยินดีได้ทูลว่า แม้หม่อมฉันก็ขอเป็นผู้คล่อง
แคล่วดีด้วยฤทธิ์ เหมือนภิกษุณีน้องฉันนั้น ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นนายก หม่อมฉันเบิกบานโสมนัส
มีใจอุดมถึงที่แล้ว ขอให้ได้เป็นเช่นภิกษุณีนี้นี้ใน
อนาคตกาล

หม่อมฉันตกแต่งบัลลังก์อันงามด้วยแก้ว
มณีและมณฑปอันผุดผ่องแล้ว ทูลอัญเชิญพระ-
พุทธเจ้าผู้เป็นนายก พร้อมด้วยพระสงฆ์
ให้เสวยและฉัน อิมหนำสำราญ ด้วยข้าวและ

น้ำ แล้วได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกอุบลอันเป็น
ดอกไม้อย่างดี ที่พวกนาคเรียกกันในสมัยนั้นว่า
ดอกอรุณ โดยตั้งความปรารถนาว่า ขอให้สัตว์
ของเราจงเป็นเช่นกับสีดอกอุบลนี้

ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้นและด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์
แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จุดิจากนั้นแล้วมาเกิดในมนุษย์ ได้ถวาย
บิณฑบาต พร้อมด้วยดอกอุบลเป็นอันมากแก่
พระสยมภู

ในภพที่ ๕๑ แต่ภพที่ ๕๒ นี้ พระพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี มีพระเนตรงาม มีพระญาณ
จักขุในธรรม เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น หม่อมฉันเป็นธิดาของเศรษฐี
ในเมืองพาราณสีอันอุดม ได้นิมนต์พระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วย
พระสงฆ์

ถวายมหาทานและบูชาพระพุทธเจ้านั้น
ด้วยดอกอุบลเป็นอันมากแล้ว ได้ปรารถนาให้มี
ผิวพรรณงามเหมือนดอกอุบล

ในภพที่ ๕๓ นี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพรหม มีบริวารยศ
มาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกิ ใน
เมืองพาราณสีอันอุดม เป็นอิสระกว่าชนทั้งหลาย
เป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง
ใหญ่

หม่อมฉันเป็นธิดาคนที่สองของท้าวเซอ
มีนามปรากฏว่าสมณคุตตา ได้ฟังพระธรรมของ
พระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระ-
ชนกนาถมิได้ทรงอนุญาตให้พวกหม่อมฉัน

เมื่อต้องอยู่ในอาคารสถาน ในครั้งนั้น
พวกหม่อมฉันผู้เป็นราชกัญญา ตั้งอยู่ในความสุข
มิได้เกียจคร้าน ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็น
กุมารอยู่สองหมื่นปี

ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือ นางสมณี ๑
นางสมณคุตตา ๑ นางภิกขุณี ๑ นางภิกขุทาลิกา
๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และนางสังฆ-
ทาสีเป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจในการบำรุงพระ-
พุทธเจ้า ได้มาเป็นหม่อมฉัน เป็นพระเชมาเถรี
ผู้มีปัญญา เป็นพระปฐาจาราเถรี เป็นพระกุนทล
เกสีเถรี เป็นพระกิสาโคตมี เป็นพระธรรมทินนา
เถรีและเป็นวิสาขาอุบาสิกาคนที่ ๗.

ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และด้วยการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จุดจากนั้นแล้วมาเกิดในสกุลใหญ่ในพวก

มนุษย์ ได้ถวายผ้าอย่างดีมีสีเหลือง เนื้อเกลี้ยง
แก่พระอรหันต์องค์หนึ่ง เคลื่อนจากอัทธานั้น
แล้ว ไปเกิดในสกุลพราหมณ์ในเมืองอริฏฐะ เป็น
ธิดาของพราหมณ์ชื่อตริภูวิจจะ มีชื่อว่าอุมมาทนต์
มีรูปร่างเป็นที่จูงใจให้ยินดี.

เคลื่อนจากอัทธานั้นแล้วไปเกิดในสกุล

หนึ่งซึ่งไม่มีความเจริญในชนบท เป็นผู้ขวนขวาย
เฝ้าไร่ข้าวสาลี ในครั้งนั้น หม่อมฉันได้เห็น
พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ได้ถวายข้าวตอก
ห้าร้อยตอกกับดอกปทุม ประรณานิให้มีบุตร ๕๐๐
คน เมื่อมีบุตรเท่านั้นแล้ว ได้ถวายน้ำผึ้งแก่
พระปัจเจกพุทธเจ้า เคลื่อนจากอัทธานั้นแล้ว
ได้เกิดในดอกปทุมในป่าที่มีสระบัว

ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากาสิเป็นที่
ทรงสักการะโปรดปราน มีพระราชโอรสครบ
๕๐๐ องค์.

เมื่อพระราชบุตรเหล่านั้นทรงเจริญวัย
แล้ว ไปทรงเล่นน้ำ ทรงเห็นดอกบัวเข้าแล้ว
ต่างก็นำมาเฉพาะองค์ละดอก หม่อมฉันนั้นไม่มี
ดอกบัว เพราะพระราชบุตรเหล่านั้นเก็บเสีย ก็
มีความโศก เคลื่อนจากอัทธานั้นแล้วไปเกิดใน
หมู่บ้านข้างภูเขาสิลิสิ

เมื่อพวกบุตรของหม่อมฉันรู้ธรรมของ

พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว นำยาคุไปถวาย บุตร
๘ คน ได้บวชเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ไปสู่บ้าน
เพื่อภิกษา ในขณะนั้น หม่อมฉันเห็นเข้าแล้ว
ระลึกได้ มีชिरธาราพลา้นออกเพราะความรักบุตร

หม่อมฉันมีความเลื่อมใส ได้ถวายยาคุ
ด้วยมือของตนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น
หม่อมฉันจตุจากอัทธานั้นแล้ว ไปเกิดในนันท-
วัน ในภพดาวดึงส์

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้าหม่อมฉันท่องเที่ยว
ไปในภพน้อยภพใหญ่ ได้เสวยสุขและทุกข์และ
บริจาคชีวิตเพื่อประโยชน์แก่พระองค์

หม่อมฉันมีทุกข์ก็มาก มีสมบัติก็มาก
ตั้งที่กราบทูลมานี้ ในภพหลังสุดที่ถึงแล้วนี้
หม่อมฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีทรัพย์มาก ประกอบ
ด้วยสุขสมบัติ มีความรุ่งเรื่องด้วยรัตนะต่าง ๆ
มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวงในพระนครสาวัตถี

เป็นที่ประชุมชนสักการะบูชานับถือยำ-
เกรง ประกอบด้วยรูปสมบัติ อันทุชนในสกุล
ทั้งหลายสักการะและปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะรูป
สิริและโภคสมบัติ พวกเศรษฐีบุตรหลายร้อยต่าง
มุ่งหมายกัน

หม่อมฉันละเรือออกบวช ยังไม่ถึงถึง

เดือนก็ได้บรรลุดุจตุสัจธรรม หม่อมฉันนิรมิตรถ

เป็นสี่เหลี่ยมจตุรัสด้วยฤทธิ์แล้ว ขอถวายบังคม

พระยุคลบาทของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระโลกนาถ

ผู้มีพระสิริ.

มารกล่าวกะหม่อมฉันว่า

ท่านเข้ามาสู่กอไม้ที่มีดอกแยมบานดี ยืน

อยู่โคนต้นรังผู้เดียว มิได้มีใครเป็นเพื่อน ท่าน

ผู้โง่เขลา ท่านไม่กลัวพวกนักร้องหรือ.

หม่อมฉันกล่าวว่า

พวกนักร้องตั้งแสนคนมาในที่นี้เหมือน

กับท่าน ก็ไม่ทำให้ขนของเราหวั่นไหว ดูก่อน

มาร ท่านผู้เดียวจักทำอะไรเราได้.

เรานี้จักหายไปเสีย หรือว่าเข้าไปในท้อง

ท่าน ท่านจักไม่เห็นเราแม้ยืนอยู่ที่ระหว่างคิ้วท่าน

เรามีความชำนาญในจิต เจริญอุทฺธิบาท

ดีแล้ว พ้นจากกิเลสเครื่องผูกทั้งปวงแล้ว

ดูก่อนมารผู้มีอายุ เรามีได้กลัวท่าน

กามทั้งหลายเปรียบด้วยหอกและหลาว

แม้ฉันท์ทั้งหลายก็คล้ายกองไฟ ท่านกล่าวถึงความ

ยินดีในกาม

บัดนี้เราไม่มีความยินดีในกาม ความ
เพลีนในอารมณ์ทั้งปวง เรากำจัดแล้ว กองมืดเรา
ทำลายแล้ว.

ดูก่อนมารผู้ลามก ท่านจงรู้อย่างนี้ ท่าน
จงหายไปเถิด

พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรง
พอพระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ ในหมู่บริษัทว่า อุบลวรรณา-
ภิกษุณีเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุณีที่มีฤทธิ์

ดิฉันบำรุงพระบรมศาสดาแล้ว ทำตาม
คำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอัน
หนักลงแล้ว ถอนตัณหาที่นำไปสู่ภพหมดแล้ว

ดิฉันบรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่
สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวช
เป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว พวกทายกน้อมเข้า
มาซึ่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชปัจจัย
โดยขณะหนึ่งมากหลายพัน.

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระอุบลวรรณาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุบลวรรณาเถรอปทาน

ปฎาจารย์เอรือปทานที่ ๑๐ (๒๐)

บุพจริยาของพระปฎาจารย์เอรือ

[๑๖๐] ในกัปปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปปนี้

พระพิชิตมารผู้นายกของโลกพระนามว่าปทุมุตตระ
ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในตระกูลเศรษฐี อัน
มีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่าง ๆ ในเมืองหังสวดี
เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุขเป็นอันมาก

ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระมหาวิรเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนา มีความเลื่อมใส
อันเกิดในพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ไปถึงพระองค์
เป็นสรณะ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญ
ภิกษุองค์หนึ่ง ผู้มีความละเอียด คงที่คล่องแคล่ว
ในกิจที่ควรและกิจที่ไม่ควร เป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายทรงวินัย

ดิฉันมีจิตยินดีปรารถนาตำแหน่งนั้น จึง
นิมนต์พระทศพลผู้เป็นนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์
ให้เสวยและฉันตลอดสัปดาห์หนึ่ง ถวายบาตร
และจีวรแล้ว ชบศีรชะลงแทบพระบาท แล้ว
ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระธีรมุนีผู้นายกของโลก ภิกษุณี

องค์ใด พระองค์ทรงสรรเสริญในตำแหน่งอัน
ประเสริฐกว่าภิกษุสงฆ์นี้ ถ้าตำแหน่งนั้นจะ
สำเร็จแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันจักเป็นเช่นภิกษุณี
องค์นั้น

ครั้งนั้น พระศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า
นางผู้เจริญ อย่างลัวเลยจงเบาใจเถิด ท่านจัก
ได้ตำแหน่งนั้นตามใจปรารถนา ในอนาคตกาล
ในภพที่หนึ่งแสนแต่ภพนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอก-
การาช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ท่านผู้เจริญนี้ จักได้เป็นภิกษุณี ธรรม
ทายาท พระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอัน
ธรรมนิรมิต เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีนาม
ว่าปฐาจารา ครั้งนั้น ดิฉันยินดีมีจิตประกอบด้วย
เมตตา บำรุงพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกกับ
พระสงฆ์จนตลอดชีวิต ด้วยกุศลธรรมที่ได้ทำไว้
แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนัจฉานังไว้ ดิฉันละ
ร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพที่นี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุแห่งพรหม มีบริวารยศ
มาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ ผู้

เป็นใหญ่กว่านรชน ในพระนครพาราณสีอันอุดม
ทรงเป็นอุปัฏฐากของพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็นธิดาองค์ที่สามของท้าวเธอ
มีนามปรากฏว่าภิกษุณี ได้ฟังธรรมของพระ-
พิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา...

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และ
ด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์
แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดในสกุล
เศรษฐีที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนคร
สาวัตถี

เมื่อใด ดิฉันเจริญวัยเป็นสาวตกอยู่ใน
อำนาจวิตก พบบุรุษชาวชนบทผู้หนึ่งแล้วได้ไป
กับเขา ดิฉันคลอดบุตรคนหนึ่ง มีท้องบุตรคน
ที่สอง เมื่อนั้นดิฉันปรารถนาว่า จะไปเยี่ยม
มารดาบิดา

ครั้งนั้น ดิฉันได้บอกสามี เมื่อสามี
ของดิฉันเข้าไปป่า ดิฉันคนเดียวออกจากเรือน
จะไปยังพระนครสาวัตถีอันอุดม

ภายหลังสามีของดิฉันมาตามทันทีหน
ทาง เวลานั้น ลมกรรมฆวาทอันทำให้เจ็บปวด

เหลือทนเกิดแก่ดิฉัน ทั้งมหาเมฆก็เกิดขึ้นใน
เวลาที่ดิฉันจะคลอด สามีไปหาที่กำบัง ก็ถูกงูกัด
ตาย

เวลานั้นดิฉันมีทุกข์เพราะการคลอด หมด
ที่พึงเป็นคนกำพร้า เดินไปเห็นแม่น้ำน้อยแห่ง
หนึ่งซึ่งมีน้ำเต็มเป็นที่อยู่แห่งสัตว์

อุ้มบุตรน้อยข้ามไปที่ฝั่งข้างโน้นคนเดียว
ให้บุตรน้อยดิมนมแล้ว ประสงค์จะให้บุตรคน
ใหญ่ข้าม จึงกลับมา

เหยี่ยวตัวหนึ่ง เหยี่ยวบุตรน้อยที่ร้องจ้าไป
เสียแล้ว บุตรคนใหญ่ก็ถูกกระแสน้ำพัดไป ดิฉัน
มากไปด้วยความโศก

เดินไปยังพระนครสาวตถิ ได้ยินข่าวว่า
มารดาบิดาและพี่ชายของตนตายเสียแล้ว เวลา
นั้น ดิฉันแน่นไปด้วยความโศก เปี่ยมไปด้วย
ความโศกมาก

ได้กล่าวว่บุตรสองคนตายเสียแล้ว เวลา
ของเราก็ตายเสียในป่า มารดาบิดาและพี่ชายของ
เรา ก็ถูกเผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน

ครั้งนั้น ดิฉันทั้งซุบผอม ทั้งผิวเหลือง
ไม่มีที่พึ่ง ตรอมใจทุกวัน เมื่อเดินไปข้างนี้ข้าง
นั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นสารถิฝัก
นรชน

ขณะนั้น พระศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า

ท่านอย่าโศกเศร้าถึงบุตรเลย จงเบาใจเถิด จง
แสวงหาตนของท่านเถิด เตือนร้อนไปไม่มีประ-
โยชน์อะไรเลย

บุตรธิดา ญาติและพวกพ้องไม่ป้องกัน
คนผู้สิ่งที่ตายเลย ความป้องกันไม่มีในญาติ
ทั้งหลาย

ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว ได้
บรรลुถึงปฐมผล บวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลु
อรหัตผล

เป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสต
ธาตุ รู้ปริจิตตวิชา เป็นผู้ปฏิบัติตามคำสอนของ
พระพุทธเจ้า

รู้ปุพเพนิวาณญาณ ชำระทิพยจักขุให้
บริสุทธิ์ ทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้
บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี

ในกาลนั้น ดิฉันศึกษาพระวินัยทั้งปวง
ในสำนักพระบรมศาสดา ผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง
และกล่าวพระวินัยทั้งหมดกว้างขวางได้ตามจริง

พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัติ
นั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอกทัคคะว่า
ปฎาจาราภิกษุณีผู้เดียวเลิศกว่าพวกภิกษุฝ่ายที่
ทรงพระวินัย

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 597

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระปฎาจาราภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปฎาจาราเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกุโปสถิกาเถรอปทาน ๒. สลพุปุฬิกาเถรอปทาน ๓. โมทก-
ทายิกาเถรอปทาน ๔. เอกาสนทายิกาเถรอปทาน ๕. ปัญจทีปทายิกา-
เถรอปทาน ๖. นพมาลิกาเถรอปทาน ๗. มหาปชาบดีโคตมีเถรอปทาน
๘. เจมาเถรอปทาน ๙. อุบลวรรณาเถรอปทาน ๑๐. ปฎาจาราเถรอปทาน
ในวรรคนี้บัณฑิตคำนวณคาถาไว้ ๕๐๕ คาถา.

จบเอกุโปสถวรรคที่ ๒

กุณฑลเกสวรรคที่ ๓

กุณฑลเกสึเรื่อปทานที่ ๑ (๒๑)

[๑๘๑] ในกัณฑ์หนึ่งแสนแต่ภัทรกัณฑ์
พระพิชิตมาร พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้
จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีอันมี
ความรู้เรื่องด้วยรัตนะต่าง ๆ ในเมืองหังสวดี
เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก

ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระมหาวิโรจเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมอันอุดม มีความเลื่อมใส
เกิดในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์
เป็นสรณะ

ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้เป็นนายกพระ-
นามว่าปทุมุตตระ ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา
ทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่ง ผู้มีปัญญาดีว่า เป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายชิปปาภิญญา

ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้วมีความ
พอใจ ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่แล้ว ชบเสียลงแทบพระบาท บรรดา
ตำแหน่งนั้น

พระมหาวีรเจ้าทรงอนุโมทนาตรัสว่า

นางผู้เจริญ ตำแหน่งใดท่านปรารถนาแล้ว ตำแหน่งนั้นทั้งหมดจักสำเร็จแก่ท่าน ท่านจงเป็นผู้มีสุขเย็นใจเถิด

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่า โคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญนี้จักได้เป็นภิกษุณีธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวิกาของพระศาสดาชื่อว่าภัททาคุณทลเกสา

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันสร้างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุตติจากภพนั้นแล้วไปสู่ชั้นมายา จุตติจากที่นั่นได้ไปสู่ชั้นดุสิต จุตติจากที่นั่นแล้วไปสู่ชั้นนิมมานรดี จุตติจากที่นั่นแล้วไปสู่ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

ด้วยอำนาจกุศลกรรมนั้น ดิฉันเกิดในภพใด ๆ ก็ได้ครองตำแหน่งอัครมเหสีของพระราชาในภพนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นแล้ว ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ และพระราชาก็เป็นเอกราชในหมู่มนุษย์

ดิฉันได้เสวยราชสมบัติในทเวดาและ
มนุษย์ เจริญด้วยความสุขทุก ๆ ภพ ท่องเที่ยว
ไปในกัปเป็นอนเนก

ในภัทรกัปนี้พระพุทธเจ้าพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพรหมมียศมาก ประ-
เสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิพระนามว่า กิกิ
เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสีอันอุดม
เป็นอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ดิฉันเป็นพระธิดาองค์ที่ ๕ ของท้าวเธอ
มีนามปรากฏว่าภิกขุทาสี ได้ฟังธรรมของพระ-
พิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา... ด้วยกุศล
กรรมที่ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้
ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์

ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี
ที่มีความเจริญ ในพระนครราชคฤห์อันอุดมเมื่อ
ดำรงอยู่ในความเป็นสาว ได้เห็นราชบุรุษนำโจร
ไปเพื่อจะฆ่า มีความรักในโจรคนนั้น บิดาของ
ดิฉันปลดปล่อยโจรนั้น ให้หลุดพ้นจากการฆ่า
ด้วยทรัพย์พันหนึ่ง รู้จักใจดิฉันแล้ว ยกดิฉัน
ให้กับโจรนั้น ดิฉันรักใคร่เอ็นดูเกื้อกูลแก่โจร
นั้นมาก

แต่โจรนั้นพาดิฉันผู้ช่วยขนเครื่องบวง-
สรวงไปที่ภูเขามีสเหวเป็นที่ทิ้งโจร คิดจะฆ่าดิฉัน
ด้วยความโลภในเครื่องประดับของดิฉัน เวลา
นั้น ดิฉันจะรักษาชีวิตของตัวไว้จึงประนมมือไหว้
โจรผู้เป็นศัตรูเป็นอย่างดีแล้วกล่าวว่า

นายผู้เจริญ สร้อยทองคำ แก้วมุกดา
และแล้วไพฑูรย์ เป็นอันมากทั้งหมดนี้ นายเอา
ไปเถิด และจงประกาศว่าฉันเป็นทาสีเถิด

แนะนำงาม จงตายเสียเถิด อย่ามัว
รำพันนักละ เรามุ่งจะฆ่านางผู้มาถึงป่าแล้ว
ตั้งแต่ฉันระลึกถึงตัวได้ถึงความเป็นผู้รู้
ชัดแล้ว ฉันไม่รู้จักบุรุษอื่นว่าเป็นที่รักยิ่งกว่านาย
มาเถิด ฉันจักขอกอดนาย ทำประทักษิณแล้วจะ
ไปหวนาย เพราะนายกับดิฉันจะไม่ได้ร่วมกัน
ต่อไป

ในที่ทุกแห่ง ใ้ว่าบุรุษเท่านั้น จะเป็น
บัณฑิต ถึงสตรีเป็นบัณฑิตเฉลียวฉลาดในที่
นั้น ๆ และในที่ทุกแห่ง ใ้ว่าบุรุษเท่านั้นจะ
เป็นบัณฑิตคิดความได้ว่องไว ใ้ว่าบุรุษจะคิด
เหมาะสมในเรื่องเดียวเร็วพลัน ดิฉันฆ่าศัตรูได้
ในครั้งนั้น ก็เพราะเนื่องด้วยปัญญาเต็มอยู่ในจิต

ผู้ใดไม่รู้จักรื่องที่เกิดขึ้นเร็วไว ผู้นั้นมี

ปัญญาเขลา ย่อมถูกเขาฆ่า เหมือนโจรที่ถูกฆ่า
ที่หวนจะนั้น

ผู้ใด รู้จักรื่องที่เกิดขึ้นได้รวดเร็ว

ผู้นั้นก็พ้นจากพวกศัตรู เหมือนดิฉันพ้นจากโจร
ที่เป็นศัตรูในครั้งนั้น ฉะนั้น

เมื่อดิฉันผลัดศัตรูให้ตกไปในแหแล้ว

เข้าไปบวชในสำนักปริพาชกที่ครองผ้าขาว

ครั้งนั้น พวกปริพาชกเอาแหบดอนผม

ดิฉันหมดแล้ว ให้บวชแล้วบอกลัทธิให้เนื่อง ๆ

ดิฉันเรียนลัทธินั้นแล้ว นั่งคิดลัทธินั้นอยู่ผู้เดียว

ว่า คณะปริพาชกเป็นดังว่าสุนัข ทำกะเราซึ่งเป็น

มนุษย์ ถือเอากิ่งหว้าที่หักแล้วปักไว้ ณ ที่ใกล้เรา

แล้วก็หลีกไป ดิฉันเห็นแล้วได้นิมิต ที่ตั้งอยู่

เหมือนเป็นหมู่หนอน

ดิฉันลุดจากที่นั้นแล้ว มีความสลดใจ

มาถามพวกปริพาชกที่มีลัทธิร่วมกัน พวกนั้นบอก

ว่า พวกภิกษุศากยบุตรย่อมรู้เรื่องนั้น

ดิฉันเข้าไปหาพุทธสาวกแล้วถามเรื่องนั้น

พุทธสาวกเหล่านั้น พาดิฉันไปในสำนักพระ

พุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

พระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ทรงแสดง
ธรรมแก่ดิฉันว่า ชันช้อยคนะและชาติทั้งหลาย
ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา
ดิฉันได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ยัง
ธรรมจักขุให้หมดจดพิเศษ รู้สัทธรรมแล้ว ได้
ทูลขอบรรพชาอุปสมบท
ครั้งนั้น พระพุทธเจ้า อันดิฉันทูลขอ
แล้ว ได้ตรัสว่า มาเถิด นางผู้เจริญ ดิฉัน
อุปสมบทแล้ว ได้เห็นน้ำน้อยหนึ่ง
รู้จักสังขาร อันมีความเกิดและความดับ
ด้วยน้ำล้างเท้า คิดเห็นว่า สังขารทั้งปวงย่อม
เป็นอย่างนั้น
ลำดับนั้น จิตของดิฉันพ้นแล้วเพราะไม่
ถือมั่นโดยประการทั้งปวง ครั้งนั้น พระพิชิตมาร
ทรงตั้งดิฉันว่าเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุณีทั้งหลาย
ฝ่ายจีปปาภิญญา
ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์และทิพ-
โสตธาตุ รู้วาระจิตผู้อื่น เป็นผู้ทำตามสัตตุดาสน์
รู้ปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพยจักขุบริ-
สุทธิ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เป็นผู้บริสุทธิ
หมดมลทินด้วยดี

ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ปฏิบัติพระ-
พุทธศาสนาเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว
ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพแล้ว

ดิฉันบรรลุถึงประโยชน์ ก็อธรรมเป็นที่
สิ้นสังโยชน์ ที่กุลบุตรทั้งหลาย ออกบวชเป็น
บรรพชิตต้องการนั้นแล้ว ญาณของดิฉัน ใน
อรรถะ ธรรมะ นิรุติและปฏิภาณไพบูลย์หมดจด
เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระภัททาคุณทลเกสิภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคุณทลเกสิเถรีอปทาน

กิสาคตมีเถรีอปทานที่ ๒ (๒๒)

[๑๖๒] ในกัณฑ์หนึ่งแสนแต่กัณฑ์นี้
พระพิชิตมารพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้จบ
ธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลกเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในพระนคร
หังสวดี เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่า
นรชนพระองค์นั้นแล้ว ถึงพระองค์เป็นสรณะ

ได้ฟังธรรมของพระองค์ซึ่งประกอบด้วย
สัจจะ ๔ ไพบราjabใจอย่างยิ่ง นำมาซึ่งสันติสุข
แห่งจิต

ครั้งนั้น พระธีรเจ้าผู้อุดมกว่าบุรุษ เมื่อ
ทรงตั้งภิกษุหนึ่งผู้ทรงจิวรเศร้าหมอง ทรง
สรรเสริญในตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังคุณ
ของภิกษุแล้ว เกิดปีติมาก ทำสักการะแต่
พระพุทเจ้าตามความสามารถ ตามกำลังหมอบลง
ใกล้พระธีรมุนีแล้ว प्रารณาคำแห่งนั้น.

ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายของ
โลก ทรงอนุโมทนาเพื่อการได้ตำแหน่งว่า
ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคตม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้า-
โศกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ท่านผู้เจริญจักเป็นธรรมทายาทของพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต
เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีนามชื่อว่า กิสาโคตมี
ครั้งนั้นดิฉันได้ฟังพระพุทพจน์นั้น แล้ว
มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง
พระพิชิตมารผู้นำชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลาย
จนตลอดชีวิต

ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ในภพที่นี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันชู้แห่งพรหม มียศมาก
ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว.

ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ
เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสีอันอุดม
เป็นอนุปัฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง
ใหญ่

ดิฉันเป็นพระศาสดาองค์ที่ ของท้าวเธอ
มีนามปรากฏว่าธรรมา ได้ฟังธรรมของพระพิชิต-
มารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนาถ
มิได้ทรงอนุญาตให้พวกเรา เมื่อต้องอยู่ในอาคาร-
สถาน

ครั้งนั้น พวกเราผู้เป็นราชกัญญาตั้งอยู่
ในความสุข มิได้เกียจคร้าน ประพฤติพรหมจรรย์
ตั้งแต่เป็นกุมารีอยู่สองหมื่นปี

พระราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือนาง
สมณิ ๑ นาสมณคุตตา ๑ นางภิกขุณี ๑ นาง
ภิกขุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑
และนางสังฆทาสีเป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจใน
การบำรุงพระพุทธเจ้า

ได้มาเป็นพระเขมาเถรี พระอุบลวรรณา
เถรี พระปฐาจาราเถรี พระกมลเกสีเถรี ดิฉัน
พระธรรมทินนาเถรี และวิสาขอุบาสิกาเป็นที่ ๗.

ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี
ที่ตกยาก จนทรัพย์ เป็นวงศ์ต่ำ ไปสู่สกุลที่มี
ทรัพย์ พวกเสสชนก็รับรองแสดงว่าดิฉันจนทรัพย์
เมื่อดิฉันคลอดบุตรแล้ว ก็เป็นที่เอ็นดูแห่งชน
ทั้งปวง

กุมารซึ่งเป็นบุตรอ่อนนั้นดำรงอยู่ในความ
สุข เป็นที่รักใคร่ของดิฉันดุจชีวิตของตน ได้ถึง
อำนาจของยมราชเสียแล้ว

ดิฉันอัดอั้นด้วยความโศกเศร้า มีหน้า
เศร้าตลอดวัน มีตาชุ่มด้วยน้ำตา เป็นคนมีหน้า
ร้องไห้ อุ้มศพลูกที่ตายพูดเพ้อไป.

ครั้งนั้น บรูษผู้หนึ่งเห็นเข้าแล้ว พาเข้า
ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ผู้เป็นหมอดีเลิศอุดม ดิฉัน
ได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ได้
โปรดประทานยาที่แก้บุตรตายให้กลับเป็นเกิด

พระพิชิตมาร ผู้ฉลาดในอุบายแนะนำ

รับสั่งว่า ในเรือนใดไม่มีคนตาย ท่านจงไปหา
เมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนนั้นมา ครั้งนั้น ดิฉัน
เที่ยวไปหาจนทั่วเมืองสาวัตถี ไม่ได้เมล็ดพันธุ์
ผักกาดในเรือนใดที่ไม่มีคนตายเพราะฉะนั้น ดิฉัน
จึงกลับได้สติทั้งศพเสีย แล้วเข้าไปเฝ้าพระ-
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระบรมศาสดาผู้มี
พระกระแสเสียงอันไพเราะ ทอดพระเนตรเห็น
ดิฉันแต่ที่ไกล แล้วตรัสว่า

ก็ความเป็นอยู่เพียงวันเดียว ของบุคคล
ผู้พิจารณาเห็นความเกิดและความเสื่อมไป ประ-
เสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้มีได้
พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป.

อนิจจตาธรรมนี้ ไม่ใช่ธรรมเฉพาะบ้าน
ไม่ใช่ธรรมเฉพาะนิคม ไม่ใช่ธรรมเฉพาะสกุล
เดียว เป็นธรรมของโลกทั้งปวงพร้อมทั้งเทวโลก.

ดิฉันนั้น ได้ดับคาถาเหล่านี้แล้ว ยัง
ธรรมจักขุให้หมดจดพิเศษ เมื่อรู้สัจธรรมแล้วได้
ออกบวช

แม้เมื่อบวชแล้วอย่างนั้น ประกอบความ
เพียรในพุทธศาสนา ไม่นานซ้าก็ได้บรรลุอรหัต-
ผล

ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ และ
ทิพโสธชาติ รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้กระทำ
ตามคำสอนของพระศาสดา

ดิฉันรู้ปุพเพนิวาสญาณ และทิพยจักขุ
อันหมดจดวิเศษ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว
เป็นผู้บริสุทธิ หมดมลทินด้วยดี

ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ปฏิบัติตาม
คำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอัน
หนักลงแล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว

ดิฉันบรรลุประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้น
สังโยชน์ทั้งปวง ที่กุศลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็น
บรรพชิต ต้องการนั้นแล้ว

ญาณของดิฉันในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ
และปฏิภาณ ญาณของดิฉันไพบุลย์ หมดจด
เพราะอำนาจของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ดิฉันนำผ้ามาจากกองหยากเยื่อ ป่าช้า
และถนนเอามาทำเป็นผ้าสังฆาฏิ ทรงจีวรอัน
เศร้าหมอง พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ
ทรงพอพระทัยในคุณสมบัติ คือ การทรงจีวรอัน
เศร้าหมองนั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ในบริษัททั้งหลาย

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระกสิลาโคตมิกิษุณิได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกสิลาโคตมิกิษุณิอุปทาน

ธรรมทินนาเถรีอุปทานที่ ๓ (๒๓)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระธรรมทินนาเถรี

[๑๖๓] ในกัณฑ์หนึ่งแสนแต่ภัทรกัณฑ์นี้
พระพิชิตมารผู้เป็นนายของโลก พระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้อบรมธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในเมือง
หังสวดี รับจ้างทำงานของคนอื่น เป็นผู้มี
ปัญญาสำรวมอยู่ในศีล พระเถระนามว่าสุชาตะ
อัครสาวกของพระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ
ออกจากวิหารไปเพื่อบิณฑบาต
เวลานั้น ดิฉันเอาหม้อไปตักน้ำ เห็น
ท่านแล้วเลื่อมใส ได้ถวายขนมด้วยมือของตน
ท่านรับแล้วนั่งฉัน ณ ที่นั้นแหละ ดิฉัน
นิมนต์ท่านไปสู่เรือน ได้ถวายโภชนะแก่ท่าน
ต่อมา นายของดิฉันทราบเข้าแล้วมีความ
ยินดี ได้แต่งดิฉันให้เป็นลูกสะใภ้ของท่าน ดิฉัน
ไปกับแม่ผัว ได้ถวายอภิวัตพระสัมพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระบรมศาสดาทรงประกาศตั้ง

ภิกษุองค์หนึ่งผู้เป็นธรรมกถึก ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มี
ความยินดี

นิมนต์พระสุตเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์
ถวายมหาทานแล้ว ปรารณาคำแห่งนั้น.

ในทันใดนั้น พระสุตเจ้าผู้มีพระกระแส
เสียงไพเราะ ได้ตรัสกะดิฉันว่า ท่านยินดีบำรุงเรา
อังกาสเรากับสาวกสงฆ์ ขวนขวายในการฟังสัท-
ธรรม มีใจเจริญด้วยคุณ ท่านผู้เจริญ ท่านยินดี
เถิด ท่านจะได้ตำแหน่งนั้นอันเป็นผลแห่งความ
ปรารณา

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระพุทธเจ้า
พระนามว่าโคดม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญ
จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตเป็นสาวิกาของพระราชา
มีชื่อว่า ธรรมทินนา

ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้วมีความยินดี
มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระมหามุนีผู้เป็น
นายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต

ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภัทธกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพรหม มียศมาก
ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิพระนามว่ากิกิ ผู้เป็นใหญ่
กว่านรชนในพระนครพาราณสีอันอุดม ทรงเป็น
อุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ดิฉันเป็นพระธิดาคนที่หกของท้าวเธอ มี
นามปรากฏว่าสุธรรมมา ได้ฟังธรรมของพระพิชิต-
มารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา

แต่พระชนกนาถมิได้ทรงอนุญาตให้พวก
เรา เมื่ออยู่ในอาคารสถาน ครั้งนั้นพวกเราผู้เป็น
ราชกัญญาตั้งอยู่ในความสุข มิได้เกียจคร้าน
ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารี่อยู่สองหมื่นปี

จบภาณวารที่ ๓

ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือนางสมณี ๑
นางสมณคุตตา ๑ นางภิกขุณี ๑ นางภิกขุทาสิกา
๑ นางธรรมมา ๑ นางสุธรรมมา ๑ และนางสังฆ-
ทาสีเป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจบำรุงพระพุทธเจ้า
ได้มาเป็นพระขมาเถรี พระอุบลวรรณาเถรี พระ-

ปฎาจาราเถรี พระกุนทลเกสีเถรี พระกิสาลิต-
มีเถรี ดิฉันและวิสาขาอุบาสิกาคนที่ ๗.

ด้วยกุศลธรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และ
ด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์
แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันได้เกิดในสกุลเศรษฐี
มีความเจริญมั่งคั่งด้วยกำสุขทั้งปวง ในพระนคร
ราชคฤห์อันอุดม

เมื่อดิฉันประกอบด้วยรูปสมบัติ ตั้งอยู่
ในปฐมวัย ไปสู่สกุลอื่น เพียบพร้อมด้วยความ
สุข

สามีของดิฉัน เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้
เป็นสรณะแห่งสัตว์โลก ฟังพระธรรมเทศนา แล้ว
ได้บรรลุอนาคามีผล เป็นผู้มียุญาตี.

ครั้งนั้น ดิฉันได้รับอนุญาตจากสามีนั้น
แล้วออกบวช ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตผล

อุบาสนั้นเข้าไปหาดิฉัน แล้วถามปัญหา
ที่ลึกซึ้งสุขุมมาก ดิฉันแก้ปัญหานั้นได้

พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัติ
นั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ
ด้วยพระดำรัสว่า เรามีได้เห็นภิกษุณีรูปอื่น อัน
เป็นธรรมกถึกเหมือนธรรมทินนาภิกษุณีนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลายท่านทั้งหลายจงทรง
จำภิกษุณีธรรมทินนาผู้มีปัญญาไว้อย่างนี้เถิด.

ดิฉันอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุ-
เคราะห์แล้ว ชื่อว่าเป็นบัณฑิตอย่างนี้ ดิฉันบำรุง
พระศาสดาแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าดิฉัน
ได้ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอน
ตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว บรรลุถึงประ-
โยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ที่
กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้น
แล้ว

ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ และ
ในทิพโสตธาตุ รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้ทำตาม
สัตตสุตสน์ ดิฉันรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุ
อันหมดจดพิเศษ ยังอาสวะทั้งปวงได้สิ้นไปแล้ว
เป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว...คำสอนของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้
ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระธรรมทินนาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบธรรมทินนาเรื่อปทาน

สกุลาเถรอปทานที่ ๔ (๒๔)

ผลของการถวายน้ำมันตามประทีปบูชาพระพุทธเจดีย์
[๑๖๔] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้

พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

พระองค์เป็นบุรุษอาชาไนย ประเสริฐ
กว่าบัณฑิตทั้งหลาย ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล เพื่อ
ความสุข เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง ในโลก
กับทั้งเทวโลก

เป็นผู้ถึงซึ่งยศอันเลิศ ทรงสิริ ทรงมี
เกียรติคุณฟุ้งเฟื่อง อันชาวโลกทั้งปวงบูชาแล้ว
กว่านรชน ทรงข้ามพ้นจากความสงสัยแล้ว ทรง
ล่วงความเคลือบแคลงไปแล้ว ทรงมีความดำริ
ในพระหฤทัยบริบูรณ์เต็มที ทรงบรรลุพระสัม-
โพธิญาณอันอุดม ทรงยังมรรคาที่ยังไม่เกิดให้
เกิดขึ้น ตรัสบอกมรรคาที่ยังไม่มีใครบอก ทรง
ยังธรรมที่ยังไม่เกิดพร้อมให้เกิดพร้อม

พระองค์เป็นบุคคลผู้องอาจ ทรงรู้จัก
มรรคา ทรงทราบมรรคา ตรัสบอกมรรคา เป็น

พระศาสดาผู้ฉลาดในมรรคา ประเสริฐสุดกว่า
นายสารถี

เป็นพระโลกนาถผู้ทรงประกอบด้วยพระ-
มหากรุณา เป็นนายกโลก ทรงแสดงธรรม
ตอนเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในเปือกตมคือกาม.

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในเมืองหงสาวดีมีนาม
ว่าขัตติยนันทนา มีรูปสวย รวยทรัพย์ เป็นที่
พึงใจ มีลิริ

เป็นพระธิดาของพระราชอาญาผู้ใหญ่ พระ-
นามว่าอานนทะ งดงามอย่างยิ่ง เป็นพระภคินี
ต่างพระมารดาแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุต-
ตระ

ห้อมล้อมด้วยราชกัญญาทั้งหลาย ประ-
ดับด้วยสรรพากรณ์ เข้าไปเฝ้าพระมหาวิริเจ้า
แล้วได้ฟังธรรมเทศนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงรู้แจ้ง
โลกพระองค์นั้น ทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่งผู้มีทิพย-
จักขุในตำแหน่งอันเลิศ ในท่ามกลางบริษัทที่

ฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มีความ
ร่าเริง ถวายทานและบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว
ได้ปรารถนาทิพยจักขุ.

ทันใดนั้น พระบรมศาสดาได้ตรัสกะ

ดิฉันว่า ลูกอ่อนขัตติยนันทนา เธอจักได้ตำแหน่ง
ที่ตนปรารถนา ตำแหน่งที่เธอปรารถนานี้เป็นผล
แห่งการถวายประทีปธรรม

ในภพที่หนึ่งแสนแต่ภพนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคดม จัดทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โสกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

เธอจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดา
พระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักเป็น
พระสาวิกาของพระศาสดา มีนามว่าสุกฺลา

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพที่ภพนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า
กัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพรหม มียศมาก
ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเป็นปริพาชกา ประพฤติ
อยู่ผู้เดียว เทียวไปเพื่อภิกษา ได้นำมันมาน้อย
หนึ่ง

มีใจผ่องใส เอน้ำมันนั้นตามประทีป
บูชาพระเจดีย์ชื่อสัตถุปถังวร แห่งพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐกว่าสัตว์

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและ
ด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันสร้างกายมนุษย์
นั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันไปเกิดใน
ที่ใด ๆ ประทีปเป็นอันมากก็สว่างไสวแก่ดิฉันใน
ที่นั้น ๆ

ดิฉันปรารถนาจะเห็นสิ่งที่อยู่นอกฝาหรือ
สิ่งที่อยู่นอกกุหาติลา ก็เห็นได้ทะลุโปร่ง นี้
เป็นผลแห่งการถวายประทีป ดิฉันมีนัยน์ตาแจ่ม
ใส รุ่งเรืองด้วยศ มีศรัทธา มีปัญญา นี้ก็เป็น
ผลแห่งการถวายประทีป

ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุล
พราหมณ์ อันมีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย
มหาชนยินดี พระราชาทรงบูชา
ดิฉันสมบูรณ์ไปด้วยอวัยวะทั้งปวง ประ
ดับด้วยสรรพภรณ์ ยืนอยู่ที่หน้าต่าง

ได้เห็นพระสุคตเจ้าเสด็จเข้าไปในเมือง
ทรงรุ่งเรืองด้วยยศ อันเทวดาและมนุษย์สักการะ
บูชา ทรงสมบูรณ์ด้วยพระอนุพยัญชนะ ประดับ
ด้วยพระลักษณะทั้งหลาย

มีจิตเลื่อมใสสมนัส พอใจบรรพชา
ครั้งได้บรรพชาแล้วไม่นานนัก ก็ได้บรรลุอรหัต
ผล.

ดิฉันมีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสต-
ธาตุ รู้วาระจิตของผู้อื่นเป็นผู้ปฏิบัติตามสัตต-
ศาสตร์

รู้ปุพเพนิวาสญาณ และทิพยจักขุอัน
หมดจดพิเศษ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว
เป็นผู้บริสุทธิ หมดมลทินด้วยดี

ดิฉันบำรุงพระศาสนาแล้ว ปฏิบัติตามคำ
สอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนัก
ลงได้แล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว

บรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้น
สังโยชน์ทั้งปวง ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็น
บรรพชิตต้องการนั้นแล้ว

แต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงพระ-
มหากรรณา ผู้อุดมกว่านรชน ทรงตั้งดิฉันไว้ใน
ตำแหน่งเอกทัคคะว่า สกุลาภิกษุณี เป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายที่มีทิพยจักขุ

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระสกุลาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสกุลาเถรอปทาน

นันทาเถรีอปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนันทาเถรี

[๑๖๕] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้

พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าผู้ฉลาดในวิธี-
เทศนา ตรัสสอนเหล่าสัตว์ให้รู้แจ้ง ทรงช่วย
สรรพสัตว์ให้ข้ามแล้ว ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้น
ได้เป็นอันมาก

ทรงพระกรุณาอนุเคราะห์ แสวงหา
ประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง ทรงตั้งพวกเดียรฉัตรที่
มาถึงแล้วทั้งหมดไว้ในเบญจศีล

พระศาสนาของพระองค์ไม่อาภูล ว่าง-
เปล่าจากพวกเดียรฉัตร งดงามไปด้วยพระอรหันต์
ทั้งหลายที่มีความชำนาญ เป็นผู้คงที่

พระองค์เป็นพระมหามุนีมีพระกายสูง
๕๘ สอก มีพระรัศมีงามปานทองคำที่มีค่า มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

มีพระชนมายุแสนปี พระองค์ดำรงอยู่
โดยกาลเท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นได้เป็น
อันมาก.

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความ
รุ่งเรืองด้วยฐานะต่าง ๆ ในเมืองหงสาวดี เป็นผู้
เพียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก

ดิฉัน เข้าไปเฝ้าพระมหาวิรเจ้าพระองค์
นั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนา อันประกาศปรมัตถ-
ธรรมอย่างจับใจยิ่ง ซึ่งเป็นอมตธรรม ครั้งนั้น
ดิฉันมีความเลื่อมใส ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลกพร้อมด้วยพระสงฆ์ ได้ถวายมหา-
ทานแด่พระองค์ด้วยมือของตน

ได้ขบเคี้ยวรังไกล์พระมหาวิรเจ้าพร้อม
ด้วยพระสงฆ์ปรารถนาตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุณี
ทั้งหลายฝ่ายที่มีฉาน.

ครั้งนั้น พระสุตเจ้าผู้ฝึกนรชนที่ยังไม่
ได้ฝึก เป็นสวณะของโลกสาม ผู้เป็นใหญ่ ทรง
นรชนไว้ให้ดี ทรงพยากรณ์ว่า

ท่านจักได้ตำแหน่งที่ปรารถนาดีแล้วนั้น
ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่า
โคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จัก
เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักได้เป็นธรรม
ทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอัน
ธรรมนิรมิต จักเป็นสาวิกาของพระองค์ มีนาม
ชื่อว่านันทา.

ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้น

แล้วมีใจยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง
พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัย
ทั้งหลายตลอดชีวิตด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ดีนั้น
และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกาย
มนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จตุจากสวรรค์ชั้นนั้นแล้ว ดิฉันไปสู่
สวรรค์ชั้นยามา จตุจากนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นดุสิต
จตุจากนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นนิมมานรดี จตุจาก
นั้น แล้วไปสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดใน
ภพใด ๆ ก็ได้ครองตำแหน่งราชเมหสีในภพนั้น ๆ

จตุจากสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติแล้ว
มาเกิดเป็นมนุษย์ ได้ครองตำแหน่งอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าเอกราช

เสวยสมบัติในเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้มีความ
สุขในทุกสถาน ท่องเที่ยวไปในกัปเป็น
อนก.

ในภพหลังที่มาถึงบัดนี้ ดิฉันเป็นพระ-
ธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธทนะในกรุงกบิลพัสดุ์ เป็น
ผู้มีรูปสมบัติอันประชาชนสรรเสริญ

ราชสกุลนั้น เห็นดิฉันมีรูปงามเป็นลิริ
จึงพากันชื่นชม เพราะฉะนั้นดิฉันจึงมีนามว่า
นันทา เป็นผู้ที่มีรูปลักษณะสวยงาม
ในพระนครกบิลพัสดุ์ซึ่งเป็นเป็นธานีที่รื่น-
รมย์นั้น นอกจากพระนางยโสธรา ปรากฏว่า
ดิฉันงามกว่ายุวนารีทั้งปวง

พระภาคีพระองศ์ใหญ่เป็นพระพุทธรเจ้า
ผู้เลิศในไตรโลก พระภาคีองค์รองก็เป็นพระ-
อรหันต์ ดิฉันยังเป็นคฤหัสถ์อยู่ผู้เดียว พระ-
มารดาทรงตักเตือนว่า

ดูก่อนพระราชาสุตา ลูกรักเกิดในศากย-
สกุล เป็นพระอนุชาแห่งพระพุทธรเจ้า เมื่อวัน
จากนั้นทกumarแล้วจักได้ประโยชน์อะไรในวังเล่า

รูปถึงมีความเจริญ ก็มีความแก่เป็น
อวสาน บัณฑิตู้กันว่าไม่สะอาด เมื่อยังเจริญ
มิได้มีโรค แต่มีโรคในตอนปลาย ชีวิตมีมรณะ
เป็นที่สุด

รูปของเธอนี้ แม้ว่าจะงามจงใจให้นิยม
ดูดวงจันทร์ที่ใคร่กัน เมื่อตกแต่งด้วยเครื่อง
ประดับมากอย่าง ก็ยังมีความงามเปล่งปลั่งเป็นที่
กำหนด

เป็นที่ยินดีแห่งนัยน์ตาทั้งหลายคล้ายกะ

ว่าทรัพย์ของโลกที่บูชากัน เป็นรูปที่ให้เกิดความ
สรรเสริญ เพราะบุญมากที่บำเพ็ญไว้ เป็นที่
ชื่นชมแห่งวงศ์โอรสกากราช

ไม่ช้านานเท่าไร ชราก็จักม้าย่ำยี้ ลูกรัก
จงละพระราชฐานและรูปที่บัณฑิตตำหนิ ประ-
พฤติพรหมจรรย์เถิด.

ดิฉันผู้ยังหลงใหลด้วยความเจริญแห่งรูป
ได้ฟังพระดำรัสของพระมารดาแล้ว ก็ออกบวช
แต่ร่างกาย แต่มิได้ออกบวชด้วยความเต็มใจ
ดิฉันระลึกถึงตัวเองอยู่ด้วยความเพ่งฌานเป็นอัน-
มาก พระมารดาตรัสตักเตือนเพื่อให้ประพฤติ
ธรรม แต่ดิฉันมิได้ชวนชวายเป็นธรรมจริยานั้น.

ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้ทรงพระมหา-
กรุณา ทอดพระเนตรเห็นดิฉันผู้มีผิวหน้าดังดอก
บัว ทรงนิรมิตหญิงคนหนึ่งงามน่าชม น่าชอบใจ
ยิ่งนัก มีรูปงามกว่าดิฉัน ในคลองจักษุของดิฉัน
ด้วยอำนาจของพระองค์ เพื่อให้ดิฉันเบือนหน้า
ในรูป

ดิฉันเป็นคนสวย เห็นหญิงมีร่างกายสวย
ยิ่งกว่า คิดเพื่อไปว่า เราเห็นหญิงมนุษย์ดังนี้มี
ผล เป็นลาภนัยน์ตาของเรา

เชิญเถิดแม่คนงาม แม่จงบอกสิ่งที่ต้อง
ประสงค์แก่ฉัน ฉันจะให้ แม่จงบอกสกุล นาม
และโคตรของแม่ ซึ่งเป็นที่รักแห่งแม่แก่ฉันเถิด.

แม่คนงาม เวลานี้ยังไม่ใช่กาลแห่ง
ปัญหา แม่จงให้ฉันอยู่บนตัก อวัยวะทั้งหลาย
ของฉันจะทับอยู่ แม่ให้ฉันหลับสักครู่เถิด
แต่นั้นแม่คนสวยพึงพึงศีรษะตักฉัน
นอนหลับไป ของแข็งหยาบตกลงที่หน้าผาก
ของแม่คนสวย

ต่อมาฝีกี่ปรากฏขึ้นพร้อมกับที่ของแข็งตก
ลงอุกนางนั้น หัวฝีกี่แตกออกแล้วมีเครื่องโสโครก
คือหนองและเลือดไหลออก

หน้าที่แตกแล้วมีกลิ่นเน่าปฏิกูล ตัวทั่ว
ไปก็บวมเขียว แม่คนสวยมีสรรพางค์สั้น หายใจ
ถี่สวຍทุกข์ของตนอยู่ รำพันอย่างน่าสมเพช.

เพราะแม่คนสวยประสบทุกข์ ฉันก็มี
ทุกข์ ต้องทุกข์เวทนา จมอยู่ในมหาสมุทร ขอ
แม่คนสวยจงเป็นที่พึ่งของฉัน

หน้าที่งามของแม่หายไปไหน จมูกที่
โด่งงามของแม่หายไปไหน ริมฝีปากที่สวยเหมือน
สีลูกมะพลับสุกของแม่หายไปไหน

วงน้างามคล้ายดวงจันทร์และ ลำคอ
ละม้ายต่อมทองคำของแม่หายไปไหน ใบหูของ
แม่เป็นดังพวงดอกไม้ มีสีเสียไปแล้ว

ถันทั้งคู่ของแม่ เหมือนดอกบัวตูม
แตกแล้ว มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไปคล้ายกะว่าศพเน่า

แม่มีเอวกลมกล่อม มีตะโพกผึ่งผาย
แม่เต็มไปด้วยสิ่งชั่วถ้อย โอ รูปไม่เที่ยง

อวัยวะที่เนื่องในสรีระทั้งหมดมีกลิ่นปฏิกูล
น่ากลัว น่าเกลียด เหมือนซากศพที่เขาทิ้ง
ไว้ในป่าช้า เป็นที่ยินดีของพวกพาลชน

ครั้งนั้น พระภคินีของดิฉันผู้เป็นนายก
ของโลก ผู้ประกอบด้วยพระมหากุณา ทอด
พระเนตรเห็นดิฉันมีจิตสลด ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า

ดูก่อนนั้นทา เธอจงดูรูปที่ที่กระสับกระส่าย
เปื่อยเน่าดังซากศพ จงอบรมจิตให้ตั้งมั่น มี
อารมณ์เดียว ด้วยอนุสสุการมณ

รูปนี้ เป็นฉันใด รูปเธอ ก็เป็นฉันนั้น
รูปเธอ เป็นฉันใด รูปนี้ ก็เป็นฉันนั้น รูปนี้
มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป พวกคนพาลยินดียิ่งนัก

พวกบัณฑิตผู้มีได้เกียจคร้าน ย่อม
พิจารณาเห็นรูปเป็นอย่างนั้นทั้งกลางคืนกลางวัน

เธอจงเบือนหน้า พิจารณาดูรูปนั้นด้วยปัญญาของ
คน.

ลำดับนั้น ดิฉันได้ฟังคาถาเป็นสุภาษิต
แล้วมีความสลดใจ ตั้งอยู่ในธรรมนั้น ได้บรรลุ
ซึ่งอรรถผล

ในกาลนั้น ดิฉันนั่งอยู่ในที่ไหน ๆ ก็มี
ฉานเป็นเบื้องหน้า พระพิชิตมารทรงพอพระทัย
ในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระนันทากิษุณิได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนันทาเถรีอปทาน

โศณาเถรีอปทานที่ ๖ [๒๖]

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโศณาเถรี

[๑๖๖] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้

พระพิชิตมาผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี เป็น
ผู้มีสุขชอบตกแต่ง เป็นที่รักของบิดา เข้าไป
เฝ้าพระมุนีผู้ประเสริฐพระองค์นั้น ได้ฟังพระ-
ดำรัสอันไพเราะ.

พระพิชิตมารทรงสรรเสริญภิกษุองค์-
หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายผู้
ปรารถนาคความเพียรครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธ-
พจน์นั้นแล้วมีความยินดี ได้ทำสักการะแต่พระ-
ศาสดา

ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วได้ปรารถนา
ตำแหน่งนั้น พระมหาวิรเจ้าทรงอนุโมทนาว่า
ความปรารถนาของท่านจะสำเร็จ

ในกัปที่แสนหนึ่งแต่กัปนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอก-
กากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านนี้จักได้เป็น
ธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็น
โอรสอันธรรมนิรมิต จักได้เป็นพระสาวิกของ
พระศาสดามีชื่อว่าโสณ.

ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพุทธานุโมทนานั้น
แล้วมีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง
พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้น พิเศษด้วยปัจจัยทั้ง
หลายจนตลอดชีวิต

ด้วยกุศลกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพหลังครั้งนี้ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี
ที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนครสาวัตถี

เมื่อดิฉันเติบโตเป็นสาว ได้ไปสู่สกุลสามี
ตลอดบุตรชาย ๑๐ คนล้วนแต่มีรูปร่างยังนัก บุตร
ทุกคนนั้นตั้งอยู่ในความสุข เจริญตาและใจของ
ชนในนิยม แม้แต่พวกศัตรูก็ชอบใจ เป็นที่รัก
ของดิฉันมาก.

ในกาลนั้น โดยที่ดิฉันไม่ปรารถนา สามี
ของดิฉันพร้อมด้วยบุตรทั้ง ๑๐ คนพากันไปบวช
ในพระพุทธศาสนา

ดิฉันอยู่ผู้เดียวคิดว่า เราพลัดพรากจาก
สามีและบุตรเป็นกำพร้าอยู่ ไม่ควรจะเป็นอยู่
แม้เราก็จักไปในอารามที่ภิกษุผู้เคยเป็นสามีอยู่
ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงออกบวช.

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีละดิฉันไว้ในสำนัก
ที่อยู่อาศัยแต่ผู้เดียว ลังดิฉันว่า ท่านจงต้มน้ำ
ไว้แล้วพากันไป

เวลานั้น ดิฉันต้มน้ำมาใส่ในหม้อเล็ก
ตั้งทิ้งไว้แล้วนั่งอยู่ แต่นั้นดิฉันก็เริ่มเพียรทางจิต

ได้พิจารณาเห็นขั้นฐ์ทั้งหลายโดยความเป็นของไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ยังอาสวะ
ทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุอรหัตผล เมื่อพวก
ภิกษุณีกลับมาแล้วถามถึงน้ำร้อน ดิฉันอธิษฐาน
เตโชชาติให้น้ำร้อนเร็วพลัน

ภิกษุณีเหล่านั้นพากันพิศวง ไปกราบทูล
พระพิชิตมารผู้ประเสริฐ ให้ทรงทราบเรื่องนั้น

พระโลกนาถทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรง
ชื่นชม ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า แท้จริง บุคคลผู้
ปรารถนาคความเพียรนั้น มีชีวิตเป็นอยู่เพียงวันเดียว
ก็ประเสริฐ กว่าคนเกียจคร้านละความเพียรเป็นอยู่
ตั้ง ๑๐๐ ปี

พระมหามุนีมหาวิรเจ้าอันดิฉันให้โปรด
แล้วเพราะความปฏิบัติดีดีตรัสว่า ดิฉันเป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายปรารถนาคความเพียร

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระโสณภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโสณาเถรอปทาน

ภัททกาปิลาณีเถรีอปทานที่ ๗ [๒๗]

ว่าด้วยบุพจริยาของพระภัททกาปิลาณีเถรี

[๑๖๗] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้

พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า

ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติ

ขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดินันเป็นภรรยาของเศรษฐีมี

ชื่อว่าวิเทหะ มีรัตนะมาก ในเมืองหังสวดี

บางครั้ง เศรษฐีนั้นพร้อมกับนรชนที่เป็น

บริวาร เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นดังดวง

อาทิตย์แห่งนรชน ได้ฟังธรรมของพระองค์อัน

เป็นเหตุนำมาซึ่งความสิ้นทุกข์ทั้งปวง

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นายก ทรงประกาศ

พระสาวกองค์หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย

ฝ่ายกล่าวคุณแห่งชุกงค์

เศรษฐีผู้เป็นสามีแห่งดินันได้ฟังแล้ว

ได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าผู้คงที่ตลอด ๗ วัน

แล้วชบเตียรลงแทบพระบาท ปรารถนาตำแหน่ง

นั้น ก็ในกาลนั้นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านรชน

เมื่อจะทรงให้บริษัทรื่นเริง

ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้เพื่อทรงอนุ-
เคราะห์เศรษฐีว่า คุณก่อนบุตร ท่านจะได้ตำแหน่ง
ที่ตนปรารถนา จงเป็นผู้เย้นใจเถิด
ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคดม จักมีสมภพในวงศ์พระเจ้า
โสกการาช เสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ท่านนี้จักได้เป็นธรรมทายาท ของพระ
ศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอสถอันธรรมนิรมิต
จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามว่ากัสสปะ
เศรษฐีได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว
มีความเบิกบานใจ มิจิตประกอบด้วยเมตตา
บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วย
ปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงยัง
พระศาสนาให้รุ่งเรืองแล้ว ทรงกำจัดเดียรฉัตรที่ชั่ว
และทรงแนะนำประชาชนที่ควรแนะนำแล้ว พระ
องค์กับทั้งพระสาวกก็ปรินิพพาน
เมื่อพระสุคตเจ้าซึ่งเป็นผู้เลิศในโลก พระ
องค์นั้นปรินิพพานแล้ว เศรษฐีนั้นเชิญญาติและ
มิตรมาประชุมแล้ว พร้อมกับญาติและมิตรเหล่า
นั้น ได้สร้างพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะ สูง ๗ โยชน์
งามเหมือนดวงอาทิตย์ และต้นพระยารังที่มี
ดอกบาน เพื่อสักการะบูชาพระศาสดา

ดิฉันได้ให้ช่าง ๗ คนเอารัตนะ ๗ อย่าง

ทำตะเกียง ๗ แสนดวงแก้ว เอน้ำมันหอมใส่
เต็มทุกถ้วย ตามประทีปไว้ ณ ที่นั้น ลูกโพลง
ดังไฟไหม้ป่าอ้อ เพื่อบูชาพระศาสดาผู้แสวงหา
คุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์

ดิฉันให้ช่างทำหม้อ ๗ แสนหม้อ เต็ม
ด้วยรัตนะต่าง ๆ มีพวงทองตั้งไว้ในระหว่างหม้อ
๘ ใบ รุ่งเรืองด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ในสารท-
สมัย เพื่อบูชาพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ที่ประตูทั้ง ๔ มีเสาระเนียดสำเร็จด้วย
รัตนะ มีแท่นมากสำเร็จด้วยรัตนะ ตั้งไว้งดงาม
น่ายินดี ทั้งมีคูปลุกพรณดอกไม้น้ำเป็นระเบียบ
ดี และมีธงรัตนะยกขึ้นไว้ ล้วนแต่งงามไพโรจน์
พระเจดีย์ที่สำเร็จด้วยรัตนะนั้น ๆ สร้างไว้มีสีสุก
งามดี รุ่งโรจน์ด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ที่มีรัศมี
งาม.

พระสถูปของดิฉันมี ๓ ด้าน ด้านหนึ่ง
ดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยหรรดาส ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุ
เต็มไปด้วยมโนศิลา ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไป
ด้วยแร่พลวง

ดิฉันให้ช่างสร้างเครื่องบูชาที่น่ายินดี
เช่นนี้แล้ว ได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ผู้กล่าวธรรม
อันประเสริฐตามกำลัง ตลอดชั่วชีวิต

ดิฉันกับเศรษฐีนั้นทำบุญเหล่านั้นโดย
ประการทั้งปวงจนตลอดชีวิต แล้วได้ไปสู่สุคติภพ
พร้อมกัน

เสวยสมบัติทั้งหลายในเทวดาและมนุษย์
ท่องเที่ยวไปกับเศรษฐีนั้น ปานประหนึ่งว่าเงา
ติดตามไปกับตัวฉะนั้น

ในกัปที่ ๕๑ แต่ภัทรกัปนี้พระพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก มีพระ-
เนตรงาม ทรงเห็นแจ่มแจ้งในธรรมทั้งปวง เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น พราหมณ์ที่ประชุมชนสมมติว่า
เป็นผู้ดี สมบูรณ์ด้วยความดี มั่งมีทรัพย์ อยู่
ในพระนครพันธุมดี

แม้ครั้งนั้น ดิฉันเป็นพราหมณ์ของ
พราหมณ์นั้น มีจิตเสมอกัน บางครั้ง พราหมณ์นั้น
เข้าไปเฝ้าพระมหามุนี ซึ่งประทับในหมู่ชนทรง
แสดงธรรมส่วนอมตบที่อยู่ ได้ฟังธรรมแล้วเบิก-
บานใจ ได้ถวายผ้าห่มผืนหนึ่ง

มีผ้าห่มผืนเดียวกลับไปถึงเรือน แล้วได้
บอกดิฉันว่า ดูก่อนน้องหญิงผู้มีบุญมาก เชิญ
อนุโมทนาเถิด ผ้าห่มฉันถวายพระพุทธเจ้าแล้ว

ขณะนั้นดิฉันประนมอัญชลีกล่าวอนุโม-
ทนาว่า นายขา ผ้าห่มท่านถวายดีแล้วแต่พระ
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐ คงที่.

พราหมณ์กับดิฉันเป็นผู้เจริญด้วยสุขสม-
บัติ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ พราหมณ์
ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินในพระนครพาราณสี
ครั้งนั้น ดิฉันได้เป็นพระมเหสีสูงกว่า
พวกพระสนม เป็นที่สองของท้าวเธอ ท้าวเธอ
โปรดปรานดิฉัน เพราะสเนหาเนื่องมาแต่ภพ
ก่อน ๆ

พระเจ้าแผ่นดินนั้นทอดพระเนตรเห็น
พระปัจเจกพุทธเจ้า ๘ พระองค์ ผู้กำลังเที่ยวไป
เพื่อบิณฑบาต ทรงพอพระทัย ได้ถวายบิณฑบาต
ที่ควรแก่ค่ามาก
ครั้นแล้วทรงนิมนต์ไว้ ทรงสร้างมณฑป
แก้วประดับด้วยทอง มีความเปล่งปลั่ง อันพวก
ช่างทองคำไว้ มีส่วน ๑๐๐ สอก

ท้าวเธอทรงเลื่อมใส รับสั่งให้อาราธนา
พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหมด แล้วได้ทรงถวายทาน
แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ซึ่งเข้ามาในพระ
ราชนิเวศน์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง
แม้ครั้งนั้น ดิฉันก็ได้ถวายทานนั้นร่วม
กันกับพระเจ้ากาสิ ดิฉันมาเกิดในกาลิกคาม ใน
พระนครพาราณสีอีก

พระเจ้ากาสิกับพระภคามาเกิดในสกุล

กุกุมพี มีความเจริญ เที่ยบพร้อมด้วยความสุข
ดิฉันเป็นภรรยาของพราหมณ์คนที่ มีวัตรในสามี
เป็นอย่างดี

น้องชายของสามีดิฉัน เห็นพระปัจเจก-
พุทธเจ้าแล้ว เอาอาหารของพี่ชายถวายแก่พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อพี่ชายซึ่งเป็นสามีดิฉันมาแล้ว
ดิฉันก็บอกเรื่องนั้น

เขามิได้ยินดีทาน ขณะนั้น ดิฉันก็ถวาย
ทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น โดยดิฉันนำข้าว
มาให้สามีของดิฉัน ถวายอาหารแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้า

เวลานั้น ดิฉันโกรธเททานของพระปัจ-
เจกพุทธเจ้านั้นเสียแล้ว ได้ให้บาตรอันเต็มด้วย
เปลือกนมแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้คงที่นั้น

ครั้งนั้น ดิฉันเห็นสามีมียีหน้าแสดงว่า
มีจิตสงบในการให้ การรับ การไม่เคารพ และ
การประทุษร้าย จึงสลัดใจมาก

ดิฉันรับบาตรมาแล้ว เอาน้ำหอมอย่างดี
ล้างให้สะอาด ดิฉันมีจิตเลื่อมใส เอาน้ำตาลกรวด
กับเปรียงใส่บาตรจนเต็มแล้ว ถวายพระปัจเจก-
พุทธเจ้าองค์นั้น

ดิฉันเกิดในภพไหน ๆ ก็มีรูปสวย

เพราะถวายทาน แต่มีกลิ่นตัวเหม็น เพราะทำ
ความไม่ดี หยาบคายต่อพระปัจเจกพุทธเจ้า.

เมื่อพระเจดีย์แห่งพระกัสสปปรินิพพาน

สามีให้สำเร็จแล้ว ดิฉันมีความยินดีได้ถวายแผ่น

อิฐทองคำอย่างดี เอาแผ่นอิฐนั้นหอบจนเปียก

ด้วยน้ำหอมที่เกิดแต่เครื่องหอมสี่ชนิด จึงพ้นจาก

โทษที่มีกลิ่นตัวเหม็น งดงามดีทั่วสรรพางค์

และให้ช่างเอารัตนะ ๗ ประการทำ

ตะเกียง ๗ แสนดวง ใส่เปรี๊ยะเต็มแล้ว ให้ใส่

ใส่พันใส่ ตามประทีปตั้งไว้ ๗ แถว เพื่อบูชา

พระพุทธรูป ผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก ด้วยจิต

อันเลื่อมใส แม้ในครั้งนั้น ดิฉันมีส่วนในบุญนั้น

โดยพิเศษ

สามีของดิฉันไปเกิดในแคว้นกาสิ มีนาม

ปรากฏว่าสุमितตะ ดิฉันเป็นภรรยานายสุमितตะนั้น

เป็นผู้เจริญด้วยสุขสมบัติ เป็นที่รักของสามี

ครั้งนั้น สามีของดิฉันได้ถวายผ้าโพก

ศีรษะเนื้อดีแก่พระปัจเจกมุณี แมื่อดิฉันก็มีส่วน

แห่งทานนั้น อนุโมทนาทานอันอุดม สามีไปเกิด

ในกำเนิดแห่งชาวโลกิยะในแคว้นกาสิ

ครั้งนั้น สามีของดิฉัน พร้อมกับบุตร

ของชาวโลกิยะ ๕๐๐ คน ได้บำรุงพระปัจเจก-

พุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้า

เหล่านั้นให้อยู่จำพรรษาตลอดไตรมาสแล้ว ได้
ถวายไตรจีวร ครั้งนั้น ดิฉันเป็นภรรยาแห่ง
โกถิบบุตรคนนั้น ด้วยกุศลกรรมบถที่บำเพ็ญมา
โกถิบบุตรนั้นเคลื่อนจากอัทธานั้นแล้ว
เกิดเป็นพระราชาพระนามว่านันทะ มีอิสริยยศ
มา แมื่อดิฉันก็เกิดเป็นมเหสีของท้าวเธอ เป็น
ผู้มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวง

พระเจ้านันทะนั้น เคลื่อนจากอัทธานั้น
แล้วเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต เป็นใหญ่ในปฐพี
ครั้งนั้น ดิฉันกับพระเจ้าพรหมทัต ได้อาราธนา
พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นพระโอรส
แต่่งพระนางปทุมวดี ให้มาอยู่ในพระราชอุทยาน
แล้วบำรุงอยู่จนตลอดชีวิต และบูชาพระปัจเจก-
พุทธเจ้าเหล่านั้นผู้นิพพานแล้ว

เราทั้งสองให้สร้างเจดีย์หลายองค์ แล้ว
พากันบวช เจริญอัปมัญญาแล้วได้ไปสู่พรหม
โลก

จตุตจากพรหมโลกแล้ว สามิของดิฉัน
เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อปิปฬายนะ ที่ประเทศมหา-
ติตตะ มารดาชื่อสุมนเทวี บิดาเป็นพราหมณ์
โกสิโคตร

ดิฉันเกิดเป็นธิดาของพราหมณ์นามว่า
กปิละ มารดาชื่อสุจิมตี ในมัททชนบท เมือง
สากถบุรีที่อุดม

บิดาของดิฉันหล่อรูปดิฉันด้วยแท่งทองคำแล้ว ถวายรูปหล่อแก่พระพุทธรูปผู้เว้นจาก
กามคุณ

พราหมณ์ปีปผลายนะนั้นเป็นหนุ่ม ไป
ตรวจดูการงานในกาลบางครั้ง เห็นสัตว์ทั้งหลาย
ที่ถูกกาเป็นต้นกันกินแล้วสลดใจ

ครั้งนั้น ดิฉันเห็นเมล็ดงาที่มีในเรือ
เอาออกฝั่งแดด มีเหล่าหนอนอาศัยกินแล้ว ได้
ความสลดใจ.

ครั้งนั้น ปีปผลายนพราหมณ์ผู้มีปัญญา
ออกบวชแล้ว ดิฉันก็บวชตาม อยู่ในสำนัก
ปริพาชก ๕ ปี

เมื่อพระนางโคตมี ผู้เป็นพระมาตุจฉา
บำรุงพระพิชิตมารทรงผนวชแล้ว ดิฉันเข้าไป
หาท่าน ต่อมา พระพุทธเจ้าโปรดสั่งสอนแล้ว
ไม่นานเท่าไร ก็ได้บรรลุอรหัตผล ได้อุทานว่า
นำชม เรามีพระกัสสปเถระผู้มีสิริเป็นกัลยาณมิตร
พระกัสสปเถระเป็นบุตรผู้ทายาทแห่งพระพุทธเจ้า
มีจิต ตั้งมั่นดี รู้ปุพเพนิวาสญาณ เห็นสวรรค์และ
อบาย

ดูถึงแล้วซึ่งความสิ้นชาติ เป็นมุนีอยู่จบ
อภิญญา เป็นพราหมณ์มีไตรวิชาด้วยวิชา ๓ นี้

ดิฉันชื่อภัททาปิลานีก์เหมือนกัน ได้
ไตรวิชา ละมัจจุราช ทรงร่างกายในภพที่สุดนี้
ชนะมารพร้อมทั้งพละมารแล้ว
เราทั้งสองเห็นโทษในโลกแล้วพากัน
ออกบวช เป็นผู้หมดอาสวะ ฝึกตนแล้ว มีความ
เย็น ดับสนิทแล้ว
ฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระภัททาปิลานีก์ภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภัททกปิลาณีเถรีอปทาน

ยโสธราเถรีอปทานที่ ๘ [๒๘]

ว่าด้วยบุพจริยาของพระยโสธราเถรี

[๑๖๘] ดิฉันมีฤทธิ์มาก มีปัญญามาก
มีภิกษุณี ๑,๑๐๐ องค์เป็นบริวาร เข้าไปเฝ้าพระ
สัมพุทธเจ้า ถวายอภิวัตแล้วเห็นลายลักษณ์ง
จักรของพระศาสดา แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง
ได้กราบทูลว่า

หม่อมฉันมีอายุ ๗๖ ปีล่วงเข้าปัจฉิมวัย
แล้ว ถึงความเป็นผู้มีกายเงื่อมลงแล้ว ขอกราบ

ทูลลาพระมหารุณี หม่อมฉันมีวัยแก่ มีชีวิตน้อย
จักละพระองค์ไป มีที่พึ่งของตนได้ทำแล้ว มี
มรณะใกล้เข้ามาในวัยหลัง ข้าพระมหาวีรเจ้า
หม่อมฉันจักถึงความดับในคืนวันนี้

ชาติ ชรา พยาธิและมรณะ มิได้มี จัก
ไปสู่นิพพานที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นบุรีอันไม่มี
ความแก่ ความตายและความไม่มีภัย

ตั้งแต่ข้าพระองค์เป็นบริษัทเข้าเฝ้าพระ
องค์อยู่ รู้จักความผิด ขอประทานโทษ ณ ที่เฉพาะ
พระพักตร์พระองค์

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันขอกราบ
ทูลว่า เมื่อหม่อมฉันท่องเที่ยวไปในสงสาร หาก
มีความพลั้งพลาดในพระองค์ ขอพระองค์ทรง
โปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ดูก่อนผู้ปฏิบัติตามคำสอนของเรา
ท่านจงแสดงฤทธิ์ และตัดความสงสัยของบริษัท
ทั้งปวงในศาสนาเถิด.

พระยโสธราเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันชื่อยโส-
ธราเป็นนขาบดีของพระองค์ เมื่อยังทรงครอง
อาคารวิสัย เกิดในศากยสกุลตั้งอยู่ในองคสมบัติ

ของหญิง ประเสริฐกว่าหญิง ๑๖๕,๐๐๐ นาง
ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันเมื่ออยู่ในพระราช
วังของพระองค์ เป็นประธาน เป็นใหญ่กว่าหญิง
ทั้งปวง

สมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติ และอาจารย์สมบัติ
ดำรงอยู่ในความเจริญทุกสมัย นารีทั้งมวลย่อม
เคารพหม่อมฉัน เหมือนพวกมนุษย์เคารพเทวดา
ฉะนั้น

หม่อมฉันเป็นประมุขแห่งนางกัญญาหนึ่ง
พัน ในพระนิเวศน์ของพระศากยบุตร นางกัญญา
เหล่านั้นร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ปานประหนึ่งว่าพวก
เทวดาในนั้นวันจะนั้น

หม่อมฉันเป็นบัณฑิต ล่วงกามธาตุด้วย
รูปธาตุ มิได้มีใคร ๆ มีรูปเหมือนรูปของหม่อมฉัน
เว้นแต่พระองค์ผู้เป็นนายกของโลก

หม่อมฉันขอภิวาทพระสัมพุทธเจ้าแล้ว
จักแสดงฤทธิ์ถวาย พระยโสธราเถรีแสดงฤทธิ์
ชนิดต่าง ๆ มากมาย

แสดงเป็นนกกมีกายเท่าภูเขาจักรวาล
แสดงศีรษะเท่าอูตตรกูรุทวีป แสดงปีกสองข้าง
เท่าทวีปทั้งสอง แสดงสรีระเท่าชมพูทวีป

เปล่งเสียงดังกังวานไพเราะ มีขนหาง
เป็นพวง มีกลีบสีต่าง ๆ กัน มีนัยน์ตาเท่า

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ มีหงอนทำภูเขาเมรุ

มีหน้าทำภูเขาจักรวาล ถอนเอาต้นหญ้า
พร้อมทั้งรากทำเป็นพืดเดินเข้าไปเฝ้า ถวายบังคม
พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก

แสดงเป็นเพศช้าง เพศม้า ภูเขา และ
ทะเล ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ภูเขาเมรุ และ
เพศท้าวสักกเทวราช กราบทูลว่า ข้าแต่พระ-
มหาวีรเจ้าผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่า ยโสธรา
ขอถวายบังคมพระยุคลบาท

พระเถรีเอาดอกไม้ปกปิดพันโลกธาตุไว้
และนิรมิตเป็นเพศพรหมแสดงสุญญตธรรมอยู่
กราบทูลว่า ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้มีพระจักขุ หม่อม
ฉันผู้ชื่อว่า ยโสธรา ขอถวายบังคมพระยุคลบาท

หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ มี
ความชำนาญในทิพโสธธาตุ มีความชำนาญใน
เจโตปริยญาณ

ย่อมรู้รูปเพนิवासญาณ และทิพยจักขุ
อันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ

ในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณเกิดขึ้น
ในสำนักของพระองค์

ความพร้อมเพรียงแห่งพระพุทธเจ้าทั้ง

หลาย ผู้เป็นนาคะของโลก พระองค์ทรงแสดง
ดีแล้ว ข้าแต่พระมหามุนี อธิการเป็นอันมาก
ของหม่อมฉัน ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่
พระองค์

ข้าแต่พระมุนิมหาวิรเจ้า ขอพระองค์พึง
ทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อมฉันเถิด ข้า
แต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันสังสมบุญไว้เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันงดเว้น
อนาจารในสถานที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์ได้

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน
หม่อมฉันเพื่อให้เป็นภรรยาผู้อื่นหลายพันโกฏิก็ป
ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันมิได้เสียใจ
ในเรื่องนั้นเลย

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน
หม่อมฉันเพื่ออุปการะหลายพันโกฏิก็ป เพื่อประ
โยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่อง
นั้นเลย

๑. ม. ว่า ปุพพานิ แปลว่า พระองค์ทรงแสดงความพร้อมเพรียงแห่งพระโลกนาถเจ้า ผู้มี
ในกาลก่อนดีแล้ว

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน

หม่อมฉันเพื่อประโยชน์ เป็นอาหารพันโกฏิ
กัป หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย หม่อม
ฉันบริจาตชีวิตหลายพันโกฏิกัป

ประชุมชนจักทำการให้พ้นจากภัย ก็ยอม
สละชีวิตของหม่อมฉันให้ ข้าแต่พระมหามุนี
หม่อมฉันยอมไม่เคยหวงเครื่องประดับและผ้า
นานาชนิดซึ่งอยู่ที่ตัว และภณะทะคือตัวหญิง เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนีมหาวิระเจ้า ทรัพย์
ข้าวเปลือก ปัจจัย เครื่องบริจาต บ้าน นิคม
ไรรุณา บุตร ธิดา ช้าง ม้า โค ทาสี ภรรยา
มากมายนับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาตแล้วเพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์

(พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันว่า) เราย่อม
ให้ทานกะพวกยาก เมื่อเราให้ทานอันอุดม เรา
ย่อมไม่เห็นหม่อมฉันเสียใจ

ข้าแต่พระมหาวิระ หม่อมฉันยอมรับ
ทุกข์มากมายหลายอย่างจนนับไม่ถ้วน ในสงสาร
เป็นอนเนก เพื่อประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันได้รับสุข
ย่อมอนุโมทนา และในคราวที่ได้รับทุกข์ก็ไม่

เสียใจ เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่งเพื่อประโยชน์
แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี พระสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงธรรมโดยบรรดาอันสมควร เสวยสุขและ
ทุกข์แล้ว ได้บรรลุซึ่งพระโพธิญาณ

หม่อมฉันได้ร่วมมาเป็นมาก กับพระ
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ผู้เป็นนายกของโลก
เป็นเทพผู้ประเสริฐ พระองค์ก็ได้ร่วมมาเป็นอัน
มาก กับพระสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ผู้เป็น
นาถะของโลก

ข้าแต่พระมหามุนี อธิการของหม่อมฉัน
มีมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันเมื่อ
แสวงหาพุทธธรรมอยู่ก็ได้เป็นบริจาริกาผู้รับใช้
ของพระองค์

ในสี่สวไชยแสนกัป พระมหาวิรเจ้า
พระนามว่าทีปังกร ผู้เป็นนายกของโลก เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว ประชาชนในปัจฉิมประเทศ มีใจ
ยินดีนิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถาง
หนทางสำหรับเป็นที่เสด็จพระพุทธดำเนิน

ณ กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์
นามว่าสุเมธ ตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสุคต
เจ้าผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง

หม่อมฉันมีสมภพในสกุลพราหมณ์ เป็น
หญิงสาวมีนามว่าสุมิตตา เข้าไปสู่สมาคม ถือ
ดอกบัวไป ๘ กำ เพื่อบูชาพระศาสดา แต่ได้
ถวายพระองค์ผู้เป็นฤาษีอุดม ในท่ามกลางประ-
ชุมชน

ครั้งนั้น หม่อมฉันได้เห็นพระองค์ประ-
กอบสุภกิจอยู่นาน มีความกรุณา เมื่อฤาษีนั้น
เดินเลยไปแล้ว ยังตั้งใจหม่อมฉันให้นิยม จึงได้
สำคัญว่า ชีวิตของเรามีผล

ครั้งนั้น หม่อมฉันเห็นความพยายามของ
พระองค์นั้นมีผล จึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์
ผู้เป็นฤาษี ด้วยบุญที่ทำมาก่อน แม้จิตของ
หม่อมฉันเลื่อมใสในพระสัมพุทธเจ้า

หม่อมฉันยังมีจิตเลื่อมใสในพระองค์ผู้
เป็นฤาษีมีมณีสสูง มิได้เห็นถึงอันที่ควรถวาย
จึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์ผู้เป็นฤาษีพร้อมด้วย
กล่าวว่า

ข้าแต่พระฤาษี ดอกบัว ๕ กำ จงมีแก่
ท่าน ดอกบัว ๓ กำจงมีแก่ดิฉัน ข้าแต่ท่าน
พระฤาษี ดอกบัวเหล่านั้น จงมีเสมอกับด้วยท่าน
นั้น เพื่อประโยชน์แก่โพธิญาณของท่าน.

จบภาณวารที่ ๔

สุเมธฤาษีรับดอกบัว แล้วบูชาพระพุทธ-
ที่บึงกร ผู้แสวงหาคุณธรรมใหญ่ มีบริวารยศมาก
เสด็จดำเนินมาในท่ามกลางประชุมชน เพื่อประ-
โยชน์แก่โพธิญาณ

พระมหามุนี มหาวีรเจ้าที่บึงกรทอดพระ-
เนตรเห็นสุเมธฤาษีผู้มีมโนสูงแล้ว ทรงพยากรณ์
ในท่ามกลางประชุมชน ข้าแต่พระมหามุนี ในกัป
อันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระมหามุนีที่บึงกรทรง
พยากรณ์กรรมของหม่อมฉันอันเป็นธรรมตรงว่า

ดูก่อนฤาษีผู้ใหญ่ อุบาสิกาผู้นี้ จักเป็น
ผู้มีจิตเสมอกัน มีกุศลกรรมเสมอกัน ทำกุศล
ร่วมกัน เป็นที่รักเพราะบุญกรรม เพื่อประโยชน์
แก่ท่าน น่าดูน่าชม น่ารักยิ่ง น่าชอบใจ มีวาจา
อ่อนหวาน จักเป็นธรรมทายาทผู้มีฤทธิ์ของท่าน

อุบาสิกาจักรักษาคุณธรรมทั้งหลาย
เหมือนพวกเจ้าของทรัพย์ รักษาทรัพย์ที่เก็บไว้เอง
ในคลัง ฉะนั้น ประชาชนจะอนุเคราะห์อุบาสิกา
ผู้ที่เป็นที่รักของท่านนั้น อุบาสิกาจักมีบารมี
เต็ม จักละกิเลสได้ดังราชสีห์สะกรง แล้วจักบรรลु
โพธิญาณ.

ในกัปอันประมาทมิได้แต่กัปนี้ พระ
พุทธเจ้าทรงพยากรณ์หม่อมฉันด้วยพระวาจาใด
หม่อมฉันเมื่ออนุโมทนาพระวาจานั้น เป็นผู้ทำ
กรณียกิจอย่างนี้

หม่อมฉันยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรม
ที่ได้ทำไว้แล้วนั้น ได้เสวยผลในกำเนิดเทวดา
และมนุษย์มากมาย ได้เสวยสุขและทุกข์ในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดใน
ศากยสกุล มีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มียศ มีศีล
สมบูรณ์ด้วยองค์สมบัติทั้งปวง ได้รับสักการะ
อย่างยิ่งในสกุลทั้งหลาย มีลาภ ธรรมเสริญและ
สักการะ พรั่งพร้อมไปด้วยโลกธรรม มีจิตไม่
ประกอบด้วยทุกข์ ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ

สมจริงตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาค-
เจ้าตรัสว่า ในกาลนั้นโยสธรานารีผู้มีเพียง แสดง
อุปการะทั้งภายในพระราชฐานและแก่พวกเจ้าใน
พระนคร มีอุปการะทั้งในยามสุขและยามทุกข์
เป็นผู้บอกประโยชน์ให้และทำความอนุเคราะห์

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแล้วแก่
พระพุทธเจ้าห้าร้อยโกฏิ และพระพุทธเจ้าเก้าร้อย
โกฏิ ข้าแต่พระมหाराช ขอพระองค์ทรงสดับ
อธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นรูป แก่พระ
พุทธเจ้าร้อยสิบเอ็ดโกฏิ ซึ่งเป็นนายผู้เลิศของ
โลก

ข้าแต่พระมหาราช...หม่อมฉันยังมหา-
ทานให้เป็นรูปแก่พระพุทธเจ้าร้อยสี่สิบโกฏิ และ
แก่พระพุทธเจ้าร้อยสี่สิบโกฏิ..

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ-
พุทธเจ้าร้อยหกสิบโกฏิและแก่พระพุทธเจ้าร้อยห้า
สิบโกฏิ..

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระ
พุทธเจ้าร้อยหกสิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อย
เจ็ดสิบโกฏิ ...

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ
พุทธเจ้าร้อยแปดสิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้า
ร้อยเก้าสิบโกฏิ...

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นรูปแก่พระ
พุทธเจ้าแสนโกฏิ ซึ่งเป็นนายผู้ประเสริฐของ
โลก...

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ
พุทธเจ้าเก้าพันโกฏิ และแก่พระพุทธรูปอื่นอีก
ซึ่งเป็นนายของโลก...

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ-
พุทธเจ้าแสนโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าแปดสิบห้า
โกฏิ แก่พระพุทธเจ้าร้อยแปดสิบห้าโกฏิ แก่
พระพุทธเจ้ายี่สิบเจ็ดโกฏิ...

หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้าผู้ปราศจากราคะ มีแปดโกฏิเป็น
ที่สุด...

ข้าแต่พระมหाराช...หม่อมฉันยังมหา-
ทานให้เป็นไปแก่พระฉินาสพผู้ปราศจากมลทิน
เป็นพระพุทธสาวกมาก นับไม่ถ้วน

ข้าแต่พระมหाराช ขอพระองค์จงทรง
ฟังอธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน หม่อมฉันยัง
มหาทานให้เป็นไปแล้วแต่พระพุทธเจ้าผู้ทรงประ-
พฤติธรรมทั้งหลาย และพระอริยสงฆ์ผู้ประพฤติ
ในสังฆธรรม ในกาลทั้งปวง ด้วยประการอย่าง
นี้

บุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข
ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ควรประพฤติธรรมให้
เป็นสุจริต ไม่ควรประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต
เพราะบุคคลผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งใน
โลกนี้และโลกหน้า.

หม่อมฉันเป็นหน่วยในสงสาร จึงออกบวช
พร้อมด้วยบริวารชนพันหนึ่ง ครั้นบวชแล้วก็หมด
กังวล

ละอาคารสถานแล้วออกบวช ยังไม่ทันถึง
ครึ่งเดือนก็ได้บรรลุจตุราริยสัง คนเป็นอันมากนำ
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชปัจจัยเข้ามา
ถวาย เหมือนลูกคลื่นในทะเล

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว .. คำสอน
พระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว

หม่อมฉันได้รับทุกขวิบัติมากอย่าง และ
สุขสมบัติน้อยอย่างเช่นนี้ ถึงพร้อมแล้วซึ่งความ
เป็นผู้บริสุทธิ สมบูรณ์ด้วยคุณทั้งปวง

บุคคลผู้ถวายตนของตนแก่พระพุทธเจ้า
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่บุญ
ก็ย่อมพร้อมไปด้วยสหาย ลูถึงนิพพานบออัน
เป็นอสังขตะ

กรรมทั้งปวงส่วนอดีต ปัจจุบัน และ
อนาคต ของหม่อมฉันหมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่
พระองค์ผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันขอถวายบังคม
พระยுகลบาท.

ทราบว่ ท่านพระยโสธราภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้นเฉพาะพระ-
พักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.

จบยโสธราเถรีอปทาน

ทสสหัสสเถรื่อปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรี ๑๐,๐๐๐ รูป

[๑๖๕] ในลือสงไขยแสนกัป พระ-

พิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าทีปังกร
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธทีปังกรมหาวิรเจ้าผู้
เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรงพยากรณ์ว่า สุเมธบัณฑิต
กับนางสุमितตามีสุขและทุกข์ร่วมกัน

เมื่อเสด็จเที่ยวทรงดูโลกกับทั้งเทวโลก
เสด็จเข้ามาสู่สมาคมแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ใน
การทรงพยากรณ์สุเมธบัณฑิตและนางสุमितตามัน

สุเมธบัณฑิตย่อมเป็นใหญ่กว่าชนทั้งปวง
ในสมาคมอนาคตแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ภรรยา
ทั้งหมด กล่าววาจาเป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งท่าน

ข้าแต่พระมหามุนี ทาน สีสทั้งปวงและ
ภาวนาที่บำเพ็ญดีแล้ว ทานทั้งปวงนี้ คือ ของ
หอม ดอกไม้ เครื่องลูบไล้ ประทีป และทาน
วัตถุอันสำเร็จด้วยรัตนะ หม่อมฉันทั้งหลายบริจาค
แล้วตลอดกาลนาน.

ข้าแต่พระมหามุนีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง
หม่อมฉันทั้งหลายปรารถนาไว้แล้ว ทานทั้งปวง
พวกหม่อมฉันบริจาคแล้ว

ข้าแต่พระมหามุนี กุศลกรรมอย่างอื่น

และวัตถุเครื่องบริโภคนั้นของมนุษย์ หม่อมฉัน
ทั้งหลายทำไว้แล้ว หม่อมฉันทั้งหลายบริจาคทาน
ทั้งปวงในพระมหามุนีตลอดกาลนาน

บุญเป็นมากหม่อมฉันทั้งหลายทำแล้ว

ในสงสารมีชาติเป็นอนันต์ หม่อมฉันทั้งหลายได้
เสวยความเป็นอิสระ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพ
ใหญ่.

ในภพนี้จึงเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิด

แล้วในนิเวศน์แห่งพระศากยบุตร พวกสตรีเกิด
แล้วในสกุลต่าง ๆ งดงามดั่งนางฟ้า มีวรรณะ
เป็นที่ชอบใจ หม่อมฉันทั้งหลายมีลาภเป็นอย่าง
เลิศ ถึงยศแล้วได้รับบูชาสักการะแต่ชนทั้งปวง
หม่อมฉันทั้งหลายได้ข้าน้ำและอาหาร ประชุมชน
นับถือเสมอไป

ละอาคารสถานแล้วออกบวชยังไม่ทันถึง

ครึ่งเดือนก็ได้ถึงแล้วซึ่งความดับทุกข์ทั้งหมดด้วย
กัน หม่อมฉันทั้งหลายได้ข้าน้ำ ผ้า เสนาสนะ
และสรรพปัจจัยที่พวกทายกทายิกานำเข้ามา
สักการะบูชาเสมอไป

หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว

.... คำสอนของพระพุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย

ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ภิกษุณีหนึ่งหมื่นมีพระยโสธราเถรีเป็นประธาน ได้กล่าว
คาถาเหล่านี้ เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.

จบทสสหัสสเถรีอปทาน

อัฐารสหัสสเถรีอปทานที่ ๑๐ (๓๐)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรี ๑๘,๐๐๐ รูป

[๑๗๐] ภิกษุณีที่มีสมภพในศากยสกุล

๑๘,๐๐๐ มีพระยโสธราเถรีเป็นประธาน เข้าเฝ้า
พระสัมพุทธเจ้า ภิกษุณีทั้ง ๑๘,๐๐๐ ล้วนแต่ผู้มี
ฤทธิ ถวายบังคมพระยุคลบาทแห่งพระมุนี ได้
กราบทูลตามกำลังว่า

ข้าแต่พระมุนีผู้ไฉน หม่อมฉัน
ทั้งหลายมีชาติ ชรา พยาธิและมรณะสิ้นแล้ว
ย่อมถึงอมตบทอันสงบ ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระ
มุนีผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ประชาชนย่อมรู้
ความผิด คือ ความพลั้งพลาดที่มีในก่อนของ
หม่อมฉันทั้งปวง ขอพระองค์โปรดประทานอภัย
โทษแก่หม่อมฉันทั้งหลายเถิด.

พระบรมศาสดาตรัสว่า

ท่านทั้งหลายเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน
ของเรา จึงแสดงฤทธิ์และตัดความสงสัยของ
บริษัททั้งมวลเถิด.

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระยโสธราเถรี
ผู้เป็นปชาบดีแห่งพระองค์ เมื่อยังดำรงอยู่ใน
อาคารวิสัย เป็นที่พอพระทัย น่ารัก น่าชมทุกอย่าง
เป็นหัวหน้าแห่งสตรี ๑๖๕,๐๐๐ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความ
เพียร หม่อมฉันทั้งหลายนั้นเป็นใหญ่กว่า
ทั้งสิ้น สมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติและอาจารย์-
สมบัติ ดำรงอยู่ในความเจริญ มีวาจาเป็นที่รัก
สตรีทั้งปวงย่อมเคารพเหมือนพวกมนุษย์เคารพ
เทวดาฉะนั้น

สตรีที่มีสมภพในศากยวงศ์ ๑๘,๐๐๐ มี
พระยโสธราเถรีเป็นประมุขเป็นใหญ่.

ข้าแต่พระมหามุนี พระยโสธราเถรีมีรูป
ล่องรูปในกามธาตุ ดำรงอยู่ในรูปธาตุ สตรีหนึ่ง
พันมิได้มีคนไหนมีรูปเหมือนพระเถรีนั้น

ท่านพระยโสธราเถรีจงถวายอภิวัตพระ-
สัมพุทธเจ้าแสดงฤทธิ์ถวายเถิด ภิกษุณีมีพระยโส
ธราเถรีเป็นต้นนั้นแสดงฤทธิ์ชนิดต่าง ๆ เป็นอัน
มาก

แสดงเป็นนกกมีกายเท่าภูเขาจักรวาล

แสดงศีรณะเท่าอูตรกรูทวิป แสดงปีกสองข้าง

เท่าทวิปทั้งสอง แสดงสรีระเท่ากับชมพูทวิป

เปล่งเสียงดังกังวานไพเราะ มีขนหาง

เป็นพวง มีกลีบสีต่าง ๆ มีนัยน์ตาเท่าดวงจันทร์

ดวงอาทิตย์ มีหงอนเท่าภูเขาเมรุ

มีหน้าเท่าภูเขาจักรวาล ถอนเอาต้นหญ้า

พร้อมทั้งราก ทำเป็นพัดเดินเข้ามาถวายบังคม

พระโลกมया แสดงเป็นเพศข้างเพศม้า ภูเขา

ทะเล ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์เขาเมรุและเพศ

ท้าวสักกเทวราช.

ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้มีพระจักขุ เป็นนายก

ของนรชน พระยโสธาเถรีและหม่อมฉันทั้งหลาย

ขอถวายบังคมพระยุคลบาท เป็นผู้สำเร็จแล้วด้วย

กุศลกรรมที่อบรมมานานเพื่อพระองค์

ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันทั้งหลายเป็น

ผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโส-

ธาคู มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ฐูปุพเพ-

นิवासญาณและทิพยจักขุอันหมดจดพิเศษ มีอาสวะ

ทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย

มีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติและปฏิภาณเกิดขึ้น

แล้วในสำนักของพระองค์ หม่อมฉันทั้งหลาย
แสดงความพร้อมเพรียงแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ผู้เป็นนายกของโลก.

ข้าแต่พระมหารามูณี อธิการเป็นอันมาก
ของหม่อมฉันทั้งหลาย ย่อมเป็นประโยชน์แก่
พระองค์

ขอพระองค์ทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่า
ของหม่อมฉันทั้งหลายเถิด ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า
หม่อมฉันทั้งหลายสังสมบุญ ก็เพื่อประโยชน์แก่
พระองค์

หม่อมฉันทั้งหลายงดเว้นอนาจารในสถาน
ที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อประโยชน์แก่
พระองค์

ข้าแต่พระมหารามูณี พระองค์ประทาน
หม่อมฉันทั้งหลาย เพื่อต้องการให้เป็นภรรยาของ
ผู้อื่นหลายพันโกฏิก็ป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์
หม่อมฉันทั้งหลายมิได้เสียใจ.

ข้าแต่พระมหารามูณี พระองค์ประทาน
หม่อมฉันทั้งหลายเพื่ออุปการะผู้อื่นหลายพันโกฏิ
ก็ป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลาย
มิได้เสียใจในเรื่องนี้เลย

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน
หม่อมฉันทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เป็นอาหารหลาย
พันโกฏิก็ป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉัน
ทั้งหลาย มิได้เสียใจในเรื่องนี้เลย

หม่อมฉันทั้งหลายยอมสละชีวิตทำความ
พินภัยแก่พระองค์หลายพันโกฏิก็ป.

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลาย
ไม่เคยหวงเครื่องประดับ และผ้ามาชนิดซึ่งอยู่
ที่ตัว และภณะคือตัวหญิงเพื่อประโยชน์แก่
พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนีมหาวีรเจ้า ทรัพย์
ข้าวเปลือก ปัจจัยเครื่องบริจาคน บ้าน นิคม
ที่นา บุตร ธิดา ช้าง ม้า โค ทาสี ภรรยา
มานับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาคนแล้ว เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์

พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันทั้งหลายว่า
เราทั้งหลายจักให้ทานกะพวกยาก เมื่อเราให้ทาน
อันอุดม เราทั้งหลายก็ไม่เห็นความเสียใจกัน.

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย
ยอมรับทุกข์มากมายหลายอย่างนับไม่ถ้วน ใน
สงสารเป็นอนเนก เพื่อประโยชน์แต่พระองค์

หม่อมฉันทั้งหลายได้รับความสุข ย่อม
อนุโมทนา และในคราวได้รับทุกข์ก็ไม่เสียใจ

เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่ง เพื่อประโยชน์แก่
พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี พระสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงธรรมโดยบรรดาอันสมควรเสวยสุขทุกข์แล้ว
ได้บรรลุซึ่งโพธิญาณ

หม่อมฉันทั้งหลายได้ร่วมกับพระสัมพุทธ
เจ้าพระนามว่าโคดม ผู้เป็นนายกของโลก เป็น
เทพผู้ประเสริฐ มาเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้
ร่วมกับพระสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ผู้เป็นนาละ
ของโลกมาเป็นอันมาก

ข้าแต่พระมหาวิระเจ้า อธิการของหม่อม
ฉันทั้งหลายมีมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ เมื่อ
พระองค์ทรงแสวงหาพุทธธรรมอยู่ หม่อมฉันทั้ง
หลายก็ยอมเป็นบริวาริการับใช้พระองค์

ในสี่อสงไขยแสนกัป พระพุทธเจ้าพระ
นามว่าทีปังกร เป็นพระมหาวิระ เป็นนายกของ
โลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ประชาชนในปัจฉิมประเทศมีใจยินดี
นิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถางหนทาง
เป็นที่เสด็จพระพุทธดำเนิน

กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์
นามว่าสุเมธ ตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสุคตเจ้า
ผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง

คราวนั้น หม่อมฉันทุกคนมีสมภพใหญ่
สกุลพราหมณ์ ถีอดอกบัวเป็นอันมากนำไปสู่
สมาคม

สมัยนั้น พระพุทธเจ้าที่ปึงกรผู้มีบริวาร
ยศมาก เป็นพระมหาวิระ ทรงพยากรณ์สุเมธฤาษี
ผู้มีมณีสสูง เมื่อพระพุทธที่ปึงกรกำลังทรงประกาศ
กรรมของสุเมธฤาษีผู้มีมณีสสูง แผ่นดินหวั่นไหว
สะเทือนสะท้านไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก

พวกเทพกัญญา มนุษย์ และหม่อมฉัน
ทั้งหลายกับเทวดา พากันบูชาพระองค์ผู้เป็น
สุเมธฤาษีด้วยสิ่งของสิ่งของที่ควรบูชาต่าง ๆ แล้วยัง
ปรารถนา

พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกร ทรง
พยากรณ์แก่เขาเหล่านั้นว่า ในวันนี้ ชนเหล่าใด
มีความปรารถนา ชนเหล่านั้นจักมีในที่เฉพาะหน้า
ในกัปอันประมาธมิได้แต่กัปนี้

พระพุทธองค์เจ้าทรงพยากรณ์หม่อมฉัน
ทั้งหลาย ด้วยพระวาจาใด หม่อมฉันทั้งหลาย
เมื่ออนุโมทนาวาจานั้น เป็นผู้ทำกรณียกิจ
อย่างนี้.

หม่อมฉันทั้งหลายยังจิตใจให้เลื่อมใสใน
กุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น จึงได้เสวยสมบัติใน
กำเนิดเทวดาและมนุษย์นับไม่ถ้วน ครั้นได้เสวย

สุขและทุกข์ในเทวดาและมนุษย์ ในภพนี้
ซึ่งเป็นภพหลัง จึงมาเกิดในศากยสกุล

มีรูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศและศีล
สมบูรณ์ด้วยองค์สมบัติทั้งปวง ได้รับสักการะ
อย่างยิ่งในสกุลทั้งหลาย

มีลาภ สรรเสริญ และสักการะ พรั่ง
พร้อมไปด้วยโลกธรรม มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์
ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ สมจริงตามคำรัสที่พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ในกาลนั้น ยโสธรานารี แสดงอุปการะ
ทั้งในภายในราชฐานและแก่พวกเจ้าในพระนคร

มีอุปการะทั้งในยามสุขและในยามทุกข์
เป็นผู้บอกประโยชน์ให้ และทำความอนุเคราะห์
แก่เหล่านั้นารี ควรประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต
ไม่ควรประพฤติธรรมให้เป็นทวจริต เพราะว่า
บุคคลผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้
และโลกหน้า.

หม่อมฉันทั้งหลายละอาคารสถานออกบวช
ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็บรรลุจตุราริยสัง คนเป็น
อันมากนำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช
ปัจจัยมาถวาย เหมือนลูกคลื่นในทะเล

หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว
... คำสอนของพระพุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย
ได้ทำเสร็จแล้ว หม่อมฉันทั้งหลายได้ทุกขวิบัติ
มากอย่าง และสุขสมบัติก็มากอย่างเช่นนี้ ถึง
พร้อมแล้วซึ่งความเป็นผู้บริสุทธิ สมบูรณ์ด้วย
คุณทั้งปวง

บุคคลผู้ถวายตนของตนแก่พระพุทธเจ้า
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่นุญ
ก็ย่อมพร้อมไปด้วยสหาย ลุถึงนิพพานบวชอัน
เป็นอสังขตะ

ธรรมทั้งปวงส่วนอดีตปัจจุบันและอนาคต
ของหม่อมฉันทั้งหลายหมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่พระ-
องค์ผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันทั้งหลายขอถวายบังคม
พระยุคลบาท

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เมื่อเธอทั้งหลายบอกลาเพื่อจะนิพพาน
เราจะกล่าวอะไรให้ยิ่งกะเธอทั้งหลายเล่า บุคคล
ผู้มีโทษอันปัจจัยปรุงแต่งสงบแล้ว ก็ลุถึงอมตบท
แล้ว.

ทราบว่ ภิกษุณีหนึ่งหมื่นแปดพันมีพระยโสธรราเถรีเป็นหัวหน้า ได้
กล่าวคาถาเหล่านั้นในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้
แล.

จบอัฐวารสหัสสเถรีอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๕ ภาค ๑ - หน้าที่ 664

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑลเกสีเถรีอปทาน ๒. กิสาโคตมีเถรีอปทาน ๓. ธรรม-
ทินนาเถรีอปทาน ๔. สตูลาเถรีอปทาน ๕. นันทาเถรีอปทาน ๖. โสณา-
เถรีอปทาน ๗. ภัททกาปิลานีเถรีอปทาน ๘. ยโสธราเถรีอปทาน ๙. ทส-
สหัสสเถรีอปทาน ๑๐. อัญญาธสสหัสสเถรีอปทาน

บัณฑิตคำนวณค่าได้ ๔๗๘ คาถา.

จบกุณฑลเกสววรรคที่ ๓

ชัตติยกัณฐาวรรคที่ ๔

อัฐฐารสสหัสชัตติยกัณฐาเถรอปทานที่ ๑ (๓๑)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระชัตติยกัณฐาเถรี ๑๘,๐๐๐ รูป

[๑๓๑] ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉัน
ทั้งหลายมีภพทั้งปวงสิ้นไปแล้ว ปลดเปลื้องที่ต่อ
แห่งภพแล้ว มิได้มีอาสวะทั้งปวงเลย

ขอกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี
หม่อมฉันทั้งหลาย มีกุศลกรรมเก่าทุกอย่าง
บำเพ็ญไว้ดีแล้ว วัตถุเครื่องบริโภคน้ำให้แล้วเพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลาย
บำเพ็ญกุศลกรรม ถวายเครื่องบริโภคน้ำแก่พระ-
พุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกทั้ง
หลายเพื่อประโยชน์แก่พระองค์

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมี
กรรมอย่างสูงและอย่างต่ำบำเพ็ญดีแล้ว แก่ภิกษุ
ทั้งหลาย มีกรรมเก่าทั้งส่วนสูงทั้งส่วนต่ำทำไว้
แล้ว

หม่อมฉันทั้งหลาย อันกรรมเดิมที่เป็น
กุศลนั้นนั้นแหละเตือนแล้ว เป็นผู้พร้อมพร้อมไป

ด้วยกุศลกรรม ล่วงวิบัติของมนุษย์แล้ว มาเกิด

ในสกุลกษัตริย์

เพราะหม่อมฉันทั้งหลายร่วมก่อสร้าง

กรรมโดยชาติร่วมกัน จึงได้มาเกิดมีสมภพใน

ตระกูลกษัตริย์ร่วมกัน ในภพหลัง

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย

เป็นผู้มีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มีลาภสักการะ

อันมหาชนบูชาแล้ว ณ ภายในบุรี เหมือนนันทวัน

ของทวยเทพ หม่อมฉันทั้งหลายเบื้อหน้าร่วมกัน

ออกบวชเป็นภิกษุณี มีอุปทานอยู่สองสามวัน

บรรลุถึงความดับทุกข์ทั้งหมดด้วยกัน

หม่อมฉันทั้งหลาย อันชนเป็นอันมาก

นำจีวร ภัณฑาต เสนาสนะ เกสัชปัจจัยเข้ามา

สักการะบูชาแล้ว

หม่อมฉันทั้งหลายเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว

คำสอนของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายได้

ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ภิกษุณีผู้เคยเป็นขัตติยกัญญา ๑๘,๐๐๐ มีพระยสวดีเถรีเป็น

หัวหน้าได้กล่าวคาถาเหล่านั้นเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอฎฐารสสหัสขัตติยกัญญาเถรีอปทาน

จตุราสีติสหัสสพราหมณกัญญาเถรีอุปทานที่ ๒ (๓๒)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระพราหมณกัญญาเถรี ๑๘,๐๐๐ รูป

[๑๓๒] ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันทั้ง-

หลายมีสมภพในสกุลพราหมณ์จำนวน ๘๔,๐๐๐

มีมือและเท้าละเอียดอ่อน เกิดในบุรีของ

พระองค์

ข้าแต่พระมหารามุนี หญิงที่เกิดในสกุล

พ้อคำ และสกุลศูทร เป็นเทวดา นาค กิณนร

และที่อยู่ในทวีปทั้งสี่มีมาก เกิดในบุรีของ

พระองค์

หญิงบางพวกบวชแล้ว มีความเห็นธรรม

ทั้งปวงก็มีมาก พวกเทวดา กิณนร นาค จัก

ตรัสรู้ในอนาคต

ชนทั้งหลายได้เสวยเกียรติยศทั้งปวง มั่ง

คั่งด้วยสรรพสมบัติได้ความเลื่อมใสในพระองค์

จักตรัสรู้ในอนาคต

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้าผู้มีพระจักขุ ส่วน

หม่อมฉันทั้งหลายเกิดในสกุลพราหมณ์ เป็นธิดา

ของพราหมณ์ เป็นผู้มิใช่คดี ขอถวายบังคม

พระยกุลบาท

หม่อมฉันทั้งหลายกัจจกัภาพทั้งหมดแล้ว
ถอนตัณหาอันเป็นรากเหง้าขึ้นแล้ว ตัดอนุสัยขาด
แล้ว ทำลายสังขารคือบุญหมดแล้ว

หม่อมฉันทั้งปวงมีสมาธิเป็นโคจรชำนาญ
ในสมาบัติ จักอยู่ถาวรและความยินดีในธรรม
ทุกเมื่อ

ข้าแต่พระองค์ผู้นายก หม่อมฉันทั้ง
หลาย ยังค้นหาที่นำไปสู่ภพ อวิชา และแม่
สังขารให้สิ้นไปแล้ว บรรลุถึงบทที่แสนยากจะ
ได้เห็นแล้ว ทราบอยู่.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ท่านทั้งปวงมีอุปการะแก่เราผู้เดินทางไกล
ตลอดกาลนานมา จึงตัดความสงสัยของบริษัทที่
แล้วจึงนิพพานเถิด.

พระเถรีเหล่านั้นถวายบังคมพระยุคลบาท
ของพระมุนีแล้ว แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ บางพวกแสดง
แสงสว่าง บางพวกแสดงความมืด

บางพวกแสดงเป็นดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์
บางพวกแสดงทะเล พร้อมด้วยปลา บางพวก
แสดงเขาสีเนรุ บางพวกแสดงเขาสัตตบริภัณฑ์
บางพวกแสดงต้นปาริฉัตตกะ

บางพวกแสดงภพดาวดิ่งส์ บางพวก
แสดงภพยามาด้วยฤทธิ์ บางพวกแสดงเป็นเทวดา
ชั้นดุสิต บางพวกแสดงเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดี
บางพวกแสดงเป็นเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีมี
อิสระมาก

บางพวกแสดงเป็นพรหม บางพวกแสดง
ที่องกรรมอันควรแก่ค่ามาก บางพวกนิรมิตเพศเป็น
พรหมแสดงสุญญตธรรม.

พระเถรทั้งปวงครั้งแสดงฤทธิ์มีชนิด
ต่าง ๆ แล้วกันแสดงกำลังถวายพระศาสดา ครั้ง
แล้ว ก็ถวายบังคมพระยุคลบาท

กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉัน
ทั้งหลายเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความ
ชำนาญในทิพโสตราตุ มีความชำนาญในเจโต-
ปริญาณ

รู้บุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอันหมด
จดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพ
ใหม่มิได้มีอีก

ข้าแต่พระมหาวิโรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย
มีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณ
เกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์

ความสมาคมกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้
เป็นนายกของโลก พระองค์ทรงแสดงแล้ว ข้า
แต่พระมหารามุณี หม่อมฉันทั้งหลายมีอิทธิฤทธิ์เป็น
อันมาก เพื่อประโยชน์แก่พระองค์
ข้าแต่พระมุนีมหาวิรเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงระลึกถึงกุศลกรรมก่อนของหม่อมฉันทั้งหลาย
หม่อมฉันทั้งหลายก่อสร้างบุญ เพื่อประโยชน์
แก่พระองค์.

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระมหา-
มุณีพระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระ
นครหังสวดีเป็นที่อยู่อาศัยแห่งสกุลของพระสัม-
พุทธเจ้า

มีแม่น้ำคงคาไหลผ่านทางประตูพระนคร
หังสวดี ในกาลทั้งปวง ภิกษุทั้งหลายเดือดร้อน
เพราะแม่น้ำ ไปไหนไม่ได้.

น้ำเต็มเปี่ยมวันหนึ่งบ้าง สองวันบ้าง
สามวันบ้าง สัปดาห์หนึ่งบ้าง เดือนหนึ่งบ้าง
สี่เดือนบ้าง ภิกษุเหล่านั้นจึงไปไม่ได้

ครั้งนั้น รัฐบุรุษผู้หนึ่งมีนามว่าชัชชียะ^๑
มีทรัพย์เป็นแก่นสารสำหรับมนุษย์ เห็นภิกษุ
ทั้งหลายประสงค์จะข้ามฝั่ง ได้ให้นายช่างจัดสร้าง
สะพานที่ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา

ครั้งนั้น ประชาชนให้นายช่างสร้าง

สะพานที่แม่น้ำคงคาด้วยทรัพย์หลายแสน และ
รัฐบุรุษนั้น ได้ให้นายช่างสร้างวิหารที่ฝั่งโน้น
ถวายเป็นสังฆ

สตรี บุรุษ สกุนสูงและต่ำเหล่านั้น
ได้สร้างสะพานและวิหารให้มีส่วนเท่ากันกับของ
รัฐบุรุษนั้น

หม่อมฉันทั้งหลายและมนุษย์เหล่าอื่น
ในพระนครและในชนบท จิตเลื่อมใส ย่อม
เป็นธรรมทายาทแห่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

สตรี บุรุษ กุมารและกุมารีมากด้วยกัน
ต่างก็ขนเอาทรายมาเกลี่ยลงที่สะพานและวิหาร

กวาดถนนแล้วยกต้นกล้วย หม้อมีน้ำ
เต็ม และธงขึ้น จัดรูป จูรณและดอกไม้เป็น
สักการะแด่พระศาสดา

ครั้นสร้างสะพานและวิหารแล้ว นิมนต์
พระพุทธเจ้าถวายมหาทานแล้วปรารณาความ
ตรัสรู้

พระมหามุนีปทุมุตตระมหาวิระเจ้า ผู้เป็น
ที่เคารพแห่งสรรพสัตว์ ทรงทำอนุโมทนาแล้ว
ตรัสพยากรณ์ว่า

เมื่อแสนกับล่วงไปแล้ว จักถึงภัทรกับ
บุรุษนี้มีความสุขในภพน้อยภพใหญ่แล้ว จัก
บรรลुโพธิญาณ

บุรุษและสตรีที่ทำให้ตถกรรมทั้งหมด จัก
เกิดร่วมกันในอนาคตกาล

ด้วยวิบางแห่งกรรมนั้นและด้วยการตั้ง
เจตน์จำนงไว้ ประชาชนเหล่านั้นเกิดในเทวโลก
แล้ว เป็นบริจาริกาแห่งพระองค์

เสวยทิพยสุขและมนุษย์สุขมากมาย
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ตลอดกาลนาน ใน
กับที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกับนี้ หม่อมฉันทั้งหลาย
มีกุศลกรรมทำอันดีแล้ว เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อม
เกิดในความเป็นมนุษย์สุขุมลชาติ เมื่อเกิดเป็น
เทวดาย่อมเกิดในความเป็นเทวดาผู้ประเสริฐ

ย่อมได้รูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศ ความ
สรรเสริญและความสุข ความเป็นที่รัก ซึ่งเป็น
ผลที่ปรารถนาทั้งปวงเนื่อง ๆ อันถึงพร้อมเพราะ
กรรมที่ตนกระทำมาดีแล้ว.

ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันทั้ง
หลายเกิดในสกุลพราหมณ์ มีมือและเท้าละเอียด
อ่อน และได้มาในพระนิเวศน์แห่งพระศากย-
บุตร

ข้าแต่พระมหาราชนี หม่อมฉันทั้งหลาย
ย่อมไม่เห็นแผ่นดินที่เขาไม่ตกแต่ง แต่ไม่เห็น
ภาคพื้นที่เป็นทางเดินลื่น แม้ตลอดกาลทั้งปวง
เมื่อหม่อมฉันทั้งหลายอยู่ในอาคารสถาน
ประชุมชนก็นำสักการะทุกอย่างมาให้ตลอดกาลก่อน
ทั้งปวง เพราะผลแห่งกุศลกรรมในกาลก่อน
หม่อมฉันทั้งหลายละอาคารสถานแล้ว
บวชเป็นภิกษุณี ข้ามพ้นทางสงสารได้แล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก

พวกทายกทายิกาหลายพันแต่ที่นั่น ๆ
นำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชปัจจัยมา
ให้เสมอไป

หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว
...คำสอนของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายได้
ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระภิกษุณีบุตรีพราหมณ์ ๘๔,๐๐๐ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.

จบจตุราสีตีสหัสสพราหมณกัณฐญาเถรีอปทาน

อุปปลทายิกาเถรอปทานที่ ๓ (๓๓)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุปปลทายิกาเถรี

[๑๗๓] พระเถรีกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

มีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่าอรุณ ครอบ
ราชสมบัติในพระนครอรุณวดี หม่อมฉันเป็น
มเหสีของท้าวเธอ บอกบุคคลบางคนว่า หม่อม
ฉันนั่งอยู่ในที่ลับคิดอย่างนี้ว่า กุศลที่เราจะเอาไป
ที่เราทำไว้ไม่มีเลย

เราจะต้องไปสู่นรกอันมีความเร่าร้อนมาก
ทั้งเผ็ดร้อนร้ายแรงแสนทารุณเป็นแน่ ในเรื่องนี้
เราไม่มีความสงสัยเลย

ครั้นหม่อมฉันคิดอย่างนี้แล้ว ยังใจให้
ร่าเริงเข้าไปเฝ้าพระราชสวามีแล้ว กราบทูลว่า
ข้าแต่พระชัตติยาธิยาบดีผู้ประเสริฐ หม่อม
ฉันเป็นสตรี ไม่เคยเป็นบุรุษ ขอพระองค์ได้
โปรดประทานสมณะองค์หนึ่งแก่หม่อมฉันเถิด
หม่อมฉันจักนิมนต์ท่านให้ฉัน

ครั้งนั้นพระราชาก็ได้ประทานสมณะองค์
หนึ่งผู้บราอินทรีย์แล้วแก่หม่อมฉัน หม่อมฉัน
มีใจยินดีรับบาตรของท่านมาแล้ว เอาภัตตาหาร
อย่างประณีตใส่จนเต็ม

ครั้นแล้วได้ถวายผ้าผืนใหญ่ให้ท่านครอง
แล้วได้ถวายบาตรนั้นพร้อมด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอม
และน้ำมันเครื่องไล่ทาอย่างดี.

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และ
ด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกาย
มนุษย์แล้ว ได้ไปภพดาวดึงส์

ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งเทวราช
หนึ่งพันชาติ ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่ง
พระเจ้าจักรพรรดิหนึ่งพันชาติ

และครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระ-
เจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยจะคณานับชาติมิได้
ทั้งได้ศุภผลอื่นมืออย่างต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นผล
กรรมแห่งบิณฑบาตในคราวนั้น

หม่อมฉันมีสีกายเหมือนดอกบัว เป็น
หญิงมีรูปงาม น่าดู น่าชม ถึงพร้อมด้วยองค-
สมบัติทั้งปวงเป็นอภิชาติสตรี ทรงไว้ซึ่งความ
เปล่งปลั่ง

ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิด

ในศากยสกุล เป็นธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธทนมหา-
ราช เป็นหัวหน้าแห่งนารีหนึ่งพัน

เมื่อหน่ายในอาคารสถาน จึงออกบวช
เป็นภิกษุณีถึงราตรีที่ ๗ ก็ได้บรรลุจตุราริยสัง

หม่อมฉันไม่สามารถจะประมาณจิ๋ว
บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชปัจจัย ที่ทายก
ทายิกานำมาถวายไว้ นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาต.

ข้าแต่พระมุณีมหาวิรเจ้า ขอพระองค์
พึงทรงระลึกถึงกุศลกรรมครั้งก่อนของหม่อมฉัน
หม่อมฉันสะสมวัตถุทานเป็นอันมากเพื่อประโยชน์
แก่พระองค์

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ หม่อมฉันได้ถวาย
ทานใดในครั้งนั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น หม่อมฉัน
ไม่รู้สักทุกคิเลย นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน

หม่อมฉันรู้จักคติสอง คือ เทวดาหรือ
มนุษย์ มิได้รู้จักคติอื่นเลย นี่เป็นผลแห่งบิณฑ-
บาตทาน

รู้จักแต่สกุลสูงซึ่งเป็นสกุลมหาศาลมี
ทรัพย์มาก มิได้รู้จักสกุลอื่นเลย นี่เป็นผลแห่ง
บิณฑบาตทาน.

หม่อมฉันท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่
อันกุศลมูลตักเตือนแล้วย่อมไม่เห็นสิ่งที่ไม่พอใจ
เลย นี่เป็นผลแห่งโสมนัส

ข้าแต่พระมหารามุณี หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ มีความชำนาญในทิพโส-
ธาคู มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ

ย่อมรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอัน
หมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ
ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณเกิดขึ้น
แล้วในสำนักของพระองค์

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระอุปปลทาทิกายิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะ
พระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.
จบอุปปลทาทิกาเถรอปทาน

สังคาลมาตาเถรอปทานที่ ๔ (๓๕)

ว่าด้วยบุญจรรยาของพระสังคาลมาตาเถรี

[๑๗๔] ในกัณฑ์หนึ่งแสนแต่ภัทรกัณฑ์นี้

พระพิชิตมารผู้เป็นนายของโลก พระนามว่า
ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้นดิฉันเกิดในสกุลอำมาตย์ที่รุ่งเรือง
ด้วยรัตนะต่าง ๆ เป็นตระกูลมั่งคั่ง เจริญ มีทรัพย์
มาก ในพระนครหังสวดี

ดิฉันมีมหาชนเป็นบริวารไปกับบิดา ได้

ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชเป็นภิกษุณี

ครั้งบวชแล้ว เว้นบาปกรรมทั้งหลาย

ละวจีทุจริต ขำระอาชีวะบริสุทธี มีความเลื่อมใส

เพราะเคารพมากในพระพุทธเจ้า พระธรรม และ

พระสงฆ์ ขวนขวายในการฟังธรรม มีความ

ปรารถนาเห็นพระพุทธเจ้า

ในครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังภิกษุณีองค์หนึ่ง

ซึ่งเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายสัทธาธิมุตติ

จงปรารถนาตำแหน่งนั้น แล้วได้บำเพ็ญไตรสิกขา.

ครั้งนั้น พระสุคตเจ้าผู้มีพระอภัยาคัย

ประกอบด้วยกรุณา ตรัสกะดิฉันว่าบุคคลผู้มี

ศรัทธาไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นดีในพระตถาคต มีศีล

งามที่พระอริยะรักใคร่สรรเสริญ มีความเลื่อมใส

ในพระสงฆ์ มีความเห็นตรง

นักปราชญ์เรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ขัดสน

ชีวิตของผู้นั้นไม่เป็นหมัน เพราะฉะนั้น บุคคล

ผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ทั้งหลาย ฟังหมั่นประกอบศรัทธา ศีล ความ

เลื่อมใสและความเห็นธรรม

ดิฉันได้ฟังพระพุทธดำรัสนั้นแล้ว มี

ความเบิกบานใจ ได้ทูลถามถึงความปรารถนาของ

ดิฉัน.

ครั้งนั้น พระสุตเจ้าผู้นำชั้นพิเศษ ผู้มี

ปัญญาไม่ทราบ มีพระคุณนับไม่ถ้วนทรงพยากรณ์
ว่า ท่านเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีธรรมงาม จัก
ได้ตำแหน่งนั้นที่ท่านปรารถนาดีแล้ว

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดา
พระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกา-
ราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก

ท่านจักได้เป็นธรรมทายาทแห่งพระ-
ศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต
เป็นมารดาแห่งสังคาลมาณพ จักได้เป็นสาวิกา
ของพระศาสดา.

ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพยากรณ์
นั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา
บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก ด้วยความ
ปฏิบัติทั้งหลาย จนสิ้นชีวิต

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในภพหลังครั้งนี้ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี
มีความเจริญ สั่งสมรัตนะไว้มาก ในพระนคร
ราชคฤห์อันอุดม

บุตรของดิฉันชื่อสิงคาลมาณพ ยินดีใน

ทางผิด เล่นไปสู่วิถีอันรกรกฏ มีการบูชาทิศเป็น
เบื้องหน้า ย่อมไหว้ทิศต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษ เสด็จเข้าไปสู่
พระนครราชคฤห์ เพื่อทรงรับบิณฑบาต ทอด
พระเนตรเห็นบุตรของดิฉันแล้ว ประทับยืนอยู่ที่

หนทางตรัสแสดงธรรมแก่บุตรของดิฉัน แต่เขา
ยังมีความเห็นผิดอยู่อย่างเต็ม ธรรมาภิสมัยได้มี
แก่นุรุษและสตรี ๒ โภคิ

ครั้งนั้นดิฉันไปในที่ประชุมนั้นได้ฟังสุด
ภายิตแล้ว ได้บรรลुโสดาปัตติผลแล้วออกบวช
เป็นภิกษุณี

ดิฉันผู้ปรารถนาเห็นพระพุทธเจ้า เจริญ
พุทธานุสสติอยู่ไม่นาน ก็ได้บรรลุอรหัตผล

ดิฉันได้เห็นพระพุทธเจ้าอยู่รำไป มิได้เบื้อ
ชมพูประรูปเป็นที่เพลินตา เป็นพระรูปที่เกิดแต่
พระบารมีทั้งปวง เป็นดั่งว่าเรือนหลวงที่ประกอบ
ด้วยสิริ มีพระลักษณะงามทั่วไป

พระพิชิตมารโปรดในคุณสมบัตินั้น จึง
ทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอกทัคคะว่า

ภิกษุณีมารดาของสิงคาลมาณพเป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายสัทธาธิมุตติ.

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ มีความชำนาญในทิพโสต-
ธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ

ย่อมรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอัน
หมดจดวิเศษ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ
ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณ เกิดขึ้น
ในสำนักของพระองค์

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... คำสอน

พระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระภิกษุณีมารดาสิงคาลมาณพได้กล่าวคาถาเหล่านั้น
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสิงคาลมาตาเถรียาปทาน

สุกกาเถรียาปทานที่ ๕ (๓๕)

ว่าด้วยบุญพริยาของพระสุกกาเถรี

[๑๓๕] ในกัณฑ์ ๕๑ แต่ภัทรรกัณฑ์ พระ
พุทธเจ้าผู้นำกของโลกระนามวิปัสสี มีพระ
เนตรงาม ทรงเห็นแจ้งซึ่งกรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น หม่อมฉันเกิดในสกุลหนึ่ง ใน

พระนครพันธุมดี ได้ฟังธรรมของพระมุณีแล้ว
ออกบวชเป็นภิกษุณี เป็นผู้ที่มีสุตะมาก ทรงธรรม
ปฏิบัติ ก่อว่าธรรมกถาไพเราะ ปฏิบัติตาม
พระพุทธศาสนา

ครั้งนั้น หม่อมฉันแสดงธรรมกถาเพื่อ
ประโยชน์แก่ประชุมชนทุกสมัย หม่อมฉันเคลื่อน
จากอัททภาพันแล้วไปเกิดในภพดุสิต เป็นเทพ
ธิดามียศ

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมาร
พระนามว่าลิจฉิ มีพระรัศมีดังไฟ สง่าอยู่ในใจ
ด้วยศปประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

แม้ในครั้งนั้นหม่อมฉันบวชแล้ว เป็นผู้
ฉลาดในพุทธศาสนา ยังพระพุทธพจน์ให้กระจ่าง
แล้วไปสู่ภพดาวดึงส์

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายของโลก พระนามว่าเวสสภู มีธรรม
ดั่งว่ายานใหญ่ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้หม่อมฉัน
ก็เกิดในกาล

บวชแล้วเป็นผู้ทรงธรรม ยังพุทธศาสนา
เดียวกันนั้น ให้กระจ่างแล้ว ไปสู่เทวบุรีที่น่ายินดี
ได้เสวยความสุขมาก

ในภทฺรภ๓ป๓นี้ พระพิชิตมารผู้อดมพระ-

นามว่ากุสันธะ ประเสริฐกว่านรชน เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันก็เกิดในกาล
เดียวกันนั้น

บวชแล้ว ก็ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างจน
ตลอดชีวิต เคลื่อนจากอภ๓ภพนั้นแล้ว ได้ไปสู
ภพดาวดึงส์ เหมือนดังไปสูที่อยู่ของตน

ในภทฺรภ๓ป๓นี้แล พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายก
ของโลก พระนามว่าโกนาคมณะ ผู้ประเสริฐ
กว่าพวกบัณฑิต อดมกว่าสรรพสัตว์ เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว

แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันบวชในศาสนา
ของพระองค์ผู้คงที่ เป็นพหุสูตทรงธรรม ยังพุทธ
ศาสนาให้กระจ่าง

ในภทฺรภ๓ป๓นี้เหมือนกัน พระมุนีพระนาม
ว่ากัสสปะ มีพระคุณประเสริฐ เป็นสรณะแห่ง
สัตว์โลก ไม่มีข้ำศึก ถึงที่สุดแห่งมรณะ เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

หม่อมฉันบวชในศาสนาของพระพุทธ
เจ้าผู้ทรงพระปริชากว่าประชากร พระองค์นั้น
ศึกษาพระสัทธรรมแล้วคล่องแคล่วในปริปุจฉา

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันมีศีลงาม

ความละเอียด ฉลาดในไตรสิกขา แสดงธรรม

กลามากจนตลอดชีวิต

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น และด้วยการตั้ง

เจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันสร้างกายมนุษย์แล้ว

ไปสู่ภพดาวดึงส์

ในภพหลังครั้งนี้ หม่อมฉันเกิดในสกุล

เศรษฐีที่เจริญ ตั้งสมรตนะไว้มาก ในพระนคร

ราชคฤห์อันอุดม

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกของ

โลกอันภิกษุชีณาสพหนึ่งพันเป็นบริวารสรรเสริญ

แล้ว เสด็จเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝีกอินทรีย์แล้ว

พ้นขาดจากสรรพกิเลส มีวรรณะเปล่งปลั่งดั่งแท่ง

ทองถึงกาล พร้อมด้วยพระชีณาสพซึ่งเคยเป็นขมูล

ผู้ฝีกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลสเสด็จเข้า

ไปสู่เมืองราชคฤห์

หม่อมฉันได้เห็นพระพุทธานุภาพ และ

ได้ฟังธรรมมีคุณเป็นที่ประชุมแล้ว ยังจิตให้เลื่อม

ใสในพระพุทธเจ้า บุษยาพระองค์ผู้พลธรรมมาก

เวลาต่อมา หม่อมฉันออกบวชเป็นภิกษุณี

ในสำนักพระธรรมทินนาเถรี หม่อมฉันเผากิเลส

ทั้งหลายในเมื่อกำลังปลงผม บวชแล้วไม่นาน

ศึกษาศาสนาธรรมทั่วแล้ว

แต่นั้น ได้แสดงธรรมในสมาคมแห่งมหา-
ชน เมื่อหม่อมฉันกำลังแสดงธรรมอยู่ ธรรมา-
ภิสัมย์ได้มีแก่ประชุมชนหลายพัน

มียักษ์ตนหนึ่งได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิด
อัครรยไฉใจ เลื่อมใสต่อหม่อมฉัน ได้ไปยังพระ-
นครราชคฤห์

พวกมนุษย์ในพระนครราชคฤห์อันหม่อม
ฉันทำแล้วอย่างไร ได้ตั้งธรรมดั่งว่าดื่มน้ำผึ้งอยู่
ฉะนั้น มนุษย์เหล่าใดไม่นั่งใกล้ภิกษุณีชื่อสุกกา
ผู้แสดงอมตบถ อันเป็นเหตุไม่ให้ออกกลับ ให้
เกิดความชื่นใจ มีรสโอชา มนุษย์เหล่านั้นเห็น
จะเป็นเหมือนพวกคนมีปัญญาเดินทางไกล หาน้ำ
ฝนดื่มฉะนั้น

ข้าแต่พระมหา牟尼 หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสต-
ธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ

รู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอันหมด
จดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่
มิได้มีอีก

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ
ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติและปฏิภาณ เกิดขึ้น
แล้วในสำนักของพระองค์

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว...คำสอน

ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระสุกกากิษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุกกาเถรีอปทาน

จบภาณวารที่ ๕

อภิรูปันทาเถรีอปทานที่ ๖ (๑๖)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภิรูปันทาเถรี

[๑๖๖] ในกัปที่ ๕๑ แดกภัทรกัปนี้ พระ-

พุทธเจ้าผู้เป็นนายของโลก พระนามว่าวิปัสสี
มีพระเนตรงาม มีพระจักขุในธรรมทั้งปวงเสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลใหญ่ที่นังดัง

เจริญ ในพระนครพันธุมดี เป็นหญิงมีรูปงาม
น่าพึงใจและเป็นทีบุขาของประมุขชน

ได้เข้าเฝ้าพระพุทธวิปัสสีผู้มีความเพียร
มาก เป็นนายกของโลก ได้ฟังธรรมแล้วถึงพระ
องค์เป็นสรณะ

ตำรวมอยู่ในคิลา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น ผู้มีพระคุณสูงสุกว่านรชน ปรีนิพ-
พานแล้ว ดิฉันได้อาฉัตรทองบูชาไว้ ณ เบื้องบน
แห่งพระสถูปที่บรรจुพระธาตุ

ดิฉันเป็นผู้มีจาคะอันสละแล้ว มีศีลจน
ตลอดชีวิต เคลื่อนจากอัทธานั้น ละร่างกาย
มนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์

ครั้งนั้น ดิฉันครอบงำเทพธิดาทั้งหมด
ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ ด้วยรูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ อายุ วรรณะ สุข ยศ และ
ความเป็นอธิบดี รุ่งโรจน์ปรากฏอยู่ในภพหลัง
ครั้งนี้ ดิฉันเกิดในพระนครกบิลพัสดุ์ เป็นธิดา
ของศากยราช พระนามว่าเขมกะ มีนามปรากฏว่า
นันทา

ประชุมชนกล่าวว่า ดิฉันเป็นผู้หนึ่งซึ่งมี
ความถึงพร้อมด้วยรูปงาม น่าชม เมื่อดิฉันเติบโต
เป็นสาว (รู้จัก) ตกแต่งรูปและผิวพรรณ

พวกศากยราชมีความวิวาทกันมากเพราะ
ตัวดิฉัน ครั้งนั้น พระธิดาของดิฉัน กล่าวว่า
พวกศากยราชอย่าฉิบหายเสียเลย ถึงให้ดิฉันบวช
เสีย

ครั้งดิฉันบวชแล้วได้ฟังว่า พระตถาคต-
เจ้าผู้มีพระคุณสูงสุดกว่านรชน ทรงติรูป จึงไม่
เข้าไปเฝ้าเพราะดิฉันชอบรูป กลัวจะพบพระ-
พุทธเจ้า จึงไม่ไปรับโอวาท

ครั้งนั้น พระพิชิตมารทรงให้ดิฉันเข้าไป
สู่สำนักของพระองค์ด้วยอุบาย พระองค์ทรงฉลาด
ในทางอุบาย ทรงแสดงหญิง ๓ ชนิด ด้วยฤทธิ์
คือ หญิงสาวสวยเหมือนรูปเทพอัปสร หญิงแก่
หญิงตายแล้ว

ดิฉันเห็นหญิงทั้ง ๓ แล้ว มีความสลดใจ
ไม่ยินดีในซากศพหญิงที่ตายแล้ว มีความเบื่อ-
หน่ายในภพเฉยอยู่.

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นายกของ
โลก ตรัสกะดิฉันว่า

ดูก่อนนันทา ท่านจงดูร่างกายที่ทุรณ-
ทุราย ไม่สะอาด สิ่งโสโครก ไหลเข้า ถ่ายออก
อยู่ ที่พวกพาลชนปรารณากัน

ท่านจงอบรมจิตให้เป็นสมาธิ มีอารมณ์
เดียวด้วยอสุภะเถิด รูปนี้เป็นฉันได รูปท่าน
นั้น ก็เป็นฉันนั้น รูปท่านนั้น เป็นฉันได รูปนี้
เป็นฉันนั้น

เมื่อท่านพิจารณาเห็นรูปนั้น อย่างนี้
มิได้เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน แต่นั่นก็จะ
เบื่อหน่ายอยู่ด้วยปัญญาของตน

ดิฉันผู้ไม่ประมาท พิจารณาในร่างกายนี้
อยู่โดยแยกกาย ก็เห็นกายนี้ทั้งภายในภายนอก
ตามความเป็นจริง

เมื่อเป็นเช่นนั้น ดิฉันจึงเบื่อหน่ายใน
กาย และไม่ยินดีเป็นภายใน ไม่ประมาท ไม่
เกาะเกี่ยว เป็นผู้สงบเย็นแล้ว.

ข้าแต่พระมหารุณี หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตราตุ และใน
เจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุ
อันหมดจดพิเศษ หม่อมฉันสิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มี

ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ
ในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณ เกิดขึ้น
แล้วในสำนักของพระองค์

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระอภิรูปนนทาทิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอภิรูปนนทาทธรีอปทาน

อัทธกะลีเถรีอปทานที่ ๗ (๓๗)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอัทธกะลีเถรี

[๑๗๗] ในภักตรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็น

พงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ ทรงพระยศมาก พระ
นามว่ากัสสปะ ประเสริฐ กว่าพวกบัณฑิต เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันบวชในศาสนาของพระ-
องค์ ดำรวมในปาติโมกข์และอินทรีย์ รู้จัก
ประมาณในอาสนะต่ำ ประกอบความเพียรในความ
เป็นผู้ตื่นอยู่ บำเพ็ญเพียร

มีจิตชั่ว ได้ดำกิกษุณเอด์หนึ่งผู้ปราศจาก
อาสวะครั้งเดียวว่านางแพศยา ด้วยบาปกรรมนั้น
นั้นแหละ ดิฉันต้องหมกไหม้อยู่ในนรก

ด้วยกรรมที่ยังเหลืออยู่นั้น ดิฉันเกิดใน
สกุลหญิงแพศยา ถูกขายให้บุรุษอื่นอยู่โดยมาก
ในชาติหลัง

ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีในแคว้นกาสิ มี
ความถึงพร้อมด้วยรูป ดูกดงามเทพอัปสรในหมู่
เทวดา ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์

ประชุมชนเห็นดิฉันมีรูปน่าชม จึงตั้ง

ดิฉันไว้ในความเป็นหญิงแพศยา ในพระนคร

ราชฤทธิ์ที่อุดม ด้วยผลที่ดำกฤษฎีนั้น

ดิฉันได้ฟังพระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้

ประเสริฐตรัสแล้ว เป็นผู้ประกอบด้วยบุพพาวสนา

ได้บวชเป็นภิกษุณี

แต่เมื่อไปสู่สำนักพระพิชิตมารเพื่อจะ

อุปสมบท พบพวกนักเลงดักอยู่ที่หนทาง ได้แล้ว

ซึ่งทุดอุปสมบท

ดิฉันมีกรรมทุกอย่างทั้งบุญและบาปหมด

สิ้นไปแล้ว ข้ามพ้นสงสารทั้งปวงแล้ว และความ

เป็นหญิงแพศยาก็สิ้นไปแล้ว

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณ

ในอรรณะ ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณ เกิดขึ้น

แล้วในสำนักของพระองค์

ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... คำสอน

ของพระพุทธเจ้าดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระอัทธกาสีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัทธกาสีเถรีอปทาน

ปุณณิกาเถรอปทานที่ ๘ (๓๘)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระปุณณิกาเถรี

[๑๓๘] ดิฉันบวชเป็นภิกษุณีในศาสนา

ของพระพุทธเจ้า ๖ พระองค์คือ พระวิปัสสี
พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ
ผู้คงที่ และพระกัสสปะ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยยศ
มีปัญญา สรรวมอินทรีย์

เป็นพหูสูต ทรงธรรม สอบถามอรรถ
แห่งธรรม ศึกษาธรรมแล้ว มีพระเสขธรรม เป็น
ผู้ยิ่งใหญ่ แสงพุทธศาสนาในท่ามกลางประชุม-
ชน ดิฉันมีศีลเป็นที่รัก แต่ถือตัวจัดเพราะความ
เป็นพหูสูตนั้น.

ในภพครั้งหลังนี้ ดิฉันเกิดในเรือนแห่ง
นางกุมภทาสี ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีในพระนคร
สาวัตถีอันอุดม

ดิฉันไปตักน้ำ ได้เห็นโสถถียพราหมณ์
หนาวสั้นอยู่ในกลางน้ำ กรันเห็นแล้วได้กล่าวว่า

ดิฉันมาตักน้ำในคราวหนาว กัลลภัยแต่
อาชญา และระแวงภัยคือการดำด้วยวาจาของเจ้า
นาย จึงต้องลงน้ำรำไป

ดูก่อนพราหมณ์ ท่านกลัวอะไร จึงลง
น้ำเสมอ มีตัวสั้น รู้สึกหนาวมาก

ดูก่อนนางปุณณิกาผู้เจริญ ท่านรู้จักสอบ
ถามข้าพเจ้าผู้ทำกุศลกรรม กำจัดบาปกรรม
(ดิฉันกล่าวว่า) บุคคลใดเป็นผู้ใหญ่ก็ตาม เป็น
เด็กก็ตาม ทำบาปกรรม บุคคลนั้น จะพ้นจาก
บาปกรรม เพราะความอาบน้ำได้หรือ.

เมื่อพราหมณ์นั้นกลับขึ้นมา ดิฉันได้
บอกซึ่งบทอันประกอบด้วยธรรมและอรรถ
พราหมณ์ได้ฟังธรรมบทนั้นแล้ว มีความสลดใจ
บวชแล้วได้เป็นพระอรหันต์

เพราะดิฉันเกิดในสกุลทาสี ยังกาสทาสี
๕๕ คนให้ครบ ๑๐๐ คน เจ้านายนั้นจึงตั้งชื่อให้
ดิฉันว่าปุณณา และปลดดิฉันให้เป็นไท

ดิฉันให้เศรษฐีอนุโมทนาบุญนั้นแล้ว
ออกบวชเป็นภิกษุณี โดยกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุ
พระอรหันต์.

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ ในทิพโสตธาตุ และใน
เจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุ
อันหมดจดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก

หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน บริ-
สุทธิในอรรถะ ธรรมะ นිරูตติ และปฏิภาณ
เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

หม่อมฉันมีปัญญามากเพราะภาวณา มี
สุตะเพราะพาหุสัจจะ เกิดในสกุลต่ำเพราะมานะ
แต่มีได้มีกุศลกรรมวิบัติไปเลย

ดิฉันเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว... คำสอน
ของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่ ท่านพระปุลณณิกากิษุณิได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุลณณิกาเถรีอปทาน

อัมพาลีเถรีอปทานที่ ๕ (๓๕)

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอัมพาลีเถรี

[๑๓๕] ดิฉันเกิดในสกุลกษัตริย์ เป็น
ภคินีแห่งพระมหามุนีพระนามว่า ปุสสะ ผู้มี
พระรัศมีงามรุ่งเรือง มีธรรมดั่งว่าเทริดดอกไม้
บนศีรษะ

ดิฉันได้ฟังธรรมของพระองค์แล้วมีจิต
เลื่อมใสถวายมหาทานแล้ว ปรรตนาซึ่งรูปสมบัติ

ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมาร
พระนามว่าลิจิ ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก ทรง

ยังโลกให้รุ่งเรือง เป็นสรณะในไตรโลกเสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลพราหมณ์ใน
เมืองอรุณอันน่ารื่นรมย์ โกรธแล้ว ต่ำถิกษุณี
องค์หนึ่ง ผู้มีจิตพ้นแล้วจากกิเลสว่า ท่านเป็น
หญิงแพศยา ประพฤติอนาจาร ประทุษร้าย
พุทธศาสนา ครั้นด่าอย่างนี้แล้ว ดิฉันต้องไป
สู่รอกอันร้ายกาจ เพียบพร้อมไปด้วยมหันต์ทุกข์
เพราะกรรมอันลามกนั้น

เคลื่อนจากรกนั้นแล้วมาเกิดในหมู่
มนุษย์เป็นผู้มีกรรมลามก เป็นเหตุให้เดือดร้อน
ครองความเป็นหญิงแพศยาอยู่หมื่นชาติยังมีได้พ้น
จากบาปกรรมนั้น เปรียบเหมือนคนที่กินยาพิษ
อันร้ายแรงจะนั้น

ดิฉันได้บวชเป็นภิกษุณีมีเพศประเสริฐ
ในศาสนาพระพุทธกัสสปได้ไปเกิดในภพดาวดึงส์
เพราะผลแห่งบรรพชากรรมนั้น.

ในภพนั้นซึ่งเป็นภพหลัง ดิฉันเป็นอุปปา-
ติกสัตว์ เกิดในระหว่างกิ่งต้นมะม่วง จึงมีชื่อว่า
อัมพาลีตามนิมิตนั้น ดิฉันมีประชาชนหลาย
โกฏิแห่ห้อมมาบวชในพุทธศาสนา เป็นโอรสธิดา
แห่งพระพุทธเจ้า บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว

ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มี
ความชำนาญในฤทธิ ในทิพโสตราตุ และในเจโต-
ปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอัน
หมดจดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก

หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทินบริ-
สุทธิ์ ในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณ
เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพ
ขึ้นได้หมดสิ้นแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้งข้างพัง
ตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่หม่อมฉันได้มาในสำนักพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา
๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้ง
ชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันได้ทำ
เสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพปาลีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัมพปาลีอุปทาน

เสลาเถรอปทานที่ ๑๐ (๔๐)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระเสลาเถร

[๑๘๐] ในภัทธกัณฑ์ พระพุทธเจ้าพระ-

นามว่ากัสสปะ ผู้เป็นวงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มี
ยศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอุบาสก ใน
พระนครดาวัดถีนประเสริฐ เห็นพระพิชิตมาร
ผู้ประเสริฐพระองค์นั้น และฟังธรรมเทศนาแล้ว

ถึงพระองค์ผู้มีเพียรเป็นสรณะ แล้ว
สมาทานศีลทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง พระมหาวิรเจ้า
พระองค์นั้น ผู้่องอาจกว่านรชน ทรงประกาศ
อภิธรรมโพธิญาณของพระองค์ในสมาคมแห่งมหา-
ชนว่า

เรามีจักขุ ญาณ ปัญญา วิชชาและ
แสงสว่าง ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาในกาล
ก่อน และในอริยสัจมีทุกขอริยสัจเป็นต้น ดิฉัน
ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เเล่เรียนแล้วสอบถามภิกษุ
ทั้งหลาย

ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว

ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ เกิดใน
สกุลแห่งเศรษฐีใหญ่ ดิฉันได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
ได้ฟังสัทธรรมอันประกอบด้วยสัจจะ°

บวชแล้ว คั่นคว้อรรถธรรมทั้งปวง ยัง
อาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุพระอรหัต
โดยกาลไม่นานเลย

ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความ
ชำนาญในที่ ในทิพโสตราตุ และในเจโต-
ปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุอันหมด
จดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพ
ใหม่มิได้มีอีก

หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน
บริสุทธิ์ ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณ
เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอน
ภพขึ้นได้ทั้งหมดสิ้นแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้ง
ข้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่

การที่หม่อมฉันได้มาในสำนักของพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้งชัด
แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า หม่อมฉันได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระเสลาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเถลาเถรื่อปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญาธสหัสซัตติกัณญาเถรื่อปทาน ๒. จตุราสีติสหัสส-
พราหมณกัณญาเถรื่อปทาน ๓. อุปลทายิกาเถรื่อปทาน ๔. สิงคาลมาตา
เถรื่อปทาน ๕. สุกกาเถรื่อปทาน ๖. อภิรูปันนทาเถรื่อปทาน ๗. อัณฑ-
กาตีเถรื่อปทาน ๘. ปุณณิกาเถรื่อปทาน ๙. อัมพาลีเถรื่อปทาน ๑๐. เสลา
เถรื่อปทาน.

จบขัตติยกัณญาวรรคที่ ๔

จบเถรื่อปทาน

จบอปทาน